

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS

OF

GOTAMA BUDDHA.

9241

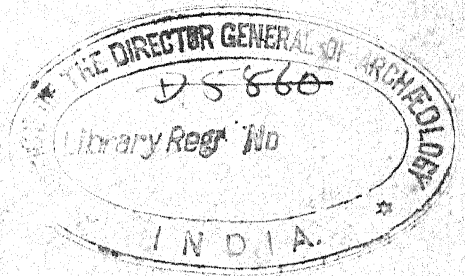
FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

VOL. V.

BPa8
Fau

LONDON

KEGAN PAUL TRENCH TRÜBNER & CO., Ltd.

1891.

[All Rights Reserved.]

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. ~~2941~~ 9241)

Date 3. 8. 57

Call No. Bpa 8

Fau .

TO
THE ENERGETIC STARTER AND SUPPORTER OF THE PĀLI TEXT SOCIETY

T. W. RHYS DAVIDS,
Ph. D., L. L. D., Professor,

AND

THE STRENUOUS AND INGENIOUS INTERPRETER OF THE PĀLI LANGUAGE

THE REV. **RICHARD MORRIS,**
M. A., D. D. L.

THIS VOLUME IS DEDICATED WITH PROFOUND RESPECT.

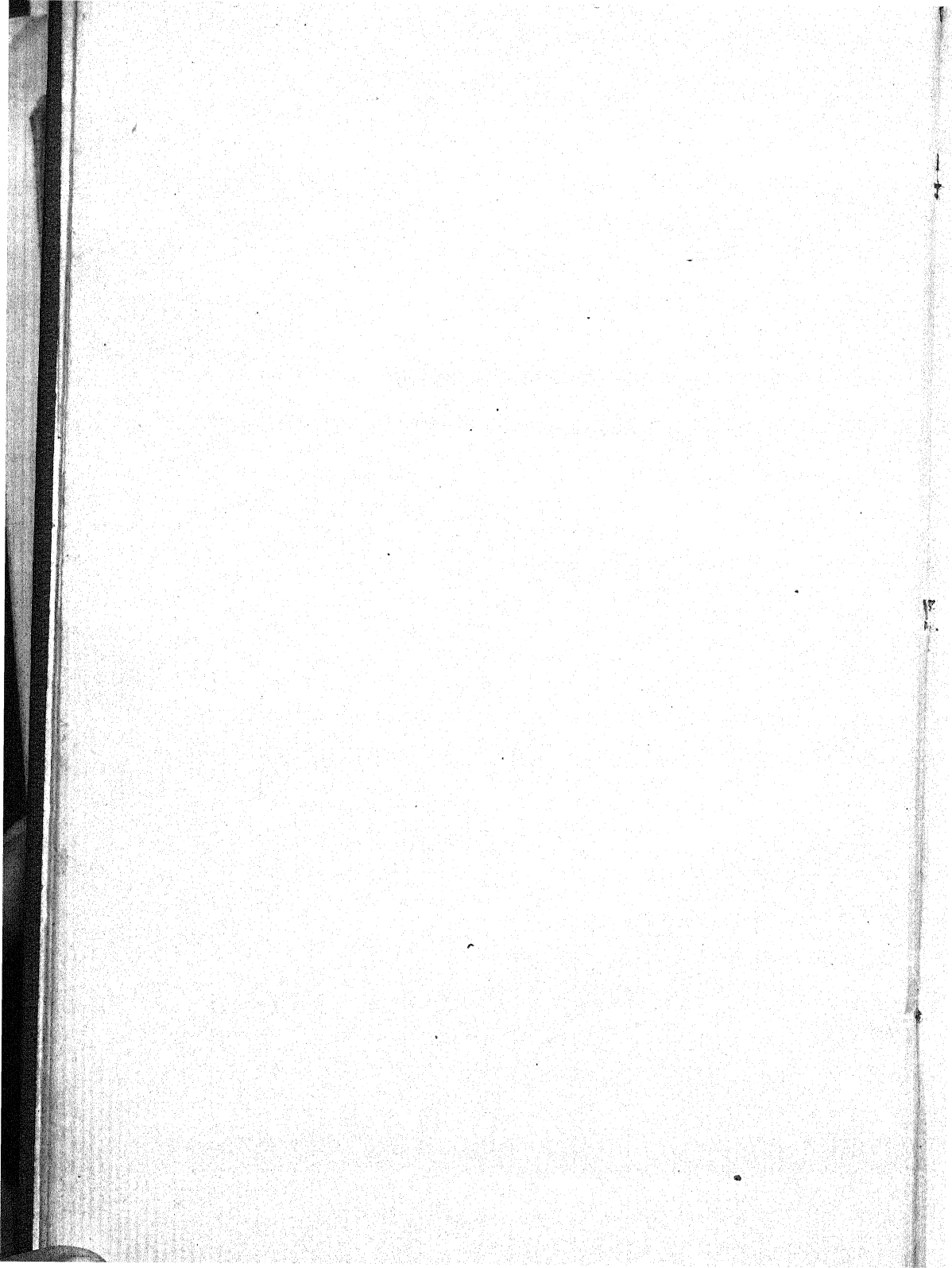
PRELIMINARY REMARKS 6.

I have done my utmost by abbreviations to compress the text, still it has not been possible to finish the book in 5 vols, as originally computed, because of the many verses that appear in the latter Jātakas and take up so much space. In the remaining part of the book there are also many verses, but by employing local abbreviations, if I may say so, I mean abbreviations in each separate Jātaka besides the general ones, I hope to finish the whole of it in two more volumes.

For the Cullahamsajātaka I have had one extra MS. written in Siamese characters procured for me by Doctor Sofus Deuntzer at Bangkok and marked S^{dr}. From the Various Readings it will be seen that this MS., in most instances, agrees with B in opposition to C.

Kopenhagen, 29 June 1891.

V. Faushøll.

ADDITIONAL ABBREVIATIONS.

A. after ti means attho.

Ā. = āha.

Bā. = Bārāṇasī.

Bhi. = bhikkhave.

Dh. = dhammaṃ.

J. = Jetavane.

Ta. = tattha.

Dh. d. = dhammaṃ desesi.

G. ā. = gātham āha.

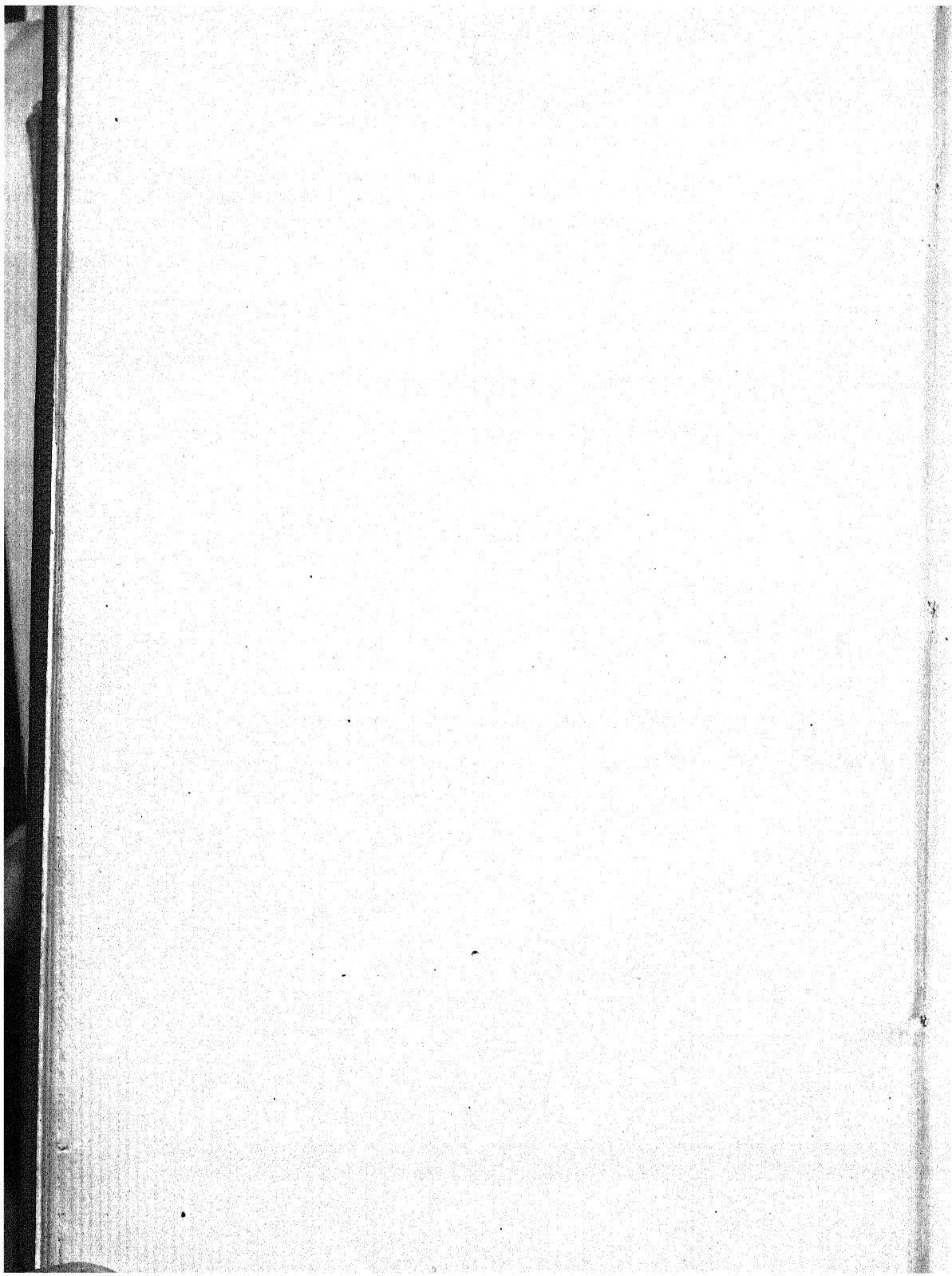
J. s. = jātakam samodhānesi.

T. a. = tass' attho.

I. v. h. = idaṃ vuttaṃ hoti.

T. a. p. S. = tam atthaṃ pakāseto Satthā.

K. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. = kāya nu 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sannisinā ti pucchitvā imāya nāmā
ti vutte na bhikkhave idān' eva pubbe.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 48 l. 29 read „idha āvātaṃ khaṇitvā tasmīṃ etc.
- 65 l. 24 add (= Sumaṅgala- I $\frac{156}{1}$) after tathā.
- 87 l. 24 read Indassa vākyena hi Saṃvaro.
- 93 l. 24 read paridevamānaṃ.
- 109 l. 2 cfr. Senart, Mahāvastu I p. 282.
- 123 l. 15 cfr. Mahāvastu I p. 281.
- 140 l. 17 cfr. Sumaṅgala- I $\frac{165}{17}$.
- 180 l. 21 read karuṇā.
- 354 l. 9 read Saṃyamassa for Seyyassa.
- 364 l. 24 read Bārāṇasirāṭṭhā pana Saṃyamena.
- 372 l. 25 read baddhabhāvaṃ.
- 384 l. 27-29 read „Sāmi, paṇḍuvanno si jāto, kin nu te kāci cintā atthi,
udāhu rājā - - taṇhā uppannā - - taṇhā - - naṃ. (Neglect of the
compositor in the last proof)
- 387 l. 12 cfr. Mahāvastu II p. 49 sq.

-
- Vol. IV Page 5 l. 36 $\frac{11}{14}$ read Cks.
- 48 l. 16 read niddhāpaye, cfr. $\frac{41}{26}$, III $\frac{99}{8}$.
- 57 l. 2 read na asmase.
- 64 l. 8 cfr. Feer, Saṃyutta- I p. 18 sq.
- 71 l. 18 cfr. III $\frac{318}{10}$.
- 89 l. 1 read rājā satim.
- 95 l. 14 read ekadā.
- 132 l. 15 read ayapaṭṭen' eva, cfr. V $\frac{359}{4}$.
- 141 l. 1 read patidissati.
- 163 l. 11 read modathavho.
- 166 l. 1 cfr. Milindap. p. 422.
- 177 l. 5 read gāmakūṭakammaṃ vā pisunakammaṃ vā.
- 192 l. 27 read appaṭivekkhitvā.
- 239 l. 22 read sammantaṃ.
- 266 l. 23 read me.
- 285 l. 8 read paribhāsenti.
- 357 l. 24 read vedayittho.
- 398 l. 6 cfr. Saṃyutta- I p. 2.
- 499 l. 26 read : ¹ Bā Ck

XVI. TIMSANIPĀTA.

1. Kimchandajātaka.

Kimchando kimadhippāyo ti. Idam S. J. v. uposatha-
kammaṃ ā. k. Ekadivasaṃ hi S. bahū¹ upāsake ca upāsikāyo ca
uposathike dhammasavanatthāya āgantvā dhammasabhāyaṃ nisinne 5
„uposathik’ attha upāsakā“ ti pucchitvā „āma bhante“ ti vutte
„sādhu vo kataṃ uposathaṃ karontehi, porāṇakā upaḍḍhuposatha-
kamma nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhiṃsū“ ’ti vatvā tehi
yācito a. ā.:

A. B. Brahmaddatto dhammena r. kārento saddho² 10
ahosi dānasīlauposathakammesu appamatto. So sese pi
amaccādayo dānādīsu samādapesi³. Purohito pan’ assa para-
piṭṭhimaṃsiko⁴ lañcakhādako kūtavinicchayiko⁵ ahosi. Rājā
uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā „uposathikā hothā“
’ti āha. Purohito uposathaṃ na samādiyi, atha naṃ divā 15
lañcaṃ gahetvā kūtattāṃ⁶ katvā upaṭṭhānaṃ āgataṃ rājā
„tvam⁷ uposathiko“ ti amacce pucchanto „tvam pi⁸ ācariya
uposathiko“ ti pucchi. So „āmā“ ’ti musāvādaṃ katvā
pāsādā otari. Atha naṃ eko amacco „nanu tumhe na uposa-
thikā“ ti codesi⁹. So āha: „aham velāyam eva bhuñjīm,
gehaṃ pana gantvā mukhaṃ vikkhāletvā uposathaṃ adhiṭṭhāya 20

¹ Ck Bā -u. ² Bā su-. ³ Ck -dā-. ⁴ Bā adds viya. ⁵ Ck Bā ku-. ⁶ Bās
tumhe. ⁷ Bās -kā. ⁸ Bās omit pi. ⁹ Ck ce-.

sāyaṃ na bhuñjissāmiti, rattiṃ sīlaṃ rakkhissāmi¹, evaṃ me
 upaḍḍhuposathakammaṃ bhavissatīti². „Sāduha ācariyā“³ ti. So⁴
 gehaṃ gantvā tathā akāsi. Pun' ekadivasam tasmim vinicchaye
 nisinne aññatarā sīlavatī itthi aṭṭam karonti⁵ gharaṃ gantum
 5 alabhamānā „uposathakammaṃ nātikkamissāmiti“⁶ upakaṭṭha-
 kāle⁷ mukhaṃ vikkhāletum ārabhi. Tasmim khaṇe brāhma-
 ṇassa supakkānaṃ ambānaṃ⁸ ambapiṇḍi⁹ āhariyittha¹⁰. So
 tassā uposathikabhāvaṃ ñatvā „imaṃ¹¹ khādītva uposathikā
 hohīti“¹² adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kam-
 10 maṃ. So aparabhāge kālaṃ katvā Himavantapadese Kosiki-
 gaṅgāya¹³ tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge so-
 bhaggappatte kanakavimāne alaṃkatasirisayane suttappa-
 buddho viya nibbatti alaṃkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasa-
 sahassadevakaññāparivāro, so rattiṃ yeva taṃ sirisampattiṃ
 15 anubhoti, vemānikapetabhāvena hi 'ssa kammaṃ sarikkhako¹⁴
 vipāko ahosi, tasmā aruṇe uggacchante¹⁵ ambavanaṃ pavisati,
 pavitṭhakkhaṇe yev' assa dibbattabhāvo antaradhāyati, asīti-
 tālahatthappamāṇo¹⁶ attabhāvo nibbattati¹⁷, sakalasarīraṃ
 jhāyati, supupphitakiṃsuko viya hoti, dvīsu hatthesu ekekaṃ va
 20 aṅguli, tattha¹⁸ mahākuddālappamāṇā¹⁹ nakhā honti, tehi
 nakhehi attano piṭṭhimaṃsaṃ phāletvā uddharitvā khādanto
 vedanāmatto²⁰ mahāravaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Suriye
 atthamente²¹ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati,
 alaṃkatapaṭiyattā dibbanāṭakiyo²² nānāturīyāni gahetvā pari-
 25 vārenti, so mahāsampattiṃ anubhavanto ramaṇīye ambavane
 dibbapāsādaṃ abhirūhati²³. Iti so uposathikāya itthiyā amba-
 phaladānassa²⁴ nissandena tiyojanikaṃ²⁵ ambavanaṃ paṭilabhi,
 lañcaṃ gahetva kūṭaṭṭakāraṇanissandena pana piṭṭhimaṃsam

¹ Bā - mā ti. ² Cks omit so. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bā - kaṭhe-. ⁵ Bā
 ambaphalānaṃ. ⁶ Cks -in, Bā -i. ⁷ Ck -riyitta, Cs -rayittha, Bā -ra-. ⁸ Bā
 imāni. ⁹ Cks -sa-. ¹⁰ Cs kammaṃsarikkhako, Ck kammaṃsari-, Bā -sarikkhiko.
¹¹ Bā upaga-. ¹² Bā asītiatthataḷakkhandhappa-. ¹³ Bā nippatti. ¹⁴ Bā
 hatthā. ¹⁵ Bā -ṇa. ¹⁶ Bā -nappatto. ¹⁷ Cks -mante, Bā atthaṅgamite taṃ.
¹⁸ Bā -kitthiyo. ¹⁹ Bā -hi. ²⁰ Ck -naṃ, Cs -na. ²¹ Cks -kā.

uppāṭetvā khādati, upaḍḍhuposathassa nissandena¹ rattim
 rattim² yasaṃ anubhoti³ soḷasasahassanāṭakiparivuto⁴ [pari-
 vāreti⁵]. Tasmim kāle Bārānasirājā kamesu dosaṃ disvā
 isipabbajjāṃ pabbajitvā Adhogaṅgāya ramaṇīye bhūmippadese
 paṇṇasālam kāretvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Ath' eka- 5
 divasaṃ tamhā ambavanā mahāghaṭappamāṇaṃ ambapakkāṃ
 Gaṅgāya patitvā sotena vuyhamāṇaṃ tassa tāpasassa pari-
 bhogatitthābhimukhaṃ āgami⁶, so mukhaṃ dhovanto taṃ
 majjhe nadiyā āgacchantāṃ disvā udakaṃ taranto gantvā
 ādāya assamapadaṃ āharitvā agyāgāre⁷ ṭhapetvā satthakena 10
 phāletvā yāpanamattaṃ khādītva sesaṃ kadalipannehi paṭicchā-
 detvā punappuna divase divase⁸ yāva parikkhayā khādi. Tasmim
 pana khīṇe aññaṃ⁹ phalāphalam khādītum nāsakkhi, rasa-
 taṇhāya bajjhितvā „tam eva ambapakkāṃ khādissāmīti“ nadī-
 tīraṃ¹⁰ gantvā nadiṃ olokeno „ambaṃ alabhitvā na utṭha- 15
 hissāmīti“¹¹ sannitṭhāṇaṃ katvā nisīdi. So tattha nirāhāro
 ekam pi divasaṃ dve pi tīni catupaṇcachadivasāni¹² vātāta-
 penā parisussanto olokeno nisīdi, atha sattame divase nadī-
 devatā āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā „ayaṃ tāpaso taṇhāva-
 siko hutvā sattāhaṃ nirāhāro Gaṅgaṃ olokeno pi nisīdi, 20
 imassa ambapakkāṃ adātum¹³ na yuttaṃ, alabhanto marissati,
 dassāmi 'ssā¹⁴“ 'ti āgantvā Gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena
 saddhiṃ sallapantī paṭhamāṃ gātham āha:

1. Kiñchando kimadhippāyo eko sammasi ghammani,

kiṃ patthayāno kiṃ esaṃ kena atthena brāhmaṇā 'ti. 1. 25

Tattha chando ti ajjhāsayo, adhippāyo ti cittaṃ, sammasi ti acchasi,
 ghammanīti gimhe, esaṃ ti esanto, brāhmaṇā 'ti pabbajitattā tāpasāṃ
 ālapati, idaṃ vuttaṃ hoti: brāhmaṇa tvaṃ kimadhippāyo kiṃ cinto kiṃ
 patthento kiṃ gavesanto ken' atthena imasmim Gaṅgātīre Gaṅgaṃ olokeno
 nisinno ti. 30

¹ Ck omits pana -- nissandena. ² Bd only one ratti. ³ Cks -bhonti. ⁴ Cks -tā.

⁵ Bā -si, C^s parivāreti corr. to -cāreti. ⁶ Bd -māsi. ⁷ Ck agya-. ⁸ Ck only one di-. ⁹ Ck -a. ¹⁰ Bd -re. ¹¹ Bd upaṭṭha-. ¹² Ck dve pi niñja divasāni.

¹³ Cks ā-. ¹⁴ Bd tassā.

Taṃ sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi:

2. Yathā mahā vāridharo kumbho supariṇāmavā
tathūpamaṃ ambapakkam vaṇṇagandharasuttamaṃ. 2.
3. Taṃ vuyhamānaṃ soteṇa disvāṇ' amalamaññhime
5 pāṇīhi naṃ gahetvāna agyāyatanam āharim. 3.
4. Tato kadalipattesu nikkhipitvā sayam ahaṃ
satthena naṃ vikappetvā khuppiṇāsaṃ¹ ahāsi me. 4
5. So² 'haṃ apetadaratho³ vyantibhūto dukkhakkhamo
assādaṃ nādhigacchāmi phalesv-aññesu kesuci⁴. 5.
- 10 6. Sosevā nūna⁵ maraṇaṃ taṃ mamaṃ āvahissati
ambaṃ y'assa⁶ phalaṃ sādum⁷ [yam uddharim⁸] vuyhamānaṃ
[udadhismā⁹] mahaṇṇave. 6.
7. Akkhātan te mayā sabbaṃ yasmaṃ upavasāmaṃ aham,
rammaṃ pati nisinno 'smi, puthulomāyutā puthū¹⁰. 7.
- 15 8. Tvaṇ ca kho me va akkhāhi attānaṃ apalāyini,
kā vā tvam asi kalyāṇi, kissa vā tvaṃ sumajñhime. 8.
9. Ruppapaṭṭapalimatthīva¹¹ vyagghīva girisānujā
yā santi¹² nariyo¹³ devesu devānaṃ paricārikā 9.
10. Yā ca manussalokasmiṃ rūpen' anvāgatitthiyo¹⁴ —
20 rūpe te sadisī n' atthi
devesu¹⁵ gandhabbamanussaloke¹⁵,
puṭṭhāsi me, cārupubbaṅgi brūhi,
akkhāhi me nāmaṃ ca bandhave cā 'ti. 10.

Tattha vāridharo kumbho ti udakaghaṭo, supariṇāmavā ti susaṇ-
25 ṭhito¹⁷, vaṇṇagandharasuttamaṃ ti vaṇṇagandharasehi uttamaṃ, disvāṇā
'ti disvā, amalamaññhime ti nimmalamajñhe, devataṃ ālapanto evaṃ āha,
pāṇihīti hatthehi, agyāyatanamāharim ti attano agghittasālaṃ āharim,
vikappetvā ti vicchinditvā¹⁸, vikantetvā ti pi pāṭho, khādin ti pāṭhaseso,
ahāsi me ti taṃ jivhagge ṭhapitamattam eva sattarasaharaṇisatāni¹⁹ pharitvā

¹ Ck -sa. ² Ck yo. ³ Ck -dharato. ⁴ Cks -pi. ⁵ Cks sosetvā nūna, Bā
sositvā nanu. ⁶ Bā passa. ⁷ Ck -dhum. ⁸ Ck sam-. ⁹ Ck -samā, Bā
-sammā. ¹⁰ Bā -u. ¹¹ Cs -palimatthima, Bā rūpapaṭṭaplamatti, Bā rupa-
mattaplamantīva. ¹² Ck yassanti. ¹³ Bā nā-. ¹⁴ Bā rūpenānvā-. ¹⁵ Cks
devesi. ¹⁵ Bā gandhabbesu-. ¹⁷ Bā -saṇṭhāno. ¹⁸ Ck chin-. ¹⁹ Bā -ṇisa-
hassāni.

mama khudañ ca pipāsañ ca hari, apetaċaratho ti vigataċāyacittadaratho, sudhābhojanañ bhuttassa viya hī tassa tañ sabbadarathañ apāhari, vyanti-bhūto ti tassa ambapakkassa vigatanto jāto, parikkhīpaambapakko hutvā ti attho, dukkhakkhamo ti dukkhena asātena kāyakkhamena c' eva cittakkhamena¹ ca samannāgato, aññesu² kadalipanasādīsū phalesu parittakam pi³ assādañ⁴ nādhigacchāmi, sabbāni⁵ jivhāya ṭhapitamattāni tittān' eva sampajjan-ti ti dīpeti, sosetvā⁶ ti nirāhāratāya sosetvā⁷ sukkhāpetvā, tañ mamañ⁸ ti tañ mamañ⁹, yassā 'ti yañ assa, yañ¹⁰ ahoṣi ti attho, idañ vuttañ hoti: yañ phalañ mama sāduñ ahoṣi yañ ahañ gambhīre¹⁰ puthulandaċakkhandha-saikhāte mahañṇave vuyhamānañ tato udadhismā uddharin¹¹ ambañ mama¹² maraṇañ āvahissatīti maññāmi, mayhañ¹² tañ alabhantassa jīvitañ na-ppa-vattissatīti, upavasāmi ti khuppiṇāsāhi upagato¹³ vasāmi¹⁴, rammañ pati nisinnō smīti ramañiyañ nadiñ pati ahañ nisinnō, puthulomāyutā puthū ti yañ nadi puthulomehi macchehi āyutā, puthū ti vipulā, api nāma me ito sothi¹⁵ bhavēyyā 'ti adhippāyo, apalāyini ti apalāyitvā mama sam-¹⁵ mukhe¹⁶ thite ti devatañ ālapati, apalāpini ti¹⁷ pi pāṭho, palāparahite¹⁸ ana-vajjasarīre ti attho, kissa vā ti kissa vā kāraṇā idhāgato sīti pucchati, ruppapattapalimaṭṭhivā¹⁹ 'ti suṭṭhupalimaṭṭhakañ ca na paṭṭasadiṣā²⁰, vy-agghivā 'ti līlāvilāsena taruṇavyagghapotikā viya, devānañ ti channañ²¹ kāmāvacara devānañ, yā ca manussaloka smīti ti yā ca manussaloke, rū-²⁰ penanvāgatitthiyo²² ti rūpena anvāgatā²³ itthiyo, natthīti attano sam-bhāvañāya evaṃ āha, tava rūpasadiṣāya nāma na bhavitabbañ ti hī'ssa adhip-pāyo, gandhabbamanussaloke ti mūlagandhadinissitesu²⁴ gandhabbesu ca manussaloke²⁵ ca, cārupubbañgīti cārunā pubbañgena varalakkhaṇa²⁶ samannāgato, nāmañ ca bandhave cā 'ti attano nāma gottañ ca bandhave²⁵ ca mayhañ akkhāhiti vadati.

Tato²⁷ devatā aṭṭha gāthā abhāsi:

11. Yañ tvañ pati nisinnō si rammañ brāhmaṇa Kosikim sāhañ²⁸ bhusālayā vutthā²⁹ varavārivahoghasā. 11.
12. Nānāḍumagañākiñṇā bahukā³⁰ girikandarā mam' eva pamukhā honti, abhisandanti pāvuso³¹. 12.

¹ Cks cittakilamathena. ² Bā adds paṇa. ³ Ck Bā -da. ⁴ Bā adds me. ⁵ Cks sositvānā, Bā sositvā. ⁶ all three MSS. soti-. ⁷ Ck man. ⁸ Bā mama. ⁹ Ck omits yañ. ¹⁰ Bā -ra. ¹¹ Bā -ritāñ. ¹² Bā mayhe. ¹³ Cks upā-. ¹⁴ Cks -mīti. ¹⁵ Bā sutthi. ¹⁶ Bā samukhañ. ¹⁷ so Bā; Bā apalāsinīti. Ck apalā-yiti, Ck apalāyini. ¹⁸ Bā malāyarahite. ¹⁹ Bā rūpapaṭṭaplamattivā, Bā ruppe-pattaplamattivā. ²⁰ Cks -sañ, Bā -si, Bā -sī. ²¹ Cks cha. ²² Bā -nānvā-. ²³ Cks -ta. ²⁴ Bā -khandhā-. ²⁵ Bā -esu. ²⁶ Bā urulak-. ²⁷ Bā add sā. ²⁸ Bā ahañ. ²⁹ Bā vutthā, Bā vuttā. ³⁰ Bā adds na. ³¹ Bā -se.

13. Atho bahū vanato 'dā' nīlavārivahindharā
bahukā nāgavittodā abhisandanti vārinā. 13.
14. Tā ambajambulabujā nipā tālā c' udumbarā²
bahūni phalajātāni āvahanti abhinhaso. 14.
- 5 15. Yam kiñci ubhatotīre phalam patati ambuni
asamsayam tam sotassa phalam hoti vasānugam. 15.
16. Etad aññāya medhavi puthupañña suñohi me,
mā rocaya-m-abhisāṅgam paṭisedha janādhipa. 16.
17. Na vāham³ vaddhavam maññe yam tvaṁ raṭṭhābhivaddhana
āceyyamāno⁴ rājisi maraṇam abhikaṁkhasi. 17.
- 10 18. Tassa⁵ jānanti pitaro gandhabbā ca sadevakā
ye cāpi isayo loke saññatattā yasassino,
asamsayan te⁶ jānanti vaddhabhūtā⁷ yasassino ti. 18.

Tattha Kosikin ti yam tvaṁ brāhmaṇa rammaṁ Kosikigaṅgaṁ patini-
15 sinno, bhusālayā vutthā⁸ ti bhuse⁹ caṇḍasote¹⁰ ālayo yassa vimānassa
tasmiṁ addhivatthā, Gaṅgaṭṭhakavimānavāsiniṭi attho, varavārivahoghasā ti
varavārivahena oghena samannāgatā, pamukkhā ti tā vuttappakārā giṭikandarā
maṁ pamukhaṁ karonti, ahaṁ tasmaṁ pāmokkhā homiṭi dasseti, abhisandan-
tīti sandanti pavattanti, tato āgantvā maṁ Kosikigaṅgaṁ pavisantīti attho,
20 vanatodā¹¹ ti na kevalam kandarā va atha kho bahū vanatodā tamhā tamhā
vanambā¹² udakāni pi bahūni pavisanti¹³, nīlavārivahindharā ti maṇi-
vappena nīlena vārinā yutte udakakkhandhasamkhāte vahe dhārayantiyo, nāga-
vittodā ti nāgānam vittakarena¹⁴ vanasamkhātena¹⁵ udakena samannāgatā,
vārinā ti evarūpā hi bahunadiyo maṁ vārinā va abhisandanti pūrentīti dasseti,
25 tā ti tā nadiyo, āvahantīti etāni ambādīni ākaḍḍhanti, sabbāni hi etāni
upayogatthe paccattavacanāni, atha vā tā ti upayogabahuvacanam, āvahantīti
imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti¹⁶ upagacchantīti attho, evaṁ upagatāni
pana mama sotam pavisantīti adhippāyo, sotassā 'ti yam ubhatotīre jāta-
rukkehi phalam mama ambuni patati sabban tam mama sotass' eva vasānugam
30 hoti, n' atth' ettha samsayo ti, evaṁ ambapakkassa nadisotena āgamanakāraṇam
kathesi, medhavi puthupañña 'ti ubhayam ālapanam eva, mā rocayā 'ti
evaṁ taṇhābhisaṅgam mā rocaya¹⁷, paṭisedhā 'ti paṭisedha¹⁸ nan ti rājanam
ovadati, vaddhavan ti paññāvaddhabhavam paṇḍitabhavam, raṭṭhābhi-

¹ Bā dhanatodā, C^k vanatodā, read vanat' odā or vanato 'dā? ² Bā -talamudum-
parā. ³ C^k cāham. ⁴ Bā adds hutvā. ⁵ C^k tattha. ⁶ Bā adds pi, C^k vi. ⁷
Bā saṇhābhūtā. ⁸ Bā vutthā. ⁹ C^k bhūye, Bā bhūse. ¹⁰ Bā -tena. ¹¹ C^k -jā.
¹² C^k vanamānā. ¹³ C^k tīti. ¹⁴ Bā vittakamraṇena, C^k vittikarena. ¹⁵ Bā
dhana-, C^k adds vā. ¹⁶ Bā ākaḍḍhanti. ¹⁷ Bā rocatha. ¹⁸ Bā -dhehi.

vaddhanā 'ti raṭṭhassa abhivaddhana, āceyyamāno ti maṃsalohitehi
 ācīyanto¹ vaḍḍhanto² taruṇo va hutvā ti attho, rājisīti taṃ ālapati, idaṃ
 vuttaṃ hoti: yaṃ tvaṃ nirāhārātāya sussamāno taruṇo va samāno ambalobhena
 maraṇaṃ abhikaṃkhasi na ve ahaṃ tava³ paṇḍitabhāvaṃ maññāmi, tassā
 'ti yo puggalo taṇhāvasiko hoti tassa taṇhāvasikabhāvaṃ, pitaro ti saṃkhā- 5
 gatā brāhmaṇā ca saddhiṃ kāmāvacaradevehi gandhabbā ca vuttapakārā dibba-
 cakkhukā isayo ca asaṃsayāṃ jānanti, anacchariyaṃ c' etaṃ yaṃ te iddhimanto⁴
 jāneyyuh; asuko nāma taṇhāvasiko ti⁵, tesaṃ bhāsamānānaṃ vacanaṃ sutvā ye
 pi tesaṃ vaddhabhūtā⁶ yasassino paricārīkā⁷ te pi jānanti, pāpāṃ⁸ karontassa
 hi raho nāma n' atthīti tāpasassa saṃvegaṃ uppādentī evaṃ āha. 10

Tato tāpaso catasso gāthā abbhāsi:

19. Evaṃ viditvā vidū sabbadhammaṃ
 viddhamsaṇaṃ cavanaṃ⁹ jīvitassa
 na cīyati¹⁰ tassa narassa pāpam
 sace na ceteti vadhāya tassa. 19. 15
20. Isipūgasamaññāte evaṃ lokyā¹¹ viditā satī¹²
 anariyaparisambhāse pāpakammaṃ jigimsasi¹³. 20.
21. Sace ahaṃ marissāmi tīre te puthusussoṇi
 asaṃsayāṃ asiloko mayi pete¹⁴ āgamissati. 21.
22. Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ rakkhass' eva sumajjhime 20
 mā taṃ¹⁵ sabbo jano pacchā pakatthāsi¹⁶ mayi mate ti. 22.

Tattha evaṃ viditvā ti yathā ahaṃ sīlaṃ ca aniccataṃ ca jānāmi evaṃ
 jānitvā tītassa, vidū ti viduno, sabbadhammaṃ ti sabbāṃ sucaritadhammaṃ,
 tividhaṃ sucaritaṃ hi idha sabbadhammo ti adhippetāṃ, viddhamsaṇaṃ
 ti bhaṅgaṃ, cavanaṃ ti cutiṃ, jīvitassā 'ti āyuno, idaṃ vuttaṃ hoti: evaṃ 25
 viditvā tītassa paṇḍitassa sabbasucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jāna-
 tassa evarūpassa narassa pāpāṃ na cīyati na vaḍḍhati, sace naceteti
 vadhāya tassā 'ti¹⁷ saṃkhaṃ gatassa parapuggalassa vadhāya na ceteti na
 kappeti, n' eva parapuggalaṃ vadhāya ceteti nāpi parasantakaṃ nāseti¹⁸, ahaṃ
 ca kassaci vadhāya acetetva kevalam ambapakke āsaṃ¹⁹ katvā Gaṇgaṃ olokento 30
 nisīno, tvaṃ²⁰ mayhaṃ kin nāma akusalaṃ passasīti, isipūgasamaññāte

¹ ? Ck Bā ac-, Cs ajīyanto. ² Cks vaṭṭanto. ³ Bā adds idaṃ. ⁴ Ck -te. ⁵ Bās hotīti
 puna. ⁶ Bā pasañhabhūtā. ⁷ Ck -vārakā. ⁸ Bā pāpakammaṃ. ⁹ all three MSS.
 vacanaṃ. ¹⁰ Ck nācīyati, Bā najīyati. ¹¹ Ck -a. ¹² Bā viditā ti. ¹³ Cks
 jigimsati, Bā jigīsasi. ¹⁴ Bā mate. ¹⁵ Bā tvaṃ. ¹⁶ Cks -katvāsi, Bā pakvat-
 thāsi. ¹⁷ Bā adds tassā. ¹⁸ Cks puggalānaṃ pissa santikaṃ vināseti. ¹⁹ Ck
 āsaṃgaṃ katvā. ²⁰ Bās add olokenti.

ti isigaṇena suṭṭhu aññāte isīnaṃ sammate¹, evaṃ lokaṃ ti tvaṃ nāma
pāpavāhanena lokassa hitā ti evaṃ viditvā, satīti² satī³ sobhane uttame
ti ālapanam etam, anariyaparisaṃbhāse ti tassa jñanti pitaro ti ādikāya⁴
asundarāya paribhāsāya samannāgate⁵, jigimsasīti⁶ mayi pāpe avijjante pi
5 maṃ⁷ paribhāsanti maramānaṃ⁸ ajjuhekkhanti ca attano⁹ pāpakammaṃ
gavesasi uppādesi, tīre te ti tava tīre, puthussuṇṇāti puthulāya sunda-
rāya soṇiyā samannāgate. pete¹⁰ ti ambapakkam alabhitvā paralokaṃ gate,
mate ti attho, pakatthāsīti¹¹ akkosi garahi nindi, paccakkhāsīti¹² pi pāṭho.

Taṃ sutvā devadhītā pañca gāthā abhāsi:

- 10 23. Aññātam etam avisayhasāhi,
attānaṃ ambaṃ ca dadāmi te taṃ
yo duccaje kāmagaṇe pahāya
santiṇ ca dhammaṃ ca adhiṭṭhito si. 23.
24. Yo hitvā pubbasamyogaṃ pacchā saṃyojane ṭhito
15 adhammaṃ c' eva carati pāpaṃ c' assa pavaḍḍhati. 24.
25. Ehi, taṃ pāpayissāmi, kāmaṃ¹³ appossuko bhava,
upanayāmi¹⁴ sītasmiṃ, viharāhi anussuko. 25.
26. Taṃ puppharasamattehi vakkaṇgehi arindama,
koṇcā mayūrā diviyā koyatṭhimadhusālīyā
20 kūjitā haṃsapūgehi kokil' ettha pabodhare. 26.
27. Amb' ettha vippasūnaggā palālakhalasannibhā
kosumbhasalālānīpā pakkatālavilambino ti. 27.

Tattha aññātametan ti garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya
vadasīti etam kāraṇaṃ¹⁵ mayā ñātaṃ, avisayhasāhīti rājāno nāma dussahaṃ
25 saṇṭhīti¹⁶ tena naṃ ālapanti evam āha, attānaṃ ti taṃ ālingitvā ambaranaṃ
nayanti attānaṃ ca te dadāmi taṃ ca ambaṃ, kāmagaṇe ti kaṇṇamālā-
setacchattapaṭimaṇḍite vatthukāme, santiṇca dhammaṃcā 'ti dussīlyapasa-
mena¹⁷ santisaṃkhātānaṃ sīlāṃ c' eva sucaritadhammaṃ cā 'ti, adhiṭṭhito sīti
yo¹⁸ tvaṃ ime gaṇe upagato etesu vā patīṭṭhito sīti attho, pubbasamyogaṃ
30 ti purimabandhanaṃ, pacchāsāṃyojane ti pacchimabandhane, idaṃ vuttam
hoti: ambho tvam tāpasa yo mahantaṃ rajjasirivibhavaṃ¹⁹ pahāya amba-

¹ Bā sammame. ² Bā patīti. ³ Bā pati. ⁴ Bā adds kathā. ⁵ Bā -to. ⁶ Ck
jigimsasīti, Bā jigīsatīti. ⁷ Bā add evaṃ. ⁸ Bā caṇaramaṇaṃ. ⁹ Ck -nā,
Bā adds ca. ¹⁰ Bā mate. ¹¹ Ck pakatthā-, Bā pakvatthā-. ¹² Bā pakvatvā-
¹³ Bā komaṃ. ¹⁴ Bā upā-. ¹⁵ Bā adds mahāyanā. ¹⁶ Bā saṇṭhīti. ¹⁷ Bā
dussilavūpasamena. ¹⁸ Ck so. ¹⁹ Ck rajjaṃ.

pakkamatte rasataphāya bajjhivā vātātaṃ agapetvā nadītīre sussaṃāno
 nisīdati so mahāsamuddaṃ taritvā velante saṃsīdanapuggalasadisso, yo puggalo
 rasataphāvasiko adhammaṃ c' eva carati rasataphūvasena kariyamānaṃ pāpaṇ¹ c'
 assa pavaḍḍhatīti, iti sā tāpasam garahantī evam āha, kāmaṃ appossukko
 bhavā 'ti ekaṃsen' eva ambapakke nirālayo hohi². sītale ambavane etan ti 5
 evam vadamānā devatā tāpasam āliṅgitvā ure nipajjāpetvā ākāse pakkhantā³,
 tiyojanikaṃ dibbaṃ ambavanaṃ disvā sakuṇasaddaṃ ca sutvā tāpasassa
 ācikkhantī ehi tan⁴ ti⁵ āha, puppharasamattēhīti puppharasehi mattehī,
 vakkaṇṇgehīti vakkaṇṇīvehi sakuṇehi abhināditan ti attho, idāni te sakuṇe
 ācikkhantī koṇcā ti ādim āha, tattha diviyā ti dibbā⁶, koyaṭṭhimadhusā- 10
 liyā⁷ ti koyaṭṭhisakuṇā⁸ ca nāma suvaṇṇasālikasakuṇā⁹ ca ete dibbasakuṇā
 ettha vasantīti dasseti, kūjitā haṃsapūgehīti haṃsagaṇehi upakūjitā¹⁰
 virāvasaṃghatītā¹¹, kokiletha pabodhare ti ettha ambavaṇṇa kokilā
 vassantiyo attānaṃ pabodhenti nāpenti, ambetthā ti ambā ettha, vipa-
 sūnaggā ti phalabhārena uddhumātasākhaggā¹², palālakkhalasannibhā ti 15
 pupphasannicayena sālipalālakkhalasadisā¹³, pakkatālavilambinoti pakkatāla-
 phalavilambino¹⁴, evarūpa rukkhā ca ettha atthīti ambavanaṃ vaṇṇeti.

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasam tattha otaretvā „imasmiṃ
 ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṃ pūrehīti“ vatvā
 pakkāmi. Tāpaso ambāni khāditvā taṇhaṃ pūretvā vissamitvā 20
 ambavane vicaranto taṃ petam dukkhaṃ anubhontaṃ disvā
 kiñci vattum nāsakkhi, suriye pan' atthamite¹⁵ taṃ nātaka-
 parivāritaṃ dibbasampattiṃ anubhavamānaṃ disvā tisso
 gāthā abhāsi:

28. Mālī tirīṭī kāyūrī aṅgaḍi candanussado 25
 rattim tvaṃ paricāresi divā vedesi vedanaṃ. 28.
 29. Soḷas' itthisahassāni yā te 'mā¹⁶ paricārikā,
 evaṃ mahānubhāvo si abbhuto lomahaṃsano. 29.
 30. Kim kammaṃ akarī pubbe pāpaṃ attadukkhāvahaṃ
 yaṃ karitvā manussesu piṭṭhimaṃsāni khādasīti. 30. 30

Tattha māliṭi dibbamālādharo, tirīṭīti¹⁷ dibbaveṭṭhanadharo¹⁷, kāyūrīti
 dibbābharanapatimaṇḍito, aṅgaḍīti dibbaṅgadasamannāgato, candanussado

¹ Bā kayiramānaṃ-. ² Bā hotīti. ³ Ck -ti, Bā -ti. ⁴ Ck etan, Bā tan. ⁵ Bā
 adda evam. ⁶ Ck divya. ⁷ Cks kosaṭṭhi-, Bā kopaṭhi-. ⁸ Cks kos-. ⁹ Bā
 -sāliyā-. ¹⁰ Cks pak-. ¹¹ Ck -saṃghāṭika, Bā saṃghatītā. ¹² Bā onamita
 sā-. ¹³ Bā omits khala. ¹⁴ Ck omits phala. ¹⁵ Bā aṭaṅgamite, Bā atthagamite.
¹⁶ Ck yāmāte. ¹⁷ Ck -vedhana-, Bā -vettana-.

ti dibbacandanavilitto, paricāresīti indriyāni dibbavisayesu cāresi¹, divā ti divā pana mahādukkhaṃ anubhesi, yā te mā ti yā te ima, abbhuto ti manussaloke abhūtapubbo, lomahaṃsano ti ye taṃ passanti tesāṃ lomāni haṃsanti, pubbe ti purimabhava, attadukkhāvahan ti attano dukkhāvaham,
 5 manussesū² ti yaṃ³ manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimaṃsāni khāda-
 sīti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā „tumhe maṃ na³ sañjānātha, ahaṃ
 pana tumhākaṃ purohito ahoṣiṃ, idam me rattiṃ sukhānu-
 bhavanam tumhe nissāya katassa upaḍḍhuposathassa nissan-
 10 dena laddhaṃ, divā dukkhānubhavanam pana mayā katapā-
 pass’ eva nissando⁴, ahaṃ hi tumhehi vinicchaye ṭhapito
 kūṭaṭṭam karitvā lañcam gahe tvā parapitṭhimaṃsiko hutvā
 tassa divā katassa kammassa nissandena idaṃ dukkhaṃ anu-
 bhavāmīti“ vatvā gāthadvayam āha:

- 15 31. Ajjhenāni patiggayha kāmesu gathito⁵ ahaṃ,
 acariṃ digham addhānam paresam ahitāy’ ahaṃ. 31.
 32. Yo piṭṭhimaṃsiyo⁶ hoti evaṃ ukkacca khādati
 yathāham ajja khādāmi piṭṭhimaṃsāni attano ti. 32.

Tattha ajjhenānīti vede, patiggayhā⁷ ti paṭiggahetvā adhīyitvā, acariṃ
 20 ti paṭipajji, ahitāyahan ti⁸ attanāsanāya ahaṃ, yo piṭṭhimaṃsiko ti yo
 puggalo paresam piṭṭhimaṃsakhādako pisuno hoti, ukkaccā⁹ ti ukkantitvā¹⁰.

Idaṃ ca pana vatvā tāpasam pucchi: „tumhe katham
 idhāgatā“ ti. Tāpaso sabbam vitthārena kathesi. „Idāni pana
 bhante idh’ eva vasissatha gamissathā“ ti. „Na vasissāmi,
 25 assamapadam yeva gamissāmīti“. Peto „sādhu bhante, ahaṃ
 vo⁹ nibaddham ambapakkena upaṭṭhahissāmīti“ vatvā attano
 ānubhāvena assamapade yeva otāretvā „anukkaṇṭhantā idh’
 eva vasathā“ ti patiññam gahe tvā gato¹⁰. Tato paṭṭhāya
 nibaddham ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribhuñjanto
 30 kasiṇaparikammaṃ jhānābhīññam¹¹ nibbattetvā Brahmalo-
 parāyano ahoṣi.

¹ Bā vicā-. ² Bā omits yaṃ. ³ C^k maṃ nana, Bā ma na. ⁴ Bā -ena. ⁵ Bā
 giddhito. ⁶ Bā -iko. ⁷ Bā adds ahitāya. ⁸ Bā ukkantitvā. ⁹ Bā te. ¹⁰ C^k
 omits gato. ¹¹ Bā -ā.

S. upāsakānaṃ i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino: „Tadā devatā¹ Uppala-vaṇṇā ahoṣi, tāpaso aham evā“ ti. Kimchandajātakam.

2. Kumbhajātaka.

Ko pāturāsīti. Idam S. J. v. Visākhāya sahāyikā surā-
pāyikā² pañcasatā itthiyo ā. k. Sāvatthiyaṃ kira surācchaṇe ghuṭṭhe³
tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇakīlāvasāne tikkhasuram paṭi-
yādetvā⁴ „chaṇam kilissāmā“ ti sabbāpi Visākhāya santikaṃ gantvā
„sahāyike chaṇam kilissāmā“ ti vatvā⁵ „ayaṃ surācchaṇo, aham
suram na pivissāmi“ vutte „tunhe Sammasambuddhassa dānaṃ
detha, mayam chaṇam karissāmā“ ti āhaṃsu. „Sādhū“ ti sam-
paṭicchitvā tā⁶ uyyojetvā S-ram nimantāpetvā mahādānaṃ datvā
bahum⁷ gandhamālaṃ ādāya sāyaṇhasamaye dhammakathaṃ sotum tāhi
parivāritā⁸ Jetavanaṃ agamāsi. Tā pañ⁹ itthiyo suram¹⁰ pivanamā¹¹
va¹² tāya saddhiṃ gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvāpi¹³ suram pivitvā va
tāya saddhiṃ Satthu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā S-ram vanditvā
ekamantaṃ nisīdi, itarāsu ekaccā Satthu santike yeva naccīṃsu
ekaccā gāyīṃsu ekaccā hatthakukkucapāḍakukkucāni¹⁴ ekaccā
kalahaṃ akaṃsu. S. tāsāṃ saṃvegaṃ¹⁵ jananatthāya¹⁶ bhamukalo-
mato raṇisīm¹⁷ vissajjesi, andhakāratimissā¹⁸ ahoṣi. Tā bhītā¹⁹ ahesuṃ
maraṇabhayaṭajjitā, tena tāsāṃ surā jīri²⁰. S. nisinnapallaṃke
antarahito²¹ Sinerumuddhani ṭhatvā uppalomato raṇisīm vissajjesi,
candasahassuggamanam²² viya ahoṣi. S. tattha ṭhito va tāsāṃ saṃ-
vegajananatthāya

Ko nu hāso kim ānando niccam pajjalite sati, (Dhp. p. 146.)
andhakārena onaddhā paḍipam na gavessathā ti
imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatāpi sotāpattiphale
paṭiṭṭhabhiṃsu. S. āgantvā gandhakuṭicchāyāya Buddhāsane nisīdi.
Atha naṃ Visākhā vanditvā „bhante idam hirottappabhedanaṃ surā-
pānaṃ nāma kadā²³ uppannaṃ“ ti pucchī. So tassā ācikkhanto a. ā.:

¹ Bā devadhītā. ² Bā surāpitā. ³ Bā saṃghuṭṭhe. ⁴ Bā pati-. ⁵ Bā gatvā. ⁶ Cks taṃ. ⁷ Ck -u. ⁸ Bā -vutā. ⁹ Ck -raṇi. ¹⁰ Ck pivamānā, Cs pivamānā corr. to pivamānā, Bā pivanamānā. ¹¹ Bā ca. ¹² Bā omits pi. ¹³ Cks -ccā-pāda-, Bā -ccāpāḍakukkucā. ¹⁴ Cs -ga, Bā savega. ¹⁵ Bā janatthāya. ¹⁶ all three MSS. -i. ¹⁷ Bā -ssā. ¹⁸ Ck Bā bhi-, Cs si- corr. to bhi-. ¹⁹ Bā jiri. ²⁰ Bā -hino. ²¹ Bā candasuriyasahassa-. ²² Bā adds kāle.

A. B. Br. r. k. eko Kāsiratthavāsī¹ Suro nāma vanacarako
 bhaṇḍapariyesanattāyā Himavantaṃ agamāsi. Tatth' eko
 rukkho uggantvā porisamatte tḥāne tidhākappo ahosi, tassa
 tinnaṃ kappānaṃ antare surācāṭippamāṇo² āvāto ahosi, so
 5 deve vassante udakena pūri³. Taṃ parivāretvā haritaki⁴
 āmalakī maricagaccho ca ahosi, tesāṃ pakkāni phalāni⁵
 chijjivā⁶ patanti. Tassāvidūre sayañjāto⁷ va⁸ sāli. Tato
 suvā⁹ sālisīsāni āharitvā¹⁰ tasmiṃ rukkhe nisīditvā khādanti,
 tesāṃ khādamānānaṃ patito¹¹ sāli pi taṇḍulāpi tattha patanti,
 10 iti taṃ¹² udakaṃ suriyātapena¹³ paccamānaṃ¹⁴ salohita-
 vannaṃ¹⁵ ahosi. Nidāghasamaye pipāsītā sakunagaṇā¹⁶ taṃ
 pivitvā mattā¹⁷ patitvā¹⁸ rukkhamūle thokaṃ niddāyitvā
 vikūjamānā¹⁹ pakkamanti, rukkhasunakhamakkaṭṭādisu pi es'
 eva nayo. Vanacarako taṃ disvā „sace idaṃ visāṃ bhaveyya
 15 ime mareyyuṃ²⁰, ime pana thokaṃ niddāyitvā yathāsukhaṃ
 gacchanti²¹, na idaṃ²² visā²³ ti²⁴ sayāṃ pivitvā matto hutvā
 maṃsaṃ²⁵ khāditukāmo ahosi, tato aggim katvā²⁶ rukkhamūle
 patite²⁷ tittirakukkuṭṭādayo²⁸ māretvā maṃsaṃ aṅgāresu pacitvā
 ekena hatthena naccanto ekena maṃsaṃ²⁹ khādanto ekāha-
 20 dvīhaṃ tatth' eva ahosi. Tato pana avidūre eko Varuṇo
 nāma tāpaso vasati. Vanacarako aññadāpi³⁰ tassa santikaṃ
 gacchati. Ath' assa etad ahosi: „idaṃ pānaṃ³¹ tāpasena
 saddhiṃ pivissāmīti“ so ekaṃ veḷunālikaṃ³² pūretvā pakka-
 maṃsena saddhiṃ haritvā³³ paṇṇasālaṃ gantvā „bhante imaṃ

¹ so all three MSS. -i. ² Bā sucāṭi-. ³ Bās pūrito. ⁴ Bā harittaki. ⁵ Cks
 vanṭā. ⁶ Bās add tattha. ⁷ Bās sayāṃ jāta. ⁸ Bā omits va. ⁹ Bā suvakā.
¹⁰ Bā haritvā. ¹¹ Cks -tāya, Bā patita. ¹² Cks tā, omitting iti. ¹³ Bā -yasantā-
 pena. ¹⁴ Bā -na. ¹⁵ Cks sasalo-, Bā lo-, Bā rasaṇilo-. ¹⁶ Bā -gaṇāgantvā. ¹⁷
 Bā adds upari, Bā upariśākhā. ¹⁸ Cks paṭipatitvā. ¹⁹ Ck viku-, Bā vikuñca-.
²⁰ Bā mā-. ²¹ Bā kūjitvā utthāya pakkamaṃ ti in the place of y. g. ²² Bā
 yidaṃ. ²³ Bā adds tato thokaṃ gahetvā. ²⁴ Bā maṃsādi, Bā maṃsāni. ²⁵
 Bā adds nippajji, Bā pajjalitvā. ²⁶ Bā patita. ²⁷ Cks tittura-, Bā utthira-. ²⁸
 Bā omits ma-. ²⁹ Bā aññe divase. ³⁰ Ck pana. Ck pana corr. to pānaṃ, Bā
 pipānaṃ. ³¹ Ck -nalakaṃ, Ck -nālikaṃ corr. to -nalakaṃ. ³² Bā gahetvā.

pānaṃ¹ pivathā² "ti vatvā ubho pi maṃsaṃ khādantā pi-
 vimṣu. Iti Surena ca Varuṇena ca diṭṭhattā tassa pānassa
 „surā“ ti ca „varuṇīti“³ ca nāmaṃ jātaṃ. Te ubho pi „atth’
 eso⁴ upāyo“ ti veḷunāliyo pūretvā kācenādāya⁵ paccantana-
 garaṃ gantvā „pānāgarikā“ nāma āgatā⁶ ti rañño ārocāpesuṃ. ⁵
 Rājā pakkosāpesi, te tassa pānaṃ upanesuṃ, rājā dve tayo
 vāre pivitvā majji, tassa taṃ⁷ ekāhadvihamattam eva ahoṣi.
 Atha ne „aṇṇaṃ pi atthīti“⁸ pucchi, „atthi devā“⁹ 'ti, „kuhiṃ“
 ti, „Himavante devā“¹⁰ 'ti, „tena hi ānethā“¹¹ 'ti. Te gantvā¹²
 ekadvevāre¹³ ānetvā „nibaddhaṃ“¹⁴ gantuṃ na sakkhissāma¹⁵ "ti ¹⁰
 sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa taccaṃ ādiṃ katvā
 sabbasambhāre¹⁶ parikkhipitvā¹⁷ nagare suraṃ karimṣu. Nāgarā
 suraṃ pivitvā pamādam āpannā duggatā ahesuṃ, nagaraṃ
 suṇṇaṃ viya ahoṣi. Te pānāgarikā¹⁸ tato palāyitvā Bārāṇasīṃ
 gantvā „pānāgarikā“¹⁹ āgatā²⁰ ti rañño ārocāpesuṃ. Rājā ¹⁵
 pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsi, tatthāpi suraṃ akaṃsu, tam
 pi nagaraṃ tath' eva vinassi. Tato palāyitvā Sāketāṃ²¹ Sāke-
 tato Sāvattthiṃ agamaṃsu²². Tadā Sāvattthiyaṃ Sabbamitto
 nāma rājā ahoṣi²³, so tesāṃ saṃgahaṃ katvā „kena vo
 attho“ ti pucchitvā „sambhāramūlena c' eva sālipiṭṭhena“²⁴ ²⁰
 pañcaḥ' eva ca²⁵ cāṭisatehīti²⁶ vutte sabbāṃ dāpesi. Te pañ-
 casu cāṭisatesu suraṃ saṇṭhāpetvā²⁷ cāṭirakkhanatthāya²⁸ eke-
 kāya cāṭiyā santike ekekaṃ bilālaṃ²⁹ bandhiṃsu, te³⁰ paccitvā³¹
 uttaranakāle³² cāṭikucchisu paggharantaṃ suraṃ pivitvā mattā
 niddāyiṃsu³³, mūsikā āgantvā tesāṃ³⁴ kaṇṇanāsikadāṭhikanaṃ- ²⁵
 gutṭhe khāditvā agamiṃsu³⁵. „Bilālā“³⁶ suraṃ pivitvā matā³⁷

¹ C^s naṃ, C^s naṃ corr. to pānaṃ. ² B^d varuṇo ti. ³ B^d eko. ⁴ B^d kāje.
⁵ B^d pānaṃkarikā. ⁶ B^d omits taṃ. ⁷ B^d atthinatthīti. ⁸ C^s āg-. ⁹ B^d
 ekamdvēvāraṃ. ¹⁰ B^d nibandhaṃ. ¹¹ B^d -raṃ. ¹² B^d pakkhi-. ¹³ B^d pānākā-
 guṇā. ¹⁴ C^k -ke, C^s -ko, B^d pānākārikā, B^s pānākārikā. ¹⁵ C^k -ta, B^d omits
 sāketam. ¹⁶ B^d āg-. ¹⁷ B^d hoti. ¹⁸ B^d add ca. ¹⁹ C^k pañcameva, omitting
 ca, C^s pañcameva ca, B^d pañcahi, omitting eva ca. ²⁰ C^s B^d saṇṭha-, B^d add
 mūsikā bhayena. ²¹ B^d -ṇa-. ²² C^k bilā-, C^s bilā corr. to bilā-, B^d bilāraṃ.
²³ B^d bilārā te. ²⁴ C^k paṇḍitvā, B^d pacitvā, B^s muñcitvā. ²⁵ B^d uttārana-,
 B^s uttānakāye. ²⁶ B^d nicātiyaṃ. ²⁷ B^d ne-. ²⁸ āg. ²⁹ B^d rājā bilārā.

ti āyuttakapurisā rañño ārocesuṃ. Rājā „visakārakā ete bhavissantīti“ dvinnaṃ pi janānaṃ sīsāni chindāpesi, te „suram detha¹, madhuraṃ dethā²“ 'ti vadentā³ va marimsu⁴. Rājā te mārāpetvā „cāṭiyo bhindathā“ 'ti āpāpesi. Bilālāpi⁵ surāya
 5 jīṇṇāya utṭhahitvā kiḷantā vicarimsu. Te disvā rañño ārocesuṃ⁶. Rājā „sace viṣaṃ assa ete mareyyuṃ, madhuren⁷ eva⁷ bhavitabbaṃ, pivissāma⁸ nan“ ti nagaraṃ alaṃkārapetvā⁹ rājaṅgaṇe maṇḍapaṃ kāretvā¹⁰ alaṃkatamaṇḍape samussita-setacchatte¹¹ rājpallaṃke nisīditvā amaccagaṇaparivuto suraṃ
 10 pātuṃ ārabhi. Tadā Sakko devarājā „ke nu kho mātu-patṭhānādīsu appamattā tīṇi sucaritādīni pūrentīti“ lokaṃ volokento¹² taṃ rājānaṃ suraṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā „sac' āyaṃ suraṃ pivissati sakala-Jambudīpo nassissati, yathā na pivati¹³ tathā naṃ karissāmīti“ ekaṃ surāpuṇṇaṃ kumbhaṃ
 15 hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā rañño sammukhatṭhāne ākāse ṭhatvā „imaṃ kumbhaṃ kiṇatha imaṃ kumbhaṃ kiṇathā“ 'ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ ākāse ṭhitaṃ disvā „kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatīti“ tena saddhiṃ sallapanto¹⁴ tisso gāthā abhāsi:

- 20 1. Ko pātur āsī tidivā nabhamhi
 obhāsayaṃ saṃvarim candinā va,
 gattehi te rasmiyo niccharanti
 sateratā¹⁵ vijju-r-iv¹⁶ antalikkhe. 33.
 2. So chinnavātaṃ¹⁶ kamasī aghamhi¹⁷,
 25 vehāsayaṃ gacchasi tiṭṭhasī ca,
 iddhī nu te vatthukatā¹⁸ subhāvitā
 anaddhagūṇāṃ api¹⁹ devatānaṃ. 34.
 a. Vehāsayaṃ saṃkammāgama²⁰ tiṭṭhasi
 'kumbhaṃ kiṇāthā' 'ti yam etam atthaṃ

1. Bds deva. 2 Bds devā. 3 Bā viravantā. 4 Bā mā-. 5 Bā bilār-. 6 Bā -cāpesuṃ. 7 Cks -renekena. 8 Bā -mi. 9 Bā -karetvā. 10 Bā kārāpetvā. 11 Bā omits seta. 12 Bā olo-. 13 Bds pivissati. 14 Bā -pento. 15 Bds -ri-. 16 Ck jīṇṇa-, Bā channa-. 17 Bā agghasmi. 18 Ck -thā. 19 Bā andhagūṇamasi.
 20 Ck saṃtamamāg-, Cg saṃkamamāg-, Bds saṃgammamāg-.

ko vā tuvañ¹ kissa vatāya² kumbho
akkhāhi me brāhmaṇa etam atthan ti. 35.

Tattha ko pāturāsiti kuto pātubbhūto kuto āgato siti attho, tidivā nabhamhīti kiṃ Tāvattimsabhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākāṇo jāto
sīti pucchati, sañvarin ti rattim, sateratā³ ti evaṃnāmikā⁴, so ti so tvañ, 5
chiṇṇavātan ti valāhako pi tāva vātena kamati, tassa pana so pi vāto n'
atthi, ten' evaṃ āha, kamasīti pavattasi, aghamhīti⁵ appatighe ākāse,
vatthukatā⁶ ti vatthu viya patiṭṭhū viya katā, anaddhagūnāmapi⁷ deva-
tānan ti yā va padasā addhānaṃ agamanena⁸ anaddhagūnaṃ⁹ devānaṃ¹⁰ iddhi
yā api¹¹ tava subhāvitā ti pucchati, vehāsayaṃ saṃkammāgammā¹² 'ti 10
ākāse pavattapadaṇṭhīhāraṃ¹³ paṭicca nissāya ca¹⁴ tiṭṭhasi¹⁵, imassa ko vā
tuvan¹⁶ ti iminā sambandho, evaṃ tiṭṭhamāno ko vā¹⁷ tvañ ti attho, yaṃ
etamattham ti yaṃ¹⁸ etaṃ¹⁹ vadasi imissa²⁰ kissa vatāyaṃ ti iminā
sambandho, yaṃ etaṃ kumbhaṃ kiṇāthā 'ti vadasi²¹ kissa vā te yaṃ kum-
bho ti attho. 15

Tato Sakko „tena hi suṇāhīti“ vatvā surāya dose das-
sento āha:

4. Na sappikumbho na pi telakumbho
na phāṇitassa na madhussa kumbho,
kumbhassa vajjāni anappakāni, 20
dose bahū kumbhagate²² suṇātha. 36.
5. Gaḷeyya yaṃ²³ pītvā²⁴ pate papātāni
sobbhaṃ guhaṃ candaniyoligallaṃ²⁵
bahum pi bhuñjeyya abhojaneyyaṃ
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 37. 25
6. Yaṃ²⁶ pītvā²⁷ cittasmi²⁸ anesamāno
āhiṇḍati go-r-iva bhakkhasārī²⁹

¹ Cks tvañ, Bā tuvā. ² Ck tāya, Cs catāya, Bā vatāyañ. ³ Bā -ri-. ⁴ so Cks; Bā -mako. ⁵ Bā agghasmi. ⁶ Ck -thā. ⁷ Cks -bhūnāmapi, Bā anantaḡuṇamasi.
⁸ Bā yā padisā andhāna andhāgamanena, Bs addhāgamanena. ⁹ Ck anandabhū-
nañ, Cs anaddhabhūnañ corr. to anaddhagūnañ, Bā anandhagūnañ. ¹⁰ Ck
devāna, Bā devatānañ. ¹¹ read: sā api? Bā iddha va yā asi. ¹² Cks sañ-
kamamāgammā, Bā saṅgamamāgammā. ¹³ Bā pavattaṃpa-. ¹⁴ Bā omits ca.
¹⁵ Bā -siti. ¹⁶ Cks tvañ. ¹⁷ Bā nāma. ¹⁸ Bs parañ. ¹⁹ Bā evaṃ. ²⁰ Bā
imassa. ²¹ Bā -ti. ²² Bā -ghaṇe. ²³ Ck gaḷeyyaṃ, omitting yañ, Bā gaḷeyyañ,
omitting yañ. ²⁴ Bā pīvitvā. ²⁵ Cks -nioli-. ²⁶ Cks yaṃ. ²⁷ Bā pīvitvā,
Bs ve pīvitvā. ²⁸ Cks -smiñ. ²⁹ Cks -sāvī.

- anāthamāno¹ upagāti² naccati³
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 38.
7. Yaṃ ve⁴ pivitvā acelo va naggo
careyya gāme visikhantarāni
5 sammūlharitto ativelasāyi⁵
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 39.
8. Yaṃ⁶ pītvā⁷ utṭhāya pavedhamāno
sīsaṃ ca bāhaṃ⁸ ca pacālayanto
so naccati dārukaṭallako va etc. 40.
- 10 9. Yaṃ ve⁴ pivitvā aggidaddhā sayanti
atho sigālehi pi⁹ khāditāse
bandhaṃ vadhaṃ bhogajāniṃ c' upenti etc. 41.
10. Yaṃ⁶ pītvā¹⁰ bhāseyya abhāsaneyyaṃ
sabhāyaṃ āsīno¹¹ apeta vattho
15 sammakkhito vanta gato vyaṣanno etc. 42.
11. Yaṃ⁶ pītvā¹² ukkaṭṭho āvilakkho¹³
maṃ' eva sabbā puthavīti¹⁴ maññe
na me samo cāturato pi rājā etc. 43.
12. Mānātimānā¹⁵ kalahāni¹⁶ pesuṇāni¹⁷
20 dubbhaṇṇiṇi naggayini palāyini
corāna¹⁸ dhuttānaṃ gatī niketo etc. 44.
13. Iddhāni phītāni kulāni assu
anekasāhassadhanāni¹⁹ loke
ucchinnaḍāyajakatān' imāya etc. 45.
- 25 14. Dhaññaṃ dhaṇaṃ rajataṃ jātārūpaṃ
khettaṃ gavaṃ yattha vināsayanti
ucchedanī vittavataṃ²⁰ kulānaṃ etc. 46.

¹ Bā adds va. ² Bā -gāyati. ³ Bā adds ca. ⁴ Cks yañce. ⁵ Cks -sāsi. ⁶ Cks
yam. ⁷ Bā pivitvā, B^s ve pivitvā. ⁸ Bā bāhuṃ. ⁹ Cks -lepihi, Bā atho piṣiṅgalehi.
¹⁰ Bā yaṃ ve pivitvā. ¹¹ Cks āsi-, Bā abhāsamāsino. ¹² Bā ve pivitvā, adding
bhāseyya. ¹³ Bā ava-. ¹⁴ Bā patha-. ¹⁵ Bā mānātimāno. ¹⁶ Cks kalahā. ¹⁷
Bā paresuni, B^s pesuni. ¹⁸ all three MSS. -naṃ. ¹⁹ Ck -sasāhassahananāni,
C^s -sāhassagananāni, Bā -sahassāni dhanāni, B^s -sāhassadhanāni. ²⁰ Bā
vattataṃ.

15. Yañ ce pītvā¹ dittarūpo va² poso
akkosati pitarañ mātarañ ca
sassum pi³ gañheyya atho pi suñhañ etc. 47.
16. Yañ ce pītvā¹ dittarūpā va nārī
akkosati sasurañ sāmikañ ca
dāsam pi gañhe paricārakam pi etc. 48. 5
17. Yañ ce pītvāna⁴ haneyya poso
dhamme ñhitañ samañam⁵ brāhmaṇaṇaṃ vā
gacche apāyam pi⁶ tatonidānañ etc. 49.
18. Yañ ce pītvā⁴ duccharitañ caranti
kāyena vācāya ca cetasā ca
nirayañ vajanti⁷ duccharitañ caritvā etc. 50. 10
19. Yaṃ yācamānā⁸ na labhanti pubbe
bahuñ hiraññaṃ pi pariccajantā
so taṃ pivitvā alikañ bhaṇāti etc. 51. 15
20. Yaṃ pivitvā⁹ pesane pesiyanto¹⁰
accāyike karaṇiyamhi jāto¹¹
attham pi so na-ppajānāti vutto etc. 52.
21. Hirīmaṇāpi ahirīkabhāvaṃ
pātumkaronti¹² madirāya¹³ mattā,
dhīrāpi santā bahukaṃ bhaṇanti etc. 53. 20
22. Yañ ce¹⁴ pītvā¹⁵ ekathūpā¹⁶ sayanti
anāsakā¹⁷ thaṇḍiladukkhaseyyā¹⁸
dubbaṇṇiyaṃ āyasakkañ¹⁹ c' upenti etc. 54.
23. Yañ ce pītvā²⁰ pattakkhandhā [sayanti]
gāvo kūṭahatā-r-iva²¹ 25

¹ Bā yañ ve pivitvā. ² Bā ca. ³ Bā sassurampi. ⁴ Bā yañ ve pivitvā. ⁵ Cks -ṇa. ⁶ Bā -yamhi. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck yā yañcamānā, Cs yā yācamānā, Bā yañ yoca-. ⁹ so Bā; Cks yampītvā. ¹⁰ Cks posi-. Bā pisi-, Bs pesa-. ¹¹ Bā -te. ¹² Cks pātuk-. ¹³ Bā madanāya. ¹⁴ Bā yañ ve. ¹⁵ all three MSS. pivitvā. ¹⁶ Bā -thupā. ¹⁷ Bs -sanā. ¹⁸ Ck -yya, Bā -yyaṇ. ¹⁹ Cks -kkā, Bā ayyasayyañ. ²⁰ Bā yañ ve pivitvā. ²¹ Bā -ṭāriva.

na hi vāruṇiyā vego¹
narena susaho-r-iva². 55.

24. Yaṁ manussā vivajjenti³
sappaṁ ghoravisam⁴ iva⁵

5 taṁ loke visasamānaṁ
ko naro pātum arahati. 56.

25. Yaṁ ce pītvā⁶ Andhakaveṇhuputtā⁷
samuddatīre paricārayantā
upakkamuṁ musalehi⁸ aññamaññaṁ etc. 57.

10 26. Yaṁ ce pītvā⁶ pubbadevā pamattā
tidivā cutā sassatiyā samāyā
taṁ tādisaṁ majjam imaṁ niratthakaṁ
jānaṁ mahārāja kathaṁ pipeyya⁹. 58.

15 27. Na imasmi kumbhasmiṁ¹⁰ dadhi vā madhuṁ vā
evaṁ abhiññāya kiṇāhi rāja,
evaṁ hi maṁkumbhagatā mayā tē,
akkhātārūpaṁ tava Sabbamittā 'ti. 59.

Tattha vajjānīti ādīnavā, gaḷeyyā 'ti gacchanto pade pade pari-
vaṭṭeyya¹¹, yaṁ pītvā¹² pate ti yaṁ pītvā pateyya, sobbhan ti āvātaṁ,
20 candaniyoligallan ti candanikaṇ¹³ ca oligallaṇ¹⁴ ca, abhojaneyyan ti
bhuñjitum ayuttaṁ, anesamāno ti anissaro, gorivā 'ti goṇo viya, bhakkha-
sārīti¹⁵ purāṇakasatākhādako¹⁶, yathā so tattha tattha bhakkhaṁ¹⁷ sampari-
yesanto āhiṇḍati¹⁸ evaṁ āhiṇḍatīti attho, anāthamāno ti niravassayo anātho
viya, upagāyati¹⁹ aññaṁ gāyantaṁ disvā upagantvā va²⁰ gāyati, acelo vā 'ti
25 acelako viya, visikhantarānīti antaravithiyā, ativelasāyīti²¹ aticīram²²
pi niddaṁ okkameyya, ativelacārīti pi pāṭho, ativelacārī hutvā careyyā 'ti attho,
dārukaṭallako vā 'ti dārumayantarūpakam viya, bhogajāniñcupentīti
bhogajāniṇi ca upenti pāṇātipātādīni katvā daṇḍapilitā dhanajāniṇi ca aññaṁ
c' eva²³ vadhabandhādīdukkhaṁ pāpuṇantīti attho, vantaḡato ti attano²⁴

¹ B^s saṁvego. ² B^s narakesussābhoriva. ³ B^d -jjanti. ⁴ B^d ghoramvi-. ⁵ C^k
civa, C^s nīva, B^d -visamiva. ⁶ B^d yaṁ ve p.vitvā. ⁷ C^s -kāveṇṇu-, C^k -ka-
veṇṇu-, B^d -kāveṇṇa-. ⁸ so all three MSS. for musale or -leh'? ⁹ B^ds pive-.
¹⁰ B^d na himasmi kumbhamhi, C^ks na imasmiṁ-, read n' imasmi kumbhe. ¹¹
B^d paripateyya. ¹² C^k pītvā, B^d pītvā. ¹³ B^ds -yaṇ. ¹⁴ C^k oli-. ¹⁵ C^ks
-sāvīti. ¹⁶ C^ks surākasate-. ¹⁷ B^d -ā. ¹⁸ B^d omits āh-. ¹⁹ B^d omits va. ²⁰
C^k -sāsīti. ²¹ B^d atirekataram. ²² C^ks aññaṁ. ²³ C^k -nā.

vantasmiñ gato, vyasanno¹ ti vyasanāpanno, visanno² ti pi pāḥo, tasmiñ vante csanno³ ti attho, ukkaṭṭho ti ayañ mahāyodhako⁴ mayā sadiso atthīti evaṃ ukkaṃsagato hutvā, āvilakkho ti rattakkho, sabbā paṭhavīti sabbā paṭhavi, sabbā puthavīti pi pāḥo, cāturato ti catusamuddantāya⁵ paṭhaviyā⁶ issaro, mānātimānā ti mānakārīkā, sesapadesu pi es' eva nayo, gātīti⁵ nippatti⁷, niketo ti nivāso, tassā punṇan ti yā evarūpā tassā punṇaṃ⁸ yattha vināsayantīti yañ missāya yattha paṭiṭṭhitā evaṃ bahum pi dhaññādisāpateyyaṃ⁹ nāsenti kapaṇā¹⁰ honti, iddhānīti samiddhānī¹¹, phītānīti vatthālāṃkārabhaṇḍehi¹² pupphitāni, ucchinnadāyajjakatānīti uccinna-dāyajjāni niddhanāni katāni¹³, dittarūpo ti gabbitarūpo¹⁴, gaṇheyyā 'ti¹⁰ bhariyasaññāya¹⁵ kilesavasena hatthena gaṇheyya, dāsampi gaṇhe ti attano dāsam pi kilesavasena sāmiko me ti gaṇheyya, pivitvānā ti pivitvā, duc-caritaṃ caritvā ti evaṃ tīhi dvārehi dasavidham pi akusalaṃ katvā, yañ yācamānā ti yañ purisaṃ pubbe suraṃ apivantaṃ, bahuñ hiraññāṃ paricca-jantāpi musāvādaṃ karohīti yācamānā na labhanti, pītvā¹⁶ ti pītvā ṭhito¹⁵ nappajānāti vutto ti ken' atthena¹⁷ gatosīti vutto sūsanassa duggahitattā¹⁸ tañ¹⁹ atthañ²⁰ na jānāti, hirimaṇāpīti hiriuttacittāpi, ekathūpā²¹ ti sūkarapotakā viya hīṇjaccehi²² saddhiṃ ekarāsī hutvā, anāsakā ti nirāhārā²³, thaṇḍiladuḥkhasēyyaṃ ti bhūmiyaṃ dukkhaseyyaṃ sayanti, āyasakkaṇ²⁵ ti garahaṃ, pattakkhandhā ti patitakkhandhā, kūṭahatā²⁵ ti gīvāya bad-²⁰ dhena kūṭena hatā²⁶ gāvo viyā²⁷, yathā tā²⁸ tiṇaṃ akhādantiyo pāṇiyaṃ apī-vantiyo sayanti tathā sayantīti²⁹ attho, ghoravisammivā³⁰ 'ti ghoravisaṃ viya, visasamānaṃ ti visasadisāṃ, Andhakaveṇḥuputtā³¹ ti dasabbhātika-rājāno, upakkamuṇ ti pahariṃsu, pubbadevā ti Asurā, tidivā ti Tāva-tiṃsadevalokā³², sassatiyā ti sassatā³³ dīghāyukabhāvena³⁴ nīccasammattā³⁵ ²⁵ devalokā³⁶ ti attho, samāyā ti saddhiṃ asuramāyāhi³⁷, jānaṃ ti evaṃ ni-ratthakaṃ etan³⁸ ti jānanto tumhādiso paṇḍitapuriso kathaṃ pipeyya³⁹, kum-bhagatā mayā⁴⁰ ti kumbhagataṃ mayi⁴¹ ayaṃ eva vā pāḥo, akkhātā-rūpan ti sabbhāvato akkhātāṃ.

Taṃ sutvā rājā surāya ādīnavaṃ ñatvā⁴² tuṭṭho Sakkassa ³⁰ thutim karonto dve gāthā abhāsi:

¹ Cks vyaccannā. ² Bā vipanno, Ck visatto. ³ Cks osanto. ⁴ Bās -yodhako. ⁵ Ck -tā, Bā cāturasamuddantā. ⁶ Ck sabbapa-. ⁷ Ck Bās nibbatti. ⁸ yā evarūpā tassā punṇaṃ wanting in Cks. ⁹ Cks yaññādi-. ¹⁰ all three MSS. -nā. ¹¹ Cks -ddhā. ¹² Bā -kārakappabhaṇḍehi. ¹³ Cks repeat katāni. ¹⁴ Bā dippata-, Bā dappita-. ¹⁵ Bā -yyā-. ¹⁶ Bā pītvā vā. ¹⁷ Bā tenatthenā. ¹⁸ Ck -tthā. ¹⁹ Cks nañ. ²⁰ Ck omits atthañ. ²¹ Cks -thupo, Bā -thupā. ²² Bā -ena. ²³ Cks nira-
bhārā. ²⁴ Bk -saṇṇan. ²⁵ Ck ku-, Bā kūṭahatā. ²⁶ Bā haṭā. ²⁷ Bā omits
viya. ²⁸ Bā omits tā. ²⁹ Bā omits tathā - - ti. ³⁰ Bā -visamivā. ³¹ Ck
-vennu-, Ck -venhu-, Bā -veṇḍu-. ³² Cks -ke. ³³ Bā -ti. ³⁴ Bā -kābhavena.
³⁵ Ck tiḍasamattā? Bā nīccasamattā. ³⁶ Cks -ko. ³⁷ Cks -yābhi. ³⁸ Cks patan.
³⁹ Bā pive-. ⁴⁰ Bā māyā. ⁴¹ Bā -gatā mayā. ⁴² Cks add disvā.

28. Na me pitā vā athavāpi mātā
etādisā yādisako tuvaṃ si,
hitānukampī paramatthakāmo
so 'haṃ karissaṃ vacanaṃ tav' ajja. 60.

5 29. Dadāmi te gāmavarāni pañca
dāsīsatam satta gavaṃ satāni
ājaññayutte ca rathe dasā ime,
ācariyo hosi mam' atthakāmo ti. 61.

Tattha gāmavarānīti brāhmaṇa ācariyassa nāma ācariyabhāgo icchī-
10 tabbo saṃvacchare sataśassatthānake tuyhaṃ pañca gāme dadānīti vadati,
dasā ime ti dasa¹ ime purato tthe kañcanavicittarathe² dassento evaṃ āha.

Taṃ sutvā Sakko devadattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ
jānāpento ākāse tthatvā dve gāthā abbāsi:

30. Tav' eva dāsīsatam atthu rāja³,
15 gāmā ca gāvo ca tav' eva hontu,
ājaññayuttā ca rathā tav' eva,
Sakko 'haṃ asmī tidasānam indo. 62.

31. Maṃsodanaṃ sappipāyasaṃ bhuñja,
khādassu⁴ ce⁵ tvaṃ madhunā apūpe⁶,
20 evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato janinda
anindito saggam upehi tthānaṃ ti. 63.

Tattha evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato ti evaṃ tvaṃ nānaggarasasu-
bhojanaṃ bhuñjanto surāpānavirato tiṇi duccharitāni pahāya tividhasucarita-
dhamme⁸ rato hutvā kenaci anindito saggatthānaṃ⁹ upehiti¹⁰.

25 Iti Sakko tassa ovādaṃ datvā saggatthānaṃ eva gato.
So pi suraṃ apivītvā surābhājanāni bhindāpetvā sīlaṃ samā-
dāya dānaṃ datvā saggapārāyano ahoṣi. Jambudīpe pi anukka-
mena surāpānaṃ vepullappattaṃ jātaṃ.

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā rājā Anando ahoṣi, Sakko aham evā“ 'ti.
30 Kumbhajātakaṃ.

¹ Bā ime dasa. ² Bā -tte rathe. ³ Cks rājā. ⁴ Cks -dassa. ⁵ so all three MSS. for ca? ⁶ Bā sapūve. ⁷ Cks tvaṃ. ⁸ Bā -mma. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ C^s -hīti, Bā upeti.

3. Jayaddisajātaka.

Cirassam¹ vata me ti. Idam S. J. v. mātiposaka-
bhikkhum² ā. k. Paccuppannavatthum Sāmajātaka vatthusadisam.
Tadā pana S. „porāṇakapaṇḍitā kañcanamālam setacchattam pahāya
mātāpitaro posesun“ ti vatvā a. ā.:

5

Atīte³ Kampillaratthe Uttarapañcālanagare Pañcālo
nāma rājā ahoṣi. Tassa aggamaheṣi gabbhaṃ paṭilabbhitvā
puttaṃ vijāyi. Tassā purimabhava ekā sapattikā⁴ kujjhivā
„tuyhaṃ jātaṃ pajam khāditum samatthā bhavissāmīti“⁵ pat-
thanaṃ ṭhapetva yakkhinī ahoṣi. Sā tadā okāsaṃ labhitvā 10
tassā passantiyā va⁶ taṃ allamaṃsapesivaṇṇaṃ kumārakaṃ⁷
gahetvā murumurā⁸ ti khāditvā pakkāmi. Punavāre⁹ pi tath’
eva akāsi. Tatiyavāre pana tassā sūtiggharaṃ pavittakāle
gehaṃ parivāretvā gālhaṃ¹⁰ ārakkhaṃ akaṃsu. Vijādivase
yakkhinī āgantvā puna dārakaṃ gahesi¹¹. Devī „yakkhinīti“ 15
mahāsaddam akāsi. Āvudhahatthā purisā āgantvā deviyā
dinnasaññāya¹² yakkhinīm anubandhiṃsu. Sā khāditum okā-
saṃ alabhanti palāyitvā udakaniddhamanaṃ pāvīsi. Dārako
mātusaññāya¹³ tassā thanaṃ¹⁴ mukhena gaṇhi, sā puttasiṇhaṃ
uppādetvā susānaṃ gantvā dārakaṃ pāsāṇalene¹⁵ katvā¹⁶ paṭi- 20
jaggi. Ath’ assa anukkamena vaḍḍhamānassa [manussamaṃ-
saṃ āharitvā adāsi, ubho pi manussamaṃsaṃ khāditvā vasiṃsu.
Dārako attano manussabhāvaṃ na jānāti, „yakkhinīputto
'smīti“ saññāya¹⁷ attabhāvaṃ jahitvā antaradhāyitum na
sakkoti. Ath’ assa sā antaradhānattāya ekaṃ mūlaṃ adāsi. 25
So mūlānubhāvena antaradhāyitvā¹⁸ manussamaṃsaṃ khādanto
vicarati. Yakkhinī Vessavaṇamahārājassa veyyāvaccattāya
gatā¹⁹ tatth’ eva kālam akāsi. Devī pi catutthe²⁰ vāre aññaṃ

3. Cfr. Carīyāp. p. 90. ¹ Ck -ssa. ² Bā mātū-. ³ Bā adda kira. ⁴ Bā omits
kā. ⁵ Bā bhavēyyanti. ⁶ Bā ga. ⁷ Bā -raṃ. ⁸ Bā murūmurā, Cā murū
corr. to murūmurā. ⁹ Bā dutiyavāre. ¹⁰ Bā dalhaṃ. ¹¹ Bā agga-. ¹² Bā
dinnāya sa-, Ck diyādinnaññāya. ¹³ Bā mātā ti saññāya. ¹⁴ Bā thaññaṃ. ¹⁵
Bā -lene. ¹⁶ Bā kapetvā, Bā ṭhapetvā. ¹⁷ Ck asaññāya. ¹⁸ Bā -yi. ¹⁹ Bā
gantvā. ²⁰ Bā -a.

puttaṃ vijāyi, so yakkhiniyā matattā¹ ārogo² ahosi³, tassa
 paccāmittaṃ yakkhimim jinitvā jātattā Jayaddisakumāro
 ti⁴ nāmaṃ akaṃsu⁵. So vayappatto sabbasippe⁶ nipphattiṃ
 patvā chattaṃ ussāpetvā rajjaṃ⁷ anusāsi. Tadā Bo. tassa
 5 aggamahesiyā kucchimim⁸ nibbatti, Alīnasattukumāro ti
 'ssa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto uggahitasabbasippo
 uparājā ahosi. So pi⁹ yakkhinīputto aparabhāge pamādena
 taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyituṃ asakkonto dissamānarūpo
 va susāne manussamaṃsaṃ khādati. Manussā taṃ disvā bhīta
 10 āgantvā rañño upakkosiṃsu¹⁰ „deva eko yakkho dissamāna-
 rūpo¹¹ susāne manussamaṃsaṃ khādati, so anukkamena na-
 garaṃ pavisitvā manusse māretvā khādissati, taṃ gāhāpetuṃ¹²
 vaṭṭatīti“. Rājā „sādhū“ 'ti paṭisuṇitvā „gaṇhatha¹³ nan“ ti
 ānāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā aṭṭhāsi.
 15 Yakkhinīputto naggo uggarūpo¹⁴ maraṇabhayaabhīto viravanto
 manussānaṃ antaram¹⁵ pakkhandi. Manussā „yakkho“ ti
 maraṇabhayaabhītā dvidhā bhijjimsu. So pi tato palāyitvā
 araṇṇaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgañchi¹⁶. So ekaṃ
 mahāvattaniatāvimiṃ¹⁷ nissāya maggapaṭipannesu manussesu
 20 ekekaṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā māretvā khādanto ekasmiṃ
 nigrodharukkhamūle vāsaṃ kappesi. Ath' eko satthavāha-
 brāhmaṇo aṭavipālānaṃ sahaṃsaṃ datvā pañcāhi sakaṭasatehi
 taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi.
 Bhītā manussā ure nipajjimsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palā-
 25 yanto khāpunā¹⁸ viddho aṭavipālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ
 chaddetvā¹⁹ gantvā attano vasanarukkhamūle nipajji. Tassa
 tattha nipannassa sattame divase Jayaddisarājā migavaṃ²⁰
 ānāpetvā nagarā nikkhami. Taṃ²¹ nagarā nikkhantamattam

¹ Bā mutattā, B^s vuttattā. ² Bā a-. ³ Bā -sīti. ⁴ Bā tissa. ⁵ Bā kariṃsu.
⁶ Bā -āni. ⁷ Bā -am. ⁸ Bā -imhi. ⁹ Bā omiṭṭa pi. ¹⁰ Bā ārocesi. ¹¹ Cks
 -rūpena. ¹² Bā ga-. ¹³ Bā -hā-. ¹⁴ Bā ubbhiggatarū-, B^s uggata-. ¹⁵ Bā
 -re. ¹⁶ C^s āgañji, Bā āgacchi. ¹⁷ Cks -viyaṃ, Bā -vi, B^s mahāatāvimiṃ. ¹⁸
 Bā add pāde. ¹⁹ C^s ja-, Bā chaṭṭe-. ²⁰ Bā add vadhāya. ²¹ C^s naṃ.

eva¹ Takkasila-vāsi² Nando nāma mātiposakabrāhmaṇo³ catasso
 satārahā gāthā ādāya āgantvā⁴ addasa. Rājā nivattitvā
 „suṇissāmīti“ tassa nivāsagehaṃ⁵ dāpetvā nigavaṃ gantvā
 „yassa passena⁶ migo palāyati tass’ eva⁷ gīvā“ ti āha. Ath’
 eko pasadamigo utthahitvā rañño abhimukhaṃ gantvā palāyi. 5
 Amaccā parihāsaṃ karīṃsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ
 anubandhitvā tiyojanamatthake patvā⁸ khaggena paharitvā dve
 khaṇḍāni kāce katvā⁹ āgacchanto manussayakkhassa nisin-
 natthānaṃ¹⁰ patvā dabbatīpesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā
 gantuṃ ārabhi. Atha naṃ so utthāya „tiṭṭha kuhiṃ gacchasi, 10
 bhakkho me sī¹¹“ ti¹² hatthe gahetvā paṭhamāṃ gāthāṃ āha:

1. Cirassaṃ vata me¹³ udapādi ajja
 bhakkho mahā sattamibhattakāle¹⁴,
 kuto si ko vāsi tad imgha brūhi,
 ācikkha jātīm vidito¹⁵ yathāsīti. 64.

15

Tattha bhakkho mahā ti mahābhakkho, sattamibhattakāle¹⁴ ti
 pāṭipadato paṭṭhāya nirāhārassa sattamiyaṃ bhattakāle, kuto sīti kuto āgato si.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrukkhambhaṃ¹⁶ patvā¹⁷ palā-
 yitum nāsakkhi, dhitim pana paccupatthāpetvā dutiyaṃ
 gātham āha: 20

2. Pañcālarājā migavaṃ pavuttho¹⁸
 Jayaddiso nāma yadi-ssuto te
 carāmi kacchāni¹⁹ vanāni cāhaṃ,
 pasadaṃ²⁰ imaṃ khāda, mam ajja muñcā ‘ti. 65.

Tattha migavaṃ pavuttho¹⁸ ti migavadhatthāya²¹ raṭṭhā nikkhanto, 25
 kacchānīti¹⁹ pabbatassā ‘ti²².

¹ Bā nikkantameva. ² all three MSS. -i. ³ Bā mātu-. ⁴ Bā adds taṃ. ⁵
 Bā nivesana-. ⁶ Ck passeva. ⁷ Cks add so. ⁸ Bās gantvā. ⁹ Bā kājenaādāya,
 Bā kājenādāya. ¹⁰ Bās nipanna-. ¹¹ Bās si me. ¹² Cks omit ti. ¹³ so all
 three MSS. for cirassa ve me? ¹⁴ Bā -me-. ¹⁵ Ck vidhito, Bā viditvā. ¹⁶
 Ck ūrukamhaṃ, Bā urukammaṃ. ¹⁷ Bā katvā. ¹⁸ Bā pavittho. ¹⁹ Bās ga-
²⁰ Cks visa-. ²¹ Bā migamvādhaya. ²² Bā pappatapassāni, adding pasadanti
 sarabhamigaṃ.

Taṃ sutvā yakkho tatiyaṃ gātham āha:

2. Sen' eva tvaṃ paṇasī¹ sassamāno²,
mam' esa bhakkho pasad' āyaṃ³ vadesi,
taṃ khādiyānaṃ⁴ pasadaṃ dighaññaṃ⁵
5 khādissaṃ⁶ pacchā, na vilāpakālo⁷ ti. 66.

Tattha senevā 'ti mama santaken' eva, paṇasīti⁸ voharasi⁹ attānaṃ
vikkīpasi, sassamāno¹⁰ ti hiṃsamāno¹¹, taṃ khādiyānaṃ¹² ti taṃ paṭha-
maṃ¹³ khādītva, pasadan ti pasadamigaṃ, dighaññaṃ¹⁴ ti ghasitukāmo
'smi¹⁵, khādissaṃ¹⁶ ti tasmā etaṃ pacchā khādissāmi, na vilāpakālo ti
10 mā vilāpi¹⁷ nāyaṃ vilāpakālo ti vadati.

Taṃ sutvā rājā Nandabrāhmaṇaṃ saritvā catuttham
gātham āha:

4. Na c' atthi makkho mama nikkayena
gantvāna paccāgamanāya¹⁵ paṇhe¹⁷
15 taṃ saṃgaram¹⁸ brāhmaṇassa-ppadāya¹⁹
saccānurakkhī punar āvajissaṃ ti. 67.

Tattha na catthīti na²⁰ ce mayhaṃ nikkayena vinimayena²¹ makkho
atthi, gantvānā 'ti evaṃ sante ajja imaṃ migaṃ²² khādītva mama nagaraṃ
gantvā paṇhe²³ ti²⁴ paṇe²⁵ yeva sve tava pātārāsakāle paccāgamanatthāya¹⁶
20 paṭiññaṃ gaṇhā 'ti adhippāyo, taṃ saṃgaram¹⁸ ti mayā dhanan te dassamīti
brāhmaṇassa saṃgaram¹⁸ kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttam saccam
anurakkhanto ahaṃ puna āgamissāmīti²⁶ attho.

Taṃ sutvā yakkho pañcamaṃ gātham āha:

5. Kiṃ kammajātaṃ anutappaṭi taṃ²⁷
25 pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rāja²⁸,
ācikkha me taṃ, api sakkuṇemu
anujānitum āgamanāya paṇhe¹⁷ ti. 68.

¹ Bā palassi. ² Ck sasmāno, Bā sayamāno. ³ Ck pasadayam, Bā pasadoyam,
read pasado, omitting yaṃ? ⁴ Bā -na. ⁵ Bā ji-; C. tator jighacchaṃ? ⁶
Bā -disaṃ. ⁷ Bā -le. ⁸ Bā palāsiti. ⁹ Ck Bā -hā-. ¹⁰ Ck ssamāno, Bā sa-
yamāno. ¹¹ Bā vihisayamāno. ¹² Bā -nā. ¹³ Bā pasadamānsaṃ. ¹⁴ Bā si.
¹⁵ Ck vilapa, Bā lapi. ¹⁶ Bā pacchā-. ¹⁷ Ck paṇhe. ¹⁸ Bā saṅka-. ¹⁹ Bā
-passasampadāya. ²⁰ Bā sa. ²¹ Bā pi na vi in the place of vi-. ²² Bā
mīgamānsaṃ. ²³ Ck paṇhe, Ck paṇiṇhe. ²⁴ Ck su, Ck omits ti. ²⁵ Bā
padose. ²⁶ Bā punāga-. ²⁷ Bā tvaṃ. ²⁸ Ck Bā rājā.

Tattha kammameva kammajātāṃ, anutappatīti¹ anutappati, pattan
ti upagataṃ, api sakkuṇemū 'ti api nāma taṃ tava sokakāraṇaṃ sutvā pāto
va āgamanāya taṃ anujānitun sakuṇeyyāma 'ti attho.

Rājā taṃ kāraṇaṃ kathento chaṭṭhaṃ gātham āha:

6. Katā mayā² brāhmaṇassa dhanāsā³,
taṃ saṅgaram⁴ paṭimokkhaṃ⁵ na muttaṃ,
taṃ saṅgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶
saccānurakkhī punar āvajissan⁷ ti. 69.

Tattha paṭimokkhaṃ na muttan ti catasso satārahā gāthā sutvā
dhanan te dassāmīti paṭiññāya mayā attani paṭimuñcivā ṭhapitaṃ na pana¹⁰
muttaṃ dhanassa adinnattā.

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gātham āha:

7. Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā⁸
taṃ saṅgaram⁴ paṭimokkhaṃ⁹ na muttaṃ,
taṃ saṅgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶
saccānurakkhī punar āvajassū¹⁰ 'ti. 70.

Tattha punarāvajassū¹¹ 'ti puna āgacchassu¹².

Evaṃ cā pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena vissaṭ-
ṭho „tvaṃ mā cintaya¹³, ahaṃ pāto va āgamissāmīti“ vatvā
magganimittāni sallakkhanto attano balakāyaṃ upagantvā²⁰
balaparivuto nagaraṃ pavisitvā Nandabrāhmaṇaṃ pakkosā-
petvā mahārahe āsane nisīdāpetvā tā gāthā sutvā cattāri
sahassāni datvā yānaṃ āropetvā „imaṃ Takkaṣilaṃ eva
nethā“ 'ti manusse pesetvā¹⁴ brāhmaṇaṃ uyyojetvā¹⁵ dutiyadivase
paṭigantukāmo hutvā puttaṃ āmantetvā anusāsi.

Tam atthaṃ dīpento S. dve gāthā abhāsi:

8. Mutto ca 'so purisādassa¹⁶ haṭṭhā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī

¹ Bā tappatīti. ² Bā mahā. ³ Cks -sa, read: -ṇassa-ddhanāsā? ⁴ Bā saṅka-
⁵ Bā pati-. ⁶ Bā -ṇassasampadāya. ⁷ Cks -jissun. ⁸ Ck -sa. ⁹ Bā -mukkaṃ.
¹⁰ Cs -jissu, Ck āvapussu, Bā āvajassu. ¹¹ Cks -jassu. Bā punarāvajassu. ¹²
Ck āgacchessun. ¹³ Bā -yi. ¹⁴ Cks datvā. ¹⁵ Ck uyyedetvā, Cs uyyodetvā,
Bā uyotvā. ¹⁶ Cks purisodassa.

taṃ saṃgaram¹ brāhmaṇassa-ppadāya²
āmantayī puttaṃ Alīnasattum³: 71.

9. Ajj' eva rajjaṃ abhisecayassu,
dhammaṃ cara⁴ sesu⁵ paresu cāpi,
5 adhammakāro te māhu raṭṭhe,
gacchāṃ' ahaṃ porisādassa ṇatte⁶ ti. 72.

Tattha Alīnasattun⁷ ti evaṃnāmakaṃ kumārakaṃ⁸ Pāliyaṃ⁹ pana
Adīnasattun¹⁰ ti likhitaṃ, ajjeva rajjan ti putta rajjaṃ te dammi tvaṃ ajj'
eva muddhaṇi abhisekaṃ abhisecayassu¹¹, ṇatte¹² ti ty-ante¹³ santike ti attho.

- 10 Tam sutvā kumāro dasamaṃ gātham āha:
10. Kiṃ kamma kubbaṃ tava deva pāde
nārādhayaṃ, tad icchāmi sotuṃ
yam ajja rajjamhi udassaye¹⁴ tuvaṃ¹⁵,
rajjam pi n' iccheyyaṃ¹⁶ tayā vinā ahan ti. 73.

- 15 Tattha kubban ti karonto, yamajjā 'ti yena anārādhanena¹⁷ kammena
ajja maṃ rajjamhi tvaṃ udassaye¹⁸ ussayāpesi¹⁸ tam me ācikkha, ahaṃ hi¹⁹
tayā vinā rajjaṃ pi na icchāmi ti attho:

Tam sutvā rājā anantaram gātham āha:

11. Na kammanā²⁰ vā²¹ vacasā va²² tāta
20 aparādh' ito²³ 'haṃ tuyhaṃ²⁴ sarāmi,
sandhiṃ ca²⁵ katvā purisādakena
saccānurakkhī pun' ahaṃ²⁶ gamissan ti. 74.

- Tattha aparādhito²³ ti aparādhaṃ²³ ito, tuyhan ti²⁷ tava santakaṃ²⁸,
idaṃ vuttaṃ hoti: tāta ahaṃ ito tava kammato vā vacanato vā kiñci²⁹ mama
25 appiyaṃ aparādhaṃ²² na sarāmi ti, sandhiṃ ca katvā tī maṃ pana mi-

¹ Bā saṅka-. ² Bā -ṇassa sampadāya. ³ Bā alīnasuttam. ⁴ Bā care. ⁵ Bā sesa. ⁶ Cā ṇatetta, Bā ṇante, Bā dassu sante. ⁷ Bā alīnua-. ⁸ Bā -ram. ⁹ Cā pāliyam, Cā pāliyam. ¹⁰ Cā ādīnasattan, Bā arindasattan, Bā adīnna-sattan. ¹¹ Cā abhiseka abhisekaṇa, Cā abhisekaṃ abhisekaṇcayam, Bā abhisekaṃ abhisecassu, Bā abhiseceyyum. ¹² Bā ṇante, Bā saute. ¹³ Cā ṇante, Cā omits ti tyante. ¹⁴ Bā udi-. ¹⁵ Cā tvam, Cā tvā. ¹⁶ Cā na iccheyya. ¹⁷ Cā -dhane, Bā -dhanam. ¹⁸ Bā ussayāpesi, Cā assaṇāpesi. ¹⁹ Bā ahaṇhi. ²⁰ Bā -unā. ²¹ vā wanting in all three MSS. ²² Bā ca. ²³ Cā ava-. ²⁴ Bā yantuvīyaṃ in the place of haṃ tuyhaṃ. ²⁵ Bā saddhiṃ ca. ²⁶ Cā puṇāham, Bā punarā. ²⁷ Bā hantuvīyanti in the place of tuyhanti. ²⁸ Bā -ti-. ²⁹ Bā adds tava santikaṃ.

gavaṃ¹ gataṃ eko yakkho khādisamīti gaṇhi athāhaṃ brāhmaṇassa dhamma-kathaṃ sutvā tassa sakkāraṃ katvā svē tava pātarāsakāle āgamissāmīti tena purisāḍakena sandhiṃ² katvā āgato tasmā taṃ saccaṃ anurakkhanto puna tattha gamissāmīti³ tvaṃ rajjaṃ karehīti vadati.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha :

5

12. Ahaṃ gamissāmi, idh' eva hohi,
n' atthi tato jīvato vippamokkho,
sace tvaṃ⁴ gacchasi yeva rāja
aham pi gacchāmi, ubho na homā 'ti. 75.

Tattha idheva 'ti tvaṃ idh' eva hohi, tato ti tassa santikā jīvantassa 10
mokkho nāma n' atthi, ubho ti evaṃ sante⁵ ubho pi na bhavissāma.

Taṃ sutvā rājā gātham āha :

13. Addhā hi tāta satān' esa⁶ dhammo,
maraṇā ca me dukkhataṃ tad assa⁷
kammāsapādo taṃ yadā pacitvā
pasayha⁸ khāde hitarukkhasūle⁹ ti. 76.

15

Tass' attho: addhā¹⁰ esa tāta satānaṃ paṇḍitānaṃ dhammo sabbhāvo
yuttaṃ tvaṃ vadasi¹¹, api ca kho pana mayhaṃ maraṇato p' etaṃ¹² dukkha-
taraṃ assa yadā taṃ so kammāsapādo hitarukkhasūle¹³ ti tikkhāparukkha-
sūle¹⁴ hitvā¹⁵ pacitvā¹⁶ pasayha balakkārena khādeyyā 'ti.

20

Taṃ sutvā kumāro gātham āha :

14. Pāṇena te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
mā tvaṃ agā porisāḍassa ñatte¹⁷,
evaṃ ca¹⁸ te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
tasmā mataṃ jīvitassa vaṇṇemīti. 77.

25

Tattha nimissan ti ahaṃ idh' eva tava pāṇena mama pāṇaṃ pari-
vattessaṃ¹⁹, tasmā ti yasmā²⁰ etaṃ pāṇaṃ tava pāṇenāhaṃ nimissaṃ tasmā²¹

¹ Bā -vadhāṃvānaṃ. ² Ck saddhiṃ, Bā saddhiṃ saccaṃ. ³ Bā -ssāmi. ⁴ Ck
tvaṃ. ⁵ Ck omit ubho ti evaṃ sante. ⁶ Ck sutanesa. ⁷ Bā tavassa. ⁸ Bā
paseyha. ⁹ so Ck; C hirutakkha-, Bā bhidārukkha-, Bā tidārukkha-. ¹⁰ Bā
add ekamsena. ¹¹ Bā -desi. ¹² Bā metaṃ. ¹³ C hitarukkhamūle, Bā
bhidārukkhamūle. ¹⁴ Ck tinarukkha-, Bā tikkhapesukkarukkhasūle. ¹⁵ Bā
bhitvā. ¹⁶ Bā omits pa-. ¹⁷ Bā ñante. ¹⁸ Bā etaṃ. ¹⁹ Bā -eyyaṃ. ²⁰ Ck
yatasmā, Bā omits ti yasmā. ²¹ Ck omit tasmā.

tava jīvitass' atthāya mama maraṇaṃ¹ vaṇṇemi, maraṇam eva vāreṇi²
icchāmi³ attho.

Taṃ sutvā rājā puttassa balaṃ⁴ jānanto „sādhū tāta,
gacchā 'ti sampatīcchi. So mātāpitāro vanditvā nagarā
5 nikkhami.

Tam attham pakāsento S. upaddhagātham āha:

15^a. Tato have⁴ dhitimā rājanputto

vandittha⁵ mātuc ca pituc ca pāde ti.

Tattha pāde ti pāde vanditvā nikkhanto ti attho.

10 Ath' assa mātāpitāro pi bhaginī pi bhariyāpi amacca-
janāpi⁶ saddhim yeva⁷ nikkhamiṃsu. So nagarā nikkhamitvā
pitarāṃ maggaṃ pucchitvā suṭṭhu vavatthapetvā⁸ seṣānaṃ
ovādaṃ datvā asambhūto kesarasīho viya maggaṃ āruya
yakkhāvāsaṃ⁹ pāyāsi. Taṃ gacchantāṃ disvā mātā saka-
15 bhāvena saṇṭhātuṃ¹⁰ asakkonti paṭhaviyaṃ papati¹¹. Pitā
bāhā paggayha mahantena saddena kandati.

Tam pi attham pakāsento S.

15^b. Dukkhini 'ssa mātā nipatī¹² pathavyā,

pit' assa paggayha bhujāni kandatīti 78.

20 upaddhagātham vatvā tassa pitarā payuttaṃ āsimsaṃ¹³ mātibhagi-
nibhariyāhi¹⁴ kataṃ¹⁵ saccakiriyaṃ pakāsento aparāpi catasso
gāthā abhāsi:

16. Taṃ gacchataṃ¹⁶ tāva¹⁷ pitā viditvā

parammukho vandati pañjalī so:

25 Somo ca rājā Varuṇo ca rājā

Pajāpati candimā sūriyo ca¹⁸ —

etehi gutto purisādakambhā

anuññāto¹⁹ sotthi paccehi²⁰ tāta. 79.

¹ Bā matarā. ² Bā omits maraṇameva vāreṇi. ³ Bā phalaṃ. ⁴ Cks bha-
⁵ Cks -tva, Bā -tvā. ⁶ Bā -pariṇanāpi. ⁷ Bā āeva. ⁸ Ck Bā -tta-, Cs -tva- corr.
to -ttha-? ⁹ Bā yakkha-. ¹⁰ Bā sandhāretuṃ. ¹¹ Bā pati. ¹² Cks -tā, Bā -ti.
¹³ Cks -sa, Bā tāsīsavādaṃ, Bs āsīmsavāda. ¹⁴ Bā mātā-, Cs -yāya, Ck mati-
yāya. ¹⁵ Ck katā, Cs katā corr. to kataṃ. ¹⁶ Cks -ti. ¹⁷ Cks teva. ¹⁸ Cks
va. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Bā muñcehi.

17. Yam Daṇḍakāraṇṇagatassa¹ mātā
Rāmass' akā² sotthānaṃ sugattā³
tan te⁴ ahaṃ sotthānaṃ karomi,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁵ sotthi paccehi⁶ putta⁷. 80. 5
18. Āvī raho pi manopadosaṃ
nāhaṃ sare jātum Alīnasatte⁸,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁹ sotthi paccehi¹⁰ bhātā¹¹. 81.
19. Yasmā ca me anadhimano¹² si¹³ sāmi
na cāpi me manasā appiyo si,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto sotthi paccehi¹⁴ sāmīti. 82. 10

Tattha parammukho ti ayam me putto parammukho gacchatīti taṃ
viditvā¹⁵, pañjalīti tasmīṃ kāle sirasi añjalim thapetvā vandati devatā na- 15
massatī, purisāḍakamhā 'ti purisāḍakassa santikā tena anuññāto sotthinā
paccehi¹⁶, Rāmassakā¹⁷ ti Rāmassa akāsi, eko kira Bārāpasivāsi¹⁸ Rāmo
nāma mātīposako¹⁹ mātāpitāro paṭijagganto vohāratthāya gato Daṇḍakiraṇṇo
vijite Kumbhavināgarāṇaṃ gantvā navavidhena vassena sakalapaṭṭhe vināsiya-
māne mātāpitunnaṃ²⁰ guṇaṃ sari, ahaṃ mātupaṭṭhānadharmassa²¹ balena²² 20
devatā sotthinā ānāyitvā mātu adamsu, taṃ kāraṇaṃ sutivasena²³ āharitvā evam
āha, sotthānaṃ ti sotthibhāvaṃ²⁴ pana kiñcāpi devatā kariṇṇu mātupaṭṭhānaṃ
nissāya nibbattatā pana mātā akāsi²⁵ vuttaṃ, taṃ te²⁶ ahaṃ ti ahaṃ pi te
tath' eva sotthānaṃ²⁷ karomi, maṃ nissāya tath' eva²⁸ sotthibhāvo hotū 'ti
attho, aha vā karomīti icchāmi, etena saccena²⁹ 'ti sace devatāhi tassa 25
sotthinā ānītabhāvo sacco etena saccena mātāpitunnaṃ³⁰ sarantu devā, Rāmaṃ
viya tam pi ānetvā mama dassentū 'ti attho, anuññāto ti porisādena gacchā
'ti anuññāto devatānaṃ ānubhāvena sotthiṃ³¹ paṭiāgaccha puttā 'ti vadati,
jātum Alīnasatte³² ti jātu³³ Alīnasatte³⁴ mama bhātike ahaṃ sammukhā
vā parammukhā vā manopadosaṃ na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso kata- 30
pubbo pi³⁵, evam assa kaniṭṭhā saccam akasi, yasmā ca me anadhimano

¹ Bā -kīraṇṇo-. ² Bā akosi, Bā akāsi. ³ Bā sugutto, Bā suguttā. ⁴ Bā bhante.
⁵ so all three MSS. ⁶ Bā muñcehi. ⁷ Ck puttā. ⁸ Ck jāmādina, Bā jātum-
alinasatte. ⁹ Bā -āto. ¹⁰ Bā muccehi, Ck pañcehi. ¹¹ Ck hoti. ¹² Bā -māno.
¹³ Bā pi. ¹⁴ Bā mañceti. ¹⁵ Bā adds mātāpitāro vanditvā gacchatīti iti etaṃ
taṃ parammukhā gacchantāṃ puttāṃ disvā in the place of taṃ viditvā. ¹⁶
Bā muñcehi. ¹⁷ Bā -kāsīti. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā mātū-. ²⁰ Bā -tu.
²¹ Bā -kammassa. ²² Bā phalena. ²³ Bā suta-. ²⁴ Bā add taṃ. ²⁵ Bā bha-
te. ²⁶ Bā tameva sotthinā. ²⁷ Bā tattheva. ²⁸ Bā mamapiputtā. ²⁹ all
three MSS. -i. ³⁰ Ck jātumādina-, Bā jātumandalisatte. ³¹ Bā add ekaṇṇena.
³² Ck ādi-, Bā a'indasatte, Bā alina-. ³³ Bā ti.

s i sāmīti mama sāmī Alīnasattu¹ yasmā tvaṃ adhimano² maṃ³ adhibhavitvā⁴ atikkamitvā aññaṃ manena na patthesi⁵, na cāpi me manasā appiyo sīti mayham pi ca⁶ manasā tvaṃ⁷ appiyo na hosi, aññamaññaṃ piyasamvāsā va mayan ti evaṃ assa aggamaheṣī saccam akāsi.

5 Kumāro pi⁸ pitarā akkhātanayena yakkhāvāsamaggaṃ paṭi-
pajji. Yakkho pi⁹ „khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti
kiṃ bhavissatīti“ rukkhaṃ abhirūhitvā rañño āgamanam¹⁰
olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantaṃ disvā „pitaraṃ
nivatetvā¹¹ putto āgato bhavissati¹², n' atthi me bhayan“ ti
10 otaritvā tassa piṭṭhiṃ dasseto nisīdi. So āgantvā tassa purato
atṭhāsi. Atha¹³ yakkho g. ā.:

20. Brahā¹⁴ ujū cārumukho kuto si,
na maṃ pajānāsi vane vasantaṃ,
luddaṃ maṃ nātva purisādako ti
15 ko sotthim ājānam idhāvajeyyā 'ti. 83.

Tattha ko sotthimājānam idhāvajeyyā 'ti kumārako nāma puriso
attano sotthibhāvaṃ jēnanto icchanto¹⁵ idhāgaccheyyā¹⁶, ājānanto āgato maññe ti.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

21. Jānāmi ludda: purisādako tvaṃ,
20 na taṃ na¹⁷ jānāmi vane vasantaṃ,
aham pi¹⁸ putto 'smi Jayaddisassa,
mam ajja khāda pituno pamokkhā¹⁹ ti. 84.

Tattha pamokkhā ti pamokkhabetu²⁰, ahaṃ pitu jīvitaṃ datvā idhā-
gato, tasmā taṃ²¹ muñca maṃ khādā 'ti attho.

25 Tato yakkho gātham āha:

22. Jānāmi: putto ti²² Jayaddisassa,
tathā hi vo makhavaṇṇo ubhinnaṃ,

¹ Bā alinda-. ² Bā anadhimāno. ³ Bā nāma. ⁴ Bās abhibha-. ⁵ Bā patthesi.
⁶ Bā omits ca. ⁷ Bā adds pi. ⁸ Cks omit pi. ⁹ Bā adds evaṃ cintesi. ¹⁰
Bā ga-, Bā āgamanamaggaṃ? ¹¹ Bā -itvā. ¹² Bā -tīti. ¹³ Bā athassa, Bā
atha naṃ. ¹⁴ Ck brū-? Bā brahmā. ¹⁵ Bā omits ic-. ¹⁶ Bās add tvaṃ. ¹⁷
Cks Bā omits na. ¹⁸ Bās ahañca. ¹⁹ Bā -o, Bā pamukkhā. ²⁰ Bā -kkhā-. ²¹
Cks tvaṃ. ²² Bā si.

sudukkaraṃ c' eva kataṃ tavēdaṃ
yo maccum¹ icche pituno pamokkhā² ti. 85.

Tattha tathā hi vo ti tādiso va³ vo tumhākaṃ ubhinnaṃ pi sadiso va mukhavaṇṇo ti attho, kataṃ tavedaṃ ti idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro g. ā.:

5

23. Na dukkaraṃ kiñci-m-ah' ettha maññe
yo maccum⁴ icche pituno pamokkhā
mātu⁵ ca hetū paraloka gamya⁶
sukhena saggena ca sampayutto ti. 86.

Tattha kiñci mahettha maññe ti kiñci ahaṃ ettha na maññāmi, idaṃ 10
vuttaṃ hoti: yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya⁷ mātu vā⁸ hetu⁹
paralokaṃ gantvā sukhena¹⁰ sagge nibbattanasukhena¹¹ sampayutto bhavitum
maccum icche¹² maritum icchatī, tasmā ahaṃ ettha mātūpitunnāṃ atthāya
jīvitaparicceḅge kiñci dukkaraṃ na maññāmi.

Taṃ sutvā yakkho „kumāra maraṇassa abhayanakasatto¹³ 15
nāma n' atthi, tvam kasmā na bhāyasīti“ pucchi. So tassa
kathento dve gāthā abhāsi:

24. Ahañ ca kho attano pāpakiriyaṃ
āvī¹⁴ raho vāpi¹⁵ sare na jātu,
saṃkhātājātīmarāṇo¹⁶ 'ham asmi,
yath' eva me idha tathā parattha. 87.
25. Khād' ajja man dāni mahānubhāva,
karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ,
rukkhassa vā te papatāmi¹⁷ aggā,
chādayamāno¹⁸ me yaṇ¹⁹ tvam adesi maṃsaṃ ti. 88. 25

20

Tattha sare na jātū 'ti ekaṃsen' eva na²⁰ sarāmi, saṃkhātājātī-
marāṇaḥamasmīti²¹ ahaṃ nānena suparicchinna-jātīmarāṇo jātasatto²² amara-
nadhammo nāma n' atthīti jānāmi, yatheva na idhā 'ti yath' eva²³ mama

¹ Bā matam. ² Bā pamukkhā. ³ Cks ca. ⁴ Bā matthum. ⁵ so all three MSS.
for matuc-? ⁶ Bā -kaṃ gantvā. ⁷ Bā pamukkhā-. ⁸ Bā adds pitu vā. ⁹ Bā
atthāya. ¹⁰ Bā sukha saggenā ti. ¹¹ Bā nipatita-. ¹² Bā mattumicche ti. ¹³
Cks abhā-. ¹⁴ Ck Bā avi. ¹⁵ Cks cāpi. ¹⁶ all three MSS. -jāti-. ¹⁷ Ck pi-
patāmi, Bā omits pi. ¹⁸ so Cks; Bā chādayamāno. ¹⁹ Cks me ya, Bā mayhaṃ.
²⁰ Cks omit na. ²¹ Cks -jāti- asmīti, Bā -jātīmarāṇo, omitting hamasmīti.
²² Bā ti attho in the place of jā-. ²³ Cks tatheva.

idha tathā paraloke tathā idhāpi maraṇato mutti¹ nāma n' atthīti idam me²
 nāṇena supariicchinnam, karassu kiṇṇānīti iminā sarīrena kattabbakīcāni
 kara³, iman te mayā nissatṭham sarīraṇi, chādayamāno⁴ me yantvama-
 desimamhsan⁵ ti mayi rukkhaggā patitvā mate mama sarīrato⁶ tvaṃ chāda-
 5 yamāno⁷ rocayamāno yaṃ yaṃ icchasi taṃ taṃ maṃsaṃ adesi⁸ khādeyyā-
 sīti attho.

Yakkho tassa vacanaṃ sutvā bhīto hutvā „na sakkā imassa
 maṃsaṇi khādītum, upāyena naṃ palāpessāmīti“ cintetvā

26. Idaṃ ca⁹ te ruccati rājaputta:

10 cajāsi¹⁰ pāṇaṃ pituno pamokkhā¹¹,
 tasmā hi so¹² tvaṃ taramānarūpo
 sambhañja katṭhāni jalehi¹³ aggin ti ā. 89.

Tattha jalehi¹³ araṇṇaṃ pavisitvā sārādārūni āharitvā aggin jaletvā¹³
 middhūme¹⁴ aṅgare kara tattha te maṃsaṃ pacitvā khādissāmīti dīpeti.

15 So tathā katvā tassa santikaṃ agamāsi.

Taṃ kāranaṃ pakāśento S. itaraṃ gātham āha:

27. Tato have¹⁵ dhitimā rājaputto
 dārū samāhatva¹⁶ mahantaṃ aggin¹⁷
 sandīpayitvā¹⁸ paṭivedayittha¹⁹:
 20 ādīpito dāni mahāyam aggīti²⁰. 90.

Yakkho aggin katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā „ayaṃ
 purisasīho²¹, maraṇena²² pi 'ssa bhayaṃ n' atthi, mayā etta-
 kaṃ kālāṃ evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭhapubbo“ ti loma-
 haṃsajāto kumāraṃ punappuna²³ olokeno nisīdi. Kumāro
 25 tassa kiriyāṃ disvā g. ā.:

28. Khād' ajja man dāni²⁴ pasayhakārī²⁵,
 kiṃ maṃ muhuṃ pekkhasi haṭṭhalomo,

¹ Bā mutto. ² Bā mama. ³ Bā karaṇa. ⁴ Bā khādayamāno. ⁵ Ck yantvaṃ
 mandesi-, C^s yantvaṃ madesi-, Bā mayhaṃ tvamadesi maṃsaṃ in the place
 of me-. ⁶ Cks sarīro. ⁷ Bā khādayamāno. ⁸ Bā khādesi. ⁹ so all three
 MSS. force? ¹⁰ Ck carāsi, C^s cchāsi. ¹¹ Bā o. ¹² Ck han, C^s bha. ¹³ Bā jā-
¹⁴ Bā nanidhū-. ¹⁵ Cks bha-. ¹⁶ Ck -bhatva, Bā -hantvā. ¹⁷ all three MSS. -i.
¹⁸ Ck sandhī-, Bā sanni-. ¹⁹ Cks -ttho, Bā pati-. ²⁰ Bā mahāyakkhamaggīti. ²¹
 Bā -sosīho viya. ²² Bā haraṇa. ²³ Bā -naṃ. ²⁴ Bā maddāni. ²⁵ Ck Bā -ri.

tathā tathā tuyham ahañ karomi

yathā yathā mañ chādamāno¹ adesīti. 91.

Tattha muhun ti punappuna, tathā tathā tuyhamahan ti² ahañ
tuyhañ tathā tathā³ vacanañ karomi, idāni⁴ karissāmi yathā yathā mañ
chādayamāno⁵ adeśi khādisasi, tasmā khād' ajja man ti. 5

Ath' assa⁶ vacanañ sutvā yakkho g. ā.:

29. N' etādisaṃ⁷ arahati khāditāye⁸

dhamme ʃhitañ saccavādiñ vadaññuñ,

muddhāpi tassa vipphaleyya⁹ sattadhā

yo tādisañ saccavādiñ adeyyā¹⁰ 'ti. 92.

Taṃ sutvā kumāro „sace mañ na khāditukāmo si atha
kasmā dārūni¹¹ bhañjāpetvā aggiñ kāresīti¹²“ vatvā „palā-
yissati nu kho no ti tava parigaṇhatthāyā“¹³ 'ti vutte „tvam
idāni mañ kathañ parigaṇhissasi, so¹⁴ 'hañ tiracchānayaniyañ
nibbatto Sakkassa¹⁵ devarañño attānañ parigaṇhituñ¹⁶ na¹⁷ 15
adāsin“ ti vatvā

a. Indaṃ¹⁸ hi so brāhmaṇaṃ¹⁹ maññamāno (vol. III p. 51.)

saso²⁰ avāsesi²¹ sake sarīre,

ten' eva so candimā devaputto

sasatthuto²² kāmāduh' ajja²³ yakkho ti ā. 93.

Tass' attho: Indaṃ²⁴ hi so sasapaṇḍito brāhmaṇo eso ti brāhmaṇaṃ
maññamāno ajja imañ sarīrañ khāditvā idha vasā²⁵ 'ti²⁶ evaṃ sake sarīre attano
sarīrañ dātum avāsesi²⁷ vāsāpesīti²⁸ attho sarīrañ c' assa bhakkhatthāya adāsi,
Sakko pabbatarasañ pīletvā ādāya candamaṇḍale sasalakkaṇaṃ akāsi, tato
paṭṭhāya ten' eva sasalakkaṇena so candimā devaputto sasi sasi evaṃ sa- 25
satthuto²⁹ lokassa kāmāduho³⁰ pemavaddhano³¹ ajja³² yakkho viroceti,
kappaṭṭhiyañ h' etaṃ³³ paṭṭhāriyañ ti.

¹ Bā khāda-; read chādamān'. ² Cks omit one tathā. ³ Bā adds kiñ. ⁴ Ck
cā-, Bā khā-, adding rocanamāno, Bā adds rocayamāno. ⁵ Bā kumārassa in
the place of athassa. ⁶ Bā ko tā-. ⁷ Bā -tāse. ⁸ Ck vipa-, Cā vipha-, Bā
phaleyyuñ. ⁹ all three MSS -uni. ¹⁰ Bā kāresīti, Cks karohīti. ¹¹ Bā yo.
¹² Bā sakka. ¹³ Ck -tun. ¹⁴ Bā omits na. ¹⁵ so Cā; Bā idam, Ck na idam.
¹⁶ Bā -po. ¹⁷ Bā yaso. ¹⁸ Ck Bā ā-, Cā ā- corr. to a-. ¹⁹ Bā sasatthako.
²⁰ Bā -ruhaṇja. ²¹ Cā indam corr. to idam, Bā idam, Ck na idam. ²² Bā hi.
²³ Ck āva-, Cā āvā-. ²⁴ Cā va-. ²⁵ Ck sasutthato, Bā sasatthuko. ²⁶ Bā -ruho.
²⁷ Bā -vaḍhano. ²⁸ Bā ajjāpi. ²⁹ Bā kappaṭṭhiyañhetam, Cks kappaṭṭhiyañ-.

Taṃ sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento

81. Cando yathā Rāhumukhā pamutto

virocate pannarase va bhānumā

evaṃ tuvaṃ¹ porisādā pamutto

viroca Kampilla mahānubhāva²

āmodayaṃ³ pitaraṃ mātaraṃ ca,

sabbo ca te nandatu nātipakkho⁴ ti ā. 94.

Tattha bhānumā ti suriyo, i. v. h.: yathā⁵ pannarase Rāhumukhā pamutto cando vā bhānumā vā viroceti evaṃ tvam pi mama santikā mutto
10 Kampillaraṭṭhe viroca mahānubhāva⁶ 'ti, nandatū 'ti tussatu⁶.

„Gaccha mahāvīrā“ 'ti M-aṃ uyyojesi. So pi taṃ nibbisevanam katvā pañcasīlāni⁷ datvā „yakkho nu kho eso no“ ti parigaṇhanto „yakkhānaṃ akkhini rattāni honti animi-sāni, chāyā na paññāyati, asaṃbhītā honti, nāyaṃ yakkho, manusso esa, mayhaṃ kira pitu⁸ tayo bhātaro yakkhiniyā
15 gahitā, tesu tāya⁹ dve khādītā bhavissanti eko¹⁰ puttasinehena paṭijaggito bhavissati¹¹, iminā tena bhavitabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu⁸ ācikkhitvā rajje paṭiṭṭhāpessāmiti“ cintetvā „evam¹² bho, na tvaṃ yakkho, pitu me jeṭṭhabhātiko si, ehi
20 mayā saddhiṃ gantvā kulasantake rajje chattaṃ ussāpehiti“ vatvā itarena „nāhaṃ manusso“ ti vutte „na tvaṃ mayhaṃ saddahasi, atthi pana so yassa saddahasīti“ pucchitvā „atthi asukaṭṭhāne dibbacakkhutāpaso¹³“ ti vutte taṃ ādāya tattha agamāsi. Tāpaso taṃ disvā va „kiṃ karonto¹⁴ pitāputtā
25 araṇṇe carathā“ 'ti vatvā tesam nātibhāvaṃ [kathesi. So¹⁵ porisādo tassa saddahitvā „tāta tvaṃ gaccha, ahaṃ ekasmiṃ yeva¹⁶ attabhāve dvidhā¹⁷ jāto, na me rajjen' attho, pabba-jissāma' ahan“ ti tāpasassa santike isipabbajjaṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaram agamāsi.

¹ Cks tvaṃ. ² Cks -vā. ³ Bā amodaya. ⁴ Cks pamokkhā. ⁵ Bā tathā. ⁶ Bā adds vā. ⁷ Bā -lādi. ⁸ Bā -tuno. ⁹ Bā omits tāya. ¹⁰ Ck eke, C² eke corr. to eko. ¹¹ Bā -nti. ¹² Bā ehi. ¹³ Bā -kkhukātā-. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā -omits so. ¹⁶ Bā -ññeva. ¹⁷ C² dvidhā. Ck dvi- corr. to dvi-, Bā dvidho.

Tam atthaṃ pakāseto S.¹

22. Tato have² dhitimā rāja³putto
katañjali⁴ paggayha⁵ porisādaṃ
anuññāto sotthi sukhi⁶ arogo
paccāga⁷ Kampillam Alīnasatto⁸ ti 95.

gātham vatvā tassa nagaram⁹ gatassa negamādīhi katakiriyam das-
sento osānagātham ā: 5

23. Tam negamā jānapadā ca sabbe
hatthārohā rathikā pattikā ca
namassamānā pañjalikā-m-upāgamum¹⁰:
nam' athu te, dukkarakārako sīti. 96.

Rājā⁷ „kumāro kirāgato“ ti sutvā paccuggamanam akāsi.
Kumāro mahājanaparivāro gantvā rājānam vandi. Atha nam
so pucchi: „tāta katham tādīsā porisādā mutto sīti“. „Tāta
nāyam yakkho, tumhakaṃ jeṭṭhabhātā⁸ esa mayham⁹ petteyyo“ 15
ti sabbapavattim¹⁰ ārocetvā „tumhehi mama petteyyam¹¹ dattthum
vaṭṭatīti“ āha. Rājā tam khaṇam¹² ñeva bherim¹³ carāpetvā
mahantena parivārena tāpasānam¹⁴ santikaṃ¹⁵ agamāsi. Mahātā-
paso tassa¹⁶ yakkhiniyā ānetvā akhādītva¹⁷ positakāraṇaṃ ca
yakkhabhāvākāraṇaṃ ca¹⁸ tesam¹⁹ nātibhāvaṃ ca sabbam²⁰ vitthā-
rena kathesi. Rājā „ehi bhātika, rajjam²¹ kārehīti“ āha.
„Alam mahārājā“ ti. „Tena hi etha²², uyyāne vasissatha,
aham²³ vo catupaccayehi²⁴ upatṭhahissāmīti“. „Nāgacchāmi²⁵
mahārājā“ ti. Rājā tesam²⁶ assamato²⁷ avidūre ekaṃ pabba-
tantaram²⁸ khandhāvāram²⁹ bandhitvā mahantaṃ talākaṃ³⁰
kāretvā kedāre sampādetvā mahādhanam³¹ kulasahassam³² ānetvā³³
mahāgāmaṃ³⁴ nivesetvā³⁵ tāpasānam³⁶ bhikkhābhāram³⁷ pattha-
pesi. So gāmo Cullakammāsadammanigamo³⁸ jāto. Suta-

¹ Bā adds āha. ² Ck bha-. ³ Bā -hā, Ck pariyaḡā. ⁴ Bā paccāgamā. ⁵ Bā
-linna-. ⁶ read: namassamān' añj-? Bā pañjaligatā up-. ⁷ Ck rāja. ⁸ Bā
-tiko. ⁹ Bā sabbam-. ¹⁰ Bā -ke. ¹¹ Bā tassā. ¹² Ck omits yakkha-. ¹³ Bā
ettha. ¹⁴ Bā catūhi-. ¹⁵ Bā na āg-, C na ga-. ¹⁶ Bā asamāpadato. ¹⁷ C
pabbatattaram? Bā pappautaram. ¹⁸ Ck omits kha-. ¹⁹ Bā mahantaṃ. ²⁰
Bā adds mahādhanam kulasahassam. ²¹ Bā omits mahā. ²² Bā nivāsetvā. ²³
Bā -ācaram. ²⁴ Bā khuddakak - - nāma.

somamahāsattena porisādassa damitapadeso¹ Mahākammāsa-
dammañ² nāmā³ 'ti veditabbo.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne mātīposakatthero³ sotā-
pattiphale patitṭhahi): „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesum,
5 tāpaso Sāriputto, porisādo Aṅgulimālo, kaṇiṭṭhā Uppalavaṇṇā, agga-
mahesī Rāhulamātā, Alīnasattukumāro⁴ aham evā⁵“ 'ti. Jayaddisa-
jātakam.

4. Chaddantajātaka.

Kinnu socasīti. Idaṃ S. J. v. ekaṃ daharabhiikkhuninī
10 ā. k. Sā kira Sāvatthiyaṃ ekā kuladhītā gharāvāse ādīnavam disvā
pabbajitvā ekadivasaṃ bhikkhunīhi saddhim dhammasavanāya gantvā
alaṃkatadhammāsane nisīditvā dhammaṃ desentassa Dasabalassa
aparimāṇapūṇāppabhāvanibbattaṃ uttamarūpasampattiyyuttaṃ atta-
bhāvaṃ oloketvā „paricīṇṇapubbā⁵ nu kho me bhavamhi carantiyā“
15 imassa purisassa pādapariṇāṇikā⁷“ ti cintesi. Ath' assā taṃ khaṇaṃ
ñeva jātissaraṇṇāṇaṃ uppajji: „Chaddantavāraṇakāle ahaṃ imassa
purisassa pādapariṇāṇikā bhūtapubbā“ 'ti. Ath' assā sarantiyā
mahantaṃ pītipāmojjaṃ uppajji. Sā pītivegena mahāhasitaṃ hasitvā
puna cintesi: „pādapariṇāṇikā nāma sāmikānaṃ hitajjhāsaya⁹ hi⁹
20 appakā⁹ ahitaṃ hitajjhāsaya⁹ va bahutarā, hitajjhāsaya⁹ nu kho ahaṃ imassa
purisassa ahoṣiṃ ahitaṃ hitajjhāsaya⁹“ ti sā anussaramānā „ahaṃ appa-
mattakam¹⁰ dosaṃ hadaye ṭhapetvā viśamratanasatikam Chaddanta-
mahāgajissaraṃ Sonuttaraṃ nāma nesādaṃ pesetvā viśapītasallena¹¹
vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpesin¹²“ ti addasa. Ath' assā soko
25 udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahoṣi, sā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
assasitvā passasitvā¹³ mahāsaddena parodi. Taṃ disvā S. sitaṃ
pātukaritvā¹⁴ „ko nu kho bhante hetu¹⁵ sitassa pātukammāyā“ 'ti
bhikkhusaṃghena puṭṭho „bhikkhave ayaṃ daharabhiikkhunī pubbe
mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodīti¹⁶“ vatvā a. ā.:

¹ B^o adds pana. ² B^o - dammanigamo ³ B^o mātu-. ⁴ B^o alina-. ⁵ C^k
-cīṇṇā-, C^o parimutā-, B^o paricīṇṇam-, B^o paricīṇṇa. ⁶ B^o vica-. ⁷ so
all three MSS. for -cāriyā? ⁸ B^o omits hi. ⁹ C^k omits appakā. ¹⁰ B^o -kampi.
¹¹ B^o viśayantena sallena. ¹² C^k -sen. B^o -sī. ¹³ l^o omits pa-. ¹⁴ B^o pātum-.
¹⁵ B^o adds ko paccayo. ¹⁶ B^o rodāfīti.

Atīte Himavati¹ Chaddanta-dahaṃ upanissāya aṭṭhasa-
hassā hatthināgā vasimsu iddhimanto vehāsayaṃgamā². Tada
Bo. jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahosi
rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto³ aṭṭhāsīti-
hatthubbedho ahosi vīsaṃratanaśatāyāmo⁴ aṭṭhapannāsahatthāya 5
rajatadāmasadisāya soṇḍāya samannāgato, dantā paṇ' assa
parikkhepato paṇṇarasahatthā ahesuṃ dīghato tiṃsahatthā⁵
chabbannāhi rasmihi⁶ samannāgatā. So aṭṭhannam nāgasa-
hassānaṃ jeṭṭhako ahosi, paccekabuddhe⁷ pūjesi. Tassa dve
aggamahesiyo ahesuṃ Cullasubhaddā Mahāsubhaddā cā 'ti. 10
Nāgarājā aṭṭhasahassanāgaparivāro Kaṇṇanaguhāyaṃ vasati.
So pana Chaddantadaho āyāmato ca vitthārato ca paññāsa-
yojano hoti, tassa majjhe dvādasayojanappamāṇe tṭhāne sevālaṃ
vā paṇakam⁸ vā n' atthi, maṇikkandhavaṇṇaṃ udakam eva
santiṭṭhati. Tadanantaraṃ yojanavitthataṃ suddhaṃ kalla- 15
hāravanam⁹ taṃ udakam parikkhipitvā tṭhitaṃ. Tadanantaraṃ
yojanavitthataṃ eva suddhaṃ¹⁰ nīluppalavanam taṃ parikkhi-
pitvā tṭhitaṃ, yojanayojanavitthatān' eva rattuppalasetuppala-
rattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṃ purimaṃ pa-
rikkhipitvā tṭhitāni, imesaṃ pana sattannaṃ vanānaṃ anantaraṃ 20
sabbesaṃ pi tesam kallaḥārādivasena¹¹ omissakavanam yojana-
vitthataṃ eva tāni parikkhipitvā tṭhitaṃ. Tadanantaraṃ nā-
gānaṃ patiṭṭhappamāṇe¹² uḍake yojanavitthataṃ eva rattasāli-
vanam. Tadanantaraṃ udakapariyante nīlapīṭalohitodātasura-
bhisukhumakusumasamākiṇṇam khuddakagacchavanam. Iti 25
imāni dasa vanāni yojanayojanavitthatān' eva. Tato khuddaka-
rājamahārājamāsamuggavanam. Tadanantaraṃ tipusaēlūkalā-
bukakumbhaṇḍavallivanāni¹³. Tato pūgarukkhappamānaṃ¹⁴
ucchuvanam. Tato hatthidantappamānaṃ¹⁵ kadaliphalaṃ

¹ Bā -vante. ² Bā vehāsam-. ³ Bā vuḍhi-. ⁴ Bā vīsa ra-. ⁵ Bā casa-. ⁶ Bā
raṃsihi. ⁷ Bā pañcasate pacceka-. ⁸ Ck pāna-, C^s panna-. ⁹ Bā kallā-. ¹⁰
C^s suddha ¹¹ Bā kallāhārādīnaṃ vasena. ¹² Bā^s kaṭippa- ¹³ Bā -vanam.
¹⁴ C^s puga-, Bā pugga-. ¹⁵ -daṇḍa-, adding phalaṃ.

kadalivanam. Tato sālivanam. Tadanantaram cāṭṭipamāṇa-phalaṃ¹ panasavanam. Tato madhuraphalaṃ ciñcavanam. Tato kavittḥavanam². Tato omissako mahāvanasaṇḍo³. Tato veṇuvanam. Ayam assa tasmim kāle sampatti, Saṃyuttatṭṭha-kathāya pana idāni vattamānasampatti yeva kathitā. Veṇu-
⁵ vanam⁴ pana parikkhipitvā sattapabbatā ṭhitā, tesam bāhira-
 tato⁵ paṭṭhāya paṭhamo Cullakālapabbato⁶ nāma, dutiyo
 Mahākālapabbato⁷ nāma, tato Udakapabbato⁸ nāma, tato
 Candapassapabbato nāma, tato Suriyapassapabbato nāma, tato
¹⁰ Maṇipassapabbato nāma, tato⁹ sattamo Suvannapassapabbato
 nāma, so ubbedhato sattayojaniko Chaddantadahaṃ parikkhi-
 pitvā pattassa mukhavaṭṭi viya ṭhito, tassa abbhantarimapaṇṇaṃ
 suvaṇṇapaṇṇaṃ, tato nikkhantena obhāseṇa Chaddantadaho
 samuggatabālasuriyo viya hoti, bāhirimappabbatesu¹⁰ pana eko
¹⁵ ubbedhato cha yojanāni eko pañca eko cattāri eko tīni eko
 dve eko yojanaṃ. Evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana
 tassa dahassa pubbuttarakaṇṇe udakavātapaharaṇokāse mahā-
 nigrodharukkho¹¹, tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko
 ubbedhato sattayojaniko, catūsu disāsu catasso sākhā chayo-
²⁰ janikā, uddham ugghatasākhāpi chayojanikā va, iti so mūlato
 paṭṭhāya ubbedhena terasayojaniko sākhānaṃ orimantato yāva
 pārīmantā dvādasayojaniko¹² atṭṭhahi pārōhasahasseehi¹³ paṭi-
 maṇḍito Muṇḍamanipabbato viya vilasaṇḍo¹⁴ tiṭṭhati. Chad-
 dantadahassa pana pacchimadisābhāgena¹⁵ Suvannapabbate
²⁵ dvādasayojanikā Kañcanaguḥā. Chaddanto¹⁶ nāgarājā vassā-
 ratte atṭhasahasasanāgaparivuto Kañcanaguḥāyaṃ vasati, gimha-
 kāle udakavātaṃ sampaṭicchamaṇḍo mahānigrodhamūle pārō-
 hantare¹⁷ tiṭṭhati. Ath' assa ekadivasam „mahāsālavanam
 pupphitan“ ti ārocayimsu, so saparivāro „sālakīlaṃ kilissāmīti“

¹ Cks -ṇam-. ² Bā kapītha-, B^o kapittha-. ³ Bā soṇḍo. ⁴ Bā tato veṇuvanam.

⁵ Bā -rantarato. ⁶ C^s -kāla-, Bā cūla-. ⁷ C^s -kāla-. ⁸ Cks udakapassapab-

⁹ C^s Bā omīti tato. ¹⁰ so Cks; Bā bāhīrapa-. ¹¹ Bā add atthi. ¹² Bā -kā.

¹³ C^s roha-, Bā poro-. ¹⁴ C^s Bā vilā-, C^s vila- corr. to vilā-. ¹⁵ C^s Bā -ge.

¹⁶ Bā add nāma. ¹⁷ Bā poro-.

taṃ sālavanam gantvā ekaṃ supupphitaṃ sālaruḅkhaṃ kum-
 bhena pahari. Tadā¹ Cullasubhaddā uparivātapasse ʒhitā,
 tassā sarīre sukkhadanḁakamissāni² purānapaṇṇāni c' eva
 tambakipillikāni ca patiṃsu. Mahāsubhaddā pana³ adhovāta-
 passe ʒhitā, tassā sarīre pupphareṇukiṇḁjakkhapattāni patiṃsu. 5
 Cullasubhaddā⁴ „attano piyabhariyāya upari pupphareṇukiṇ-
 jakkhapattāni pātesi, mama sarīre sukkhadanḁakamissāni
 purānapaṇṇāni c' eva tambakipillikāni ca⁵, hotu jānissāmīti“
 Mahāsatte veraṃ bandhi. Aparam pi divasaṃ nāgarājā sa-
 parivāro nahānatthāya Chaddantadahaṃ otari, atha dve taruṇa- 10
 nāgā soṇḁehi usīrakalāpe gahetvā Kelāsakūṭaṃ majjantā viya
 nahāpesuṃ, tasmīṃ nahātvā uttiṇṇe dve kaṇeruyo⁶ nahāpesuṃ,
 tāpi uttaritvā M-assa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassa-
 nāgā saraṃ otaritvā udakakīlaṃ kīlitvā sarato nānapupphāni
 āharitvā rajatathūpaṃ alaṃkarontā⁷ viya M-aṃ alaṃkaritvā 15
 pacchā dve kaṇeruyo⁸ alaṃkarīṃsu. Ath' eko hatthiṃ sare
 vicaranto sattuddayamahāpadumaṃ⁹ labhitvā āharitvā M-assa
 adāsi. So taṃ soṇḁāya gahetvā reṇuṃ kumbhe okiritvā
 jeṭṭhikāya⁹ Mahāsubhaddāya adāsi. Taṃ disvā itarā „idaṃ pi
 sattuddayamahāpadumaṃ¹⁰ attano piyabhariyāya eva dadāti 20
 na mayhan“ ti puna pi tasmīṃ veraṃ bandhi. Ath' eka-
 divasaṃ B-tte madhuraphalāni c' eva bhisamuḁlālāni¹¹ ca
 pokkharamadhunā yojetvā paṇcasate paccekabuddhe bhojente¹²
 Cullasubhaddā⁴ attanā laddhaphalāphalaṃ paccekabuddhānaṃ
 datvā „ito dāni cavitvā Maddarājakule nibhattitvā Subhaddā nāma 25
 rājakaṇṇā hutvā vayappattā Bārāṇasiraṇṇo aggamaheṣibhāvaṃ
 patvā tassa piyā manāpā taṃ attano ruciṃ kāretuṃ samatthā
 hutvā tassa ācikkhitvā ekaṃ luddakāṃ¹³ pesetvā imaṃ hat-
 thīṃ visapītena kaṇḁena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā

¹ C^{ks} omit ta-. ² Bā rukkha - - missakāni. ³ C^{ks} omit pana. ⁴ Bā cūla-. ⁵
 Bā adds pātesi. ⁶ Bā kaṇerukāyo. ⁷ Bā -to, C^s -tā corr. to -to. ⁸ Bā
 -ddayaṃ nāma mahā-. ⁹ C^k jeṭṭhitā ti, C^s jeṭṭhitā ni. ¹⁰ Bā -yaṃmahā-.
¹¹ Bā -mūlāni. ¹² C^s -to corr. to -te, Bā -jante. ¹³ Bā luddaṃ.

chabbaṇṇaramsi vissajjente yamakadante āhārāpetum samatthā
 homīti¹ patthanam t̥hapesi. Sā tato paṭṭhāya gocaram aga-
 hetvā sussitvā nacirass' eva kālam katvā Maddaratthe rāja-
 mahesiyā kucchismiṃ nibbatti, Subhaddā ti 'ssā nāmaṃ
 5 karimsu. Atha nam vayappattam Bārānasirañño adamsu, sā
 tassa piyā ahosi manāpā soḷasannam itthisahassānam jeṭṭhikā,
 jātissaraññānam patilabhi. Sā cintesi: „samiddhā me patthanā,
 idāni tassa nāgassa yamakadante āhārāpessāmīti“. Tato sarīram
 telenā makkhetvā kiliṭṭhavattham nivāsetvā gilānākāram das-
 10 setvā² mañcake nipajji. Rājā „kuhiṃ Subhaddā³“ ti vatvā
 „gilānā“ ti sutvā sirigabbham pavisitvā mañcake nisīditvā
 tassā piṭṭhiṃ parimajjanto paṭhamam g. ā.:

1. Kin nu socasi anujjaṅgi⁴, paṇḍu sī varavaṇṇini,
 milāyasi visālakkhi, mālā va parimadditā ti. 97.

15 Tattha anujjaṅgīti⁴ kañcaasannibhasarīre, mālā va parimadditā
 ti batthehi parimadditapadumamālā viya.

Tam sutvā sā itaram gātham āha:

2. Dohaḷo me mahārāja supinanten' upaccagā,
 na so sulabharūpo va yādiso mama dohaḷo ti. 98.

20 Tattha na so ti yādiso mama supinanta upaccagā supinam passantiyā
 mayā diṭṭho dohaḷo so sulabharūpo viya na hoti dullabho so, mayham pana
 tam⁵ alabhantiyā jīvitaṃ n' atthitī avoca⁶.

Tam sutvā rājā gātham āha:

3. Ye keci mānusa kāmā idhalokasmiṃ nandane
 25 sabbe te pacurā mayham, ahan te dammi dohaḷan ti. 99.

Tattha pacurā ti bahū sulabhā⁷.

Tam sutvā devī „mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na
 nam idāni kathemi, yāvatakā pana vo⁸ vijite luddā te sabbe

¹ B² adds sirigabbham pavisitvā. ² B² cūlasu-. ³ B² -caṅgī. ⁴ B² -caṅgiti.
⁵ B² tañca. ⁶ B² -cañ. ⁷ B² add bhadde subhaddā idhalokasmi manussa
 kāmā manussehi paṭhiyamānā ye keci sattaratana mandane manussehi ye keci
 pañca kāmāgunā atthi sabbe te vatthukāmakilesakāme ahaṃ te tuyham dadāmi
⁸ B² te.

sannipātāpetha¹, tesam majjhe kathessāmīti²“ dipentī anan-
taram g. ā.:

4. Luddā deva samāyantu ye keci vijite tava,

etesam aham akkhissam yādiso mama dohaḷo ti². 100.

Rājā „sādhū“³ 'ti sirigabbhā nikkhamitvā „yāvatikā“⁴ 5
tiyojanasatike Kāsiraṭṭhe luddā te sabbe⁴ sannipātentū' 'ti⁵
bheriṇ carāpethā⁶ 'ti amacce ānāpesi, te tathā akamsu.
Nacirass' eva Kāsiraṭṭhavāsino⁶ luddā yathābalaṃ paṇṇākaram
gahetvā⁷ āgatabhāvaṃ raṇṇo ārocāpesuṃ, te sabbe pi saṭṭhi-
sahassamattā ahesuṃ. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ñatvā vāta- 10
pāne thito hattham pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā
kathento

5. Ime te luddakā devi katahatthā visārada

vanaññū ca migaññū ca, mama te⁸ cattajīvita ti ā. 101.

Tattha ime te ti ye tvaṃ sannipātāpesi⁹ ime te, katahatthā ti vijjhana- 15
chedane sukatahatthā kusala susikkhitā, visārada ti nibbhayā, vanaññū-ca
migaññū ca 'ti vanaṃ ca mige ca jānanti, mama te⁹ ti sabbe pi te mama¹⁰
cattajīvita, yam aham¹¹ icchāmi taṃ karontīti.

Taṃ sutvā devī te āmantetvā itaram g. ā.:

6. Luddaputtā nisāmetha yāvant' ettha samāgatā:

20

chabbisāṇaṃ¹² gajaṃ setaṃ addasaṃ supinen' aham¹³,
tassa dantehi me attho, alābhe n' atthi jivitan ti. 102.

Tattha nisāmethā 'ti supātha, chabbisāṇaṃ ti chabbapaṇṇavisāṇaṃ.

Taṃ sutvā luddaputtā

7. Na no pitunnaṃ na pitāmahānaṃ

25

diṭṭho suto kuñjaro chabbisāṇo

¹ Bā -pāthetha. ² Bā^s add tattha deva ye keci tava vijitā yattakā luddā atthi
sabbe te luddā samāyanti pakkosimsu aham yādiso mama dohaḷo etesaṃ lud-
dānaṃ akkhissam akkhissāma taṃ. ³ Bā -vattakā. ⁴ Bā sam. ⁵ Bā sanni-
pātathāya in the place of san-. ⁶ Bā kāsikaraṭṭha-. ⁷ Bā^s add āgantvā. ⁸
C omits te, Bā has hatthe. ⁹ C mama te corr. to mamatthe, Bā mamatte.
¹⁰ Bā pi ca ete mamatte. ¹¹ Bā -tā yam ayaṃ. ¹² C^k Bā -naṃ. ¹³ Bā
supine aham.

yam addasā¹ supine rājaputti,
akkhāhi no yādiso hatthināgo² ti bhāsimṣu. 103.

Tattha pītunnaṃ ti karapatthe sāmivacanāṃ, i. v. h.: n¹ eva amhakaṃ
pītūhi na pīṭamahehi evarūpo kuṇṇaro diṭṭhapubbo pageva amhehi, tasmā attanā
5 diṭṭhalakkhaṇavaseṇa akkhāhi³ no yādiso tayā diṭṭho hatthināgo ti.

Anantaraṃ gāthāpi tehi⁴ yeva vuttā:

s. Disā catasso vidisā catasso⁵ (vol. I p. 401.)

uddhaṃ adho, dasa disā⁶ imāyo,

katamaṃ: disaṃ tiṭṭhati nāgarājā

10 yam addasā¹ supine chabbisāṇaṃ ti. 104.

Tattha disā⁷ ti disā⁸, katamaṃ ti etāsu disāsu katamāya disāya.

Evam vutte Subhaddā⁹ sabbe ludde oloketvā tesaṃ
antare patthaṭapādaṃ¹⁰ bhattapuṭasadisajaṃghaṃ¹¹ mahājānuṃ
mahāphāsukaṃ¹² bahalamassuṃ tambadāṭhikaṃ nibbidha-
15 piṅgalaṃ¹³ dussaṇṭhāpaṃ bhībhaccaṃ¹⁴ sabbesaṃ matthaka-
matthakena paññāyamānaṃ M-assa pubbe verim Sonuttaraṃ¹⁵
nāma nesādaṃ disvā „esa mama vacanaṃ¹⁶ kātuṃ sakkhissa-
tīti“ rājānaṃ anujānāpetvā taṃ ādāya sattabhūmakapāsādassa
uparimatalaṃ āruya uttarasīhapaṇjaraṃ vivaritvā Uttara-
20 himavantābhimukhaṃ hatthaṃ pasāretvā catasso gāthā ābhāsi.

9. Ito ujum¹⁷ uttariyaṃ¹⁸ disāyaṃ

atikamma¹⁹ so satta girī²⁰ brahante

Suvappapasso nāma²¹ girī²⁰ ulāro

supupphito kimpurisaṇuciṇṇo. 105.

25 10. Āruya selaṃ bhavanaṃ²² kinnaṛānaṃ
olokaya²³ pabbatapādamūlaṃ,

¹ C^s -sā corr. to -saṃ, Bā -sa. ² C^{ks} hatthināho. ³ Bā bhak-. ⁴ C^{ks}
gāthāhi te. ⁵ C^k omits vi-. ⁶ C^{ks} disā tā. ⁷ C^k disatā, C^s disātā. ⁸ Bā
disāsu. ⁹ Bā cūlasu-. ¹⁰ Bā patthatha-. ¹¹ C^k hattapuṭasādisaṃ-, C^s
bha--saṃ-, Bā -sadīgha-. ¹² C^k Bā -pā-. ¹³ Bā nippaddhaṃ-. ¹⁴ Bā
vibhajjaṃ ¹⁵ C^s soṇu-. ¹⁶ C^k esa camamaṃ, C^s esa mamamanaṃ? ¹⁷ C^{ks} -ū,
¹⁸ Bā -rā-. ¹⁹ C^{ks} atikka-. ²⁰ all three MSS. -ri. ²¹ so all three MSS. for
pi? ²² so all three MSS. for bhavaṃ? ²³ so all three MSS. for -yā?

atha dakkhaṇī meghasamānavannaṃ
nigrodharājaṃ aṭṭhasahassapādaṃ¹. 106.

11. Tath' acchatī kuṇḍaro chabbisāṇo
sabbaseto² duppasaho parehi³,
rakkhanti naṃ⁴ aṭṭhasahassanāgā
īśādanā⁵ vātajavappahārino. 107.

12. Tiṭṭhanti te bhīmūla⁶ passasantā,
kuppanti vātassa pi eritassa,
manussabhūtaṃ pana tattha disvā
bhasmaṃ⁷ kareyyuṃ, nāssa⁸ rajo pi tassā 'ti. 108. 10

Tattha⁹ ito ti imamahā ṭhānā, uttariyaṃ¹⁰ ti uttarāyaṃ¹¹, ulāro ti
mahā¹² itarehi chahi pabbatehi uccatāro, olokāyā 'ti¹³ olokeyyāsi, tatthac-
chatīti tasmīṃ nigrodharukkhamūle gimhasamaye udakavūtaṃ sampañīchanto¹⁴
tiṭṭhati, duppasaho ti aññe¹⁵ taṃ upagantvā pasayhakāraṃ kātuṃ samatthā
nāma n' atthīti duppasaho parehi¹⁶, īśādanā¹⁷ ti rathīsāsamādanā, vāta-
javappahārino ti vātajavena gantvā paccūmitte paharapasilā¹⁸, bhīmūlā¹⁹
ti bhīmasanakamahāsaddā nibaddham²⁰ assāsāṃ²¹ muñcantā²², eritassā 'ti
vātassa yaṃ²³ saddānubaddham eritaṃ calanaṃ kampanaṃ tassa²⁴ pi kuppanti²⁵
evaṃ pharusāṃ, nāssa²⁶ 'ti tassa nāsāvātēna²⁷ viddhamāsitvā bhasmaṃ ka-
tassa²⁸ tassa rajo²⁹ pi na³⁰ bhavyeṃ. 20

Taṃ sutvā Sonuttaro³⁰ maraṇabhayaabhīto³¹

13. Bahū h' ime rājakulamhi santi
pilandhanā³² jātarūpassa devī

¹ so Cks; Pds -poram; read pi for aṭṭha? ² so all three MSS. ³ Bā -bhi.
⁴ Cks taṃ. ⁵ Bā byāsadanā. ⁶ so Bā for bhīmūlā, Cks timūlā. ⁷ Bā
asmī. ⁸ so Cks for na? Bā nasā, Bā nāsā. ⁹ Bā add bho luddaputta so tvaṃ.
¹⁰ Bā -rā-. ¹¹ Bā -rāya disāyaṃ, adding ujum gaccha gacchāhi gantvāna bra-
hante sattagiri atikkamma atikkantena tayā pathanameva chapabbate atikkamitvā
suvannapasso nāma giri kidiso. ¹² Bā mahanto. ¹³ Cks si. ¹⁴ Bā adds ac-
chatī. ¹⁵ Bā -ehi. ¹⁶ Bā parebhi, adding evarūpo kuṇḍaro tattha tasmī nigro-
dhamūle gimhasamaye udakavūtaṃ sampañīchanto acchatī tiṭṭhati ludda aṭṭha
sahassanāgā kiṇḍisā. ¹⁷ Bā adds evarūpā aṭṭhasa nāgā naṃ rakkhanti. ¹⁸ Bā
bhīmūlan, Cks timūlā. ¹⁹ Bā nubandham. ²⁰ Bā -sa passāsantā. ²¹ Cks muc-
cantā, Bā muñcantā tiṭṭhanti. ²² Bā vātapaharitassa yaṃ. ²³ Bā tassā. ²⁴
Bā adds te nāgā tattha tasmī ṭhāne āgataṃ manussabhūtaṃ disvā. ²⁵ Bā
nassā. ²⁶ Bā nāsāvātēna. ²⁷ Bā katvā. ²⁸ Bā adds rajanībhāvaṃ
bhasmaṃ pi kareyyuṃ. ²⁹ Bā omits pina. ³⁰ Cā Bā sonu-. ³¹ Bā adds
huvā. ³² Bā piladdhanā.

Tato sã jāṭissaraññāpena paccakkhato diṭṭhaṭṭhānaṃ tassa
ācikkhantī dve gāthā abbāsi:

16. Tatth' eva sã pokkharanī adūre
rammā sutitthā ca mahodikā¹ ca
sampupphitā bhamaraganānucinnā,
ettha hi so nahāyati nāgarājā. 112.

5

17. Sisaṃ nahāto² uppalamālabhārī
sabbaseto puṇḍarikattacaṃgī³
āmodamāno⁴ gacchatī [san] niketaṃ
purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan ti. 113.

10

Tattha tatthevā 'ti tassa vasaṇaṭṭhāne yeva, pokkharanīti Chad-
dantadāham sandhāyāha, sampupphitā ti duvidhehi kumudehi tividhehi
uppalehi pañcavaṇṇehi ca padūmehi samantato pupphitā, ettha hi so ti so
nāgarājā ettha Chaddantadahe nahāyati, uppalamālabhārīti uppalādīnaṃ
jalajathalajānaṃ pupphānaṃ mālāṃ bharanto⁵, puṇḍarikattacaṃgīti⁶ puṇ- 15
ḍarikasadisattacubhāvena⁷ odātena aṭṭgena samannāgato, āmodamāno⁸ ti
āmoditapamodito, sanniketaṃ ti attano vasaṇaṭṭhānaṃ, purakkhatvā ti
sabbabhaddaṃ⁹ nāma mahesiṃ purato katvā aṭṭhaḥhi nāgasahashehi parivuto
attano vasaṇaṭṭhānaṃ gacchatī.

Taṃ sutvā Sonuttaro „sādhū ayye, ahaṃ taṃ vāraṇaṃ 20
māretvā dante āharissāmi” sampatiṇṇi. Ath' assa sã
tuṭṭhā sahaṃsaṃ datvā „gehaṃ tava gaccha, ito sattābhacca-
yena tattha gamissasīti” taṃ uyyojetvā kammāre pakkosā-
petvā „tāta”¹⁰ amhākaṃ vāsipharasukuddālanikhādanamuttika-
velugumbacchedanasatthitiṇaḷāyanaasilohadaṇḍakhānukaayasiṃ- 25
ghāṭakehi attho, sabbāṃ sīghaṃ katvā āharā” ‘ti ānāpetvā
cammakāre pakkosāpetvā „tāta amhākaṃ kumbhakāragāhikaṃ”¹¹
cammabhastaṃ¹² kātum vaṭṭati¹³, cammayottavarattahatthipāda-
upāhanacammachattehi¹⁴ pi no attho, sabbāṃ sīghaṃ katvā
āharā 'ti ānāpesi. Te ubho pi sabbāni tāni sīghaṃ katvā 30

¹ Bā -dakā. ² read nahāt? ³ Ck -ī, Bā puṇḍarikatthacaṃgī. ⁴ Ck Bā a-. ⁵
Bā dhārento. ⁶ Ck puṇḍarikattha-, Bā puṇḍarikatthacaṃgīti. ⁷ Bā puṇḍari-
kasadisattabhāvena. ⁸ Ck a-. ⁹ Cks sabbāni-. ¹⁰ Ck tāta, Cs tāta corr. to tāta.
¹¹ Bā -gāhikaṃ. ¹² Cs cammaṃ bhastaṃ. ¹³ Cks vaṭṭatīti. ¹⁴ Cks yottañca-
ratta -, Cs -upāhanañca cam-, Bā -yottaṃ varattaṃ - - upāhanaṃ.

āharitvā adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ saṃvidahitvā araṇisa-
hitam ādim katvā¹ sabbam upakaraṇaṃ ca baddhasattuādikaṃ²
pātheyyaṃ ca sammabastāyaṃ pakkhipi, tam sabbam pi
kumbhabhāramattaṃ ahosi. Sonuttaro pi attano parivacchaṃ
5 katvā sattame divase āgantvā devim vanditvā atthāsi. Atha
nam sā „niṭṭhitam te samma³ panthūpakaraṇaṃ⁴, imam⁵ tāva
pasibbakaṃ gaṇhā“⁶ 'ti āha. So pana mahāthāmo pañcannaṃ
hatthinaṃ balaṃ dhāreti, tasmā tam pūpapasibbakaṃ⁷ viya
ukkipitvā upakacchantare tṭhapetvā rittahattho viya atthāsi.
10 Cullasubhaddā⁸ luddassa dāraṇānaṃ paribbayaṃ datvā raṇṇo
ācikkhitvā Sonuttaraṃ uyyojesi. So pi rājānaṃ ca devin ca
vanditvā rājanivesanā oruḥa rathe tṭhapetvā mahantena pari-
vārena nagarā nikkhamitvā gāmanigamaparamparāya⁹ paccan-
tam patvā jānapade¹⁰ nivattetvā paccantavāsīhi saddhim
15 araṇṇaṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsino
pi nivattetvā ekako va gacchanto timsayojanikaṃ maggaṃ¹¹
dabbagahanaṃ kāsagahanaṃ tiṇagahanaṃ¹² tulasigahanaṃ¹³
saragahanaṃ¹⁴ tirivacchagahanādīni¹⁵ chakaṇṭakagumbaka-
gahanāni vettagahanaṃ omīssakagahanaṃ naḷavanasaravana-
20 gahanasadisam¹⁶ uragena pi dubbinivijjhaṃ ghanavanagahanaṃ
rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ¹⁷ kalalagahanaṃ udakagahanaṃ
pabbatāgahanaṃ ti atthārasagahanāni paṭipāṭiyā patvā¹⁸ dabbā-
gahanādīni asitena lāyitvā¹⁹ tulasigahanādīni veḷugumbacche-
danasatthena chinditvā rukkhe pharasunā koṭṭetvā²⁰ atimahante
25 nikhādanena vijjhitvā maggaṃ karonto veḷuvane nissenim katvā
veḷugumbaṃ²¹ āruḥa veḷum chinditvā aparassa veḷugumbassa
upari pāṭetvā veḷugumbamatthaken²² eva gantvā kalalagahane

¹ Bā āharitvā. ² Ck -sattuṃ-, Bā bandhasattuādikaditvā. ³ Bā omits sa-. ⁴ Bā sabbūpa-. ⁵ Bā idam. ⁶ Ck puppasimbakaṃ, Bā tamulapasippa-. ⁷ Bā omits culla. ⁸ Bā -nigama janapadamparamparāya. ⁹ Bā ja-. ¹⁰ Ck timsayojana, Ck timsayojanikaṃ maggaṃ corr. to timsayojanaṃ. ¹¹ Bā adds saragahanaṃ. ¹² Bā tū-. ¹³ Ck sarasiga-. ¹⁴ Bā -dīnaṃ vasena. ¹⁵ Bā naḷagahanaṃ sara-. ¹⁶ Ck omits rukkagahanaṃ veḷugahanaṃ. ¹⁷ Bā patvā upagantvā. ¹⁸ Bā palā-. ¹⁹ Ck koṭṭe-, Bā kote-. ²⁰ Bā veḷuvanagumbaṃ.

sukkhapadaram¹ attharivā tena gantvā aparam attharivā
 itaram khipitvā puna purato attharanto tam atikkamitvā
 donim katvā tāya udakagahanam taritvā pabbatapāde thātvā
 ayasimghāṭakam yottena bandhitvā uddham khipitvā pabbate
 laggāpetvā yottenāruyha vajiraggena lohadaṇḍena pabbatam 5
 vijjhivā khāṇukam koṭṭetvā tattha thātvā simghāṭakam
 ākaddhitvā puna upari laggāpetvā tattha thito cammayottam
 olambetvā tam ādāya otarivā heṭṭhimakhāṇuke bandhitvā
 vāmahatthena yottam gabetvā dakkhiṇahatthena muggaram
 ādāya yottam paharivā khāṇukam niharivā puna abhirūhati, 10
 eten' upāyena pabbatamatthakam āruyha parato² otaranto³
 purimanayen' eva paṭhamapabbatamatthake khāṇukam koṭṭetvā
 cammapasibbake yottam⁴ bandhitvā khāṇuke⁵ veṭhetvā⁶ sayam
 antopasibbake nisīditvā makkatākānam makkatasuttavissajjanā-
 kārena yottam viniveṭhento otari⁷, cammachattena vātam gāhā- 15
 petvā sakuṇo viya otaratīti⁸ pi vadanti yeva. Evaṃ tassā
 Subhaddāya vacanam ādāya nagarā nikkhamitvā sattarasa-
 gahanāni atikkamitvā pabbatagahanam patvā tatrāpi cha
 pabbate atikkamitvā Suvannapassapabbatamatthakam abhirūḷha-
 bhāvam⁹ ācikkhanto¹⁰ S. ā.: 20

18. Tatth' eva so uggahetvāna vākyam
 ādāya tūpiṇ ca dhanuṇ ca luddo
 vitureyyati¹¹ satta giri¹² brahante
 Suvannapassam nāma giriṃ¹³ ulāram. 114.
 19. Āruyha selam bhavanam¹⁴ kiṇṇarānam 25
 olokayī¹⁵ pabbatapādamūlam,
 tatth' addasā meghasamānavanṇam
 nigrodharājam atthasahassapādam¹⁶. 115.

¹ Bā sukharukkhapa-. ² Bā pu-. ³ Bā adds itare. ⁴ Bā yottakam. ⁵ Bā
 -kam. ⁶ Bā pavedhitvā. ⁷ Bā -riti. ⁸ Bā otarantiti. ⁹ Bā abhirūyha. ¹⁰
 Bā āvikaronto. ¹¹ so Cks; Bā vitariyati. ¹² all three MSS. -i. ¹³ so all
 three MSS. for pi? ¹⁴ so all three MSS. for bhavam? ¹⁵ all three MSS. -yi
¹⁶ so Cks; Bā -poram; read pi for attha?

20. Tatth' addasā kuñjaram chabbisāṇaṃ
sabbasetaṃ duppasahaṃ parehi¹,
rakkhanti naṃ aṭṭhasahassanāga
īsādantā² vātajavappahārino. 116.
- 5 21. Tatth' addasā pokkharaniṃ adūre
rammaṃ sutitthaṃ ca mahodikaṃ³ ca
sampupphitaṃ bhamaragaṇānucinnaṃ
yattha hi so nahāyati nāgarājā. 117.
- 10 22. Disvāna nāgassa gatiṃ tṭhiṃ ca
vīthi⁴ ssa yā nahānagatassa hoti
opātaṃ āgañchi anariyarūpo
payojito cittavasānugāyā⁵ ti. 118.

Tattha so ti bhikkhave so luddo tatth' eva sattabhūmikapāsūdatale
tṭhitāya tassā⁴ vacanaṃ uggahetvā saratūpīraṇ⁵ ca mahādhanuṃ ca ādāya
15 pabbatagahanaṃ patvā kataro nu kho Suvanna-passapabbato nāma⁶ ti satta
mahāpabbate vitureyyāti⁶ tasmim kāle tuletī tīreti, so evaṃ tīrento Suvanna-
passaṃ nāma girivaraṃ⁷ disvā ayaṃ so bhavissatīti cintesi, olokayīti taṃ
kinnaraṇaṃ bhavanabhūtaṃ⁸ pabbataṃ āruya Subhaddāya dinnasaṇṇāvasena⁹
hetthā¹⁰ olokesi, tatthā¹¹ ti tasmim pabbatapādamūle avidūre yeva taṃ
20 nigrodhaṃ addasa, tatthā¹² ti tasmim nigrodhamūle tṭhitaṃ, tatthā¹³ ti tatth'
eva antopabbate tassa nigrodhassa avidūre¹¹ yattha so nahāyati taṃ pokkha-
raṇiṃ addasa, disvānā¹² ti gāthāyaṃ Suvanna-passapabbatā oruya hatthinaṃ
gatakāle hatthipādakaupāhanaṃ āruya tassa nāgarāṇṇo gataṭṭhenaṃ nibaddha-
vasanaṭṭhānāni¹² upadhārento iminā maggena gacchati idha nahāyati nahāyitvā¹³
25 uttiṇṇo idha tṭṭhatīti sabbāṃ disvā ahirīkabhāvena anariyarūpo tāya citta-
vasānugāya payojito tasmā opātaṃ āgañchi¹⁴ paṭipajji, āvātaṃ khaṇīti attho.

Tatthāyaṃ¹⁵ anupubbikathā: so kira M-assa vasanokāsaṃ
sattamāsādhikehi sattehi saṃvaccharehi¹⁶ sattadivasehi patvā
vuttanayena tassa¹⁷ vasanokāsaṃ sallakkhetvā idha āvātaṃ
30 khaṇitvā¹⁸, „tasmim tṭhito vāraṇādhīpatim¹⁹ vijjhitvā jīvitakkha-
yaṃ pāpessāmīti“ vavatthapetvā araṇṇaṃ paviṣitvā thambhā-
dīnaṃ²⁰ atthāya rukkhe chinditvā dabbasambhāre sajjetvā

¹ Bā -bhi. ² Bā byāsa-. ³ Bā -da-. ⁴ Bā adds subhaddāya. ⁵ Cks -tuṇhiraṇ. Bā -tuṇhiṇ. ⁶ so Cks; Bā vitariyatīti. ⁷ Bā gīriulāraṃ. ⁸ Cks -naṃbhū-. ⁹ Bā -saṇṇāyavasena. ¹⁰ Cks add na. ¹¹ Bā adds patvā. ¹² Bā nibandhaṃ vasanaṭṭhānaṃ. ¹³ Bā nhatvā. ¹⁴ Bā tasmā upātaṃ āgacchi, Cks tassā ovādaṃ āgañchi. ¹⁵ Bā tatrayāṃ. ¹⁶ Bā adds ca. ¹⁷ Ck tassā, Cg tassā corr. to tassa. ¹⁸ Cg Bā -ni-, Ck -ni-. ¹⁹ Bā adds visapitena kaṇḍena. ²⁰ Bā sambhārādīnaṃ.

hatthīsu nahānatthāya gatesu tassa ṭhānokāse¹ mahākuddālena
 caturassam āvāṭam khaṇitvā uddhaṭapaṃsum² bijaṃ vapanto viya
 uduke vikiritvā udukkhalapāsāṇānam upari thambhe patitṭhā-
 petvā tulā ca kāce³ ca datvā padarāṇi attharivā kaṇḍappa-
 māpaṃ chiddam katvā upari paṃsum ca kacavaraṇ ca pakkhi- 5
 pitvā ekena passena attano pavisanatṭhānam katvā evaṃ
 niṭṭhite āvāṭe paccūsakāle yeva paṭisīsakam paṭimuṇcivā
 kāsāvāni paridahitvā saddhim visapītena⁴ sallena dhanuṃ
 ādāya āvāṭam otarivā atṭhāsi.

Tam attham pakāsento S.⁵:

10

23. Katvāna⁶ kāsūṃ phalakehi chādayi
 attānam odhāya dhanuṃ ca luddo,
 passāgataṃ puthusallena nāgaṃ
 samappayī dukkatakammakārīti vatvā⁷ 119.

24. Viddho ca nāgo⁸ koṇcam anādi ghoram⁹,
 sabbe va¹⁰ nāgā niṇṇadam¹¹ ghorarūpaṃ,
 tiṇaṃ ca kaṭṭhaṇ ca cuṇṇam¹² karontā
 dhāvimsu te atṭhadisā samantato. 120.

15

25. Vadhiṣṣam etan ti¹³ parāmasanto
 kāsāvam¹⁴ addakkhi dhajam isīnam,
 dukkheṇa phuṭṭass' udapādi¹⁵ saṇṇā:
 arahaddhajo¹⁶ sabbhi avajjharūpo¹⁷ ti ā. 121.

20

Tattha odhāyā¹⁸ 'ti odahitvā pavesetvā, passāgatan ti attano¹⁹ āvāṭassa
 passaṃ āgataṃ, so kira dutiyadvase āgantvā nahātvā²⁰ uttippo²¹ tasmiṃ
 mahāvisālamālake nāma padese atṭhāsi, ath' assa sarīrato udakam²² nēbhippa- 25
 desena ogaḥitvā²³ tena chiddena²⁴ luddassa sarīre pati, tāya saṇṇāya so M-assa
 āgantvā ṭhitabhāvaṃ ṇātvā taṃ²⁵ passāgataṃ puthunā sallena samappayī²⁶ vijjhi,
 dukkatakammakārīti tassa M-assa²⁷ kāyikacetasikassa dukkhassa uppā-
 danena dukkatassa kammassa kārako, koṇcam anādīti koṇcanādam kari, tassa
 kira taṃ sallam²⁸ nābhiyā pavisitvā pihakādīni saṃcuṇṇitvā antāni chinditvā 30

¹ Bā vanokāsam. ² Cs -su, Bā uddhataṃpaṃsum. ³ Bā -je. ⁴ Bā adda ca. ⁵
 Bā adda āha. ⁶ Bā khaṇitvā. ⁷ Cs Bā omit vatvā. ⁸ so all three MSS. for so?
⁹ Cks ku-. ¹⁰ Bā ca. ¹¹ so all three MSS. for nadum? ¹² Cks rapam. ¹³
 Bā vadhiṣṣāminanti. ¹⁴ Cks -yam. ¹⁵ Ck puṭṭh-, Bā puṭh-. ¹⁶ Bā aharad-
 dhajo. ¹⁷ Ck avajja-, Bā apajha-. ¹⁸ Bā add ca. ¹⁹ Bā nhatvā. ²⁰ Ck -e.
²¹ Ck Bā -ka. ²² Bā ogaḥitvā. ²³ Cks omit chiddena. ²⁴ Bā omits taṃ ²⁵
 Ck samappayī, Cs sampayī. ²⁶ Bā omits m-assa. ²⁷ Bā sallena.

piṭṭhibhāgaṃ pharasunā phālentam¹ viya uggantvā ākāse pakkhandi, bhinnarajatakumbhato rajatam² viya pahāramukhena lohitam pagghari, balavavedanā uppajji, so vedanam adbhivāsetum asakkonto vedanāmatto sakalapabbatam ekaninnādam karonto tikkhattum mahantaṃ koṇcanādam nadi, sabbeva³ 'ti te
 5 pi sabbe aṭṭhasahassā nāgā tam saddam sutvā maraṇabhayabhūtā ghorarūpaṃ ninnadam⁴, cuṇṇam⁵ karontā ti tena saddenāgantvā⁶ chaddantavāraṇam vedanāmatam disvā paccāmittam gaṇhissamā 'ti tipaṇca kaṭṭhaṃ ca cuṇṇavi-cuṇṇam karontā dhāvimsu, vadhissametan ti⁷ bhikkhave so chaddanta-vāraṇo disā pakkhantesu nāgesu Subhaddāya kaṇeruyā⁸ passe thatvā sandhāretvā
 10 samassāsāyamānāya vedanam adbhivāsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhanam sallakkhento⁹ sace imam¹⁰ puratthimadisādīhi āgataṃ bhavissa¹¹ kumbhādīhi pavisitvā pacchi-makāyādīhi nikkhamissati imam¹⁰ pana nābhīm¹² pavisitvā ākāsam pakkhantaṃ tasmā paṭbaviyam ṭhitena vossatṭham¹³ bhavissatīti upadhāretvā ṭhitatṭhanam upaparikkhitukāmo ko jānāti kim bhavissati Subhaddam apanetum vaṭṭatī¹⁴
 15 cintetvā bhadde aṭṭhasahassanāgā mama paccāmittam pariyesantā disā pakkhantā tvaṃ idha kiṃ karosīti vatvā deva abhaṃ tumhe sandhāretvā samassāsenti¹⁵ ṭhitā khamatha me ti tikkhattum padakkhiṇam katvā catūsu ṭhānesu vanditvā tāya ākāsam pakkhantāya bhūmim pādanakhena pahari, padaram uppatitvā gataṃ, so¹⁵ chiddena olovento Sonuttaram¹⁶ disvā vadhissametan ti⁷ cittam
 20 rajatadāmaṇṇam soṇḍam pavesetvā parūmasanto Buddhādīnam isīnam dhammā kāsāvaṃ addakki, luddo kāsāvaṃ M-assa hatthe ṭhapesi, so tam ukkhipitvā purato ṭhapesi, ath' assa tena¹⁷ tatharūpenāpi dukkhena phutṭhassa¹⁸ arahaddhajo¹⁹ nāma sabbi²⁰ paṇḍitehi avajjharūpo²¹ aññadathu²² sakkātabbo garukātabbo yevā ti ayam saññā udapādi, so tena saddhim sallapanto gātha-
 25 dvayam ā.:

26. Anikkasāvo kāsāvaṃ yo vattham paridahessati²³

apeto damasaccena na so kāsāvaṃ arahati. 122. (Dhp. 9-10.

Jāt. II. 198. Therag. v. 969.)

27. Yo ca vantakāsāv' assa sīlesu susamāhito

30 upeto damasaccena sa ve kāsāvaṃ arahahīti. 123.

Tass' attho: samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kāsāvehi anikkasāvo indriyadamanena²⁴ c' eva vacīsaccena ca²⁵ anupagato tehi guṇehi kāsāyarasa-pitām kāsāvavattam paridahatā so²⁶ tam kāsāvaṃ nārahatī, ananucchaviko²⁷ so

¹ C^s pāl-, C^s phāl-, B^d padāl-. ² C^s B^d -naṃ. ³ B^d -cā. ⁴ B^d ninnādam.
⁵ B^d cuṇṇam, C^s raṇam. ⁶ B^d -na-. ⁷ B^d vadhissāminanti. ⁸ B^d kaṇeruyā.
⁹ B^d -etvā. ¹⁰ B^d idam. ¹¹ B^d abha-. ¹² B^d -iyā. ¹³ B^d viṣaṭham. ¹⁴ C^s -santi. ¹⁵ B^d adds tam. ¹⁶ C^s soṇ-. ¹⁷ B^d omits tena. ¹⁸ C^s pu-. ¹⁹ B^d arahattadhajo.
²⁰ C^s sabba. ²¹ B^d abajha-. ²² B^d aññādaṭṭham. ²³ read paridhassati? ²⁴ B^d -damena. ²⁵ B^d adds apeto. ²⁶ B^d yo. ²⁷ B^d nānu-.

tassa vatthassa, yo pana tesam kāsāvaṇaṃ¹ vantattā² vantakasāvo³ assa sīlesu
susamāhito suppatīṭṭhito paripuṇṇasīlācāro so etaṃ kāsāvaṇaṃ arahaṃ nāma⁴ 'ti.

Evam vatvā M. tasmim cittaṃ nibbāpetvā „samma ki-
matthaṃ tvaṃ maṃ vijjhi⁴ attano atthena⁵ udāhu aññena
payojito sīti“ pucchi.

5

Tam attham āvikaronto S.⁶

28. Samappito puthusallena nāgo

aduṭṭhacitto luddakaṃ ajjhabhāsi⁷:

kimatthiyaṃ kissa vā samma hetu

mamaṃ vadhī kassa vāyaṃ payogo ti. 124.

10

Tattha kimatthiyaṃ ti āyatim kiṃ patthento, kissa va ti kissa hetu
kena kāraṇena, kiṃ nāma tava mayā saddhim veran ti adhippāyo, kassa vā
ti kassa vā aññassa yaṃ payogo, kena payojito maṃ vadhīti attho.

Ath' assa ācikkhanto luddo gātham āha:

20. Kāsissa rañño mahesī⁸ bhadante,

15

sā pūjitā rājakule Subhaddā

[sā] taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi,

dantehi attho ti⁹ ca maṃ avocā 'ti. 125.

Tattha pūjitā ti aggamahesīṭṭhānena¹⁰ pūjitā, addasā ti sā kira taṃ
supīnena addasa, asaṃsīti sā ca mama sakkāraṃ kāretvā Himavantapadesa 20
evārūpo nāma nāgo asukasmim nāma ṭhāne vasīti ācikkhi, dantehīti tassa
nāgassa chabbappaṇṇasī samujjaladantā¹¹ tehi mam' attho¹² pilandhanaṃ
kātukāmo¹³ 'mhi te me āharā 'ti maṃ avoca.

Taṃ sutvā „idaṃ¹⁴ Cullasubhaddāya kamman“ ti ñatvā
M. vedanaṃ adhivāsetvā „tassā mama dantehi attho n' atthi, 25
māretukāmatāya pana paṇṇīti“ dipento gāthadvayaṃ ā.:

30. Bahū hi me dantayugā ulārā

ye me pitunnam pi pītāmahānaṃ,

jānāti sā kodhanā rājaputtī,

vadhatthikā veram akāsi bālā. 126.

30

¹ Cks -vaṇ. ² Cks vantatā. ³ Bā -kā-. ⁴ Bā vijhasi, adding kiṃ. ⁵ Bā omits
atthena. ⁶ Bā adds āha. ⁷ so all three MSS. for ajjhabhāsi luddam? ⁸ all
three MSS. -i. ⁹ Bā te. ¹⁰ Bā -ṭhāne ṭhapetvā. ¹¹ Cks -lantā. ¹² Bā adds
atthi. ¹³ Bā kāretukāma. ¹⁴ Bā imaṃ.

31. Uṭṭhehi tvaṃ ludda, khuraṃ¹ gahetvā
dante ime chinda purā marāmi,
vajjāsī taṃ kodhanaṃ rājaputtiṃ:
nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 127.

5 Tattha ime ti² tassa kira pitupitāmahanāṃ dantā mā vinassimsū 'ti
guhāya sannicitā, te sandhāya evaṃ āha, jānātīti bahunnaṃ vāraṇānaṃ idha
sannicite dante jānāti, vadhatthikā ti kevalaṃ pana sā maṃ māretukāmā
appamattā³ dosaṃ hadaye ṭhapetvā attano veraṃ akāsi, evarūpena pharusa-
kammena matthakaṃ pāpesi, khuraṃ¹ ti kakacaṃ, purā marāmiti yāva na
10 marāmi⁴, vajjāsīti⁵ vadeyyāsī, handa imassa dantā ti hato so mayā
nāgo, manoratho te matthakaṃ patto, gaṇha ime tassa dantā ti.

So tassa vacanaṃ sutvā nisinnaṭṭhānā uṭṭhāya⁶ kakacaṃ
ādāya „dante chindissāmīti“ tassa santikaṃ upagato. So pana
ubbedhato aṭṭhāsītihattho pabbato viya⁷ apaviddho, ten' assa
15 so dantaṭṭhānaṃ na pāpuṇi⁸. Atha M. kāyaṃ upanāmento
heṭṭhāsīsako⁹ nipajji, tadā nesādo M-assa rajatadāmasadisāṃ
soṇḍaṃ maddanto abhirūhitvā Kelāsakūte viya kumbhe ṭhatvā
mukhakoṭimamsaṃ jānuna¹⁰ paharitvā anto pakkhipitvā kum-
bhato oruyha kakacaṃ antomukhe pavesesi. M-assa balava-
20 vedanā uppajji, mukhaṃ lohiteṇa pūri. Nesādo ito c' ito ca
sañcārento¹¹ kakacena chinditum na¹² sakkhi. Atha naṃ M.
mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanaṃ adbhivāsetvā „kiṃ samma
chinditum na sakkosīti¹³“ pucchi. „Āma sāmīti“ vutte¹⁴ M.
satim paccupaṭṭhāpetvā „tena hi samma mama soṇḍaṃ ukkhi-
25 pitvā kakacakoṭiyāṃ¹⁵ gaṇhāpehi, mama sayāṃ soṇḍaṃ ukkhi-
pituṃ balaṃ n' atthīti“ āha. Nesādo tathā akāsi. M. soṇ-
ḍāya kakacaṃ gahetvā aparāparaṃ cālesi, dantā kaḷirā viya
chijjimsu. Atha ne āharāpetvā gaṇhitvā „samma luddaputta,
ahaṃ ime dante tuyhaṃ dadamāno n' eva „mayhaṃ appiyā“

¹ Bā kha-. ² all three MSS. ime hi. ³ Bā appamattakaṃ. ⁴ Bā adds tāva
ime dantā kacchaṃ kakacaṃ pūretvā chinda te gahetvā kāsipurāṃ gaṇitvā de-
viyā datvā taṃ kodhanaṃ rājaputti. ⁵ Bā vajjāsīti, Cks vajjeyyāsīti. ⁶ Bā vu-
thāya. ⁷ Bā adds aṭṭhāsi. ⁸ Bā -pāti. ⁹ Bā latthā-. ¹⁰ Bā jānuna. ¹¹ Cs
sañcārente, Bā sañcaranto. ¹² Cs Bā rā. ¹³ Bā nāsakkhiti. ¹⁴ Bā omits vu-
¹⁵ Bā -ti.

ti dammi na Sakkatta-Māratta-Brahmādim' patthento, imehi
pana me dantehi satasahassagūṇena² sabbaññutaññāpadantā
va piyatarā³, sabbaññutaññāpapaṭivedhāya me idaṃ puññaṃ
paccayo hotū⁴ "ti dante datvā „samma tvaṃ imaṃ bhānaṃ
kittakena kālena āgato“ ti pucchitvā „sattamāsaṃsattadivasā-
dhikehi sattasaṃvaccarehīti“ vutte „gaccha imesaṃ dan-
tānaṃ ānubhāvena sattadivasabbhantare yeva Bārāṇasīyaṃ⁵
pāpuṇissasīti“ vatvā tassa parittaṃ katvā⁶ uyyojesi, uyyo-
jetvā ca pana anāgatesu⁷ yeva tesu nāgesu c' eva Subhad-
dāya ca⁸ kālaṃ akāsi.

Imam attham pakāsento S.⁹

32. Utthāya so luddo khuraṃ¹⁰ gahetvā
 chetvāna dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭṭime pathavyā
 ādāya pakkāmi tato hi khippan ti āha¹¹. 128. 15

Tattha vaggū ti vilāsavante, subhe ti sundare, appaṭime ti imissā puthuviyaṃ aṇṇehi¹² asadise.

Tasmim pakkante nāgā paccāmittam adisvā āgamiṃsu.

Tam attham pakāsento S.¹³

33. Bhayadditā nāgavadhena attā 20
ye te nāgā attā¹⁴ disā vidhāvum
adisva¹⁵ posam gajapaccamittam¹⁶
paccāgamum yena so nāgarājā ti āha¹⁷. 129.

Tattha bhayadditā ti maraṇabhayena upaddutā, aṭṭā ti dukkhitā, gajapaeccamittan¹⁶ ti gajassa paeccamittam, yena so ti yattha mahāviśāla- 25 mālake¹⁸ so nāgarājā kālaṃ katvā Kelāsapabbato viya patito taṃ thānaṃ paeccāramuṇ ti attho.

¹ Bā sakkasampatti na mārasampatti na brahmasampatti. ² Bā satagunena saḥassagunena sataṣaḥassagunena. ³ Ck omits sabba - - tarā, Bā omits tarā.

⁴ Ck ahato, Bā adds si. ⁵ Bā -sī, C^s -sim. ⁶ Bā adds tam. ⁷ Ck āgatesu.

⁸ B^d omits *ceva* and *ca*. ⁹ B^d adds *āha*. ¹⁰ B^d *kha-*. ¹¹ B^d omits *āha*. ¹²

¹³ B^d adds āha. ¹⁴ Ck -ā. ¹⁵ Cs adisvā, Bds adisvāna.

16 Bā paccā - 17 Bā omits āha. 18 Cks -mālake, Bā omits mahā.

- Tehi¹ saddhim Subbhaddāpi āgatā, te sabbe tattha roditvā
 kanditvā M-assa kulūpakapaccekabuddhānam² santikaṃ gantvā
 „bhante tumhākaṃ paccayadāyako visasallena³ viddho kāla-
 kato, sīvathikadassanam assa āgacchathā“⁴ 'ti vadiṃsu.
 5 Pañcasatāpi⁴ paccekabuddhā⁵ ākāsenāgantvā mālake⁶ otariṃsu.
 Tasmim̐ khape dve taruṇanāgā nāgarañño sarīraṃ dantehi
 ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṃ āropetvā⁷ jhā-
 payiṃsu. Paccekabuddhā sabbarattim̐ ālāhane⁸ sajjhāyam
 akaṃsu. Aṭṭhasahassā⁹ nāgā ālāhanam̐¹⁰ nibbāpetvā nahātvā
 10 Subhaddam̐ purato katvā attano vasanaṭṭhānam̐ gamiṃsu¹¹.

Etam attham̐ pakāsento S.

34. Te tattha kanditvā roditva¹² nāgā
 sīse sake¹³ paṃsukaṃ okiritvā
 agamaṃsu¹⁴ te sabbe sakaṃ niketaṃ
 15 purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan¹⁵ ti ā. 130.

Tattha paṃsukaṃ ti ālāhanapaṃsukaṃ.

Sonuttaro¹⁶ pi appatte yeva sattame divase dante ādāya
 Bāraṇasiṃ pāvisi¹⁷.

Tam attham̐ pakāsento S.¹⁸

- 20 35. Ādāya dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭṭime pathavyā
 suvaṇṇarājīhi samantamodare
 so luddako Kāśipuram̐ upāgami,
 upanesi so rājakaññāya dante:
 25 nāgo hatto, handa im̐ assa dantā ti. 131.

Tattha suvaṇṇarājīhīti suvaṇṇaram̐sihi¹⁹, samantamodare ti sa-
 mantato obhāsento²⁰, sakalavanasaṇḍam̐ suvaṇṇavaṇṇam̐ viya karonte²¹,
 upanesīti Chuddantavāraḥassa chabbannaram̐sī viya vissajjamāne yamakadante

¹ Cks tena hi. ² Bā -kānam̐pac-. ³ Bā visapitena sa-. ⁴ Bā omits pi. ⁵ Bā
 adds pi. ⁶ Cks māl-, Bā visālamālake. ⁷ Ck citam̐ āpetvā, Bā cittakam̐-
 Ck Bā ālā-, Bā adding dhammam̐. ⁸ Bā -a. ⁹ Ck ālā-. ¹⁰ Ck ālā-. ¹¹ Bā āg-. ¹² Cks
 -tvā, Bā tvāna. ¹³ Ck sisakena, C^s sīsakena. ¹⁴ Bā āgamiṃsu. ¹⁵ read: katvā
 pure sabbabhaddam̐ mahesiṃ? ¹⁶ C^s soṇ-. ¹⁷ Bā -ṇasiyam̐ sampāpuni. ¹⁸
 Bā adds āha. ¹⁹ Cks -rājīhi. ²⁰ Bā -sante, Cks -sento ²¹ Cks -to.

ādāya āgacchāmi¹ nagaraṃ alaṃkārapetū 'ti deviyā sāsanaṃ pesetvā tāya rañño ārocetvā² devanagare³ viya nagare alaṃkārapite Sonuttaro⁴ pi nagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ āruhya⁵ dante upanesi.

Upanetvā⁶ ca pana „ayye yassa kira tumhe appamattakaṃ⁷ dosaṃ hadaye karittha⁸ so nāgo mayā⁹ hato mato“ ti¹⁰. „Matabhāvam me āroceyyāsīti“ āha. „Tassa matabhāvaṃ jānātha, ime tassa¹¹ dantā“ ti dante adāsi. Sā M-assa chabbanṇa-raṃsivicitte dante¹² maṇitālavapaṇṇa¹³ gahetvā ūrusu ṭhapetvā purimabhava¹⁴ attano piyasāmikassa dante oloketi „evarūpaṃ nāma sobhaggappattaṃ vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitaṃ kha-¹⁵yaṃ pāpetvā¹⁶ dante chinditvā¹⁷ āgato“ ti M-aṃ¹⁸ anussaranti sokaṃ uppādetvā adhivāsetuṃ [nāsakkhi, ath' assā tatth' eva hadayaṃ phali¹⁹, taṃ divasaṃ eva kālaṃ akāsi²⁰.

Tam atthaṃ-ppakāsento S.²¹

36. Disvāna dantāni gajuttamassa
bhattu-ppiyassa purimāya jātiyā
tatth' eva tassā hadayaṃ aphālī,
ten' eva sā kālaṃ akāsi bālā ti āha. 132. 15
37. Sambodhipatto va²² mahānubhāvo
sitāṃ akāsi parisāya majjhe,
pucchimsu bhikkhū suvimuttacittā,
nākarāṇe pātukaronti buddhā. 133. 20
38. Yam addasātha²³ daharim kumārīm
kāśāya vatthaṃ anagāriyaṃ²⁴ carantiṃ
sā kho tadā rājakaṇṇā ahoṣi,
ahaṃ tadā nāgarājā ahoṣim. 134. 25
39. Ādāya dantāni gajuttamassa
vaggū subhe appaṭime pathavyā

¹ Cks ga-. ² Bā -cāpetvā. ³ Bā -raṃ. ⁴ Cs soṇ-. ⁵ Cks oruhyā, Bā āruhyitvā.

⁶ Bā upanāmesi upanāmetvā. ⁷ Bā -ka. ⁸ Bā -tthā ti vadati. ⁹ Cks omit mayā.

¹⁰ Cks omit matoti. ¹¹ Bā jānāthā ti banda tassa ime. ¹² so Cks; Bā maṇi-

kālahatthavaṇṇe, Bā maṇitālahatthavaṇṇe ¹³ Bā porāṇaka, Bā porāṇakassa. ¹⁴

Bā add ime. ¹⁵ Bā add sonuttaro. ¹⁶ Bā mahāsuttaṃ. ¹⁷ Bā phalitvā. ¹⁸

Bā -siti. ¹⁹ Bā add āha. ²⁰ Bā ca ²¹ Bā -ssatha ²² Bā anagāriyaṃ.

yo¹ luddako Kāsipuram upāgami
so kho tadā Devadatto ahoṣi. 135.

40. Anāvasūram cirarattasamsitā²
uccāvacā³ caritam idam purāṇam
vītaddaro vītasoko visallo
sayam abhiññāya abbāsi Buddho. 136.

41. Aham vo tena kālena ahoṣim tattha bhikkhavo
nāgarājā tadāhoṣim, evam dhāretha jātakan ti 137.

imā gāthā Dasabalassa guṇe vaṇṇenteḥi dhammasaṃgāyikatthereḥi
10 ṭhapitā.

Tattha sitam akāsi⁴ āvuso⁵ sambodhippato S. mahānubhāvo⁶ alam-
katadhammāsane parisamajjhe nisinnō ekadivasaṃ sitam akāsi, na akāraṇe ti
bhante buddhā nāma akāraṇe sitam na karonti tumhehi⁷ ca sitam kena nu
kho kāraṇena tam katan ti mahākhīṇāsavā bhikkhū pucchimsu, yamadda-
15 sāthā⁸ 'ti evam puṭṭho āvuso S. attano sitakāraṇam ācikkhanto ekaṃ dahara-
bhikkhunim dassetvā evam āha: bhikkhave yaṃ etaṃ⁹ daharam yobbanap-
pattam kumārīm kāsāyavattham anagāriyam upetaṃ pabbajitvā imasmiṃ sāsane
carantiṃ addasātha¹⁰ passatha sū tadā visapīṭasallena¹¹ nāgam¹² gantvā¹³
vadhehīti Sonuttaram¹⁴ pesetvā¹⁵ rājakaññā ahoṣi tena gantvā jīvitaḥkha-
20 pāpito aham tadā¹⁶ nāgarājā ahoṣim ti attho, Devadatto ti bhikkhave idāni
Devadatto tadā so luddo¹⁷ ahoṣi, anāvasūram ti na avasuram anattam
gatasuriyam ti attho, cirarattasamsitan¹⁸ ti ito ciraratte anekavassakoṭi-
matthake samsitam¹⁹ caritam²⁰ anucippam, i. v. h.: āvuso ito anekavassakoṭi-
matthake samsaritam²¹ pi pubbaṇṇe katan tam divasaṃ eva sāyaṇṇe saranto
25 viya attano caritavasena uccam tāya rājadhītāya ca²² Sonuttarassa²³ ca carita-
tavasena nicattā uccānicacaritam²⁴ idam purāṇam rāgādīnam darānam²⁵ vigata-
tāya²⁶ vītaddaro nītidhanasokādīnam²⁷ abhāvena vītasoko rāgasallādīnam
vigatattā²⁸ visallo attanā²⁹ jānitvā Buddho abbāsi³⁰, aham vo ti ettha vo ti
nīpātamatam, bhikkhave aham tena kālena tattha Chaddantadahe ahoṣim ti
30 attho, nāgarājā ti bhonto³¹ va³² na añño koci tadā homi, atha kho
nāgarājā homi ti attho, evam dhāretha³³ 'ti tumhe etaṃ³⁴ jātakam evam dhā-
retha³⁵ pariyāpuṇātha.

¹ Cks so, Bā ya. ² Bā -rattam, samsitam. ³ Ck uccāni, Cs uccānicam. ⁴ Bā so. ⁵ Bā adds alamkatasābāyam. ⁶ Cks tumhe. ⁷ Bā -ssathā. ⁸ Bā ekaṃ, omitting yaṃ. ⁹ Bā adassatha. ¹⁰ Bā -pitena-. ¹¹ Bā nāgarājam, adding vijhivā. ¹² Bā gantvā, Cks hantvā. ¹³ Cs son-, Bā sonuttarassa. ¹⁴ Cks pesitā. ¹⁵ Bā adds so. ¹⁶ Bā -ako. ¹⁷ Bā -rattiyamsitan. ¹⁸ Bā samsaritam. ¹⁹ Bā omits ca. ²⁰ Bā sitam. ²¹ Bā omits ca. ²² Ck Bā son-. ²³ Bā -nicamca-. ²⁴ Cks dā-, Bā purāṇa, Bs ariyānam. ²⁵ Bā vigatāya, Cks viha-tatāya. ²⁶ Bā adds pana. ²⁷ Bā omits dhana, Cks sokadhanasokā-. ²⁸ Cs viha-. ²⁹ Bā -no ca. ³⁰ Bā -siti. ³¹ Ck homto, Bā hontā. ³² Bā ca. ³³ Bā tam. ³⁴ Bā upadhāretha, adding gaṇhātha.

Imaṇ ca pana desanaṃ sutvā bahū sotāpannādayo ahesuṃ, sā pana bhikkunī pacchā vipassitvā arahattaṃ pattā ti. Chaddanta-jātakaṃ.

5. Saṃbhavajātaka.

Rajjaṇca paṭipannasmā 'ti. Idam S. J. v. paññāpāramiṃ 5 ā. k. Paccuppannavatthum Mahāummaggajātaka āvibhavissati.

Atīte pana Kururaṭṭhe Indapattanagare Dhanañ-jayakora byo nāma¹ rajjaṃ kāreti². Tassa Sucīrato nāma brāhmaṇo purohito atthadhammānusāsako ahosi. Rājā dānādāni puññāni karonto dhammena rajjaṃ anusāsi. So ekā- 10 divasaṃ dhammayāgaṃ nāma pañhaṃ abhisamkharitvā Sucī-rataṃ brāhmaṇaṃ āsane nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā pañhaṃ pucchanto catasso gāthā abhāsi:

1. Rajjaṇ ca paṭipann³ asmā adhipaccaṃ Sucīrata,
mahattaṃ⁴ pattum icchāmi vijetum paṭhaviṃ imaṃ 138. 15
2. Dhammena no adhammena, adhammo me na ruccati,
kicco va⁵ dhammo carito rañño hoti Sucīrata, 139.
3. Idha c' evāninditā⁶ yena pecca⁷ yena aninditā
yasaṃ devamanussesu yena pappomu brāhmaṇa. 140.
4. Yo 'haṃ⁸ atthaṇ ca dhammaṇ ca kattum icchāmi brāhmaṇa 20
taṃ tvaṃ atthaṇ ca dhammaṇ ca
brāhmaṇ⁹ akkhāhi pucchito ti. 141.

Tattha rajjan ti ācariya mayaṃ imasmiṃ sattayojanike Indapattanagare rajjaṇ ca tiyojanasatike Kururaṭṭhe issariyabhāvasamkhātāṃ adhipaccaṃ ca paṭipannā adhigatā, mahattaṃ⁸ ti idāni mahantabbhāvaṃ pattum icchāmi, 25 vijetun ti imaṃ paṭhaviṃ dhammena abhibhavitum ajjhottharituṃ icchāmi, kicco⁹ vā¹⁰ 'ti avasesajanehi rañño va¹¹ dhammo kicco¹² karaṇiyataro, rājā-nuvattako hi loko. so tasmīṃ dhammike sabbo¹³ dhammiko hoti, tasmā esa dhammo¹⁴ rañño va kicco ti, idha evāninditā ti yena mayaṃ idhaloke

¹ Bds add rājā. ² Bds -si. ³ Ck Bds mahantaṃ, Cs mahattaṃ? ⁴ Bds ca. ⁵ Ck idha evā-. ⁶ Bds pacca. ⁷ Cks sohaṃ. ⁸ Bds mahantaṃ. ⁹ Cks kiso. ¹⁰ Bds cā. ¹¹ Bds carito. ¹² Bds adds ca. ¹³ Bds add pi. ¹⁴ Bds add nāma.

ca¹ paraloke ca aninditā, yena pappomū² 'ti yena mayam³ nirayādīsu
anibbattitvā deveṣu ca manussesu ca⁴ yasaṃ⁵ issariyaṃ sobhaggaṃ pāpuṇey-
yāma taṃ⁶ kāraṇaṃ kathehīti, yo haṃ ti brāhmaṇo yo ahaṃ phalavipākaṣaṃ-
khātaṃ atthaṇi ca tassa⁷ atthassa herubhūtaṃ dhammaṃ ca kattum samādāya
5 vattitum uppādetuṃ ca icchāmi, taṃ tvaṃ ti⁸ taṃ⁹ tassa¹⁰ mayhaṃ tvaṃ
sukheṇ' eva nibbānagāmiṃ maggaṃ āruya appaṭṭisaṇḍhikabhāvaṃ patthentassa taṃ
atthaṇi ca dhammaṃ ca pucchito akkhāhi me pākaṭaṃ katvā kathehīti brāh-
maṇaṃ dhammayāgapaṇhaṃ pucchi.

Ayaṃ pana paṇho gambhīro Buddhavisayo, sabbaññu-
10 buddham ev' etaṃ¹¹ pucchitum yuttaṃ, tasmim asati sabbaññu-
tañānapariyesakaṃ Bodhisattaṃ. Sucīrato pana attano abodhi-
sattatāya paṇhaṃ kathetum nāsakkhī asakkonto ca paṇḍita-
mānaṃ akatvā attano asamatthabbhāvaṃ kathento

5. Nāññatra¹² Vidhurā¹³ rāja etad akkhātum¹⁴ arahati
15 yaṃ tvaṃ atthaṇi ca dhammaṃ ca
kattum icchasi khattiyā 'ti g. ā. 142.

Tass' attho¹⁵: avisayo esa mahārāja paṇho mādisānaṃ, ahaṃ hi n' ev'
assa ādīn na pariyoṣānaṃ passāmi, andhakārāni¹⁶ pavittḥho viya homi, Bārāpaṣi-
rañño pana purohito Vidhuro nāma brāhmaṇo atthi so etaṃ ācikkheyya,
20 taṃ tṭhapetvā yaṃ tvaṃ atthaṇi ca dhammaṃ ca kātum icchasi etad¹⁷ akkhātum
na añño arahatīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „tena hi brāhmaṇa khippaṃ
tassa santikam gacchā“ 'ti paṇṇākāraṃ datvā taṃ pesetukāmo

6. Ehi kho pahito gaccha Vidhurassa upantikaṃ,
25 nikkham imaṃ¹⁸ suvaṇṇassa hamaṃ gaccha Sucīrata,
abhihāraṃ imaṃ dajjā atthadhammānusatthiyā ti g. ā. 143.

Tattha upantikaṃ ti santikaṃ, nikkhaṇ ti pañcadasasuvanna¹⁹ eko
nikkho, ayaṃ pana rattasuvannaṃ nikkhasahassaṃ datvā evaṃ āha, imaṃ
dajjā ti tena imasmim dhammayāgapaṇhe kathite tassa²⁰ atthadhammānu-
30 satthiyā abhihāraṃ pūjaṃ karonto imaṃ nikkhasahassaṃ dadeyyāsīti²¹.

¹ Bā omits ca. ² Bā pappe-. ³ Bā mayā. ⁴ Bā ma. ⁵ Cks yaṃ. ⁶ Bā taṃ
no. ⁷ Cks cassa. ⁸ Ck omits taṃ tvaṃ ti. ⁹ Bā omits taṃ. ¹⁰ Ck omits
tassa. ¹¹ Ck evenam, Bā buddhametaṃ. ¹² Cks naa-. ¹³ Bā vidhūrā. ¹⁴ Ck
akko-, Cs akkho-. ¹⁵ Ck has etadakkhātum na añño arahatīti in the place of
khattiyā - - attho. ¹⁶ Bā -ra. ¹⁷ Bā etaṃ. ¹⁸ Bā nikkhañci-. ¹⁹ Ck -e,
Cs -o. ²⁰ Bā tassa. ²¹ Cks dadeyyāti.

Evañ ca pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya
 satasahassagghanikaṃ suvaṇṇapaṭṭaṃ¹ gamanatthāya yānaṃ
 parivāratthāya² balakāyaṃ³ tañ ca paṇṇākāraṃ datvā taṃ
 khaṇaṃ ñeva uyyojesi. So⁴ Indapattanagarā nikkhamitvā
 ujukam eva Bārāṇasīṃ agantvā⁵ yattha yattha paṇḍitā vasanti
 sabbāni tāni tñānāni upasaṃkamitvā sakala-Jambudīpe pañ-
 haṃ⁶ vissajjetāraṃ⁷ alabhitvā anupubbena Bārāṇasīṃ patvā
 ekasmiṃ tñāne nivāsaṃ gahetvā katipayehi⁸ saddhiṃ pātara-
 saṃ⁹ bhuñjanavelāya Vidhurassa¹⁰ nivesanaṃ gantvā āgata-
 bhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare bhuñja-
 mānaṃ addasa.

Tam atthaṃ pakāsento S. sattamaṃ gātham āha:

7. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Vidhurassa upatikaṃ,
 tam addasa mahābrahmā asamānaṃ sake ghare ti. 144.

Tattha svādhippāgā¹² ti so Bhāradvājagotto Sucirato adhippāgato¹³
 ti attho, mahābrahmā ti mahābrāhmaṇo, asamānaṃ ti bhuñjamānaṃ.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule uggahitasippo,
 tasmā tena saddhiṃ ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne
 sukhanisinno „samma kimatthaṃ āgato sīti“ [puṭṭho āgamana-
 kāraṇaṃ ācikkhanto atthamaṃ g. ā.

8. Rañño 'haṃ pahito dūto Korabyassa¹⁴ yasassino,
 'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
 taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
 Vidhur' akkhāhi¹⁵ pucchito ti. 145.

Tattha rañño ti ahaṃ rañño Korabyassa¹⁶ yasassino dūto. pahito¹⁷ ti
 tena pesito idhāgamiṃ, pucchasi ti so Yudhiṭṭhilagotto Dhanañjayaṛājā maṃ
 dhammayāgapaṇhaṃ nāma pucchi, ahaṃ kathetuṃ asakkonto tvaṃ¹⁸ sakkhissa-
 sīti ñatvā tassārocesīṃ¹⁹, so paṇṇākāraṃ datvā pañhaṃ pucchanaṭṭhāya maṃ
 tava santikaṃ pesento Vidhurassa²⁰ santikaṃ gantvā imassa pañhassa atthaṃ ea
 pāliḍhammaṃ ca puccheyyāsīti iti abravi. taṃ tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhīti.

¹ Bā - paṭṭaṇṇa. ² Bā - ranatthāya. ³ Bā - yaṇa. ⁴ Bā adds pana. ⁵ Ck Bā
 āg-. ⁶ Ck -a. ⁷ Bā panhassa visajjanākāraṃ. ⁸ Bā adds janehi. ⁹ Bā -a. ¹⁰
 Bā -dhū-. ¹¹ Ck svādhippākāgā, Cs -ppagākā. ¹² Cks svādhippakā. ¹³ Cks
 adhippagāhato, Bs adhippagā āgato? ¹⁴ Bā korabbassa. ¹⁵ Bā vidūra-. ¹⁶ Cks
 -vyassa. ¹⁷ Cs pahī-, Bā pāhi-. ¹⁸ Cks taṃ. ¹⁹ Bā tassa ā- ²⁰ Bā vidhūra.

Tadā pana so brāhmaṇo „mahājanassa cittaṃ gaṇhissā-mīti“ Gaṇgaṃ pidahanto viya vinicchayaṃ vicāreti, nāssa pañhavissajjane okāso atthi¹.

So tam atthaṃ ācikkhanto navamaṃ gātham āha:

9. Gaṇgaṃ me pidahissanti, na naṃ² sakkomi brāhmaṇa
apidhetuṃ mahāsindhuṃ, taṃ kathaṃ so bhavissati,
na te sakkomi akkhātūṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 146.

Tass' attho: brāhmaṇa mayhaṃ³ mahājanassa nānācittagatisamkhātāṃ
10 gaṇgaṃ pidahissanti, vyāpāro uppanno, tam ahaṃ mahāsindhuṃ apidhetuṃ na
sakkomi⁴, tasmiṃ kathaṃ so okāso bhavissati yasmīṃ⁵ te ahaṃ pañhe⁶ vissaj-
jeyyaṃ, iti cittekaḡgataṃ c' eva⁷ okāsaṃ ca alabhanto na te sakkomi akkhātūṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti.

Evaṃ ca pana vatvā „putto me paṇḍito mayā nāṇavanta-
15 taro, so te vyākarissati⁸, tassa santikaṃ gacchā“ 'ti vatvā
dasamaṃ gātham āha:

10. Bhadrakāro ca me putto oraso mama atrajo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 147.

20 Tattha oraso ti ure saṃvaddho, atrajo ti attano jāto.

Taṃ sutvā Sucīrato Vidhurassa⁹ gharā nikkhamitvā Bha-
drakārassa bhuttapātarāsassa attano parisāya majjhe nisinna-
kāle nivesanaṃ agamāsi¹⁰.

Tam atthaṃ pakāsento S. ekādasamaṃ g. āha:

- 25 11. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Bhadrakārass' upantikaṃ,
tam addasa mahābrahmā nisinnaṃ samhi vesmanīti. 148.

Tattha vesmanīti ghare.

So tattha gantvā Bhadrakāramāṇavena katāsanābhihāra-
sakkāro nisīditvā āgamanakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ g. āha:

¹ Bā tassa pañhassa vi -- natthi. ² Bā taṃ. ³ Bā pañhaṃ. ⁴ Bā na taṃ
sakkomi brahmaṇa apidhetuṃ mahāsindhuṃ. ⁵ Bā yasmā. ⁶ Bā -aṃ. ⁷ Bā
tava. ⁸ Bā -titi. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Cks svādhippakā

12. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa¹ yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
Bhadrakāra brāvihi² me ti. 149.

Atha naṃ Bhadrakāro „tāta ahaṃ imesu divasesu³
paradārakakamme⁴ abhinivīṭṭho, cittaṃ me vyākulaṃ⁵, tena
ty-āhaṃ⁶ vissajjetuṃ na sakkhissāmi, mayhaṃ pana kaniṭṭho
Saṅjayakumāro⁷ mayā⁸ visadaññāpataro⁹, taṃ puccha, so te
taṃ pañhaṃ vissajjessatīti¹⁰ tassa santikaṃ pesetuṃ dve
gāthā abhāsi:

13. Maṃsakācaṃ⁹ avahāya godhaṃ anupatāmaṃ¹ ahaṃ,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 150.
14. Saṅjayo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā¹¹ ti. 151.

Tattha maṃsakācaṃ⁹ ti yathā nāma puriso thūlamigamaṃsaṃ kācena-
dāya¹⁰ gacchanto antaramagge godhapotakaṃ disvā maṃsakācaṃ⁹ chaḍḍetvā taṃ
anubandheyya evaṃ evaṃ¹¹ attano ghare vasantiṃ¹² bhariyaṃ chaḍḍetvā parassa
rakkhitagopitaṃ¹³ itthiṃ anubandhanto homīti dīpento evaṃ āha.

So tasmiṃ yeva khane Saṅjayassa nivesanaṃ gantvā tena¹⁴
katasakkāro āgamanakāraṇaṃ puṭṭho ācikkhi.

Taṃ atthaṃ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

15. Sv-adhippāgā¹⁴ Bhāradvājo Saṅjayassa upantikaṃ,
taṃ addassa mahābrāhmaṇaṃ nisinnaṃ sa[mhi] parisati¹⁵. 152.
16. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa¹ yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca Saṅjay' akkhāhi pucchito ti. 153.

Saṅjayakumāro pi pana tadā paradāraṃ eva sevati, ath'
assa „so ahaṃ tāta paradāraṃ sevāmi, sevanto ca¹⁶ Gaṃgaṃ

¹ Bā -byassa. ² Bā pabrūhi. ³ C^{ks} pā-. ⁴ Bā byā-. ⁵ Bā kyāhaṃ. ⁶ Bā
sañceyya-. ⁷ Bā mahā. ⁸ Bā ativiyaññānavantataro. ⁹ Bās -jaṃ. ¹⁰ Bās kāje-.
¹¹ Bā eva. ¹² Bās vasavattantiṃ. ¹³ Bā -taṃgo-. ¹⁴ C^{ks} -ppakā. ¹⁵ C^k Bā
parisati, C^s parisatiṃ. ¹⁶ Bā adds pana.

taritvā paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyaṇ ca pāto ca nadim
tarantaṃ maccu gilati nāma, tena me cittaṃ vyākulaṃ, na
ty-āhaṃ ācikkhituṃ sakkhissāmi¹, kaniṭṭho pana me² Sam-
bhavakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko mayā sata-
5 guṇena saḥassaguṇena³ adhikañāṇo⁴, so te ācikkhissati, gaccha
taṃ⁵ pucchā⁶ 'ti.

Tam atthaṃ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

17. Sadā maṃ gilati⁷ maccu sāyaṃ pāto Sucīrata,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 154.
10 18. Sambhavo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata.
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 155.

Taṃ sutvā Sucīrato „ayaṃ pañho imasmiṃ loke abbhuto
bhavissati, imaṃ vissajjetuṃ samattho nāma n' atthi, maññe“

15 ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

19. Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruceati,
tayo janā pitā puttā te su paññāya no vidu. 156.
20. Na taṃ sakkotha akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchitā,
kathan nu daharo jaññā atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 157.
20 Tattha nāyan ti ayaṃ pañhadhammo⁸ abbhuto, imaṃ kathetuṃ sa-
matthena⁹ nāma na bhavitabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ kumāraṃ kathessatīti vadesi¹⁰
nāyaṃ amhākaṃ ruceati, te sū 'ti ettha sukāro nipātamattaṃ, pitā Vidhuro¹¹
putto Bhadrakāro ca Sañjāyo cā 'ti te pi me tayo pitā puttā paññāya imaṃ
dhammaṃ no vidu na vijñuanti¹², añño ko jānissatīti attho, na taṃ ti tumhe
25 tayo janā pucchitā etaṃ akkhātuṃ na sakkotha daharo sattavassikakumāro puc-
chito nu jaññā, kena kāraṇena jānitūṃ sakkhissatīti attho.

Taṃ sutvā Sañjayakumāro „tāta Sambhavakumāraṃ
daharo ti mā maññāsi, sace pi pañhaṃ¹³ vissajjane n' atthi
ko¹⁴ gaccha taṃ pucchā¹⁵ 'ti atthadīpanāhi upamāhi kumā-
30 rassa vaṇṇam pakāsento dvādasa gāthā abhāsi:

¹ Bā -miti. ² Cks omit me. ³ Bā adds sataḥassaguṇena. ⁴ Bā -ñāṇato.

⁵ Bā tvaṃ. ⁶ Bā pucchāhi. ⁷ Bā -te. ⁸ Bā -hā-. ⁹ Cks -ttho. ¹⁰ Bā vada-

¹¹ Bā -dhū-. ¹² Cks viditanti, Bā vidu ti. ¹³ Bā pañhā. ¹⁴ so all three MSS.

for koci? ¹⁵ Ck gacchā, omitting taṃ pucchā, Bā gaccha naṃ pucchā.

21. Mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇa. 158.
22. Yathāpi cando vimalo gacchañ ākāsadbatuṇā
sabbe tārāgaṇe³ loke ābhāya atirocati 159. 5
23. Evam pi dahar' ūpeto⁴ paññāyogena Sambhavo,
mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇa. 160.
24. Yathāpi rammako⁵ māso gimhānañ hoti brāhmaṇa 10
at' ev' aññehi māsehi dumapupphehi sobhati 161.
25. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 162.
26. Yathāpi himavā brahme pabbato Gandhamādano
nānārukkehi sañchanno⁶ mahābhūtagaṇālayo
osadhehi ca dibbehi disā bhāti pavāti ca 163. 15
27. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 164.
28. Yathāpi pāvako brahme accimālī yasassimā
jalamāno carañ kacce⁷ analo⁸ kaṇhavattani 165.
29. Ghatāsano⁹ dhumaketu uttamāhevanandaho¹⁰
nisithe¹¹ pabbataggasmim pahūtedho¹² virocati 166. 20
30. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 167.
31. Javena bhadrañ jānanti balivaddaṇ ca vāhiye¹³
dohena dhenuñ jānanti bhāsamānañ ca paṇḍitañ, 168.
32. Evam pi dahar' ūpeto paññāyogena Sambhavo,
mā nañ daharo [ti] uññāsi apucchitvāna² Sambhavañ, 25
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇā 'ti. 169.

Tattha jaññā ti jānissasi¹⁴, cando ti punṇacando, vimalo ti abbhā-
dimalarahito, evampi daharūpeto ti evam Sambhavakumāro daharabhāvena

¹ Bā maññāsi. ² Bā āp-. ³ Ck tarāgāṇā, Bā tārāgaṇe. ⁴ Cks upe-. ⁵ Ck
ramhako. ⁶ Ck sañjanno, Cs sañjatto, Bā sacchanno. ⁷ Ck varañ kacce, Cs
varañ kacco, Bs vane gacche. ⁸ Cs atalo yathā pi pāvako - - - analo wanting in
Bā. ⁹ Ck -ne. ¹⁰ Ck -hemanāñcāho, Cs -hevanandāho, Bā -hevandaneho. ¹¹
Ck -te, Bā nisive. ¹² Bā bahutejo. ¹³ Cks -se, Bā vāhaye. ¹⁴ Cks -ti.

- upeto pi paññāyogena sakale pi¹ Jambudīpatale avasesapaṇḍitehi² atirocati³ bhāsati⁴, rammako ti cittamāso, atevaññehīti ativiya aññehi ekādasahi māsehi, evan ti evaṃ Sambhavo pi paññāyogena sobhati, himavā ti himapātasamaye himayutto ti himavā, gimhakāle himaṃ vamatīti⁵ himavā, sampattajanaṃ⁶ gandhena madayatīti⁷ Gandhamādano, mahābhūtaṣaṇālayo ti devagaṇanivāso, disā bhātīti sabbadisā ekobhāso⁸ viya karoti, pavātīti gandhena sabbadisā⁹ pharati¹⁰, evan ti Sambhavo pi nāpayogena¹¹ sabbadisā¹² bhātī¹³ c' eva pavāti ca, yasassimā ti tejasampattiya yasassinhi accīhi¹⁴ yutto, jalamāno caran¹⁵ kacche¹⁶ ti kaccasamkhāte¹⁶ mahāvane
- 10 jalanto carati, analo ti atitto gatamaggassa kaphabhāvena kaphavattani yaññe āhutivasena¹⁷ āhutaṃ¹⁸ ghatam asanātīti ghatāsano dhūmaketu kiccaṃ assa sādhetīti dhūmaketu, uttamāhevanandaho¹⁹ ti ahevanam vuccati vanasaṇḍo, uttamavanasaṇḍadaho ti²⁰ attho, nisīthe²¹ ti rattibhāge, pabbataggasmin ti pabbatasikhare, pahūtedho²² ti bahuindhano²³, virocati²⁴
- 15 sabbadisāsu obhāsati²⁴, evan ti evaṃ mama kaniṭṭho Sambhavamakumāro pi paññāyogena viroceti, bhadrān ti bhadrān assājānīyaṃ jvasampattiya jānanti na sarirena, vāhiye²⁵ ti vahitabbe bhāre sati bhāravahanatāya²⁶ ayaṃ uttamo ti²⁷ bahivaddam jānanti, dohenā ti dohasampattiya dhenum sakhīrā ti jānanti, bhāsamānan ti ettha pana²⁸ bhāsamānam jānanti missam bālehi paṇḍitan
- 20 ti suttaṃ āharitabbam.

Sucīrato evaṃ etasmiṃ²⁹ Sambhavam vappante „pañham pucchitvā jānissāmīti“ „kham pana te kumārakaniṭṭho“ ti pucchi. Ath' assa so sīhapañjaram vivaritvā hattham pasāretvā „so esa³⁰ pāsāadvāre antaravithiyam kumārakehi sad-

25 dhim suvaṇṇavaṇṇo kīlati ayaṃ mama kaniṭṭho, upasamkamitvā nam puccha³¹, Buddhalīhāya te pañham kathessatīti“ āha. Sucīrato tassa vacanam sutvā pāsādā oruḃha kumārassa santikam agamāsi, kāya velāyā 'ti kumārasya³² nivatthasāṭakam

¹ Bā sakala. ² Bā -te. ³ Bā atikkamitvā viroceti, C^s atirocati atakkamitvā viroceti. ⁴ Bā sobhati. ⁵ C^k himaṃ vatīti, Bā himaṃ vamatī. ⁶ Bā -ttanja-. ⁷ Bā mo-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Bā sabbā-. ¹⁰ C^k pa-, Bā vāyati. ¹¹ Bā paññāyo-. ¹² Bā sabbā-. ¹³ Bā bhāsati. ¹⁴ Bā -yā yasassimā acchimāhiti acchihi. ¹⁵ Bā vane. ¹⁶ Bā ga-. ¹⁷ C^s āhū-. ¹⁸ C^s āhū-, Bā abuti. ¹⁹ C^k -naṇḍaho. ²⁰ Bā -saṇḍam dhatīti. ²¹ C^k nisīce, Bā nisive. ²² C^k bahu-, C^s bahū-, Bā bahūtejo, B^s pahūtejo. ²³ Bā bahutaiddhino, B^s pahūtaindhano. ²⁴ C^k obhāsati. ²⁵ Bā vāhaye. ²⁶ C^k -vahanatāya, Bā -vahanatāya. ²⁷ C^k omīti. ²⁸ Bā nā. ²⁹ Bā tasmiṃ. ³⁰ Bā eso; all three MSS. so for yo. ³¹ Bā tam pucchatha. ³² C^k -re.

mocetvā khandhe¹ khipitvā ubhohi hatthehi paṃsum gahe tvā
 ʒhitavelāya.

Tam atthaṃ āvikaronto S.

33. Sv-ādhippāgā² Bhāradvājo Sambhavassa upantikaṃ,
 tam addasa mahābrahmā kīlamānaṃ bahi pure ti g. ā. 170. 5

Tattha bahi pure ti bahi nivesane.

M. pi brāhmaṇaṃ āgantvā purato ʒhitaṃ disvā „tāta
 ken' atthenāgato sīti“ pucchitvā „tāta kumāra ahaṃ Jambudī-
 patale āhiṇḍanto mayā pucchitaṃ pañhaṃ kathetuṃ samatthaṃ
 alabhitvā tava santikaṃ³ āgato 'mhīti“ vutte „sakala-Jam- 10
 budīpe kira avinicchito pañho, mama santikaṃ āgato, ahaṃ
 nāṇena mahallako“ ti hiriottappaṃ paṭilabhitvā hatthagataṃ
 paṃsum chaḍḍetvā khandhato sāṭakaṃ ādāya nivāsetvā „puc-
 cha brāhmaṇa, Buddhalīlāya te kathessāmīti“ sabbaññū pavā-
 raṇaṃ pavāresi. Tato brāhmaṇo 15

34. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa yasassino,
 'atthaṃ dhammaṃ ca pucchassu' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
 taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
 Sambhav' akkhāhi pucchito ti 171.

gāthāya pañhaṃ pucchi. 20

Tass' attho Sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe puṇṇa-
 cando viya pākato ahoṣi. Atha naṃ „tena hi suṇāhīti“ vatvā
 dhammayāgapañhaṃ vissajjento

35. Taggha⁴ te ahaṃ akkhissaṃ yathāpi kusalo tathā,
 rājā ca kho naṃ⁵ jānāti yadi kāhati vā na vā ti g. ā. 172. 25

Tassa antaravīthiyaṃ ʒhatvā maḍhurassarena⁶ dhammaṃ
 desentassa saddo dvādasayojanikaṃ sakala-Bārāṇasīnagaraṃ⁷
 avatthari⁸, atha rājā⁹ uparājādayo ca sabbe sannipatiṃsu, M.
 mahājanamajjhe¹⁰ dhammadesanaṃ paṭṭhapesi.

¹ Bā adds kaṇṭhe. ² Cks -ppakā. ³ Bā -ke. ⁴ Ck -ā. ⁵ Bā taṃ. ⁶ Bā -rena
 sarena. ⁷ Bā -lambārā-. ⁸ Bā atthari. ⁹ Bā adds ca. ¹⁰ Bā -nassamajjhe.

Tattha tagghā 'ti ekamsavacanāṃ, yathāpi kusalo ti yathā atikusalo
sabbāññū Buddho ācikkhati tathā ekamsen¹ eva aham akkhissan ti attho, rājā
ca kho naṃ² ti ahaṃ etaṃ² pañhaṃ yathā tumhākaṃ rājā jānitum sakkoti
tathā kathessāmi, tato uttarim rājā evaṃ taṃ jānāti yadi karissati vā na vā
5 karissati, karontassa hi vā akarontassa vā tass' eva naṃ² bhavissati mayhaṃ
pana dōso n' atthīti dīpeti.

Evam imāya gāthāya pañhakathanāṃ paṭijānitvā idāni
dhammayāgapañhaṃ kathento

30. Ajja suve ti samseyya raññā puṭṭho Sucīrata
10 mā katvā avasī rājā atthe jāte Yudhiṭṭhilo. 173.
37. Ajjhataṃ ñeva samseyya raññā puṭṭho Sucīrata,
kummaggaṃ na niveseyya³ yathā mūlho acetaso. 174.
38. Attānaṃ⁴ nātivatteyya, adhammaṃ na samācare,
atitthe na-ppātareyya⁵, anatthe na yuto⁶ siyā. 175.
15 39. Yo ca etāni ṭhānāni kattuṃ jānāti khattiyo
sadā⁷ so vaḍḍhate rājā sukkapakke va candimā. 176.
40. Ñātinaṃ ca piyo hoti mittesu ca virocati,
kāyassa bhedā sappañño saggaṃ so upapajjatīti āha. 177.

Tattha samseyyā 'ti katheyya, i. v. h.: tāta Sucīrata sace tumhākaṃ
20 raññā ajja dānaṃ dema silaṃ rakkhāma uposathakammaṃ karomā⁸ 'ti koci
puṭṭho mahārāja ajja tāva pāpaṃ hanāma⁹ kāme paribhuñjāma suraṃ pipāma¹⁰
kusalaṃ pana¹¹ karissāma sve ti rañño samseyya¹² tassa atimahantassāpi
amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā Yudhiṭṭhilaḡotto tathārūpe atthe jāte
taṃ divasaṃ pamādena vitinōmento mā avasi tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ
25 kusalacittaṃ aparihāpetvā kusalapāṭisaṃhyuttaṃ kammaṃ karotu yeva idam assa
katheyyāsīti, evaṃ M. imāya gāthāya 'ajj' eva kiccaṃ ātappaṃ ko jaññā mara-
ṇaṃ suve' ti Bhaddekarattasuttaṃ c' eva 'appamādo amatapadaṃ pamādo mac-
cuno padan' ti Appamādevādaṃ ca kathesi, ajjhataṃ yevā 'ti tāta Sucīrata
Sambhavapaṇḍito tayā dhammayāgapañhe pucchite kiṃ kathesi ti raññā¹³ puṭṭho
30 samāno tumhākaṃ rañño¹³ ajjhataṃ eva samseyya niyakajjhattasamkhātāṃ¹⁴
khandhapaṇcakaṃ hutvā abhūvaṭṭāya¹⁵ aniccaṃ ti katheyyāsīti, ettavatā M. 'sabbe
saṃkhārā aniccā ti yadā paññāya passati' 'aniccā vata saṃkhārā uppāḍavaya-
dhammino' ti evaṃ pi bhāsitaṃ aniccataṃ kathesi, kummaggaṃ ti brāhmaṇa

¹ Bā tan. ² Bā taṃ. ³ Bā niseveyya. ⁴ ajja suve - - - attānaṃ wanting in C^s

⁵ Bā pahāreyya. ⁶ Bā yutto. ⁷ C^s sataṃ. ⁸ C^s karissāmā. ⁹ Bā pakema.

¹⁰ C^s Bā pivā-. ¹¹ C^s patata corr. to pana, C^s pana na. ¹² Bā add ka-
theyya. ¹³ C^s -ā. ¹⁴ C^s niyakajjhattasamkhātā, C^s tikajjhata-, Bā niyyakajha.

¹⁵ Bā abhāvato.

yathā mūlho acetano andhabālaputhujjano dvāsattḥiditḥigatasamkhātān kum-
maggān sevati etaṃ tava rājā taṃ na seveyya niyyānikān dasakusalakamma-
pathamaggān eva sevatu¹ 'ti evaṃ assa vadeyyāsīti, attānaṃ ti imaṃ sugatīyaṃ
ḥitaṃ² attabhāvaṃ nātivatteyya, yena kammena tisso kusalasampattiyo sabba-
kāmamagge³ atikkamitvā apāye nibbattati taṃ⁴ kammaṃ na kareyyā 'ti attho, 5
adhammaṃ ti tividhauccaritasamkhātān adhammaṃ na samācareyya, atitthe
ti dvāsattḥisamkhāte atitthe nappatāreyya⁵, na otāreyyā 'ti pi pāṭho, attano
ditṭhānugatiṃ āpajjantaṃ janaṃ na otāreyya, anatthe 'ti akāraṇe⁶, yuto⁷
ti yuttapayutto na siyā, brāhmaṇa yadi te rājā dhammayāgapañhe vattitu-
kāno imasmim ovāde vattatū 'ti tassa katheyyāsīti ayam ettha adhippāyo, 10
sadā ti satataṃ, i. v. h.: yo khattiyo etāni kāraṇāni kātuṃ jñāti so rājā
sukkapakkhe⁸ cando viya sadā vadḍhati, virocātīti⁹ mittāmaccamajjhe attano
silācārāṇāpādiguṇehi¹⁰ sobhati virocātīti.

Evam M. gaganatale candam utthāpento viya Buddhalī-
hāya brāhmaṇassa pañhe¹¹ kathesi. Mahājano nadanto selento¹² 15
appoṭhento sādhu-kārasahassāni adāsi celukkhepe ca aṅguli-
poṭhe ca pavattesi, hatthapilandhanādīni khipi, evaṃ khitta-
dhanam koṭimattaṃ ahoṣi. Rājāpi 'ssa tuṭṭho mahantaṃ yasaṃ
adāsi. Sucīrato pi nikkhasahassena pūjetvā¹³ suvaṇṇapaṭṭe
jātihiṅgulakena pañhe¹⁴ vissajjanaṃ likhitvā Indapattanagaraṃ 20
gantvā rañño dhammayāgapañhaṃ kathesi. Rājā tasmiṃ
dhamme vattitvā saggapadaṃ¹⁵ pūresi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahāpaṇho yevā"
'ti vatvā j. s.: „Tadā Dhanañjaya-rājā Anando ahoṣi, Sucīrato Anu-
ruddho¹⁶, Vidhuro Kassapo¹⁷, Bhadrakāro Moggallāno¹⁸, Sañjaya- 25
māṇavo Sāriputto¹⁹, Sambhavapaṇḍito aham evā" 'ti. Sambhava-
jātakaṃ.

6. Mahākapijātaka.

Bārāṇassaṃ¹⁶ ahū rājā ti. Idam S. Veḷuvane v. Deva-
dattassa silāpavijjanaṃ ā. k. Tena hi dhanuggahe payojetvā apara- 30

¹ Cks -yaṭṭhitaṃ. ² Cks -kāmage, Bā -kāmasage. ³ Ck sam, Cs yaṃ. ⁴ Bā
nappakāreyya. ⁵ Bā -ṇena. ⁶ all three MSS. yutto. ⁷ Ck adds va. ⁸ Ck
-catī. ⁹ Bā -dīhigu- ¹⁰ Bā -am. ¹¹ Bā omits se-. ¹² Bā pūjān katvā.
¹³ Bā -am. ¹⁴ Bā -pūraṃ. ¹⁵ Bā adds ahoṣi. ¹⁶ Bā -syaṃ.

bhāge silāya paviddhāya¹ bhikkhūhi Devadattassa avanṇe kathite S.
 „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhaṃ silaṃ" pavijjhi yevā" 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Kāsīgāmake³ eko kassakabrāhmaṇo khet-
 5 taṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi.
 Goṇa ekasmiṃ gacche paṇṇāni⁴ khādantā anukkamena aṭaviṃ
 pavisitvā palāyimsu. So velaṃ sallakkhetvā kuddālaṃ ṭha-
 petvā goṇe olokeno adisvā domanassappatto te pariyesanto
 aṭaviṃ⁵ pavisitvā āhiṇḍanto anto⁶ Himavantaṃ pāvisi, so tattha
 10 disāmulho⁷ sattāhaṃ nirāhāro vicaranto ekaṃ tiṇḍukarukkhaṃ
 disvā abhiruyha phalāni khādanto⁸ parigalitvā⁹ saṭṭhihatthe
 narakapāpāte pati, tatr' assa dasadivasā vītivattā. Tadā Bo.
 kapiyoniyāṃ nibbattitvā phalāphalāni khādanto taṃ purisaṃ
 disvā silāya yoggaṃ¹⁰ katvā taṃ purisaṃ uddhari. So tassa
 15 niddāyantassa silāya matthakaṃ padālesi¹¹. M. tassa taṃ
 kammaṃ ṇatvā uppatitvā sākāya nisīditvā „bho purisa, tvaṃ
 bhūmiyaṃ¹² gaccha, ahaṃ sākhaḡgena tuyhaṃ maggaṃ ācik-
 khanto gamissāmi¹³" taṃ purisaṃ araṇṇato nīharitvā magge
 ṭhapetvā pabbatapādam eva pāvisi. So¹³ puriso M-e aparaj-
 20 jhitvā kuṭṭhī¹⁴ hutvā diṭṭhadhamme yeva manussapeto ahoṣi,
 so sattavassāni dukkhapīlito vicaranto Bārāṇasiyaṃ Migā-
 ciraṃ¹⁵ uyyānaṃ pavisitvā pākārantare kadalipaṇṇaṃ attharitvā
 vedanāmatto¹⁶ nipajji. Tadā Bārāṇasirājā uyyānaṃ gantvā
 tattha vicaranto taṃ disvā „ko si tvaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ
 25 dukkhaṃ patto" ti pucchi. So pi 'ssa sabbaṃ vitthārato
 ācikkhi.

Tam atthaṃ pakāseno S. āha:

1. Bārāṇassaṃ¹⁷ ahū rājā Kāsīnaṃ raṭṭhavaḡḍḍhano,
 mittāmaccaparibbūho agamāsi Migāciraṃ¹⁸. 178.

¹ Bā -vijhāya-. ² Ck Bā sī-. ³ Bā -gāme. ⁴ Bā tiṇāni. ⁵ Bā anto aṭavi. ⁶ Bā omits anto. ⁷ Bā adds hutvā. ⁸ Bā tiṇḍukarukkato. ⁹ Bā -li-. ¹⁰ Ck bhoggaṃ. ¹¹ Ck pā-. ¹² Bā -yā. ¹³ Bā adds pi. ¹⁴ Ck kuṭṭhi. ¹⁵ so Ck; Bā migājinaṃ. ¹⁶ Bā -patto. ¹⁷ Bā -nasyaṃ.

2. Tattha brāhmaṇam addakkhi setaṃ citraṃ kilāsinam
viddhastaṃ kuviḷāraṃ¹ va kisaṃ dhamanisanthataṃ. 179.
3. Paramakāruṇṇataṃ pattaṃ disvā kicchagataṃ naraṃ
avaca² vyamhito³ rājā: yakkhānaṃ katamo nu si, 180.
4. Hatthapādā ca te setā, tato setataro⁴ siro, 5
gattaṃ kammāsaṇṇan te, kilāsabahuḷo c' asi, 181.
5. Vaṭṭhanāvalisaṃkāsa⁵ piṭṭhi te ninnatunnatā,
kāḷā pabbā⁶ ca te aṅgā, nāṇṇaṃ⁷ passāmi edisaṃ, 182.
6. Ugghaṭṭapādo⁸ tasito kiso dhamanisanthato
chāto ātattarūpo⁹ si, kuto nu tvaṃ¹⁰ agacchasi¹¹, 183. 10
7. Duddasī appakāro si dubbhaṇṇo bhīmadassano¹²,
janetti yāpi te mātā na taṃ iccheyya passitum, 184.
8. Kiṃ kammam akara¹³ pubbe, kiṃ avajjhaṃ aghātayi¹⁴,
kibbisam yaṃ karitvāna idaṃ dukkhaṃ upāgamīti. 185.

Tattha Bārāṇasīyaṃ¹⁵ ti Bārāṇasiyaṃ, mittāmaccaparibbūḷho ti 15
mittehi ca dāḥabhattihi amaccehi parivuto, Migācīraṇa¹⁶ ti evaṇṇamakaṃ
uyyānaṃ, setaṃ ti setakuṭṭhena setaṃ kabarakuṭṭhena citraṃ¹⁷ pabhinnena
kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena¹⁸ kilāsinam vedanāmattaṃ¹⁹ kadalipanne nipannaṃ²⁰
addasa, viddhastaṃ kuviḷāraṃ vā 'ti vaṇamukhehi patantena²¹ maṃsena
viddhastaṃ supupphitakuviḷārasadisāṃ²². kisaṃ ti ekaccesu padasesu aṭṭhi- 20
cammamattasāriraṃ²³ sirājālasantharaṃ²⁴, vyamhito²⁵ ti bhīto vimhaya-
puppo²⁶ vā, yakkhānaṃ ti yakkhānaṃ antare tvaṃ katarayakkho nāma 'ti,
vaṭṭhanāvalisaṃkāsa²⁷ ti piṭṭhikaṭṭhāne²⁸ āvūṇitvā ṭhāpitā vaṭṭhanāvali-
sadisā²⁹, aṅgā ti kāḷapabbavallisadisāni³⁰ te aṅgāni, nāṇṇaṃ ti aṇṇaṃ purisaṃ
ca³¹ edisaṃ na passāmi, ugghaṭṭapādo³² ti rajokinnapādo, ātattarūpo³³ 25
ti sukkhasārīro, duddasīti dukkhena passitabbo, appakāro sīti sarirappa-
kāraharīto, dussanṭhāno sīti attho, kiṃ kammaṃ akaraṃ³⁴ ti ito pubbe kiṃ
kammaṃ akara³⁵, akāsīti attho, kibbisam³⁶ ti dāruṇakammaṃ.

Tatoparaṃ brāhmaṇo āha:

9. Taggha te ahaṃ akkhissaṃ yathāpi kusalo tathā, 30
saccavādīm hi³⁴ lokasmiṃ pasaṃsant' idha paṇḍitā. 186.

¹ Bā ko-. ² Ck avañca. ³ Bā byamitto. ⁴ Bā -raṃ. ⁵ so Ck; C^s vaṭṭhatā-
vali-, Bā vaṭṭanā-, Bā vaḍḍhana-. ⁶ Bā kālapuḍḍā. ⁷ Bā nāṇṇaṃ. ⁸ Bā ug-
ghaṭṭha-. ⁹ Ck ātattā-, Bā āditta-. ¹⁰ Ck Bā tvaṃ. ¹¹ Bā kuto si kattha
gacchasi. ¹² Ck hima-, Bā bhimm-. ¹³ Bā -raṃ. ¹⁴ Ck -si, Bā aghātayi. ¹⁵
Bā -syan. ¹⁶ Bā migājīna. ¹⁷ Bā vici-. ¹⁸ Bā kaṇḍupharanaki-. ¹⁹ Bā -nap-
pattaṃ. ²⁰ C^s tipa-, Bā nippa-. ²¹ Bā paggharaṇ-. ²² Bā puppitaṃ ko-. ²³
C^s Bā -mattaṃ-. ²⁴ Ck -santhavaṃ, C^s -santhavaṃ corr. to -santhataṃ, Bā
sīrajālasapataṃ. ²⁵ Bā by-. ²⁶ Bā vimhayamāpanno. ²⁷ so Ck; C^s vaṇṭhatāvali-,
Bā vaṭṭanāvali-. ²⁸ Bā piṭṭhikaṇḍukathāne. ²⁹ Ck kāḷavalli-, C^s kāḷapavalli-.
³⁰ Bā -saṃ, omitting ca-. ³¹ Bā atitta-, Bā āditta-. ³² so all three MSS. for
-rā? ³³ Bā -raṃ. ³⁴ Ck -dīmhi, Bā -dī hi.

10. Eko caram gogaveso mūlho¹ accasarim vane
araññe iriṇe² vane³ nānakuṇjarasevite. 187.
11. Vālamigānucarite vippanattho 'smi kānane,
acarim tattha sattāham khuppiāsāsamappito. 188.
- 5 12. Tattha tindukam addakkhim visamatthabubhukkhito
papātam abhilambantaṃ sampannaphaladhārinam. 189.
13. Vātasītāni bhakkhesim, tāni ruccimsu me bhusam,
atitto⁴ rukkhama āruhim⁵, 'tattha hessāmi āsito'. 190.
14. Ekam me bhakkhitam āsi dutiyam abhipatthitam,
10 tato sā bhañjatha⁶ sākha chinnā pharasunā viya. 191.
15. So 'ham sahā va sākhaḥ uddhapādo⁷ avamsiro
appatitthe anālambe giriduggasmi pāpatam. 192.
16. Yasmā ca vāri gambhīram tasmā na samabhajjisam⁸,
tattha sesim nirānando anūnā dasa rattiyo. 193.
- 15 17. Ath' ettha kapi-m-āgañchi⁹ gonaṅgulo¹⁰ daricaro
sākha [hi] sākham vicaranto¹¹ khādamāno dumapphalam,
so mam disvā kisaṃ paṇḍum kāruṇṇam akaram¹² mayi: 194.
18. Ambho ko nāma so ettha evam dukkhena attito,
manusso amanusso vā attānam me pavedaya. 195.
- 20 19. Tass' añjalim paṇāmetvā idam vacanam abravim:
manusso 'ham vasaṃ patto, sā me n' atthi ito gati,
tam vo¹³ vadāmi: bhaddam vo¹³, tvaṃ ca me saraṇam bhava¹⁴. 196.
20. Garusilam¹⁵ gahetvāna vicari pabbate kapi,
silāya yoggaṃ katvāna nisabho etad abravi: 197.
- 25 21. Ehi me piṭṭhim āruya gīvaṃ gaṇhāhi bāhuhi¹⁶,
ahan tam uddharissāmi giriduggato vegasā. 198.
22. Tassa tam vacanam sutvā vānarindassa sirimato
piṭṭhim āruya dhīrassa gīvaṃ bāhāhi aggahim. 199.
23. So mam tato samutṭhāsi tejasī¹⁷ balavā kapi
vihaṇṇamāno kicchena giriduggato vegasā. 200.
- 30 24. Uddharitvāna mam santo nisabho etad abravi:
imgha mam sanma rakkhassu, passupissam¹⁸ muhuttakam¹⁹. 201.

¹ Ck -e, Cs -a. ² Cks iriṇe, Bā iriṇe. ³ Ck vicīṇe, Cs vicīṇe. ⁴ Bā atitto.
⁵ Bā āruhi. ⁶ Cks bhajjitā. ⁷ Bā uddham-. ⁸ Bā sampapajjiyam. ⁹ Ck
gañji, Bā gacchi. ¹⁰ Bā -guttho. ¹¹ so all three MSS. ¹² so all three MSS.
for -rā? ¹³ Bā te. ¹⁴ Ck -vaṃ, Cs -ve. ¹⁵ Ck Bā silam. ¹⁶ Cks -hāhi. ¹⁷
Ck terasī, Bā tejasī. ¹⁸ Cks passa-, Bā pasu-. ¹⁹ Bā -tti.

25. Sihayagghā¹ ca dīpi² ca acchako kataracchayo
te mañ pamattam himseyyū, te tvañ disvāna³ vāraya. 202.
26. Evam me paritātūna⁴ passupi so muhuttakam:
tadāham pāpikam dīṭṭhim paṭilacchim ayoniso: 203.
27. Bhakkho ayañ manussānañ yathā c' aññe vane migā,
yañ nūñ imañ vadhitvāna chāto khādeyya vānarañ. 204. 5
28. Asito⁵ ca gamissāmi mañsam ādāya sambalañ,
kantārañ nittharissāmi, pātheyyam me bhavissati. 205.
29. Tato silaṃ⁶ gahetvāna matthakam sannitālayim⁷,
mama hatthakilantassa⁸ pahāro dubbalo ahu. 206. 10
30. So ca vegen' udappatto⁹ kapi ruhiramakkhito
assupunnehi nettehi rodanto mañ udikkhati: 207.
31. Māyyo¹⁰ mañ kari¹¹, bhaddan te, tvañ ca nāñ edisañ kari,
tvañ ca kho nāma dīghāyu¹² aññañ¹³ vāretum arahasi. 208.
32. Aho vata re purisa tāva dukkarakāraka¹⁴
edisā visamā duggā papātā uddhaṭo¹⁵ mayā. 209. 15
33. Anito¹⁶ paralokā va dubbheyyam¹⁷ mañ amaññatha,
tañ tena¹⁸ pāpadhammena¹⁹ pāpañ pāpena cintitañ. 210.
34. Mā²⁰ h' eva tvañ adhammaṭṭha vedanañ kaṭukañ phusi,
mā h' eva pāpañ kammantañ phalañ veḷum va tañ²¹ vadhi. 211. 20
35. Tayi me n' atthi vissāso, pāpadhammañ amaññatha²²,
ehi me piṭṭhito gaccha dissamāno va santike. 212.
36. Mutto si hatthā vālānañ²³, patto si mānusiñ padañ,
esa maggo adhammaṭṭha, tena gaccha²⁴ yathāsukhañ. 213.
37. Idañ vatvā giricarō rahade²⁵ pakkhalya matthakam
assūni sampamajjitvā tato pabbatam āruhi. 214. 25
38. So 'hañ tenābhisatto²⁶ 'smi pariāhena aṭṭito²⁷,
dayhamānena gattena vāriñ²⁸ pātum upāgamiñ. 215.
39. Agginā viya santatto rahado ruhiramakkhito
pubbalohitasamkāso sabbo²⁹ me samapajjatha³⁰. 216. 30

¹ Bā sihā byagghā. ² all three MSS. -i. ³ Bā -ni. ⁴ Ck -tetuna, Cs -tātūna? Bā -ttātūna. ⁵ Ck āsino, Cs āsito? Bā asito. ⁶ all three MSS. sī-. ⁷ Cs -layiñ, Bā -layi. ⁸ Cs bhatta-, Bā -gatta-, B^s -gattañ-. ⁹ Bā -naduppatto. ¹⁰ Ck māyye. ¹¹ Cks omit kari. ¹² Bā dīghāvu. ¹³ Bā -e. ¹⁴ Ck -kā, Bā -rikañ. ¹⁵ Bā -to. ¹⁶ Ck ānito, Bā anito. ¹⁷ Cks dumbheyya. ¹⁸ Cks tetam. ¹⁹ Bā -kammena. ²⁰ Cks me. ²¹ Cks va kari. ²² Cks asaññata. ²³ Ck vālā-. ²⁴ Ck -e. ²⁵ Bā ruhiram. ²⁶ Cks tenābhisatto, Bā tenābhisitto. ²⁷ Ck aṭṭhi-, Bā aṇḍito. ²⁸ Bā -i. ²⁹ Cks -e. ³⁰ all three MSS. samapajj-.

40. Yāvanto udabindūni kāyasmim nipatiṃsu me
tāvanto gaṇḍū¹ jāyetha addhabeluvasādisā². 217.
41. Pabbinnā paggharimṃsu me³ kuṇapā pubbalohitā,
yena yen' eva⁴ gacchāmi gāmesu nigamesu ca 218.
- 5 42. Daṇḍahattā nivārenti itthiyo purisā ca maṃ:
okkitā⁵ pūtigandhena māssu orena-m-āgamā⁶. 219.
43. Etādisaṃ idam dukkham sattavassāni dāni me
anubhomi sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 220.
44. Tam vo vadami bhaddam vo yāvant' ettha samāgatā: (Dhp. v. 337.)
māssu mittānam dubbhittho⁷, mittadubbho⁸ hi pāpako. 221.
- 10 45. Kuṭṭhi kilāsī bhavati yo mittānam idha⁹ dubbhati,
kāyassa bhedaṃ mittaddu¹⁰ nirayaṃ [so] upapajjati. 222.

- Tattha kusalo ti yathā cheko kusalo katheti¹¹ tathā¹² kathessāmi, go-
gaveso ti natthagone¹³ gavesanto, accasarin ti manussapatham atikkamitvā
- 15 Himavantaṃ pāvisim, araṇṇe ti arājake¹⁴ suṇṇe, iriṇe¹⁵ ti sukkhakantāre,
vicine¹⁶ ti vititte¹⁷, vippanatṭho ti maggamuḷho, bubhukkhitō ti saṇ-
jātabubhukkho chātājḥatto, papātamabhillambantaṃ ti papātaabhimukham¹⁸
olambantaṃ, sampānaphalaadhārin ti madhuraphaladhārinam, vātasitānī ti
paṭhamam tāva vātapatitāni khādim¹⁹, tattha²⁰ hessāmīti tasmim rukkhe
- 20 subito bhavissāmīti āruḷho 'mhi, tato sā²¹ ti tassa abhipatthitassa atthāya
hatthe pasārite sā mayā abhirūḷhasākhā²² pharasunā chinnā viya abhañjatha²³,
anālambe ti ālambitaṭṭhānarahite²⁴, giriduggasmin ti girivisame, sesin
ti sayito 'mhi, kapimāgañchīti²⁵ kapi āgacchi²⁶, gonaṅgulo²⁷ ti gunnam²⁸
naṅguṭṭhasadisaṇaṅguṭṭho, gonaṅguṭṭho²⁹ ti pi pāṭho, gonaṅgulīti pi paṭhanti,
- 25 akaram mayiti ukari mayi, ambho ti maharāja so kapiṛajā tasmim Nara-
kapapāte³⁰ mama udakapothanasaddam sutvā maṃ ambho ti ālapitvā ko
nāma³¹ so ti puechi, vasappatto ti vvasanam patto³², papātassa vasam
patto³³ ti attho, bhaddam³⁴ vo³⁵ ti tasmā tumhe vadāmi: bhaddam tum-
hākaṃ hotu, garusilan ti maharāja so kapiṛajā mayā evaṃ vutte mā bhāyīti
- 30 maṃ assāsetvā paṭhamam tāva garum silam³⁶ gahetvā yoggaṃ karonto pabbate

¹ Bds gaṇḍu, Cks anu. ² Bds adha-. ³ Cks omit me. ⁴ Bds yena ca. ⁵ Ck osakkhitā, Cs osakkitā. ⁶ Ck oṇemāgamam, Cs oṇeṇa-, Bds orena āmāha. ⁷ Bds dubbhi-. ⁸ Cks -dubho. ⁹ so alḥ three MSS. ¹⁰ Bds -dubbhi. ¹¹ Bds -si. ¹² Bds add vo. ¹³ Bds natṭhe-. ¹⁴ Bds araṇṇe ti rājake, Cks araṇṇake ti arājake. ¹⁵ Ck irino, Cs irine, Bds irane. ¹⁶ so Cs; Ck -ṇe, Bds vivane. ¹⁷ Cks vicitte. ¹⁸ Bds -tābhī-. ¹⁹ Bds omits khā-. ²⁰ Cks omit tattha. ²¹ Bds sākha. ²² Bds -hā sākha. ²³ Ck abhiḥja, Cs abhiḥjatha, Bds abhañcatha-. ²⁴ Bds ālambitabba-. ²⁵ Ck -gacchiti, Cs -gañḥīti? Bds -gacchiti. ²⁶ Ck āgacchi, Cs āgañji? ²⁷ Bds gonaṅguṭho. ²⁸ Ck gunnā, Cs gunṇa. ²⁹ Bds omits go-. ³⁰ Bds -ke-. ³¹ Cks -mo. ³² Cks panno. ³³ Bds omits va. ³⁴ Cks bhadram. ³⁵ Bds bhaddante. ³⁶ Ck Bds sī-.

vicari, nisabho ti purisanisabho uttamavānarindo papātata¹ t²atvā mañ
 etad² abravi, bāhu³hīti³ dvīhi bāhāhi mama gīvañ sugahitañ gañhi⁴, vegasā
 ti vegena, sirīmato ti paññāvantassa, aggahin, ti saṭṭhihatthañ Narakapa-
 pātañ⁵ vātavegena otaritvā⁶ udakapiṭṭhe t³itassa ahañ vegena piṭṭhiñ abhirū-
 hitvā ubhohi bāhāhi gīvañ aggahesiñ, vihaññamāno ti kilanto, kiechenā⁵
 'ti dukkhena santo paṇḍito athavā parisanto kilamanto, rakkhassū 'ti ahañ
 tañ uddharanto va⁷ kilanto⁸ muhuttañ vissamanto passupissañ tasmā mañ⁹
 rakkhāhīti, yathā c' aññe¹⁰ vane migā ti sīhādīhi¹¹ aññe pi ye imasmīñ
 thāne¹² vālamigā, pāliyañ pana acchako¹³ kataracchayo ti likhanti, pari-
 tātūnan¹⁴ ti mahārāja evaṃ¹⁵ so kapiṇḍā mañ attano parittāṇaṃ katvā¹⁰
 muhuttañ passupi ayonisomanasikārena, bhakkho ti khādītābhayuttako, āsīto
 ti dhāto¹⁶ suhito, sambalan ti pāṭheyyaṃ, matthakaṃ sannitālayin¹⁷
 ti tassa vānarindassa matthakaṃ pahariñ¹⁸, sannitālayin¹⁹ ti pi pāṭho, dub-
 balo ahū 'ti na balavā āsi²⁰ yathādhippāyañ na agamāsi, vegena²¹ 'ti mayā
 pahaṭapāsāpavegena²¹, udappatto²² ti utt³hito, māyyo²³ ti tena mittadūbhi-¹⁵
 purisena²⁴ silāya paviddhāya²⁵ mahācammañ chijjivā²⁶ olambi, ruhirañ pag-
 gharī, M. vedanamatto²⁷ cintesi: imasmīñ thāne añño²⁸ n' atthi, idaṃ bhayañ
 imañ²⁹ purisañ nissāya uppannañ ti so maraṇabhayaḥ hito olambantañ camma-
 vattīñ³⁰ hatthena gahetvā uppatitvā sākhañ abhiruyha tena pāpena saddhiñ
 sallapanto māyyo²³ man ti ādim āha, tattha māyyo²³ mañ bhaddante ti mā²⁰
 ayyo³¹ mañ bhaddante ti³² tañ nivāreti, tvañ nāma evaṃ mayā papātā uddhato¹¹
 edisañ pharusakammañ mayi kari aho te ayuttañ katan ti, aho vatā 'ti gara-
 hanto evaṃ āha, tūva dukkarakārakā³³ 'ti mayi aparajjanena atidukkata-
 kammakāraka, paralokā vā 'ti paralokato viya ānito, dūbhēyyaṃ³⁴ ti dūbbhi-
 tabbañ vadhītabbañ, vedanañ kaṭukañ ti evaṃ sante pi tvañ adhammaṭṭha²⁵
 yādisaṃ³⁵ ahañ phusāmi edisañ³⁶ vedanañ kaṭukañ mā phusi, tañ pāpa-
 kammañ phalañ veḷuñ va tañ mā vadhīti mañ mahārāja piyaputtakañ viya
 anukampī, atha nañ ahañ etad avocañ: ayya mayā katañ dosañ hadaye³⁷ mā
 kari, mā mañ asappurisañ evarūpe araññe mārayi³⁸, ahañ disāmūḷho maggañ
 na jānāmi, attanā katakammañ³⁹ mā⁴⁰ nāsetha, jīvitadānañ me detha, araññā³⁰
 nīharitvā manussapathe⁴¹ ṭhapethā 'ti evaṃ vutto so mayā saddhiñ sallapanto
 tayi me n' atthi viśāso ti ādim āha, tattha tayīti ito paṭṭhāya mayhañ tayi

¹ Bds pabbatapapāte. ² Bđ etañ. ³ all three MSS. bāhāhīti. ⁴ Cks -a. ⁵ Bđ -te. ⁶ Cks notaritvā. ⁷ Bđ omits va. ⁸ Bđ kilamanto. ⁹ Bs mañ. ¹⁰ Cks yo cevaññe. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bđ vane. ¹³ Cks acchā-. ¹⁴ Ck -tātun, Bđ parittānā. ¹⁵ Bđ omits e-. ¹⁶ Bđ khādito. ¹⁷ Ck -tālayin, Bđ -tālayin. ¹⁸ all three MSS. -ri. ¹⁹ Cks -tālayin, Bđ -tālan. ²⁰ Bđ asi. ²¹ Bđ pahita-. ²² Cks udapa-. ²³ Ck māyye. ²⁴ Ck -dubhi-, Cs -dūbhī, Bđ -dubbhi-. ²⁵ Bđ pavīthāya. ²⁶ Bđ bhijjivā. ²⁷ Bđ -ppatto. ²⁸ Bđ -e. ²⁹ Bđ omits i-. ³⁰ Bds cammabandhañ. ³¹ Ck Bđ -e. ³² Bđ omits mā - ti. ³³ Cks -rikā. ³⁴ Bđ dubbh-. ³⁵ Bds adds vedanañ. ³⁶ Bđ id-. ³⁷ Cks omit dosañ hadaye. ³⁸ Bđ mā nassa. ³⁹ Bđ katañ-. ⁴⁰ so all three MSS. for mā mañ? ⁴¹ Bđ -añ.

vissāso n' atthi, ehīti bho purisa ahañ tayā saddhīm magge na gamissāmi
 tvañ pana ehi mama piṭṭhito avidūre dissamānasarīro va gaccha ahañ ruk-
 khaggen' eva¹ gamissāmi, mutto sīti atha mañ so mahārāja araṇṇā nīharitvā
 bho purisa mutto si vālamigānañ hatthā², patto si mānusiñ padan ti
 5 manussupacārañ³ āgato si, esa te maggo etena gacchā 'ti āha, giricarō ti
 giricārivānaro, pakkhalyā 'ti dhovivā, tenābhisatto ti so ahañ mahārāja
 tena vānarena abhisatto pāpakamme pariṇate⁴ tenābhisatto⁵ 'smīti maññamāno
 evam āha, aṭṭito⁶ ti upadduto, upāgamin ti ekañ rahadañ upagato 'smi,
 samapajjathā⁷ 'ti jāto evarūpo hutvā upaṭṭhāsi, yāvanto ti yattakāni,
 10 gaṇḍū⁸ jāyethā 'ti gaṇḍā jāyhiñsu, so kira pipāsāñ sandhāretuñ asakkonto
 udakañjalim ukkhipitvā⁹ thokañ pivitvā sesañ sarīre siñci¹⁰, ath' assa tāvad
 eva udabindugajjanāya addhabeluvapakkapamāṇā¹¹ gaṇḍā utṭhahiñsu, tasmā
 evam āha, pabbinnā ti te gaṇḍā tañ divasañ eva bhijjitvā kupapā¹² pūti-
 gandhikā hutvā pubbalohitāni paggharimisu, yena 'ti yena¹³ maggena, okkhitā¹⁴
 15 ti¹⁵ pūtigandhena okkhitā¹⁶ parikkhitā¹⁶ parivāritā, māssu orena āgamā ti¹⁷
 duṭṭhasatta orena māssu āgamā, amhākañ santikañ mā āgamāsi¹⁸, evañ vadantā
 nivārenti¹⁹ attho, dāni me ti mahārāja tato paṭṭhāya idāni sattavassāni mama
 ettakañ kālañ sakakammañ anubhomī, iti so attano mittadūbbhikammañ²⁰
 vitthāretvā mahārāja mañ yeva oloketvā evarūpañ kammañ na kenaci kattabban
 20 ti vatvā tañ vo ti ādim āha, tattha tañ ti tasmā yasmā evarūpañ kammañ
 evañ dukkhavipākañ tasmā ti attho, kuṭṭhī kilāsi bhavati yo mittānañ idha
 dubbhati kāyassa bhedā mittaddu²¹ nirayañ so upapajjati²² ayañ abhisam-
 buddhagāthā, bhikkhave yo idha imasmiñ²³ loke mittānañ dubbhati hiñsati
 so evarūpo hoti²⁴ attho.

25 Tassāpi purisassa raṇṇā saddhīm kathentassa kathentass'
 eva paṭhavi vivarañ adāsi, tañ khaṇañ nēva cavitvā avācimi
 nibbatto. Rājā tasmim paṭhaviñ pavitṭhe uyyānā nikkhamitvā
 nagarañ pavitṭho.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhañ
 30 silaṃ²⁵ pavijjhi²⁶ yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā mittadūbbhipuriso Deva-
 datto ahoṣi, kapiṇṇā ahañ evā" 'ti. Mahākapijātakañ.

¹ Bā -ggeheva. ² Cks hattha. ³ Bā adds patto. ⁴ Bā -to. ⁵ Cks tena satto.
⁶ Cks atthi-, Bā añḍi-. ⁷ Cks sammāp-. ⁸ Cks andu, Bā gaṇḍu. ⁹ Cks
 udakañjalim-, Bā udakañcalikkhipitvā. ¹⁰ Bā -cati. ¹¹ Bā addhabelupakka-. ¹²
 Cks -pa. ¹³ Bā repeats yena. ¹⁴ Ck okkhitā. ¹⁵ Cks add okkhitā. ¹⁶ Ck
 -kkhata. Cks -kkhita, Bā -kkhitā. ¹⁷ māssu - - ti wanting in Cks. ¹⁸ Bā -siti.
¹⁹ Cks -retiti. ²⁰ Bā attanā dubbhi-. ²¹ Bā -dubbhi. ²² all three MSS.
 uppa-. ²³ Bā omits im-. ²⁴ Cks ahoṣiti. ²⁵ all three MSS. silaṃ. ²⁶ Bā
 pavijjhi, cfr. Dhp. p. 279.

7. Dakarakkhasajātaka.

Sace vo vuyhamānānan ti. Dakarakkhasajātakaṃ. Tam sabbam Mahāummaggajātake āvibhavissati. Dakarakkhasajātakaṃ.

8. Paṇḍarajātaka.

5

Vikiṇṇavācan ti. Idam S. J. v. musāvadam katvā Deva-dattassa paṭhavipavesanam ā. k. Tadā hi S. bhikkhūhi tassa avanne kathite „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musāvadam katvā paṭhaviṃ pavittḥo yevā" 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. pañcasatavāṇijā nāvāya samuddam pakkhan- 10
ditvā sattame divase 'atīradassaniyāya nāvāya samuddapittḥe
bhinnāya ṭhapetvā ekaṃ avasesā macchabhata¹ ahesum. Eko
pana vātavasena² Karambiyapaṭṭanam nāma pāpuṇi, so sa-
muddato uttaritvā naggabhoggo tasmim paṭṭane³ bhikkhāya
cari. Tam enam manussā „ayam samaṇo apiccho santutṭho“ 15
ti sambhāvetvā sakkāram karimsu. So „laddho me jiviko-
pāyo“⁴ ti tesu nivāsanapāpuraṇam⁵ dadantesu⁶ pi na icchi⁷.
Te „n' atthi ito uttarim appiccho samaṇo“⁸ ti bhiyyo bhiyyo
pasīditvā tassa assamapadam katvā tattha nam vāsesum⁹.
So karambiyaacelo⁹ ti paṇḍāyi. Tassa tattha vasantassa 20
mahālābhasakkāro udapādi, eko nāgarājāpi 'ssa supaṇṇarājā
ca upaṭṭhānam āgacchanti, tesu nāgarājā nāmena Paṇḍaro
nāma. Ath' ekadivasam supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā
vanditvā ekamantaṃ nisinno evam āha: „bhante amhākaṃ
ñātakā nāge gaṇhantā bahu vinassanti, etesaṃ nāgānam 25
gaṇhananiyāmaṃ¹⁰ mayam na jānāma¹¹, guyhakāraṇam¹¹ kira
nesam atthi, sakkheyyātha¹² nu kho tumhe ete piyāyamānā¹³

¹ Bds macchakacchapabhakkhā. ² Bā -vegena. ³ Bā adds neva. ⁴ Bā -topāyo.
⁵ Bā -pārappanam. ⁶ Bā dentesu; ahesum eko - - - tesu wanting in Ck. ⁷
Bā icchatī. ⁸ Bā vāsāpesum. ⁹ Bā -biyam acelo, Cks -biyavelo. ¹⁰ Bā -tani-
yāmaṃ. ¹¹ Cks guyham-. ¹² Bds sakkheyyātha. ¹³ Bā piyāmānā.

viya taṃ kāraṇaṃ pucchitun“ ti. So „sādhū“ 'ti sampatichhitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante¹ nāgarājassa āgata-kāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi: „nāgarāja supaṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahu vinassanti, tumhe gaṇhantā
 5 kathaṃ gaṇhitum sakkontīti“. „Bhante, idaṃ amhākaṃ guyhaṃ² rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena nātisaṃghassa maraṇaṃ ābhataṃ³ hotīti“. „Kiṃ pana tvaṃ āvuso 'ayaṃ⁴ aññassa kathessatīti“ evaṃsaññī hosi⁵, nāhaṃ aññassa⁷ kathessāmi, attanā⁸ pana jānitukāmatāya pucchāmi⁹, tvaṃ
 10 mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti“. Nāgarājā „kathemi bhante“ ti vanditvā pakkāmi. Punadivasam¹⁰ pi pucchi, tadāpi 'ssa na kathesi. Atha naṃ tatiyadivase āgantvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ „ajja tatiyo divaso, mama pucchantassa kimatthaṃ na kathesīti“. „Tumhe aññassa
 15 āeikkhissathā 'ti bhayena bhante“ ti. „Kassaci na kathessāmi, nibbhayo kathehīti“. „Tena hi bhante aññassa mā kathayitthā“ 'ti paṭiññaṃ gahetvā „bhante mayaṃ mahante mahante pāsāṇe gilitvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgamanakāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivaritvā supaṇṇe ḍasitum
 20 gacchāma¹¹, te āgantvā amhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesāṃ amhe garubbhāre hutvā nipanne uddharitum vayamantānaṃ¹² ñeva udakaṃ ottharati, te anto udake yeva maranti, iminā kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesāṃ amhe gaṇhantānaṃ kiṃ sīsenā gahitena, bālā naṅgutṭhe¹³ gahetvā amhe heṭṭhā-
 25 sīsake¹⁴ katvā gahitagocaraṃ¹⁵ mukhena chaḍḍāpetvā lahuke katvā gantum¹⁶ sakkontīti“. Iti so attano rahassakāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi. Atha tasmiṃ pakkante supaṇṇarājā āgantvā karambiyaacelakaṃ¹⁷ vanditvā „kiṃ bhante pucchitaṃ te nāgarājassa guyhakāraṇaṃ¹⁸ ti āha. So

¹ Ck pakkhante. ² Bđ guyha. ³ Bđ ahataṃ, Cks āvāṭaṃ. ⁴ Bds ahaṃ. ⁵ Bđ kathissāmi, Bs kathissanti. ⁶ Bds ahosīti. ⁷ Bđ aññāṃ. ⁸ Bđ -no. ⁹ Cks pucchi. ¹⁰ Bđ -se. ¹¹ Bđ icchāma. ¹² Bđ vāyamāna. ¹³ Bđ -ena. ¹⁴ Bđ sīse. ¹⁵ Ck -ti, Bđ gahitaṃ. ¹⁶ Cks add na. ¹⁷ Bđ -laṃ. ¹⁸ Cks guyhaṃ-.

„āma āvuso“¹ ti vatvā sabbaṃ tena kathitaniyāmen' eva
kathesi. Tam sutvā supaṇṇo „nāgarājena ayuttaṃ kataṃ“²,
ñātīnaṃ nāma nassananiyāmo parassa na³ kathetabbo, hotu
ajja mayā supaṇṇavātaṃ⁴ katvā paṭhamam evam⁵ eva gahe-
tum vaṭṭatīti“ so supaṇṇavātaṃ katvā Paṇḍaranāgarājānaṃ⁶
naṅguṭṭhe⁷ gahetvā heṭṭhāsīsakaṃ⁸ katvā gahitagocaraṃ⁹
chaddāpetvā uppatitvā ākāsaṃ pakkhandi. Paṇḍarako⁹ ākāse
heṭṭhāsīsakaṃ olambanto „mayā va“¹⁰ mama dukkhaṃ ābha-
tan“ ti paridevanto āha

1. Vikiṇṇavācaṃ anigūḷhamantaṃ¹¹ 10
asaññataṃ aparicakkhitāraṃ¹²
bhayaṃ tam anveti¹³ sayam abodhaṃ¹⁴
nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 223.
2. Yo guyhamantaṃ parirakkhaneyyaṃ¹⁵
mohā naro sāmsati bhāsamāno¹⁶ 15
taṃ bhinnamantaṃ bhayaṃ¹⁷ anveti khippaṃ
nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 224.
3. Nānumitto garuṃ¹⁸ atthaṃ guyhaṃ vedetum arahati
sumitto ca asambuddhaṃ sambuddhaṃ vā¹⁹ anattavā. 225.
4. Vissāsaṃ āpajjim²⁰ ahaṃ: acelo 20
samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto,
tassāhaṃ akkhiṃ vivariṃ guyhaṃ atthaṃ²¹,
atītamatto kapaṇo²² rudāmi. 226.
5. Tassāhaṃ paramaṃ brahme guyhaṃ²³
vācaṃ h' imaṃ nāsakkhi saṃyametuṃ, 25
tappakkhato hi bhayaṃ āgataṃ mama,
atītamatto kapaṇo²² rudāmi, 227.

¹ Bā karananti āmāvuso. ² Bā ak-. ³ Bā omits na. ⁴ Bā -vākaṃ. ⁵ Bā etam. ⁶ ti vatvā - - - naṅguṭṭhe wanting in Ck. ⁷ Bā sīsaṃ. ⁸ Ck -te-. ⁹ Ck -ra, Bā -ro. ¹⁰ Bā omits va. ¹¹ Bā -guyha-. ¹² Bā aparirakkhi-. ¹³ Ck's anve. ¹⁴ Ck akkho-, C's akho-. ¹⁵ Bā -rakkheyyaṃ. ¹⁶ Bā hā-. ¹⁷ so all three MSS. for bhay' ¹⁸ Bā guru. ¹⁹ Ck's ca. ²⁰ Bā -i. ²¹ Ck Bā guyhamattaṃ, C's guyhamattaṃ for guyhatthaṃ? ²² Bā's -paṇ. ²³ so all three MSS. for tassāha brahme paramaṃ guyhatthaṃ?

6. Yo ve naro suhadam maññamāno
guyham attham saṃsati dukkulīne'
dosā bhayā athavā rāgaratto
pallittho² bālo asaṃsayam so. 228.
- 5 7. Tirokkhavāco³ asatam pavitṭho
yo saṃgatīsu⁴-m-udīreti⁵ vākyam
āsiviso dummukho ty-āhu tam naram,
ārā⁶ arā⁷ saṃyame tādisamhā. 229.
- 10 8. Annam pānam kāsikam⁸ candanañ ca
manāpitṭhiyo mālamucchādanañ ca
ohāya gacchāmase sabbakāme,
supaṇṇa pāṇupagatā va ty-amhā 'ti. 230.

Tattha vikiṇṇavācan ti patthaṭṭavacanam, anigūḷhamantan² apaticchanamantanam, asaṇṇatan ti kāyadvārādīni rakkhituṃ asakkontam, a paricakkhitāran¹⁰ ti ayaṃ mayā kathitamantanam rakkhituṃ¹¹ na¹² sakkhissatīti puggalaṃ oloketuṃ upaparikkhituṃ asakkontam, bhayaṃ tan¹³ ti tam imehi catūhi aṅgehi samannāgataṃ abodham¹⁴ nippaṇṇam puggalaṃ sayamkatam eva bhayaṃ anveti¹⁵ yathā maṃ Paṇḍarakaṃ nāgaṃ supaṇṇo anvāgato ti, saṃsati bhāsamāno ti rakkhituṃ asamatthassa pāpapurisassa bhāsamāno katheti¹⁶, nānumitto ti na anumitto anuvattanamattena¹⁶ yo mitto na hadayena so guyham¹⁸ attham jānituṃ nārahātīti¹⁹ paridevati, asambuddhan ti asambuddham ajānanto, appaṇṇo ti attho, sambuddhan ti sambuddham jānanto ti attho, i. v. h.: yo pi suhadayo mitto apaṇṇo sapaṇṇo pi vā yo²⁰ anattavā anattacaro so pi guyham vedituṃ nārahāt' evā 'ti, samaṇo ayaṃ ti ayaṃ

25 samaṇo ti ca lokasammato ti ca bhāvitatto ti ca maññamāno ahaṃ etasmiṃ viśāsam āpajjīṃ, akkhiṃ ti kathesiṃ, atītamatto ti atītattho atikkatatto hutvā idāni kapaṇam rudāmīti paridevati, tassā 'ti tassa acelassa brahme ti supaṇṇam ālapati, [saṃyametuṃ ti idam²¹ guyham vācam rahassakāraṇam²² rakkhituṃ guyhituṃ²³ na²⁴ sakkhīṃ, tappakkhato hīti idāni

30 idam bhayaṃ mama tassa acelassa pakkhato²⁵ koṭṭhāsato santikā āgataṃ iti atītattho kapaṇam rudāmīti, suhadan ti suhado me ayaṃ ti maññamāno.

¹ Cks -no. ² so C; Ck pallitto, Bds pallatthito. ³ Ck nirukkha-, Cs rikarukkha-. ⁴ Bd -tisū, Cks -tīsa. ⁵ Bs sumu-. ⁶ Bds arā. ⁷ C arā. ⁸ Bd -ka. ⁹ Bd -guyha-. ¹⁰ Ck parimakkhi-, Cs paricakkhi-, Bd aparirakkhi-. ¹¹ Cks add rakkhissati. ¹² Bd nā. ¹³ Bd bhayamanvetī. ¹⁴ Ck akhodaṃ, Cs akhodaṃ corr. to abo-. ¹⁵ Cks ārocāti. ¹⁶ Bd kathesi. ¹⁷ Cks -mantena. ¹⁸ Cs Bd -a. ¹⁹ Bd araha-. ²⁰ Cks so. ²¹ Bd imam. ²² Cks rahassam-. ²³ Bds rāhituṃ o: gu-. ²⁴ Bd nā. ²⁵ Ck ra-.

dukkulīne ti akulīne¹ nīce, dosā ti etehi dosādīhi kāraṇehi yo evarūpe²
 gūyhaṃ saṃsati so bālo asaṃsayaṃ pallatthito³ parivattetvā patito⁴ hato yeva
 nāmā⁵ 'ti attho, tirokkhavāco ti attano⁶ vācam bhāsītukāmo⁷ tassa tirokkha-
 kattā⁸ paṭicchannavāco⁹, asataṃ pavittṭho ti asappurisaṇaṃ antaraṃ pa-
 vitṭho asappurisesu pariyāpanno, saṃgatisuṃ udiretṭi¹⁰ saṃgatisu udireti¹¹ 5
 yo evarūpo paresaṃ rahassaṃ sutvā parisamajjesu asukena asukaṃ nāma
 kataṃ vā vuttaṃ vā ti vākyāṃ udireti taṃ naraṃ āsiviso dummukho pūti-
 mukho ti āhu, tādīsamhā purisā ārā ārā¹² saṃyame dūradūrato¹³ virameyya,
 parivajjeyyā¹⁴ 'ti attho, mā lamuccchādānañcā¹⁵ 'ti mālā¹⁶ ca dībbaṃ catu-
 jātigandhauccchādānaṃ ca¹⁷, ohāyā¹⁸ 'ti etehi¹⁹ dībbaṇṇādayo sabbakāme ajja²⁰ 10
 mayaṃ ohāya chaddetvā gamissāma, supaṇṇapāṇupagatāvatyamhā 'ti bho
 supaṇṇa pāṇehi upagatā va te ambe²¹ saraṇaṃ no hohīti.

Evam Paṇḍarako ākāse heṭṭhāsīsako olambanto aṭṭhahi
 gāthāhi paridevi¹⁹. Supaṇṇo tassa paridevanasaddaṃ sutvā
 „nāgarāja attano rahassaṃ acelakassa kathetvā idāni ki- 15
 matthaṃ paridevasīti“ taṃ garahitvā

- o. Ko n' idha tiṇṇaṃ garaḥaṃ upeti
 asmiṃ dha loke pāṇabhū² nāgarāja:
 samaṇo supaṇṇo athavā tav' eva,
 kiṃkāraṇā Paṇḍaraka-ggahīto ti gātham āha. 231. 20

Tattha koṇidhā 'ti idha amhesu tīsu janesu ko nu, asmiṃ²⁰ dhā 'ti
 ettha, idhā 'ti nipātamattaṃ, asmiṃ loke ti attho, pāṇabhū ti pāṇabhūto,
 athavā tavevā 'ti udāhu tava yeva, tattha samaṇaṃ tava mā garaḥa, so hi
 upāyena taṃ rahassaṃ pucchī, supaṇṇaṃ pi mā garaḥa, ahaṃ pi tava²¹ pac-
 catthiko, Paṇḍarakaggahīto ti samma Paṇḍaraka ahaṃ kiṃkāraṇā supaṇṇena 25
 gahito ti cintetvā pana attānaṃ eva garaḥa tayā hi rahassaṃ kathentena attanā
 va attano anattho kato ti ayam ettha adhippāyo.

Taṃ sutvā Paṇḍarako itaraṃ gātham āha:

10. Samaṇo ti²² me sammatatto ahosi
 piyo ca me manasā bhāvitatto, • 30

¹ Bā akusalaje, B^s akulaje. ² Bā^s -paṇ. ³ so all three MSS. ⁴ Bā pāpito. ⁵
 Cks add yā. ⁶ Bā kathetu-. ⁷ Ck tirokatatthā, C^s tirokatattā. ⁸ Bā apaṭi-. ⁹
 Ck saṃhatisa-, C^s saṃgatisa-. ¹⁰ Bā^s arā arā. ¹¹ Bā omits dūra. ¹² all three
 MSS. -yyan-. ¹³ Cks mālāuccchā-. ¹⁴ Bā -laṃ. ¹⁵ Bā^s -jātiyagandhañca-. ¹⁶
 Cks -ya. ¹⁷ Bā^s omits hi. ¹⁸ Bā amhaṃ. ¹⁹ Bā -viti. ²⁰ all three MSS.
 asmi. ²¹ Bā tāva. ²² Cks hiyo.

tasmāham¹ akkhiṃ vivariṃ gūyham atthaṃ²,
atītamatto kapaṇaṃ rudāmiti. 232.

Tattha sammatatto ti so samaṇo mayhaṃ sappuriso ayan ti sammata-
bhāvo³ ahoṣi, bhāvitatto ti sambhāvitabhāvo³ ca me ahoṣi.

5 Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi:

11. Na c' atthi satto amaro pathavyā,
paññāvidhā n' atthi na⁴ ninditabbā⁵,
saccena dhammena dhiyā⁶ damena
alabbham avyāharatī naro idha. 233.

10 12. Mātāpitā paramā bandhavānaṃ,
nāssa⁷ tatiyo⁸ anukampak' atthi,
tesam pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisaṃkamāno. 234.

13. Mātāpitā bhaginī bhātaro ca
15 sabbāya vā⁹ yassa hontī¹⁰ sapakkhā
tesam pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisaṃkamāno. 235.

14. Bhariyā ce purisaṃ vajjā komārī piyabhānini
puttarūpayasūpetā ñāṭisaṃghapurakkhatā
20 tassāpi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisaṃkamāno ti. 236.

Tattha amaro ti amaraṇasabbhāvo satto nāma n' atthi, paññāvidhā
natthīti nakāro padasandhikaro, paññāvidhā atthīti attho, i. v. h.: nāgarāja
loke amaro pi n' atthi, paññāvidhāpi atthi, sā aññesaṃ paññākoṭṭhāsasaṃkhātā
25 paññāvidhā attano jīvitaṃ hetu na ninditabbā ti, athavā paññāvidhā ti
paññāsadisā na¹¹ ninditabbā¹² nāma, paññājātiddhammā¹³ n' atthi, taṃ
kasmā nindasīti, yesaṃ pana paññāvidhānaṃ pi na ninditabban ti pi pāṭho
tesaṃ¹⁴ ujukam eva saccenā 'ti ādisu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca
paññāsaṃkhātāya dhiyā¹⁵ ca indriyadamaṇena¹⁶ alabbhaṃ dullabhaṃ attha-
30 samāpattiphalanibbānaṃsaṃkhātāṃ¹⁷ pi¹⁸ viṣesaṃ avyāharatī¹⁹ āvāhati taṃ

¹ Bā tassā-. ² so all three MSS. for gūyhatthaṃ? ³ Cks -tasabbhāvo. ⁴ Cks
omit na. ⁵ Cks nandi-. ⁶ Cks viyā, Bā dhītiyā for dhīcā, Bā dhītiyā. ⁷ Bā
nassa. ⁸ Bā tiyo; read na assa tacco? ⁹ C sabbhāvā, Bā sahāvāvā. ¹⁰ all three
MSS. -i. ¹¹ Ck omits na. ¹² Ck nandi-. ¹³ Ck aññāchātiddhammā, Bā aññā-
dhammajāti. ¹⁴ Cks tejasāni. ¹⁵ Cks viyā, Bā dhītiyā, Bā vīthiyāya. ¹⁶ Bā
-dhammena. ¹⁷ Bā -pattimaggaphala-. ¹⁸ Cks hi. ¹⁹ Bā abyā-.

nippādeti¹ naro idha, tasmā nārahasi² acelam nindituṃ, attānam eva garaḥa,
 acelena hi attano paññāvantatāya³ upāyakusalatāya taṃ⁴ vañcetvā tvaṃ⁵ ra-
 hassaṃ gūlhamantaṃ⁶ pucchito ti attho, paramā ti ete ubho bandhavānaṃ
 uttamabandhavā nāma, nāssa⁷ tatiyo ti assa puggalassa mātā, itūhi añño
 tatiyo satto anukampako nāma u' atthi mantassa bhedaṃ parisamkamāno 5
 paṇḍito, tesam mātāpitunnam pi paramaguyhaṃ na saṃseyya, tvaṃ pana
 mātāpitunnam pi akathetabbaṃ acelassa kathesi ti attho, sabhāya⁸ vā ti suha-
 dayamittā vā, sapakkhā⁹ ti petteyyamātulapituechāmātuechādayo samāna-
 pakkhā nārayo¹⁰, tesampīti nesaṃ¹¹ pi nātimittānaṃ na katheyya, tvaṃ
 pana¹² acelakassa kathesi, attano va kujjhassū 'ti dīpeti, bhariyā vā¹³ ti 10
 komārī piyabhāṇinī¹⁴ puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā evarūpā bhariyāpi
 ce¹⁵ ācikkhāhi me tava guyhaṃ ti vadeyya tassāpi na saṃseyya.

Tatoparā¹⁶:

13. Na guyhaṃ atthaṃ vivareyya rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ,
 na hi pātukato sādhu guyho¹⁷ attho pajānatā¹⁸. 237. 15
 16. Thiyā¹⁹ guyhaṃ na saṃseyya amittassa ca paṇḍito
 yo cāmisenā²⁰ saṃbhīro²¹ hadayatthe no ca yo naro. 238.
 17. Guyhaṃ attham asambuddhaṃ sambodhayati yo naro
 mantabhedabhayā tassa dāsabhūto titikkhati. 239.
 18. Yāvanto purisass' atthaṃ guyhaṃ jānanti mantinaṃ 20
 tāvanto tassa ubbega, tasmā guyhaṃ na vissaje²². 240.
 19. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ,
 rattiṃ giraṃ nātielaṃ pamañce,
 upassutikā hi suṇanti mantam,
 tasmā manto khippam upeti bhedaṃ ti 241. 25
- pañca gāthā Ummaggajātaka Pañcapaṇḍitapañhe āvibhavissanti²³.

Tatoparāsu:

20. Yathāpi assa²⁴ nagaraṃ mahantaṃ
 ālārakaṃ²⁵ āyasaṃ Bhaddasālaṃ

¹ Ck Bā nippā-. ² Bā nārahasi. ³ Bā paññāvantatāya. ⁴ Bā omits taṃ. ⁵ Cks omits tvaṃ. ⁶ Bā guyha-. ⁷ Bā nassa. ⁸ all three MSS. sabhāya. ⁹ Cks saparikkhā.
¹⁰ Cs Bā nāti-. ¹¹ Bā ete-. ¹² Cs adds mātāpitunnampi akathetabbaṃ. ¹³ Bā ce. ¹⁴ Bā adds ti. ¹⁵ Cks me. ¹⁶ Bā adds āha. ¹⁷ Ck -am. ¹⁸ Bā -to. ¹⁹ Cks piyā, Bā tiyā. ²⁰ Cs -naṃ. ²¹ all three MSS. -hi-. ²² Bā vissaje. ²³ Cks -ssati. ²⁴ Bā aya. ²⁵ Bā advār-.

samantakhātāparikhāupetaṃ
evam pi me te idha guḃhamantā. 242.

21. Ye guḃhamantā avikiṇṇavācā
dalhā sadatthesu narā dujivhā¹

5 ārā amittā vyavajanti tehi
āsivisā vā-r-iva sattusaṃghā² ti dvīsu gāthāsu. 243.

Bhaddasālan ti āpanādihi³ sālādihi sampannaṃ, samantakhātā-
parikhāupetan ti samantakhātāhi⁴ parikhāhi upetaṃ⁵, evam pi me ti
evam pi mayhaṃ te purisā khāyanti katāre ye idha guḃhamantā, i. v. h.: yathā
10 ālādvārakassa⁶ ayomayanagarassa manussānaṃ upabhogo⁷ paribhogo auto hoti
na abbhantarimā bahi nikkhamanti na bāhirā anto pavisanti aparāparaṃ saṅ-
cāro⁸ chijjati gūḃhamantā⁹ purisā evarūpā honti attano gūḃhaṃ¹⁰ attano anto
yeva jīrūpentī¹¹ na aññassa kathentitī, dalhā sadatthesū 'ti attano atthesu
thirā, dujivhā ti Paṇḍarakam¹² nāgaṃ ālapati, vyavajantitī paṭikkamanti,
15 āsivisā vāriya sattusaṃghā¹³ ti ettha vā 'ti nipātamattaṃ, āsivisā sattu-
saṃghārīvā¹⁴ 'ti attho, yathā āsivisato sattusaṃghā¹⁵ jīvitukāmā manussā ārā
paṭikkamanti evaṃ tehi guḃhamantehi narehi¹⁶ ārā amittā paṭikkamanti¹⁷,
upagantaṃ otāraṃ¹⁸ na labhantitī vuttaṃ hoti.

Evam supaṇṇena dhamme kathite Paṇḍarako:

20 22. Hitvā¹⁹ gharaṃ pabbajito acelo
naggo muṇḍo carati²⁰ ghāsahetu,
tamhī nu kho vivariṃ²¹ guḃham atthaṃ²²,
atthā ca dhammā ca avāgat' amhā²³. 244.

23. Kathaṃkaro cā hi²⁴ supaṇṇarāja²⁵
25 kiṃsilo kena²⁶ vatena vattaṃ
samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni
kathaṃkaro saggam upeti ṭhānan ti āha. 245.

Tattha ghāsahetū 'ti nissiriko kucchipūrapaṭṭhāya khādaniyabhojanīyaṃ²⁷
pariyesanto carati, avāgatamhā²³ ti apagatā parihīn' amhā, kathaṃkaro

¹ Bā dujivā. ² Ck satthu-. Bā satta saṅkhā. ³ Bā apanādihi sālāhi. ⁴ Bā samantā-. ⁵ Bā upagataṃ. ⁶ so Ck for āla-? Cs āvarakassa, Bā advār-. ⁷ Bā -ga. ⁸ Bā -caro. ⁹ Bā guḃha-. ¹⁰ Bā guḃhaṃ-. ¹¹ Ck Bā ji-. ¹² Bā -ka. ¹³ Bā satta-, Bā santa-. ¹⁴ Ck -gharivā, Cs -ttusaṃghārīvā corr. to -gharivā, Bā sattaṃghārīvā, Bā sattaṃghā-. ¹⁵ Bā sattaṃghā. ¹⁶ Bā na-garehi. ¹⁷ Bā atikkamanti. ¹⁸ Bā okāsaṃ. ¹⁹ Bā hitvāna. ²⁰ Cks vicarati. ²¹ Cks vicariṃ. ²² Ck Bā guḃhamattaṃ. ²³ Bā apagatamhā. ²⁴ Cs ca hi, Bā hoti. ²⁵ Ck -jā. ²⁶ so all three MSS. for keneva? ²⁷ Bā -ye.

cā¹ ti idaṃ nāgarājā naggassa samaṇābhāvaṃ² ūtvā samaṇapaṭipattiṃ pucchanto āha, tattha kiṃsīlo ti katarena ācārena samannāgato, kena vatenā³ ti katarena⁴ vatasamādānena vattanto, samaṇo caran ti⁴ pabbajjāya⁵ sañcāranto⁶ taṇhāmamāyitāni⁷ hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti, saggam ti kathamkaronto ca suṭṭhu aggaṃ devanagaraṃ samaṇo upeti ti.

5

Supaṇṇo āha:

24. Hiriyā titikkhāya damena khantiyā

akkodhano pesuṇiyam pabhāya

samaṇo caran hitvā mamāyitāni

evamkaro saggam upeti tñānan ti. 246.

10

Tattha hiriyā ti samma nāgarāja ajjhatabhiddhāsamuṭṭhānehi hirottapehi titikkhāsamkhātāya adbhāsanakhantiyā indriyadamena ca upeto akujjhana-sīlo piṣuṇavācam pabhāya taṇhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto samaṇo nāma hoti, evamkaro yeva ca etāni hiriādini ca kusalanī karonto saggam upeti tñānan ti.

15

Imaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā Paṇḍarako jīvitam yācanto

25. Mātā va⁸ puttā taruṇaṃ tanujjāṃ⁹

sampassa taṃ¹⁰ sabbagattaṃ phareti¹¹

evam pi me tvaṃ pāturu ahu dijjindā¹²

20

mātā va puttā anukampamāno ti gātham āha. 247.

Tass attho: yathā mātā tanujjāṃ¹³ attano sarīrajātāṃ taruṇaputtāṃ sampassaṃ disvā taṃ¹⁴ ure nipaṭṭhāpetvā tanaṃ¹⁵ pāyenti puttāsamphassena¹⁶ sabbaṃ attano¹⁷ gattaṃ phareti na pi¹⁸ mātā puttato bhāyati na putto mātito evam pi me¹⁹ tvaṃ pāturu ahu pātubhūto dijjindā²⁰ dijjarāja, tasmā²¹ 25 mātā va puttā mudukena hadayena anukampamāno maṃ passa jīvitam me dehi ti:

Ath' assa supaṇṇo jīvitam dadanto itaraṃ g. ā.:

26. Hand' ajja tvaṃ muñca vadhā dujivha²²

tayo hi puttā na hi añño atthi: .

¹ Cks vā. ² Cks assamaṇā-. ³ Bā adds saha. ⁴ Cks caratīti. ⁵ Cks -jjā. ⁶ Bā caranto. ⁷ Bā tamhā. ⁸ Cks ca. ⁹ Bā tanujjāṃ. ¹⁰ Bā -tā. ¹¹ Cks parehi. ¹² Cks dichinda. ¹³ Cks -jjāṃ. ¹⁴ Cks samphassaṃ disvā taṃ, Bā sabbassatā, Bā sampassa tā, omitting disvā. ¹⁵ Bā thaññāṃ. ¹⁶ Ck Bā -sampa-sassena. ¹⁷ Bā adds va. ¹⁸ Bā hi. ¹⁹ Bā omits me. ²⁰ Cks dichinda, Bā dijjindā ti. ²¹ Bā tasmā. ²² Cks di-

antevāsī dinnako atrajo¹ ca,
rajassu, putt' aññataro me ahoṣīti. 248.

Tattha 'muncā' ti muñcā², ayam eva vā pāṭho, dujivhā 'ti taṃ ālapati,
añño ti añño catuttho putto nāma n' atthi, antevāsīti³ sippaṃ vā uggaṇ-
5 hanto⁴ pañhaṃ vā supanto santike vuttho⁵, dinnako ti ayam te putto hotū
'ti parehi dinno, rajassū 'ti abhiraṃassu, aññataro sīti tīsu puttesu añña-
taro⁶ antevāsiputto me tvaṃ jāto ti dīpeti.

Evañ ca pana vatvā ākāsa otarivā taṃ bhūmiyaṃ
patiṭṭhāpesi.

10 Tam atthaṃ pakāseto S. dve gāthā abhāsi:

27. Icc-eva⁷ vākyam visajī⁸ supaṇṇo
bhūmyā patiṭṭhāya diḷo dujivhaṃ⁹:
mutt' ajja tvaṃ sabbabhayātivatto
thalūḍake hohi mayābhigutto. 249.

15 28. Ātaṃkinam yathā¹⁰ kusalo bhisakko
pipāsītānaṃ [udaka] rahado va sīto¹¹
vesmaṃ yathā himasisiraṭṭitānaṃ¹²
evam pi te saraṇam ahaṃ bhavāmi. 250.

Tattha icceva vākyan ti iti evaṃ¹³ vacanaṃ vatvā taṃ nāgarājānaṃ
20 vissajjesi¹⁴, bhūmyā ti so sayam pi bhūmiyaṃ patiṭṭhāya diḷo taṃ dujivhaṃ
samassāsento mutto ajja tvaṃ ito paṭṭhāya sabbabhayātivatto thale ca uḍake ca
mayā bhigutto rakkhito hohi āha, ātaṃkinan ti gilānaṃ, evampi te ti
evaṃ ahaṃ tava saraṇam bhavāmi

„Gaccha tvaṃ“ ti taṃ uyyojesi. So¹⁵ nāgabhavanaṃ pāvisi.

25 Itaro pi supaṇṇabhavanaṃ gantvā „mayā Paṇḍarako¹⁶ nāgo
sapathaṃ katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisaṃ¹⁷ nu kho mayi
tassa hadayaṃ, vimaṃsissāmi nan“ ti nāgabhavanaṃ gantvā
supaṇṇavātaṃ akāsi. Taṃ disvā nāgo „supaṇṇarājā maṃ
gahetuṃ āgato bhaviṣṣatīti“ maññaṃāno vyāmasahassamattam
30 attabhāvaṃ māpetvā pāsāpe ca vālukaṃ ca gilitvā bhāriko¹⁸

¹ Cks -je. ² Ck muñca, C^s muñcā. ³ Bds -vāsi dinnako atrajo cā ti. ⁴ Bđ
-hamāno. ⁵ Ck Bđ vutto. ⁶ tīsu - - ro wanting in Cks. ⁷ Ck iccesu, C^s
iccesuva. ⁸ Ck visajim, C^s visapim, Bds vissajji. ⁹ Cks dijuvhaṃ. ¹⁰ so all
three MSS. for va? ¹¹ Cks sīno, Bđ sito. ¹² Cks -ṭṭhitānaṃ, Bđ himasitaṭṭi-
tānaṃ; read: himasisiraṭṭitānaṃ or himasitaṭṭitānaṃ? ¹³ Bđ etaṃ. ¹⁴ Bđ
vissajji vissajjesi. ¹⁵ Bđ adds nāgarājā. ¹⁶ Bđ -ka. ¹⁷ Cks -so, Bđ kiṇḍisaṃ.
¹⁸ Bđ -to.

hutvā nañguṭṭhaṃ heṭṭhā katvā bhogamatthake phanaṃ dhāra-
yamāno¹ nipajjitvā supaṇṇarājānaṃ ḍasitukāmo viya ahoṣi.
Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ g. ā.:

29. Sandhiṃ katvā amittena aṇḍajena jalābuja² (= II ⁵³/₁₅)
vivariya dāṭhaṃ³ sayasi⁴, kuto taṃ bhayam āgatan ti. 251. 5
Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi:
30. Saṃketh'eva⁵ amittasmiṃ, mittasmim pi na vissase, (II ⁵³/₂₂)
abhayā bhayam uppannaṃ api mūlāni kantati. 252.
31. Kathan nu vissase tyamhi yenāsi kalaho kato,
niccayattena⁶ ṭhātabbam, so disamhi⁷ na rajjati. 253. 10
32. Vissāsaye na ca naṃ⁸ vissaseyya,
asaṃkito⁹ ca¹⁰ saṃkito¹¹ bhaveyya,
tathā tathā viññū parakkameyya
yathā yathā bhāvaṃ¹² paro na jaññā ti. 254.

Tattha abhayā ti abhayatṭhānabhūtā¹³ mittamhā bhayaṃ uppannaṃ jīvita- 15
saṃkhātāni mūlān'eva kantati, tyamhiti tasmiṃ, yenāsi ti yena saddhiṃ
kalaho kato ahoṣi, niccayattena¹⁴ ti niceaṃ paṭiyattena¹⁵, so disamhi
na¹⁶ rajjatīti so¹⁷ niccayatto tiṭṭhati¹⁸, so attano sattūhi saddhiṃ vissāsa-
vasena na rajjati, tato tesaṃ yathākāmakaraṇiyo¹⁹ na hotīti attho, vissāsaye
ti paraṃ attani vissāsaya, taṃ pana sayam na vissaseyya, parena asaṃkito attā 20
va²⁰ taṃ saṃkito bhaveyya, bhāvaṃ paro ti yathā yathā paṇḍito parakka-
mati tathā tathā tassa²¹ paro bhāvaṃ na jānāti, tasmā paṇḍitena viriyaṃ kat-
tabbam evā ti dīpeti.

Iti te aññamaññaṃ sallapitvā samaggā sammodamānā
ubho pi acelassa assamaṃ gamimsu. 25

Tam atthaṃ pakāsento S.:

33. Te devavaṇṇī²² sukhumālarūpā
ubho samā²³ sujayo²⁴ puñṇagandhā²⁵

¹ Bā -ri-. ² Bā -jā. ³ Bā -dādhi. ⁴ Ck sasayi, Cs ḍasasi. ⁵ Ck yaṃ-, Bā saketeva. ⁶ Bā yatthena. ⁷ Bā risappi, Bā risabbhi. ⁸ Ck na, Bā taṃ. ⁹ Cks ās-. ¹⁰ Cks omīti ca. ¹¹ Cks add ca. ¹² Cks -va. ¹³ Cks -nambhūtā, Bā abhatṭhānabhūtā. ¹⁴ Bā yatthenā. ¹⁵ niccapaṭiyatthena. ¹⁶ Bā so risabbhi ni. ¹⁷ Bā yo. ¹⁸ Bā niccayattena abhiṭṭhati. ¹⁹ Bā -kāmaṃ-. ²⁰ Ck atthāva, Bā attanā ca. ²¹ Cks ssa. ²² Ck -i, Bā -ā. ²³ Cks omīti samā. ²⁴ so Cks; Bā -yā. ²⁵ Bā puñṇāghandhā.

apāgamum karambiyaṃ¹ acelaṃ
missībhūtā assavāhā va² nāgā ti āha. 255.

Tattha samā ti samānarūpā sadisasaṇṭhānā hutvā, sujayo³ ti sucayo⁴
parisuddhā⁵ ayam eva vā pātho, puññagandhā⁶ ti katakusalatāya puñña-
5 gandhaṃ vissajjentā viya⁷, missībhūtā ti hatthena hatthaṃ gahetvā kāya-
missībhāvaṃ upagatā, assavāhā va⁸ nāgā ti dhurayuttakā⁹ rathavāhā¹⁰ dve
assā viya purisanāgā¹¹ tassa assamaṃ agamaṃsu, gantvā pana supaṇṇarājā
cīntesi: ayaṃ nāgarājā acelaṃ jīvitaṃ na dassati, etaṃ¹² dussilaṃ na van-
dissāmīti so bahi ṭhatvā nāgarājānam eva tassa santikaṃ pesesi.

10 Tam sandhāya S. itaraṃ gātham āha:

34. Tato have Paṇḍarako acelaṃ
sayam [evam] upāgama¹³ idaṃ avoca:
mutt' ajj' ahaṃ sabbabhayātivatto,
na ha¹⁴ nūna tuyhaṃ manaso piy' ambā ti. 256.

15 Tattha piyambā ti dussīlanaggabhoggamusāvādi nūna mayaṃ tava manaso
na-ppiyā ahumhā ti taṃ paribhāsi.

Tato acelo itaraṃ gātham āha:

35. Piyo hi¹⁵ me āsi supaṇṇarājā
asamaṃsayam Paṇḍarakena saccam,
20 so rāgaratto¹⁶ va akāsim etaṃ¹⁷
pāpaṃ kammaṃ sampajāno na mohā ti. 257.

Tattha Paṇḍarakenā 'ti tayā Paṇḍarakena so¹⁸ mama piyataro ahoṣi
saccam etaṃ, so ti so ahaṃ tasmīṃ supaṇṇe¹⁹ rāgena ratto hutvā etaṃ²⁰
pāpakammaṃ jānanto va akāsim na mohena ajānanto ti.

25 Tam sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi:

36. Na me piyaṃ appiyaṃ vāpi hoti
sampassato lokam imaṃ paraṃ ca, (IV ¹²⁷/₁₇)
susaññatānaṃ hi viyañjanena²¹
asaññato lokam imaṃ carāsi. 258.

¹ C^s kasambi-, B^d karampi, B^s karapi-. ² C^k ca. ³ B^d -yā. ⁴ C^k suhcayo,
B^d sujayā. ⁵ C^{ks} -o. ⁶ B^d -khandhā. ⁷ B^d puññakhandhā viya, C^k -vi. ⁸
C^{ks} ca. ⁹ B^d dhure-. ¹⁰ C^{ks} -ha. ¹¹ C^{ks} -sā-. ¹² C^{ks} evaṃ. ¹³ B^d sayam-
evupāgamaṃ. ¹⁴ B^d hi. ¹⁵ C^{ks} omit hi. ¹⁶ B^d so na rāgaratto. ¹⁷ B^d etaṃ
in the place of metaṃ. ¹⁸ B^d nāgā in the place of so. ¹⁹ B^d -ena. ²⁰ B^d
adds pi. ²¹ C^{ks} piyañjanena, B^d viyañj-.

37. Ariyāvakāso si anariyo cāsi
asaññato saññatasannikāso,
kaṇhābhijātiko¹ si anariyarūpo,
pāpaṃ bahuṃ duccaritaṃ acārīti. 259.

Tattha na me ti ambho dussīlanaggamusāvādi pabbajitassa hi imaṃ ca⁵
paraṃ ca lokaṃ² sampassato piyaṃ vā me appiyaṃ vāpi me ti na hoti, tvaṃ
pana susaññatānaṃ sīlavantānaṃ vyaññanena pabbajitaliṅgena asaññato hutvā
imaṃ lokaṃ vañcento carasi, ariyāvakāso sīti ariyapatirūpako³, asaññato
ti kāyādīhi asaññato si, kaṇhābhijātiko⁴ ti kālakasabhāvo, anariyarūpo
ti ahrīkasabhāvo, acārīti akāsi. 10

- Iti nam⁵ garahitvā idāni abhisapanto imaṃ gātham āha:
38. Aduṭṭhassa tvaṃ⁶ dūbhi⁷ dūbhi⁸ ca piṣuṇo c' asi⁹,
etena saccavajjena muddhā [te] phalatu sattadhā ti. 260.

Tass' attho: ambho dūbhi¹⁰ tvaṃ aduṭṭhassa mittassa dūbhi¹⁰ ca piṣuṇo
cāsi, etena saccena muddhā te sattadhā phalatū 'ti. 15

Iti nāgarājassa passantass' eva¹¹ acelassa sīsaṃ sattadhā
phali, nisinnatṭhāne yev' assa bhūmi vivaraṃ adāsi. So
paṭhaviṃ¹² pavisitvā Avīcimhi nibbatti, nāgarājasupannarājāno
pi attano bhavanam eva agamaṃsu¹³.

- S. tassa paṭhaviṃ pavitṭhabhāvaṃ pakāsento osānag. ā.: 20
39. Tasmā hi mittānaṃ na dubbhitabbāṃ,
mittaddubbhā¹⁴ pāpiyo¹⁵ n' atthi añño,
āsittasatto¹⁶ nihato pathavyā,
indassa vākyena hi saṃvaro hato ti. 261.

Tattha tasmā ti yasmā mittadūbhikammassa¹⁷ pharuso vipāko tasmā, 25
āsittasatto¹⁶ ti āsittavisena satto¹⁸, indassā 'ti nāgindassa vākyena
saṃvaro ti¹⁹ saṃvare thito 'smīti paṭiññāya tvaṃ²⁰ paññato²¹ ājīviko hato.

¹ so all three MSS. for -jaeco? ² Cks loka. ³ Bā paṭirūpako si. ⁴ Cks -yo.
⁵ Bā taṃ. ⁶ Cks tvaṃ. ⁷ Bā dubbhi, Cks omit dūbhi. ⁸ Bā dubbhi, Ck
dūbhi, Cs dubhaṃ omitting ca. ⁹ Bā cāsi. ¹⁰ Cks -i, Bā dubbhi. ¹¹ Bā
sampa-. ¹² Cs -viyaṃ. ¹³ Bā āgamaṃsu. ¹⁴ Bā mittadubbhā. ¹⁵ Cks
-ko. ¹⁶ Bā -patto. ¹⁷ Bā -dubbhi-. ¹⁸ Bā patto. ¹⁹ Bā adds ahaṃ. ²⁰
Cs eva. ²¹ Bā saññato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musā-
vādaṃ katvā paṭhavim pavitṭho“ ti vatvā j. s.: „Tadā acelo Devadatto
ahosi, nāgarājā Sāriputto, supaṇṇarājā¹ aham evā“ ti. Paṇḍara-
jātakam².

9. Sambulajātaka.

5

Kā vedhamānā ti. Idam S. J. v. Mallikam devim ā. k.
Vatthum Kummāsapiṇḍajātaka vitthāritam eva. Sā pana T-assa
tiṇṇam kummāsapiṇḍakānam³ dānānubhāvena tam divasaṃ ũeva rañño
aggamahesibhāvaṃ patvā pubbuṭṭhāyikādīhi⁴ pañcavi kalyāṇadhammehi
10 samannāgatā nāṇasampannā Buddhūpaṭṭhāyikā patidevatā ahosi, tassā
patidevatābhāvo sakalanagare pākato ahosi. Ath' ekadivasaṃ dh.
k. s.: „āvuso Mallikā devī kira vattasampannā patidevatā“ ti. S.
āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya
nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esā patidevatā
15 yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Brahmadattassa rañño Soṭṭhiseno nāma putto
ahosi, tam⁵ rājā vayappattaṃ uparajje patiṭṭhāpesi. Sambulā
nāma aggamahesī ahosi uttamarūpadharā sarīrappabhāsam-
pannā, nivāte jalamānā⁶ dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge
20 Soṭṭhisenassa sarīre kuṭṭham⁷ uppajji, vejjā tikicchitum nā-
sakkhimsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikkūlo hutvā vippati-
sāram⁸ patvā „ko me rajjen' attho, araññe anāthamarāṇaṃ
marissāmiti“ rañño ārocāpetvā itthāgāraṃ⁹ chaddetvā nik-
khami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānāpi anivattitvā
25 „aham tam sāmi¹⁰ araññe paṭijaggissāmiti“ vatvā saddhim
yeva nikkhami. So araññaṃ pavisitvā sulabhaphalāphale¹¹
chāyūdakasampanne¹² padese paṇṇasālaṃ katvā vasaṃ kappesi.
Rājadhītā tam paṭijaggi, katham: sā hi pāto utthāya assama-
padaṃ sammajjitvā pāṇiyaṃ¹³ paribhojanīyaṃ¹⁴ upaṭṭhāpetvā

¹ Bā -ṇṇo-. ² Bā paṇḍaranāgarājajā-. ³ Bās -piṇḍi-. ⁴ Bā pubbuṭṭhāyikādīhi,
Ck pubbuṭṭhakā-, Cs pubbuṭṭhukāyikā-. ⁵ Cks omit tam. ⁶ Ck jalamā, Cs
jalamanā. ⁷ Bā kuṭhi. ⁸ Ck -rī, Cs -rī. ⁹ Cks itthā-. ¹⁰ Bā sāmikam. ¹¹
Bā sulabhamūlapha-. ¹² Bā chāyo-. ¹³ Bā pāniya, Ck pāniyam. ¹⁴ Ck Bā
-niyam.

dantakatthañ ca mukhadhovanañ ca upanāmetvā mukhe dhote
 nānāosadhāni pimsitvā tassa vaṇe¹ makkhetvā madhurāni
 phalāphalāni khādāpetvā mukhañ vikkhāletvā hatthesu dhotesu
 „appamatto hohi devā“² 'ti vatvā vanditvā³ pacchikhanittiañ-
 kuse⁴ ādāya phalāphalattāya araṇṇaṃ pavisitvā phalāphalāni⁵
 āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭena udakaṃ āharitvā nānā-
 cupṇehi ca mattikāhi ca sotthisenaṃ nahāpetvā puna madhura-
 phalāphalāni⁶ upanāmetvā⁷ paribhogāvasāne vāsitaṇṇiṃ
 upanāmetvā⁸ sayāṃ phalāphalāni paribhuñjitvā padaratthara-
 kaṃ⁹ saṃvidahitvā tasmiṃ tattha nīpanne tassa pāde dhovitvā¹⁰
 sīsaparikkammaṇṇipittḥiparikkammāpādaparikkammāni katvā sayana-
 passaṃ upagantvā nipajji¹¹, eten¹² upāyena sāmikaṃ paṭijaggi.
 Sā ekadivasāṃ araṇṇā¹³ phalāphalāni¹⁴ āharanti¹⁵ ekaṃ giri-
 kandaraṃ disvā sīsato pacchiṃ otāretvā kandaratiṇe ṭhatvā¹⁶
 „nahāyissāmi“¹⁷ otaritvā haliddāya sarīraṃ ubbaṭṭetvā¹⁸ na-¹⁵
 hātvā¹⁹ sudhotasarīraṃ uttaritvā vākacīraṃ nivāsetvā kantara-
 tiṇe aṭṭhāsi. Ath' assā sarīrappabhāya vanaṃ ekobhāsaṃ
 ahoṣi. Tasmiṃ khaṇe eko dānava gocaratthāya caranto taṃ¹⁵
 disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthadvayam āha:

1. Kā vedhamānā girikandarāyaṃ²⁰
 ekā tuvaṃ¹⁶ tiṭṭhasi saṇṇatūru¹⁷,
 putṭhāsi me paṇipameyyamajjhe,
 akkhāhi me nāmañ ca bandhave ca. 270.
2. Obhāsayāṃ vanaṃ rammaṃ siḥavyagghanisevitaṃ²⁵
 kā vā tvam asi kalyāṇi, kassa vā tvam sumajjhime,
 abhivādemi taṃ bhadde, dānav' āhaṃ, nam' atthu te ti. 271.

Tattha¹⁸ vedhamānā ti nahātamattatāya¹⁹ sītabhāvena kampamānā,
 aṇṇatūru²⁰ 'ti sampiṇḍitūru²¹ uttamaūruḷakkhaṇe²², paṇipameyya-

¹ Ck vaṇṇo. Bd vaṇe? ² Cs adds saṃkappesi. ³ Bd -kusaḥ. ⁴ Bd omits phalā-
⁵ Bd -meti. ⁶ Bd upanetvā. ⁷ Bd padarasandharaṃ. ⁸ Bd -iti. ⁹ Ck -a, Bd -e.
¹⁰ Bd -laṃ. ¹¹ all three MSS. -i. ¹² Bd ṭhapetvā. ¹³ Bd uppattetvā. ¹⁴ Cs
 nahatvā, Bd nhāyitvā. ¹⁵ Cks tā. ¹⁶ Cks ekaṃ tuvaṃ. ¹⁷ Ck -turu, Cs Bd -turū.
¹⁸ Bd adds kā. ¹⁹ Bd nhāna-. ²⁰ all three MSS. -turū. ²¹ Cks -turu, Bd
 -turū. ²² Ck Bd -uru-.

majjhe ti hatthena minitabbamajjhe¹, kā vā tvaṇ ti kā vā tvaṇ, abhi-
vādemīti vandāmi, dānavāhan ti ahaṃ eko dānavo, ayaṃ namakkāro tava
atthu, añjalīn te paggaṇhāmīti² avaca.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tisso gāthā abbhāsi:

- 5 3. Yo putto Kāsirājassa Sotthiseno ti taṃ vidū
tassāhaṃ Sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava,
[abhiwādemī taṃ bhante, Sambulāhaṃ, nam' atthu te ti]. 272.
4. Vedeḥaputto bhaddan te vane vasati āturo,
tam ahaṃ rogasammattaṃ³ ekā ekaṃ upatṭh' ahaṃ. 273.
10 5. Ahañ ca⁴ vanam uñchāya⁵ madhumaṃsaṃ migābilam
yadā harāmi taṃ bhakkho, tassa nūn' ajja nādhātīti⁶. 274.

Tattha Vedeḥaputto ti Vedeharājadhītāya putto, rogasammattan⁷
ti rogapiṭṭam, upatṭhahan ti upatṭhāmi patijaggāmi, upatṭhitā⁸ ti pi pātho,
vanam uñchāya⁹ 'ti vanam uñchitvā¹⁰ cariyāṃ caritvā, madhumaṃsaṃ ti
25 nimmakkh'kamadhuṃ ca migābilameṃsaṃ ca sīhavyagghamigeḥi khāditameṃsato
atirittam¹¹ koṭṭhāsaṃ, taṃ bhakkho ti yaṃ¹² āharāmi¹³ taṃ¹⁴ bhakkho va,
so mama sāmiko, ta'ssa nūn'ajjā 'ti tassa maññe ajja āharāṃ alabhamānassa
sarīraṃ ātape¹⁵ pakkhittapadumaṃ viya nādhāti¹⁶ upatappati milāyati¹⁷.

Tatoparaṃ dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacana-
20 gāthā honti:

6. Kiṃ vane rājaputtana āturena karissasi
Sambule paricīṇṇena, ahaṃ bhattā bhavāmi te. 275.
7. Sokatṭāya¹⁸ durattāya¹⁹ kiṃ rūpaṃ vijjate mama,
aññaṃ pariyesa bhaddan te abhirūpataraṃ mayā. 276.
25 8. Ehi maṃgirim āruyha, bhariyā mayhaṃ catussatā²⁰,
tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi²¹ sabbakāmasamiddhinī. 277.
9. Nanu hātakavaṇṇābhe²² yaṃ kiñci manas' icchasi
sabbam taṃ pacuraṃ mayhaṃ, ramasv-ajja²³ mayā saha. 278.

¹ Bā namitabba-. ² Cks paggañh-. ³ Bā sampattaṃ? ⁴ Cks addhāma in the
place of ahanca. ⁵ Cks uñjāya, Bā uñcāya. ⁶ Cks nāvatīti. ⁷ Bā -pattan. ⁸
Cks utṭhitā, Bā upatṭhihā. ⁹ Cks uñjāyā, Bā uñcāyā. ¹⁰ Bā uñchā. ¹¹ Bā -a.
¹² Bā adds ahaṃ. ¹³ Bā -miti. ¹⁴ Cks omits taṃ. ¹⁵ Bā ātape. ¹⁶ Cks
nāva-, Bā nādhātīti. ¹⁷ Bā adds āha. ¹⁸ Cks sokatṭhāya. ¹⁹ Cks durattāya.
²⁰ Cks matussatā, Cks catussatā? ²¹ Bā hoti. ²² Bā tārakāvaṇṇābhe, Bā hārita-
vaṇṇābhe. ²³ Cks ramasajja? Cks ramassajja, Bā rammasvajja.

10. No ce tvaṃ¹ maheseyyaṃ Sambule² kārayissasi
alam tvaṃ³ pātārāsāya maññe bhakkhā bhavissasi. 279.
11. Tañ ca sattajaṭo luddo kaḷāro purisādako
vane nāthaṃ⁴ apassantiṃ⁵ Sambulaṃ aggahī bhuje. 280.
12. Adhipannā⁶ piśācena luddenāmisacakkhunā
sā ca sattuvassam pattā⁷ patim evānūsocati. 281.
13. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso
yañ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā. 282.
14. Na santi devā, pavasanti nūna, (II ¹²³/₁₃)
na ha⁹ nūna santi idha lokapālā,
sahasā karontānaṃ asaññātānaṃ
na ha⁹ nūna santi paṭisedhitāro¹⁰ ti. 283.

Tattha paricippenā 'ti tena āturena paricippena kiṃ karissasi, so-
kaṭṭhāyā 'ti sokāturāya¹¹, sokaṭṭhāyā ti pi pātho soke (hiṭṭhāyā 'ti attho, du-
rattāyā¹² 'ti duggatakapaṇabhāvappattāyā¹³ attabhāvāyā¹⁴, ehi man ti mā 15
tvaṃ duratt' amhiti¹⁵ cintayī¹⁶, etaṃ mama giriṃhi dībbavimānaṃ ehi, imaṃ
giriṃ abhiruyha, catussatā ti tasmīṃ me¹⁷ vimāne aparāpi catussatā bhari-
yāyo atthi, sabbantaṃ ti yaṃ kinci upabhogaparibhogāyā¹⁸ vatthābharapādi-
kaṃ¹⁹ icchasi sabbaṃ taṃ nanu mayhaṃ pacuraṃ bahuṃ sulabhaṃ, tasmā
kapaṇ' amhiti mā cintayī, ehi mayā saha ramassū 'ti vadati, maheseyyaṃ ti 20
bhadde Sambule no ce me tvaṃ mahesibhāvaṃ kāressasi pariyattā tvaṃ mama
pātārāsāya, tena taṃ balakkārena vimānaṃ nessāmi, tatra maṃ asaññāghanti
mama sve pāto va bhakkhā²⁰ bhavissasīti, taṃ eā 'ti evaṃ vatvā so sattahi
jaṭhi²¹ samannāgato²² dāruṇo nikkhantadanto tasmīṃ vane kinci²³ attano
nāthaṃ apassantiṃ Sambulaṃ bhuje aggahesi, adhipannā²⁴ ti ajjhotthā²⁵, 25
āmisacakkhunā ti kilesalolena, patimevā 'ti attano acintetvā patim eva
anūsocati, mano hessatīti maṃ cirāyantiṃ viditvā aññathā cittaṃ bhavissati²⁶,
na santi devā ti idaṃ sū dānavena bhuje gahitā devatujjhāpanaṃ²⁷ karonī
āha, lokapālā ti evarūpānaṃ sīlavantīnaṃ patidevatānaṃ pālakā lokapālā
nūna idhaloke na santīti paridevatī. 30

1 Cks tvaṃ. 2 Bā -lā. 3 Cks taṃ. 4 Cks -a. 5 Bā -i. 6 Cks -aṃ. 7 Ck
pannā, Bā sathā. 8 Cs Bā ca. 9 Cs Bā -ca. 10 Ck paṭime-, Cs paṭice-. 11 so-
kaṭṭhāyā --- turāya wanting in Cks. 12 Ck durattthāyā. 13 Cks -ppatta. 14
Ck -vā. 15 Bā durattimhiti. 16 Cks cittayī. 17 Bā omits me. 18 Bā -gaṃ.
19 Bā --kiṃ. 20 Cks -o. 21 Bā etāhi. 22 Bā adds luddako. 23 so all three
MSS. 24 Bā -pattā. 25 Ck ajjhetthā, Cs ajjhotthathā, Bā ajhotthā. 26 Bā
-tūti. 27 Bā -kujjhā-.

Ath' assā silatejena Sakkabhavanam kampi, Paṇḍu-kambasilāsanam uphākāram dassesi. Sakko āvajjanto taṃ kāraṇam nātva vajiraṃ ādāya vegenāgantvā dānavassa mat-thake thatvā itaraṃ g. ā.:

- 5 15. Itthīnam esā pavarā yasassinī
santā samā aggi-r-iv¹ uggatejā,
taṃ ce² tuvaṃ³ rakkhasādesi kaññaṃ
muddhā va⁴ hi sattadhā te phaleyya,
mā tvaṃ jahī⁵ muñca patibbatā yā 'ti. 284.

- 10 Tattha santā ti upasantā aha vā paṇḍitā nūpasampannā, samā ti kā-yavisamādirahitā⁶, adesīti khādasi⁷, phaleyyā 'ti iminā⁸ Indavajirena pa-haṇaṃ bhijjetha, mā tvaṃ jahitī⁹ tvaṃ imaṃ patibbataṃ mā vāraya.

- Taṃ sutvā dānavo Sambulaṃ vissajjesi. Sakko puna pi
„so esa¹⁰ evarūpaṃ kareyyā“ 'ti cintetvā dānavam devasaṃ-
15 khalikāya bandhitvā puna anāgamanāya tatiye pabbatantare
vissajjesi, rājadhītaraṃ appamādena ovaḍitvā sakatṭhānam eva
gato. Rājadhītāpi atthamite¹¹ suriye candālokena assamaṃ
pāpuṇi.

T. a. p. S. aṭṭha gāthā abhāsi:

- 20 16. Sā ca assamaṃ āgañchi pamuttā purisāḍakā
nīlaṃ¹³ phalinasakuṇīva¹⁴ gatasimṇaṃ¹⁵ va ālayaṃ. 285.
17. Sā tattha paridevesi¹⁶ rājaputtī yasassinī
Sambulā utumattakkhā vane nāthaṃ apassantī: 286.
18. Samaṇe brāhmaṇe vande sampannacaraṇe ise,
25 rājaputtaṃ apassantī tumhaṃ hi saraṇaṃ gatā. 287.
19. Vande sihe ca vyagghe ca ye ca aññe¹⁷ vane migā
rājaputtaṃ etc. 288.
20. Tīṇalatāni¹⁸ osadhyo¹⁹ pabbatāni vanāni ca etc. 289.
21. Vande indivarisāmaṃ²⁰ rattim nakkhattamālinim²¹ etc. 290.

¹ Ck aggi pi. ² Ck tace, Bđ bhance. ³ Cks tvaṃ. ⁴ Bđ ca. ⁵ Cks -i, Bđ dihi.
⁶ Bđ -divira-. ⁷ Cks -ti. ⁸ Bđ adds me. ⁹ Bđ dahiti. ¹⁰ Bđ omits so esa.
¹¹ Bđ atthañga-. ¹² Bđ āgacchi. ¹³ Bđ ninnam. ¹⁴ Ck palinasakuṇīva, C^s
palinasakuṇīva, Bđ palinaṃ sakunī ca. ¹⁵ so C^s; Bđ gavāsīṇga, Ck gatasimṇam.
¹⁶ Ck Bđ -vasi. ¹⁷ Cks canne. ¹⁸ Bđ -tā ca. ¹⁹ Ck osaddhye, C^s -ddhyo, Bđ
osabyo. ²⁰ Ck indavaram-, C^s indisaram-, Bđ indipari. ²¹ Bđ nikkhitta-.

22. Vande Bhāgīrathim gaṅgam¹ savantīnam paṭiggaham etc. 291.

23. Vande aham² [pabbata]rājaseṭṭham
Himavantam siluccayam etc. 292.

Tattha nīlam³ phalinasakuṇivā⁴ 'ti yathā sakunikā mukhatuṇḍa-
kena gocaram gahetvā kenaci upaddavena sakunapotaḥṇam phalinattā⁵ 5
phalinasakuṇi⁶ nīlam⁷ āgaccheyya yathā vā gatasimṅgam ti⁸ nikkhanta-
vacchakam ālayam suññam⁹ vacchakasālam vacchagiddhinī dhenu āgaccheyya
evam suññam assamam jāgañchīti¹⁰ attho, tadā hi Soṭthiseno Sambulāya
cīrayamānāya itthiyo nāma lolā paccāmittam pi me gahetvā āgaccheyyā 'ti
parisaṁkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaram pavisitvā nisīdi, tena 10
vuttam utumattakkhā ti sokavegasamjātena¹¹ uṇhātunā¹² mattalocanā¹³,
apassantīti tasmim vane nātham attano paṭiṭṭham apassantī ito e' ito ca
sandhāvamānā paridevati, tattha samape brāhmaṇe ti samitapāpabāhitapāpa-
samanabrāhmaṇena¹⁴ saha sīlānaṁ¹⁵ aṭṭhanam samāpattinam vasena¹⁶ sam-
pannacaraṇe ise vande ti, evam vatvā rājaputtam apassantī tumhākam sara- 15
ṇam gat' amhi, sace me sāmikassa nisinnaṭṭhānaṁ jānātha ācikkhathā 'ti pari-
desvīti attho, sesagāthāsu pi es' eva nayo, tiṇṇalatāni osadhiyo¹⁷ ti anto-
pheggubāhisāratiṇāni ca latāni ca¹⁸ antosāraosadhiyo ca, imam gātham tiṇṇadisū
nibbattadevatā¹⁹ sandhāyāha, indīvarisūman ti indīvaripupphasamānavanṇam,
tumhamhīti rattiṁ sandhāya tam pi aham pīti²⁰ āha, Bhāgīrathin²¹ ti 20
evampariyāyanāmikam gaṅgam, savantīnam ti aññasaṁ²² bahunnam nadīnam
paṭiggāhikagaṅgāya nibbattadevatam²³ sandhāy' evam āha, Himavante pi es'
eva nayo.

Tam evam paridevamanam disvā Soṭthiseno cintesi: „ayam
ativiya paridevati, na kho pan' assā bhāvam jānāmi, sace mayi 25
sinehena etaṁ²⁴ karoti hadayam pi 'ssā phaleyya, parigaṇhis-
sāmi tāva nan' ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sāpi pari-
devamānā paṇṇasāladvāram gantvā tassa pāde vanditvā
„kuhiṁ gato si devā“ 'ti āha. Atha nam 'so „bhadde tvaṁ

¹ Ck bhāgīrasigaṁgā, Cs bhāgīrasigaṁgā, Bā bhagīrasigaṁgā. ² Cks ham; read vande 'ham pabbataseṭṭham? ³ Ck līnam, Cs līnam? Bā nīḍḍam. ⁴ Ck pālinīna-, Bā pālīna-. ⁵ Ck phalīnatthā, Cs phalīnatthā, Bā pālīnatthā? ⁶ Cks phalīnasakunam, Bā pālīnasakuṇi, Cks add vā gatasimṅgam vā. ⁷ Bā nīḍḍam. ⁸ so C's; Bā yathā gavāsigaṁgavanti. ⁹ Cks -ā. ¹⁰ Bā āgacchati. ¹¹ Bā -vegena-saṁjātena. ¹² Bā uṇhena-. ¹³ Bā maṇḍa- or maṇḍa-. ¹⁴ Bā -pāpe samape brahmaṇe dammanacaraṇati. ¹⁵ Bā sīlena. ¹⁶ Bā adds ca. ¹⁷ Cks -ddhiyo, Bā asabyo. ¹⁸ so Bā; Cks antepheggumhi sāratiṇāni. ¹⁹ Bā -ttā. ²⁰ Cs tampi ahamabbhīti, Bā tamhi amhīti. ²¹ Ck bhāgīrasan, Cs bhāgīrasan, Bā bhagīrasan. ²² Cks aññesaṁ. ²³ Bā -hitam gaṅgāya nibbattam-. ²⁴ Ck ekam, Bā evam.

aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsīti“ pucchanto gātham āha:

24. Atisāyaṃ vatāgañchi¹ rājaṇṇi yasassini,

kena nu 'jja² samāgañchi¹, ko te piyataro mayā ti³. 393.

5 Atha naṃ sā „ahaṃ⁴ ayyaputta phalāphalāni ādāya āgacchanti⁵ ekaṃ dānavam passim, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā 'sace me vacanam na karosi khādissāmi tan' ti āha, ahaṃ tāya velāya: tam nēva anusocanti⁶ evam paridevin⁶ ti vatvā

10 25. Idam kho 'haṃ tadāvocaṃ gahitā tena sattunā,

na me⁷ idam tathā dukkham yaṃ maṃ khadeyya rakkhaso yaṃ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā ti g. ā. 294.

Ath' assa sesam pi pavattim ārocenti „tena panāham deva dānavena gahitā attānam vissajjāpetum asakkonti deva-
15 tujjhāpanakammaṃ⁹ akāsim, atha Sakko vajirahattho āgantvā ākāse thito dānavam santajjietvā maṃ vissajjāpetvā tam¹⁰ deva-
samkhalikāya bandhitvā¹¹ tatiye pabbatantare khipitvā pak-
kāmi, ev' ahaṃ Sakkaṃ nissāya jivitaṃ labhin“ ti āha. Tam
sutvā Soṭṭhiseno „bhaddhe hotu', mātugāmassa antare saccaṃ
20 nāma dullabham, Himavante¹² bahū¹³ vanacarakatāpasavijjā-
dharādayo vasanti¹⁴, ko tuyhaṃ saddahissatīti“ vatvā gā-
tham āha:

26. Corīnam¹⁵ bahubuddhīnam¹⁶ yāsu saccaṃ sudullabham

thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 295.

25 Sā tassa vacanam sutvā „ayyaputta¹⁷ ahaṃ tam¹⁸ asadda-
hantaṃ mama saccabalen' eva¹⁹ tikicchissāmīti“ udakalasam
pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiṃcanti

¹ Bā -gacchi. ² Cks nūnaja. ³ Cks omit ti. ⁴ Bā āha. ⁵ Cks -i, Bā gac-
chanti, Bā āgacchantim. ⁶ all three MSS. -i. ⁷ Cks ime. ⁸ Bā ca. ⁹ Ck
tujjāna-, Cs tujjhāna-, Bā devakujjhāna. ¹⁰ Cks ta. ¹¹ Bā add tam. ¹²
Bā adds hi. ¹³ Ck Bā -u. ¹⁴ Bā santi. ¹⁵ Ck Bā -inam. ¹⁶ Ck -inam, Bā
-vuddhinam. ¹⁷ Cks -am. ¹⁸ Cks maṃ. ¹⁹ Bā saccaṃ phaleneva.

27. Tathā mañ saccañ pāletu pālayissati ce mamañ
yathāhañ nābhijānāmi aññañ piyatarañ tayā¹,
etena saccavajjena vyādhi te vūpasammatū 'ti g. ā. 296.

Tattha tathāsaddo ce mamañ ti iminā saddhiñ yojetabbo, i. v. h.: yathā-
hañ vadāmi tathā mama saccañ, atha mañ idāni pi pāletu āyatim pi pālessati, 5
idāni me vacanañ suṇa²: yathāhañ nābhijānāmiti³, potthakesu pana tathā
mañ saccañ pāletiti likhitañ tañ⁴ Aṭṭhakathāyañ n' atthi.

Evam tāya saccakiriyañ katvā udake āsittamatte yeva
Sotthisenassa kuṭṭhañ ambiladhotāñ viya tambamalañ tāvad
eva apagañchi⁵. Te katipāhañ tattha vasitvā arañña⁶ nik- 10
khamma Bārāṇasim patvā uyyānañ pavisiṃsu. Rājā tesam
āgatabhāvañ ūtvā uyyānañ gantvā tatth' eva Sotthisenassa
chattañ ussāpetvā Sambulañ aggamaheṣiṭṭhāne abhiññāpetvā
nagarañ pavesetvā sayam isipabbajjañ pabbajitvā uyyāne
vāsañ kappesi, rājanivesane yeva nibaddhañ bhuñji. Sotthi- 15
seno pi Sambulāya aggamaheṣiṭṭhānamattam⁷ eva adāsi, na
pana⁸ koci sakkāro ahosi, atthibhāvañ pi 'ssa va na⁹ aññāsi,
aññāh' eva itthiñ saddhiñ abhirami. Sambulā sapattiroseña¹⁰
kisā ahosi uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthagattā¹¹. Sā
ekadivasañ sokavinodanattañ bhuñjitum āgatassa sasurata- 20
pasassa santikañ gantvā tañ katabhattakiccañ vanditvā eka-
mantañ nisīdi. So tañ milātindriyañ¹² disvā

28. Ye kuñjarā sattasatā ulārā
rakkhanti rattindivam uyyutāvudhā¹³
dhanuggahānañ ca satāni soḷasa
kathaividhe passati bhadde sattavo ti g. ā. 297.

Tass' attho: bhadde Sambule ye amhākañ sattasatā kuñjarā te va
khaggagatānañ¹⁴ yodhānañ ca vasena¹⁵ uyyutāvudhā¹⁶ aparāni ca soḷasa

¹ Ck yathā. ² Bā supātha. ³ Ck Bā -miti. ⁴ so B^s; Cks likhītāya, Bā likhi-
tañ. ⁵ Bā -gacchi. ⁶ Bā arañña. ⁷ Bā -ṭhānañ. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā piṣṣā ni.
¹⁰ Bā yasapatidosena. ¹¹ Ck dhamanasantagattā? Bā dhamanisaṇḍatagattā.
¹² Bā^s milāyati-. ¹³ Ck uyyatā-, Bā uyyuttā-. ¹⁴ Bā tesañceva khandhagatānañ,
Bā tesañca gandha-. ¹⁵ Ck yodhānāvavasena, Bā yodhānavasena. ¹⁶ Bā uyyuttā-.

dhanuggahasatāni rattindivam Bārāpasim rakkhanti, evam surakkhite nagare
kathamvidhe tvam sattavo passasi¹, yassā tava sāsankā sappajibhayā araṇṇā
āgatakāle² pabhāsampaṇṇam sarīraṁ idāni pana milātapaṇḍupalāsavaṇṇā³ ati-
viya kilantindriyāsi, kassa nāma tvam bhāyasitī⁴.

5 Sā tassa vacanam sutvā „putto te deva mayi na puri-
masadiso“ ti vatvā pañca gāthā abhāsi:

29. Alamkatāyo padumuttarattacā
virāgitā passati hamsagaggarā,
tāsam sunitvā mitagītavādinam⁵
10 na 'dāni⁶ me tāta tathā yathā pure. 298.
30. Suvannasamkaccadharā⁷ suviggahā
alamkatā mānusiya⁸ accharūpamā
senūpiyā⁹ tāta aninditaṅgiyo
khattiyakaṇṇā paṭilābhayanti¹⁰ nam¹⁰. 299.
- 15 31. Sace aham tāta tathā yathā pure
patitā uñchāya¹¹ punā vane bhare
sammānaye maṁ na ca maṁ vimānaye
ito pi me tāta tato varam¹² siyā. 300.
- 20 32. Yam annapāne vipulasmi ohite
nārī vimatṭhābharanā alamkatā
sabbaṅgupetā patino va¹³ appiyā
ābajja¹⁴ tassā maraṇam tato varam. 301.
- 25 33. Api ce daliddā¹⁵ kapaṇā anālhiyā¹⁶
kālādutiyā¹⁷ patino ca sā piyā
sabbaṅgupetāya pi appiyāya
ayam eva seyyā kapaṇāpi yā piyā¹⁸ ti. 302.

Tattha padumuttarattacā ti padumagabbhasadisauttarattacā, sabbāsam
sarīrato suvaṇṇābhā niccharantīti¹⁹ vā dīpeti, virāgitā ti vilaggasarīrā

¹ Bds add bhadde. ² Bā adds pi. ³ Ck -paṇḍusālavaṇṇā. ⁴ Bā add pucchi.
⁵ Cks sunitvamhita-, Bā sunitvā mitagitivāditam, Bs sunitvāpita-. ⁶ Cks idāni.
⁷ Bds -saṅkaṇṇa-. ⁸ Bā seno-. ⁹ Bds -lo-. ¹⁰ Cs tam. ¹¹ Ck patitā uñchāya,
Bā patitam uccāya. ¹² Bā param. ¹³ Bā ca. ¹⁴ Ck ābajja, Bā abajha. ¹⁵
Bā dali-. ¹⁶ Ck anālhiyā, Bā adināhiyā. ¹⁷ Cks -tiyā, Bā kaṭādutiyā. ¹⁸
Ck piyā, Bā miyāyā, Bs piyāyā. ¹⁹ Ck Bā nicca-.

tanumajjhā ti attho, haṃsagaggarā ti evarūpā haṃsamadhurassara¹ nāriyo passati, tāsān ti so tava putto tāsān nārīnaṃ gītādīnam² sutvā³ idāni me tāta yathā pure tathā na vattatitī⁴ vadati, suvaṇṇasaṃkaccadharā ti suvaṇṇamayā⁵ ekaccālāṃkāradharā, alāṃkatā ti nānālāṃkārapatimaṇḍitā, mānu-siyaccharūpamā ti mānusiyo accharūpamā, senūpiyā⁶ ti sayanūpagatā⁷, nan ti taṃ⁸ tava puttaṃ paṭilābhayanti⁹, sace ahaṃ ti tāta yathā pure sace ahaṃ puna pi taṃ patim tath' eva kuṭṭharogena vanaṃ pavittāṃ uñchāya tasmim vane bhare puna pi maṃ so¹⁰ sammāneyya na vimāneyya¹¹ tato me ito pi Bārānasirajjato taṃ araṇṇam eva varaṃ siyā ti sapattirosena¹² sussantiyā⁵ ti dīpeti, yamaṇṇapāne ti yaṃ annapāne, ohite ti thapite paṭiyatte, iminā¹⁰ bahuvannapānaṃ¹³ gharaṃ dasseti, ayaṃ kir' assa¹⁴ adhippāyo: yā nārī vipulannapāne pi ghare ekikā va asaṃpattisamānā vimaṭṭhābharaṇā nānālāṃkārehi¹⁵ alāṃkatā sabbehi guṇehi upetā patino ca appiyā hoti ābajjha¹⁶ gīvāya vallim vā rajjuṃ vā¹⁷ bandhitvā tassa¹⁸ tato gharāvāsato [maraṇam eva varataran ti, anālābhīyā ti na ālāhikā¹⁹, kālādutiya²⁰ ti nipajjanakakaṭasarakadutiya¹⁵, seyyā ti kapaṇāpi samānā sā patino piyā ayaṃ eva uttamā ti.

Evam tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite tāpaso rājānam pakkosāpetvā „tāta Soṭṭhisena tayi kuṭṭharogābhībhūte²¹ araṇṇam pavisante tayā saddhim pavisitvā taṃ upaṭṭhahantī attano saccabalena tava rogaṃ [vūpasametvā yā²⁰ te rajjāpatitṭhānakāraṇam²² akāsi tassā nāma tvaṃ n' eva tṭhitatṭhānam na nisinnatṭhānam jānāsi, ayuttaṃ te kataṃ, mittadūbhikammaṃ nāṃ' etaṃ pāpikaṃ²³“ ti vatvā puttaṃ ovadanto

34. Sudullabh' itthī purisassa yā hitā,

25

bhatt' itthiyā dullabho yo hito ca²⁴,

hitā ca te sīlavatī ca bhāriyā,

janinda dhammaṃ cara Sambulāyā 'ti gātham āha. 303.

Tass' attho: tāta yā²⁵ purisassa hitā muducittā anukampikā itthi yo ca bhattā itthiyā hito katagūṇaṃ jānāti uḥho pi²⁶ te sudullabhā, ayaṃ ca Sambulā³⁰

¹ B^s haṃsā viya madhu-. ² B^d mihitādini, B^s mitagītā. ³ B^d sunitvā. ⁴ B^d vaṭṭa-. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d seno-. ⁷ B^d soṭṭhisenassa piyā paṭipalobhayanti in the place of sayanūpagatā. ⁸ B^d nañ. ⁹ B^d -lo-. ¹⁰ B^d adds na. ¹¹ B^d mānātimāneyyā, B^s nātimāneyya in the place of na vi-. ¹² B^d sapatidosena, B^s apatidosena. ¹³ B^d bahuvannapānaṃ. ¹⁴ C^{ks} tirassa. ¹⁵ B^d nānāla-. ¹⁶ B^d abajha. ¹⁷ B^d valliyā vajjuyā vā. ¹⁸ B^d tassā. ¹⁹ B^d na ālāhika, C^k na anālāhikā, C^s na anālāhikā. ²⁰ B^d kaṭadu-. ²¹ C^{ks} -to. ²² B^d rajje-. ²³ B^d pāpa. ²⁴ C^{ks} hitāya. ²⁵ C^{ks} tayā. ²⁶ B^d pe.

tuyhaṃ hitā c' eva sīlasampannā ca, tasmā etissā dhammaṃ vara, katagunaṃ jānitvā muducitto hohi, cittam assā paritosehīti.

Evaṃ so puttassa ovādaṃ datvā utṭhāya pakkāmi. Rājā pitari gate Sambulaṃ pakkosāpetvā „bhadde ettakaṃ kālaṃ
5 mayā katadosaṃ khama¹, ito paṭṭhāya sabbissariyaṃ tuyham eva dammīti“ osānagātham āha:

35. Sace tuvaṃ² vipule³ laddhabhoge

issāvatiṇṇā⁴ maraṇaṃ upesi

ahaṃ ca te bhadde imā ca kaṇhā⁵

10 sabbe va te vacanakarā bhavāmā 'ti. 304.

Tass' attho: bhadde Sambule sace tvaṃ ratanarāsimhi tḥaṇetvā abhisīn-citvā⁶ aggamaheṣiṭṭhānavasena vipulabhoge⁷ labhivāpi issāya otiṇṇā maraṇaṃ upesi ahaṃ ca imā ca rājakaṇhāyo⁸ sabbe tava vacanakarā bhavāma tvaṃ yathādhippāyaṃ imaṃ rajjaṃ vicārehīti sabbissariyaṃ tassā adāsi.

15 Tato paṭṭhāya ubho samaggāvāsaṃ vasantā dānādīni puññāni katvā⁹ yathākammaṃ gamaṃsu. Tāpaso jhānābhīññaṃ¹⁰ nibbattetvā Brahmaloḷkūpago ahosi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Mallikā patidevatā yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā Sambulā Mallikā ahosi, Sotthiseno

20 Kosalarājā, pitā tāpaso aham evā“ 'ti. Sambulajātakaṃ.

10. Gaṇḍatindujātaka.

Appamādo ti. Idam S. J. v. rājovādaṃ ā. k. Rājovādo heṭṭhā vitthārito.

Atīte pana Kampillaratṭhe Uttarapañcālanagare
25 Pañcālo nāma rājā agatigamane tḥito adhammena pamatto rajjaṃ kāresi. Ath' aṣṣa amācādayo sabbe pi adhammikā jātā. Balipīṭhā ratṭhavāsino puttadāre ādāya araṇṇe migā viya carimṣu, gāmaṭṭhāne gāmo nāma nāhosi, manussā rāja-

¹ Bā khamatha. ² Ck^s tvaṃ. ³ Ck^s vipulama, C^s -lam? ⁴ Bā issācetiṇṇā. ⁵ Bā imā rājakaṇhā. ⁶ Bā -sittā. ⁷ Bā -le-. ⁸ Ck^s -kaṇhāso, Bā rājakaṇhā. ⁹ Bā karitvā. ¹⁰ Bā -āyo.

purisabbhayena divā gehe vasitum na sakkonti, gehāni kaṇṭha-
 kasākhāhi parikkhipitvā aruṇe nggacchante yeva araṇṇaṃ pavi-
 santi, divā rājapurisā¹ vilumpanti rattim corā². Tadā Bo.
 bahinagare gaṇḍatindurukkhe³ devatā hutvā nibhatti, anusam-
 vaccharaṃ raṇṇo santikā saḥassagghaṇakaṃ⁴ balikammaṃ 5
 labhati, so cintesi: „ayaṃ rājā pamatto rajjaṃ kāreti, sakala-
 ratṭhaṃ vinassati, tṭhapetvā maṃ aṇṇo⁵ rājānaṃ patirūpe
 nivesetum samattho nāma n' atthi, upakārako cāpi me anu-
 samvaccharaṃ saḥassabalinā pūjesi⁶, ovadisāmi nan“ ti so
 rattibhāge raṇṇo sirigabbhaṃ pavisitvā ussīsakapasse tṭhatvā 10
 obhāsaṃ vissajjento⁷ ākāse atṭhāsi. Rājā taṃ bālasuriyaṃ viya
 jalamānaṃ disvā „ko si tvaṃ, kena vā kāraṇenāgato⁸“ ti pucchi.
 So tassa vacanaṃ sutvā „mahārāja ahaṃ tindukadevatā,
 tuyhaṃ ovādaṃ dassāmiti āgato mḥiti“. „Kim ovādaṃ nāma
 dassasīti“ evaṃ vutte M. „mahārāja, tvaṃ pamatto hutvā 15
 rajjaṃ kāresi, tena te sakalaratṭhaṃ bhataviluttaṃ⁹ viya vi-
 natṭhaṃ, rājāno nāma pamādena rajjaṃ kārentā sakala-
 ratṭhassāpi¹⁰ sāmino na¹¹ honti, diṭṭhe va dhamme vināsaṃ
 patvā samparāye pana mahānirāye nibbattanti, tesu ca
 pamādaṃ āpannesu antojanā bahijanaṃ pi 'ssa pamattā va 20
 honti, tasmā raṇṇā atirekena appamattena bhavitabban“ ti
 vatvā dhammadesanaṃ paṭṭhapento āha:

1. Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padaṃ, (Dhp.v.21)
 appamattā na mīyanti, ye pamattā yathāmatā. 305.
2. Madā pamādo jāyetha, pamādā¹² jāyate khayō, 25
 khayā padosā¹³ jāyanti, mā mado¹⁴ bharatūsabha¹⁵. 306.
3. Bahū hi khattiyā jīnā¹⁶ atthaṃ ratṭhaṃ pamādino
 atho pi gāmino gāmā anāgārā agārino. 307.

¹ B^d adds pi. ² B^d adds khādanti. ³ B^d gaṇḍatindukarukkha. ⁴ B^d -nikaṃ.
⁵ C^k aṇṇe maṃ, C^s aṇṇo maṃ. ⁶ B^d -ti. ⁷ B^d visajjētvā. ⁸ B^d -na idhā-
 gato si. ⁹ B^d s hataviluppantaṃ. ¹⁰ B^d -ssa. ¹¹ B^d nāma. ¹² C^k B^d -do. ¹³
 C^k s -de-. ¹⁴ B^d s pamādo. ¹⁵ C^k -sabhaṃ. ¹⁶ C^k pītā? B^d jīṇā, B^s jānā.

4. Khattiyassa pamattassa ratthasmiñ ratthavaddhana
sabbe bhogā vinassanti, rañño tañ vuccate aghañ. 308.
5. N' esa dhammo mahārāja, ativeleñ pamajjasi,
iddham¹ phitañ² janapadañ corā viddhamsayanti tañ³. 309.
6. Na te puttā bhavissanti na hiraññañ na dhāniyañ,
ratthe vilumpamānañhi sabbabhogehi jīyasi⁴. 310.
7. Sabbabhogaparijññañ⁵ rājānañ cāpi⁶ khattiya
ñātimittā suhajjā ca na nañ⁷ maññanti khattiyañ⁸. 311.
8. Hatthārūhā⁹ anīkaṭṭhā rathikā pattikārikā
tam evaṃ upajīvantañ na nañ⁷ maññanti khattiyañ¹⁰. 312.
9. Asaṃvihitakammantañ bālañ dummantimantitañ¹¹
sirī jahati dummedhañ jññañ va urago taçañ. 313.
10. Susaṃvihitakammantañ kāluttāhiyañ atanditañ —
sabbe bhogañbhivaḍḍhanti¹² gāvo sausbhā-m-iva. 314.
11. Upassutiñ mahārāja ratthe janapade cara,
tattha disvā ca sutvā ca tato tañ paṭipajjasīti. 315.

Tattha appamādo ti satiā avippavāso, amatapadañ ti amatassa
nibbānassa padañ adhiṇamakarāṇaṃ¹³, maccuno padañ ti maraṇassa kāraṇaṃ,
pamatto hi vipassanañ avadḍhetvā¹⁴ appaṭisaṇḍhikabhāvañ pattuñ asakkonto
20 punappuna saṃsāre jāyati c' eva mīyati ca, tasmā pamādo maccuno padañ
nāma, na mīyanti vipassanañ vadḍhetvā appaṭisaṇḍhikabhāvañ pattā puna
saṃsāre anibbattantañ na mīyanti nāma, ye pamattā ti mahārāja ye puggalā
pamattā te yathāmatā¹⁵ tath' eva ḍaṭṭhabbā, tasmā¹⁶ aniccasādhanaṭṭhā tassāpi¹⁷
hi ahañ dānañ dassāmi sīlañ rakkhissāmi uposathakammañ karissāmi kalyāṇa-
25 kammañ karissāmi ābhogo¹⁸ vā patthanā¹⁹ vā pariyaṭṭhānañ vā n' atthi,
appattaviññāpattā²⁰ pamattassāpi appamādañbhāvañ ti, tasmā ubho p'ete ekadivasa
va²¹, madā ti mahārāja ārogyayobbanajīvitamadāsaṃkhātā tividhā madā²² pa-
mādo nāma jāyati, so pamatto pamādam āpanno pañātipātādīni pāpakammāni
karoti, atha nañ rājāno chindāpenti vā hanāpenti vā sabbassa vā pan' assa²³
30 haranti, evaṃ assa pamādo²⁴ nātīdhanajīvitakkhaya jāyati, puna so²⁵ dhana-

¹ Bā idañ. ² Cā pītañ, Bā pītañ. ³ Bā nañ. ⁴ Ck riyati, Cs jīyati, Bā jīyasi.
⁵ Cks -junnāñ, Bs -jinnāñ. ⁶ Bā vāpi. ⁷ Bā tañ. ⁸ Bā mandiyañ. ⁹ Bā
-ro-. ¹⁰ Bā maññiyañ. ¹¹ Ck -nañ. ¹² Bā bhogo pi vadḍhanti. ¹³ Bā -gamaṇa-.
¹⁴ Cks vadḍhetvā, Bā avadḍhetvā. ¹⁵ Bā adds te. ¹⁶ Ck Bā kasmā. ¹⁷ so Cks;
Bā matassa pi. ¹⁸ Cs a-. ¹⁹ Ck pattanā, Cs pattatthanā? Bā pathanā. ²⁰ Bā
aparagata. ²¹ so Cks; Bā ekasādivasāva. ²² Ck dā, Bā omits madā. ²³ so Cks;
Bā sabbāsañ vā dhanassa. ²⁴ so all three MSS. for -dā? ²⁵ Cks yo.

khayaṃ vā yasakkhayaṃ vā patto jīvitum asakkonto jīvitavuttattbhāya kāya-
 duccaritādāni karoti, iec-assa¹ khayā padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi: mā
 mado² bharatūsabha raṭṭhabharaṇakajettha³ Bharatūsabha mā pamajja⁴, mā
 pamāḍi⁵ atho, atthaṃ raṭṭhan ti janapadavāsīnaṃ vuddhiṃ c' eva⁶ sakala-
 raṭṭhaṃ ca bahū pamāḍino⁷ jīnā⁸, tesam āvibhāvattbhāya Khantivādijātaka-
 Mātāṅgajātaka-Sarabhaṅgajātaka-Bharujātaka-Cetiyajātakādāni kathetabbāni, gā-
 mino ti gāmabhōjakāpi⁹ te te gāmino¹⁰ bahupamādadōsena jīnā⁸ parihīnā
 vinattā, anāgārā agārino ti pabbajitāpi pabbajitapaṭipattito gihī pi gharā-
 vāsato c' eva dhanadhaññādīhi ca bahū jīnā⁸ parihīnā ti vadati, taṃ vuccate
 aghaṇa ti mahārāja bhogaparihāni¹¹ nāma taṃ rañño dukkhaṃ vuccati, bhoga-
 bhāvena hi niddhanassa yaso hāyati, hīnayaso mahantaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ
 pāpuṇāti, nesa dhammo ti mahārāja esa porāpakarājūnaṃ dhammo na hoti,
 iddhaṃ phītaṃ ti annapānādīnā hiraññasuvannādīnā phītaṃ pupphitaṃ, na
 te puttā¹² ti mahārāja pavenipālakā¹³ te puttā na bhavissanti, raṭṭhavāsīno
 hi adhammikarañño esa putto kim amhākaṃ vadāhi¹⁴ karissati nāssa chattaṃ
 dassāma¹⁵ ti chattaṃ na denti, evam eva¹⁵ tesam pavenipālakā¹³ puttā na
 honti nāma, pariṇṇaṇa¹⁶ ti parihīnaṃ rājānaṃ, cāpīti¹⁷ sace hi¹⁸ so rājā
 hoti aha naṃ rājānaṃ samānaṃ pi khattiyaṇ¹⁹ ti ayaṃ rājā ti garucittena²⁰
 mānetabbaṃ katvā na maññanti, upajīvantā ti upanissāya jīvantāpi ete
 ettakā janā garucittena maññitabbaṃ na maññanti, kiṃkāraṇa: adhammika-
 bhāvena, sirīti yasavibhāvo²¹, tacca²² ti yathā urago jīṇaṃ taccaṃ
 jigucchamāno jahati²³ na puna oloketi evaṃ tādissaṃ rājānaṃ sirī jahati, su-
 samāvihitakamantaṃ²⁴ ti kāyadvārādīhi pāpakammaṃ akaraṇaṃ²⁵, abhi-
 vadāhanti²⁶ abhimukhaṃ gacchanta²⁶ vadāhanti, saṃsabbhāmivā²⁷ ti sa-
 usabhā iva, appamattassa hi²⁸ usabhajetthako²⁷ gogaṇo viya bhoga vadāhanti,
 upassutū ti janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaratthe janapade ca
 cara, tatthā²⁹ ti tasmiṃ ratthe caranto datthabbaṃ disvā sotabbaṃ sutvā
 attano guṇāguṇaṃ paccakkhaṃ katvā tato attano hitapaṭipattiṃ paṭijaggissasi³⁰.

Iti M. ekādasahi gāthāhi rājānaṃ ovaditvā „gaccha pa-
 pañcaṃ akatvā parigaṇha raṭṭhaṃ, mā nāsayīti“ vatvā sa-
 katthānaṃ eva gato. Rājāpi tassa vacanaṃ sutvā saṃ-
 vegappatto hutvā²⁹ punadvase rājānaṃ amacce paṭicchāpetvā³⁰
 purohitena saddhiṃ kālāssa³¹ eva pācīnadvārena nagarā nikkha-

¹ Bā imassa. ² Bā pamādo. ³ Cks raṭṭhaṃ. ⁴ Cks pajja. ⁵ Bā mā pamā-
 damāpajji. ⁶ Bā vuddhicceva, Cks vuddhameva. ⁷ Ck -ne, Bā padāpamāḍino. ⁸
 Bā jīṇā. ⁹ Bā -bhojanakāpi. ¹⁰ Bā gāmāpi. ¹¹ Bā yasabhoga-. ¹² Cks
 vuttā. ¹³ Cks pameṇi-. ¹⁴ Bā vuddhi. ¹⁵ Bā eva. ¹⁶ Cks pariṇṇaṇa. ¹⁷ Bā
 vāpiti. ¹⁸ Bā pi. ¹⁹ Bā mantiyaṇ. ²⁰ Bā tigarukacittena. ²¹ Ck sirini-
 yasavibhāvo, Ck sirītiyasavibhāvo, Bā sirīti-. ²² Cks tan. ²³ Bā hoti. ²⁴ Bā
 -kamman. ²⁵ Bā -to. ²⁶ Cks -taṃ. ²⁷ Bā sa usabho jetthako. ²⁸ Bā
 -pajjissasi. ²⁹ Bā omits hutvā. ³⁰ Bā -dervā.

mitvā yojanamattam gato. Tatth' eko gāmaṇḍimahallako
 aṭṭavito kaṇṭhakasākhā¹ āharitvā gehadvāraṃ parikkhipitvā
 pidahitvā puttadāraṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā sāyaṃ rāja-
 purisesu pakkantesu attano gharaṃ āgacchanto gehadvāre
 5 pāde kaṇṭakena² viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ³ nī-
 haranto

12. Evaṃ vedetu Pañcālo saṃgāme sarasamappito⁴

yathāham ajja vedemi kaṇṭakena² samappito ti 316.

imāya gāthāya rājānaṃ akkosi, taṃ paṇ' assa akkosanaṃ⁴
 10 B-ssāpubhāven' eva ahosi, B-ttena adhiggaḥito va so akkosīti
 veditabbo. Tasmiṃ pana samaye rājā ca purohito ca aññā-
 takavesena⁵ tassa santike va aṭṭhamasu. Ath' assa vacanaṃ
 sutvā purohito itaraṃ g. ā.:

13. Jijṇo dubbalacakkhū sī, na rūpaṃ sādhu passasi,

15 kiṃ attha Brahmāḍattassa

yaṇ taṃ maggheyya⁶ kaṇṭako² ti. 317.

Tattha maggheyyā⁷ 'ti vijjheyya⁸, i. v. h.: yadi tvaṃ attano avyatta-
 tāya kaṇṭakena² viddho ko ettha raṇṇo doso ti yena rājānaṃ akkosasi kiṃ te
 raṇṇā⁹ kaṇṭako² oloketvā ācikkhitabbo ti.

20 Taṃ sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi:

14. Pahottha¹⁰ Brahmāḍattassa.yo¹¹ 'haṃ maggo¹² 'smi brāhmaṇa,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā¹³. 318.

15. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁴ bahu adhammiko jano. 319.

25 16. Etādisse bhaye tāta bhayaṭṭhā tāva¹⁵ mānava
 nillenaḍāni kubbanti vane āhatvā¹⁶ kaṇṭakan² ti. 320.

Tattha pahotthā¹⁷ 'ti brāhmaṇa yo¹⁸ kaṇṭhakasākhake magge¹⁹ patito
 sannisinno bahū²⁰ ettha Brahmāḍattassa dosā²¹, tvaṃ ettakaṃ kālāṃ raṇṇo

¹ Bā kaṇṭhakasākhāṇi. ² Bā kaṇṭha-. ³ Bā saramappito. ⁴ Cks -taṃ. ⁵ Bā
 -neva. ⁶ Bā yaṃ tvaṃ maggeyya. ⁷ Bā maggeyyā. ⁸ Ck Bā vijjheyya. ⁹ Bā -o.
¹⁰ so Ck; Ck bhotta, Bā pahettha. ¹¹ Bā so. ¹² so Cks for magge? Bā magga.
¹³ Bā matā. ¹⁴ Bā kuṭṭa-, Bā kūṭa-. ¹⁵ Ck nāna, Ck tāta. ¹⁶ Bā āhantā. ¹⁷
 Bā pahvetthā. ¹⁸ Bā so. ¹⁹ Cks kaṇṭakena maggo. ²⁰ Cks -u. ²¹ Bā -o.

dosena mama sakaṇṭake magge vicāraṇabhāvaṃ na jānāsi¹, arakkhitā-pe-
kaṇṭakan ti, tattha khādanti ti vilumpanti, tuṇḍiyā² 'ti vadhabandhanādihi
pīletvā adhammabalīsādhakā³, kuḍḍarājassā⁴ 'ti pāparaṇño, adhammiko ti
paṭicchannakammanto, tātā 'ti purohitaṃ ālapati, māṇavā ti manussā⁵,
nillena kāṇīti nīliyaṇaṭṭhānāni, vane āhatva⁶ kaṇṭakan ti kaṇṭakan 5
āharitva dvārāni pidahitvā gharāṃ chaddetvā puttadāraṃ ādāya vanaṃ pavi-
sitvā tasmīṃ vane attano nīliyaṇaṭṭhānāni karonti, athavā vane yo kaṇṭako taṃ
āharitvā gharāni parikkhipanti, iti raṇño dosen' ev' amhi kaṇṭakena viddho mā
evarūpassa raṇño upatthambho hohīti.

Taṃ sutvā rājā purohitaṃ āmantetvā „ācariya mahallako 10
yuttaṃ bhaṇati, amhākaṃ eva doso, ehi nivattāma, dhammena
rajjāṃ kāressāmā“ 'ti āha. Bo. purohitassa sarīre adhi-
muccitvā⁷ purato ṭhatvā⁸ „parigaṇhāma tāva mahārājā“ 'ti
āha. Te taṃhā gāmaṃ aṇṇaṃ gāmaṃ gacchantā antarāmagge
ekissā mahallikāya saddaṃ assosun, sā kir' ekā daḍḍidditthi dve 15
dhītaro vayappattā rakkhamānā tāsāṃ araṇṇaṃ gantuṃ na
deti, sayāṃ araṇṇato dārūni c' eva sākaṃ ca āharitvā dhītaro
paṭijaggi⁹. Sā taṃ divasaṃ ekaṃ gumbaṃ āruyha sākaṃ
gaṇhanti pavaṭṭamānā¹⁰ bhūmiyaṃ patitvā rājānaṃ maraṇena
akkosanti 20

17. Kadāssu nāma ayaṃ rājā Brahmadatto marissati
yassa raṭṭhasmiṃ jīvanti¹¹ appatitā¹² kumārīkā ti g. ā. 321.

Tattha appatitā¹³ ti assāmikā, sace hi tā sassāmikā¹⁴ assu maṃ po-
sseyyūṃ, pāparaṇño pana rajje ahaṃ dukkhaṃ anubhomi, kadā nu kho esa
marissatīti evaṃ Bodhisattānubhāvena¹⁵ akkosi. 25

Atha naṃ purohito paṭisedhento

18. Dubbhāsitaṃ hi te jammī anattapadakovide,

kuhiṃ rājā¹⁶ kumārīnaṃ

bhattāraṃ pariyasatīti g. ā. 322.

¹ Bds add tassa hi. ² Bds ku-. ³ Cks -sāṭakā, Bds adhammena balīsādhakā.

⁴ Bds kuṭa-, Bds kūṭa-. ⁵ Bds adds pi. ⁶ Cs āgatva, Bds āgantvā, Ck āhatvā. ⁷
Bds -muñci-. ⁸ Bds gaṇtvā. ⁹ Bds -ggati. ¹⁰ Bds pavatta-. ¹¹ Bds raṭṭhamhi
jīvanti. ¹² Bds appatikā. ¹³ Ck Bds appatikā, Cs appatitā corr. to appatikā.

¹⁴ Bds tasamsāmikā. ¹⁵ Bds -neva. ¹⁶ Cs -a.

Taṃ sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi:

19. Na me dubbhāsitaṃ brahme¹, Kovid² atthapadā ahaṃ,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 323.

20. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
5 ratthasmiṃ kuḍḍarājassa³ bahu adhammiko jano,
dujjīve dubbhare dāre kuto bhattā⁴ kumāriyo ti. 324.

Tattha kovidatthapadā ti ahaṃ atthapade kāraṇapade⁴ kovidā chekā,
mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasaṃsi, dujjīve ti dujjīve ratthe⁵ dubbhare dāre
jāte manussesu⁶ bhītatasisesu araṇṇe vasantesu, kuto bhattā kumāriyo ti⁷
10 kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantiti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā „yuttaṃ⁸ kathetīti“ parato⁹ gac-
chantā ekassa kassakassa saddaṃ assosum, tassa kira kassan-
tassa Sāliyo¹⁰ nāma balivaddo phālena pahato¹¹ sayi, so rājā-
naṃ akkosanto

15 21. Evaṃ sayatu Paṇḍalo saṅgāme sattiyaṃ hato¹².
yathāyaṃ kapaṇo seti hato phālena Sāliyo ti g. ā. 325.

Tattha yathā ti yathā ayaṃ vedanāmatto¹³ Sāliyabalivaddo seti evaṃ
sayatū ti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento

20 22. Adhammena tuvaṃ¹⁴ jamma Brahmadattassa kujjhasi
yo tvaṃ sapasi¹⁵ rājānaṃ aparajjhivāna attanā ti g. ā. 326.

Tattha adhammena ti akāraṇena asabhāvena.

Taṃ sutvā so¹⁶ tisso gāthā abhāsi:

23. Dhammena Brahmadattassa ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa,
25 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 327.

24. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
ratthasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁷ bahu adhammiko jano. 328.

¹ Cs -a. ² Bā kuṭa-, Bs kūta-. ³ Ck hatthā, Bā tatthā. ⁴ Bā kāraṇe. ⁵ Cs
adds rattham. ⁶ Cs -sse. ⁷ Cs omits ti. ⁸ ti ahaṃ --- yuttaṃ wanting in
Ck. ⁹ Bā pu-. ¹⁰ Ck sālittassayo. ¹¹ Bā mahato. ¹² Cks bhato. ¹³ Bā
-nāppatto. ¹⁴ Cks tvaṃ. ¹⁵ Ck yapasī, Cs pasaṃsi, Bā samasi or sapasi?
¹⁶ Cks omit so. ¹⁷ Bā kuṭa-

25. Sā nūna puna re pakkā vikāle bhattam āhari,
bhāttahāriṃ¹ apekkhanto hato phālena Sāliyo ti. 329.

Tattha dhammenā 'ti kāraṇen' eva na akāraṇena akkosatīti saññānā mā kari, sā nūna puna re pakkā vikāle bhattamāharīti brāhmaṇa sā mama bhāttahārikā itthi pāto va mama bhattam pacitvā āharanti adhammabalisādhakehi Brahmadattassa dāsehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayhaṃ bhattam pakkam bhavissati, tena kāraṇena vikāle bhattam āhari, ajja vikāle bhattam āharīti cintetvā chātajjhatto ahaṃ taṃ bhāttahāriṃ olokeno goṇaṃ aṭṭhāne patodeṇa vijjhiṃ, ten' esa pādaṃ ukkhāpitvā² phālena paharanto hato phālena Sāliyo, tasmā esa mayā hato ti saññānā mā kari, pāparaṇño yeva hato nām' esa, mā narass'³ avaṇṇaṃ bhaṇīti. 10

Te parato⁴ gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadivase pāto va ekā kūṭadhenū godohakaṃ pādena paharitvā saddhiṃ khīrena⁵ pavaṭṭesi⁶, so Brahmadattam akkosanto

26. Evaṃ haññatu Pañcālo saṃgāme asinā daḥhaṃ⁷ 15
yathāham ajja pahato khīraṃ ca me pavaṭṭitan⁸ ti g. ā. 330.
Taṃ sutvā⁹

27. Yaṃ pasū khīraṃ chaḍḍeti¹⁰ pasu phālaṃ ca hiṃsati
kiṃ tattha Brahmadattassa yaṃ no garahato¹¹ bhavan ti 331.
brāhmaṇena gāthāya vuttāya puna¹² tisso gāthā abhāsi: 20

28. Gārayho brahme Pañcālo, Brahmadattassa rājino
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 332.

29. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā
raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹³ bahu adhammiko jano. 333.

30. Caṇḍā aṭṭanakagāvi¹⁴ yaṃ pure na duhāmase 25
taṃ dāni ajja dohāma khīrakāmeḥ¹⁵ upaddutā ti. 334.

Tattha caṇḍā ti pharusā, aṭṭanakagāvīti¹⁵ palāyanasilā, khīrakāmeḥ iti adhammikaraṇño purisehi bahūṃ khīraṃ āharāpentehi upaddutā duhāma, sace hi so dhammena rajjaṃ kāreyya na no evarūpaṃ bhayaṃ āgaccheyyā 'ti. 30

¹ C^s bhāttagāriṃ, C^k -bhāriṃ. ² B^s add tena. ³ B^d C^k tarass. ⁴ B^d pu.
⁵ C^s sakhiṇena. ⁶ B^d -ttesi. ⁷ B^s hato. ⁸ C^s pavaṭṭhi-, B^d pavatti. ⁹
B^s add purohito. ¹⁰ B^d chaḍḍetvā. ¹¹ so C^s for -te? B^d -hito. ¹² B^d
punaṃ so. ¹³ B^d kuṭa-. ¹⁴ C^s aṭṭanakagāvi, B^d akatanā-, B^s akaṭanā-. ¹⁵
C^s aṭṭanakagāviti, B^s akaṭanāti.

Te „yuttaṃ kathetīti“ tamhā gāmā nikkhamitvā mahā-
 maggaṃ āruyha nagarābhimukhā gamimsu. Ekasmiñ ca
 gāme balisādhakā¹ asikosatthāya ekaṃ taruṇaṃ kabara-
 vacchaṃ² māretvā cammaṃ gaṇhiṃsu, vacchakamātā dhenu
 5 puttāsokena tiṇaṃ na khādanti pāṇīyaṃ³ na pivati parideva-
 mānā āhiṇḍati. Taṃ disvā gāmadārakā rājānaṃ akkosantā

31. Evaṃ kandaṭṭu Pañcālo viputto vippasukkhata
 yathāyaṃ kapaṇā gāvī viputtā paridhāvātīti g. ā. 335.

Tattha paridhāvātīti paridevamānā dhāvātīti.

10 Tato purohito itaraṃ gātham āha:

32. Yaṃ pasu pasupālassa⁴ pabbhameyya⁵ raveyya vā
 ko n' idha aparādh' atthi Brahmaddattassa rājino ti. 336.

Tattha pabbhameyya⁵ raveyya vā ti bhameyya vā viraveyya vā,
 i. v. h.: pasu nāma pasupālassa⁴ rakkhantass' eva dhāvati pi viravati tiṇaṃ
 15 pi na khādanti pāṇīyaṃ pi na pivati, idha rañño ko nu aparādhō ti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsiṃsu⁶:

33. Aparādhō mahābrahme Brahmaddattassa rājino,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 337.

34. Rattinhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 20 raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa⁷ bahu adhammiko jano,
 kathaṃ no⁸ asikosatthā khīrapā haññate pajā ti. 338.

Tattha mahābrahme ti mahābrāhmaṇa, rājino ti rañño, kathaṃ no
 ti kathaṃ nu kena nāma kāraṇena, khīrapā haññate pajā ti pāparājassa
 sevakehi khīrapako vacchako haññati, idān' eva sā dhenu puttāsokena paridevatī,
 25 so pi rājā ayaṃ dhenu viya paridevatū 'ti rājānaṃ akkosīṃsu yeva.

Te⁹ „kāraṇaṃ vadathā“ 'ti vatvā pakkamīṃsu. Ath'
 antarāmagge ekissā sūkkhapokkharaniyā kākā¹⁰ tuṇḍehi vij-
 jhitvā maṇḍuke¹¹ khādanti. Bo. tesu taṃ ṭhānaṃ sampattesu
 attano ānubhāvena maṇḍukena

¹ Cks balisādhako. ² Bā -akam. ³ Cks pāṇi-, Bā pāṇi-. ⁴ Bā -phā-. ⁵ Bā
 sambha-. ⁶ Ck abhāsuṃ. ⁷ Bā kuṭa-. ⁸ Bā nu. ⁹ Bā add sādhu vo. ¹⁰
 Cks kāka. ¹¹ Cks Bā -uke.

35. Evaṃ khajjatu Pañcālo hatto yuddhe saputtako
yathāham ajja khajjāmi gāmakehi¹ araṇṇaḥo ti 339.
rājānaṃ akkosāpesi.

Tattha gāmakehi¹ ti² gāmaṃvāsīhi.

Taṃ sutvā purohito maṇḍukena² saddhiṃ sallapanto: 5

36. Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ
rājāno maṇḍuka manussaloke,
n' ettāvatā rājā adhammacārī
yaṃ tādisaṃ jīvaṃ adeyyu³ dhaṃkā ti g. ā. 340.

Tattha jīvaṃ ti jīvantaṃ, adeyyuṃ⁴ ti khādeyyuṃ⁵, dhaṃkā kākā. 10
Ettāvatā rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araṇṇaṃ pavisitvā raṇṇā
taṃ rakkhantena caritun ti.

Taṃ sutvā maṇḍuko dve gāthā abhāsi:

37. Adhammarūpe vata brahmacārī
anuppiyaṃ bhāsati khattiyassa,
vilumpamānāya puthuppajāya
pūjesi rājā⁶ paramappavādim¹. 341. 15

38. Sace imaṃ brahme surajjakaṃ siyā
phītaṃ raṭṭhaṃ muditaṃ vipasaṇṇaṃ
bhutvā baliṃ aggapiṇḍaṃ ca kākā
na mādisaṃ jīvaṃ adeyyu dhaṃkā ti. 342. 20

Tattha brahmacārīti purohitaṃ garahantaṃ⁸ āha, khattiyassā⁹ ti
evārūpassa pāparaṇṇo, vilumpamānāya⁹ ti vilumpamānāya¹⁶, ayaṃ eva vā
pātho, puthuppajāyā¹⁰ ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya, pūjesi¹¹ paṇḍitaṃ¹¹,
surajjakaṃ ti chandādivasena agantvā¹² dasa rājadharmā akopentena¹³ 25
rakkhiyamānaṃ sace idaṃ surajjakaṃ¹⁴ bhavēyya, phītaṃ ti deveṣu¹⁵ sammā
dhāraṇā¹⁶ anuppavacchantaṃ¹⁷ sampannaṃ¹⁸, na mādisaṃ¹⁹ ti¹⁹ evaṃ sante
mādisaṃ jīvaṃ¹⁹ yeva kākā na khādeyyuṃ, evaṃ chasu ṭhāneṣu akkosanaṃ
Bodhisattānubhāvena ahoṣi.

¹ Bds -mi-. ² Bd -ehi. ³ Cks adheyya, Bd adeyyuṃ. ⁴ Ck adheyyuṃ. ⁵ Cks
-dhe-. ⁶ Cks Bd rājāṃ. ⁷ Bd -daṃ. ⁸ Bds -to. ⁹ Bd viluppa-. ¹⁰ Cks
viluppa-. ¹¹ Ck -sayāṃ, Cs -sayiṃ. ¹² Bd āg-. ¹³ Bd adds raṇṇā. ¹⁴ Bd
-akāṃ. ¹⁵ Cks deve. ¹⁶ Cks samma-. ¹⁷ Bd -va-. ¹⁸ Bd -ssisaṃ. ¹⁹
Ck khādiyaṃ, Cs khādisaṃ.

Tam sutvā rājā ca purohito ca araṇṇe vāsitaracchāna-
maṇḍukaṃ¹ upādāya sabbe amhe yeva akkosantīti. Tato va
nagaraṃ gantvā dhammena rajjaṃ kāretvā M-assa ovāde tthitā
dānādīni puñṇāni karimsu.

- ⁵ S. Kosalarāṇṇo i. d. ā. „mahārāja raṇṇā nāma agatigamanam
pahāya dhammena rajjaṃ kāretabban“ ti vatvā j. s.: „Tadā gaṇḍa-
tindukadevatā² aham evā“ ti. Gaṇḍatindukajātakaṃ³. Tīm-
saṇipāta vaṇṇanā niṭṭhitā⁴.

¹ C^{ks} vāsaṃ-. ² B^d gaṇḍutinduka-. ³ B^d gaṇḍutindukajātakaṃ niṭṭhitam. ⁴ B^d
omits timsa - - tā.

XVII. CATTALISANIPATA.

1. Tesakunajātaka.

Vessantarantaṃ pucchāmiti. Idaṃ S. J. Kosalaraṇṇo ovādasena¹ kathesi. Taṃ hi rājānaṃ dhammasavanatthāya āgataṃ S. āmantetvā „mahārāja raṇṇā nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ. 5 yasmīṃ hi samaye rājāno adhammikā honti rājayuttāpi tasmīṃ² samaye adhammikā hontīti“ Catukkanipāte āgatayuttanayena³ ovaditvā agatigamane ca agamane ca ādīnavaṃ ca ānisaṃsaṃ ca kathetvā supina-kūpamā⁴ ti ādīnā nayena kāmesu ādīnavaṃ vitthāretvā⁵ „mahārāja imesaṃ⁶

10

Maccunā saṃgaro⁷ n' atthi lañcaggāho na vijjati yuddhaṃ n' atthi jayo n' atthi, sabbe maccuparāyanā, tesāṃ paralokaṃ gacchantānaṃ tlapetvā attanā katakalyāṇakammaṃ⁸ aṇṇā⁹ patitthā nāma n' atthi, evaṃ ittarapaccupatthānaṃ avassaṃ pahātabbaṃ, yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ na vaṭṭati¹⁰, appamat- 15 tena¹¹ hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati¹⁰, porāṇakarājāno¹² anuppanne pi Buddhhe paṇḍitānaṃ ovāde tathā dhammena r. kāretvā devanagaraṃ pūrayamānā gamiṃsū“ ti vatvā tena yācito a. ā.:

A. B. Br-o r. k-o aputtako ahosi, patthento puttāṃ vā dhītaraṃ vā na labhī¹³. So ekadivasaṃ mahantena parivārena 20 uyyānaṃ gantvā divasabhāgaṃ uyyāne kīlitvā maṅgalasāla-

¹ Bā adds ārabha. ² Bā adds hi. ³ Ck -suttanayena, Bā -vuttanayena. ⁴ Ck -ku-, Bā -kūpamā kāmā. ⁵ Bā vivaretvā. ⁶ Bā -saṃhi. ⁷ Bā saṃka-. ⁸ Bā katarā-. ⁹ Cks aṇṇānaṃ. ¹⁰ Cks vaṭṭatīti. ¹¹ Bā appamattena. ¹² Ck pārānakā. ¹³ Bā -ati.

rukkkhamūle sayanaṃ attharāpetvā¹ thokaṃ niddāyitvā pabuddho
 sālarukkkhaṃ olokento² tattha sakunaḥkulāvakaṃ passi, saha
 dassanen' ev' assa sineho³ uppajji, so ekaṃ purisaṃ pakkosā-
 petvā „imaṃ rukkkhaṃ abhirūhitvā⁴ etasmim⁵ kulāvake kassaci
 5 atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhīti“ āha. „So abhirūhitvā⁴ tattha
 tīṇi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. „Tena hi etesaṃ⁶ upari
 nāsāvataṃ⁷ mā vissajjesīti“ vatvā caṃkoṭake⁸ kappāsapicūṃ
 attharivitvā „tatth' etāni⁹ aṇḍakāni ṭhapetvā sanikaṃ otarā¹⁰“ ti
 otarāpetvā caṃkoṭakaṃ¹¹ hatthena gahetvā „katarasakunaṇḍa-
 10 kāni¹² nāṃ' etānīti“ amacce pucchi. Te „mayāṃ na jānāma,
 nesādā jānissantīti“ vadiṃsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā
 pucchi. Nesādā „mahārāja¹³, ekaṃ ulūkaṇḍaṃ¹⁴, ekaṃ sāli-
 kāya aṇḍaṃ, ekaṃ sukaṇḍaṃ¹⁵“ ti kathayimṃsu. „Kiṃ pana
 ekasmim kulāvake tiṇṇaṃ sakunīkānaṃ aṇḍāni hontīti“.
 15 „Āma deva paripantho asati sunikkhittāni na nassantīti“.
 Rājā tussitvā „ime mama puttā bhavissantīti“ tāni tīṇi aṇḍāni
 tayo amacce paṭicchāpetvā¹⁶ „ime mayhaṃ puttā bhavissanti,
 tumhe sādhuḥkaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mama
 āroceyyāthā“ ti āha. Te¹⁷ sādhuḥkaṃ rakkhimṃsu. Paṭhamāṃ¹⁸
 20 ulūkaṇḍaṃ bhijji, amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā „itthi-
 bhāvaṃ vā purisabhāvaṃ vā jānāhīti“ vatvā tena vīmamsitvā
 „puriso“ ti vutte rājānaṃ upasaṃkamitvā „putto te deva jāto“
 ti āha. Rājā tuṭṭho tassa bahū¹⁹ dhanāṃ datvā „putta-
 kaṃ²⁰ sādhuḥkaṃ paṭijagga, Vessantaro ti c' assa nāmaṃ
 25 karohīti“ vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhacca-
 yena sālikāya aṇḍaṃ bhijji, so pi amacco taṃ nesādena vī-
 mamsāpetvā „itthīti“ sutvā rañño santikaṃ gantvā „dhītā
 deva jātā“ ti āha. Rājā tuṭṭho tassāpi dhanāṃ²¹ datvā

¹ Bā attharivitvā. ² Bā -etvā. ³ Cks sneho. ⁴ Bā -ruyhitvā. ⁵ Bā ekasmim. ⁶ Bā tesam. ⁷ Bā nāsa-. ⁸ Bā caṃkoṭake. ⁹ Bā eva. ¹⁰ Bā -āhi. ¹¹ Bā caṃkoṭakaṃ. ¹² Cks -kā. ¹³ Bā adds tesu. ¹⁴ Bā -kaṇḍaṃ. ¹⁵ Bā suvaka-aṇḍaṃ. ¹⁶ Bā -detvā. ¹⁷ Bā adds tāni. ¹⁸ Bā tesu pa-. ¹⁹ C Bā -u. ²⁰ Bā adds me. ²¹ Bā bahudha-.

„dhītaraṃ me sādhukaṃ paṭijagga, Kuṇḍalinīti c' assā
 nāmaṃ karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi. Puna
 katipāhaccayena sukaṇḍaṃ² bhijji, so pi amacco taṃ ne-
 sādena vīmaṃsāpetvā „puriso“ ti vutte rañño santikaṃ gantvā
 „putto te deva jāto“ ti āha. Rājā tuṭṭho dhanam³ datvā 5
 „puttassa me mahantena parivārena maṇigalaṃ katvā Jam-
 buko ti⁴ nāma karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi.
 Te tayo pi sakuṇā tiṇṇaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumāra-
 parihārena vadḍhanti. Rājā „mama putto, mama dhītā“ ti
 vocharati. Atha⁵ amaccā aññamaññaṃ avahasanti⁶: „passatha 10
 rañño kiriyaṃ, tiracchānagate⁷ ‘putto dhītā me’ ti vadanto
 vicarati“⁸. Rājā cintesi: „ime amaccā etesaṃ pamāṇaṃ⁹
 paññāsampadaṃ na jānanti, pākaṭaṃ nesaṃ karissāmīti“.
 Ath' ekaṃ amaccaṃ Vessantarassa santikaṃ pesesi: „tumhe“
 pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchati¹⁰“¹¹. 15
 Amacco āgantvā¹² Vessantaraṃ vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi.
 Vessantaro attano paṭijaggakaṃ¹³ amaccaṃ pakkhositvā¹⁴
 „mayhaṃ kira pitā maṃ¹⁵ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhā-
 gatassa sakkāro¹⁶ kātuṃ vaṭṭatīti¹⁷“, „kadā āgacchatīti¹⁸“.
 pucchi. Amacco „ito sattame divase āgacchatū“ ti āha. Taṃ 20
 sutvā Vessantaro „pitā me ito sattame divase āgacchatū“ ti vatvā
 uyyojesi. So gantvā¹⁹ rañño ārocesi²⁰. Rājā sattame divase
 nagare bheriṃ carāpetvā puttassa vasananivesanaṃ²¹ agamāsi.
 Vessantaro rañño mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsa-
 kammakarādīnaṃ²² pi sakkāraṃ kārāpesi²³. Rājā Vessantarassa- 25
 kuṇassa gehe bhuñjitvā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakani-
 vesanaṃ āgantvā rājamaṅgane mahāmaṇḍapaṃ kāretvā²⁴ nagare
 bheriṃ carāpetvā alaṃkatamaṇḍape mahājanaparivāro nisīditvā

¹ Bā adds pi. ² Bā suvaṇḍaṃ. ³ Bā bahudha-. ⁴ Bā adds cassa. ⁵ Bā athassa.

⁶ Cks abbhassanti. ⁷ Bā mama puttānaṃ in the place of pamāṇaṃ. ⁸ Bā
 -hākaṃ. ⁹ Bā -tūti. ¹⁰ Bā gantvā. ¹¹ Bā -naṃ. ¹² Bā pakkosāpetvā. ¹³
 Bā omits maṃ. ¹⁴ Bā -raṇ. ¹⁵ Cks vaṭṭatī. ¹⁶ Bā rājā āgacchatūti. ¹⁷
 Bā āg-. ¹⁸ Bā ācikkhi. ¹⁹ Bā omits vasana. ²⁰ Bā -kārānaṃ. ²¹ Bā
 kāresi. ²² Bā kārāpetvā.

„Vessantaram ānetū“ 'ti amaccassa santikaṃ pesesi. Amacco Vessantaram suvaṇṇapīṭhe nisīdāpetvā ānesi. Sakuṇo pitu amke nisīditvā pitarā saha kīḷitvā gantvā¹ tatth' eva pīṭhe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ puc-
5 chanto paṭhamam gātham āha:

1. Vessantaram taṃ pucchāmi², sakuṇa³ bhaddam atthu te,
rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti. 1.

Tattha sakuṇa 'ti taṃ ālapati, kiṃsū 'ti katarakiccaṃ, kataṃ varan ti uttamaṃ hoti, kathehi me tāta sakalaṃ rājadhammaṃ ti evam kira naṃ⁴
10 so pucchi.

Taṃ sutvā Vessantaro pañham akathetvā va rājānaṃ tāva pamādena codento dutiyaṃ gātham āha:

2. Cirassaṃ vata maṃ⁵ tāto Kaṃso Bārāṇasiggaho
pamatto appamattaṃ maṃ pitā puttam acodayīti. 2.

Tattha tāto 'ti pitā, Kaṃso ti idaṃ tassa nāmaṃ, Bārāṇasiggaho ti catūhi saṃgahavatthūhi Bārāṇasim gahetvā vattanto, pamatto ti evarūpānaṃ paṇḍitānaṃ santike vasanto pañhassa apucchanaṃ pamatto, appamattaṃ ti, silādiguṇayogena maṃ appamattaṃ, pitā ti posakapitā, acodayīti amaccehi tiracchānagate putte katvā voharati avahasiyamāno pamādaṃ āpajjitvā cirassaṃ
20 ajja codesi pañham pucchīti vadati.

Imāya gāthāya codetvā „mahārāja rañña nāma tisu⁶ dhammesu tathavā dhammena rajjam kāretabban“ ti vatvā rājadhammaṃ kathento āha:

3. Paṭhamen⁷ eva vitathaṃ kodham hāsaṃ⁸ nivāraye,
25 tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ⁹ āhu khattiya. 3.
4. Yaṃ tvaṃ tāta tape kammaṃ pubbe katam asaṃsayam
ratto duṭṭho ca yaṃ kayirā na taṃ kayirā tato punaṃ¹⁰. 4.
5. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana¹⁰
sabbe bhogaṃ vinassanti, rañño taṃ vuccate agham. 5.
- 30 6. Sirī ca tāta Lakkhī ca pucchitā etad abravuṃ:
uttānaviriye¹¹ pose ram' āham¹² anusuyyake. 6.

¹ Bā omits ga-. ² Cks -ma. ³ Cks -paṃ. ⁴ Bā taṃ. ⁵ Bā me. ⁶ Ck nāmāsisu. ⁷ Ck hāsaṃ, C^s hasaṃ. ⁸ Bā vattaṃ. ⁹ C^s Bā puna. ¹⁰ Bā -vaddhana. ¹¹ Bā uttāne. ¹² Ck ramahaṃ, Bā ramāmaṃ.

7. Ussuyyake duhadaye purise kammadussake
kālakaṇṇī mahārāja ramati cakkabhañjanī. 7.
8. So [tvam] sabbesaṃ¹ suhadayo sabbesaṃ rakkhito bhava,
alakkhiṃ² nuda mahārāja lakkhi³ bhava nivesanaṃ. 8.
9. Salakkhi dhisampanno puriso hi⁴ mahaggato
amittānaṃ Kāsipati mūlaṃ aggaṃ ca chindati. 9.
10. Sakko pi hi bhūtapati utthāne⁵ na-ppamajjati
sa kalyāṇe dhiṭṭiṃ katvā utthāne kurute mano. 10.
11. Gandhabbā pitaro devā sañjivā honti tādino,
utthahato appamajjato anutiṭṭhanti devatā. 11. 10
12. So appamatto akkuṭṭho tāta kiccāni kāraye
vāyamassu ca⁶ kiccesu, nālaso vindate sukhaṃ. 12.
13. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁷ anusāsani
alaṃ mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ dukkhāya cā⁸ 'ti. 13.

Tattha paṭhameneva vitathau ti tāta rājā nāma ādito va musāvādaṃ 15
nivāraye, musāvādino hi rañño raṭṭhaṃ nirojaṃ hoti, paṭhaviyā oja⁹ kamma-
karaṇapaṭṭhānato sattaratanamattaṃ heṭṭhā bhassati¹⁰, tato āhāre¹¹ telamadhu-
phāpītādisu vā osadhesu¹² oja⁹ na hoti, nirojāhārabhojino¹³ manussā bāvha-
bādha¹⁴ honti, raṭṭhe thalajalapathesu āyo n' uppajjati, tasmīṃ anuppajjaṇte
rājāno duggatā honti, te sevake saṃgaṇṇhituṃ na sakkonti, asaṃgaṇhītā rājānaṃ 20
garucittena olokenti, evaṃ tāta musāvādo nāma¹⁵ esa nirojo, so jīvitaḥetu pi
na¹⁵ katabbo, saccaṃ pana sōdhutaraṃ¹⁶ rasānaṃ ti tad eva pariggahetabbaṃ,
apī ca musāvādo nāma guṇaparidhamsako vipattipariyosāno dutiyakacittavāre
avācīparāyaṇaṃ karoti, imasmiṃ pan' atthe 'dhammo have hato hanṭīti' Cetiya-
jātakaṃ kathetabbaṃ, kodhaṃ ti tāta rājā nāma paṭhamam eva kuṇḍhanalakkha- 25
ṇaṃ kodhaṃ pi nivāreyya, tāta aññesaṃ hi kodho khippaṃ matthakaṃ na
pāpuṇāti rājūnaṃ¹⁷ pāpuṇāti, rājāno nāma vācāvudhā kuṇḍhitvā olokitaṃ matte-
nāpi paresaṃ vināsenti, tasmā raññā aññehi manussehi atirekataraṃ nikkodhena
bhavitabbaṃ khantimetānuddayasampannaṃ attano piyaputtaṃ viya lokāṃ
volokentena, tāta atikodhanaṃ hi rājā uppannaṃ yasaṃ rakkhituṃ na sakkoti, 30
imassa pan' atthassa dīpanatthaṃ Khantivādijātaka-Culladhammapāḷajātakāni
kathetabbāni, Culladhammapāḷajātakaṃ hi¹⁸ Mahāpatāpano¹⁸ rājā puttaṃ

¹ Bā sabbe. ² Ck -ī, Bā -i. ³ Bā -i, Bā -khyā. ⁴ Bā ca. ⁵ Cs -no. ⁶ Bā sa. ⁷
Bā va. ⁸ Ck vā. ⁹ Ck oja. ¹⁰ so Cs; Ck hassati, Bā bhavissati. ¹¹ Cs -ro,
Bā -re vā. ¹² Bā adda vā. ¹³ Bā -janā. ¹⁴ Cs bahmā, Bā bahvā. ¹⁵ Bā na
so j. pi musāvādo. ¹⁶ Ck sādhusa, Cs sādurasā. ¹⁷ Bā rājānaṃ. ¹⁸ Bā
mahāpatāpano, Jāt. III ¹⁷⁸₁₉ mahāpatāpo.

- ghāṭetvā¹ puttāsokena hadaye² phalite matāya deviyā sayam pi devīm anuso-
canto hadayaphālanen' eva³ marī, atha ne tayo pi ekaññāhanen' eva⁴ jhāpesum,
tasmā raññā paṭhamam eva musāvādaṃ vajjetvā dutiyam kodho vajjetabbo,
hāsaṃ⁵ ti hassaṃ⁶, ayam eva vā pāṭho, tesu tesu kiccasu ubbillaṭvācittatāya⁷
5 keḷisilataṃ parihāsaṃ nivāreyya, tāta raññā nāma keḷisilena na⁸ bhavitabbaṃ,
aparapattiyena⁹ hutvā sabbakiccāni¹⁰ attapaccakkhen' eva kātābbāni, ubbilla-
vitacitto¹¹ hi rājā atuletvā kammāni karonto laddhaṃ yasaṃ vināseti, imasmiṃ
pan' atthe Sarabhañgajātaka purohitassa vacanaṃ gaheṭvā rañño¹² kisavacche
aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjivā¹³ Kukkulaniraye nibbattabhāvo¹⁴ Mā-
10 tañgajātaka Mejjharañño brāhmaṇānaṃ kathaṃ gaheṭvā Mātāñgātāpase aparaj-
jhivā saha¹⁵ raṭṭhena ucchijjivā¹³ niraye nibbattabhāvo¹⁴ Ghatajātaka dasa-
bhāṭikarājadārakānaṃ lobhamūlhanam¹⁶ Kaṇhadīpāyane aparajjhivā Vāsudeva-
kulassa nāsitabhāvo ca katthetabbo, tato kiccāni kāreyyā¹⁷ 'ti evaṃ tāta
paṭhamam musāvādaṃ dutiyam kodhaṃ tatiyaṃ adhammahāsaṃ vajjetvā tato
15 pacchā rājā raṭṭhavāsinaṃ katābbakiccāni kāreyya¹⁷, taṃ vataṃ¹⁸ āhu
khattiyā 'ti khattiya mahārāja yaṃ mayā vuttaṃ etaṃ rañño vatasamādanān
ti porāṇakapaṇḍitā kathayimsu, na taṃ kayirā ti yaṃ taya rāḡḡdivasena
pacchātāpakaraṃ kammaṃ kataṃ hoti tato pubbe kataṃ tato¹⁹ puna tādasaṃ
kammaṃ na kayirā²⁰ mā kāreyyāsi²¹ tātā 'ti, vuccate ti taṃ rañño aghaṇ
20 ti vuccati, evaṃ porāṇakapaṇḍitā kathayimsu 'ti, siri cā 'ti²² Vessantara-
sakuṇe²³ pubbe Bārāṇasīyaṃ pavattitaṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento āha, tattha
abravuṇ ti Suciparivāraseṭṭhinā pucchitā kathayimsu, utṭhānaviriye²⁴ ti
yo poso utṭhāne ca viriye ca paṭiṭṭhito na ca paresaṃ sampattiṃ disvā usuyyati²⁵
tasmīṃ ahaṃ abhiraṃamāmi²⁶ evaṃ²⁷ tāta Siri kathesi, usuyyake²⁸ ti Alakkhi
25 pana tāta pucchitā ahaṃ parasampattiusuyyake ducce²⁹ kalyāṇakammadussake,
yo³⁰ kalyāṇakammaṃ dussento³¹ appiyāyanto aṭṭiyanto³² na karoti tasmīṃ
abbiraṃamāmi āha, evaṃ sā kālakaṇṇī mahārāja ramati paṭirūpadesavāsādin
kusalacakkassa bhañjaṇī, suhadāyo ti sundaracitto hitacittako, nudā³³ 'ti
nīhara³⁴, nivesanaṃ ti lakkhyā³⁵ pana³⁶ nivesanaṃ bhava paṭiṭṭhā hohi,
30 salakkhī dhitisaṃpanno ti mahārāja Kāsiṇipati so puriso paññāya c' eva
viriyeṇa ca saṃpanno, mahaggato ti³⁷ mahajjhāsayo, corānaṃ paccayabhūte
gaṇhanto amittānaṃ mūlaṃ³⁸ core gaṇhanto amittānaṃ³⁹ aggaṃ chindatīti vadati,

¹ Bā ghāṭe-. ² Ck -ya, Cs -yaṃ. ³ Bā hadayena phaliteneva. ⁴ Bā ekālāhāne.
⁵ Bā ha-. ⁶ Bā hā-. ⁷ Bā uppiḷāya cittakāya. ⁸ Cks keḷisilāṇa nāma. ⁹ Cks
-patta-. ¹⁰ Bā sabbāni-. ¹¹ Bā uppiḷāpita-. ¹² Bā daṇḍakirañño. ¹³ Cks
ucchinditvā. ¹⁴ Bā add ea. ¹⁵ Bā saka. ¹⁶ Bā moha mūlhanāṃ vacanaṃ gaheṭvā.
¹⁷ Bā ka-. ¹⁸ Bā vataṃ. ¹⁹ so Bā; Cks kataro in the place of kataṃ tato.
²⁰ Cks -ra. ²¹ Ck -rati, Cs -rāti. ²² Bā adds idaṃ, Bā imaṃ. ²³ Bā -ṇo.
²⁴ Bā -ne. ²⁵ Bā usuyyati. ²⁶ Bā adds āha. ²⁷ Bā add tāva. ²⁸ Bā
ussuya-. ²⁹ Bā duhadāye. ³⁰ Cks so. ³¹ Cs Bā dussanto. ³² Ck aṭṭhi-,
Bā aṭi-. ³³ Ck nudhā. ³⁴ Cks add ti. ³⁵ Ck -a, Cs lakhyā, Bā lakkhā. ³⁶
Bā ṇanāṃ. ³⁷ Cks omit ti. ³⁸ Cks -le. ³⁹ so Bā; Cks omit amittānaṃ.

Sakko ti Indo, bhūtapatīti rājānaṃ ālapati, uṭṭhāne ti uṭṭhānaviriye na-
ppamajjati¹ sabbakiccāni karoti, sa² kalyāṇe ti so devarājā uṭṭhānaviriye
manāṃ karonto pāpakammaṃ akatvā kalyāṇe puññakammassmim űeva dhiṭṭiṃ
katvā appamatto uṭṭhāne manāṃ karoti, tassa pana kalyāṇakamme viriyakarapa-
bhāvādassanattamaṃ³ dvisu devalokesu devatāhi saddhiṃ Kaviṭṭhārāmaṃ⁴ 5
āgantvā pañhaṃ pucchitvā dhammassa sutabhāvo Mahākaphajātaka attano ānu-
bhāvena janāṃ tūsetvā osakkantassa pavattitabhāvo ti evaṃ ādīni vatthūni
kathetabbānīti, gandhabbā ti cātummahārājikānaṃ heṭṭhā catuyonikadevā
catuyonikattā yeva kir' ete⁵ gandhabbā nāma jātā, pītaro ti brahmaganadevā⁶
ti uppattivāsena⁷ chakāmāvacarā⁸, tādīno ti tathāvidhassa kusalābhīratassa⁹ 10
rañño¹⁰ te sajjivā honti samānajīvikā upajjivittabbā, tādīsā hi rājāno dānādīni
puññāni karonti¹¹ devatānaṃ pattiṃ denti, tā¹² taṃ pattiṃ¹³ anumoditvā
sampaṭicchitvā dibbayasena vadḍhanti, anuṭṭīṭhantīti, tādīsā¹⁴ rañño viriyaṃ
karontassa appamādaṃ āpajantassa devatā anuṭṭīṭhanti anugacchanti¹⁵ dhammika-
rakkhaṃ samvidahanti, so ti so tvaṃ, vāyamassu eā¹⁶ 'ti tāni raṭṭha- 15
kiccāni karonto tulanavasena tīraṇavasena paccakkhakammavasena¹⁷ tesu¹⁸ kic-
cesu viriyaṃ karassu, tattheva te vattapadā ti tāta yaṃ maṃ tvaṃ¹⁹ kiṃ
su²⁰ kiccaṃ kataṃ varan ti pucchi tattha vata²¹ pañhe ye²² ete mayā paṭha-
men' eva vitathan ti ādayo vuttā ete vattapadā vattakoṭṭhāsā ettha vattassu,
esā ti yā te mayā kathitā esā vata²³ anusāsani, aḷan ti evaṃ vattamāno 20
hi rājā attano mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ ca dukkhāya alaṃ pariyatto²⁴
samatto²⁴ ti.

Evaṃ Vessantarasaḷaṇa ekāya²⁵ gāthāya rañño pa-
mādaṃ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite Buddha-
hīḷhāya pañho kathito ti. Mahājano acchariyabbhutatittajāto 25
sādhukārasatāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce
āmantetvā „bho²⁶ amaccā mama puttana Vessantarena evaṃ
kathentena kena²⁷ kattabbakiccaṃ“ ti²⁸ „mahāsenaguttana²⁹ devā“
ti „tena hi 'ssa mahāsenaguttatṭṭhānaṃ³⁰ dammīti“ Vessantaraṃ
ṭṭhānantare ṭṭhapesi. So³⁰ tato paṭṭhāya mahāsenaguttatṭṭhāne²⁹ 30
ṭṭhito pitu kammaṃ akāsīti. Vessantarapañho niṭṭhito.

¹ Bā -tīti. ² Cks omit sa. ³ Bā adds sarabhaṅgaṇāṭake. ⁴ Bā kapiṭhā-. ⁵
Bā kira te. ⁶ Ck brā-, Bā brahmāno devā, Bā brāhmaganā-. ⁷ Bā upattideva-
vasena. ⁸ Bā adds deva. ⁹ Bā kusalavasenaḷbhīratassa. ¹⁰ Bā adds tādīsassa
rañño viriyaṃ karontassa rañño. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bā te. ¹³ Cks
pavattim. ¹⁴ Bā tādīsassa. ¹⁵ Cks gacchanti. ¹⁶ Cks vā. ¹⁷ Ck paccakkhaya-
dhammavasena, Ck paccakkayadh-. ¹⁸ Bā repeat tesu. ¹⁹ Bā omits tvaṃ. ²⁰
Bā ki su, Ck omits kiṃ su. ²¹ Bā tava. ²² Bā yeva. ²³ Bā vatava. ²⁴ so Bā
for samatto? Cks -anto. ²⁵ Bā ettakāya. ²⁶ Bā bhonto. ²⁷ Bā kiṃ. ²⁸ Cks
omit mahāsenaguttana devā ti tena hissa. ²⁹ Bā -senāṅgutta-. ³⁰ Cks omit so.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Kuṇḍaliniyā
santikam dūtaṃ pāhetvā¹ sattame divase tattha gantvā paccā-
gantvā tath' eva² maṇḍapamajjhe nisīditvā Kuṇḍaliniṃ ānā-
petvā³ suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto

5 14. Sakkhī tuvaṃ Kuṇḍalini maññasi khattiyabandhunī:

rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccam kataṃ varan ti g. ā. 14.

Tattha sakkhiti mayā puṭṭhaṃ pañhaṃ kathetuṃ sakkhissasīti pucchati⁴,
Kuṇḍaliniṃ salīngato⁵ āgatanāmenālapati, tassā kira dvīsu kaṇṇapiṭṭhesu
kuṇḍalisaṇṭhānā⁶ dve lekḥā ahesuṃ, tena tassā⁷ Kuṇḍaliniṃ nāmaṃ kāresi,
10 maññasīti jānissasi mayā puṭṭhapañhassa atthan ti, khattiyabandhunīti
khattiyassa mahāsenaguttassa⁸ bhaginībhāvena nam' evaṃ ālapati, kasmā pañ-
esa Vessantarasaṇṇaṃ evaṃ apucchitvā imam eva pucchatīti itthibhāvena,
itthiyo hi⁹ parittapaññā, tasmā sace sakkoti pucchissāmi no ce na pucchissā-
mīti¹⁰ vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taṃ ūeva pañhaṃ pucchi.

15 Sā evaṃ raññā rājadhamme pucchite „tāta maṃ 'itthikā
nāma kiṃ kathessatīti' vīmaṃsasi¹¹ maññe, sakalan te rāja-
dhammaṃ dvīsu yeva padesu pakkhipitvā kathessāmīti“
vatvā¹² āha:

15. Dve va tāta padakāni yesu¹³ sabbaṃ patiṭṭhitam

20 aladhassa ca yo lābho laddhassa anurakkhaṇā¹⁴. 15.

16. Amacce tāta jānāhi dhīre atthassa kovide

anakkh' ākitave tāta asoṇḍe avināsake. 16.

17. Yo ca taṃ tāta rakkheyya dhanam yañ c' eva te¹⁵ siyā
sūto¹⁶ va ratham saṃgaṇhe so te kiccāni kāraye. 17.

25 18. Susaṃgahītantajano¹⁷ sayam cittam avekkhiya
nidhiṃ ca inādānaṃ ca na kare parapattiyā¹⁸. 18.

19. Sayam āyavayam¹⁹ jaññā, sayam jaññā katākatam,
niggaṇhe niggaḥārahaṃ, paggaṇhe paggaḥārahaṃ. 19.

¹ Bā pesetvā. ² Bā tattheva. ³ Bās āharāpe-. ⁴ Bā pucchi. ⁵ Bās tassālīn-
gato. ⁶ Cks -naṃ. ⁷ Bā tenassā. ⁸ Bā -senāgutta-. ⁹ Cks pi. ¹⁰ Cks -mi.
¹¹ Cks vīmaṃsati. ¹² Cks omit vatvā. ¹³ Bās yattha. ¹⁴ Bā -ñā. ¹⁵ Cks
vane. ¹⁶ all three MSS. su-. ¹⁷ Cks -antajano? Cks Bā -atthajano. ¹⁸ so all
three MSS. ¹⁹ Bās āyavayam, Cks ayavayam.

20. Sayam jānapadam attham¹ anusāsa rathesabha,
mā te adhammikā yuttā dhanam raṭṭhañ ca nāsayum. 20.
21. Mā ca vegena kiccāni kāresi kārayesi vā,
vegasā hi katañ kammañ mando pacchānutappati. 21.
22. Mā te avisare² muñca³ subālham adhikodhitam,
kodhasā hi bahū pi tā kulā akulatañ⁴ gatā. 22. 5
23. Mā tāta issaro 'mhīti anathāya patārayi,
itthinañ purisānañ ca mā te āsi dukhudrayo⁵. 23.
24. Apetalomahaṃsassa rañño kāmānusārino
sabbe bhogā vinassanti, rañño tañ vuccate aghaṃ. 24. 10
25. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁶ anusāsani,
dakkh' assu dāni puññakaro asoṇḍo avināsako,
silav' assu⁷ mahārāja, dussīlo vinipātako⁸ ti. 25.

Tattha padakānīti kāraṇapadāni, yesu⁹ 'ti yesu dvīsu padesu sabbañ
attham jātañ¹⁰ hitasukhañ¹¹ patiṭṭhitam, aladdhassā 'ti yo pubbe aladdhassa 15
lābhassa lābho yā ca¹² laddhassa anurakkhañ, tāta anuppanassa hi lābhassa
uppadanañ nāma na¹³ bhāro uppanassa pana anurakkhanam¹⁴ eva bhāro,
ekacco hi yasañ¹⁵ uppādetvāpi yase pamatto mānañ¹⁶ uppādetvā paṇātipātā-
dīni karoti mahācoro hutvā raṭṭhañ vilumpamāno carati, atha nañ rājāno
gūhāpetvā mahāvināsañ pāpenti, athavā pana¹⁷ rūpādīsu kāmāgūṇesu pamatto 20
ayoniso dhanam nāsento sabbasāpateye¹⁸ khīṇe kapaṇo hutvā cīrakavasano¹⁹
kapālam²⁰ ādāya carati, pabbajito vā²¹ pana gandhadhurādivasena lābhasakkārañ
nibbattetvā pamatto hīnāya vattati, aparo paṭhamajjhānādīni nibbattetvāpi
muṭṭhassatitāya²² tathārūpe ārammaṇe bajjhivā jhānā²³ parihāyati, evaṃ uppanassa
yasassa vā jhānādīlābhassa vā rakkhanam²⁴ eva dukkarañ, tadatthadīpanattham 25
pana²⁵ Devadattassa vatthuñ Mudulakkhaṇa-Lomasakassapa-Hāritajātaka-Saṃ-
kappajātakāni ca kathetabbāni, eko pana lābhasakkārañ uppādetvā appamāde
thatvā kalyāṇakammañ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe cando viya pavaḍḍhati,
tasmā mahārāja²⁶ appamatto payogasampattiya²⁷ thatvā dhammena r. karento tava
uppannañ yasañ²⁷ anurakkhāhīti, jānāhīti bhaṇḍāgarikakammādikāraṇattham 30
upadhārehi, anakkhākitave ti anakkhe akita²⁸ ve ajūtakare²⁸ c' eva akerāṭike

¹ Cks raṭṭhañ, Bā janapade attam, Bs attham. ² Cks avisara, Bds adhisare. ³
Cks mucca. ⁴ Bā kusalā akusalam. ⁵ Bā āsi dukkhindriyo. ⁶ Bā va. ⁷ Bā
silavāssu, Cks silavassa. ⁸ Bā -tiko. ⁹ Bds yathā. ¹⁰ Cs atthajātam, Ck
atthajāta. ¹¹ Bā hitam. ¹² Cks va. ¹³ Bā omits na. ¹⁴ Bā -nam. ¹⁵ Bā
sayam. ¹⁶ Bā pamādam. ¹⁷ Bā uppanna. ¹⁸ Cks -patiyye. ¹⁹ Bā pilotika-
vasano. ²⁰ Bā kapalam? ²¹ Bā omits vā. ²² Bā muṭṭhassatitāya, Cks muṭṭha-
satiyā. ²³ Bā -nam. ²⁴ Bā omits pana. ²⁵ Bā adds tvañ. ²⁶ Ck sayam. ²⁷
Bds ajuta-, Cks adūta.

ca, asoṇḍe ti pūvasurāgandhamālāsoṇḍabhāvarahite, avināsake ti tava
 santakāṇaṃ dhanadhāṇāṇāṇaṃ anāsake¹, yo ti yo amacco taṃ c'eva² yaṇ ca
 te ghare dhanāṃ siyā taṃ rakkheyya, sūto³ vā 'ti rathasārathi viya yathā
 sārathi visamamagganivāraṇatthaṃ⁴ asse⁵ saṃgaṇhanto rathaṃ saṃgaṇheyya
 5 evaṃ yo saha bhogehi taṃ rakkhituṃ sakkoti so te amacco nāma, tādisaṃ gahetvā
 bhaṇḍāgarikakiccāni⁶ kāraye⁷, susaṃgaṇhītantajano⁸ ti tāta yassa hi rañño
 attano antojano antovalāṇajanakaparijano⁹ ca dānādīhi asaṃgaṇhito hoti tassa
 antonivesane suvaṇṇahiraṇṇādīni tesāṃ¹⁰ asaṃgaṇhitamanussānaṃ vasena nassanti,
 antomanto bahi gacchati¹¹, tasmā tvaṃ¹² suṭṭhugahitaantojano¹³ hutvā etta-
 10 kaṃ hi¹⁴ nāma me vittaṃ ti sayāṃ attano dhanāṃ avekkhitvā asukaṭṭhāne
 nāma nidhiṃ nidhema asukassa iṇaṃ demā 'ti idaṃ ubhayam pi, na kare
 parapattiyā¹⁵ ti¹⁶ parapattiyāyitvā¹⁷ mā kari, sabbaṃ¹⁸ attapaccakkhen'
 eva¹⁹ kareyyāsīti vadati, āyavayaṃ²⁰ ti tato uppajjanakaṃ²¹ āyaṇ ca²² tesāṃ
 tesāṃ dātabbavayaṇ ca sayam eva jāneyyāsīti, katākatan ti saṃgāme vā
 15 navakamme vā aññesu vā kiccesu iminā idaṃ nāma mayhaṃ kataṃ iminā na
 katan ti evaṃ²³ pi sayam eva vā²⁴ jāneyyāsi²⁵ mā parapattiyā²⁶ ahoṣi,
 niggaṇhe ti tāta rājā nāma sandhicchedakāraṇaṃ niggaṇhāraṇaṃ ānetvā
 dassitaṃ upaparikkhitvā sodhetvā porāṇakarājūhi ṭhapitadandaṃ oloketvā
 dosānurūpaṃ niggaṇheyya, paggaṇhe ti yo pana paggaṇhāro hoti abhinnaṃ
 20 vā parabalassa bhettā²⁷ bhinnaṃ vā sakabalassa ārādhako²⁸ aladdhassa vā
 rājassa āharako²⁹ laddhassa vā thāvarakārako yena vā pana jivitaṃ dīnaṃ
 hoti evarūpaṃ paggaṇheyya³⁰ mahaṇaṃ sakkārasammānaṃ kareyya, evaṃ hi
 'ssa kiccesu aññesu³¹ pi uraṃ datvā kattaṇṇaṃ karissanti, jānapadaṃ ti
 janapadavāsīnaṃ atthaṃ yasaṃ attapaccakkhen' eva anusāsa, adhammikā
 25 yuttā ti adhammikā tattha tattha niyuttā ayuttakālaṃ ca gahetvā vinicchayaṃ
 bhindantā tava dhanaṃ ca raṭṭhaṃ ca mā nāsayūṃ, iminā kāraṇena appamatto
 hutvā sayam eva anusāsa, vegenā 'ti sahasā atuletvā atiretvā, vegasā ti
 atuletvā chandādivasena sahasā kataṃ kammaṃ³² na hi sādhuṇaṃ³³ na
 sundaraṃ, kimkāraṇa: tādisaṃ hi katvā mando pacchā vippatīsāravasena
 30 idhaloke apāyadukkhāni³⁴ anubhonto³⁵ paraloke ca anutappati³⁶, yaṃ paṇ'
 attho³⁷ 'isīnaṃ antaraṃ katvā Bharurājā³⁸ ti me sutan' ti Bharujātakena³⁹

¹ Bds avinā-. ² Bd yaṇceva. ³ all three MSS. su-. ⁴ Bds -maggagamanani-.

⁵ Cks asesu. ⁶ Bds -kādikkicāni. ⁷ Bds kareyya, Cks kāraya. ⁸ Ck -attahajano,

Cs -attajano? Bd -attajano. ⁹ Ck -antojana-, Cs rañño anne antovalāṇj-, Bd

-antojano valāṇ-. ¹⁰ Cks tesā. ¹¹ so Cks; Bd anto bahi ca gacchantā. ¹²

Bd taṃ. ¹³ Bd saṃga-. ¹⁴ Bd omits hi. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ Cks omits

ti. ¹⁷ Ck -patthiyāyitvā, Cs -patthiyādhitvā, Bd -pattiyāpitvā. ¹⁸ Bd tabbaṃ.

¹⁹ Ck -paccavekkheneva, Cs antopaccavekkheneva, Bds attapaccakkhameva. ²⁰

Cks āya-, Bd yaṇ. ²¹ Cks -ka. ²² Bd ayaṇa. ²³ Bd etaṃ. ²⁴ Bd omits vā.

²⁵ Cks -ti. ²⁶ so Bd; Cks -yo. ²⁷ Bd tinno. ²⁸ Bd adhārako. ²⁹ Cks āhā-. ³⁰

Bds paggaṇhārakaṃ paggaṇhetvā in the place of paggaṇheyya. ³¹ Cks añño. ³²

Bd kappāhi. ³³ Cs sādhuṇaṃ. ³⁴ Bd -aṇ. ³⁵ Bd -bhavanto. ³⁶ Bd -tapati.

³⁷ Bd adds ti. ³⁸ Bds garu-, Vol. II $\frac{172}{18}$. ³⁹ Bd garurājājāt-.

dīpetabbo, mā te avisare muñca¹ subālhamadhikodhitān ti tāta tava hadayaṃ² kusalaṃ avisaritvā³ atikkamitvā⁴ pavatte paresaṃ akusaladhammesu⁵ subālhaṃ⁶ adhikodhitān kujjhāpitaṃ⁷ hutvā mā muñca⁸ mā patitthaya⁹ 'ti attho, i. v. h.: tāta yadā te vinicchaye t̥hitassa iminā puriso¹⁰ vā hato sandhi vā chinno¹¹ ti¹² coraṃ dassenti¹³ tadā te paresaṃ vacanehi suṭṭhu kodhitān¹⁴ 5
pi hadayaṃ kodhavasena mā muñca⁸ apariggahetvā mā daṇḍaṃ panesi¹⁵, kiñ-kāraṇā: acoraṃ pi hi¹⁶ coro ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhītva¹⁷ ubbinnaṃ attapaccakkhikānaṃ¹⁸ kathaṃ sutvā suṭṭhu sodhetvā attapaccakkhena tassa corabhāvaṃ n̄atvā paveṇiyā t̥hapitadaṇḍavasena kattabbaṃ karohi, raññā hi uppanne pi koddhe hadayaṃ sītaṃ akatvā kammaṃ na kātappaṃ, yadā 10
pan' assa hadayaṃ nibbutaṃ hoti mudukaṃ tadā vinicchayakammaṃ kātappaṃ, pharusehi cittēhi¹⁹ pakkaṭṭhite²⁰ uduke mukhanimittaṃ viya kāraṇaṃ na paññāyati, kodhasāhiti²¹ tāta kodhane hi bahūni pi tāni²² rūjakulāni akulabhāvaṃ²³ gatāni mahāvīnaṃ eva pattāniti, imassa pan' atthassa dīpa-natthaṃ Khantivādijātakaṃ²⁴ Nāḷikerarājassa vatthuṃ sahasabāhu-Ajjunavatthu- 15
ādīni²⁵ kathetabbāni, patārayīti tāta ahaṃ pathavissaro ti mā mahājānaṃ kāyaduccaritādianatthāya patārayi²⁶ oṭārayi, yathā taṃ anattaṃ samādāya vattati mā evaṃ akāsīti attho, mā te āsīti²⁷ tāta²⁸ tava vijjite manussa-jātikānaṃ vā tiracchānājatikānaṃ vā itthipurisānaṃ dukkhudrayo²⁹ dukkhuppatti mā āsi³⁰, yathā hi adhammika-rājūnaṃ vijjite manussa kāyaduccaritādīni karitvā³¹ 20
niraye uppajjanti tava raṭṭhavāsīnaṃ dukkhaṃ yathā na hoti tathā karohiti attho, a petalo mahāmaṃsaṃ sassa 'ti attānuvādādibhayehi nibbhayassa, iminā idaṃ dasseti: tāta yo rūjā kismiñci āsaṃkam j̄akatvā attano kammaṃ³² eva anussarati chandavasena yaṃ yaṃ icchati taṃ taṃ karoti vissaṭṭhayaṭṭhi viya andho niraṃkuso viya caṇḍahatthi hoti tassa sabbe bhogā vinassanti, tassa 25
taṃ bhogavyasanaṃ dukkhaṃ ti vuccati³³, tatth' eva te vattapaḍā ti³⁴ purīmanayen' eva veditappaṃ³⁵, dakkhassu dāniti tāta tvaṃ imaṃ anusa-saṇiṃ³⁶ sutvā idāni dakkho analaso puññānaṃ karaṇena puññakaro surādi-pariharaṇena asoṇḍo diṭṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsaṇena avinā-sako bhaveyyāsi, sīlavassū³⁷ 'ti sīlavā³⁸ ācārasampanno bhava, dasasu rāja- 30
dhammesu patiṭṭhāya r. kārehi³⁹, dussīlo vinipātiko ti dussīlo hi mahā-rāja⁴⁰ attānaṃ niraye vinipātentō vinipātako⁴¹ nāma hotīti.

¹ Cks mucca, all three MSS. avisare. ² Bā adds dukkhaṃ. ³ Bā adhi-. ⁴ Bā aviti-. ⁵ Bās -kamme. ⁶ Bā suthu-. ⁷ Cks kujjha-, Bā kujjhāmitaṃ. ⁸ Cks mucca. ⁹ so Cks; Bā patittha. ¹⁰ Bā -sena. ¹¹ Bā chinnaṃ. ¹² Bā iti. ¹³ Bā dassissanti. ¹⁴ Cks kotam. ¹⁵ Cā pane-. ¹⁶ Cā acoraṃhi. ¹⁷ Bās add va. ¹⁸ Bā -paccatthikānaṃ. ¹⁹ Cks eitte. ²⁰ Cā pakkaṭṭhate, Bā pakkutike, Bā pakkutthiti. ²¹ Cks hi, omitting ti. ²² Cā bahunīpita ti, Cā bahūni, Bā bahūhi pi tāni. ²³ Bā akusala-. ²⁴ Cks -vādajātakaṃ, Bā -dijātaka. ²⁵ Bā -añcuna-. ²⁶ Cā adds mā, Bā ha. ²⁷ Bā asiti. ²⁸ Bā adds ahaṃ pathavissaro. ²⁹ Cks dukkhadrayo? Bā dukkhindriyo. ³⁰ Bā dukkhuppattamakāsi. ³¹ Bā -tāni katvā. ³² Bā kāmam. ³³ Cks -anti. ³⁴ Cks omit ti. ³⁵ Bā yojetappaṃ. ³⁶ Bā -naṃ. ³⁷ Cks -vassū. ³⁸ Cks add ca. ³⁹ Cā ka-. ⁴⁰ Bā adds attā. ⁴¹ Bā -tiko.

Evam Kuṇḍalinī pi ekādasahi gāthāhi dh. desesi. Rājā
 tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho' amaccā mama dhītāya
 Kuṇḍaliniyā evam kathayamānāya kena kattabbakiccaṃ katan-
 ti. „Bhaṇḍāgārikaena devā“¹ ti. „Tena hi 'ssā bhaṇḍāgāri-
 5 kaṭṭhānaṃ dammīti“ Kuṇḍaliniṃ² ṭhānantare ṭhapesi. Sā
 tato paṭṭhāya bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhatvā pitu kammaṃ akāsīti.
 Kuṇḍalinipaṇho niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Jambuka-
 paṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha
 10 gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato³ tath' eva maṇḍapa-
 majjhe nisīdi. Amacco Jambukapaṇḍitaṃ kañcanabaddha-
 piṭṭhe⁴ nisīdāpetvā piṭṭhaṃ sīsenādāya āgañchi⁵. Paṇḍito pitu
 amke⁶ nisīditvā kilītvā gantvā kañcanapiṭṭhe yeva nisīdi. Atha
 naṃ rājā pañhaṃ pucchanto

15 26. Apucchambhāpi⁷ kosikaṃ⁸ Kuṇḍaliniṃ ca tath' eva⁹,

Jambuka tvaṃ dāni vadehi¹⁰ balānaṃ balaṃ uttaman ti g. ā. 26.

Tass' attho: tāta Jambuka ahaṃ tava bhātaraṃ kosiyagottaṃ Vessantaraṃ
 bhaginiṃ ca te Kuṇḍaliniṃ rājadhammaṃ pucchim¹¹, te attano balena kathe-
 sum, yathā pana te¹² pucchim¹³ tath' eva idāni puttaṃ Jambukaṃ pucchāmi,
 20 tvaṃ me rājadhammaṃ ca uttamabalaṃ ca kathehīti.

Evam rājā M-aṃ pañhaṃ pucchanto aññesaṃ pucchita-
 niyāmena apucchitvā visesetvā pucchi. Ath' assa paṇḍito „tena
 hi mahārāja ohitasoto suṇa¹⁴, sabban te kathesāmīti“ pasārīta-
 hatthe saḥassatthavikaṃ ṭhapento viya dhammadesanāṃ ārabhi:

25 27. Balaṃ pañcavidhaṃ loke purisasmim mahaggate,
 tattha bāhābalaṃ¹⁵ nāma carimaṃ vuccate balaṃ,
 bhogabalaṃ ca dīghāvu dutiyaṃ vuccate balaṃ, 27.

28. Amaccabalaṃ ca dīghāvu tatiyaṃ vuccate balaṃ,
 abhijaccabalaṃ c' eva¹⁶ taṃ catutthaṃ asaṃsayāṃ,
 30 yāni¹⁷ c' etāni sabbāni adhigaṇhāti paṇḍito 28.

¹ Bā bhonto. ² Bā -niyāva. ³ Bā pacchā-. ⁴ Bā -bandha-. ⁵ Bā āgacchī. ⁶ Bā aṅge. ⁷ Ck^s -hāsi, Bā āpucchimha. ⁸ Bā kosiyagottaṃ. ⁹ so all MSS. for tatheva ca? ¹⁰ so all three MSS. for vada? ¹¹ Bā āpucchimhi, C^s pucchi, C^s pucchim. ¹² Bā panete. ¹³ Bā pucchitā. ¹⁴ Bā suṇāhi. ¹⁵ Bā -hu-. ¹⁶ C^s ahimajjaccabalaṃ, C^s abhimajjabalaṃ, Bā abhijjañcaba-. ¹⁷ so all three MSS. for yena?

29. Taṃ balānaṃ balaṃ seṭṭhaṃ aggaṃ paññābalaṃ balaṃ¹,
paññābalen' upatthaddho atthaṃ vindati paṇḍito. 29.
30. Api ce labhati mando phītaṃ dharāṇiṃ² uttamaṃ
akāmassa pasayhaṃ³ vā añño taṃ paṭipajjati. 30.
31. Abhiyāto pi ce hoti rajjaṃ laddhāna khattiyo
duppañño hi Kāsipati sabbena pi na jīvati. 31.
32. Paññā sutavinicchinī paññā [kitti] silokavaddhaṇi,
paññāsaḥito nara idha [api] dukkhe⁴ sukhāni vindati. 32.
33. Paññaṇ ca kho asussūsaṃ na koci adhigacchati
bahussutaṃ anāgama dhammatṭhaṃ avinibbhujam⁵. 33. 10
34. Yo dhammaṇ ca vibhāgaññū kāluttṭhāyī atandito
anuttṭhahati kālena kammaphalaṃ tassa ijjhati. 34.
35. Nānāyatanasīlassa⁶ nānāyatanasevino⁶
na nibbindiyakārissa samma-d-attho vipaccati. 35.
36. Ajjhataṇ ca payuttassa tathāyatanasevino
anibbindiyakārissa samma-d-attho vipaccati. 36. 15
37. Yogappayogasaṃkhātaṃ sambhatassānurakkhaṇaṃ⁷
tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhaya⁸,
akammanā⁹ hi dummedho naḷāgāraṃ va sīdatīti. 37.

Tattha mahaggate ti mahārāja imasmiṃ sattaloke mahajjāsāye purise 20
pañcavidhaṃ balaṃ hoti, bāhābalaṃ¹⁰ ti kāyabalaṃ, carimaṇa ti taṃ ati-
mahantaṃ pi samānaṃ lāmakam eva, kiṃkāraṇā: dandhabalabbhūvena¹¹, sace hi
kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhavēyya vāraṇabalato laṭukikāya¹² balaṃ khudda-
kaṇi bhavēyya vāraṇabalaṃ pana andhabalabbhūvena¹³ maraṇassa paccayo
jūtaṃ, laṭukikā¹² attano nānakusalatāya vāraṇaṃ jīvitaḥkhaṇaṃ pāpesīti¹⁴, 25
imasmiṃ paṇ' atthe na h' eva sabbattha balena kiccaṃ, 'balaṃ hi bālassa
vadhāya hotīti' suttāni āharitabbaṃ, bhogabalaṃ ti upatthambhanavasena
sabbam¹⁵ hiraññasuvannādiupabhogajūtaṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato
mahantataraṃ, amaccabalaṃ ti abhejjamantassa sūrasa suladassa¹⁶ amacca-
maṇḍalassa atthitā¹⁷, taṃ balaṃ saṃgāmasūratāya purimehi balehi mahanta- 30
taraṃ¹⁸, abhiyaccabalaṃ¹⁹ ti tīni kulāni atikkamitvā khattiyakulavasena

¹ Ck -balabala, Cs -balaṃbala. ² Bā dhā-. ³ Cks akāmasū-, Bā akāmapakā-
sayhaṃ, Bs akāmassa pasayhaṃ. ⁴ Cks add pi. ⁵ Bā -ijam. ⁶ Bā anāya-.
⁷ Ck sambhakassū-, Cs samhakassū-, Bā sambhūta-. ⁸ Bā raddhaya, Cks ru-.
⁹ Bā -unā. ¹⁰ Bā -hu-. ¹¹ Bā andabāla. ¹² Bā le-. ¹³ Cs -ba-. ¹⁴ Bā -si.
¹⁵ Cks sabba. ¹⁶ Bā -dayassa. ¹⁷ Bā -tāya. ¹⁸ Bā Cs mahantaraṃ. ¹⁹
Bā abhiyā-.

- jātisampatti, tam itarehi balehi mahantataram¹, jātisampannā eva hi yujjhanti na itare, yāñcetānīti yāni ca etāni² cattāri pi balāni paṇḍito paññānu-bhāvena³ adhigaṇhāti⁴ abhibhavati tam sabbabalānaṃ paññābalaṃ seṭṭhan ti ca aggan ti ca⁵ vuccati, kimkāraṇā: tena hi balen' upatthaddho paṇḍito atthaṃ
- 5 vindati vadḍhiṃ pāpunāti, tadatthajotanatthaṃ 'puṇṇaṃ nadim yena ca peyya-māhū' 'ti Puṇṇanadijātakaṃ Sirikālakapṇipañho⁶ Pañcapaṇḍitapañho⁶ Sattu-bhastajātaka-Sambhava-jātaka-Sarabhaṅga-jātakādīni kathetabbāni, mando ti mandapañño bālo, phītan⁷ ti tāta mandapañño puggalo sattaratana-puṇṇaṃ ce pi⁸ uttamaṃ dharapaṇiṃ labhi⁹ tassa anicchamānass' eva pasayhakāraṃ¹⁰ vā
- 10 pana katvā añño paññāsampaṇno tam paṭipajjati mando¹¹ laddham pi¹² yasaṃ rakkhituṃ kulasantakaṃ vā pana paveṇiḍḍhatam pi r. adhigantum na sakkoṭi, tadatthajotanatthaṃ 'addhā Pādañjali sabbe paññāya atirocatīti' Pādañjali-jātakaṃ¹³ kathetabbam, laddhānā¹⁴ 'ti jātisampattim nissāya kulasantakaṃ r. labhivāpi, sabbena pīti¹⁴ sakalena pi rajjena (add: na) jīvati anupāya-
- 15 kusalatāya duggato va hotīti, evaṃ M. ettake thāne apaṇḍitassa agunaṃ kathetvā idāni paññam¹⁵ pasamsanto paññā ti ādim ūha, tattha sutan ti sutapariyattakaṃ¹⁶, tam hi paññavā¹⁷ vinicchinati¹⁸, kittisilokavaddhanīti kittighosassa ca lābhasakkārassa ca vaddhanī, sukhāni vindatīti dukkhe uppanne pi nibbhayo hutvā upāyakusalatāya sukhāṃ paṭilabhati, tadatthadīpa-
- 20 natthaṃ 'yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava¹⁹, 'alam etehi jambūhi²⁰ ambehi²¹ panasehi cā²² 'ti ādīni jātakāni kathetabbāni, asussūsan ti paṇḍitapuggale apayirupasanto asuṇanto, dhammaṭṭhan ti sabhāvakkāraṇe thitaṃ, bahussutaṃ anāgama tassa²³ asaddahanto, avinibbhujan²⁴ ti atthānatthaṃ kārapākāraṇaṃ anogāhanto atirento na koci paññam²⁵ adhigacchati
- 25 tāte²⁶, dhamma vibhūgaññū²⁷ ti dasakusalakammaphavibhūgakusalo, kā-luṭṭhāyīti viriyaṃ kātum yuttakāle viriyassa²⁸ kārako, anuṭṭhahatīti tasmiṃ tasmiṃ kāle tam tam kiccaṃ karoti, tassā²⁹ tassa puggalassa kammaphalaṃ samijjhati nippajjati, anāyatanasilassā³⁰ 'ti anāyatanam vuccati lābhayasa-sukhānaṃ anākaro³⁰ dussilyakammaṃ³¹ tamsilassa tena dussilyakammena sa-
- 30 mannāgatassa anāyatanabhūtaṃ dussilapuggalaṃ sevantassa, kusalassa kammassa karaṇakāle nibbindiyakārissā³² 'ti³² nibbinditvā ukkaṇṭhitvā³³ karontassa, evarūpassa³⁴ puggalassa kammānaṃ³⁵ atīho sammā na vipaccati na sam-pajjati³⁶, tīṇi³⁷ kulaggāni cha kāmaggāni na upeti³⁸ attho, ajjhattaṃ cā

¹ Bā mahantaram. ² Cks rdd ea. ³ Bā paññānabhā-, Cks yassānu-. ⁴ Cks Cks asaṅgaṇhāti. ⁵ Cks omit ea. ⁶ Bā -am. ⁷ Cks jīvan. ⁸ Cks cetipī, Bā ce. ⁹ Bā labhati. ¹⁰ Bā paseyyākāraṃ. ¹¹ Bā adds hi. ¹² Bā omits pi. ¹³ Bā adds vā. ¹⁴ Bā add tena. ¹⁵ Cks paññā. ¹⁶ Ck -santakaṃ, Bā pariyaṭti. ¹⁷ Bā paññāva. ¹⁸ Bā -cchindati. ¹⁹ Cks add yassete tayo dhammā vānarinda yathā tava. ²⁰ Bā appehi. ²¹ Ck jambehi, Bā jappuhi. ²² Ck vā. ²³ Bā tam. ²⁴ Bā -bbhajan. ²⁵ Cs -ā. ²⁶ Cs nāni or tāti. ²⁷ so Cs Bā; asussūsan ti - - - nñū wanting in Ck. ²⁸ Bā viya. ²⁹ Cks omit tassāti. ³⁰ Bā anācāro, Bā anācoro. ³¹ Cks -an. ³² Cks -rissa, omitting ti. ³³ Ck ukkaṇṭhi-, Bā ukkanitvā corr. to ukkaṇḍi-. ³⁴ Bā add tāta. ³⁵ Bā -āni. ³⁶ Ck -ti, Bā omits na sampajjati. ³⁷ Ck tīni, Cs tīni, Bā kiṇi. ³⁸ Bā upaneyyatīti.

'ti attano niyakajjhataṃ aniccabhāvanādivasena payuttassa, tathāyatana-sevino ti tath' eva silavante puggale sevamānassa, vipaccatitī¹ sampajjati, mahantaṃ yasaṃ deti, yogappayogasaṃkhātan ti yogayujjibbayuttake² kāraṇe payogakoṭṭhāsabhūtaṃ paññaṃ³, sambhatassā⁴ 'ti rāsikatassa anurakkhaṇaṃ⁵, tāni tvaṃ ti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni⁶ 5 sabbāni tāta sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhanāṃ rakkha, mā⁷ akammāya randhayitī⁸ ayuttena akāraṇena mā randhayi, taṃ dhanāṃ mā jhāpayi mā nāsayi, kiṃkāraṇā: akammaṇā⁹ hīti ayuttakammakāraṇena¹⁰ dummedho puggalo sabbaṃ¹¹ dhanāṃ nāsetvā pacchā dug-gato naḷāgāraṃ va sīdatitī¹² yathā naḷāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ 10 appatiṭṭhaṃ patati evaṃ akāraṇena dhanāṃ nāsetvā apāyesu nibbattatī.

Evam pi Bo. ettakena thānena pañca balāni vaṇṇetvā paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍale¹³ paharanto¹⁴ viya ka-thetvā idāni dasahi gāthāhi rañño ovādaṃ deti:

38. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya, (IV p. 421.) 15

idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 38.

39. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya -pe-. 39.

40. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya -pe-. 40.

41. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca -pe-. 41.

42. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca -pe-. 42. 20

43. Dhammaṃ cara mahārāja raṭṭhe¹⁵ janapadesu ca -pe-. 43.

44. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇabrāhmaṇesu ca -pe-. 44.

45. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhisu khattiya -pe-. 45.

46. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo¹⁶ sukhāvaho¹⁷,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 46. 25

47. Dhammaṃ cara mahārāja Indo¹⁸ devā sabrahmakā
suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo¹⁹ ti. 47.

Tattha paṭhamagāthāya tāva dhammaṃ ti mātupaṭṭhānaṃ pitupaṭṭhānaṃ, dhammaṃ kālāss' eva vuṭṭhāya mātāpitunnaṃ mukhodakadantakapṭṭhadānaṃ ādīm katvā sabbaṃ sarīrapariharaṇaṃ²⁰ karonto ca²¹ pūrehitī vadati, putta- 30 dāresū 'ti puttadhītaro tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivesento²² sippaṃ

¹ Cks vipajja-. ² Cks yoga - - ko, Bā yoga - - tabbake, omitting yutta, B^s yoge-.

³ Cks pañña-. ⁴ B^s sambhū-. ⁵ Bā^s -ṇaṃ. ⁶ Cks -kara-. ⁷ Bā adds naṃ.

⁸ Bā raddha-. ⁹ Bā -unā. ¹⁰ Cks -kara-. ¹¹ Bā^s sakāṃ. ¹² Cks sīdati. ¹³

Bā^s -laṃ. ¹⁴ Bā^s saṃha-. ¹⁵ Bā raṭṭhesu. ¹⁶ Bā suciṇṇo. ¹⁷ Bā sukhābhāvahā.

¹⁸ Ck Bā indā. ¹⁹ read pamādo, cfr. IV p. 422. ²⁰ Bā sabba sarīrapaṭṭijagga-

haraṇaṃ. ²¹ Bā va. ²² Bā nisevanto.

uggaṇhāpento vayappattakāle patirūpakulavasena¹ āvāhavivāhaṃ karonto samaṃ-
vasena² dhanāṃ dento puttesu dhammāṃ carati nāma, bhariyaṃ samānento³
anaticaranto issariyaṃ⁴ vossajjanto alaṃkāraṃ anuppādento dāresu dhammāṃ
carati nāma, mittāmaccesū⁵ 'ti mittāmacce catūhi saṅghavattūhi saṅgaṇ-
5 hanto⁶ avisamvādentō⁷ tesu⁸ dhammāṃ carati nāma, vāhanesu balesu
cā 'ti hatthiassādināṃ vāhanānaṃ balakāyassa⁹ dātābbyuttakaṃ dento sakkā-
raṃ karonto¹⁰ hatthiassādayo mahallakakāle kamme¹¹ ayojento tesu dhammāṃ
carati nāma, gāmesu nigamesu cā 'ti gāmanigamavāsino daṇḍabalīhi apī-
lento va tesu dhammāṃ carati nāma, raṭṭhe¹² janapadesu cā 'ti raṭṭhaṇ
10 ca janapadaṇ ca akāraṇena kilamanto hitacittāṃ accupaṭṭhapento¹³ tattha adham-
māṃ carati nāma apīlento pana hitacittena pharanto¹⁴ tattha dhammāṃ carati
nāma, samapabrāhmaṇesu cā 'ti tesu cattāro paccaye dento va tesu
dhammāṃ carati nāma, migapakkhisū¹⁵ 'ti sabbacatuppadasakupūṇaṃ abhayaṃ
dento tesu dhammāṃ carati nāma, dhammo ciṇṇo¹⁶ 'ti samacariyadhammo
15 ciṇṇo nisammacariyadhammo ciṇṇo¹⁷, sukhāvaho¹⁸ 'ti tīsu kusalasampadāsu¹⁹
chasu kāmāsaggesu sukhaṃ āvabati²⁰, suciṇṇenā²¹ 'ti idha ciṇṇena kāyasu-
caritādinā suciṇṇena, divaṃ pattā²² 'ti devalokabrahmalokasaṃkhātāṃ divaṃ
gatā, tattha dibbayasapaṭilābhino jātā, mā dhammāṃ rāja pamādo ti
tasmā tvaṃ mahārāja jīvitaṃ jahanto pi dhammāṃ mā pamajjiti.

20 Evaṃ dasa dhammacariyagāthā²³ vatvā uttarim pi ova-
danto osānagātham āha:

48. Tatth' ev' ete²⁴ vattapadā esā ca anusāsani
sappaṇṇe²⁵ sevi²⁶ kalyāṇi²⁷ samattāṃ sāmataṃ²⁸ vidū ti. 48.

Tattha tatthevete²⁹ vattapadā ti idaṃ purimanayen' eva yojetabaṃ,
25 sappaṇṇe sevi kalyāṇi³⁰ samattāṃ³¹ sāmataṃ³² vidū ti mahārāja
taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakāle sappaṇṇo³³ puggalasevi kalyāṇagūṇa-
samannāgato hutvā samattāṃ paripuṇṇaṃ sāmāṃ vidū attapaccakkhato va
jānitvā yathānusiṭṭhaṃ³⁴ paṭipajjā 'ti.

Evaṃ M. ākāsagaṃgaṃ otārento viya Buddhalīlāya dh.
30 d. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi sādhu-kārasahassāni adāsi.
Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho amaccā mama

¹ Bā -kusala-. ² so Cks for samena? Bā samaye. ³ Bā adds anavamānento.
⁴ Cks -rāyāni. ⁵ Bā omits saṃ. ⁶ Bā omits avi-. ⁷ Bā etesu. ⁸ Bā adds ca.
⁹ Bā omits s. k. ¹⁰ Bā -esu. ¹¹ Bā -esu. ¹² Cks apaccupa-. ¹³ Ck pa-, Bā
ramanto. ¹⁴ Bā suc-. ¹⁵ Bā sucaritadhammo in the place of sama - - - ciṇṇo.
¹⁶ Cks sukhāvahati, Bā sukhāāvabati. ¹⁷ Bā adds ca. ¹⁸ Bā -tīti. ¹⁹ Bā
-āyo. ²⁰ Bā tattheva te, Cks tatthete. ²¹ so Cks for sappaṇṇa? Bā sabbāṇṇu?
²² so all three MSS. ²³ Bā samantāṃ corr. to sāmāṃ, Bā sāmāṃ. ²⁴ Ck
tatthete, Bā tattheva te. ²⁵ Bā adds ti. ²⁶ Bā sāmattāṃ. ²⁷ Bā sāmāṃ taṃ.
²⁸ so Cks for sappaṇṇa? Bā sappaṇṇu-. ²⁹ Bā -sethaṃ.

puttena taruṇajambuphalasamānatuṇḍena¹ Jambukapaṇḍitena
 evaṃ kathentena kena kattabbakiccaṃ katan² ti. „Senāpatinā
 devā³ ti. „Tena hi 'ssa senāpatitṭhānaṃ dammīti⁴ Jambukaṃ
 ṭhānantare ṭhapesi, so tato paṭṭhāya⁵ senāpatitṭhāne ṭhatvā
 pitukammāni akāsi. Tipṇaṃ saṇuṇānaṃ mahanto sakkāro 5
 ahosi, tayo pi janā⁶ atthaṃ ca dhammaṃ ca anusāsimsu.
 Mahāsattass' ovāde ṭhatvā rājā dānādīni puñṇāni katvā sagga-
 parāyano ahosi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ kāretvā⁷ saṇuṇā-
 naṃ ārocetvā „sāmi Jambusakūṇa rājā tumhākaṃ chattaṃ
 ussāpetabbam akāsi⁸ ti vadimsu. M. „na mayhaṃ rajjen⁹ 10
 attho, tumhe appamattā r. kārethā¹⁰ 'ti mahājanānaṃ sīlesu
 patitṭhāpetvā „evaṃ vinicchayaṃ pavatteyyāthā¹¹ 'ti viniccha-
 yadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tass'
 ovādo cattālīsa vassasahassāni pavatti¹².

S. rañño ovādarasena imaṃ dh. desetvā j. s.: „Tadā rājā 15
 Auando ahosi, Kuṇḍalinī Uppalavaṇṇā, Vessantaro Sāriputto, Jambu-
 kasakuṇo aham evā¹³ 'ti. Tesakuṇajātakaṃ.

2. Sarabhaṅgajātaka.

Alaṃkatā kuṇḍalino suvatthā ti. Idaṃ S. Veḷuvane
 v. Mahāmoggallānattherassa parinibbānaṃ ā. k. Sāriputtathero⁶ 20
 T-taṃ⁷ J. viharantaṃ⁸ parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā Nālagāmake
 jāto varake⁹ parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā S. Rāja-
 gahaṃ gantvā Veḷuvane vihāsi. Tadā thero Isigilipasse Kālasilāyaṃ
 viharati, so pana iddhibalena¹⁰ koṭṭipattabhāvena devacārikaṃ ca
 ussadacārikaṃ ca gacchati, devaloke Buddhasāvakaṇaṃ mahantaṃ 25
 issariyaṃ ussadanirayesu ca titthiyasāvakaṇaṃ¹¹ mahantaṃ dukkhaṃ
 anubhavantaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā „asukaupāsako asuka-
 upāsikā ca¹² asukasmim nāma devaloke nibbattitvā mahāsampattiṃ
 anubhavanti¹³ titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca¹⁴ nirayādisu

¹ Ck - pala -- tuccena, Cs - pala -- tudhena. ² Bā adds tuṇḍo. ³ Bā adds rañño.

⁴ Bā katvā. ⁵ Bā - ttayi. ⁶ Bā adds hi. ⁷ Bā - tena. ⁸ Cs - vārake. ⁹ Cks
 -le. ¹⁰ Bā asukā va upasikā. ¹¹ Cks - vati. ¹² Ck - ko ca, Cs omits asukā ca.

asukaṇṇapāyesu¹ nāma nibbattā² ti manussānaṃ katheti³. Manussā
 sāsane paśīdanti tittīhiye parivajjenti⁴. Buddhasāvakaṇaṃ sakkāro
 mahanto ahoṣi, tittīhiyānaṃ parihāyati. Te there āghātaṃ bandhitvā
 „imasmiṃ jīvante ambhakaṃ upatthāka bhijjanti, sakkāro parihāyati,
 5 mārāpessāma nan“ ti therassa māraṇatthaṃ samapaṇuttakassa⁵ nāma
 corassa sahaṣṣaṃ adāmsu. So „theram māressāmiti“ mahantena pari-
 vārena Kālasilāṃ agamāsi. Thero taṃ āgacchantāṃ disvā iddhiyā
 uppatitvā pakkāmi. Coro taṃ divasaṃ theram adisvā nivattitvā
 punadivase pi punadivase pi ti cha divase agamāsi. Thero pi tath'
 10 eva iddhiyā pakkāmi. Sattame divase therassa pubbe kataṃ aparā-
 pariyaavedaniyakammaṃ okāsaṃ labhi⁶, so kira pubbe bhariyāya va-
 canaṃ gahetvā mātāpitāro māretukāmo yānakena araṇṇaṃ netvā
 corānaṃ utthitākāraṃ katvā mātāpitāro potheti paharati, te cakkhu-
 dubbalatāya rūpadassanarahitā⁷ puttāṃ asaṇṇānanta⁸ „corā evā⁹“ ti
 15 saṇṇāya „tāta asukā¹⁰ nāma corā no mārenti, tvaṃ pakkamā¹¹“ ti
 etass' eva paridevimsu, so cintesi: „ime mayā va¹² pothiyamānā¹³
 mayhaṃ nēva atthāya paridevanti, ayuttaṃ karomīti¹⁴“, atha ne assā-
 setvā corānaṃ palātākāraṃ katvā hatthapāde sambāhitvā¹⁵ „amma
 tāta, mā bhāyittha, corā palātā“ ti vatvā puna attano geham eva
 20 ānesi. Taṃ kammaṃ ettakaṃ kālaṃ okāsaṃ alabbhitvā bhasmā-
 paṭicchanno aggirāsi¹⁶ viya tthatvā¹⁷ imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā
 ganhi, thero tassa nissandena ākāse uppatitum nāsakkhi, Nando-
 pananda-Damana-Vejayantassa¹⁸ kampanasamatthā¹⁹ pi ssa iddhi kamma-
 balena dubbalattaṃ pattā²⁰. Coro therassa atthāni saṇcunnetvā
 25 palālapitthikakāraṇaṃ²¹ nāma katvā „mato“ ti saṇṇāya saparivāro²²
 pakkāmi. Thero pi²³ satim labhitvā²⁴ jhānavethanena²⁵ sarīraṃ
 veṭhetvā²⁶ uppatitvā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhante āyu-
 samkhāro me ossattho, parinibbāyissāmiti“ parinibbānaṃ anujānāpetvā
 tatth' eva parinibbāyi. Taṃ khaṇaṃ nēva chadevalokaṃ ekakolāhalaṃ
 30 ahesum²⁷, „ambhakaṃ kirācariyo²⁸ parinibbuto“ ti dibbagandhamālā-
 vāsadhūpe²⁹ c' eva³⁰ nānādārūni³¹ c' eva gahetvā āgamiṃsu, ekūna-

¹ Bā -niraye. ² Bā nippatto. ³ Bā -si. ⁴ Bā -vajjanti. ⁵ so Cks; Bā -rattassa.

⁶ Bā -ati. ⁷ Cks -tāya. ⁸ Bā etā. ⁹ Cks -ka. ¹⁰ Cks -mī, Bā pakkamā corr. to pakkamā. ¹¹ Cks ca, Bā omits va. ¹² Bā adds ca. ¹³ Bā a. me katan ti. ¹⁴ Bā -etvā. ¹⁵ Bā aṇṇāsi. ¹⁶ Bā adds sinerurājaṃ vijhitvā pathavi nimmujjitvā.

¹⁷ Cs Bā -ta. ¹⁸ Ck -ttham. ¹⁹ Ck patta, Cs pattaṃ. ²⁰ Bā -pitakaraṇaṃ.

²¹ Bā adds yasaparivāro. ²² Bā omits pi. ²³ Bā patila-. ²⁴ Bā -vedhanena.

²⁵ Bā vedhitvā. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bā kira ā-. ²⁸ Bā gandha - - dhumeḥi, omitting dibba. ²⁹ Bā adds manussā. ³⁰ Ck -dāru, Bā -dārūpi.

sataratanacandanacitakā ahoṣi, S. therassa santike t̥hatvā sarīra-nikkhepaṃ kāresi. ālāhanassa samantā yojanamatte pupphavassaṃ vassi, devānaṃ antare manussā manussānaṃ antare devā aṭṭhaṃsu¹, sattadivasāni sādhuḷḷaṃ kiḷḷuṃsu. S. therassa dhātuṃ gāhāpetvā Veḷuvanadvārakoṭṭhake cetiyaṃ kārāpesi. Tadā dh. k. s. „āvuso 5 Sāriputtathero T-assa santike aparinibbutattā Buddhānaṃ² santikā mahantaṃ sammānaṃ na labhi, Mahāmoggallānatthero pana³ samīpe parinibbutattā mahāsammānaṃ labhiti⁴“. S. āgantvā „kāya nu t̥tha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave Moggallāno idān’ eva mama santikā sammānaṃ labhi⁵ pubbe 10 pi labhi yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. purohitassa brāhmaṇiyā kucchimhi paṭi-sandhiṃ gahetvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātu kuc-chimhā nikkhami. Tasmim̐ khaṇe dvādasayojanike Bārāṇasi-nagare sabbāvudhāni pajjalim̐su. Purohito puttassa jātakkhaṇe 15 bah nikkhamitvā ākāsaṃ olokento nakkhattayogaṃ disvā⁶ „iminā nakkhattena jātattā esa kumāro sakala-Jambudīpe dha-nuggahānaṃ aggo bhavissatīti“⁷ n̥atvā kālāssa⁸ eva rājakulaṃ gantvā rājānaṃ sukhasayitabhāvaṃ pucchitvā „kuto me ācariya sukhaṃ⁹, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānīti“¹⁰ vutte „mā 20 bhāyi deva, na tumhākaṃ nivesane yeva sakalanagare pi¹¹ pajjalim̐su yeva, ajja¹² ambhākaṃ gehe kumārassa jātattā etad ahoṣīti“. „Ācariya evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissatīti“. „Na kiñci mahārāja¹³, so pana sakala-Jambudīpe agga-dhanuggaho bhavissatīti“. „Sādhu ācariya, tena hi naṃ¹⁴ 25 paṭijaggitvā vayappattakāle ambhākaṃ dasseyyāsīti“¹⁵ vatvā khīramūlaṃ¹⁶ sahaṃsaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nive-sanaṃ gantvā puttassa nāmagahaṇadivase jātakkhaṇe āvudhāni¹⁷ pajjalitattā Jotipālo ti nāmaṃ akāsi. So¹⁸ mahantena pari-vārena vaḍḍhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. 30 Ath’ assa pitā sarīrasampattiṃ olokento¹⁹ „tāta Takkaṣilaṃ

¹ Bds ahesuṃ. ² Bd -assa. ³ Bd omits pana. ⁴ Bd labhatīti. ⁵ Bd labhati.

⁶ Bd oloketvā. ⁷ Bd omits su-. ⁸ Bd omits pi. ⁹ Bd omits a-. ¹⁰ Bd -jāti.

¹¹ Bd tam̐. ¹² Bd adds tāva. ¹³ so all three MSS. for -naṃ? ¹⁴ Bd adds

pana. ¹⁵ Bd -etvā.

gantvā disāpāmoḁkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhā¹“
 ‘ti āha. So „sādhū“ ‘ti ācariyabhāgaṃ gahetvā mātāpitaro
 vanditvā tattha gantvā sahaṣṣaṃ datvā sippaṃ paṭṭhāpetvā²
 sattāheṇ’ eva nipphattiṃ pāpuṇi. Ath’ assa ācariyo tussitvā
 5 attano santakaṃ khaggaratanaṃ sandhiyuttameṇḁakasiṅga-
 dhanuṃ³ sandhiyuttatuphīraṃ⁴ attano sannāhakaṇcukaṃ⁵
 uphīsaṃ ca datvā „tāta Jotipāla, ahaṃ mahallako, idāni tvaṃ
 ime māṇavake sikkhāpehīti“ pañcasate māṇavake pi tass’ eva
 niyyādesi. Bo. sabbaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasim
 10 eva āgantvā mātāpitaro passi. Atha naṃ vanditvā ṭṭitaṃ pitā
 avoca: „uggahītaṃ te tāta sippaṃ“ ‘ti. „Āma tāta“ ‘ti. So
 tassa vacanaṃ sutvā rājakuḁaṃ gantvā „putto me deva sippaṃ
 sikkhitvā“ āgaṇo, kiṃ karotīti“ āha. „Ācariya amhākaṃ⁶
 upaṭṭhahatū“ ‘ti. „Paribbayam assa jānātha“ devā“ ‘ti.
 15 „Devasikaṃ¹⁰ sahaṣṣaṃ labhatū“ ‘ti. So „sādhū“ ‘ti sampa-
 ṭicchitvā gehaṃ gantvā kumāraṃ pakkosāpetvā „tāta rājānaṃ
 upaṭṭhahā“ ‘ti āha. So tato paṭṭhāya devasikaṃ sahaṣṣaṃ
 labhitvā rājānaṃ upaṭṭhahi¹¹. Rājapādamūlikā ujjhāyimsu¹²:
 „mayāṃ Jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikaṃ sa-
 20 haṣṣaṃ gaṇhātī¹³, mayam assa sippaṃ passitukāma¹⁴“ ‘ti.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā purohitassa kathesi. Purohito
 „sādhū devā“ ‘ti puttassārocesi. So „sādhū tāta, ito sattame
 divase dassessāmi, rājā attano vijīte dhanuggahe sannipātāpetū“
 ‘ti āha. Purohito gantvā tam atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā
 25 nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi¹⁵. Saṭṭhi-
 sahaṣṣā dhanuggahā sannipatimsu. Rājā tesāṃ sannipātita-
 bhāvaṃ ṇatvā va¹⁶ „nagaravāsino Jotipālassa sippaṃ passantū“
 ‘ti¹⁷ bheriṃ carāpetvā rājāṇaṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto

¹ Bā gaṇhāhi. ² Cs -ap-, Bā upaṭṭha-. ³ Bā sandhimeṇḁika-. ⁴ Ck -tumhī-
 raṃ, Bā -yuttaṃ tuṇḁilaṃ or tuṇḁilaṃ. ⁵ Ck -hamukhaṃ, Bā -hakaccukaṃ.
⁶ Bā sikkhāpetvā. ⁷ Bā -tūti. ⁸ Bās amhe. ⁹ so Bā; Ck jānapa, Cs jāna.
¹⁰ Bā so de-. ¹¹ Bā -ahati. ¹² Ck upajjhā-, Bā ujjhāyisu. ¹³ Bā -āti. ¹⁴ Bā
 -manhā. ¹⁵ Bā -pātesi. ¹⁶ Bā omits va. ¹⁷ Bās add nagare.

pallāṅkavare nisīditvā dhanuggahe pakkositvā¹ „Jotipālo āgacchatū“² ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutunhīra-sannāhakaṇcukaṇḥisāni³ nivāsanantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhā-petvā pakativesen⁴ eva⁵ rañño santikaṃ gantvā⁶ ekamantaṃ atṭhāsi. Dhanuggahā „Jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ 5 āgato, dhanuṃ agahetvā⁷ pana āgatattā amhākaṃ hatthato dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nāssa⁸ dassāmā“⁹ ti katikaṃ karimsu. Rājā Jotipālaṃ āmantetvā „sippaṃ dassehīti“ āha. So sāṇiṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sātakaṃ apanetvā sannāhaṃ sannayha kaṇcukaṃ pavisitvā¹⁰ unḥisaṃ sīse paṭi- muñcitvā meṇḍakasīṅgadhanuṃhi pavālavannaṃ jiyāṃ āropetvā tunhīraṃ¹¹ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ nārācaṃ nakhapīṭṭhe parivattento¹² sāṇiṃ vivaritvā paṭhaviṃ bhinditvā alaṃkātanaṅgakumāro viya nikkhamitvā¹³ rañño apa- citiṃ dassetvā atṭhāsi. Taṃ disvā mahājano vaggati nadati 15 appoṭheti¹⁴. Rājā „dassehi Jotipāla sippaṃ“ ti āha. „Deva tumhākaṃ dhanuggaheṣu akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisara- vedhino, caturo dhanuggahe pakkosāpehīti“. Rājā pakkosā- pesi. M. rājaṅgaṇe caturassaparicchedabbhantare maṇḍapaṃ¹⁵ katvā catūsu kaṇṇesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa 20 tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike kaṇḍa- dāyake ṭhapetvā sayāṃ vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍala- majje ṭhatvā „mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahārena¹⁶ sare khipitvā maṃ vijjhantu¹⁷, etehi khittakaṇḍāni vāressā- mīti“ āha. Rājā „evaṃ karoṭhā“¹⁸ ti ānāpesi. „Mahārāja, mayaṃ 25 akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, Jotipālo taruṇa- dārako, na mayaṃ vijjhissāmā“¹⁹ ti. M. „sace sakkotha vijjhatha maṃ“ ti āha. Te „sādhū“²⁰ ti²¹ ekappahārena²² kaṇḍāni khi- piṃsu. M.²³ tāni nārācena paharitvā paharitvāna²⁴ yathā vā

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā -tunhisarasannāhakaṇcukaṇḥissādini. ³ Bā -na. ⁴ Bā āg-.

⁵ Cā āg-. ⁶ Bā -titi na. ⁷ Bā kaccukaṃ pavesetvā. ⁸ Bā tunhisaraṃ. ⁹ Bā parivatte galitvā. ¹⁰ Bā add āgantvā. ¹¹ Bā vagganti nadanti appoṭenti. ¹² Bā maṇḍalaṃ. ¹³ Bā -neva. ¹⁴ Bā add alaṃ. ¹⁵ Bā add sampāṭicchitvā.

¹⁶ Bā bodhisatto. ¹⁷ so Cā; Bā omits paharitvā pa.

tathā vā pātesi, Bodhisatto koṭṭhakaṃ¹ parikkhipanto viya tālena²
 tālaṃ³ daṇḍakena daṇḍakaṃ vājena vājaṃ anatikkamanto⁴
 khipitvā⁵ saragabbhaṃ akāsi, dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khīṇāni,
 so tesāṃ khīṇabhāvaṃ ñatvā saragabbhaṃ avināseto va⁶
 5 uppatitvā⁷ rañño santike aṭṭhāsi. Mahājano unnadanto vag-
 ganto⁸ appoṭhento⁹ mahākolāhalaṃ katvā vatthābharaṇāni
 khipi¹⁰, evaṃ rāsibhūtaṃ aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam ahoṣi.
 Atha naṃ rājā pucchi: „kiṃ sippaṃ nāṃ' etaṃ Jotipālā“ 'ti.
 „Sarapaṭibāhanaṃ nāma devā“ 'ti. „Aññe p' etaṃ jānanta¹¹
 10 atthīti“. „Sakala-Jambudīpe maṃ ṭhapetvā n' atthi devā“
 'ti. „Aparaṃ dassehi tātā“ 'ti¹². „Deva¹³, ete tāva catusu
 kaṇṇesu ṭhatvā cattāro pi janā maṃ vijjhituṃ nāsakkhiṃsu,
 ahaṃ pana te catūsu¹⁴ kaṇṇesu ṭhite¹⁵ eken' eva sareṇa
 vijjhissāmīti“. Dhanuggahā ṭhatuṃ na ussaḥhiṃsu¹⁶. M. catūsu
 15 kaṇṇesu catasso kadaliyo ṭhapetvā¹⁷ nārācapuṇhake¹⁸ ratta-
 suttakaṃ¹⁹ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya²⁰ khipi, nārāco
 taṃ²¹ vijjhi²² tato dutiyaṃ tato tatiyaṃ tato catutthaṃ, tato
 paṭṭhamam²³ viddham²⁴ eva vijjhivā puna hatthe yeva paṭiṭ-
 ṭhahi²⁵, kadaliyo suttaparikkhittā²⁶ aṭṭhaṃsu. Mahājano
 20 nādasahassāni²⁷ pavattesi. Rājā „kiṃ sippaṃ nāṃ' etaṃ²⁸
 tātā“ 'ti. „Cakkaviddhaṃ nāma devā“ 'ti. „Aparaṃ pi dasse-
 hīti²⁹“. M. saralaṭṭhiṃ nāma sararajjuṃ nāma saraveṇiṃ³⁰
 nāma dassesi, sarapāsādaṃ nāma saramaṇḍapaṃ³¹ saraso-
 pānaṃ nāma sarapokkharāṇiṃ nāma akāsi, sarapadumaṃ nāma
 25 pupphāpesi, saravassaṃ nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhā-

¹ Cks bodhi koṭṭhakaṃ. ² Cks ta-. ³ Bā adds vālena vālaṃ. ⁴ Bā ati-
⁵ Bā repeats khipi-. ⁶ Bā omits va. ⁷ Bā adds gaṇitvā. ⁸ Cks omit va-. ⁹ Bā
 -fento seḷento accharaṃ paharanto. ¹⁰ Bā khipisu. ¹¹ Bā añño eva jānanto.
¹² Bā adds vadati. ¹³ Bā so. ¹⁴ Ck pana te catusu, C^s pana te casu. ¹⁵ Bā
 panetesu catūsu kaṇṇesu ṭhitesu. ¹⁶ Bā -hanti. ¹⁷ C^s ṭhapāpetvā. ¹⁸ Bā
 nārācapokhe. ¹⁹ Cks rattasuttaka. ²⁰ Bā kadalikhandhaṃ. ²¹ Bā adds kadali.
²² Cks vijjhivā. ²³ Ck Bā patha-. ²⁴ Bā vijham. ²⁵ Bā paṭiṭṭhāsi. ²⁶ Bā suttam
 parikkhipivā. ²⁷ Bā unṇāda-. ²⁸ Bā nāmetaṃ sippaṃ. ²⁹ Bā dassehi tātā ti.
³⁰ so Cks; Bā sarapavedhani. ³¹ Bā adds sarapākāraṃ nāma.

raṇāni imāni dvādasa sippāni dassetvā puna aññehi asādhā-
 raṇe yeva satta mahākāye padālesi, aṭṭhaṅgulabahalaṃ udum-
 barapadaraṃ vijjhi, caturaṅgulabahalaṃ asanapadaraṃ duvaṅ-
 gulabahalaṃ tambapaṭṭaṃ¹ ekaṅgulabahalaṃ ayapaṭṭaṃ¹ ekā-
 baddhaṃ phalakasataṃ vinivijjhivā² palālasakaṭavālukasakaṭa- 5
 padarasakaṭānaṃ purimabhāge saraṃ khipitvā pacchima-
 bhāgena nikkhāmesi³, pacchābhāge⁴ khipitvā purimabhāgena⁵
 nikkhāmesi³, udake catuṣsabhaṃ thale aṭṭhausabhaṃ ṭhānaṃ⁶
 kaṇḍaṃ⁷ pesesi, vātiṅgaṇasaññāya usabhamatthake vālaṃ
 vijjhi. Tassa ettakāni sippāni dassentass' eva suriyo atthaṃ- 10
 gato⁸. Ath' assa rājā senāpatiṭṭhānaṃ paṭijānitvā „Jotipāla,
 ajja vikālo, sve senāpatisakkāraṃ" gaṇhissasi, massuṃ⁹ kāre-
 tvā nahātvā elhīti¹⁰ taṃ divasaṃ paribbayatthāya satasahassaṃ
 adāsi. M. „iminā me¹¹ attho n' atthīti¹²“ aṭṭhārasakoṭṭidhanaṃ¹³
 sāmikānaṃ ñeva dātvā mahantena parivārena nahāyituṃ 15
 gantvā massuṃ¹⁰ kāretvā nahātvā sabbālaṃkārapatimaṇḍito
 anopamāya siriyā nivesanaṃ pavisitvā nānaggarasabhojanaṃ
 bhuñjitvā sirisayanaṃ abhiruyha nipanno, dve yāme sayitvā
 pacchimayāme pabuddho¹⁴ pallamkāṃ ābhuñjitvā¹⁵ sayana-
 piṭṭhe nisīno, attano sippassa ādimajjhapariyosānaṃ olovento 20
 „mama sippaṃ¹⁶ ādito¹⁷ param maraṇaṃ¹⁸ paññāyati, majjhe
 kilesaparibhogo pariyosāne nirayamhi paṭisandhi¹⁹, pāpātipāto
 hi¹⁹ kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo²⁰ niraye paṭi-
 sandhiṃ deti, raññā mayhaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dinnāṃ, mahan-
 taṃ me issariyaṃ bhavissati, bhariyā ca puttadhītaro ca bahū 25
 bhavissanti, kilesavattthuṃ kho pana vepullagataṃ duccajaṃ
 hoti, idān' eva nikkhamitvā ekako va²¹ araññaṃ pavisitvā isi-

¹ Bā -paṭṭanaṃ. ² Bā -vijjhi. ³ Bā nikkhamāpesi. ⁴ Cks -gena, Bā adds saraṃ. ⁵ Bā -ge. ⁶ Cks -bhatṭhānaṃ. ⁷ Cks kaṇḍaṃ, Bā omits ka-. ⁸ Bā aṅgamito. ⁹ Bā -tiṭṭhānaṃsakkāraṃ. ¹⁰ Bā kesamassuṃ. ¹¹ Bā mayhaṃ. ¹² Bā -koṭṭisaṅkhyadhaṇaṃ. ¹³ Bā adds uṭṭhāya. ¹⁴ Cā ābhuj-. ¹⁵ Cks -assa. ¹⁶ Bā adds va. ¹⁷ Cā paramāma-, Bā paramā-. ¹⁸ Cks -dhiṃ, Bā adds paraṃ-parānaṃ, Bā paravaparā. ¹⁹ Bā omits hi. ²⁰ Cks -dā, Bā adhimattappamādo. ²¹ Cks ekena.

pabbajjāṃ pabbajitūṃ yuttāṃ mayhaṃ¹ ti M. sayanato¹ uṭ-
 thāya kañci² ajānāpetvā pāsādā oruṃha aggadvārena nikkha-
 mitvā ekako va araṇṇaṃ pavisitvā Godhāvaritīre³ tiyojanikaṃ
 Kaviṭṭhavanāṃ⁴ sandhāya pāyāsi⁵. Tassa nikkhantabhāvaṃ
 5 ſiātvā Sakko Vissakammaṃ⁶ pakkosāpetvā „tāta, Jotipālo
 abhinikkhamanaṃ nikkhanto⁷, mahāsamāgamo bhavissati, Go-
 dhāvaritīre Kaviṭṭhavanā⁸ assamaṃ māpetvā pabbajitaparik-
 khāre paṭiyādehīti⁹ āha. So tathā akāsi. M. taṃ thānaṃ
 patvā ekapadikamaggaṃ disvā „pabbajitānaṃ vasaṇatṭhānena
 10 bhavitabban¹⁰“ ti tena maggena tattha gantvā kañci aṇassanto
 paṇṇasālaṃ pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā „Sakko deva-
 rājā mama nikkhamanabhāvaṃ¹¹ aṇṇāsi, maṇṇe¹²“ ti cintevā
 sātakaṃ apanetvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ca pārupitvā¹³ ca
 aṇinacammaṃ ekamaṃsagataṃ¹⁴ akāsi, jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā
 15 khārikājaṃ aṇise katvā kattaradaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato
 nikkhamitvā caṃkamaṃ āruṃha katipayavāre¹⁵ aparāparaṃ
 caṃkamaṃ¹⁶. Pabbajjāsiriyaṃ vanaṃ upasobhayamāno so kaṣiṇa-
 parikammaṃ katvā pabbajjato¹⁷ sattame divase atṭha samā-
 pattiyo pañca abhiṇṇā ca¹⁸ nibbattetvā uñchacariyaṃ vana-
 20 mūlaphalāhāro¹⁹ eko²⁰ va viḥāsi. Mātāpitumittasuhajjaṇṇāti-
 vaggio²¹ pi 'ssa taṃ aṇassanto rodanto carati²². Ath' eko
 vanacarako²³ Kaviṭṭhaka-assamaṇapade²⁴ M-aṃ disvā saṇjānitvā
 tassa mātāpitunnaṃ ārocesi, te raṇṇo ārocayimṃsu. Rājā „etha,
 naṃ paṇissāma²⁵“ ti mātāpitaro tassa²⁶ gahetvā mahājana-
 25 parivāro vanacarakadesitena maggena²⁷ Godhāvaritīraṃ pāpuṇi.
 Bo. naditīraṃ āgantvā ākāse nisinnaṃ dh. desetvā te sabbe

¹ Bā mahāsatto sayanato, Cks mahāsayanapiṭṭhaṃ. ² Bā kiñci. ³ Bā -rinadi-
 tire. ⁴ Ck kapiṭṭha-, Bā kapiṭṭhanavanaṃ. ⁵ Bā vāsiṇapāvisi, Bā pāyāsi. ⁶ Bā
 visu-. ⁷ Cks nikkhamanto. ⁸ Bā kapiṭṭha-, cfr. vol. III p. 463. ⁹ Bā nikkhanta-.
¹⁰ Bā omits maṇṇe. ¹¹ Bā pārupitvā. ¹² Bā ekamaṃsā. ¹³ Bā -pāye-. ¹⁴ Bā
 -itvā. ¹⁵ Bā pappaji tato. ¹⁶ Bā -āyo, omitting ca. ¹⁷ Bā omits vana. ¹⁸
 Bā ekako. ¹⁹ Bā -jjā - - vaggā. ²⁰ Bā -tā rodantā paridevantaṃ vivaranti. ²¹
 Bā adds araṇṇaṃ pavisitvā. ²² Bā kapiṭṭhaka - - de nisinnaṃ. ²³ Bā omits ta-.
²⁴ Bā vanacarikena maggaḍḍesakena.

assamaṃ pavesesi¹, tatrāpi tesaṃ ākāse nisinno va kāmesu
 ādīnavaṃ pakāsetvā dh. d. Rājānaṃ ādīm katvā sabbe va
 pabbajimsu. Bo. isigaṇaparivuto tatth' eva vasi. Ath' assa
 tattha vasanabhāvo sakala-Jambudīpe pakāto ahosi. Rājāno²
 raṭṭhavāsīhi saddhiṃ āgantvā tassa santike pabbajanti³, sam- 5
 āgamo mahā ahosi, anupubbena anekasahassā⁴ parisā. Yo
 kāmavitakkaṃ vā⁵ vyāpādavittakkaṃ vā⁵ vihiṃsāvittakkaṃ vā⁵
 vittakketi M. gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dh. deseti⁶,
 kasiṇaparikkammaṃ ācikkhati. Tass' ovāde ṭhatvā samāpattiṃ⁷
 uppādetvā nipphattiṃ pattā Sālissaro Meṇḍissaro Pabbato 10
 Kālādevalo Kisavaccho Anusisso Nārado ti satta jeṭṭhante-
 vāsino ahesuṃ. Aparabhāge Kaviṭṭhassamo⁸ paripūri, isigaṇassa
 vasanokāso n' atthi⁹. Atha M. Sālissaraṃ āmantetvā „Sālissara,
 ayaṃ assamo isigaṇassa na-ppahoti, tvaṃ imaṃ isigaṇaṃ¹⁰
 gahetvāna¹¹ Caṇḍapajjotarañño¹² vijite Lambacūlakaṃ¹³ ni- 15
 gamaṃ upanissāya vasā¹⁴“ 'ti āha. So „sādhū“ 'ti tassa
 vacanaṃ sampañcchitvā anekasahassaṃ isigaṇaṃ gahetvā¹⁵
 tattha gantvā vasaṃ kappesi. Manussesu āgantvā pabba-
 jantesu puna assamo pūri¹⁶. Bo. Meṇḍissaraṃ āmantetvā¹⁷
 „imaṃ isigaṇaṃ ādāya Surattṭhajanapadassa¹⁸ sīmantare Sāto- 20
 dikā¹⁹ nāma nadī atthi, tassā tīre vasā²⁰“ 'ti uyyojesi²¹. Eten'
 eva upāyena tatiyavāre Pabbataṃ „mahāṭaviyaṃ²² Añjana-
 pabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasā²⁰“ 'ti pesesi. Ca-
 tutthavāre Kālādevalaṃ „Dakkhiṇāpathe Avantirattṭhe Ghana-
 selapabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasā²⁰“ 'ti pesesi. 25
 Puna Kaviṭṭhassamo pūri²³, pañcasu ṭhānesu anekasahasso²⁴
 isigaṇo ahosi. Kisavaccho pana M-aṃ āpucchitvā Daṇḍakī-

¹ Cks -setvā. ² Bā aññepi rā-. ³ Bās -jimsu. ⁴ Bā anekasatasahassa. ⁵ Bā omits vā. ⁶ Bā -si. ⁷ Bā -iyo. ⁸ Bā kapiṭṭhakassa ārāmo. ⁹ Bā nappahoti.
¹⁰ Bā omits isi. ¹¹ Bā -tvā. ¹² Bā tattha gantvā Mejhakarañño. ¹³ Bā ka-
 lamba-. ¹⁴ Bā vasissāhi. ¹⁵ Cs -tvāna. ¹⁶ Bā paripūri. ¹⁷ Bā adda meṇḍis-
 sara tvaṃ. ¹⁸ Bā suratta-. ¹⁹ Cks se-, Bā sātodakā. ²⁰ Bā vasāhi. ²¹ Bā
 adda puna kapiṭṭhaassamo paripūri. ²² Bā pappatamāha attā-, Bā pabbataṃ
 māha aṭa-. ²³ Bā kapiṭṭha ka ārāmo paripūri. ²⁴ Bā -a.

rañño vijjite Kumbhavatīnagare senāpatim upanissāya uyyāne viḥāsī, Nārado Majjhimadesse¹ Arañjaragirināmake² pabbatajālantare viḥāsī, Anusisso pana M-assa santike va³ ahosi. Tasmiṃ kāle Daṇḍakirājā ekaṃ laddhasakkāraṃ gaṇikam ṭhānā
 5 cāvesī, sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā Kisa-
 vacchatāpasam disvā „ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa sarīre⁴ kaliṃ pavāhetvā nahātvā gamissāmīti“ dantakaṭṭhaṃ⁵
 khādītvā sabbapaṭhamam tassa⁶ bahalakheḷaṃ niṭṭhubhantī Kisavacchatāpasassa jaṭantare niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhaṃ⁷ pi
 10 'ssa sīse yeva khipitvā sayam sīsam⁸ nahāyitvā gatā⁹, rājāpi
 taṃ saritvā¹⁰ pākātikam eva akāsi, sā mohamūḷhā hutvā „kāla-
 kaṇṇisarīre kaliṃ pavāhetvā mayā yaso laddho“ ti saññam
 akāsi. Tato nacirass' eva rājā purohitam ṭhānato cāvesī, so
 tassa santikam gantvā „tvam kena kāraṇena puna ṭhānam
 15 labhīti¹¹“ pucchi. Ath' assa sā „rājuyyāne kālakaṇṇisarīre
 kalissa pavāhitattā“ ti ārocesi. Purohito gantvā tath' eva
 tassa sarīre kaliṃ pavāhesī, tam pi rājā puna ṭhāne ṭhapesī.
 Ath' assa aparabhāge paccanto kuppi¹², so senāṅgaparivuto
 yuddhāya nikkhami. Atha naṃ mohamūḷho purohito „mahā-
 20 rāja tumhe jayam icchatha parājayan“ ti pucchitvā „jayan“,
 ti vutte „tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre
 kaliṃ¹³ pavāhetvā yāhīti“. So tassa katham¹⁴ gahetvā „mayā
 saddhiṃ gacchantā uyyāne kālakaṇṇisarīre kaliṃ pavāhentū“
 'ti vatvā¹⁵ uyyānam pavisitvā dantakaṭṭhaṃ¹⁶ khādītvā sabba-
 25 paṭhamam sayam eva tassa jaṭantare khelaṃ ca dantakaṭṭhaṃ
 ca khipitvā sīsam nahāyi, balakāyo pi 'ssa tathā akāsi. Tasmiṃ
 pakkante senāpati¹⁷ gantvā tāpasam disvā dantakaṭṭhāni nī-
 haritvā sādhuḥkaṃ nahāpetvā¹⁸ „rañño kiṃ¹⁹ bhavissatīti“
 pucchi²⁰. „Āvuso mayham manopadoso n' atthi, devatā pana

¹ Bā paccima-. ² Bā añcanagiri-. ³ Ck ca, Bā yeva. ⁴ Bā imassupari. ⁵ Bā daṇḍakotham. ⁶ Bās tassupari. ⁷ Bā omits sī-. ⁸ Bā gami. ⁹ Bā adds puna. ¹⁰ Bā labhasiti. ¹¹ Bā kupito. ¹² Cks -lim. ¹³ Bā adds sutvā. ¹⁴ Cks -hetū ti gantvā. ¹⁵ Cks -tiṃ. ¹⁶ Bā nahāyitvā bhante. ¹⁷ Bā ki rañño. ¹⁸ Cks pucchitvā.

kupitā, ito sattame divase sakalaratṭhaṃ aratṭhaṃ bhavissati,
 tvaṃ sīghaṃ palāyitvā aññattha yāhiti¹. So bhītatasi to
 gantvā rañño ārocesi. Rājā tassa vacanaṃ agaṇhi². So
 nivattitvā attano gehaṃ gantvā puttadāraṃ ādāya palāyitvā
 aññaṃ ratṭhaṃ agamāsi. Sarabhaṅgasatthā taṃ kāraṇaṃ 5
 ñatvā dve taruṇatāpase pesetvā Kisavacchaṃ mañcasivikāya
 ākāseṇa ānāpesi³. Rājā yujjhितvā core gahetvā nagaram eva
 paccāgami. Tasmīṃ āgate devatā paṭhamaṃ devaṃ vassa-
 pesuṃ, vassogheṇa sabbakuṇapesu avahaṭesu⁴ suddhavāluka-
 matthake dibbapupphavassaṃ vassi, pupphamatthake māsaka- 10
 vassaṃ, māsakamatthake kahāpaṇavassaṃ, kahāpaṇamatthake
 dibbābharaṇavassaṃ vassi. Manussā somanassappattā hirañña-
 suvaṇṇābharaṇāni gaṇhituṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ sarīre
 pajjalitaṃ⁵ nānappakāraṃ⁶ āvudhavassaṃ vassi, manussā
 khaṇḍākhāṇḍikaṃ chijjīṃsu⁷. Atha nesaṃ upari mahantā 15
 vitaccikaṅgārā patiṃsu, nesaṃ upari mahantāni pajjalita-
 pabbatakūṭāni, tesaṃ upari saṭṭhihatthaṭṭhānaṃ pūrayantaṃ
 sukhumavālukavassaṃ vassi. Evaṃ saṭṭhiyojanatṭhānaṃ ara-
 ṭṭhaṃ ahosi, tassa⁸ evaṃ vinatṭhabhāvo⁹ sakala-Jambudīpe
 paññāyi¹⁰. Ath' assa ratṭhassa antararatṭhādhipatino Kalīṅgo¹¹ 20
 Atṭhako Bhīmaratho¹² tayo rājāno cintayīṃsu: „pubbe Bārāṇa-
 siyaṃ Kalābu¹³ Kāsīrājā Khantivādītāpase aparajjhितvā paṭhaviṃ
 pavitṭho ti sūyati, tathā Nālikīro¹⁴ tāpase sunakhehi khādā-
 petvā sahassabāhu Ajjuno ca Aṅgīrase aparajjhितvā idāni
 Daṇḍakīrājā Kisavacche aparajjhितvā saha ratṭhena vināsaṃ 25
 patto ti sūyati, imesaṃ¹⁵ catunnaṃ rājūnaṃ nibbattaṭṭhānaṃ
 mayaṃ na jānāma, taṃ no ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ
 añño kathetuṃ samattho¹⁶ n' atthi, taṃ upasaṃkamitvā¹⁷

¹ B^d adds āha. ² so Cks; B^d nagaṇhi. ³ B^d ānehiti ānāpesi. ⁴ B^d apaharantesu
 suddhavālukaṃ vassaṃ vassāpesuṃ. ⁵ B^d sampajjalikaṃ. ⁶ B^d -ṇaṃ. ⁷ B^d
 bhijjīṃsu. ⁸ B^d omits tassa. ⁹ B^d omits na. ¹⁰ B^d -yati. ¹¹ B^d ka-. ¹²
 B^d bhīmaratho. ¹³ B^d -pu. ¹⁴ B^d nālikīrarājā. ¹⁵ B^d adds pana. ¹⁶ B^d
 adds nāma. ¹⁷ B^d adds ime pañhe.

pucchissāmā¹ "ti tayo pi mahantena parivārena pañhaṃ
 pucchanatthāya nikkhamiṃsu. Te¹ pana² „asuko pi nikkhanto“
 ti³, „asuko pi nikkhanto“ ti na jānanti⁴, ekeko „aham eva
 gacchāmīti“ maññati, tesam Godhāvarīto avidūre samāgamo
 5 ahoṣi, te rathehi otaritvā tayo pi ekam eva rathaṃ abhiruyha
 Godhāvarītīraṃ sampāpuṇiṃsu. Tasmim̐ khaṇe Sakko Paṇḍu-
 kambalasilāsane nisinnu satta pañhe cintetvā „ime pañhe
 ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ añño sadevake loke kathetum̐
 samattho nāma n' atthi, taṃ pañham⁵ pucchissāmi, ime pi
 10 tayo rājāno Sarabhaṅgasatthāraṃ pañhaṃ pucchitum̐ Godhā-
 varītīraṃ pattā, etesaṃ pañhe pi ahaṃ pucchissāmīti“ dvīsu
 devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Taṃ divasam
 eva Kisavaccho kālam akāsi, tassa sarīrakiccaṃ kātum̐ catūsu
 ṭhānesu anekasahassā⁶ isigaṇā Kisavacchassa candanacitakaṃ
 15 katvā sarīraṃ jhāpesum̐, ālāhanassa samantā addhajojanamatte
 ṭhāne⁷ dibbakusumavassam̐ vassi. M. tassa sarīranikkhepaṃ
 kāretvā⁸ assamaṃ pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi.
 Tesam pi rājūnaṃ nadītīraṃ⁹ āgatakāle mahāsenāvāhanaturī-
 yasaddo¹⁰ ahoṣi. M. taṃ sutvā Anusissatāpasam̐ āmantetvā
 20 „tāta gantvā tāva jānāhi: kiṃsaddo nāma¹¹ eso¹²“ ti āha. So
 pānīyaghaṭam̐ ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchā-
 vasena paṭhamam̐ g. ā.:

1. Alāṃkatā kuṇḍalino suvatthā

veluriyamuttā tharukhaggabaddhā

25 rathesabhā tiṭṭhatha, ke¹² nu tumhe,

katham̐ vo jānanti manussaloke ti. 49.

Tattha veluriyamuttā tharukhaggabaddhā ti veluriyamañhi c' eva
 muttolambakehi¹³ ca alāṃkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā, tiṭṭhathā
 'ti ekasmiṃ rathe tiṭṭhatha, ke¹² nū 'ti ke¹² nu tumhe, katham̐ vo sañjānantīti.

¹ Cs tesam. ² Ck omits te pana. ³ Cks omits ti, but add tesam pana. ⁴ Cks
 jānāti. ⁵ Bā taṃ ime pañhe. ⁶ Bā adds issayo tattheva gaṇitvā pañcasu ṭhā-
 nesu maṇḍappaṃ kāretvā anekasahassā. ⁷ Cks omits ṭhāne. ⁸ Bā -rāpetvā. ⁹
 Bā -re. ¹⁰ Cks -am̐, Bā adds mahā. ¹¹ Bā kiṃ nāmeso saddo. ¹² Cks ko.
¹³ Bā muttā.

Te tassa vacanaṃ sutvā rathā otaritvā vanditvā atthamsu.
Tesu Atthakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ g. ā.:

1. Aham Atthako, Bhīmaratho panāyaṃ,

Kālīṅgarājā¹ pana uggato ayaṃ,

susaññatān² isinaṃ³ dassanāya

5

idhāgatā pucchitāyēma pañhe ti. 50.

Tattha uggato ti cando viya suriyo viya ca pākato paññāto, susaṇṇatānaṃ⁴ isinaṃ⁵ ti bhante na mayaṃ⁶ idha vanakīlādīnaṃ atthāya āgatā, atha kho kāyādīhi susaṇṇatānaṃ sīlasampannānaṃ isinaṃ dassanattāya idhāgatā, pucchitāyēma pañhe ti Sarabhaṅgasatthāraṇ pañhe pucchituṃ emha 10
āgat' amhā 'ti attho, yakāro vyañjanasandhikaro ti veditabbo.

Atha te⁷ tāpaso „sādhu mahārāja, āgantabbatthānaṃ nēva āgat' attha, tena hi nahātvā vissamitvā assamapadaṃ pavasitvā isigaṇaṃ vanditvā satthāraṇ⁸ pañhaṃ pucchathā“ 'ti tehi saddhiṃ paṭisanthāraṇ katvā pāṇiyaghaṭaṃ ukkhipitvā uda- 15
kaccheve⁹ puñjanto¹⁰ ākāsaṃ oloketvā Sakkaṃ devarājānaṃ devaṇaṇaparivāraṇ Erāvaṇakkhandhagataṃ otarantaṃ disvā tena sallapanto tatiyaṃ g. ā.:

2. Vehāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe

pathaddhuno paṇṇarase va cando, (IV ³⁸³/₂₀)

20

pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva:

kathaṃ naṃ jānanti manussaloke ti. 51.

Tattha vehāsayaṇ ti¹¹ antalikkhe¹², pathaddhuno ti pathaddhagato, addhapathe gaganamajjhe thito ti attho.

Taṃ sutvā Sakko catutthaṃ g. ā.:

25

4. Yam āhu devesu Sujampatīti (IV ⁴⁰³/₂₇)

Maghavā ti naṃ¹³ āhu manussaḷoke,

sa devarājā idam ajja¹⁴ patto

susaññatān' isinaṃ¹⁵ dassanāyā 'ti. 52.

¹ Bā ka-. ² Cks -te, Bds -tānaṃ. ³ Cs isinaṃ. ⁴ Cks -te. ⁵ Ck isī-. ⁶ Bā adds idha. ⁷ Bā ne. ⁸ Bā sarabhaṅga-. ⁹ so Cks; Cs udaccheve, Bā udakatheve. ¹⁰ Bā muñcanto. ¹¹ Bā adds abhuggamtvā. ¹² Bā adds ākāse tiṭṭhasi. ¹³ Bā taṃ. ¹⁴ Cks idhamajja. ¹⁵ Ck -te isinā, Cs -te isinaṃ.

Tattha sa devarājā ti so ahañ Sakko devarājā, idamajja¹ patto ti idaṃ thānaṃ ajja āgato, dassanāyā ti dassanattāya vandanattāya Sara-bhaṅgasattāraṃ ca pañhaṃ pucchannattāyā 'ti āha.

Atha naṃ Anusisso „sādhū mahārāja tumhe pacchā-
 5 gacchathā² 'ti vatvā pāṇiyaghaṭaṃ ādāya assamaṃ pavisitvā
 pāṇiyaghaṭaṃ paṭisāmetvā tiṇṇaṃ rājānaṃ devarājassa ca
 pañhe³ pucchannattāya āgatabhāvaṃ M-assa ārocesi. So isi-
 ganapariyuto mahāvisālamālake nisīdi. Tayo rājāno gantvā⁵
 isigaṇaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu. Sakko pi otaritvā
 10 isigaṇaṃ upasaṃkamitvā añjaliṃ pagayha⁶ isigaṇaṃ vaṇṇetvā
 vandamāno pañcamaṃ g. ā.:

5. Dūre sutā no isayo samāgatā
 mahiddhikā iddhiguṇūpapannā,
 vandāmi te ayire⁷ pasannacitto
 15 ye jīvalok' ettha manussaseṭṭhā ti. 53.

Tattha dūre sutā no ti bhaṇte amhehi tumhe dūre devaloke thitehi
 yeva sutā⁸, mamūyanto evaṃ āha, i. v. h.: ime idha samāgatā amhākaṃ isayo
 dūre sutā yāva Brahmaloḷā vissutā pākaṭā ti, mahiddhikā ti⁹ mahānubhāvā,
 iddhiguṇūpapannā¹⁰ ti pañcaviḍḍhena iddhiguṇena samānāgatā, ayire⁷ ti
 20 ayye¹¹, ye ti¹² ye tumhe imasmiṃ jīvaloke manussaseṭṭhā.

Evaṃ isigaṇaṃ vanditvā Sakko cha nisajjadose pariharanto
 ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ isīnaṃ adhovāte nisinnaṃ disvā
 Anusisso chaṭṭhaṃ g. ā.:

6. Gandho isīnaṃ ciradakkhitānaṃ
 25 kāyā cuto gacchati mālutena,
 ito parakkamma¹³ saḥassanetta
 gandho isīnaṃ asuci devarājā 'ti. 54.

Tattha ciradakkhitānaṃ ti cirapabbajitānaṃ, parakkammā¹⁴ 'ti
 parakkama¹³ apehi, saḥassanetta¹³ 'ti ālapanam etaṃ, Sakko hi amacca-
 30 saḥassehi¹⁵ cintitaṃ atthaṃ¹⁶ ekako¹⁷ va passati, tasmā saḥassanetta ti

¹ C^s idhammajja. ² Bā pacchā āg-. ³ Bā -am. ⁴ Bā -lake. ⁵ Bā āg-. ⁶ Bā
 adds thito. ⁷ Bā ayyare. ⁸ C^s sutam. ⁹ C^k omits ti. ¹⁰ Bā -guṇo-.
¹¹ C^s ayyā, Bā ayyākā. ¹² C^s yo, omitting ti. ¹³ Bā paṭikkamma. ¹⁴ Bā
 paṭikkammā. ¹⁵ Bā -ssena. ¹⁶ Bā omits atthaṃ. ¹⁷ Bā ekameko.

vuccati, asucīti sedamalādiparibhāvitattā duggandho, tumhe ca sucikāmā, tena vo esa gandho khādattī¹.

Tam sutvā Sakko itaram g. ā.:

7. Gandho isiṇaṁ ciradakkhitānaṁ

kāyā cuto gacchatu mālutena,

5

vicitrapupphaṁ² surabhiṁ va mālaṁ

gandhaṁ etaṁ pāṭikaṁkhāma bhante,

na h' ettha devā paṭikkūlasaṇṇino ti. 55.

Tattha gacchatū 'ti yathāsukhaṁ pavattatu, nāsāpuṇaṁ no paharatū 'ti attho, pāṭikaṁkhāmā 'ti icchāma patthema, etthā 'ti etasmiṁ gandhe devā 10 jigucchasaṇṇino³ na hontī, dussīle⁴ yeva hi devā jigucchanti na sīlavante ti.

Evaṁ ca pana vatvā „bhante Anusissa, ahaṁ mahantena ussābena pañhaṁ pucchitum āgato, okāsaṁ me karohīti“ āha. So tassa vacanaṁ sutvā utthāyāsanaṁ isigaṇaṁ okāsaṁ karonto gāthadvayam āha:

15

8. Purindado bhūtapatī yasassī

devānaṁ indo Maghavā Sujampati

sa devarājā Asura[gaṇa]ppamaddano⁵

okāsaṁ ākaṁkhati⁶ pañha⁷ pucchitum. 56.

9. Ko n' ev' imesaṁ⁸ idha paṇḍitānaṁ

20

pañhe puṭho⁹ nipuṇe vyākariṣṣati,

tiṇṇaṁ ca raññaṁ manujādhipānaṁ

devānaṁ indassa ca Vāsavassā 'ti. 57.

Tattha purindado ti ādīni Sakkass' eva gaṇanāmāni, so hi pure dānaṁ dinnattā purindado, bhūtesu¹⁰ jeṭṭhakattā bhūpati, parivārasampadāya yasassī¹¹, 25 paramissaratāya devānaṁ indo, sattannaṁ vatasamādānānaṁ sutthukatattā Sakko, purimajātivaseṇa Maghavā, Sujāya¹² patibhāvena Sujampati, rañjanatāya¹³ rājū, ko nevā 'ti ko nu eva, nipuṇe ti saṇhasukhumapañhe¹⁴, raññaṁ ti rājūnaṁ, imesaṁ catunnaṁ janānaṁ¹⁵ manāṁ gaheṭvā ko imesaṁ paṇḍitānaṁ isiṇaṁ pañhaṁ kathessati, pañhe¹⁶ nesaṁ kathetum samatthaṁ jānāthā 'ti vadati. 30

¹ Cs khādha-? Bā bādha-. ² Bā vicittam-. ³ Bā jigucchi-. ⁴ Bā -lino. ⁵ Bā asūrānappa-. ⁶ Cks -si. ⁷ Cs -he, Bā pañhaṁ. ⁸ Cs novimesaṁ, Bā neva-tesaṁ. ⁹ Cks puṭho. ¹⁰ Cks santesu. ¹¹ Ck -dāya ssi, Cs -resampadāya sassi, Bā -rasampadāya yassi. ¹² Bā sujātāya asukaṇṇāya. ¹³ Ck rañjantāya. ¹⁴ Cks -haṁ. ¹⁵ Bā rājūnaṁ. ¹⁶ Bā -haṁ.

Taṃ sutvā isiṇaṇo „mārisa Anusissa, tvaṃ paṭhaviyaṃ
ṭhatvā paṭhaviṃ apassanto viya kathesi, ṭhapetvā Sarabhaṅga-
satthāraṃ ko añño ete pañhe kathetuṃ samattho“ ti vatvā

10. Ayaṃ isī Sarabhaṅgo tapassī
5 yato jāto¹ virato methunasmā
ācariyaputto suvinītarūpo
so nesaṃ pañhāni viyākarissatīti g. ā. 58.

Tatha² Sarabhaṅgo ti sare khipitvā ākāse sarapāsādāḍiṇi³ katvā puna
ekena sarena te sare pātento bhaggavibhagge⁴ akāsīti Sarabhaṅgo, methu-
10 nasmā ti methunadhammato, so kira methunaṃ asevitvā va pabbajito, ācari-
yaputto ti rañño ācariyassa purohitassa putto.

- Evaṃ ca pana vatvā isiṇaṇo Anusissaṃ āha: „mārisa
tvam eva satthāraṃ vanditvā isiṇaṇassa vacanena Sakkena
pucchitapañhaṃ kathanāya okāsaṃ karohīti⁵“. So „sādhū“
15 'ti sampatichchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ karonto anan-
taraṃ g. ā.:

11. Koṇḍañña pañhāni viyākarohi,
yācanti taṃ isayo sādhurūpā,
Koṇḍañña eso manujesu dhammo
20 yaṃ vaddham⁶ āgacchati esa bhāro ti. 59.

Tattha Koṇḍañña 'ti taṃ gottenālapati, dhammo ti sabhāvo, yaṃ
vaddham⁷ ti yaṃ paññāya vuddham⁸ purisaṃ esa pañham⁹ vissajjanabhāvo¹⁰
nāma āgacchati, esa¹¹ manujesu sabhāvo, tasmā candasuriyasahassaṃ¹² utthā-
pento viya pakaṭaṃ katvā devarañño pañhaṃ kathehīti.

- 25 Tato Mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ g. ā.:

12. Katāvakāsā pucchantu bhonto
yaṃ kiñci pañhaṃ manasābhipatthitaṃ,
ahaṃ hi taṃ taṃ vo viyākarissaṃ
ñatvā sayāṃ lokaṃ imaṃ paraṃ cā 'ti. 60.

¹ read: jāto yato? ² Bā adds bhante anusissa. ³ Cks -pāsādāḍiṇi. ⁴ Cs -ggo,
Bā bhaṅgavibhaṅgo. ⁵ Bā kare-. ⁶ Bā buddham. ⁷ Bā buddhan. ⁸ Bā
buddhaṃ. ⁹ Bā -hānam. ¹⁰ Bā -bhāro. ¹¹ Bā eso. ¹² Bā candima-.

Tattha yaṃ kiñcīti na kevalaṃ tumhākaṃ eva sadevakassa lokassa yaṃ manasābhipatthitaṃ taṃ maṃ bhavanto pucchantu ahaṃ hi¹ idhalokanissitaṃ vā paralokanissitaṃ vā² sabbapañhaṃ³ imaṃ ca paraṃ ca⁴ lokāṃ sayāṃ abhiññāya sacchikatvā kathessāmi ti sabbāññū pavāraṇaṃ pavāresi⁵.

Evam tena okāse kate Sakko attano⁶ abhisamkaṭaṃ pañ- 5
haṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

13. Tato ca Maghavā Sakko atthaddassī purindado
apucchi paṭhamam pañham yañcāsi abhipatthitaṃ: 61.
14. Kiṃ sū vadhivā na kadāci socati, 10
kissa-ppahānaṃ⁷ isayo⁸ vaṇṇayanti,
kass' idha vuttaṃ pharusam khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ ti. 62.

Tattha yañcāsīti yaṃ tassa manasā abhipatthitaṃ āsi taṃ pucchīti
attho, etan ti etam mayā pucchitam atthaṃ akkhāhi me ti ekagāthāya tayo 15
pañhe pucchi.

Tato⁹ pañham vyākaraṇto

15. Kodham vadhivā na kadāci socati,
makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
sabbesaṃ vuttaṃ pharusam khametha, 20
etam khantiṃ uttamam āhu santo ti āha. 63.

Tattha kodham vadhivā ti socanto hi paṭighacittan'eva¹⁰ socati, kodhā-
bhāvā kuto soko, tena vuttaṃ na kadāci socatīti, makkhappahānaṃ ti
pucchi attano katagunamakkhanassa akataññūbhāvasamkhātassa makkhassa pa-
hānaṃ isayo vaṇṇayanti, sabbesaṃ ti hīnamajjhimokkappaññaṃ¹¹ sabbesaṃ 25
pharusavacanaṃ khametha, santo ti porāṇakapaṇḍitā evaṃ kathenti.

16. Sakkā hi dvinnam¹² vacanaṃ titikkhitaṃ
sādisassa vā seṭṭhanarassa vāpi,
kathan nu hīnassa vaco khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ¹³. 64. 30
17. Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha
sārambhahetu¹⁴ pana sādisassa¹⁵,

¹ Bā adds vo. ² Cks omit para- vā. ³ Bā sabbam-. ⁴ Cks para. ⁵ Bā sampa-.
⁶ Bā -nā. ⁷ Bā kiṃsu-. ⁸ so all three MSS. for isī? ⁹ Bā tatoparaṃ. ¹⁰
Bā -mukka-. ¹¹ Bā sakkā ubhinnaṃ. ¹² Bā adds: sarabhaṅgo āha. ¹³ Cā Bā
sārabha-. ¹⁴ Bā sa-.

yo c' īdha hīnassa vaco kametha

etaṃ khantiṃ uttamam āhu santo ti 65.

evamādināṃ gāthānaṃ vacanapaṭivacanavasena sambandho
veditabbo.

- 5 Tattha akkhāhīti bhante Koṇḍañña tumhehi¹ dve pañhā sukathitā, eko
cittaṃ me² na gaṇhāti kathaṃ sakkā attano³ hīnatarassa vacanaṃ adbhivāsetuṃ tam
me akkhāhīti pucchanto evam āha, etaṃ khantiṃ ti yam p' etaṃ jātigottādīhi
hīnassa vacanaṃ khama naṃ, etaṃ khantiṃ uttamaṃ ti porāṇakapaṇḍitā va-
danti, yam pan' etaṃ jātiādīhi seṭṭhassa bhayena sadisassa kāraṇuttariya-
10 lakkhaṇe sārambhe ādinavadassanena khamanaṃ n' esā adbhivāsanakhanti nāmā
'ti attho.

- Evam vutte Sakko M-aṃ āha⁴: „bhante paṭhamāṃ tumhe
‘sabbesaṃ vuttaṃ pharusāṃ khametha etaṃ khantiṃ uttamam
āhū’ ti vatvā idāni ‘yo c' īdha hīnassa vaco khametha etaṃ
15 khantiṃ uttamam āhū’ ti vadatha, na vo purimena pacchimaṃ
sametīti“. Atha naṃ M. „Sakka, pacchimaṃ mayā ayaṃ
hīno ti nātvā pharusavacanaṃ adbhivāsentassa vasena vuttaṃ,
yasmā pana na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādī-
bhāvo nātuṃ tasmā purimaṃ⁵ vuttaṃ“ ti vatvā sattānaṃ aññatra
20 saṃvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādībhāvassa duvīññeyyataṃ
pakāseto

18. Kathaṃ vijaññā catumaṭṭharūpaṃ
seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavāpi hīnaṃ,
virūparūpena caranti santo,
25 tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā 'ti g. ā. 66.

Tattha catumaṭṭharūpaṃ ti catūhi iriyāpathehi paṭicchannasabhāvaṃ,
virūparūpenā 'ti virūpānaṃ lāmakapuggalānaṃ rūpena uttamagunā⁶ santo
pi caranti, imasmiṃ pan' atthe Majjhantikatherassa vatthuṃ kathetabbaṃ.

- Taṃ sutvā Sakko nikkamkho hutvā „bhante etāya no
30 khantiyā ānisaṃsaṃ kathethā“ 'ti yāci. Ath' assa' M.:

10. Na h' etaṃ atthaṃ mahatī pi senā
sarājikā yujjhamānā labhetha

¹ Cks -he. ² Cks omit ne. ³ Bā -nā. ⁴ Cks omit āha. ⁵ Bā adds santo. ⁶
Bā -pena. ⁷ Ck atha.

yaṁ khantimā sappuriso labhetha,
khantībalass' ūpasamanti¹ verā ti g. ā. 67.

Tattha etamattthan ti etaṁ veravūpasamanāṁ nippaṭṭighabhāvasarī-
khātāṁ attham.

Evam M-ena khantigūṇe kathite te rājāno cintayimsu: 5
„Sakko attano pañham² pucchati, ambhākaṁ pucchanaokāsaṁ
na dassatīti“. Atha nesaṁ ajjhāsayaṁ viditvā³ attanābhisam-
khaṭe⁴ cattāro pañhe ṭhapetvā va tesam kaṁkhā⁵ pucchanto

20. Subhāsitan te anumodiyānaṁ
aññaṁ taṁ pucchāmi, tad imgha brūhi, 10
yathā ahū Daṇḍakī Nālikīro
ath' Ajjuno Kalābu cāpi⁶ rājā
tesaṁ gatiṁ brūhi supāpakammināṁ
katth' ūpapannā isinaṁ vihetṭhakā ti g. ā. 68.

Tattha anumodiyānaṁ ti idaṁ mayā puṭṭhānaṁ tiṇṇaṁ pañhānaṁ 15
vissajjanasamkhātāṁ tava subhāsitaṁ anumoditvā, yathā ahū ti yo nāma
ahosi⁷, Kalābu cā 'ti Kalābu ca rājā⁸.

Ath' assa vissajjento⁹ M. pañca gāthā abhāsi:

21. Kisam pi¹⁰ Vacchaṁ avakiriya Daṇḍakī
ucchinnamūlo sajano saraṭṭho 20
Kukkulanāme¹¹ nirayamhi paccati,
tassa pulliṅgāni¹² patanti kāye. 69.
22. Yo saññate pabbajite avañcasi¹³
dhammaṁ bhaṇante samaṇe adūsake
taṁ Nālikīraṁ sunakhā parattha 25
saṁgamma khādanti viphandamānaṁ. 70.
23. Ath' Ajjuno niraye sattisūle¹⁴
avaṁsiro patito addhapādo

¹ so Cks for ūpasamanti? Bđ upamanti. ² Bđ -e. ³ Bđ adds sakko. ⁴ Bđ
attano abhisāṅkhāte. ⁵ Bđ -aṁ. ⁶ read: cāpi kalābu? ⁷ Bđ cattāro janā ca
ahesuṁ in the place of yo - ahosi. ⁸ Cks omit rājā. ⁹ Bđ visajja-. ¹⁰ Bđ
kissañhi? Cks kisaṁvi. ¹¹ Cks -a. ¹² Ck puli-, Bđ phulli-. ¹³ so Cks; Bđ
acchedayi. ¹⁴ Bđ satta-.

- Angīrasaṃ Gotamaṃ heṭṭhayitvā
khantiṃ tapassīṃ cirabrahmacāriṃ. 71.
24. Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi
khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ
5 Kalābu vīcim upapajja paccati
mahābhitāpaṃ¹ kaṭukaṃ bhayaṇakaṃ. 72.
25. Etāni sutvā nirayāni paṇḍito
aññāni pāpiṭṭhatarāni² c' ettha
dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu,
10 evaṃkaro saggaṃ upeti ṭhānaṃ ti. 73.

Tattha kisaṇ ti appamaṇisalohitattā kisasarīraṃ, avakiriya³ 'ti avakiritvā
nuṭṭhubhanadantaṭṭhapātanena⁴ tassa sarīre kalim pavāhetvā, ucchinna-
mūlo ti chinnamūlo hutvā, sajano ti sapaṇiso, Kukkulaṇāme⁵ nira-
yamhīti yojanasatappamāṇe kappena saṇṭhite uphachārikaniraye, pulliṅgā-
15 nīti⁶ vitaccikaṅgārā⁷ tassa kira tattha uphakukkule nimuggassa navahi vaṇa-
mukhehi uphachārikā pavasanti⁸, sīse mahantamahantā aṅgārā patanti yesaṃ⁹
patanakāle sarīraṃ¹⁰ dīparukkho viya jalati, balavedanā vattanti, taṃ¹¹ adhi-
vāsetuṃ asakkonto mahāravaṃ ravati, Sarabhaṅgasatthā pathaviṃ bhinditvā taṃ
tathā¹² paccamānaṃ dassesi, mahājano bhayasantāsaṃ āpajji, tassa atīta-
20 bhāvaṃ¹³ ñatvā M. taṃ nirayaṃ antaradhāpesi, dhammaṃ bhaṇante ti
dasakusalakammāpathadhammaṃ bhāsante, samaṇe ti samitapāpe, adūsake
niraparādhe, Nālikīraṇ ti evaṇṇamakarājānaṃ, paratthā¹⁴ 'ti paraloke niraye
nibbattaṃ, saṅgammā¹⁵ 'ti ito c' ito ca samāgantvā¹⁶ mahantā sunakkhā khā-
danti, tasmīṃ kira Kāliṅgaratṭhe Dantapurāṇagare Nālikīre rajjaṃ kārayamāne
25 eko mahātāpaso pañcasatātāpasaparivuto Himavanta āgama rājuyyāne vāsaṃ
kappetvā mahājanassa dhammaṃ desesi, dhammikatāpaso uyyāne vasatīti rañño
ārocayīṃsu, rājā pana adhammiko adhammena rajjaṃ kāreti, so amaccesu
pasamāsantesu aham pi dhammaṃ supissāmīti uyyānaṃ gantvā tāpasam vauditvā
nisidi, tāpaso rañño saddhīm paṭisanthāraṃ karonto kiṃ mahārāja dhammena
30 rajjaṃ kāresi janaṃ¹⁷ na¹⁸ pīsesīti āha, so tassa kujjhītvā ayaṃ kūṭajaṭilo
ettakaṃ kālāṃ nāgarānaṃ santike mamaṃ ōeva agūṇaṃ kathesi maññe hotu
jānissāmīti cintetvā sve aṇhakaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā¹⁹ 'ti nimantetvā
punadvise purāṇagūṭhassa cāṭiyo pūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesam bhikkhā-
bhājanāni gūṭhassa pūrāpetvā dvāraṃ pidahāpetvā musalāni ca lohadaṇḍe ca

¹ Bā mahāpa-. ² Bā nuṭṭhabhitadanta-. ³ Cks -ma. ⁴ Cks puli-, Bā phulli-.
⁵ Bā vitaccikaṅgārā. ⁶ Cks -sati. ⁷ Bā tesam. ⁸ Bā sakalasarīre. ⁹ Bā so.
¹⁰ Bā tattha. ¹¹ so Ck for atibhīta-? Bā ativiyaṭṭhābhāvaṃ, Cā anibhīta-
bhāvaṃ. ¹² Bā adds chinditvā. ¹³ Cks jana. ¹⁴ Bā na raṭṭhaṃ in the place
of janana.

gāhāpetvāna isīnaṃ sīsāni bhindāpetvā jaṃghāsu¹ gahetvā kaḍḍhāpetvā suna-
khehi khādāpetvā bhinnāṃ paṭhaviṃ pavisitvā Sunakhamahānīraye nibbatti, tatr'
assa tigāvutikāṃ sarīraṃ ahoṣi, atha naṃ mahantā hatthikucchiṭṭamāṇā pañca-
vaṇṇasunakhā² anubandhitvā ḍasitvā navayojanāya jalitayapaṭhaviyaṃ pādetvā
mukhapūraṃ³ luñcantā vipphandamānaṃ khādīṃsu, M. paṭhaviṃ dvidhā⁴ 5
bhetvā⁵ taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabbhāvaṃ ṇātvā puna antara-
dhāpesi; atha juno ti saḥassabāhurājā, Aṅgīrasaṃ ti aṅgehi raṃsīnaṃ
niccharaṇato evaṃ laddhaṇāmaṃ, heṭṭhayitvā ti viheṭṭhetvā viṣāṭakapaṇḍena
vijjhātvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā, so kira⁶ Mahīṃsakaraṭṭhe Kekarājadhāniyaṃ⁷
rajjāṃ karento migavaṃ gantvā mige vadhitvā aṅgāraṃsaṃ⁸ khādanto vicari, 10
ath' ekadivasāṃ migānaṃ āgamaṇāṭṭhāne koṭṭhakaṃ katvā mige olokayamāno
aṭṭhāsi, tadā so tāpaso tassa rañño avidūre ekaṃ kārarukkhāṃ abhirūḍhitvā
phalāni ocinanto ocitaphalaṃ⁹ sākhaṃ muñci, tassā viṣāṭṭhāya¹⁰ taṃ ṭhānaṃ
pattā migā palāyīṃsu, rājā kujjhātvā tāpasāṃ viṣeṇa sallena vijjhi, so patitvā
gaḷanto¹¹ matthakena khadirakhāṇuṃ¹² āsādetvā sūlagge yeva kalam akāsi, rājā 15
taṃ khaṇaṃ ṇeva dvidhābhinnāṃ paṭhaviṃ pavisitvā Sattisūlandīraye nibbatti,
tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ ahoṣi, tatra taṃ¹³ nirayapālā jalitehi āvudhehi
koṭṭetvā¹⁴ jalitāṃ ayapabbatāṃ āropenti, pabbatamatthake ṭhitakāle¹⁵ vāto
paharati, so vātapahāreṇa patitvā paṇḍalāṇi¹⁶, tasmīṃ khaṇe heṭṭhā nava-
yojanāya jalitayapaṭhavitō¹⁷ mahātālakkhandhappamāṇaṃ¹⁸ jalantaṃ¹⁹ aya- 20
sūlaṃ uṭṭhahati, so sūlaggaṃ matthaken' eva āsādetvā sūlāvuto tiṭṭhati, tasmīṃ
khaṇe paṭhavi jalati, sūlaṃ jalati²⁰, sarīraṃ²¹ jalati, so tatha mahāraṇaṃ
ravanto paccati, M. paṭhaviṃ dvidhā katvā nirayaṃ²² dassetvā mahājanassa
bhītabbhāvaṃ ṇātvā antaradhāpesi, khaṇḍaṇo ti cattāro²³ cattāro hatthapade
kaṇṇanāsaṃ ca khaṇḍākkhaṇḍaṃ katvā, adūsakaṃ ti niraparādhāṃ, tathā che- 25
dāpetvā dvīhi kasāpahārasahashehi²⁴ tālāpetvā jaṭāsu gahitaṃ²⁵ ākaḍḍhāpetvā
paṭikujjāṃ nipajjāpetvā piṭṭhiyaṃ paṇhiyā paharitvā mahādukkhasamappitaṃ
akāsi, Kalābu vicin ti Kalābuavacin, kaṭṭukaṃ ti tikhiṇavedanaṃ, evaṃ²⁶
nirayaṃ upapajjitvā channaṃ jālānaṃ antare paccati, vitthārato pana Kalābu-
rañño vatthuṃ Khantivādajātaka kathitaṃ eva, pāpiṭṭhatarāni cetthā²⁷ ti 30
eteḥ nirayehi pāpiṭṭhatarāni ca aññāni nirayāni sutvā, dhammaṃ care ti
Sakka devarāja paṇḍito kulaputto na kevalaṃ ete²⁸ cattāro nirayā ete yeva ca
rājāno nerāyikā atha kho aññe pi nirayā aññe pi rājāno nirayesu upapannaṃ ti
viditvā catupaccayadānadharmikarakkhāvaraṇasaṃvidhānaṃ kkhātāṃ samaṇa-
brāhmaṇesu dhammaṃ careyya. 35

¹ Bds -ghādisu. ² Bd -ṇṇā-. ³ Ck repeats mukha-, C^s mukhapuraṇmuka. ⁴
Ck hetvā, Bd bhinditvā. ⁵ Bd adds ajjuno nāma rājā. ⁶ Bd keva. ⁷ Bds
aṅgārapakkamaṃsaṃ. ⁸ C^s ocati-, Bds ocinaphala. ⁹ Bd adds saddena. ¹⁰
Bd paṇḍalāṇi. ¹¹ Bds khadirakhāṇuke, C^s khārahāṇuṃ. ¹² C^s tatrāyaṃ. ¹³ Ck
koṭṭhe-, Bd koṭṭe-. ¹⁴ Bd patitakāle. ¹⁵ C^s -leti. ¹⁶ Bd -pathaviyā. ¹⁷ Ck
-ṇā, C^s -ṇa. ¹⁸ Ck jal-, C^s jalantaṃ, Bd jalitaṃ. ¹⁹ Bd sūlāni jalanti. ²⁰
Bd tassa sa-. ²¹ Bd taṃ ni-. ²² Ck varo, Bd omits cattāro. ²³ Bd kasāhi pa-.
²⁴ Bd gahitvā corr. to gahetvā. ²⁵ Bds evarūpaṃ. ²⁶ Bd adds yeva.

Evam M-ena catunnam rājūnam nibbattaṭṭhāne dassite
tayo rājāno nikkamkhā ahesum. Tato Sakko avasese cattāro
pañhe pucchanto g. ā.:

26. Subhāsitan te anumodiyānam

5 aññam taṃ pucchāmi, tad iṃgha brūhi,
kathamvidham sīlavantaṃ vadanti,
kathamvidham paññāvantaṃ vadanti,
kathamvidham sappurisaṃ vadanti,
kathamvidham no¹ siri no jahātīti. 74.

10 Tattha kathamvidham no¹ siri no jahātīti kathamvidham nu
purisaṃ paṭiladdhasirī² na jahāti.

Ath' assa vissajjanto M. catasso gāthā abhāsi:

27. Kāyena vācāya ca yo³ ca⁴ saññato

15 manasā ca kiñci na karoti pāpam
na attahetu⁵ alikaṃ bhaṇāti
tathāvidham sīlavantaṃ vadanti. 75.

28. Gambhīrapañham manasābhicintayam⁶

nācāhitam kamma⁷ karoti luddam (IV $\frac{26}{24}$)
kālabhatam⁸ atthapadam na riñcati
20 tathāvidham paññāvantaṃ vadanti. 76.

29. Yo ve kataññū⁹ katavedi dhīro

kalyāṇamitto dāḥabhatti¹⁰ ca hoti¹¹
dukkhitassa¹² sakkacca karoti kiccaṃ
tathāvidham sappurisaṃ vadanti. 77.

25 30. Etehi sabbhehi guṇeh' upeto¹³

saddho mudū samvibhāgī vadaññū —
saṃgāhakaṃ sakhilam¹⁴ saṃhavācam (IV $\frac{110}{19}$)
tathāvidham no siri no jahātīti. 78.

¹ Bā nu. ² Bā -siri, Cks -sirim. ³ Cs so. ⁴ Bds dha. ⁵ so all three MSS. for -tū? ⁶ Bā -tiyam. ⁷ Bā -am. ⁸ Bds -gataṃ. ⁹ all three MSS. -u. ¹⁰ Cks -bhanti, Bā -bhitti. ¹¹ so all three MSS. for hoti ca? ¹² Bā dukkhi-, Ck dukkhī- corr. to dukhī-. ¹³ Ck -hipeto. ¹⁴ Ck sakhī-.

Tattha kāyena 'ti ādini tividhasucaritadvārasena vuttāni, na attahetū
 ti¹ desanāsisam, etan attahetu vā parahetu vā yasahetu vā dhanahetu vā lābha-
 hetu vā alikaṃ na kathetūti attho, kāmañ c' esa² attho vācāsāññato ti iminā va
 siddho, musāvādino pana akattabbam pāpakammañ nāma n' atthiti garuka-
 bhāvadīpanattham puna evam āhū 'ti vedītabbo³, gambhīrapañhan ti⁴ 5
 atthato ca pālito ca gambhīrañ gūḷhañ paññehannañ Sattubhastajātaka-
 Ummaggajātakesu āgatasadisam pañham, manasābhicintayan ti manasābhi-
 cintento atthapadam⁵ paṭivijjhivā candasaḥassam uṭṭhāpento viya pākaṭaṃ
 katvā yo kathetuṃ sakkoṭṭi attho, nācchāhitaṃ ti na atthahitaṃ⁶ hitāṭikkantaṃ
 luddaṃ pharusaṃ sāhasikakammañ ca yo na karoti attho, imassa ca pañ' 10
 atthassa vibhāvanattham

Na paṇḍitā attasukhassa hetu
 pāpāni kammāni samācaranti⁷,
 dukkhena phuṭṭhā khalitāpi santā⁸

chandā ca dosā na jahanti dhammaṃ ti

15

Bhūripaṇho kathetabbo, kālābhatan⁹ ti tattha dānañ dātābbakāle silāni
 rakḥhanakāle¹⁰ uposathavāsakāle sarāṇesu paṭiṭṭhāpabbajjakāle¹¹ samaṇa-
 dhammakaraṇakāle vipassanācārasinā yuñjanakāle¹² ca imāni¹³ dānāni sam-
 pādento¹⁴ kālābhatañ⁹ atthapadam na rīceti na gaḷapeti nāma, tathā-
 vidhaṃ ti sabbaññū Buddhā ca Paṇḍitabuddhā ca Bodhisattā ca paññavantaṃ 20
 kathentā evarūpaṃ puggalaṃ kathenti, yo ve ti gūḥāya parena attano kata-
 guṇaṃ jānāti kataññū evaṃ ātvā pana yen' assa guṇo kato tassa guṇaṃ
 paṭikaronto katavedi nāma, dukkhitaṃ¹⁵ ti attano sahāyassa dukkhapattassa
 dukkhaṃ attani āropetvā yo tassa uppannaṃ kiccaṃ sahatthā sakkaccaṃ karoti
 Buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ kathenti, api ca sappurisa nāma kataññū 25
 katavedino hontīti Satapattajātaka-Cullahamisa-Mahāhamasajātakādini¹⁶ katha-
 tabbāni¹⁷, etehi sabbehi¹⁸ Sakka yo etehi heṭṭhāvuttehi silādihi sabbehi pi
 guṇehi upeto okappanasaddhāya samannāgato mudu¹⁸ piyabhāni¹⁹ sañvibhāgā-
 bhīratattā sañvibhāgi yācakaṇaṃ vacanaṃ ātvā²⁰ dānavasena vadaññū catūhi
 saṃgahavatthūhi tesam tesam saṃgaphanato²¹ saṃgahakaṃ madhuravacanatāya 30
 sakhilam maṭṭavacanatāya saṃhāvacaṃ tathāvidhaṃ no puggalaṃ²² adhigata-
 yasasobhaggasamkhātā siri no jahāti, nāssa siri vinassatīti.

¹ mitto dalha - - - na attahetū ti wanting in Cs. ² Bā ceva. ³ Bā adds taṃ
 puggalaṃ silavantaṃ vadanti. ⁴ Bā adds bho sakka yo gambhīrapañhaṃ. ⁵
 Bā attham. ⁶ Cks atthitaṃ. ⁷ Ck samāha-, Bā samāca-. ⁸ Bā plitāpi-, Ck
 khalināntānisanta? Ck balitātānisanta? ⁹ Bā kālāga-. ¹⁰ Ck Bā -ṇa-. ¹¹
 Bā paṭiṭṭhānakāle pabbajjakāle. ¹² Ck puñjana-, Bā yujjana-. ¹³ Cks idāni.
¹⁴ Bā samādento. ¹⁵ Ck Bā dukkhi-. ¹⁶ Cks -dīhi. ¹⁷ Cks -bbaṃ. ¹⁸ Bā
 mudu ti. ¹⁹ Bā adds sañvibhāgi ti silasañvibhāgadāna. ²⁰ Bā sutvā. ²¹
 Bā -gaṇhato. ²² Bā tathāvidhanti tathāvidhaṃ mudupuggalaṃ.

Evam M. gaganatale candam uttāpentō viya cattāro pañhe vissajjesi. Tatoparam sesapañhānam pucchā ca¹ vissaj-janañ ca hoti:

31. Subhāsitan te anumodiyānam
 5 aññam tam pucchāmi, tad imgha brūhi,
 sīlam sirī² cāpi satañ ca dhammā³
 paññā ca⁴ — kam setthatarāṃ vadanti. 79.
32. Paññā hi setthā kusalā vadanti (III ³⁴⁸/₁₈)
 10 nakkhattarājā-r-iva tārakānam,
 sīlam sirī⁵ cāpi satañ ca dhammā⁶
 anvāyikā paññavato bhavanti. 80.
33. Subhāsitan te anumodiyānam
 aññam tam pucchāmi, tad imgha brūhi,
 15 kathamkaro kintikaro kiṃ ācaram (IV ³³⁹/₂₅)
 kiṃ sevamāno labhatīdha paññam,
 paññāya dāni paṭipadam vadehi,
 kathamkaro paññavā hoti macco. 81.
34. Sevetha vaddhe⁷ nipuṇe bahussute,
 20 uggāhako vā⁸ paripucchako siyā,
 suṇeyya sakkacca sabhāsītāni,
 evamkaro paññavā hoti macco. 82.
35. Sa paññavā kāmagaṇe avekkhati
 aniccato dukkhato rogato ca,
 25 evamvipassī pajahāti chandam
 dukkhesu kāmesu mahabbhayesu. 83.
36. Sa vītarāgo pavineyya⁹ dosam,
 mettam¹⁰ cittam bhāvaye¹¹ appamānam,
 sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍam (IV ⁴⁵²/₂₃)
 anindito Brahmam upeti tñanan ti. 84.

¹ Cks omit ca. ² Ck sirim, Cs Bd sirim. ³ Bd -am. ⁴ Cks paññā vā, Bd paññāca. ⁵ Cks -rim, Bd -rim. ⁶ Bd -o. ⁷ Bd buddhe. ⁸ Bd -hato ca. ⁹ Bd savineyya. ¹⁰ Bd -a. ¹¹ Bd -veyya.

Tattha sīlan ti ācārasīlan vā issariyasīlan¹ vā sappurisdhammaṇ vā paññaṇ vā ti inesaṇ dhammānaṇ kataradhammaṇ seṭṭhataṇ vadantīti puechati, paññā hīti Sakka etesu catūsu dhammesu yā eṣā paññā nāma sā² va seṭṭhā iti Buddhādayo kusālā vadanti, yathā³ hi tārakā candaṇ parivārenti cando va⁴ tnesaṇ⁵ uttamo evaṇ sīlaṇ sirī⁶ cāpi sataṇ ca dhammo ti ete tayo pi anvā-
yikā⁷ paññavato bhavanti paññāvantaṇ eva anugacchanti⁸, paññāya eva parivārā hontīti attho, kathaṇkaro ti ādīni aññaṇaṇaṇavevacanāṇ⁹ eva⁹, kathaṇ karonto¹⁰ kiṇ nāma kammaṇ karonto kiṇ ācaranto kiṇ sevamāno bhajamāno¹¹ idhaloke paññaṇ¹² labhati, paññāyaṇ eva paṭipadaṇ vadehi, jānitukāmo mhi, kathaṇkaro macco paññavā nāma hotīti puechati, vaddhe¹³ ti paññāya vud-
dhippatte paṇḍite nipuṇe sukhumakāraṇajānaṇasamatthe, evaṇkaro ti¹⁴ yo puggalo evaṇvuttappakāre puggale sevati bhajati payirupāsati pāliṇ uggaṇhāti punappuna atthaṇ puechati pāsāṇe lekhaṇ khaṇanto viya kañceṇaṇāyiyā siha-
vasaṇ paṭiechanto¹⁵ viya ohitasato sakkaccaṇ subhāsītāni suṇāti ayaṇ evaṇ-
karo macco paññavā hotīti evaṇ M. pañcālokaḍḍhātuto suriyaṇ uṭṭhāpento viya¹⁵ paññāya paṭipadaṇ kathetvā idāni tassā paññāya guṇaṇ kathaṇto sa paññavā ti ādim āha, tattha kāmagaṇe ti kāmakoṭṭhāse hutvā abhāvāṭṭhena¹⁶ aniecatō dīṭṭhadhammikasamparāyikānaṇ dukkhānaṇ vatthubhāvena dukkhato atṭha-
navutiyā rogamukhānaṇ kāmē nissāya uppatṭisambhāvena rogato avekkhati¹⁷ oloketi, so evaṇvipassī¹⁸ etehi kāraṇehi kāmānaṇ aniecāditāṇ passanto kāmē²⁰ nissāya uppajjanakadukkhānaṇ¹⁹ anto n' atthi kāmānaṇ pahānaṇ eva sukhā ti viditvā dukkhesu kāmēsu mahabbhāyesu chandaṇ pajahati, sa vītarāgo ti Sakka so puggalo evaṇ vītarāgo navaāghātavattuvāsena uppajjanakabhāvaṇ²⁰ dosaṇ vinetvā²¹ mettacittaṇ bhāveyya, appamāṇasattā rammaṇattā appamāṇaṇ taṇ²² bhāvetvā aparihīnaṇjāhāno agarahito Brahmaḷoke uppajjati. 25

Evaṇ M-e kāmānaṇ dose²³ kathente yeva tesāṇ tiṇṇaṇ pi rājūnaṇ²⁴ sabalakāyānaṇ tadaṇṅappahānena kāmagaṇarāgo²⁵ pahīno. Taṇ ñatvā M. tesāṇ pahaṇsanavasena

37. Mahiddhiyaṇ āgamaṇaṇ ahosi

tava-m-Atṭhakā²⁶ Bhīmarathassa cāpi

30

Kālīṅgarājassa ca uggaṭassa,

sabbesaṇ vo kāmārāgo pahīno ti g. ā. 85.

¹ Bā -yasīri. ² Bā nāmesā. ³ Cks tathā. ⁴ Bā ca. ⁵ Bā te- ⁶ all three MSS. sirīṇ.

⁷ Cks -ko. ⁸ Bā omits paññā - - - gacchanti. ⁹ Ck aññaṇaṇaṇavevacanānaṇa.

¹⁰ Bā -karoti. ¹¹ Bā omits bha-. ¹² Cks -ā. ¹³ Bā vuddhe. ¹⁴ Cks omit ti.

¹⁵ Ck -channo, Cs paṭiechanto, Bds sampāṭiechanto. ¹⁶ Bā -tthena. ¹⁷ Ck ape-,

Cs āve-, Bā avekkhatīti. ¹⁸ Bā -ssati. ¹⁹ Cs uppajjanadu-, Bā uppajjamaṇaka-.

²⁰ Bds -kasabhāvaṇ. ²¹ Bā viditvā. ²² Bā -paṇ, omitting taṇ. ²³ Bā -aṇ.

²⁴ Cks -nampi. ²⁵ Bā paṇcakā-. ²⁶ all three MSS. -ka.

Tattha mahāiddhiyaṇaṇ ti mahatthaṇ mahāvippahāraṇ mahājutikaṇ, tava maṭṭhakā ti tava Atṭhakā¹, pahīno ti tadaṇṇappahānaṇa pahīno.

Taṇ sutvā mahārājāno M-assa thutiṇ karontā²

38. Evam etaṇ³ paracittavedi:

5

sabbesaṇ no kāmarāgo pahīno,

karohi okāsaṇ anuggahāya

yathā gatiṇ te abhisambhavemā 'ti g. āhaṇsu. 86.

Tattha anuggahāyā 'ti pabbajjathāya no okāsaṇ karohi yathā mayaṇ pabbajitvā tava gatiṇ nipphattiṇ abhisambhavema pāpuṇeyyāma tayā paṭi-
19 laddhaṇ⁴ gūṇaṇ paṭivijjheyyamā⁵ 'ti vadimaṇsu.

Atha nesaṇ okāsaṇ karonto M. itaraṇ g. ā.:

39. Karohi okāsaṇ anuggahāya

tathā hi vo kāmarāgo pahīno,

pharātha⁶ kāyaṇ vipulāya pītiyā

15

yathā gatiṇ me⁷ abhisambhavethā 'ti. 87.

Tattha pharāthā⁸ 'ti jhānapītiyā vipulāya kāyaṇ pharathā 'ti.

Taṇ sutvā te⁹ saṃpaṭicchantaṇ⁹.

40. Sabbam karissāma tavānusaṇsaṇiṇ

yaṇ yaṇ tuvaṇ¹⁰ vakkhasi bhūripaṇṇā,

20

pharāma kāyaṇ vipulāyā pītiyā

yathā gatiṇ te abhisambhavemā 'ti g. āhaṇsu. 88.

Atha nesaṇ balakāyānaṇ¹¹ M. pabbajjaṇ dāpetvā isi-
gaṇaṇ uyyojento

41. Katāyaṇ Vacchassa Kisassa pūjā,

25

gacchantu bhonto isayo¹² sādthurūpā,

jhāne ratā bhotha sadā samāhitā,

esā ratī¹³ pabbajitassa seṭṭhā ti g. ā. 89.

Tattha gacchantū 'ti attano attano vasanaṭṭhānāni gacchantu.

¹ Cks -ka. ² all three MSS. -to. ³ so all three MSS. for evam pi etaṇ?

⁴ Bā paṭividdha. ⁵ Bā -viddhe-. ⁶ Bā phara-. ⁷ Ck gatiṇeva, Bā gati me.

⁸ Bā omits te. ⁹ Bā taṇ- corr. to saṇ-. ¹⁰ Cks yaṇ tvaṇ. ¹¹ Bā sabbaba-.

¹² so all three MSS. for isi? ¹³ Ck -tiṇ, Cs Bā -ti.

Isayo tassa¹ vacanam sirasā sampaticchitvā² vanditvā
ākāsam uppatitvā sakatṭhānāni³ gamimsu. Sakko pi utṭhā-
yāsana M-assa thutin katvā añjalim paggayha suriyam na-
massanto viya M-am namassamāno saporiso pakkāmi.

Etam attham viditvā S. imā gāthā āha⁴:

5

42. Sutvāna gāthā paramatthasamhitā⁵

subhāsītā isinā paṇḍitena

te vedajātā anumodamānā

pakkāmu devā⁶ devapuram yasassino. 90.

43. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā

10

subhāsītā isinā paṇḍitena,

yo koc' imā atṭhikatvā supeyya

labhetha pubbāpariyam visesam,

laddhāna pubbāpariyam visesam

adassanam maccurājassa gacche ti. 91.

15

Tattha paramatthasamhitā⁷ ti⁸ aniccādīni dīpanena nibbānanissitā,
gāthā imā ti idam S. Sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṁ subhāsitaṁ
vaṇṇento āha, tattha atthavatīti nibbānadāyakaṁ tathena paramatthanissitā, su-
vyañjanā ti supariuddhavyañjanā⁹, subhāsītā ti sukathitā, atṭhikatvā ti
attano atthikabhāvaṁ katvā atthiko hutvā sakkaccaṁ supeyya, pubbāpariyam²⁰
ti paṭhamajjhānam pubbaviseso dutiyajjhānam aparaviseso tatiyajjhānam apar-
viseso ti evam atṭhasamāpatticatummaggavasena pubbāparabhāvena tṭhitaṁ¹⁰
visesam, adassanam ti pariyoṣāne aparavisesam arahattaṁ labhitvā nibbānam
pāpuṇeyya, nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanam gato nāma hotīti.

Evam S. arahattena desanākūṭam gaṇhitvā „na bhikkhave idān' 25
eva pubbe pi Moggallānassa ālāhane pupphavassam vassīti“ vatvā
s. p. j. samodhānento

44. Sālissaro Sāriputto Meṇḍissaro ca Kassapo

Pabbato Anuruddho ca Kaccāyano ca Devalo

Anusisso ca Anando Kisavaccho ca¹¹ Kolito¹²

30

Sarabhaṅgo Bodhisatto, evam dhāretha jātakan ti āha. 92.

Sarabhaṅgajātakam.

¹ Bds sarabhaṅgasatthuno. ² Cks paticeh-. ³ Bd sakāni vasanaṭṭhānāni. ⁴ Bd
gāthāyo abhāsi. ⁵ Bd -saññitā. ⁶ so Ck Bd for te? ⁷ Ck -mattham-, Bd
-saññitā. ⁸ subhāsītā --- ti wanting in Cg. ⁹ Bd omits su. ¹⁰ Bd tam.
¹¹ Cks pana. ¹² Bds add nārado udāyitthero.

3. Alambusajātaka.

Atha bravīti. Idam S. J. v. purāṇadūtiyikapalobhanam¹ ā. k. Vatthum Indriyajātake vitthāritam eva. S. pana tam bhikkhum „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti² pucchitvā
 5 „saccam bhante“ ti „kena ukkaṇṭhāpito sīti“³ purāṇadūtiyikāyā 'ti vutte „bhikkhu esā itthi tuyham anattakārikā, tvaṃ etaṃ nissāya jhānaṃ nāsetvā tīṇi samvaccharāṃ mūlho visaṇṇī⁴ nipajjitvā uppannāya saṇṇāya mahāparidevaṃ paridevīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāśiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbat-
 10 titvā vayappatto sabbasippesu⁵ nippattiṃ patvā isipabbajjāṃ pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Ath' ekā migi⁶ tassa passāvattṭhāne sambhavamissakam tīṇaṃ khādi⁷ udakam pivi, ettaken' eva tasmiṃ paṭibaddhacittā gabbhaṃ paṭilabhitvā tato paṭṭhāya tattha āgantvā⁸ assamasāmaṇṇe⁹
 15 yeva carati. M. parigaṇhanto taṃ kāraṇaṃ aṇṇāsi. Sā aparabhāge manussadāraṇaṃ vijāyi, M. taṃ puttasiṇehena paṭijaggi, Isisiṅgo ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Atha naṃ viṇṇūbhāvaṃ pattaṃ¹⁰ pabbājetva attano mahallakakāle taṃ ādāya Nārivaṇaṃ nāma gantvā „tāta imasmiṃ Himavante imehi pupphehi sadisā itthiyo
 20 nāma honti, tā¹¹ attano vasagate mahāvināsaṃ pāpenti, tāsāṃ vasaṃ nāma gantuṃ na vaṭṭatīti“ ovaḍitvā aparabhāge Brahma-lokaparāyano ahosi. Isisiṅgo pi jhānakīlaṃ kīlanto Himavanta-padese vasaṃ kappesi ghoratapo, parimāritindriyo ahosi. Ath' assa silatejena Sakkabhavanaṃ kampi. Sakko āvajjanto taṃ
 25 kāraṇaṃ ṇatvā „ayaṃ maṃ Sakkattā cāveyyā¹²“ 'ti „ekam accharaṃ pesetvā sīlam assa bhindāpessamīti“ sakaladevalokaṃ upaparikkhanto attano aḍḍhateyyakoṭisaṃkhānaṃ¹³ paricārīkānaṃ majjhe ekam Alambusaṃ nāma accharaṃ ṭhapetvā aṇṇaṃ tassa sīlam bhindituṃ samatthaṃ adisvā taṃ pakkosāpetvā
 30 tassa sīlabhedam kātuṃ āṇāpesi.

¹ Bā ukkaṇṭhitabhikkhum. ² Bā sīti. ³ Cks si. ⁴ Bā -o. ⁵ Cks -e. ⁶ Bā -ā. ⁷ Bā -itvā. ⁸ Bā katthaci āgantvā, adding tattheva tīṇaṃ khādi. ⁹ Bā assamassa-. ¹⁰ Bā viṇṇūṭṭappattaṃ. ¹¹ Cks taṃ. ¹² Cks cāpe-. ¹³ Ck -saṃkhātānaṃ, Ck -saṃkhānaṃ, Bā -saṃkhātānaṃ.

Etam¹ atthaṃ āvikaronto S. imam² g. ā.:

1. Ath' abravī brahā Indo Vatrabhū³ jayatam pitā
devakaññaṃ parābhetvā Sudhammāyaṃ Alambusan: ti. 93.

Tattha brahā ti mahā, Vatrabhū ti Vatrassa nūma asurassa abhi-
bhavitā, jayatampitā ti jayantānam sesānaṃ tettiṃsāya devaputtānaṃ piti- 5
kiccaśūdhanaena⁴ pitā, parābhetvā ti hadayaṃ bhinditvā olokeno viya taṃ
paṭibalā ayan ti natvā ti attho, Sudhammāyan ti Sudhammāya devasabhāya
Paṇḍukambalasilāsane nisinnō taṃ Alambusaṃ pakkosāpetvā idam āha:

2. Misse devā taṃ⁵ yācanti Tāvatiṃsā saindakā:
isiṃ palobhike gaccha Isisiṅgaṃ Alambuse ti. 94.

10

Tattha Misse ti taṃ ālapatī, idan⁶ tassā nāmaṃ, sabbāpi pana itthiyo
purise⁷ kilesamissanena⁸ missanato missā ti vuccanti, tena sādharāṇena nāme-
nālapanto⁹ evam āha, isiṃ palobhike ti isiṃ palobhanasamatthe,
Isisiṅgaṃ ti tassa kira matthake migasiṅgākārena dve cūlā utthahimsu, tasmā
evam vuccati. 15

Sakko¹⁰ „gaccha Isisiṅgaṃ upasaṃkamitvā attano vasaṃ
ānetvā sīlam assa bhindā“ ti Alambusaṃ āṇāpesi.

3. Purāyaṃ amhe acceti¹¹ vatavā brahmacariyavā
nibbānābhirato vaddho¹²
tassa maggāni ācara¹³ iti vacanaṃ ā. 95.

20

Tattha purāyaṃ ti ayaṃ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so
kho paṇ' esa dīghāyukatāya nibbānasamkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca
vaddho¹⁴, tasmā yāva esa amhe nātikkamati na abhibhavitvā imamhā ṭhānā
cāveti¹⁵ tāvad eva tvaṃ gantvā tassa devalokagamanāni maggāni ācara¹⁶, yathā
idha nāgacchati evaṃ karohīti attho. 25

Taṃ sutvā Alambusā gāthadvayam āha:

4. Devarāja kim eva tvaṃ, mam' eva tvaṃ¹⁷ s' ikkhasi¹⁸:
'isiṃ palobhike¹⁹ gaccha', santi aññāpi accharā 96.
5. Mādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane,
tāsam pi hotu pariyāyo, tāpi yantu palobhikā ti. 97.

30

¹ Bā tam. ² Bās pathamaṃ. ³ so all three MSS. and Abhidhānappadipikā
for -hū =hā? ⁴ Cks piti-, Bā pitukiccaṃsā-. ⁵ Cks naṃ. ⁶ Bā idaṇca. ⁷ Bā
-sena. ⁸ Bā -missena. ⁹ Bā guṇanāmenā-. ¹⁰ Bā iti sakko. ¹¹ Bā nācceti.
¹² Bā buddho. ¹³ Bās āvara. ¹⁴ Bā vu-. ¹⁵ Ck cāpesi, Bā cāvesi. ¹⁶ Bā ava.
¹⁷ Cks tvaṃ. ¹⁸ so all three MSS. for yikkhasi? ¹⁹ Bā -bhake, Bs -bhane.

Tattha kimeva tvaṇ ti kiṇ nāṃ' etaṇ tvaṇ karosīti dīpeti, mameva
tuvatṇ¹ sikkhasīti² imasmīṇ sakaladevaloke maṃ eva tuvatṇ ikkhasi³ aññāṇ
na passasīti adhippāyena vadatī, sakāro⁴ paṇ' ettha vyanjanasandhikaro, isiṇ
palobhike gacchā 'ti kiṃkāraṇaṃ mañ ñeva evaṇ vadasīti adhippāyo, pavarā
5 cevā 'ti mayā uttaritarā c' eva, asoke ti sokarahite, nandane ti nandi-
janake, pariyāyo ti vāro.

Tato Sakko tisso gāthā abhāsi:

6. Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, santi aññāpi accharā,
tādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane. 98.
- 10 7. Na tā evaṇ pajānanti pāricariyaṃ pumaṇ gatā
yādisaṃ tvaṇ pajānāsi nāri sabbaṅgasobhane⁵. 99.
8. Tvam eva gaccha kalyāṇi, itthīnaṃ pavarā c' asi,
tam eva vaṇṇarūpena vasam ānāmayissasīti⁶. 100.

Tattha pumaṇ gatā ti purisaṃ upasaṃkantā samānā purisapalobhanī-
15 pāricariyaṃ na jānanti, vaṇṇarūpenā 'ti sarīravāṇṇen' eva ca rūpasampattiya
ca, ānāmayissasīti⁷ taṃ tūpasam attano vasaṇ ānessasi.

Taṃ sutvā Alambusā dve gāthā abhāsi:

9. Na v' āhaṇ na gamissāmi devarājena pesitā,
vihemi⁸ c' etaṇ āsādum, uggatejo hi brāhmaṇo. 101.
- 20 10. Aneke nirayaṃ pattā isiṇ āsādiya⁹ janā
āpannā¹⁰ mohasaṃsāraṃ, tasmā lomāni haṃsaye ti. 102.

Tattha na vāhaṇ ti. na ve āhaṇ, vihemīti¹¹ bhāyāmi, āsādum ti āsā-
ditum, i. v. h.: nāhaṇ deva tayā pesitā na gamissāmi, na v' āhaṇ taṇ isiṇ
silābhedanathāya alliyitum¹² bhāyāmi, uggatejo hi so ti, āsādiya ti āsādetvā
25 mohasaṃsāraṇ ti mohena¹³ saṃsāraṇ, mohena isiṇ palobhetvā saṃsāraṇ
āpannā¹⁴ vaṭṭadukkhe patiṭṭhitā sattā gaṇanapathaṃ atikkantā, tasmā ti tena
kāraṇenāhaṇ lomāni haṃsaye ti lomāni uṭṭhāpemi, tassa kirāhaṇ silāṇ
bhiṇḍissāmīti cintayamānāya me lomāni haṃsantīti vadatī.

11. Idam vatvāna pakkāmi accharā nāma vaṇṇinī
30 missā missetum icchantī Isisiṅgaṃ Alambusā. 103.

¹ Cks tvaṇ. ² so all three MSS. for yikkha-? ³ Cks sikkhasi. ⁴ Cks yakāro.
⁵ Bā -ne. ⁶ Bā ānāyissasīti. ⁷ Cks anā-. ⁸ so Cks for bibhemi? Bā viromi.
⁹ Bā -ya ¹⁰ Cks -a ¹¹ Bā viromi. ¹² Bā api cāhaṇ in the place of na
vāhaṇ. ¹³ Ck illi-. ¹⁴ Cks moha. ¹⁵ Ck Bā -a, C -a corr. to -ā.

12. Sā ca nam¹ vanam ogayha Isisiṅgena rakkhitam
bimbijālakasañchannaṃ samantā adḍhayaḍḍhanam 104.
13. Pāto va pātaraśamhi udaṇhasamayam² pati
aggiṭṭham parimajjantaṃ Isisiṅgaṃ upāgamīti 105.
imā abhisambuddhagāthā.

5

Tattha pakkāmīti tena hi devarājā āvajjeyyāsi man ti attano sayana-
gabbhaṃ pavisitvā alaṃkaritvā Isisiṅgaṃ kilesena missetum icchanti pakkāmi,
bhikkhave sā accharā tassa assamaṃ gatā ti³, bimbijālakasañchannaṃ ti
rattakuravakavana⁴ sañchannaṃ, pāto va pātaraśamhīti bhikkhave pātara-
savelāya pāto va page yeva kīvape⁵ ti udaṇhasamayam⁶ patīti⁷ suri-
yuggamanavelāyam eva, aggiṭṭhan ti aggisālaṃ rattipadhānaṃ⁸ anuyūñjitvā
pāto va nahātvā udakakiecaṃ katvā paṇṇasālāya thokaṃ jhānasukkena vītina-
metvā nikkhamitvā aggisālaṃ sammajjantaṃ⁹ isiṃ sā upāgami, itthivīlāsaṃ
dassenti¹⁰ tassa purato aṭṭhāsi.

10

Atha nam tāpaso pucchamāno āha:

15

14. Kā nu vijju-r-ivābhāsi osadhī viya tārakā
vicitrahattābharanā¹¹ āmuttamaṇikuṇḍalā 106.
15. Ādiccavannaśamkāsā hemacandanagandhani
saññatūrū mahāmāyā kumārī cārudassanā 107.
16. Vilākā mudukā suddhā, pādā te suppatitṭhitā,
kamanā¹² kamanīyā te harantī¹³ ñeva me mano. 108.
17. Anupubbā va¹⁴ te ūrū nāganāsasamūpamā,
vimaṭṭhā tuyhaṃ sussonī akkhassa phalakaṃ yathā¹⁵. 109.
18. Uppalassēva kiṇṇakkhā nābhi te sādhusaṇṭhitā
purā kaṇhañjanassēva dūrato patidissati. 110.
19. Duvidhā jātā urajā avanta¹⁶ sādhuṇaccudā¹⁷
payodharā appatitā addhalābusamā¹⁸ thanā. 111.
20. Dīghā kambutalābhāsā¹⁹ gīvā eṇeyyakā yathā
paṇḍarāvaraṇā vaggu catutthamanasannibhā. 112.

25

¹ Bā taṃ. ² Bā uṇṇesa-. ³ Bā omits ti. ⁴ Bā -vaṇṇena. ⁵ Bā atipage. ⁶ Bā udaṇhe-. ⁷ Cks pati. ⁸ Cks rattim-, Bā rattipatanam. ⁹ Bā adds taṃ. ¹⁰ all three MSS. -i. ¹¹ Bā vicitta-. ¹² Bā gamanā. ¹³ Bā -ti, Cks -tiṃ. ¹⁴ Bā ca. ¹⁵ Bā adds atha nam tāpaso pucchamāno. ¹⁶ Bā avanta? ¹⁷ Cks paṇḍu-. ¹⁸ Bā adaphālu-. ¹⁹ Bā kappukalā.

21. Uddhaggā ca adhaggā ca dumaggaparimajjitā
duvijā nelasambhūtā dantā tava sudassanā. 113.
22. Apanḍarā lohitantā jīṇjukaphalasannibhā¹
āyatā ca visālā ca nettā tava sudassanā. 114.
- 5 23. Nātidīghā susammatṭhā² kanakaggāsamocitā³
uttamaṅgaruhā tuyhaṃ kesā candanagandhikā⁴. 115.
24. Yāvataṃ kasigorakkhā vaṇijānaṃ ca yā gati
isīnaṃ ca parakkantaṃ saṇṇātānaṃ tapassinaṃ -- 116.
25. Na te samasamaṃ passe asmiṃ puthuvimaṇḍale⁵,
10 ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānenu taṃ mayan ti. 117.

Tattha vicitrahatthābharanā⁶ ti vicitrehi⁶ hatthābharanehi samannā-
gatā, hemacandanagandhinīti suvaṇṇavaṇṇacandanagandhavilepanā, saṇṇa-
tūru ti suvaṇṇitaḡhanaūru sampannaūrulakkhaṇā⁷, vilākā ti saṃkhittamajjhā⁸,
mudukā ti mudusukhumālā⁹, suddhā ti nimmalā, suppatiṭṭhitā ti samaṃ
15 paṭhaviṃ phussantā suṭṭhu paṭiṭṭhitā, Kamaṇā¹⁰ ti gacchamānā¹¹, kamaṇīyā
ti kantaṃ kāmatabbayuttakā, haranti¹² ñeva me mano ti ete evarūpā¹³
paramena itthivilāsena caṃkamantiyā tava pādā mama eittam haranti yeva,
vimaṭṭhā ti visālā, susaṇṇīti sundarasoṇi, akkhassā 'ti suvaṇṇaphalakam¹⁴
viya visālā te soṇi vadati, uppalasseva kiṇṇakkhā¹⁵ ti nūluppalakannikā
20 viya, kaṇḡhaṇṇjanasseva¹⁶ 'ti sukhumakaṇḡhalomācittatā evaṃ āha, duvidhā
ti gāthā thane vaṇṇaṃ vadanto¹⁷ āha, te hi dve hutvā ure jātā vaṇṇassa abhāvā
avaṇṇā ure laggā eva hutvā suṭṭhu nikkhantatā sādhupeccudā¹⁸ payassādhā-
ranato¹⁹ payodharā, appatitā ti na-ppatitā amilātātāya²⁰ vā anabbhūnatātāya²¹
vā na anto²² pavīṭṭhā ti appatitā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇamayavattā-
25 lābuno²³ addhena sadisatāya addhalābusamānā thanā, eṇeṇṇyakā yathā ti
enimigassa hi²⁴ dīghā ca vattā ca gīvā sobhati evaṃ tava gīvā²⁵ thokaṃ dīghā
kambutalābhāsā²⁶ suvaṇṇālīṅgatalasannibhā gīvā ti attho, paṇḡdarāvaraṇā
ti dantāvaraṇā, catutthamanasannibhā ti catutthamano vuccati catuttha-
vatthubhūtā²⁷ jivhā, abhirattabhāvena jivhāsadan te oṭṭhapariyosānaṃ ti vadati,
30 uddhaggā ti heṭṭhimadantā, adhaggā ti uparimadantā, dumaggapari-

¹ Ck jīṇjuka-, Cs jīṇḡhuka-. ² Cks susama-, Bā susamapaṭhā. ³ Bds -kabyā?

⁴ Bā -itā. ⁵ Bā pathavī-. ⁶ Bā vicitt-. ⁷ Cks -ne. ⁸ Cks -majjhe, Bā -majhā.

⁹ Cks -e. ¹⁰ Cs kāmānā, Bds gamanā. ¹¹ so all three MSS. ¹² Cks garahantiṃ.

¹³ Bā -pena. ¹⁴ Bā sundaravaṇṇassasuvaṇṇassapalakam. ¹⁵ Bā kiṇṇikkhā. ¹⁶

Ck kaṇḡhaja-, Cs kaṇḡbhaja-. ¹⁷ Ck gāthā ne vaṇṇaṃ-, Bā kathaṃ thane

vaṇṇayanto. ¹⁸ Cks paṇḡdudā. ¹⁹ Bā -ssa-. ²⁰ Cks amiyāmanātāya. ²¹ Cs

-tatāya, Bā anubbhannatātāya. ²² Cks add na. ²³ Cks -mayācābundo. ²⁴ Cks

omit hi. ²⁵ Cks omit gīvā. ²⁶ Bā adds ti. ²⁷ Cs catutthabhūtā, Bā catuttha-

manavattubhūtā.

majjitā ti dantakaṭṭhaparimajjitā¹ parisuddhā, duvijā ti dvijā, nelasam-
bhūtā ti niddosesu hanumaṃsapariyosānesu sambhūtā, apaṇḍarā ti kaṇhā,
lohitantā² ti rattapariyantā, jiṇṇjukaphalasanñibhā ti ratthaṭṭhāne jiṇṇjuka-
phalasadisā, sudassanā ti passantānaṃ atittakarā³ pañcappasādasamannāgatā,
nātidighā ti pamāṇayuttā, susammatṭhā ti suṭṭhu sammattṭhā, kana- 5
kaggā⁴ samocitā ti kanakaggā⁴ vuccati suvaṇṇaphaṇikā tāya⁵ gandhatelaṃ⁶
ādāya paharitā⁷ suracitā⁸, kasigorakkhā ti iminā kasiṇ⁹ ca gorakkhaṇ ca
nissāya jīvanasatte¹⁰ dasseti, yā gatitī¹¹ yattikā¹² nipphatti, parakkantaṃ
ti yattakaṃ isīnaṃ parakkantaṃ¹³, vitthārikatā¹⁴ imasmīṃ Himavante yattakā
isayo vasantitī attho, na te samasamaṃ ti tesu sabbesu ekam pi rūpalilā- 10
vilāsādisamatāya¹⁵ tayā¹⁶ samaṃ na passāmi, ko vā tvaṃ ti idaṃ tassā itthi-
bhāvaṃ na jānanto pi purisavohāravasena pucchī.

Evam pādato paṭṭhāya yāva kesā attano vaṇṇaṃ bhāsante
tāpase Alambusā tuṇhī hutvā tassa kathāya yathānusandhiṃ
gatāya tassa sammūḷhabhāvaṃ ñatvā 15

26. Na pañhakālo bhaddan te Kassap' evaṃ gate sati,
ehi samma ramissāma ubho amhākaṃ assame,
ehi¹⁷ taṃ upagūhissaṃ ratīnaṃ kusalo bhavā 'ti g. ā. 118.

Tattha Kassapevaṃ gate satitī Kassapagotta evaṃ¹⁸ tava citte
pavatte sati pañhakālo na hoti, sammā 'ti vayassa¹⁹, ratīnaṃ ti pañca- 20
kāmaguṇaratīnaṃ.

Evam vatvā Alambusā cintesi: „nāyaṃ mama ṭhitāya²⁰
hatthapassaṃ²¹ āgamissati, gacchantī viya bhavissāmīti²²“ sā
itthimāyāya kusalatāya tāpasam kampetvā āgatamaggābhi-
mukhī²³ pāyāsi. 25

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā:

27. Idaṃ vatvāna pakkāmi accharā kāmavaṇṇinī
missā missetum icchantī Isisiṅgaṃ Alambusā ti g. ā. 119.

¹ Bā dantaṭṭhaparī-. ² Bā lohitaṃ. ³ Bā atittī-. ⁴ Bās -kabyā. ⁵ Cks -phaṇi-
kāya, Bās -palikātāya. ⁶ Ck -tela, Cs -kelam, Bā -tesam. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā
sucaritā. ⁹ Ck -ī, Cs -ī. ¹⁰ Bās jīvanakasatte. ¹¹ Ck gati, Cs gaṇī. ¹² Bā
yattā. ¹³ Ck -ta. ¹⁴ Bā -ritakatvā? ¹⁵ Bās -līhā-. ¹⁶ Bā tassa. ¹⁷ Cs
adds ca, Ck ma. ¹⁸ ehi samma - - - evaṃ wanting in Bā. ¹⁹ Cks cayassa,
Bā piyavacanāṃ mā lapanametam. ²⁰ Cks ṭhitassa, Bā mayi ṭhitāya. ²¹ Bā
-pāsam. ²² Bās gamissāmīti. ²³ Bā -kham.

Atha naṃ tāpaso gacchantiṃ disvā „ayaṃ gacchatīti“
attano dandhaparakkamaṃ¹ mandagamanam chinditvā vegena
dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

- 5 28. So ca vegena nikkhamma chetvā dandhaparakkamaṃ²
tam uttamāsu veṇīsu ajjhāpatto parāmasi. 120.
29. Tam udāvattam kalyāṇī palissaji³ susobhanā⁴
cavi tamhi⁵ brahmacariyā⁶ yathā tam atha tositā. 121.
30. Manasā⁷ āgamā Indam vasantaṃ Nandane vane,
10 tassā saṃkappam aññāya Maghavā devakuñjaro
pallamkam paliṇi khippam sovaṇṇam sopavāhanaṃ 122.
31. Sauttaracchadapaññāsaṃ⁸ saḥassapaṭiyatthataṃ⁹,
tam enaṃ tattha dhāresi ure katvāna sobhanā. 123.
32. Yathā ekamuhuttaṃ va tiṇi vassāni dhārayi
15 vīrado tihi vassehi paṭibujjhivāna¹⁰ brāhmaṇo. 124.
33. Addasāsi harīrukkhe¹¹ samantā¹² aggyāyanaṃ
navapattavanaṃ phullaṃ kokilagaṇaḥhositaṃ¹³. 125.
34. Samantā paviloketvā¹⁴ rudam assūni vattayi,
na juhe na jape mante, aggihuttaṃ a hāpitaṃ. 126.
20 35. Ko nu me pāricariyāya pubbe cittaṃ palobhayi
araññe me viharato yo me tejā ha sambhataṃ¹⁵
nānāratana-paripūraṃ nāvaṃ va gaṇhi aṇṇave ti. 127.

Tattha ajjhāpatto ti sampatto, tamudāvattam¹⁶ kalyāṇīti tam
kese parāmasitvā ṭhitam isin udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sū suṭṭhu
25 sobhanā, palissajiti āliṅgi, cavi tamhi¹⁷ brahmacariyā yathā tam
atha tositā ti bhikkhave tassa isino tūvad eva jhānaṃ antaradhāyi, tasmīṃ
tamhā jhānā brahmacariyā cavite yathā tam Sakkena patthitaṃ¹⁸ tath' eva
ahosi, atha Sakkassa patthanāsamiddhabhāvaṃ¹⁹ viditvā sū devakaññā tositā,
tassa tena brahmacariyāvināsaṇa²⁰ sañjanitapīti pāmojjakatā²¹ ti attho, manasā
30 āgamā ti sū tam āliṅgitvā ṭhitā aho vata Sakko pallamkam peseyyā 'ti evam²²
pavattena manasā Indam āgamā, Nandane ti nandijānanasamattatāya
Nandanavanasaṃkhāte Tāvattimsabhavane vasantaṃ, devakuñjaro ti Deva-

¹ Bā daddhu-. ² Bā daddha-. ³ Ck palissapī, Bā palissaji. ⁴ Bā ssusobhanī.
⁵ Bā tehi. ⁶ Cks -yāya. ⁷ Cks sū ma-. ⁸ Bā -sa. ⁹ Ck -sattataṃ, Cs -yatta-
taṃ, Bā yatthakaṃ. ¹⁰ Bā parivijhivāna. ¹¹ Bā haritaru-. ¹² Bā samannā.
¹³ Cks -lā-. ¹⁴ Cks paṭi-. ¹⁵ so Ck; Cs tejābhasam-, Bā tejābhasambhū-. ¹⁶
all three MSS. -tta. ¹⁷ Bā tehi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā -nāyasami-.
²⁰ Bā -yāvanāsane. ²¹ Bā -mejjā, omitting katā. ²² Cks eva.

seṭṭho, pahīṇīti¹ pesesi, pahīṇīti² pi pāṭho, sopavāhanan ti saparivāraṃ, sauttaracchadapaṇṇāsān ti paṇṇāsāya uttaracchadehi paṭicchāditaṃ, saḥassapaṭṭiyatthatan ti saḥassadibbakojavatthataṃ³, tamenam tatthā 'ti taṃ Isisiṅgaṃ tattha dibbapallāṃke nisinnā sā ure⁴ katvā dhāresi, tīṇi vassānīti⁵ ekaṃ⁶ muhuttaṃ viya manussaganaṇāya tīṇi vassāni taṃ ure 5
nīpajjāpetvā tattha nisinnā⁷ dhāresi, vimado ti nimmado vigatavisaṇṇabhāvo, so hi tīṇi saṃvaccharāṇi visaṇṇo sayitvā pacchā paṭiladdhasaṇṇo pabujjhi⁸, tasmiṃ pabujjhamāne batthādhiphandanaṃ disvā va Alambusā tassa pabujjhanabhāvaṃ ṇatvā pallāṃkaṃ antaradhāpetvā sayam pi antarahitā⁹ aṭṭhāsi, addasāsīti¹⁰ assamapadaṃ oikento kena nu kho 'mhi silavināsaṃ¹¹ 10
pāpito ti cintetvā mahantena saddena paridevamāno addasa¹², harirukkhe¹³ ti aggīyāyatanasamikkhātā¹⁴ aggisālāṃ samantā parivāretvā ṭhite haritapatte¹⁵ rukkhe, navapattavanan ti taruṇehi navapattēhi saṃchannaṃ vanaṃ, rudan ti paridevanto, na juhe na jape¹⁶ mante¹⁷ ti ayam assa paridevanagāthā, ahāpitan ti hāpitaṃ, akāro¹⁸ upasaggamattaṃ, pāricariyāyā 15
'ti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittaṃ palobhayīti paridevati, yo¹⁹ me tejāhasambhata²⁰ ti hakāro²¹ nīpātamattaṃ yo mana samaṇatejēna sambhataṃ²² jhānaguṇaṃ nānāratanaṇṇaṃ²³ mahappave nāvaṃ viya gaṇhi vināsaṃ pāpesi ko nāṃ' eso ti paridevi²⁴.

Taṃ sutvā Alambusā cintesi: „sac' āhaṃ na kathessāmi 20
ayam me abhisapissati, hand' assa kathessāmīti“ sā dissamānena²⁵ kāyena ṭhatvā

36. Ahan te pāricariyāya devarājena pesitā

avadhi²⁶ cittaṃ cittaṇa, pamādā tvaṃ na bujjasīti g. ā. 128.

So tassā kathaṃ sutvā pitarā dinnaovādaṃ²⁷ saritvā 25
„pītu vacanaṃ akatvā mahāvināsaṃ patto 'mhiṇi“ paridevanto catasso gāthā abhāsi:

37. Imāni kira maṃ tāto Kassapo anusāsate²⁸:

kamalāsaris' itthiyo²⁹, tāyo bujjhesi mānava, 129.

38. Ure gaṇḍāyo bujjhesi, tāyo bujjhesi mānava, 30

icc-ānusāsi man tāto yathā maṃ anukampako. 130.

¹ Bā pā-, Cks pahīṇīti. ² Ck pahīṇīti, Cs pahīṇīti, Bā pahīṇīti. ³ Bā -kaṃ.

⁴ Bā uttare. ⁵ Cks omit vassānīti. ⁶ Bā eka. ⁷ Bā -unā. ⁸ Bā -itvā addasāsīti. ⁹ Bā -itvā. ¹⁰ Bā adds so. ¹¹ Bā -nāsaṃ. ¹² Bā -sāsi. ¹³ Bā haritaru-. ¹⁴ Cks aggīyāyana-. ¹⁵ Bā -tta. ¹⁶ Bā jappe. ¹⁷ Cks -to. ¹⁸ Bā ā-. ¹⁹ Cks ye. ²⁰ Cks -bhasamahatan, Bā -hasambhutan. ²¹ Cs bhākāro.

²² Bā -bhūtaṃ. ²³ Bā -pari puṇṇaṃ mahantaṃ. ²⁴ Bā -vati. ²⁵ Ck disasa-, mānena, Ck disassamānena, Bā disamānena. ²⁶ so Cs for -dhiṇi? Ck Bā -dhi.

²⁷ Bā dinnaṃ-. ²⁸ Bā -ti. ²⁹ Cks kamma-, Bā kamalāsiripittiso.

30. Tassāhaṃ vacanaṃ nākaṃ pitu vaddhassa¹ sāsaṇaṃ,
araññe nimmanussamhi sv-ājja-jjhāyāmi² ekako. 131.

40. So 'haṃ tathā karissāmi, dhi-r-atthu jīvitena me,
puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ³ me bhavissatīti. 132.

5 Tattha imānīti imāni vacanāni, kamalāsarisitthiyo⁴ ti kamalā⁵
vuccati nāri phullatāya⁶, pupphasadisā itthiyo, tāyo bujjhesitī⁷ mānava
tāyo jāneyyāsi, ñatvā dassanapathaṃ agantvā⁸ palāyeyyāsi⁹, yāni evarūpāni
vacanāni tadā maṃ tato anusāsati imāni kira tānīti¹⁰, ure gaṇḍāyo ti
uramhi dvīhi dvīhi¹¹ gaṇḍehi samannāgatāyo, tāyo bujjhesitī¹² tāyo attano
10 vasagate¹³ vīnāsaṃ pāpentīti jāneyyāsi¹⁴, nākaṃ ti nākarim, jhāyāmīti
pajjhāyāmi¹⁵ paridevāmi, dhiratthu jīvitena me ti dhi-r-atthu garahitaṃ
mama jīvitaṃ¹⁶, jīvitena me ko attho, puna vā ti tathā karissāmi yathā puna
tādiso¹⁷ na bhavissāmi, naṭṭhajjhānaṃ¹⁸ uppādetvā vītarāgo bhavissāmi,
maraṇaṃ¹⁹ me bhavissatīti.

15 So kāmarāgaṃ²⁰ pahāya²¹ jhānaṃ uppādesi. Ath' assa
samaṇatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabhāvaṃ ñatvā Alam-
busā bhītā khamāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā dve gāthā²² abbāsi:

41. Tassa tejaṃ ca viriyaṃ ca dhitiṃ ca ñatvā avatthitaṃ
20 sirasā aggahī pāde Isisiṅgaṃ Alambusā. 133.

42. Mā me kujjhi²³ mahāvīra, mā me kujjhi²³ mahāsi²⁴,
mahā attho mayā cippo tidasānaṃ yasassināṃ,
tayā pakampitaṃ āsi sabbaṃ devapurāṃ tadā ti. 134.

Atha naṃ so „khamāmi te bhadde, yathāsukhaṃ gacchā“
25 'ti vissajjento

43. Tāvatiṃsā ca ye devā tidasānaṃ ca Vāsavo
tvaṃ ca bhadde sukhī hohi,
gaccha kaññe yathāsukhaṃ ti g. ā. 135.

Sā taṃ vanditvā ten' eva suvaṇṇapallaṅkena deva-
30 purāṃ gatā.

¹ Bā vuḍḍi-. ² Bā svajjajjhā-. ³ Cks add vā. ⁴ Cks kamma-, Bā kamalāsiripittiyo.
⁵ Cks kammalā. ⁶ Ck phalla, Bā phullatātāsaṃ. ⁷ Bā bujjha-. ⁸ Bā ā-. ⁹ Bā
malāpeyyāsīti. ¹⁰ Bā tāni. ¹¹ Bā omits one dvīhi. ¹² Bā bujhasitī mānava.
¹³ Bā vasam-. ¹⁴ Bā omits jā-. ¹⁵ Ck omits pa-, Bā has sajhā-. ¹⁶ Cks
omit ji-. ¹⁷ Bā adds vā. ¹⁸ Bā naṭṭhajjhā-. ¹⁹ Bā adds vā. ²⁰ Cks -gaṃ.
²¹ Bā adds puna. ²² Bā -āyo. ²³ Bā -a. ²⁴ Bā -e.

Tam attham pakāsento S. tisso gāthā abhāsi:

44. Tassa pāde gahetvāna katvā ca nam padakkhiṇaṃ
aṇḍalim¹ paggaheṭvāna tamhā ṭhānā apakkami. 136.

45. Yo ca tassāsi² pallaṅko sovaṇṇasopavāhano³
sauttaracchadapaṇṇāso⁴ saḥassapaṭiyatthato⁵
taṃ eva pallaṅkam āruya agā devāna santike. 137.

46. Tam okkam iva āyantiṃ⁶ jalantaṃ vijjutam yathā
paṭito sumano vitto devindo⁷ adadā varan ti. 138.

Tattha okkamivā 'ti dīpaṃ⁸ viya, paṭito ti ādhi pi tuṭṭhākaro va
dassito⁹, adadā varan ti āgantvā vanditvā ṭhitāya tuṭṭho varaṃ adasi.

Sā tassa santikā¹⁰ varaṃ gaṇhantī osānagātham ā:

47. Varaṇ ce me ado Sakka sabbabhūtānam issara
na isipalobhiyaṃ¹¹ gacche, etaṃ¹² Sakka varaṃ vare ti. 139.

Tass' attho: Sakka devarāja sace me tvaṃ varaṃ ado puna isipalobhikāya
na gaccheyyaṃ mā maṃ etadattāya pahipeyyāsi etaṃ varaṃ varemīti.

S. tassa bhikkhuno i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu
sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhahi): „Tadā Alambusā purāṇadutiyaikā ahoṣi,
Isiṇṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāsi aham evā“ 'ti. Alam-
busajātakaṃ.

4. Saṅkhaṇḍajātaka.

Ariyāvakaṣo sīti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k.
Tadā hi S. „uposathike upāsake sampahamsetvā porāṇakapaṇḍitā
mahatiṃ¹³ nāgasampattiṃ¹⁴ pahāya uposathaṃ upavasimsu yevā“ 'ti
vatvā tehi yācito a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Tadā B. tassa rañño
aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, Duyyo dhanō ti 'ssa nāmaṃ
karimsu. So vayappatto Takkaṣilāya¹⁵ sippaṃ¹⁶ uggaṇhitvā
āgantvā pitaraṃ addasa. Atha nam pitā rajje abhisiṅcitvā isi-

¹ Bā -ī. ² Bā tassābhi. ³ Cs -ṇṇāso-, Bā -ṇṇoso-. ⁴ Bā sam-. ⁵ Bā -ko. ⁶ Cs Bā -ti. ⁷ Ck cino, Cs citto. ⁸ Bā dipakam. ⁹ Ck va ssito. ¹⁰ Bā -ke.
¹¹ Bā -itaṃ. ¹² Ck evaṃ. ¹³ Cfr. B. & Cariyāp. by R. Morris p. 91. ¹⁴ Cs -tī, Bā -ti. ¹⁵ Ck -ī, Bā -i. ¹⁶ Bā -yam. ¹⁷ Bā sabbasippāni.

pabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vasi, B. divasassa¹ tikkhattuṃ
 pitu santikaṃ agamāsi², mahālābhasakkāro udapādi. So tena³
 palibodhena kaṣiṇaparikkammamattam pi kātuṃ asakkonto cin-
 tesi „mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha vasantena
 5 imaṃ jaṭaṃ bhindituṃ, puttassa anārocetvā va aññattha ga-
 missāmīti“ so kañci⁴ ajānāpetvā uyyānā nikkhamma Magadha-
 ratṭham atikkamitvā Mahimsakarattṭhe⁵ Saṃkhapāladaḥato
 nāma nikkhantāya Kaṇṇapennāya⁶ nadiyā nivattane Candaka-
 pabbataṃ nissāya⁷ paṇṇasālaṃ katvā tattha⁸ vasanto kaṣiṇa-
 10 parikkammaṃ katvā jhānābhīññaṃ⁹ nibbattetvā uñchācariyāya
 yāpesi. Tam enaṃ Saṃkhapālo nāma nāgarājā mahantena
 parivārena Kaṇṇapennanadito¹⁰ nikkhamitvā antarantarā upa-
 saṃkamati, so tassa dhammaṃ deseti¹¹. Ath' assa putto
 pitaraṃ datṭhukāmo gatattṭhānaṃ ajānanto anuvijjāpetvā¹²
 15 „asukattṭhāne nāma vasatīti“ ñatvā tassa dassanattṭhāya
 mahantena parivārena tattha gantvā ekamante¹³ khandhāvāraṃ
 nivesetvā¹⁴ katipayehi amaccehi saddhiṃ assamapadābhimukho
 pāyāsi. Tasmiṃ khaṇe Saṃkhapālo mahantena parivārena dh.
 suṇanto nisīdi, so taṃ rājānaṃ āgacchantāṃ disvā isiṃ van-
 20 ditvā utṭhāya¹⁵ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ
 katvā nisīditvā pucchī: „bhante katararājā nāma' esa tumhākaṃ
 santikaṃ āgato“ ti. „Tāta Saṃkhapālanāgarājā nāma' eso“
 ti. So tassa sampattiṃ nissāya nāgabhave lobhaṃ
 katvā katipāham vasitvā pitu bhikkhāhāraṃ nibaddhaṃ dā-
 25 petvā¹⁶ attano nagaram eva gantvā catūsu dvāresu dānasālaṃ¹⁷
 kāretvā¹⁸ sakala-Jambudīpaṃ khobhento²⁰ dānaṃ datvā sīlaṃ
 rakkhitvā uposathakammaṃ²⁰ katvā nāgabhavanaṃ patthetvā
 āyupariyosāne nāgabhave nibbattitvā Saṃkhapālanāgarājā

¹ Bā divase divase. ² Bā ā-. ³ Bā teneva. ⁴ Bā kiñci. ⁵ Cks mahiseka-. ⁶ Bā kaṇṇavannāya. ⁷ Cs Bā upani-. ⁸ Cks omitt tattha. ⁹ Bā -ññā. ¹⁰ Bā kaṇṇavanna-. ¹¹ Bā -si. ¹² Cks -vijjhā-, Bā anuvicārapetvā. ¹³ Bā -taṃ. ¹⁴ Bā nivā-. ¹⁵ Bā utthāyāsanā. ¹⁶ Ck nibaddhāpetvā, Cs nioddhāpetvā, Bā nibaddhaṃ dā-. ¹⁷ Bā -lāyo. ¹⁸ Bā kārapetvā. ¹⁹ Bā saṃkhobbhanto. ²⁰ Bā -thavāsaka-.

ahosi. So gacchante¹ kāle tāya sampattiyā vippatisārī hutvā
tato paṭṭhāya manussayoniṃ paṭthento uposathavāsaṃ vasi,
ath' assa nāgabhavane vasantassa uposathavāso na sampajjati,
sīlavināsaṃ pāpuṇāti, so tato paṭṭhāya nāgabhavanā nikkha-
mitvā Kaṇṇapennāya² avidūre mahāmaggassa ca ekapadika-
maggassa ca antare ekaṃ vammikaṃ parikkhipitvā uposathaṃ
adhiṭṭhāya samādinnaṃ sīlo „mama cammena atthikā³ camma-
maṃsādīhi⁴ atthikā maṃsādīni⁵ harantū“ 'ti attānaṃ dāna-
mukhe vissajjetvā vammikamatthake nipanno samaṇadhammaṃ
karonto cātuddase⁶ pannarase vasitvā paṭipade⁷ nāgabhāvanaṃ
gacchati. Tasmīṃ ekadivasaṃ evaṃ sīlaṃ samādiyitvā ni-
panne⁸ paccantaḡāmaṃvāsino soḷasa janā „maṃsaṃ āharissāma“
'ti āvudhahatthā araṇṇe carantā⁹ kiñci alabbhitvā nivattā¹⁰ taṃ
vammikamatthake nipannaṃ disvā „mayāṃ ajja godhapotakaṃ
pi na labhimha, imaṃ nāḡārājānaṃ vadhitvā khādissāma“ 'ti
cintetvā „mahā kho paṇ' esa, gayhamāno palāyeyyāpi¹¹, yathā
nipannaṃ eva taṃ¹² bhogesu sūlehi vijjhितvā dubbalaṃ katvā
gaṇhissāma“ 'ti sūlāni ādāya upasaṃkamimsu. B-assāpi
sarīraṃ mahantaṃ ekadoḡikaṇāvappamaṇaṃ vattetvā¹³ ṭhapita-
sumanapupphadāmaṃ viya jīṇṇukaphalasannibhehi akkhīhi
jayasumanapupphasadisena sīsena samannāgataṃ¹⁴ ativiya so-
bhati, so tesāṃ soḷasannaṃ janānaṃ padasaddena bhoganta-
rato sīsāṃ nīharitvā rattakkhīni ummiletvā te sūlahatthe
āgacchante disvā cintesi: „ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ
pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā viriyaṃ
adhiṭṭhahitvā nipanno, ime me sarīraṃ sattīhi koṭṭetvā¹⁵
chiddavichiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummiletvā na
olokessāmīti¹⁶“ attano sīlabhedabbhayaena daḡhaṃ adhiṭṭhānaṃ¹⁷

¹ C^s B^d repeat ga-. ² C^k -pinnāya, B^d -vaṇṇāya. ³ B^d omits cammena atthikā.

⁴ C^{ks} cammaṃ-. ⁵ B^d cammamāṃsā-. ⁶ C^{ks} -sī. ⁷ C^s -pāde, B^d paṭipade.

⁸ C^{ks} -o. ⁹ B^d vicaranto. ¹⁰ B^{ds} nikkhamantā. ¹¹ B^d -ti, B^s palāyeyyāte. ¹²

C^k evaṃ naṃ. ¹³ C^s vatte-. ¹⁴ B^{ds} -to. ¹⁵ C^s B^d koṭe-. ¹⁶ B^d -eyyāmīti.

¹⁷ B^d omits adhi-.

adhiṭṭhāya sīsaṃ bhogantare yeva pavesetvā nipajji. Atha
 naṃ te upagantvā naṅgutṭhe gahetvā kaḍḍhantā bhūmiyaṃ
 pātetvā tikhiṇasūlehi¹ atṭhasu ṭhānesu vijjhitvā sakaṇṭakā²
 kālavettayaṭṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā atṭhasu ṭhānesu
 5 kāceḥ³ ādāya⁴ maggaṃ paṭipajjiṃsu. M.⁴ sūlehi vijjhanato
 paṭṭhāya ekaṭṭhāne pi kodhavasena akkhīni ummiletvā te na
 olokesi, tassa atṭhahi kāceḥ⁵ ādāya⁵ niyyamānassa sīsaṃ olaṃ-
 bitvā bhūmiyaṃ pahari. Atha naṃ „sīsaṃ assa olaṃbatīti“
 mahāmagge nipajjāpetvā taruṇasūlena nāsāpuṭe⁶ vijjhitvā
 10 rajjukaṃ pavesetvā sīsaṃ ukkhipitvā ca koṭiyaṃ⁷ laggetvā
 puna⁸ ukkhipitvā maggaṃ paṭipajjiṃsu. Tasmiṃ khaṇe Vide-
 haraṭṭhe Mithilanagaravāsī Ālāro nāma kuṭumbiko pañca sa-
 kaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhoja-
 putte B-aṃ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesāṃ soḷasannam
 15 pi soḷasahi vāhagonehi saddhiṃ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇa-
 māsake sabbesaṃ nivāsanapārūpanāni bhariyānaṃ pi tesāṃ
 vatthābharaṇāni datvā vissajjāpesi. So nāgabHAVANAṃ gantvā
 tattha papañcaṃ akatvā mahantena parivārena nikkhamitvā
 Ālāraṃ upasaṃkamitvā nāgabHAVANAṃ vaṇṇaṃ kathetvā taṃ
 20 ādāya nāgabHAVANAṃ gantvā tīhi⁹ nāgakaññāsatehi saddhiṃ
 mahantam assa yasaṃ datvā dibbehi kāmehi santappesi.
 Ālāro nāgabHAVANE ekaṃ¹⁰ vassaṃ vasitvā dibbe¹¹ kāme
 paribhuñjitvā „icchāṃ“ ahaṃ samma pabbajitun“ ti nāgarā-
 jassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gahetvā nāgabHAVANATO
 25 Himavantapadesaṃ gantvā pabbajitvā tattha ciraṃ vasitvā
 aparabhāge cārikaṃ caranto Bārāṇasīṃ patvā¹² rājuyyāne va-
 sitvā punadivase bhikkhāya nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ aga-
 māsi¹³. Atha naṃ Bārāṇasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā
 pakkosāpetvā paññattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ

¹ Bā tikhi. ² Bā -ka. ³ Cā kacehā ādāya, Bās kājenādāya. ⁴ Cks -e. ⁵ Bā kājeḥi ā-. ⁶ Bā nāsāpuṭaṃ. ⁷ Bā kājako. ⁸ Bā adds pi. ⁹ Cks tīhi.
¹⁰ Bā -a. ¹¹ Bā dippa. ¹² Bās gantvā. ¹³ Bā -ā.

bhojetvā aññatarasmiṃ nīce āsane nisinno vanditvā tena sad-
dhiṃ sallapanto paṭhamam g. ā.:

1. Ariyāvākāso si pasannanetto
maññe bhavam pabbajito kulamhā,
kathan nu vittāni¹ pahāya bhoge
pabbaji² nikkhamma gharā sapaññā² 'ti. 140. 5

Tattha ariyāvākāso sīti niddosasundarasarīravākāso abhirūpo sīti attho³
pasannanetto ti pañcahi pasādehi yuttanetto, kulamhā ti khattiyabrāh-
maṇakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajito sīti maññāmi. kathan nū 'ti kena nu
kāraṇena kiṃ ārammaṇam katvā dhanaṃ ca upabhoge ca pahāya gharā nikkha- 16
mitvā pabbajito si sapaññā⁴ paṇḍitapurisā³ 'ti pucchati.

Tatoparam tāpasassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena
gāthānam sambandho vedītabbo:

2. Sayam vimānam naradeva disvā
mahānubhāvassa mahoragassa
disvāna puññānam mahāvīpākam
saddhāyāham pabbajito 'mhi rāja. 141. 15
3. Na kāmakāmā na bhayā na dosā
vācam musā pabbajitā bhaṇanti,
akkhāhi me pucchito etam attham,
sutvāna me jāyihiti-ppasādo⁵. 142. 20
4. Vaṇijja⁶ raṭṭhādhipa gacchamāno
pathe addasāsim hi milācaputte⁷
pavaṭṭakāyaṃ⁸ uragam mahantaṃ
ādāya gacchante pamodamāne⁹. 143. 25
5. So 'ham samāgama janinda tehi
saṃhaṭṭhalomo¹⁰ avacasmi¹¹ bhūto:
kuhiṃ ayaṃ nīyati bhīmakāyo,
nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā. 144.

¹ Bā ci-. ² Cks pabbajja ³ Bā -o. ⁴ Bā -o ti ⁵ Ck mehi jāyihiti-, Bā me
jāyiti. ⁶ Bā vāṇijjam. ⁷ Cs bhūlāca- corr. to calāca, Bā bhojana pu-. ⁸ Bā
pavaḍha-. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bās pah-. ¹¹ Bā avacasi, Cks avacasmiṃ.

6. Nāgo ayaṃ nīyati bhojanatthaṃ
pavaṭṭakāyo¹ urago mahanto,
sāduṃ ca thūlaṃ ca muduṃ ca maṃsaṃ
na tvaṃ ras' amñāsi Videhaputta. 145.
- 5 7. Ito mayaṃ gantvā sakaṃ niketanaṃ²
ādāya satthāni vikopayitvā
maṃsaṃ bhokkhāma pamodamānā,
mayaṃ hi vo sattavo pannagānaṃ. 146.
8. Sace ayaṃ nīyati bhojanatthaṃ
10 pavaṭṭakāyo¹ urago mahanto
dadāmi vo balivaddāni soḷasa,
nāgaṃ imaṃ muñcatha bandhanasmā. 147.
9. Addhā hi no bhakkho ayaṃ manāpo
bahū³ ca no uragā⁴ bhuttapubbā⁴,
15 karoma te taṃ vacanaṃ Alāra,
mittaṃ ca no hohi Videhaputta. 148.
10. Tad assu⁵ te bandhanā mocayimsu
yaṃ natthuto paṭimokkh' assa pāse,
mutto ca so bandhanā nāgarājā
20 pakkāmi pācīnamukho muhuttaṃ. 149.
11. Gantvāna pācīnamukho muhuttaṃ
pupphēhi nettehi palokayī maṃ,
tad ass' ahaṃ piṭṭhito anvagañchīm
dasaṅgulim añjalim paggaheṭvā. 150.
- 25 12. Gacch' eva⁶ kho tvaṃ taramānarūpo,
mā taṃ amittā punar aggahesum,
dukkho hi luddhehi punā samāgamo,
adassanaṃ bhojaputtāna⁷ gaccha. 151.
- 30 13. Agamāsi so rahadaṃ vipasannaṃ
nīlobhāsaṃ ramaṇīyaṃ sutitthaṃ

¹ *Bd* pavaḍha-. ² *Bd* niketaṃ. ³ *Cks* -uñ. ⁴ *Bd* -o. ⁵ so all three MSS. ⁶ *Cks* gacchecha. ⁷ *Cs* *Bd* -naṃ, *Ck* -naṃna.

- samotataṃ¹ jambuhi vetasāhi²,
 pāvekkhi nittiṇṇabhayo³ patīto. 152.
14. So taṃ pavissa⁴ nacirassa nāgo
 dibbena⁵ me pātur ahū janinda,
 upaṭṭhahī maṃ pitaraṃ va putto 5
 hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto. 153.
15. Tvaṃ me si mātā ca pitā ca Alāra⁶
 abbhantaro pāṇadado sahāyo,
 sakaṃ ca iddhiṃ paṭilābhito smi,
 Alāra passa me nivesanāni 10
 pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ
 Masakkasāraṃ⁷ viya Vāsavassā⁸ ti. 154.

Tattha vimānaṃ ti Saṅkhaṭṭapāṇāgāraṇṇo anekasatanāṭakasampatisam-
 pannaṃ kaṇṇanamaṇivimānaṃ, puṇṇānaṃ ti tena kaṭānaṃ puṇṇānaṃ ma-
 hantaṃ vipākaṃ disvā kammaṃ ca phalaṃ ca paralokaṃ ca saddahitvā pavattāya 15
 saddhāya ahaṃ pabbajito, na kāmakāmā ti na vatthukāmena na pi bhaya-
 dosehi⁹ musā bhaṇanti, jāyihitī¹⁰ bhaṇte tumhākaṃ vacanaṃ sutvā mayham
 pi pasādo somanassaṃ jāyissati, vaṇijjan ti vaṇijjakammaṃ karissāmi gac-
 chanto, pathe addasāsini ti paṇcannaṃ sakaṭasatānaṃ purato sukhayānake
 nisīditvā gacchanto mahāmagge janapadamanusse addasaṃ, pavaṭṭakāyaṃ¹¹ 20
 ti vadḍhitakāyaṃ, āḍāyā¹² ti aṭṭhahī kācehi¹³ gahetvā, avacasmiṃ¹⁴ ti abhāsini,
 bhīmakāyo ti bhayaṇakakāyo, bhojaputtā ti luddake piyasamudācārenāla-
 pati, Vedeḥaputtā¹⁵ ti Videharaṭṭhavāsītāya¹⁶ Alāraṃ¹⁷ ālapimsu, vikopa-
 yitvā ti chinditvā, mayam hi vo sattavo ti mayam pannagānaṃ verino
 nāma, bhojanatthā ti¹⁸ khādanatthāya, mittaṇca no hohīti tvaṃ amhākaṃ 25
 mitto hohi, katagunaṃ jāna, tadassu te ti mahārāja tehi bhojaputtehi evaṃ
 vutte ahaṃ tesam solasavāhagone¹⁹ nivāsanapārūpanāni pasataṃ pasataṃ su-
 vaṇṇamāsake bhariyānaṃ ca tesam²⁰ vatthālamkāraṃ ḍaḍasiṃ, aha Saṅkhaṭṭapā-
 nāgarājānaṃ bhūmiyaṃ nippajjāpetvā attano kakkhaḷatāya kaṇṭakacitā kālavetta-
 latā²¹ koṭiyaṃ gahetvā ākaḍḍhituṃ ārabbiṃsu, athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ 30
 disvā aklamanto va asinā tā latā chinditvā dārakānaṃ kaṇṇavedhato vaṭṭini-
 haraṇaniyāmena²² adukkhāpento saṇikaṃ nīharin.²³ tasmiṃ kāle te bhojaputtā
 yaṃ bandhanaṃ assa natthuto pavesetvā pāse paṭimokkhaṃ tasmā bandhanaṃ

¹ Bā sammonataṃ. ² Cks ceta-, Bā vedisāhi. ³ Ck -yā, Cs -ye. ⁴ Cks -issam,
 Bā -issati. ⁵ Cks -ehi. ⁶ so all three MSS. for c' Alāra? ⁷ Bā pasakkāraṃ-
 sārāṃ. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā bhayena pi dosena pi. ¹⁰ Bā jāyihitī, Cks jāyihitī.
 Cs jāyihitī. ¹¹ Bā pavaḍḍha --. ¹² Bā kācehi. ¹³ so all three MSS. = avacaṃ
 asmiṃ? ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā ve. ¹⁶ Bā ā-. ¹⁷ Bā adds bhojanatthāya.
¹⁸ Cks -goṇena. ¹⁹ Bā ne-. ²⁰ so Cks; Bā sakaṇḍakacitakālavettalatāya. ²¹
 Bā atthihāra.

tañ uragañ mocayimsu, tassa nāsato saha pāsena nañ rajjukañ niharimsū 'ti
 dīpeti, iti te uragañ vissajjetvā thokañ gantvā ayañ urago dubbalo matakāle
 nañ¹ gahetvā va gacchissāmā² 'ti nilīyimsu, punñehīti so pi muhuttañ pā-
 cīnamukho³ gantvā assupunñehi nettehi mañ palokayi, tadassahan⁴ ti tadā
 5 assa ahañ, gacchevā 'ti evañ tañ avacañ ti vadati, rahadan ti Kaṇṇa-
 penṇadahañ⁵, samotatan⁶ ti ubhayatīresu jamburukkha vetasarukkhehi⁷ ota-
 tañ⁸ vitatañ⁹, nittipñabhayo patīto ti so kira tañ rahadañ¹⁰ pavisanto
 Alārassa¹¹ nipaccākārañ dassetvā yāva nañguṭṭhā otari, udae pavitṭhapa-
 vitṭhathānañ¹² ev' assa nibbañāñ¹³ ahoṣi, tasmā nittipñabhayo patīto haṭṭha-
 10 tuṭṭho pāvekkhi¹⁴, pavissā 'ti pavisitvā, dibbena me ti nāgabhave pa-
 mādañ anāpajjītvā mayi Kaṇṇapennatīrañ¹⁵ anattikkamante¹⁶ yeva dibbena
 parivārena mama purato patur ahoṣi, upaṭṭhaṭṭi upāgami, abbhantaro ti
 hadayamañsasadiṣo, passa me ti tvañ mañ bāhupākāro sakkārañ te karis-
 sūmi passa me nivesanāni¹⁷ mama nūgabhaveñāñ passa, Masakkasārañ
 15 viyā 'ti Masakkasāro vuccati osakkanaparisakkanābhāvena ghanasārātāya¹⁸ ca
 Sinerupabbatarājā, ayañ pana tattha māpitañ Tāvatiñsabbhaveñāñ sandhāy'
 evaṃ āha.

Mahārāja evañ vatvā so nāgarājā uttariñ attano bha-
 vanañ vaññento gāthadvayam āha:

- 20 16. Tañ bhūmibhāgehi upetarūpañ,
 asakkharā¹⁹ c' eva mudū subhā ca
 nīcātiṇā²⁰ apparajā²¹ ca²² bhūmi
 pāsādikā yattha jahanti sokañ 155.
 17. Anāvakulā²³ veḷuriyūpanilā,
 25 catuddisañ ambavanañ surammañ,
 pakkā ca pesī²⁴ ca phalā suphullā²⁵,
 niccotukā dhārayanti phalānīti. 156.

Tattha asakkharā ti²⁶ yā tattha bhūmi pāsāpasakkhararahitā²⁷, mudu
 30 subhā kañcanarajataṃamimayā sattaratanaṃvālikākiññā, nīcātiṇā²⁸ ti indago-
 pakapiṭṭhisadisavaññehi nīcātiṇehi²⁹ samannāgatā, apparajā ti pamsurahitā,
 yattha jahanti sokañ ti yattha pavitṭhamattā va nissokā honti, anāva-

¹ Bā phamsaṃ. ² Bā gami-. ³ Bā pācīnābhi-. ⁴ Cks tassahan, Bā tadassāhan.
⁵ Bā -veṇṇudahañ. ⁶ Bā -natan. ⁷ Ck -rukkeve-, Cs -rukkeve-, Bā jam-
 buka -rukkhavedisā-. ⁸ Cks -ta, Bā onatañ. ⁹ Bā vinatañ. ¹⁰ Bā dahan.
¹¹ Bā a-. ¹² Bā omits one pavitṭha. ¹³ Bā nippanṇaṃ. ¹⁴ Cks pa-. ¹⁵ Bā
 -vañña-. ¹⁶ Bā -kknte. ¹⁷ Bā -nanti. ¹⁸ Cks -tā. ¹⁹ Cks -ārā. ²⁰ Cks
 -nañ, Bā nicea-. ²¹ Cks -jam. ²² Cks va. ²³ so all three MSS. for anuk-
 kulā? ²⁴ Cks kesī, Bā pesi. ²⁵ Cks du-. ²⁶ Bā adds pamsurahitā. ²⁷ Bā
 omits sakkhara. ²⁸ Bā nicea-.

kulā ti na avakulā¹ akhanimā² ukkulabhāvarahitā³ va⁴ samasaṇṭhitā, veḷuri-
yūpanilā ti veḷuriyena upanilā, tasmīn nāgabhaveṇa veḷuriyamayā pasanna-
salilā nīlobhāsā anekavaṇṇakamaluppasāñchennā pokkharāṇi attho, catuddi-
saṇ ti tassā pokkharāṇiyā catūsu diśāsu, pakkā cā 'ti tasmīn ambavane am-
barukkhe⁵ pakkaphalā ca addhapakkaphalā⁶ ca taruṇaphalā ca phullitā yevā 5
'ti attho, niccotukā⁷ ti channam pi utūnaṃ anurūpehi pupphaphalehi
samannāgatā ti.

18. Tesam vanānaṃ naradeva majjhe
nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ
rajaṭaggaḷaṃ sovaṇṇamayam ulāraṃ 10
obhāsati vijjur iv' antalikkhe 157.
19. Maṇimayā⁸ sovaṇṇamayā⁹ ulārā¹⁰
anekacittā¹¹ satatam sunimmitā¹²
paripūra¹³ kaññāhi alaṃkatahi
suvāṇṇakāyūradharāhi rāja. 158. 15
20. So Saṅkhapālo taramānarūpo
pāsādam āruya¹⁴ anomavaṇṇo
sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ
yatth' assa bhariyā mahesī ahoṣi. 159.
21. Ekā ca nārī taramānarūpā 20
ādāya veḷuriyamayaṃ mahagghaṃ
subhaṃ maṇiṃ jātimaṇṭupapannaṃ
acoditā āsanam abbhīhāsi. 160.
22. Tato maṃ urago hatthe gahetvā¹⁵
nisīdayi pamukhaṃ āsanasmiṃ¹⁶: 25
idaṃ¹⁷ āsanaṃ atra bhavaṃ nisīdatu,
bhavaṃ hi me¹⁸ aññataro garūṇaṃ. 161.
23. Aññā ca nārī taramānarūpā
ādāya vāriṃ upasaṃkamitvā¹⁹
pādāni pakkhālayi²⁰ me janinda 30
bhariyā ca²¹ bhattū patino piyassa. 162.

¹ Cks ā-. ² so Cs; C² akkhamū, B² akhānuni. ³ B² ukkulavikkula-. ⁴ B² va.
⁵ B² apparukkhā. ⁶ B² adha-. ⁷ Cks -dukā. ⁸ so all three MSS. for
-am? ⁹ B² -ā. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ Cks -tvāna. ¹² B² -namhi. ¹³ B²
imam. ¹⁴ B² ve. ¹⁵ Cks -si. ¹⁶ B² va.

24. Aparā ca nārī taramānarūpā
 paggayha sovaṇṇamayā¹ pātiyā
 anekasūpaṃ vividhaṃ viyañjanaṃ
 upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ. 163.
- 5 25. Turiyehi maṃ Bhārata² bhuttavantaṃ
 upatṭhahum bhattu mano veditvā
 tatuttariṃ maṃ nīpati mahantaṃ
 dibbehi kāmehi anappakehīti. 164.

Tattha nivesanan ti pāsādo, bhassarasannikāsan ti pabhassara-
 10 dassanaṃ, rajataggaḷan ti rajatadvārakavāṭaṃ, maṇimayā ti evarūpā tattha
 kūṭāgarā ca gabbhā ca, paripūrā ti sampunṇaṃ³, so Saṃkhapālo ti mahā-
 rāja ahaṃ evaṃ tasmīṃ nāgabavanaṃ vaṇṇente taṃ daṭṭhukāmo ahoṣiṃ, atha
 maṃ⁴ tattha netvā so Saṃkhapālo hatthe gahetvā taramāno veluriyathambhehi
 saḥassathambhaṃ pāsādaṃ āruya⁵ yasmīṃ ṭhāne assa mahesī ahoṣi taṃ ṭhānaṃ
 15 isīti⁶ dīpeti, ekā cā 'ti mayi pāsādaṃ abhirūḷhe ekā itthi aññehi pi⁷ maṇi
 jātimantehi upetaṃ sabbāṃ veluriyāsanaṃ tena nāgarājena avuttā va, abbhīhā-
 sīti⁸ abbhīhari, attharīti vuttaṃ hoti, pamukhaṃ āsanasmiṃ ti pamukhā-
 sanasmiṃ, uttamāsane nisīdāpesīti attho, garūnaṃ ti mātāpitunnāṃ me tvaṃ
 aññatara ti vatvā nisīdāpeti, vividhaṃ viyañjanaṃ ti vividhavyañjanaṃ,
 20 bhattamanuññarūpan ti bhattaṃ manuññarūpaṃ, Bhārata⁹ 'ti rājānaṃ
 ālapati, bhuttavantaṃ ti bhuttāvaṃ¹⁰ katabhattakiccaṃ upatṭhahanti, anekasa-
 tehi turiyehi gandhabbāṃ kurumānā upatṭhahimisu, bhattumano veditvā ti
 attano paṭiṇo cittaṃ jānitvā, tatuttariṃ ti tato gandhabbakaraṇato uttariṃ,
 maṃ nīpatīti so nāgarājā maṃ¹¹ upasaṃkami, mahantaṃ dibbehīti¹²
 25 mahantehi uḷārehi dibbehi kāmehi tehi ca pana na appehi na appakehi¹³.

Evam upasaṃkamitvā ca pana

20. Bhariyā maṃ' etā tisaṭā Aḷāra
 sabb' atthamajjhā padumuttarābhā,
 Aḷāra etā su te kāmakāro¹⁴
 30 dadāmi te tā paricārayassū¹⁵ 'ti gātham āha. 165.

Tattha sabb' atthamajjhā ti sabbā atthamajjhā¹⁶, pāṇinā gahitappa-
 māṇamajjhā ti attho, atṭhakathāyaṃ pana sumajjhā ti pāṭho, padumutta-

¹ Bā su-. ² Bās -tha. ³ Bā sappannā. ⁴ Cks omit maṃ. ⁵ Bā abhirūya.
⁶ so Cks; Bā netīti. ⁷ Bā omits pi. ⁸ Cks abbhīhāsīti, Bā mabbhiyāsīti.
⁹ Bās -thā. ¹⁰ Bā gantabbāṃ. ¹¹ Bā naṃ. ¹² Cks add mahantaṃ dibbehi. ¹³
 Bā anappakehi in the place of na appehi. ¹⁴ so Bā for -rā? Cks -karo. ¹⁵
 Bā -cāri-, Cks -vāra-. ¹⁶ Bā attā-

rābhā ti padumavannauttarābhā, padumavannacchaviyo¹ ti attho, paricāra-
yassū 'ti² pādapariṇārikā karohīti vatvā tīhi itthitatehi saddhīm mahāsam-
pattīm³ mayham adāsi.

So āha⁴:

27. Saṃvaccharam dibbaras' ānubhuvā
tadass' aham⁵ uttarim paccabhāsim⁶:
nāgass' idam kinti⁷ kathaṇ ca laddham
kath' ajjhagamāsi vimānaseṭṭham. 166. 5
28. Adhicca⁸ laddham pariṇāmajan te
sayamkatham udāhu⁹ devehi dinnam,
pucchāmi te¹⁰ nāgarāja¹¹ tam attham,
kath' ajjhagamāsi¹² vimānaseṭṭhan ti. 167. 10

Tattha dibbarasānubhuvā ti dibbakāmaguṇarase¹³ anubhavitvā, ta-
dassahan¹⁴ ti tadāssa¹⁵ aham, nāgassidan ti bhaddramukhassa Saṃkha- 15
pālanāgassa idam sampattijātam, kin ti kiṃ nāma kammam katvā laddham
katham etam vimānaseṭṭham tvaṃ¹⁶ ajjhagamāsi¹⁷, iti nam aham pucchim,
adhicca laddham ti ahetunā laddham, pariṇāmajante ti kenaci tava
atthāya pariṇāmitattā pariṇāmato jātam, sayamkathan ti kārake pakkositvā
ratanāni datvā kārītan ti. 20

Tatoparā dvinnam pi vacanapaṭivacanagāthā ca

29. Nādhicca laddham na pariṇāmajam me
na sayamkatham na pi devehi dinnam,
sakehi kammehi apāpakehi
puññehi me laddham idam vimānam. 168. 25
30. Kin te vatam¹⁸ kiṃ pana brahmacariyam
kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
akkhāhi me nāgarāje tam attham:
kathan nu te laddham idam vimānam. 169.
31. Rājā ahoṣim Magadhānam issarō
Duyyodhano nāma mahānubhāvo, 30

¹ Bā -iko. ² Bā add tā attano. ³ all three MSS. -i. ⁴ Cks aham. ⁵ Bā tadā-
suteham. ⁶ Cks paccabhāsim, Bā pajhabhāsi. ⁷ Cks kiñci. ⁸ Bā avicca. ⁹ so
all three MSS. for ādu? ¹⁰ Bā tam. ¹¹ Bā -je. ¹² Cks tadajjha-. ¹³ Bā
dibbe-ḡuṇe-. ¹⁴ Bā tadāsuhan, Bā tadassuhan. ¹⁵ Bā tadāsu, Bā tadāssu. ¹⁶
Cks tam. ¹⁷ Bā pajha-. ¹⁸ Bā vattam.

- so¹ ittaraṃ jīvitaṃ saṃviditvā
asassataṃ vipariṇāmadhammaṃ 170.
32. Annañ ca pānañ ca pasannacitto
sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsi¹,
5 opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi,
santappitā samaṇabrāhmaṇā² ca³. 171.
33. Tam me vataṃ⁴ taṃ pana brahmacariyaṃ
tassa sucinnassa ayaṃ vipāko,
ten' eva me laddham idaṃ vimānaṃ
10 pahūtabhakkhaṃ⁵ bahuannapānaṃ 172.
34. Naccehi gītehi upetarūpaṃ
ciratṭhitikaṃ⁶, na ca⁷ sassat' āyaṃ,
appānubhāvā taṃ mahānubhāvaṃ
tejassinaṃ hanti atejavanto,
15 kim eva dāṭhāvudha⁸ kiṃ paṭicca
hatthattham āgañchi⁹ vanibbakānaṃ. 173.
35. Bhayaṃ nu te anvagataṃ mahantaṃ
tejo nu te nānvagaṃ dantamūlam,
kim eva¹⁰ dāṭhāvudha¹¹ kiṃ paṭicca
20 kilesaṃ āpajji vanibbakānaṃ. 174.
36. Na me bhayaṃ anvagataṃ¹² mahantaṃ
tejo na sakkā mama tehi hantaṃ,
satañ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 175.
- 25 37. Cātuddasiṃ pannarasiṃ c' Alāra¹³
uposathaṃ niccaṃ upāvasāmi,
athāgamuṃ soḷasa bhojaputtā
rajjum gaheṭvāna dāhaṃ ca pāsaṃ. 176.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. for -ṇā brū-? ³ Bds add mālāñca
gandhañca vilepanañca pacipayaṃ yānanupassayañca acchādanaṃ sayanamathanna-
pānaṃ sakkacca dānāni adamma tattha ⁴ Bā vattaṃ. ⁵ Bā bahūta. ⁶ so
Bds; Cs -tiṃkā, Ck -tikā. ⁷ Cks va. ⁸ Cks kimmeva-, Bā kimmeva dhāvudha.
⁹ Bā āgacchi. ¹⁰ Cs kameva, Bā kiṃ meva. ¹¹ Bā dhāvudha. ¹² Cks anvaga-
maṃ. ¹³ Ck ca ulāra, Cs calāra, Bā cālāra.

38. Bhetvāna nāsaṁ atikassa¹ rajjūṁ
 nayiṁsu maṁ sampatiggayha² luddā,
 etādisaṁ³ dukkham ahan titikkhiṁ
 uposathaṁ appaṭikopayanto. 177.
39. Ekāyane taṁ pathe addasāsiṁ⁴ 5
 balena vaṇṇena upetarūpaṁ,
 siriyā ca⁵ paññāya ca bhāvito si,
 kimatthiyaṁ nāga tapo karosi. 178.
40. Na puttahetu na dhanassa hetu (= IV ^{4 6 6} 11)
 na āyuno cāpi Alāra hetu, 10
 manussayoniṁ abhipatthayāno
 tasmā parakkamma tato karomi. 179.
41. Tvaṁ lohitakkho vihatantaramso
 alaṁkato kappitakesamassu
 surosito⁶ lohitacandanena 15
 gandhabbarājā va disā pabhāsasi⁷. 180.
42. Deviddhipatto si mahānubhāvo
 sabbehi kāmehi samaṅgibhūto
 pucchāmi taṁ nāgarāje tam atthaṁ:
 seyyo ito kena manussaloko. 181. 20
43. Alāra nāññatra⁸ manussalokā
 suddhī ca⁹ saṁvijjati saññāmo vā,
 ahañ ca laddhāna manussayoniṁ
 kāhāmi jātīmarapaṇassa antaṁ. 182.
44. Saṁvaccharo me vusito¹⁰ tav' antike, 25
 annena pānena upatṭhito 'smi,
 āmantayitvāna palemi¹¹ nāga,
 cirappavuttho 'smi ahañ janinda. 183.
45. Puttā ca dārā c' anujīvino¹² ca 30
 niccānusiṭṭhā upatīṭṭhate taṁ,

¹ Bā anti-. ² Bā samparipaggayha. ³ Cks -iṁ. ⁴ Bā addasaṁsu. ⁵ Cks -yāya, Bā siriyā, omitting ca. ⁶ Ck sure-, Bā surohi-. ⁷ Ck -sasiṁ, Cs pabhassi, Bā -āsi. ⁸ Cks na añ-. ⁹ Ck -iṁca, Cs -iṁca, Bā suddhivā. ¹⁰ Bā -ro va me vasato. ¹¹ Cks pha-, Bā pale-. ¹² Cks ca anu-, Bā ca manu-.

- kaccin¹ nu te nābbhisamsittha² koci,
 piyaṃ hi me dassanaṃ tuyh' Alāra. 184.
 46. Yathā ca mātā ca pitā c' agāre³
 putto piyo paṭivihito va seyyo
 5 tato pi mayhaṃ idha-m-eva seyyo
 cittaṃ hi te nāga mayī pasannaṃ. 185.
 47. Mañi mama⁴ vijjati lohitaṃko⁵
 dhanāhāro⁶ maṇiratanāṃ ulāraṃ,
 ādāya taṃ gaccha sakaṃ niketaṃ
 10 laddhā dhanāṃ taṃ maṇim ussajassū⁷ 'ti. 186.

Tattha kinte vatan ti kiṃ tava vatasamādānaṃ, brahmacariyaṃ ti
 seṭṭhacariyaṃ, opānabhūtaṃ ti catumahāpathe khatapokkharāṇī⁸ viya dham-
 mikasamaṇabrāhmaṇānaṃ yathāsukhaṃ paribhūñjitabbavibhavaṃ, na ca sassa-
 tāyaṃ ti ciratthitikaṃ samānaṃ pi kataṃ⁹ mayhaṃ sassataṃ na hotīti me
 15 kathesi, appānubhāvā ti bhojaputte sandhāyāha, hanṭīti aṭṭhasu ṭhānesu
 sūlehi vijjhantā kiṃkāraṇā hanimsu, kiṃ p'atīccā¹⁰ 'ti kiṃ sandhāya tvaṃ tadā
 tesāṃ hatthathāṃ¹¹ āgañchi¹² vasaṃ upagato, vanibbakānaṃ ti bhojaputtā
 idhā vanibbakā ti vuttā, tejo nu te nānvagaṃ dantaṃūlaṃ ti kiṃ nu tava
 te¹³ bhojaputte disvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvāgataṃ¹⁴ udāhu visaṃ danta-
 20 mūlaṃ na anvāgataṃ¹⁵, kilesaṃ ti dukkhaṃ, vanibbakānaṃ ti bhoja-
 puttānaṃ santike, bhojaputte nissāyā¹⁶ 'ti attho, tejo na sakkā mama tehi
 hantun ti mama visatejo aññassa tejena abhiantun pi na sakkā, satan ti
 Buddhādīnaṃ dhammāññīti sīlasamādhīpaññākhaṇtanuddayaṃmettābhāvanāsaṃ-
 khātadhammā¹⁷, sukittitāññīti suvaṇṇitāññīti sukathitāññīti, kiṃ ti katvā ti samudda-
 25 velā va¹⁸, tāni hi¹⁹ tehi samuddavelā viya²⁰ sappurisehi jivikattham²¹ pi duracca-
 yāññīti vaṇṇitāññīti, tasmā ahaṃ sīlabhedabhayaena khantimettāsamānāgato hutvā
 mama kopassa²² sīlavelāṃ²³ atikkamitvā nādāsīti na āha, imissā pana Saṃkha-
 pāladhammadesanāya dasa pāramiyo labbhanti, tadā hi M-ena sarīrassa paric-
 cattabhāvo dānapārami nāma hoti, tathārūpeṇa pi visatejena sīlassa abhinnaṃ
 30 sīlapārami, nāgabhanato nikkhamitvā samaṇadhammakaraṇaṃ²⁴ nekkhamma-
 pārami²⁵, idaṃ c' idaṃ ca kātum vaṇṇatīti saṃvidahanaṃ paññāpārami, adhivā-
 sanaviriyaṃ viriyāpārami,²⁶ adhivāsanakhanti khantipārami, saccasamādānaṃ
 saccapārami, mama sīlaṃ na bhindissāmīti adhiṭṭhānaṃ²⁷ adhiṭṭhānapārami,

¹ Bā kiñci. ² Cks -sidha, Bā -saṃbhittha. ³ Bā ca agāre. ⁴ Bā mayhaṃ, Cks mama. ⁵ Bā -taṇṇo. ⁶ so all three MSS. for -haro? ⁷ C^s maṇimusa-, Bā maṇimāssa-. ⁸ C^s Bā khaṇa-. ⁹ Bā cetāṃ. ¹⁰ Bā -ttaṃ? ¹¹ Bā -acchi. ¹² Bā tejo. ¹³ Bā anva-. ¹⁴ Bā -tāni dhammāni. ¹⁵ so Bā; C^s kintikatvā samuddavelāṃ, C^s - - velava. ¹⁶ Bā duraccayā ti in the place of tāni hi. ¹⁷ C^s samuddena velāya-. ¹⁸ so Bā; C^s jivitaṃ. ¹⁹ Bā kopathassa, B^s gopayasa? ²⁰ Bā -lantaṃ. ²¹ C^s -dhammaṃ-. ²² Bā nikkhama-. ²³ Bā omits adhi.

anuddayabhāvo mettāpāramī, vedanāya majjhatabhāvo upekkhāpāramī, atha-
gamun ti ath' ekadivasam vammikamatthake nīpannam disvā soḷasa bhojaputtā
khararajjuṇ ca dāḥapāsāṇ ca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ āgatā, bheta-
vānā¹ ti mama sarīraṃ aṭṭhasu thānesu bhinditvā kaṇṭakalatā pavesetvā, nā-
sam atikassa² rajjun [ti thokaṃ gantvā sīsam³ olambantaṃ disvā mahā-
magge nīpajjāpetvā puna nāsam pi me bhinditvā rajjun³ atikassa¹ kācakoṭi-
yam⁴ laggetvā samantato pariggahetvā maṃ nayimsu, addasaṃ sū⁵ ti samma
Saṃkhaṇḍa te bhojaputtā ekāyane ekagamane⁶ jaṃghapadikamagge taṃ balena⁶
vaṇṇena⁶ upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ pana issariyasobhaggasiriya⁷ ca paṇṇāya ca
bhāvito vaḍḍhito, so tvaṃ evarūpo samāno⁷ kimatthaṃ tapaṃ karosi⁸, kiṃ iehanto
uposathāvāsam vasasi⁹, sīlaṃ rakkhasi¹⁰ pi pāṭho, ahaṃ ekāyane mahāmagge
taṃ addasaṃ ti attho, abhīpatthayāno ti patthento, tasmā ti yasmā
manussayoniṃ patthemī tasmā viriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomīti,
surosito ti suanulitto¹¹, ito ti imamhā nāgabbhavanā mama manussaloko
kena uttaritaro ti¹², suddhīti maggaḥalanibbānasamkhātā¹³ visuddhi, saṃ-
yamo ti sīlaṃ, idaṃ so manussaloke va¹⁴ Buddhapaccekaḥbuddhānaṃ uppattiṃ
sandhāyāha, kāhāmīti attano appaṭṭisandhikabhāvaṃ¹⁵ karonto jātimaṇassa
antam¹⁶ karissāmīti¹⁷, evaṃ mahārāja so Saṃkhaṇḍa manussalokaṃ vaṇṇe-
sīti¹⁸, saṃvaḷecharo me ti evaṃ mahārāja tasmiṃ manussalokaṃ vaṇṇente
ahaṃ pabbajjāya sinehaṃ katvā etad avocaṃ, tattha upaṭṭhito 'smīti¹⁹
annapānehi²⁰ c' eva¹⁹ dibbehi ca kāmaguṇehi paricīṇṇo mānito²¹, paḷemīti²²
paremi gacchāmi, cirappavuttho 'smīti²³ ahaṃ manussalokato cirappavuttho.
nābhisaṃsithā²⁴ 'ti kacci²⁵ nu²⁶ mama puttādisu koci taṃ nu akkosi
paribhāsīti pucchati²⁷, nābhisaṃsithā²⁸ 'ti pāṭho, na kopesīti attho, paṭivī-
hito ti paṭijaggito, maṇi maman ti sace samma²⁹ Aḷāro³⁰ gacchasi yeva
evaṃ sante mama lohitamko³¹ dhanāharaṇo³² sabbakāmadado maṇi saṃvījjati,
taṃ uḷāraṃ maṇiratanam ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena
yāvadicchakaṃ laddhā dhanam puna imaṃ maṇiṃ ossajassu³³ ossajanto³³ ca
aṇṇattha anussajitvā³⁴ attano udakacāṭiyaṃ ossajeyyāsīti³⁵ vatvā mayhaṃ
maṇiratanam upanesīti vadati.

Evaṃ vatvā Aḷāro³⁰ „athāhaṃ mahārāja taṃ³⁵ nāgarā-
jānaṃ³⁶ 'samma nāhaṃ dhanen' atthiko, pabbajitum pana

¹ Bā antikassa. ² Bā siramme. ³ Bā vaṭṭarajjuṇ. ⁴ Bā kāja-. ⁵ Bā omits
eka-. ⁶ Bā adds ca. ⁷ Bā adds si. ⁸ Bā adds ti. ⁹ Ck vassī, Bā vasi. ¹⁰
Bā -asi addasāsinti. ¹¹ Bā suṭhu-. ¹² Bā omits ti. ¹³ Ck -lambinibbānana-,
C^s -laṃ nibbānaṃ-. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵ Ck -ṭikasan-. ¹⁶ Bā jātijarāmarapaṇassa-
taṃ. ¹⁷ Ck -māti. ¹⁸ Bā -esi. ¹⁹ Ck -smīntī, Bā -smīnti. ²⁰ Bā -ṇena. ²¹
Ck mānato, Bā hanito. ²² Ck phale-. ²³ -smīnti. ²⁴ Ck nābhisaṃsibha, C^s
nābhisaṃsithā. ²⁵ Bā kaṭṭi. ²⁶ Bā adds kho. ²⁷ Bā pucchī. ²⁸ Ck abhiya-
jethā, C^s -tā, Bā nābhisaṃsithā. ²⁹ Ck mama. ³⁰ Bā ā-. ³¹ Bā -taṅgo. ³²
Bā -ko. ³³ Bā uss-. ³⁴ Bā manussajjetvā. ³⁵ Bā omits taṃ. ³⁶ Bā adds
etadavoca.

icchāmiti' pabbajitaparikkhāre yācitvā ten' eva saddhim nāga-
bhavanā nikkhamitvā taṃ¹ nivattetvā Himavantaṃ pavisitvā
pabbajito² ti vatvā rañño dhammakathaṃ kathento gātha-
dvayam ā.:

- 5 48. Diṭṭhā mayā mānusi-kāpi kāmā
asassatā vipariṇāmadhammā,
ādīnavaṃ kāmagaṇesu disvā
saddhāy' ahaṃ pabbajito 'mhi rāja. 187.
49. Dumapphalān' eva³ patanti mānavā⁴
10 daharā ca vuddhā⁵ ca sarīrabhedā,
etam pi disvā⁶ pabbajito 'mhi rāja
apaṇṇakaṃ sāmāññaṃ eva seyyo. 188.

Tattha saddhāyā 'ti kammaṃ ca phalaṃ ca nibbānaṃ ca saddahitvā, du-
mapphalāneva 'ti yathā rukkhaphalāni pakkāni pi apakkāni pi patanti tathā
15 daharā ca vuddhā ca patanti, apaṇṇakaṃ ti aviruddhaṃ niyyānikaṃ, sā-
māññaṃ eva seyyo ti pabbajjā va uttamā ti pabbajjāya guṇaṃ disvā pab-
ajito 'mhi mahārājā 'ti.

Taṃ sutvā rājā anantaraṃ gātham āha:

50. Addhā have sevitaḍḍhā sapaññā
20 bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
nāgaṃ ca sutvāna tavaṃ c' Aḷāra
karomi⁶ puññāni anappakānīti. 189.

Tattha ye bahuṭṭhānacintino ti ye ca⁷ bahūni kārāṇāni⁸ jānanti,
nāgaṃ⁹ ti tathā appamādevihārīni¹⁰ nāgarājānaṃ ca tava ca¹¹ vacanaṃ sutvā.

- 25 Ath' assa ussāhaṃ janento tāpaso osānagātham ā.:
51. Addhā have sevitaḍḍhā sapaññā
bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
nāgaṃ ca sutvāna mamaṃ ca rāja
karohi puññāni anappakānīti. 190.

¹ Cks omit taṃ. ² so all three MSS. for -nīva? ³ Cks -ṇa-. ⁴ B^d vuḍḍhā. ⁵
so all three MSS. for disvāpi taṃ? ⁶ B^ds kāhāmi. ⁷ C^k va, B^d omits ca. ⁸
C^k kārāṇakārāṇāni, C^s karāṇākārāṇāni. ⁹ B^d nāgañcā. ¹⁰ B^d -rinaṃ. ¹¹
C^ks tava, B^d taṃ, all three MSS. omitting ca.

Evam so rañño dh. desetvā tatth' eva cattāro vassāna-
māse vasitvā¹ puna Himavantaṃ gantvā yāvajīvaṃ cattāro
brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloṇṇapago ahoṣi. Saṃkha-
pālo yāvajīvaṃ uposathavāsaṃ vasi², rājā ca dānādini puññāni
karitvā yathākammaṃ gato. 5

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā pitā tāpaso Kassapo ahoṣi, Bārāṇasirājā
Anando, Alāro Sāriputto, Saṃkha-pālo aham evā³ ti. Saṃkhā-
pālajātakaṃ.

5. Cullasutasomajātaka.

Āmantayāmi nigaman ti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ 10
ā. k. Paccuppannavatthum Mahānārada-kassapajātakasadisam eva.

A. pana Bārāṇasī³ Sudassanaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, tam
Brahmadatto nāma rājā ca⁴ ajjhāvasi. B. tassa aggamaheṣi-
yā kucchimhi nibbatti, tassa⁵ puñṇacandasassirikaṃ⁶ mukhaṃ
ahoṣi, ten' assa Somakumāro ti nāmaṃ karimṃsu. So viññū- 15
taṃ patto⁷ sutavitto⁸ savanasilo ahoṣi, tena nam Sutasomo
ti sañjānimṃsu. So vayappatto Takkaṣilāya⁹ sippaṃ¹⁰ uggahetvā
āgato pitu santikā setacchattaṃ labhitvā dhammena r. kāresi,
mahantaṃ issariyaṃ ahoṣi, tassa Candadevi-pamukhāni soḷasa
itthisahassāni ahesum. So aparabhāge puttadhītāhi vaḍḍhento 20
gharāvāse anabhirato araṇṇaṃ pavisitvā pabbajitukāmo ahoṣi.
So ekadivasaṃ kappakaṃ āmantetvā „yadā me samma siras-
miṃ phalitaṃ¹¹ passeyyāsi atha me āroceyyāsīti“ āha. Kap-
pako tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā aparabhāge phalitaṃ¹¹
disvā āroce tvā „tena hi nam samma kappaka uddharitvā 25
mama hatthe paṭiṭṭhāpehīti“ vutto¹² suvaṇṇasaṇḍāsena ud-
dharitvā hatthe ṭhapesi. Tam disvā M. „jarāya me sarīraṃ
abhibhūtaṃ“ ti bhīto tam phalitaṃ gahetvā va¹³ pāsādā otaritvā

¹ Bā pavisetvā. ² Bā -itvā. ³ Cks -siyam. ⁴ Bā omits ca. ⁵ Bā adds pana.
⁶ so all three MSS. ⁷ Bā -tappatto. ⁸ Ck -citto? ⁹ Bā -yam. ¹⁰ Bā sabba-
sippāni. ¹¹ Bā pa-. ¹² Bā -e. ¹³ Bā pi.

mahājanassa dassanaṭṭhāne paññattarāḍḍapallamke¹ nisīditvā
senāpatipamukkhāni asītiamaḥasahassāni purohitapamukkhāni
saṭṭhibrahmaṇasahassāni aññe ca² raṭṭhikanegamaḍḍayo bahū
pakkosaḍḍetvā „sirasmim me phalitāṃ jātaṃ³, mahallako 'smi,
5 mama pabbajjabhāvaṃ⁴ jānāthā“ 'ti paṭhamāṃ g. ā.:

1. Āmantayāmi nigamaṃ mittāmacce paṛisaje⁵:

sirasmim phalitāṃ jātaṃ, pabbajjāṃ dāni roc' ahaṃ⁶ ti. 191.

Tattha āmantayāmiti jānāpemi, rocāhan⁶ ti rocemi ahaṃ, tassa me
bhonto pabbajjabhāvaṃ⁴ jānāthā 'ti.

10 Taṃ sutvā tesu ekeko visāḍḍapatto⁷ hutvā

2. Abhumme kathan nu bhaṇasi

sallam me deva urasi kampesi,

sattasatā te bhariyā

kathan nu te tā bhavissanti⁸ ti. 192.

15 Tattha abhumme ti avaḍḍhiṃ⁸, urasikampesi⁹ti urasmim nisitaṃ⁹
sattim cāresi¹⁰, sattasatā ti samajātikā khattiyakañña sandhāy' etaṃ vuttaṃ,
kathan nu te tā bhavissanti¹²ti tāta tava bhariyāyo¹¹ tayi pabbajite anāthā
nippaccayā kathaṃ bhavissanti¹², etā anāthā katvā tumhākaṃ pabbajjā nāma
yuttā¹³ ti.

20 Tato M. tatiyaṃ gātham āha:

3. Paññāyihinti etā,

daharā, aññaṃ pi tā gamissanti,

saggaṃ ca¹⁴ paṭṭhayaṇo¹⁵

tena-m-ahaṃ¹⁶ pabbajissāmi¹⁷ ti. 193.

25 Tattha paññāyihinti¹⁷ti attano kammena paññāyissanti, ahaṃ etāsaṃ kiṃ
homi, sabbaṃ p' etā daharāyo, añño¹⁷ rājā bhavissati, taṃ etā gamissanti¹⁷.

Amacca¹⁸ B-assa paṭivacanāṃ dātuṃ asakkontā¹⁹ tassa
mātu santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesuṃ. Sā turitaturitā

¹ Cs -ttaṃ-, Bḍ -tte-. ² Cks añña, omitting ca. ³ Bḍ adds ahaṃ. ⁴ Bḍ
pappajita-. ⁵ Cks paṛisajje ca, Bḍ paṛisajje. ⁶ Bḍ rocāhan. ⁷ Bḍ visāḍḍapatto.
⁸ Cks -i, Bḍ avuḍḍhi. ⁹ Bḍ sunissitatetaṃ. ¹⁰ Ck vā-. ¹¹ Bḍ -riyā. ¹² Bḍ -titi.
¹³ Bḍ nayuttā. ¹⁴ Bḍ cassa. ¹⁵ Bḍ paṭṭhayaṇāno. ¹⁶ Bḍ tena ahaṃ. ¹⁷ Cks Bḍ
-e. ¹⁸ Bḍ -ecādayo. ¹⁹ all three MSS. -to.

āgantvā „saccaṃ kira tvaṃ tāta pabbajitukāmo“ ti vatvā dve
gāthā¹ abhāsi:

4. Dulladdham me āsi²

Sutasoma yassa te ahaṃ³ mātā

yaṃ me vilapantiyā

5

anapekho pabbajasi deva. 194.

5. Dulladdham me āsi⁴

Sutasoma yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissam

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 195.

10

Tattha dulladdhan ti yaṃ etaṃ mayā⁵ labhantiyā puttāṃ jammaṃ
laddhan ti dulladdhaṃ, yaṃ me ti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ⁶ vila-
pantiyā tvaṃ pabbajitum icchasi tena kāraṇena tādisassa puttassa labhanaṃ
mama⁷ dulladdhaṃ nāma.

B. evaṃ paridevamānāya pi mātara⁸ saddhiṃ kiñci na 15
kathesi. Sā roditvā sayam eva ekamantaṃ ahosi. Ath' assa
pitu ārocesuṃ. So āgantvā⁹ ekaṃ tāva g. ā.:

6. Ko nāṃ' eso dhammo

Sutasoma kā¹⁰ nāma pabbajjā

yaṃ no amhe jinne¹¹

20

anapekho pabbajasi devā 'ti. 196.

Tattha yaṃ no amhe ti yaṃ tvaṃ amhākaṃ putto samāno amhe¹²
jinne paṭijaggitabbakāle apatiaggitvā papāte silaṃ¹³ pavattento viya chaḍḍetvā
anapekho pabbajasi, tena taṃ vadāmi: ko nāṃ' eso tava dhammo ti adhippāyo.

Taṃ sutvā M. tuṇhī ahosi. Atha naṃ pitā „tāta Suta- 25
soma sace pi te mātāpituseheho¹⁴ n' atthi puttadhītarō te bahū
taruṇā, ne¹⁵ tayā vinā vattitum na sakkhissanti, tesāṃ vuddhip-
pattakāle¹⁶ pabbajissasīti“ sattamaṃ g. ā.:

¹ Bā -āyo. ² Cs Bā asi. ³ Bā homahaṃ. ⁴ Bā asi, Cs ādi. ⁵ Cs adds taṃ
etaṃ. ⁶ Bā -raṇaṃ. ⁷ Bā omits mama. ⁸ Cs -rāya. ⁹ Bā ga-. ¹⁰ Bā adds
ca. ¹¹ Cs -o. ¹² Cs add hi. ¹³ all three MSS. si-. ¹⁴ Bā -tūsu si-. ¹⁵
Bā omits ne. ¹⁶ Bā vuḍhi.

7. Puttāpi tuyhaṃ bahavo
daharā appattayobbanā,
mañjū te¹ taṃ apassantā
maññe dukkhaṃ nigacchantīti². 197.

5 Tettha mañjū ti madhuravacanā nigacchantīti nigacchissanti kāyika-
cetasikadukkhaṃ paṭilabhisantīti maññāmi.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

8. Puttehi ca me etehi
daharehi appattayobbanehi
10 mañjūhi sabbehi pi tumhehi
ciram pi katvā vinābhāvo³ ti. 198.

Tattha sabbehi pi tumhehīti tēta na kevaṃ⁴ puttehi⁵ eva atha kho
tumhehi pi⁶ sabbasaṃkhārehi ciram pi katvā⁶ dīgham addhānaṃ thatvāpi vinā-
bhāvo⁷ va niyato, sakalasamim pi⁸ lokasannivāse ekasaṃkhāro pi niceo nāma
15 n' atthīti.

Evam M. pitu dh.⁹ kathesi. So tassa dhammakathaṃ¹⁰
suttvā tuṇhī ahoṣi. Ath' assa sattasatānaṃ bhariyānaṃ āroca-
yimsu, tā pāsādā oruyha tassa santikam āgantvā goppakesu¹¹
gahetvā paridevamānā

20 9. Chinnaṃ nu tuyhaṃ hadayaṃ
ādu karuṇā ca n' atthi amhesu
yaṃ no pi¹² kandantiyo
anapekho pabbajasi devā 'ti g. ā. 199.

Tass' attho: sāmi Sutasoma amhe hi¹³ vidhavā katvā gacchantassa appa-
25 mattakassa pi sinehassa abhāvena chinnaṃ nu tava amhesu hadayaṃ udāhu
karuṇāya abhāvena karuṇānaṃ vā n' atthi yaṃ no evaṃ kandantiyo¹⁴ pahāya
pabbajasi.

M. tāsam pādamūle¹⁵ pavaṭṭetvā paridevamānānaṃ taṃ¹⁵
paridevaṃ¹⁶ suttvā anantaraṃ g. ā.:

¹ Cks add pi. ² Cks dukkhānigacch-. ³ Bds thatvā vināśabhāvo. ⁴ Cks
-lañca. ⁵ Bds add aññehi pi. ⁶ Bds omits cirampi katvā. ⁷ Bds vināsa-. ⁸
Cks add hīve. ⁹ Bds dhammakathaṃ. ¹⁰ Bds omits dhamma. ¹¹ all three
MSS. goppa-. ¹² Cs Bds vi. ¹³ Bds omits hi. ¹⁴ Bds vik-. ¹⁵ Bds omits taṃ.
¹⁶ Bds -vasaddaṃ.

10. Na ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ
atthi karuṇāpi mayhaṃ tumhesu,
saggaṇ ca patthayāno¹
tena-m-ahaṃ² pabbajissāmīti. 200.

Tattha saggaṇcā 'ti ahaṃ saggaṇ ca patthayāno³ yasmā cāyaṃ⁴ pab-⁵
bajjā nāma Buddhādīhi vaṇṇitā tasmā pabbajissāmi tumhe mā cintayitthā 'ti
tā assāsesi.

Ath' assa aggamaheṣiyā ārocesuṃ, sā garubbhārā pari-
puṇṇagabbhāpi samānā āgantvā M-aṃ vanditvā ekamante
ṭhitā tisso gāthā⁵ abhāsi: 10

11. Dulladdham me āsi⁶
Sutasoma yassa⁷ te ahaṃ bhariyā
yam me vilapantiyā
anapekho pabbajasi deva. 201.

12. Dulladdham me āsi⁶ 15
Sutasoma yassa te ahaṃ bhariyā
yam maṃ kucchimatim⁸ santiṃ⁹
anapekho pabbajasi deva. 202.

13. Paripakko me gabbho
kucchigato, yāva naṃ vijāyāmi 20
māhaṃ ekā vidhavā
pacchā dukkhāni addakkhin ti. 203.

Tattha yamme ti yasmā mama vilapantiyā tvam anapekho pabbajasi
tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamaheṣiṭṭhānaṃ laddhaṃ taṃ dulladdhaṃ me
dutyagāthāya⁹ yasmā maṃ tvam kucchimatim¹⁰ santiṃ¹⁰ pahāya anapekko pabba-³⁵
jasi tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ taṃ dulladdham me ti attho, yāva naṃ
ti yāva ahaṃ¹¹ taṃ gabbhaṃ vijāyāmi tāva adhivāsehitī.

Tato M. gātham āha:

14. Paripakko te gabbho
kucchigato, iṃgha naṃ vijāyassu 30

¹ Bā paṭhayānāno. ² Ck tena mayhaṃ, Bā tena ahaṃ. ³ Bā paṭhayanto. ⁴
Bā ayaṃ. ⁵ Bā -āyo. ⁶ Bā asi. ⁷ Ck sassa, Bā passa. ⁸ Bā me kucchipaṭi-
sandhi. ⁹ so Ck; Bā -kathāya? ¹⁰ Bā kucchipaṭisandhi. ¹¹ Bā yāvahan.

puttaṃ anomavannaṃ,
taṃ hitvā pabbajissāmi. 204.

Tattha puttaṃ ti bhadde tava gabbho paripakko ti jānāmi, tvaṃ pana vijāyamānā puttaṃ vijāyissasi na dhītaraṃ, sā tvaṃ sotthinā vijāyassu puttaṃ,
5 ahaṃ pana saddhiṃ tayā taṃ puttaṃ hitvā pabbajissāmi yevā 'ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
„ito dāni paṭṭhāya deva amhākaṃ siri nāma n' atthi“ ubhohi
hatthehi hadayaṃ dhārayamānā¹ assūni puñjantī mahasaddena
paridevi. Atha naṃ samassāsento M.:

10 15. Mā tvaṃ Cande rudi²
mā soci vanatimiramattakkhi, (IV ²⁸⁵/₂₄)
āroha³ ca pāsādaṃ,
anapekho ahaṃ gamissāmi ti g. ā. 205.

Tattha mā tvaṃ Cande rudīti⁴ bhadde Candā devī tvaṃ mā rodi
15 mā soci, vanatimiramattakkhi⁵ girikaṇṇikasamānānette⁶, Pāliyaṃ pana
koviḷaratabakkhi⁷ likhitaṃ, tassa⁷ koviḷarapupphaṃ⁸ viya tambanette ti attho.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tātūṃ asakkonti pāsādaṃ āruhya
rodamānā nisīdi. Atha naṃ B-assa jeṭṭhaputto disvā „kin
nu kho me mātā rodanti nisinnā“ 'ti taṃ pucchanto:

20 16. Ko taṃ amma kopesi,
kim rodasi pekkhasi⁹ ca maṃ bālhaṃ,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ
ñātiṇaṃ udikkhamānānaṃ ti g. ā. 206.

Tattha kopesīti amma ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi,
25 pekkhasi⁸ cā 'ti maṃ bālhaṃ pekkhanti¹⁰ kiṃkāraṇā rodasīti adhippāyo,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ¹¹ ti aghātetabbaṃ pi kaṃ attano ñātiṇaṃ udikkha-
mānānaṃ¹² ñeva akkhāhi me ti pucchati.

Tato devī gātham āha:

17. Na hi so sakkā hantuṃ
30 jīvitāvi yo¹³ maṃ [tātā¹⁴] kopesi,

¹ Bā vāra-. ² Cks rucci. ³ Cks -haṇ, Bā -hiṃ. ⁴ Cks ruccīti. ⁵ Cks -netta,
Bā -ṇṇakapuppasa-. ⁶ Bā -rarattakkhiti. ⁷ so Cks; Bā -ā. ⁸ Cks -ā. ⁹
Ck -siṃ, Cs -si. ¹⁰ Bā -taṃ. ¹¹ Bā taṃ avajjhaṃ ghātemi. ¹² Cks ude-
¹³ Cks so. ¹⁴ Bā tāta.

pitā te mañ tāta avaca:

anapekkho ahañ gamissāmīti. 207.

Tattha vijitāvīti tāta yo mañ imissā paṭhaviyā vijitāvī kopesi appiya-samudācārena me hadaye kopañ ca sokañ ca pavesesi so tayā hantuñ na sakkā, mañ hi tāta tava pitā ahañ rajjasirīñ ca tañ ca pahāya araṇṇaṃ pavisitvā 5 pabbajissāmīti avaca, idaṃ me rodanakāraṇaṃ ti.

So tassā vacanaṃ sutvā va¹ „amma, kin nāma tvaṃ kathesi, nanu evaṃ sante mayaṃ anāthā² bhavissāmā“ ‘ti paridevanto

18. Yo ‘hañ pubbe niyyāmi 10
 uyyānaṃ mattakuñjare³ ca yodhemi
 Sutasome pabbajite
 kathan nu dāni karissāmīti g. ā. 208.

Tass’ attho: yo ahañ pubbe caturājaṇṇayuttaṃ⁴ sabbālaṃkārapatimaṇḍi-taṃ rathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gacchāmi mattakuñjare yodhemi aññehi ca 15 assakīlādīhi kilāmi sv-āhañ idāni Sutasome pabbajite kathaṃ karissāmīti.

Ath’ assa kaṇiṭṭhabhātā sattavassiko te ubho pi⁵ rodante disvā mātaraṃ upasaṃkamitvā „amme⁶ kimkāraṇā⁷ rodathā“ ‘ti pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „tena hi mā rodatha, ahañ tāt’ assa⁸ pabbajitum na dassāmīti“ ubho pi te assāsetvā 20 dhātiyā saddhiṃ pāsādā oruyha pitu santikaṃ gantvā „tāta tvaṃ kira amhe akāmake pahāya ‘pabbajāmīti’ vadasi, ahañ te pabbajitum na dassāmīti“ pitaraṃ gīvāya dāḥaṃ gahetvā

19. Mātuc ca⁹ me rudatyā¹⁰
 jeṭṭhassa ca bhātuno akāmassa 25
 hatthe pi te gahessaṃ,
 na hi gañchisi¹¹ no akāmānaṃ ti g. ā. 209.

M. cintesi: „ayam me paripanthakaro ti, kena nu kho naṃ upāyena paṭikkamāpeyyaṃ“ ti, tato dhātīm oloketvā „amma dhāti hand’ imaṃ maṇikkhandhapilandhanaṃ¹² tav’ eso 30

¹ Ck ca, Bā omits va. ² Bā adds nāma. ³ Cks omit matta. ⁴ Cks -ā, Bā catuāj-. ⁵ Cks mī. ⁶ Cs -a, Bā amhe. ⁷ Bā add tumhe. ⁸ Bā tāpassa, Bs tāvassa. ⁹ Bā -tuñca. ¹⁰ Ck rudantiyā, Bā rudatyāsi. ¹¹ Bā gacchasi, Cks gañjisi. ¹² Cks -ampil-.

hoti¹, puttāṃ apanehi, mā me antarāyaṃ karitī² sayāṃ puttāṃ
hatthe gaheṭvā apānetuṃ asakkonto tassā lañcaṃ paṭijānitvā

20. Uṭṭhehi tvaṃ dhāti,

imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha,

5 mā me paripantham akā

saggaṃ mama patthayānassā 'ti g. ā. 210.

Tattha imaṃ kumāraṃ ti amma dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ
apānetvā āgantvā imaṃ maṇiṃ gaheṭvā aññattha naṃ abhiramehi.

Sā lañcaṃ labhivā³ kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha
10 gantvā paridevamānā

21. Yan nūn' imaṃ jaheyyaṃ⁴

pabhaṃkaraṃ, ko nu me n' attho⁵,

Sutasome pabbajite

kin nu me naṃ karissāmīti g. ā. 211.

15 Tass' attho: yan nūna ahaṃ imaṃ lañcatthāya gahim taṃ pabhaṃkaraṃ
suppabhāsaṃ maṇiṃ jaheyyaṃ⁶, ko nu mayhaṃ Sutasomanarinde⁷ pabbajite
iminā attho, kin nu me taṃ⁸ karissāmī⁹, ahaṃ tasmim pabbajite imaṃ¹⁰
labhissāmī, labhantī pi ca kin nu etaṃ karissāmī, passatha me kamman ti.

Tato mahāsenagutto cintesi: „ayaṃ rājā 'gehe me dhanāṃ'
20 mandan' ti saññāṃ karoti maññe, bahubhāvam assa¹¹ kathessā-
mīti¹² so uṭṭhāya vanditvā

22. Koso ca tuyhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṃ ca tuyhaṃ paripūraṃ¹³,

paṭhavī ca tuyhaṃ vijitā¹⁴,

25 ramassu mā pabbaja¹⁵ devā 'ti g. ā. 212.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

23. Koso mayhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṃ ca mayhaṃ paripūraṃ,

paṭhavī ca mayhaṃ vijitā,

30 naṃ¹⁶ hitvā pabbajissāmīti. 213.

¹ Bā -tu. ² Bā gaheṭvā. ³ Bā dadeyyaṃ. ⁴ so Cks for me ten' attho? Bā
me iminā attho, Bā -iminattho. ⁵ Bā -me-. ⁶ Cs naṃ, Bā na. ⁷ Bā -mīti.
⁸ Cks add na. ⁹ Bā vana? Cs danaṃ. ¹⁰ Bā bahutāpassa. ¹¹ Cks add saṃ.
¹² Cks -ta, Bā -tāvi. ¹³ Bā -ji. ¹⁴ Cs Bā taṃ.

Taṃ sutvā tasmiṃ apagate Kulavaddhanasetṭhi nāma
utthāya vanditvā g. ā.

24. Mayham pi dhanam pahūtam
saṃkhātum no pi deva sakkomi,
tan te dadāmi sabbam¹, 5
ramassu mā pabbaja⁴ devā 'ti. 214.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

25. Jānāmi dhanam pahūtam
Kulavaddhana pūjito tayā c' asmi,
saggañ ca pathayāno 10
tena aham³ pabbajissāmīti. 215.

Taṃ sutva Kulavaddhane apagate¹ Somadattam nāma
kanitṭhabhātaram āmantetvā „tāta aham pañjaraparikkhitto⁵
vanakukkūto viya ukkaṇṭhito, maṃ gharāvāse arati⁶ abhi-
bhavati, ajj' eva pabbajissāmi⁷, tvaṃ imaṃ r. paṭipajjā“ 'ti⁸ 15
r. niyyādentō

26. Ukkaṇṭhito smi bālham,
arati maṃ Somadatta āvisati⁹,
bahukāpi¹⁰ antarāyā¹¹,
ajj' ev' aham¹² pabbajissāmīti g. ā. 216. 20

Taṃ sutvā so pi pabbajitukāmo taṃ¹³ dīpento itaram g. ā.

27. Idañ ca tuyham rucitam
Sutasoma ajj' evā dāni tvaṃ¹⁴ pabbaja¹⁵,
aham pi pabbajissāmi,
na ussahe tayā vinā aham ṭhātun¹⁶ ti. 217. 25

Atha nam so paṭikkhipitvā upaḍḍhag. ā.

- 28^a. Na hi sakkā pabbajitum,
nagare na hi paccati janapade vā¹⁷ ti. 218.

¹ B^d -mpi. ² B^d -ji. ³ C^{ks} mayham ⁴ B^d adds mahāsatto. ⁵ B^{ds} -pak-
khitto. ⁶ B^d anabhirati. ⁷ C^{ks} -mīti. ⁸ B^d paṭiccadhi. ⁹ B^d āgissati, B^s vis-
sati. ¹⁰ B^{ds} add me. ¹¹ C^{ks} -ya. ¹² B^{ds} āham. ¹³ C^{ks} -kāman. ¹⁴ C^{ks}
omit tvaṃ. ¹⁵ C^{ks} pabbajam, B^{ds} pabbajja ¹⁶ B^d kātun. ¹⁷ B^{ds} cā.

Tattha na hi paccatīti idaṃ n' eva tāva¹ mama pabbajjādhippāyaṃ
sutra va imasmiṃ dasayojanike² Sudassananagare ca sakalajanapade ca na
paccati, koci uddhane aggim na jāleti³, amhesu pana dvīsu pabbajitesu anāthā
ca ratthavāsino bhavissanti, tasmā na hi sakkū tayā pabbajitum, aham eva
5 pabbajissāmīti.

Taṃ sutvā mahājano M-assa pādamūle pavatṭitvā⁴ pari-
devanto

28^b. Sutasome pabbajite

kathan nu dāni karissāmā 'ti āha. 218.

10 Tato M. „alam, mā socittha, aham ciram pi tthatvā tum-
hehi vinā bhavissāmi, uppannasamkhāro hi nicco nāma n'
atthīti“ mahājanassa dh. desento⁵

29. Upanīyat' idaṃ maññe (IV ²⁸⁴/₉)

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāramhi⁶,

15 evaṃ suparittake jīvite

na-ppamajjitukālo⁷. 219.

30. Upanīyat' idaṃ maññe

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāramhi⁶,

evaṃ suparittake jīvite

20 atha bālā pamajjanti. 220.

31. Te vaḍḍhayanti⁸ nirayaṃ

tiracchānayaniṃ ca pettisayaṃ ca,

taṇhābandhanabaddhā⁹

vaḍḍhenti asurakāyaṃ ti āha. 221.

25 Tattha upanīyatidaṃ maññe ti tāta idaṃ jīvitam upanīyatīti aham
maññāmi, aññesu suttesu upasamharanatto upanayanatto¹⁰ idha pana pari-
yādanatto, tasmā yathā parittaṃ udakaṃ rajakānaṃ khāracaṃgavāre¹¹ pak-
khittam sīgham pariādiyati tathā jīvitam pi, evaṃ suparittake jīvite tam
parittakam āyusamkhāraṃ¹² gahetvā vicarantānaṃ sattānaṃ na puñṇakiriyaṃ
30 pamajjitum¹² kīlo, appamādo va¹³ kātuṃ vaṭṭatīti ayam ettha attho, atha
bālā pamajjantīti ajarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya kāmapaṃke

¹ so Bā; Cks idaṃ nevātava. ² Bā dvādasa-. ³ Bā jālehi, Cks jāleti. ⁴ Bā pavatṭetvā. ⁵ Bā kathento. ⁶ Bā caṃka-. ⁷ Bā na ca papajjitu-. ⁸ Bā vaḍḍhanti. ⁹ Bā taṇhāyabandhanam-. ¹⁰ Bā -niyya-. ¹¹ Bā -caṃka-. ¹² Bā papajj-. ¹³ Bā ca.

nimujjantā¹ pamajjanti, asurakāyaṇ ti² kālakaṇḍjakaasurayoniṇ ca³ vadḍhen-
tīti⁴ attho.

Evam M. mahājanassa dh. desetvā Pupphakaṃ nāma
pāsādaṃ āruhya sattamāya bhūmiyā t̥hito khaggena cūlaṃ
chinditvā „aḥaṃ tumhākaṃ kiñci na homi, attano rājānaṃ 5
gaṇhathā“⁵ 'ti saveṭhanacūlaṃ mahājanassa antare khiṇi. Taṃ
gaḥetvā mahājano bhūmiyaṃ pavatṭento⁶ vippavatṭento⁶ pari-
devi, tasmiṃ t̥hāne mahantaṃ rajaggaṃ utṭhahi, paṭikkamitvā
t̥hitajano taṃ oloketvā „rañṇā“⁷ cūlaṃ chinditvā saveṭhanacūlā⁸
mahājanantare khittā bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre 10
rajavattī uggaṭṭā“ ti paridevanto

32. Ūhañṇate rajaggaṃ

avidūre Pupphakamhi⁹ pāsāde,

mañṇe no kesā¹⁰ chinnā

yaśassino dhammarājassa 'ti g. ā. 222.

15

Tattha ūhañṇate ti utṭhahati, rajaggaṃ ti rajakkhandho, avidūre
ti ito ambhakaṃ t̥hitat̥thānato avidūre, Pupphakamhi⁹ Pupphakapāsādassa
samīpe, mañṇe no ti ambhakaṃ dhammarājassa kesā chinnā bhavissantīti
mañṇe.

M. pi paricārakaṃ¹¹ pesetvā pabbajitaparikkhāre āharā- 20
petvā kappakena kesamassuṃ oharāpeivā alaṃkāraṃ sayana-
piṭṭhe pādetvā rattapaṭṭānaṃ¹² dasāni chinditvā tāni kāsāyāni
nivāsetvā mattikāpattaṃ¹³ vāmaṃsakūṭe¹⁴ laggetvā kattara-
daṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṃkamitvā pāsādā ota-
ritvā antaravithiṃ paṭipajji, gacchantaṃ pana taṃ¹⁵ na koci 25
sañjāni. Ath' assa sattaṣaṭṭha khattiyakañṇā pāsādaṃ abhirū-
hitvā taṃ adisvā ābharaṇabhaṇḍaṃ eva disvā otaritvā avase-
sānaṃ soḷasasahassānaṃ itthiṇaṃ santikaṃ gantvā „tumhā-
kaṃ piyasāmiko Sutasomo mahissaro pabbajito“ ti mahā-
saddena paridevamānā¹⁶ bahi nikkhamiṃsu. Tasmiṃ khaṇe 30

¹ Bā adds viya. ² Cks omit asu-. ³ Bā -kaṇḍjika-. ⁴ Cks vadḍhanti-, Bā
vadḍhanti-. ⁵ Bā -tt-. ⁶ Bā omits vi-. ⁷ Bā -o. ⁸ Bā -nā-. ⁹ Bā adds ca.
¹⁰ Cks -e. ¹¹ Bā -ikaṃ. ¹² Ck -t̥t̥ha, Bā -paṭā-. ¹³ Bā -ka-. ¹⁴ Bā vāma-
aṃsa-. ¹⁵ Bā omits taṃ. ¹⁶ Bā adds va.

mahājano tassa pabbajitabhāvaṃ aṇṇāsi, sakalanagaram saṃ-
 khubhitvā „rājā kira no pabbajito“ ti¹ rājadvāre sannipati,
 mahājano „rājā idha bhavissati, ettha bhavissatīti“ pāsādā-
 dīni² paribhogatṭhānāni gantvā rājānaṃ adisvā

- 5 33. Ayam assa pāsādo
 suvaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 223.
- 10 34. Ayam assa pāsādo
 sovaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 224.
- 15 35. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 225.
- 20 36. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 226.
- 25 37. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālikā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 227.
- 30 38. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālikā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 228.
- 30 39. Idam assa uyyānaṃ
 supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ

¹ B^d adds tadā. ² C^k -e, B^d -a. ³ C^s -e, B^d -a.

- yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 229.
40. Idam assa uyyānaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 5
parikīṇṇo nātisaṃghena. 230.
41. Idam assa kaṇikāraṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 10
parikīṇṇo itthāgārehi. 231.
42. Idam assa kaṇikāraṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 232. 15
43. Idam assa pāṭalivaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 233. 20
44. Idam assa pāṭalivaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 234. 25
45. Idam assa ambavaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 235. 30
46. Idam assa ambavaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 236. 30
47. Ayam assa pokkharāṇī
sañchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā

yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 237.

18. Ayam assa pokkharāṇī
sañchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā

5 yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo ñātisaṃghenā 'ti 238.

imāhi gāthāhi paridevanto vicari.

Tattha vītikiṇṇo ti sovappapupphehi ca nānāmalyehi ca samokiṇṇo,
parikiṇṇo ti parivārito, itthāgārehi¹ dāsiyo upādāya itthiyo itthāgāro
10 nāma, ñātisaṃghenā 'ti amaccāpi idha ñātiyo eva, kūṭāgāraṇ ti sattara-
tanavieitto sayanakūtāgāragabbho. asokavanikā ti asokavanabhūmi, sabba-
kālikā ti sabbakālaparibhogakkhamā niecapupphitā vā, uyyānaṇ ti Nandana-
vana-Cittalatāvana-sadisaṇ uyyānaṇ, sabbakālikan ti tisu² pi utūsu up-
pajjanakapupphaphalasampannaṇ kaṇikāraṇādisu sabbakālikan ti sabbakāle
15 pupphitaphalitam eva, sañchannā ti nānāvīdhehi jalajakusumehi³ suṭṭhu
sañchannā, aṇḍajehi vītikiṇṇā ti sakūṇasaṃghhehi okiṇṇā.

Evam tesu tesu thānesu paridevitvā mahājano puna rājāṇ-
gaṇaṇ āgantvā

49. Rājā kho pabbajito

20 Sutasomo rajjaṇ imāṇ pahatvāna

kāsāyavatthavasano

nāgo va ekako caratīti 239.

gāthaṇ vatvā attano gharavibhavaṇ pahāya puttadhītarō
hatthesu gahetvā nikkhamitvā B-ttass' eva santikaṇ aga-
25 māsi, tathā mātāpitāro puttadaharā⁴ soḷasasahassā ca nāṭa-
kitthiyo ti sakalanagaraṇ tuechaṇ viya ahosi, janapadavāsino
pi tesāṇ pacchato⁵ agamaṇsu. B. dvādasayojanikaṇ⁶ parisāṇ
gahetvā himavantābhīmukho pāyāsi. Ath' assa abhinikkha-
manaṇ ñatvā Sakko Vissakammaṇ⁷ āmantetvā „tāta Vissa-
30 kamma⁷, Sutasomarājā abhinikkhamanaṇ nikkhanto⁸, vasa-

¹ Cks -enā ti. ² Bds chasu. ³ Bḍ jalajathalajaku-. ⁴ Bḍ -dārā, Cks -daharo.

⁵ Bḍ repeats pa-. ⁶ Ck -ke, Bḍ -niyaṇ. ⁷ Bḍ visu-. ⁸ Bḍ adds ca.

natṭhānaṃ laddhum¹ vaṭṭati, samāgamo mahā bhavissati,
 gaccha Himavantapadese Gaṅgātīre timsayojanāyāmaṃ pañca-
 yojanavittataṃ assamapadaṃ māpehīti² pesesi, so tathā
 katvā tasmim̐ assamapade pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā
 ekapadikamaggaṃ niharitvā devaḷokam eva gato. M. tena³
 maggena⁴ taṃ assamaṃ⁵ pavisitvā paṭhamam̐ sayam̐ pabha-
 jitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajimsu,
 timsayojanikatṭhānaṃ⁶ paripūri. Vissakammena⁷ pan' assa
 assamaṃ māpitanīyāmo ca bahunnaṃ pabbajitanīyāmo ca
 B-assa assamapadaṃ saṃvidahananīyāmo⁸ ca Hatthipāla-¹⁰
 jātake āgatanayen' eva veditabbo. Tattha M. yassa yass'
 eva kāmavitakkādīmicchāvitakko uppajjati taṃ taṃ ākāseṇa
 upasaṃkamitvā ākāse pallaṃkena nisīditvā ovaḍanto⁹ gātha-
 dvayaṃ abhāsi:

50. Māssu⁸ pubbe ratikīlītāni
 hasitāni anussarīttho⁹,
 mā vo kāmā haniṃsu
 rammaṃ hi Sudassanaṃ nagaraṃ. 240. 15
51. Mettaṃ ca cittaṃ ca bhāvētha
 appamāṇaṃ divā ca ratto ca,
 atha gañchittha¹⁰ devaṃ puraṃ
 āvāsaṃ puññakammānaṃ¹¹ ti. 241. 20

Tattha ratikīlītānīti kāmaraṭṭiyo ca kāyavācākīlāvasena¹² pavatta-
 kīlītāni ca, mā vo kāmā haniṃsū 'ti mā tumhe vatthukāmākilesakāmā
 haniṃsu, rammaṃ hīti Sudassanaṃ nagaraṃ nāma ramatīyaṃ, taṃ mā anussa-²⁵
 rīttha, mettan ti idaṃ desanāmettam eva, so pana cattāro pi brahmavihāre
 āeikkhi, appamāṇaṃ ti appamāṇasattārammaṇaṃ, gacchitthā 'ti gamissa-
 tha¹³, devapuraṇ ti Brahmaḷokaṃ.

¹ Bā adds ca. ² Bā adds gamitvā. ³ Bā -mapadaṃ. ⁴ Bā -kaṃ thā-. Ck
 -kathā-. ⁵ Bā visu-. ⁶ Bā -dahita-. ⁷ Bā ovāde-. ⁸ Bā māsu. ⁹ Bā
 -ittha. ¹⁰ Ck gañji-, Bā gacchi-. ¹¹ Bā -minan. ¹² Bā -khiḍā-. ¹³
 Ck^s -issaṃ.

So pi isigaṇo tassa ovāde ṭhatvā Brahmaloḥa-parāyano
aḥosīti sabbaṃ Haṭṭhipālaajāṭakanayen' eva kaṭṭhetabbam.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahānekkham-
mam nikkhami yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā mātāpitaro mahārāja-
5 kulāni ahesum. Candā Rāhulamātā, jeṭṭhaputto Sāriputto. kaṇiṭṭha-
putto Rāhulo, dhātī Khujjuttarā, Kulavaddhanaseṭṭhi Kassapo, mahā-
senagutto Moggallāno, Somadattakumāro Ānando, Sutasomārājā aham
evā" 'ti. Cullasutasomajāṭakam. Cattālīsanipātavannaṇā
niṭṭhitā.

XVIII. PAṆṆĀSANIPĀTA.

1. Naḷinikājātaka.

Uḍḍayhate janapado ti. Idam S. J. v. purāṇadutiya-
palobhanam ā. k., kathento ca tam bhikkhum „kena ukkaṇṭhā-
pito sīti“ pucchitvā „purāṇadutiya-kāyā“ ti vutte „esā kho bhikkhu tava 5
anattakārikā, pubbe tvaṃ etaṃ nissāya jhānā parihāyitvā mahāvi-
nāsam patto“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. udiccabrāhmaṇamahāsālakule nib-
battitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjam pabbajitvā
jhānābhiññam¹ nibbattetvā Himavantapadese vāsam kappesi. 10
Alambusājātake vuttanayen' eva tam paṭicca ekā migā gab-
bham paṭilabbhitvā puttam vijāyi, Isisiṅgo t' ev' assa nāman
ahosi. Atha nam pitā vayappattam pabbājetvā kaṣiṇapari-
kammaṃ² uggahāpesi. So nacirass' eva jhānābhiññam nib-
battetvā³ Himavantapadese⁴ jhānasukhena kilī⁵, ghoratapo 15
parimāritindriyo ahoṣi, tassa sīlatejena Sakkabhavanam kampi.
Sakko āvajjanto tam kāraṇam ñatvā, „upāyen' assa sīlam
bhindissāmīti“ tiṇi samvaccharāni sakala-Kāsiratṭhe vuṭṭhim
vāresi, ratṭham aggidaḍḍham viya ahoṣi, sasse asampajjamāne
dubbhikkhapīlītā manussā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkosimsu. 20
Atha ne rājā vātapāne tṭhito „kim etaṃ“ ti pucchi. „Mahārāja

¹ B^d -ā. ² B^d adds vatvā. ³ B^d -ā uppādetvā. ⁴ B^d omits hi. ⁵ B^d adds so.

tīṇi saṁvaccharāṇi devassa avassantassa sakalaratṭham¹ uḍ-
 ḍayhati, manussā dukkhitā, devaṃ² vassāpehi devā³ 'ti. Rājā
 sīlaṃ samādiyitvā uposathaṃ upavasanto vassāpetuṃ nāsakkhi.
 Tasmiṃ kāle Sakko aḍḍharattasamaye tassa sirigabbhaṃ pavi-
 5 sitvā ekobhāsaṃ katvā vehāsaṃ atṭhāsi. Rājā taṃ disvā „ko
 si tvaṃ“ ti pucchi. „Sakko 'ham asmīti“. „Ken' atthena-
 gato sīti“. „Vassati te mahārāja rajje³ devo“ ti. „Na vassa-
 tīti“. „Jānāsi pan' assa avassanakāraṇaṃ“ ti. „Na jānā-
 mīti“. „Mahārāja Himavantapadese Isisiṅgo nāma tāpaso
 10 vasati ghoratapo parimāritindriyo, so nibaddhaṃ deve vassante
 kujjhītvā ākāsaṃ olokesi, tasmā devo na vassatīti“. „Idān'
 ettha kiṃ katabban“ ti. „Tassa tape bhinne devo vassatīti“.
 „Ko pan' assa tapaṃ bhindituṃ samattho“ ti. „Dhītā te
 mahārāja Naḷinikā⁴ samatthā, taṃ pakkositvā⁵ 'asukatṭhānaṃ
 15 nāma gantvā tāpasassa tapaṃ bhindā' 'ti pesehīti“. Evaṃ so
 rājānaṃ anusāsītvā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Rājā puna-
 divase amaccehi saddhiṃ mantetvā dhītaraṃ pakkosāpetvā
 paṭhamam g. ā.:

1. Uḍḍayhate janapado ratṭhaṃ cāpi vinassati,
 20 ehi Naḷinike gaccha, taṃ me brāhmaṇam ānayā 'ti. 1.

Tattha tamme ti taṃ mama anattakāriṃ brāhmaṇam attano vasaṃ
 ānehi, kilesarativasen' assa sīlaṃ bhindā 'ti.

Taṃ sutvā sā dutiyaṃ g. ā.:

2. Nāhaṃ dukkhakkhamā rāja, nāhaṃ addhānakovidā,
 25 kathaṃ ahaṃ gamissāmi vanaṃ kuṇḍarasevitaṃ ti. 2.

Tattha dukkhakkhamā ti ahaṃ mahārāja dukkhassa khamā na homi,
 addhānaṃ pi na jānāmi, sāḷhaṃ kathaṃ gamissāmi.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

3. Phitaṃ janapadaṃ gantvā hatthinā ca rathena ca
 30 dārusaṃghāṭayānena evaṃ gaccha Naḷiniye. 3.

¹ Bā adds pi. ² Bā vassati. ³ Bā rathe. ⁴ Bā milikā. ⁵ Bā pakkosāpetvā.

4. Hatthī assarathā patti — gacch' evādāya khattiye
tav' eva¹ vaṇṇarūpena vasaṃ taṃ ānayissasīti. 4.

Tattha dārusaṃghāṭayānenā 'ti amma Naḷinike tvaṃ padasā na gamissasi, phitaṃ pana subhikkhaṃ khemaṃ attano janapadaṃ hatthivāhanehi² gantvā tatoparam pi ajjhokāse paṭicchannena vayhādina udakatthāne nāvāsaṃ-
ghāṭena³ dārusaṃghāṭayānenā gaccha, vaṇṇarūpenā 'ti evaṃ akilamamānā⁴ 5
gantvā tava⁵ vaṇṇena c' eva rūpasampadāya ca taṃ⁶ brāhmaṇaṃ attano vasaṃ
ānayissasīti.

Evam so dhītarā saddhiṃ akathetabbam pi raṭṭhapari-
pālanam nissāya kathesi. Sāpi „sādhū“ 'ti sampatiṇchi. Ath' 10
assā sabbaṃ dātabbayuttakaṃ datvā amaccehi saddhiṃ uyyo-
jesi. Amaccā paccantaṃ gantvā tattha khandhāvāraṃ nivā-
setvā rājadhītaraṃ ukkhipāpetvā vanacarakadesitena maggena
Himavantaṃ pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamasamīpaṃ⁷
pāpuṇṇisu. Tasmīṃ khane Bo. puttaṃ assamapade nivattetvā 15
sayam phalāphalatthāya araṇṇaṃ pavittṭho hoti. Vanacarakā
sayam assamaṃ āgantvā tassa pana dassanaṭṭhāne ṭhatvā
Naḷinikāya taṃ dassetvā⁸ dve gāthā vadimsu:

5. Kadalidhajapaṇṇāṇo ābhujiparivāraṇo⁹

eso padissati rammo Isisiṅgassa assamo¹⁰. 5. 20

6. Eso aggi 'ssa saṃkhāto, eso dhūmo padissati,
maññe no aggiṃ hāpeti Isisiṅgo mahiddhiko ti. 6.

Tattha kadalisaṃkhātā dhajā paṇṇāṇaṃ¹¹ assā 'ti kadalidhajapaṇṇāṇo,
ābhujiparivāraṇo¹² ti bhūjapattavanaparikkhitto, saṃkhāto ti eso aggi
assa Isisiṅgassa nāṇena¹³ saṃkhāto paccakkhato jalati, maññe no aggiṃ ti 25
na aggiṃ hāpeti juhati¹⁴ paricaratīti¹⁵ maññe¹⁶.

Amaccāpi¹⁷ B-assa araṇṇaṃ pavittṭhavelāyam eva assa-
maṃ parivāretvā ārakkhaṃ ṭhapetvā¹⁸ rājadhītaraṃ isivesaṃ

¹ Ck tadveva. ² Bā adds ca raṭṭhavāhanehi ca. ³ Cks -nā. ⁴ Bā akilimānā.
⁵ Ck tañca. ⁶ Ck tu, Cs ta. ⁷ Bā assamāpadassasa-. ⁸ Bā dassanto. ⁹
Cks -jīm-, Bā -javārīto. ¹⁰ Cks -e. ¹¹ Ck -nā. ¹² Bā ābhujiparivārīto,
Cks ābhujīmpariharaṇo. ¹³ Bā jhānena. ¹⁴ so Bā; Cks duggatīṃ. ¹⁵
Cks -hara-. ¹⁶ Bā -āmi. ¹⁷ Bā adds kho.

gāhāpetvā suvaṇṇacīrakam¹ nivāsanapārūpanam² katvā sab-
 bālamkārehi alamkaritvā tantubaddham³ cittabheṇḍukam⁴ gāhā-
 petvā assamapadam pavesetvā sayam bahi rakkantā atthamsu.
 Sā tena bheṇḍukena⁵ kilantī camkamanakotiṃ⁶ otari. Tasmiṃ
 5 khaṇe Isisiṅgo paṇṇasāladvāre paṇṇasālaphalake⁷ nisinno hoti,
 so taṃ āgacchantiṃ disvā bhītatasito utthāya paṇṇasālam
 pavisitvā atthāsi. Sāpi 'ssa paṇṇasāladvāram gantvā kilī yeva.

S. taṃ ca tato ca uttarim attham pakāsento tisso gāthā abhāsi:

7. Taṃ ca disvāna āyantiṃ āmuttamaṇikuṇḍalam⁸
 10 Isisiṅgo pāvisi bhīto assamam paṇṇachādanam. 7.
 8. Assamassa ca sā dvāre bheṇḍuken' assa kilati
 vidamsayanti āngāni guyham pakāsītāni⁹ ca. 8.
 9. Taṃ ca disvāna kilantiṃ paṇṇasālam gato jaṭi,
 assamā nikkhamitvāna idam vacanam abravīti. 9.
 15 Tattha bheṇḍukenasā 'ti assa Isisiṅgassa assamadvāre bheṇḍukena
 kilati, vidamsayanti dasseti, guyham pakāsītāni⁹ cā 'ti guyhaṃ ca
 rahassaṅgam pakāsītāni⁹ cā pakāṭāni mukhahatthādīni, abravīti¹¹ so kira
 paṇṇasālāya thatvā cintesi: sac' āyam yakkho bhavēyya paṇṇasālam pavisitvā
 maṃ¹¹ murumurāpetvā khādeyya, nāyam¹² yakkho tāpaso bhavissatīti, tasmā¹³
 20 nikkhamitvā pucchissāmi naṃ ti vatvā gātham¹⁴ āha.

10. Ambho ko nāma so rukkhho yassa tēvaṅgataṃ phalaṃ,
 dūre pi khittaṃ pacceti, na taṃ ohāya gacchatīti kathesi. 10.

Tattha yassa tevaṅgatan ti yassa tava rukkhassa evaṅgatikam
 manoramam phalaṃ ko nāma so rukkhho ti citrabheṇḍukena adiṭṭhapubbattā
 25 rukkhaphalen'etena bhavitabban ti maññamāno evam pucchi.

Ath' assa sā rukkham ācikkhanti:

11. Assamassa mama¹⁵ brahme samīpe Gandhamādane
 bahavo¹⁶ tādīsā rukkhā yassa tēvaṅgataṃ phalaṃ,
 dūre pi khittaṃ pacceti, na maṃ¹⁷ ohāya gacchatīti g. ā. 11.

¹ Bā -kena. ² Ck -nam, Cs -pāpuranam, Bā nivāsenā pārūpanam. ³ Bā
 -bandham. ⁴ Bā citrage-. ⁵ Bās ge- throughout. ⁶ Bās -tiyam. ⁷ Bā pāsānapha-
⁸ Bās -liri. ⁹ Cks -kāni. ¹⁰ Bā adds pucchissāmi nanti, Bā pucchissāmi nanti
 gāthamāha. ¹¹ Cks taṃ. ¹² Cks nācāyam. ¹³ Bā tasmā corr. to assamā. ¹⁴
 Cks omit pucchissāmi nanti vatvā gātham. ¹⁵ Cs ca mam, Ck ca, omitting mam.
¹⁶ Cks -ve. ¹⁷ Bā vanaṃ in the place of na maṃ.

Tattha samīpe Gandhamāḍane ti Gandhamāḍanapabbate mama assa-
masamīpe, yassa tevaṅgatan ti yassa evaṅgataṃ, takāro sandhikaro¹.

Iti sā musā² abhāsi, itaro pana saddahitvā „tāpaso eso“
ti saññāya paṭisanthāraṃ karonto:

12. Etū bhavaṃ assaṃ³ imaṃ adetu,
pajjaṇ ca bhakkhaṇ ca paṭicca dammi,
idaṃ āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdatu,
ito bhavaṃ mūlaphalāni bhuñjatu⁴ 'ti g. ā. 12.

5

Tattha assamīmaṇ ti assamaṇ imaṇ bhavaṇ pavisaṭu, adetu⁵ 'ti yathā-
sannihitaṃ āhāraṃ bhuñjatu, pajjaṇ ti pādabbhañjanaṃ, bhakkhaṇ ti 10
madhuraphalāphalaṃ, paṭiccha⁶ 'ti paṭigaṇṇa. idaṃ āsanaṇ ti pavitṭhakāle
evaṃ āha.

„Kin te idan“ ti tassā⁷ paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhatthare⁸
nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhāgate⁹ sarīraṃ appaṭicchannaṃ
ahosi, tāpaso mātugāmasarīrassa adiṭṭhapubbattā disvā „vaṇo 15
eso“ ti saññāya evaṃ āha:

13. Kin te idan¹⁰ ūrunaṃ antarasmiṃ
supicchitaṃ kaṇḥa-r-iva-ppakāsati,
akkhāhi me pucchito etaṃ atthaṃ,
kose¹¹ nu te uttamaṅgaṃ pavitṭhan¹² ti. 13. 20

Tattha supicchitaṇ ti dvinnan¹³ ūrunaṇ samāgamakāle¹⁴ suphassitaṇ¹⁵
sippimukhasaṇṭhānaṃ¹⁶ subhalakkhaṇena hi¹⁷ asamannāgatāya taṇ ṭhānaṇ
āvāṭadhātukaṇ hoti samannāgatāya abbhunnataṇ¹⁸ sippipuṭamukhasaṇṭhānaṇ.
kaṇḥarivappakāsati¹⁹ ubhosu passesu kālakaṇ²⁰ viya khāyati, kose²¹
nu te uttamaṅgaṃ pavitṭhan ti tava uttamaṅgaṇ liṅgasāṇṭhānaṇ na 25
paññāyati, kin nu taṇ tava sarīrasaṇkkhāte kose pavitṭhan ti pucchī.

Atha naṃ sā vañcayanti gāthadvayaṃ āha:

14. Ahaṃ vane mūlaphalesanaṃ caraṃ
āsādayiṇ acchaṃ sughorarūpaṃ²²,

¹ Ck -karena, Cs -karona, Bā byañjanasandhikāro. ² Bā musāvādaṇ. ³ Ck Bā
tassa. ⁴ Bā kaṭṭhatthare. ⁵ Bā -kate. ⁶ Cks -so. ⁷ Cks -tṭho. ⁸ Bā -gamana-.
⁹ Bā -phu-. ¹⁰ Bā sippipuṭamukha-, Bā sippibalamukha-. ¹¹ Bā -ne ti. ¹²
so Cks; Bā abbhantaraṇ. ¹³ Cks -kāsi, Bā -kāsaniti. ¹⁴ Ck kālakaṇ. ¹⁵
Cks omiṭ su.

so maṃ patitvā sahas' ajjhapatto
panujja maṃ abbahi' uttamaṅgaṃ. 14.

15. Sv-āyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati,
sabbañ ca kālaṃ na labhāmi sātaṃ,
5 paho bhavaṃ kaṇḍum imaṃ vinetum,
kurute² bhavaṃ yācito brāhmaṇatthan ti. 15.

Tattha āsādayin ti ghaṭṭesiṃ³, āgacchantāṃ dīsvā leḍḍunā paharī⁴ ti
attho, patitvā ti upadhāvitvā, sahasajjhapatto ti⁵ sahasā ajjhapatto
samppatto, panujjā⁶ ti atha maṃ pātetvā, abbahīti⁶ mukhena mama utta-
10 maṅgaṃ luṇcītvā pakkāmi, tato paṭṭhāya imasmiṃ ihāne vaṇo jāto, svāyaṃ ti
so ayaṃ tato paṭṭhāya mayheṃ vaṇo khajjati c' eva kaṇḍuṃ ca karoti, tappac-
cayā cāhaṃ⁷ sabbakālaṃ kāyikacetāsikasukhaṃ na labhāmi, paho⁸ ti pahū⁹
samattho, brāhmaṇatthan ti bhavaṃ mayā yācito idaṃ¹⁰ brāhmaṇassa
atthaṃ karotu idaṃ me dukkhaṃ harā¹¹ ti vadati.

- 15 So tassā musāvādaṃ sabhāvo ti saddahitvā „sace vo¹²
evaṃ sukhaṃ hoti karissāmīti“ taṃ padesaṃ oloketvā anan-
taraṃ g. ā.:

16. Gambhīrarūpo te vaṇo salohito
apūtiko pannagandho¹³ mahā ca,
20 karomi te kiñci kasāyayogaṃ¹⁴
yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyyā¹⁵ ti. 16.

Tattha salohito ti rattobhāso, apūtiko ti pūtimānsarahito, panua-
gandho¹⁶ ti thokaṃ duggandho, kasāyayogaṃ¹⁷ ti ahaṃ kecikacirukkha-
kasāye¹⁸ gahetvā tava ekaṃ kasāyayogaṃ¹⁷ karomīti.

- 25 Tato Naḷinikā gātham āha:

17. Na mantayogā na kasāvayogā
na osadhā brahmacārī kamanti,
yam te mudū ṭena¹⁹ vinehi kaṇḍukaṃ
yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyyan ti. 17.

¹ Bā -bu-. ² Bās karutāṃ. ³ Bā ghāte-. ⁴ Cks -ran. ⁵ Bā adds mamaṃ. ⁶ Cks avyāhīti, Bās abbhūhīti. ⁷ Bā khoṇaṃ. ⁸ Cks -ū. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bā imaṃ.
¹¹ Bā -āhi, Bā -rāpehi. ¹² Bā te. ¹³ so Cks; Bā vaṇṇa- corr. to vaṇa-. ¹⁴ Cks kā-. ¹⁵ Cks -yyan. ¹⁶ Bā vaṇṇa corr. to vaṇa-. ¹⁷ Cks kā-. ¹⁸ so Cks;
Bā keciruk-. ¹⁹ Bā ghaṭṭena mudukena.

Tattha kamantīti bho brahmacāri imasmiṃ mama vaṇe n' eva manta-
yogā na kasāvayogā na pupphaphalādīni osadhāni kamanti, anekavāraṃ katehi
pi tehi etassa phāsubbhāvo na bhūtapubbo, yaṃ pana te etaṃ mudu aṅgaḷaṃ
tena ghaṭṭiyamānass' eva¹ tassa kaṇḍu na hoti, tasmāssa tena vīnehi²
kaṇḍun ti.

So „saccaṃ esā bhaṇatīti“ sallakkhetvā „methunasam-
saggena sīlaṃ bhijjati jhānaṃ antaradhāyati“ ajānanto mātu-
gāmassa aditṭhapubbattā methunadhammassa ca ajānanabhāvena
bhesajjan ti vadantiyā tāya methunaṃ patisevi³, tāvad ev'
assa sīlaṃ bhijji⁴ jhānaṃ parihāyi, so dve tayo vāre sam- 10
saggaṃ katvā kilanto hutvā nikkhamitvā saraṃ oruyha nahātvā
paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāya nisīditvā puna pi
taṃ tāpaso ti maññaṃāno vasanaṭṭhānaṃ pucchanto:

18. Ito nu bhoto katamena assamo,
kacci⁵ bhavaṃ abhiramaṣi⁶ araṇṇe,
kacci⁷ te mūlaphalaṃ pahūtaṃ,
kacci⁷ bhavantaṃ na vihiṃsanti vālā ti g. ā. 18.

Tattha katamenā 'ti ito katamena disābhāgena bhoto assamo, bhavaṃ
ti ālapanam etaṃ.

Tato Naḷinikā catasso gāthā āha: 20

17. Ito ujum uttarāyaṃ⁸ disāyaṃ
Khemā nadī Himavantaṃ pabhāti,
tassā tīre assamo mayha⁹ rammo,
aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ⁹ passe. 19.
20. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo (IV ^{4.6.6}/₆) 25
uddālakā pāṭaliyo ca phullā,
samantato kimpurisābhigītaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹⁰ pāsse. 20.
21. Tālā ca mūlā ca phalā ca mēthta,
vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ 30

¹ Bā ghaṭṭay-. ² Bā tasmā vi- ³ Bā patisevati. ⁴ Cks -itvā. ⁵ Bā kiñci.

⁶ Bā -misaṃ. ⁷ Bā kicci. ⁸ Cks ujuttarāyaṃ. ⁹ all three MSS. mayhaṃ.

¹⁰ C³ Bā -am.

taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹ passe. 21.

22. Phalā ca mūlā ca pahūta mētha²
vaṇṇena gandhena rasena³ upetā,
āyanti⁴ ca luddakā taṃ padesaṃ,
mā me tato mūlaphalaṃ ahaṃsū⁵ 'ti. 22.

Tattha uttarāyaṇaṃ ti uttarāya, Khemā ti evaṃnāmikā nadī, Himavantaṃ
pabbhātīti Himavantaṃ pavattati, aho ti patthanatthe nipāto, uddālakā ti
vātāghātakā, kimpurisaṃbhigātaṃ ti sabbadā⁶ parivāretvā madhurasaddena
gāyantehi kimpurisehi abhigātaṃ, tālā ca mūlā ca phalā ca mētha⁷ 'ti
ettha mama assame pāsādikā tālarukkhā ca tesam yeva vaṇṇādīhi⁸ sampannā
kandasamkhātā tālamūlā ca tālā ca mūlā ca⁹ pahūtametha¹⁰ 'ti nānārukkha-
phalāphalā¹¹ ca rukkhavallimūlā ca pahūtā ettha, mā me tato ti taṃ mama
assamapadesaṃ pahūtaluddakā āgacchanti, mayā c' ettha āharitvā ṭhapitaṃ
bahūṃ madhurasamaṃ mūlaphalaṃ¹² atthi, te mayi cīrāyante mūlaphalāphalaṃ
hareyyuṃ, te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā āharissu, tasmā sace mayā
saddhiṃ āgantukāmo ehi noce ahaṃ gamissāmi¹³ āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pitu āgamanā¹⁴ adhiyāsāpetuṃ g. ā.:

23. Pitā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato
idāni āgacchati sāyakāle,
ubho va gacchāmaṃ assamaṃ taṃ
yāva pitā mūlaphalato¹⁵ etū 'ti. 23.

Tattha ubho va gacchāmaṃ ti mamaṃ¹⁶ pitu āroccetvā ubho va
gamissāma.

25. Tato sā cintesi: „ayaṃ tava araṇṇe vadḍhitabhāvena
mama itthibhāvaṃ na jānāti, pitā pan' assa maṃ¹⁷ disvā va
jānitvā 'tvaṃ idha kiṃ karosīti' kājakotiya¹⁸ paharitvā sīsam
pi me bhindeyya, tasmim anāgate yeva mayā gantuṃ vaṭṭati,
āgamanakammam pi me niṭṭhitaṃ¹⁹ ti sā tassa āgamanūpāyaṃ
ācikkhanti itaraṃ g. ā.

¹ Bā -am. ² Ck -tamatha, Cs Bā -tamathe corr. to -tāmetha. ³ so all three
MSS. for cā. ⁴ Bā samantato. ⁵ Bā vaṇṇagandhādi. ⁶ Bā phalā ca, Bā
mūlā ca phalā ca in the place of tālamūlā - -. ⁷ Bā only one phalā. ⁸
Bā bahū madhū rasaphalāphalaṃ. ⁹ Bā adds tāva. ¹⁰ so all three MSS. for
-lāto? ¹¹ Ck maṃ. ¹² Ck mama. ¹³ Ck -yāya.

24. Aññe bahū isayo sādthurūpā
rājīsayo anumagge vasanti,
te yeva pucchesi mam' assaman taṃ
te taṃ nayissanti mamaṃ sakāse ti. 24.

Tattha rājīsayo ti samma na sakkā mayā cīrāyituṃ, aññe pana sādhusa- 5
bhāvā brāhmaṇīsayo ca rājīsayo ca anumagge mama assamaṃaggapasse vasanti
ahaṃ te taṃ¹ ācikkhītvā gamissāmi, tvaṃ te puccheyyāsi, te taṃ mama
santikaṃ nayissanti.

Evam sā attano palāyanūpāyaṃ katvā paṇṇasālato nikkha-
mitvā olokantam² eva „tvaṃ nivattā“³ 'ti vatvā āgamana- 10
maggen' eva amaccānaṃ santikaṃ agamāsi, te taṃ gahetvā
khandhāvāraṃ gantvā anupubbena Bārāṇasīṃ saṃpāpuṇiṃsu.
Sakko pi taṃ divasam eva tussitvā sakalaratṭhe devaṃ
vassāpesi⁴. Isisiṅgatāpasassāpi⁵ tāya pakkantamattāya sarīre⁶
dāho uppajji, so kampanto paṇṇasālaṃ pavisitvā vācakīraṃ 15
pārutipvā socanto nipajji. Bo. sāyaṃ āgantvā puttaṃ apas-
santo „kuhin nu kho gato“⁷ ti kācaṃ otāretvā paṇṇasālaṃ
pavisitvā⁸ nipannakaṃ disvā „tāta kiṃ karosīti“⁹ piṭṭhiṃ pari-
majjanto tisso gāthā abhāsi:

25. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakam ābhatam, (IV ²²¹/₁₉) 20
aggi pi te na hāpito, kin nu mando va jhāyasi. 25.
26. Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca⁷ aggi
tapaṇi pi te samitā brahmacārī
piṭhaṇ ca mayhaṃ udakaṇ ca hoti
ramasi tvaṃ brahmabhūto puratthā. 26. 25
27. Abhinnakaṭṭho si anābhatodako
ahāpitaggi si⁸ asiddhabhojano⁹
na me tvaṃ ālapasī mam' ajja,
naṭṭhan nu kiṃ cetasikaṇci¹⁰ dukkhan ti. 27.

¹ Bā te saṃ. ² Bā taṃ olokentaṃ. ³ Bā -ti. ⁴ Cks -go-. ⁵ Bā evaṃkāye.

⁶ Bā adds taṃ. ⁷ Bā va. ⁸ Bā ahoṣitaggi pi. ⁹ C^s asitṭha-, Bā āsiṭha. ¹⁰ so
C^s for -kaṇ ca? Bā -ka.

Tattha bhinnānīti araṇṇato uddhaṭāni, na hāpito ti na jalito, bhinnānīti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhaṭan' eva honti, huto ca aggīti aggi ca huto¹ hoti², tapanīti³ visivanaaggīṭṭhasaṅkhātā⁴ tapanī pi te samitā va⁵ saṁvidahitā va hoti, pīṭhan ti mama āsanatthāya pīṭhan ca
 5 paṇṇattam eva hoti, udakaṇ cā 'ti pādadhovanodakaṇ ca upaṭṭhitam⁶ eva hoti, brahmabhūto ti tvaṁ hi⁷ ito puratthā seṭṭhabhūto imasmiṁ araṇṇe abhiramasi, abhinna kaṭṭho sīti so dāni ajja anuddhaṭakaṭṭho⁸, asiddha-
 bhojano⁹ ti na te kiñci amhākaṁ kandaṁulāṁ vā paṇṇaṁ vā seditaṁ, mamajjā 'ti mama putta ajja na me tvaṁ ālapasi, naṭṭhanu kin ti kin
 10 te naṭṭhaṁ, kin cetasakadukkhaṁ, akkhāhi me nipaṇṇakāraṇaṁ ti pucchati.

So pitu vacanaṁ sutvā taṁ kāraṇaṁ kathento ā.:

28. Idhāgamā jaṭilo brahmacārī
 sudassaneyyo sutanū vineti
 n' evātidīgho na punātirasso
 15 sukaṇhakapaṇhacchadanehi¹⁰ bhoto. 28.
29. Amassu jāto apurāṇavaṇṇī,
 ādhāraruṇaṇ ca paṇ' assa kaṇṭhe¹¹,
 dv' āssa gaṇḍā ure¹² sujātā
 sovaṇṇapiṇḍūpanibhā¹³ pabbassarā¹⁴. 29.
- 20 30. Mukhaṇ ca tassa bhusadassaneyyaṁ¹⁵,
 kaṇṇesu¹⁶ lambanti ca kuñcitaggā,
 te jotare carato māṇavassa
 suttaṇ ca yaṁ saṁyamaṇaṁ jaṭānaṁ. 30.
- 25 31. Aññā ca tassa¹⁷ saṁnāmanaṁ catasso
 nīlāpi tā lohitakā ca satā
 tā piṁsare¹⁸ carato māṇavassa
 cirīṭisaṁghā-r-iva¹⁹ pāvusaṁhi. 31.
32. Na mekhalāṁ muñjamayaṁ dhareti,
 na santacāṁ²⁰ no²¹ pana pabbaj' assa²²,

¹ Cks add ca. ² B^s jahāti. ³ Cks -nīyā ti. ⁴ B^d visibbana aggi saṅkhātā. ⁵ B^d adds sayameva. ⁶ B^ds upaṭṭhāpi-. ⁷ B^d tuvaṁpi. ⁸ Ck anuṭṭhava-, C^s anuddhava-. ⁹ B^d asītha-. ¹⁰ C^s B^d omit one kaṇṭha. ¹¹ C^s -o, B^d -kaṇṭhe. ¹² read: dv' āssa gaṇḍā urato? B^d dveyaṁāgandhā-. ¹³ B^d suvaṇṇapiṇḍu-. ¹⁴ Cks -bhāsare. ¹⁵ B^d bhūsaṁ-, Cks bhūja-. ¹⁶ Cks -osu, B^d -āsu. ¹⁷ sa all three MSS. ¹⁸ Cks siṁsare, B^ds pisare. ¹⁹ Ck virīṭi-, C^s cīpīṭi, B^d tirīṭi-. ²⁰ so C^s; Ck santamaṇi, B^s saṇhare, B^d saṇhare corr. to santare. ²¹ Cks vo. ²² Cks -ssu.

- tā¹ jotare jaghanavare² vilaggā
sateratā vijjur-iv' antalikkhe. 32.
33. Akkhilakāni³ ca avaṇṭakāni
heṭṭhā nabhyā kaṭisamohitāni
avighaṭṭitā niccaṃ kilim⁴ karonti, 5
han tāta kim rukkhaphalāni tāni. 33.
34. Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
parosataṃ vellitaggā sugandhā,
dvedhāsīro sādhuviḍḍhatarūpo,
aho nu kho mayha tathā jaṭāssu. 34. 10
35. Yadā ca so parikati tā⁶ jaṭāyo
vaṇṇena gandhena upetarūpā
nīluppalaṃ vātasameritam va
tath' eva saṃkhātī⁷ vanassamo ayaṃ. 35.
36. Paṃko ca tassa bhusadassaneyyo⁸ 15
n' etādiso yādiso mayha kāyo,
so vāyatī erito mālutena
vanaṃ yathā aggagimhesu phullaṃ. 36.
37. Nihanti so rukkhaphalaṃ pathavyā
sucittarūpaṃ ruciraṃ⁹ dassaneyyaṃ 20
khittāṇi ca nassa⁹ punar eti hatthaṃ,
han tāta kim rukkhaphalaṃ nu kho taṃ. 37.
38. Dantā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
suddhā samā saṃkhavarūpapannā
mano pasādenti vivariyamānā, 25
na ha¹⁰ nūna so sākāṃ akhācī tehi¹¹. 38.
39. Akakkasaṃ agaḷitaṃ¹² muhuṃ mudduṃ¹³
[ujum] anuddhataṃ¹⁴ acapalam assa bhāsitaṃ,

¹ Cks sā. ² Bā jāṇghatane corr. to jāṇghanantare? ³ Cks abila-, Bā akhila-

⁴ Bā kilāṇ. ⁵ Bā bhusaṃ-, Cks bhuja-. ⁶ Bā pakirati tā. ⁷ Bā saṃvāyati
corr. to -vāti, Bs -vāti. ⁸ so Bā⁸; Cks suci-. ⁹ Bā ta-. ¹⁰ C s bha, Bā hi. ¹¹
Ck kehi. ¹² Ck agala, Cs agala, Bā aggaḷitaṃ. ¹³ Cks muhuṃ. ¹⁴ Bā -taṃ.

- rudam manūññam karavīkasussaram
hadayaṅgamaṃ rañjayat' eva me mano. 39.
40. Bindussaro nātivissatṭhavākyo
na nūna sajjhāyamatippayutto,
5 icchāmi kho taṃ punar eva daṭṭhum
mittam¹ hi me māṇav' āhū puratthā. 40.
41. Susandhi sabbattha vimatṭh' imam vaṇam
puthum² sujātam kharapattasannibham --
ten' eva maṃ uttariyāna³ māṇavo
10 vivariya ūrum⁴ jaghanena piḷayi. 41.
42. Tapanti ābhanti⁵ virocare va
sateratā⁶ vijjur-iv' antalikkhe
bāhā mudū añjanalomasādisā
vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhare. 42.
- 15 43. Akakkasaṅgo na ca⁷ dīghalomo
nakhāssa⁸ dīghā api lohitaggā,
mudūhi bāhāhi palissajanto⁹
kalyāṇarūpo ramayaṃ¹⁰ upatṭhahi. 43.
44. Dumassa tūlūpanibhā⁹ pabhassarā¹¹
20 suvaṇṇakambūtalavaṭṭasucchavī
hatthā mudū, tehi maṃ saṃphusitvā¹²
ito gato, te maṃ dahanti tāta. 44.
45. Na ha¹³ nūna so khārividham ahāsi¹⁴,
na nūna¹⁵ kaṭṭhāni sayam abhañji¹⁶,
25 na nūna so hanti dume kuṭṭhāriyā¹⁷,
na pi 'ssa¹⁸ hatthesu khilāni¹⁹ atthi. 45.
46. Aeṇo ca²⁰ kho tassa vaṇam akāsi,
so maṃ bravi: sukhitaṃ maṃ karohi,

¹ Bā -o, B^s -ā. ² Cks -ū, Bā -u. ³ Cks -yāya. ⁴ Cks ūru. ⁵ Cks āhanti.
⁶ Bā -ri-. ⁷ Cks va. ⁸ Cks nagh-, Bā nakhassa. ⁹ Bā palissajanto. Cks
pajalissajanto. ¹⁰ C^s marayaṃ, Bā ramayaṃ, B^s ramayaṃ? ¹¹ Cks pabhā-
sarā. ¹² Cks mamaṃphu-. ¹³ Bā omits ha. ¹⁴ Cks abhāsi, Bā ahosi. ¹⁵
Bā adds so. ¹⁶ Bā abhu-. ¹⁷ Bā kumā-. ¹⁸ Bā hissa. ¹⁹ B^s khilāni, Cks
khiṇāni. ²⁰ Cks ajjeva.

- t' āhaṃ¹ karim², tena mamāpi³ sokhyaṃ.
so ca bravī sukhito smīti brahme. 46.
47. Ayañ ca te māluvapaṇṇasanthatā
vikinṇarūpā va mayā ca tena ca,
kilantarūpā udae ramitvā
punappunaṃ c' assa kuṭim vajāma. 47. 5
48. Na m' ajja mantā paṭibhanti⁴ tāta
na aggihuttaṃ na pi yaṃñā tatra,
na cāpi te mūlaphalāni bhuñje
yāva na passāmi taṃ brahmacāriṃ. 48. 10
49. Addhā pajānāsi tuvaṃ pi tāta
yassaṃ disāyaṃ⁵ vasate brahmacārī,
taṃ maṃ disaṃ pāpaya tāta khippaṃ
mā te ahaṃ amarim assamamhi. 49.
50. Vicitrappupphaṃ hi vanaṃ sutam mayā
dijābhigghuṭṭhaṃ⁶ dijasamghasevitaṃ,
taṃ maṃ disaṃ⁷ pāpaya tāta khippaṃ
purā te pāpaṃ vijahāmi assame ti. 50. 15

Tattha idhāgamā ti tāta imaṃ⁸ assamapadaṃ āgato, sudassaneyyo
ti sutṭhu dassaneyyo, sutanū ti sutṭhu tanuko nātikiso nātithūlo, vinetiti 20
attano sarīrappabhāya assamapadaṃ ekobhāsaṃ viya pūreti, sukaṇhakaṇ-
hacchadanehi bhoto ti tāta tassa bhoto kaṇhehi kaṇhacchadanehi bha-
maravaṇṇehi kesehi sukaṇhasīsaṃ sumajjitamaṇimayaṃ viya khāyati, amassu-
jāto ti na tāv' assa massu jāyati, taruṇo jeva, apurāṇavaṇṇitī acirapabba-
jito, ādhārarūpaṇca paṇassa kaṇṭhe ti kaṇṭhe ca paṇ' assa amhākaṃ 25
bhikkhābhūjanathapanapaṇṇadhārasadisaṃ⁹ pīlandhanaṃ atthitī muttābharaṇaṃ¹⁰
sandhāya vadati, gaṇḍā¹¹ ti thāne sandhāyāha, uresujātā ti uramhi sujātā,
urato ti pi pāṭho, pabhassarā ti pabhāsampannā, pabhāsare ti pi pāṭho,
obhāsayantīti attho, bhusadassaneyyan¹² ti ativiya dassaneyyaṃ, kuñci-
taggā¹³ ti sihakunḍale¹⁴ sandhāya vadati, suttāñcā¹⁵ 'ti yaṃ tassa jaṭā- 30
bandhanasuttaṃ¹⁶ tam pi jotati¹⁷ pabhañ ca muñcati, saññāmaṇī¹⁷
catasso ti iminā maṇisuvapaṇṇavālarajatamayāni pi cattāri pīlandhanaṃ

¹ Cks nāham, Bā tāmahaṃ. ² all three MSS. kari. ³ Bā -si. ⁴ Cks -hanti.
⁵ read: disā? ⁶ Cks -ghuṭṭā, Bā -ghuṭṭhaṃ. ⁷ Bds vanaṃ. ⁸ Bā idam. ⁹
Bds -pattādhāra-. ¹⁰ Bds muttāhāraṃ. ¹¹ Bā kaṇḍā. ¹² Cks bhuja-, Bā bhusaṇ-.
¹³ Bā kiñci-. ¹⁴ Bā -lam. ¹⁵ Cks -amsu-. ¹⁶ Bā -teti-. ¹⁷ Bā ayamāni.

dasseti, tā piṇṣare¹ ti tāni pīlandhanāni pāvusena va vaṭṭe² deve cirīṭi-
 saṅghā³ viya viravanti⁴, mekhale⁵ ti mekhalaṃ, ayam eva vā pāṭho;
 idaṃ⁶ nivatthakaṇṇacāciraṃ⁷ sandhāyāha, na santace⁸ ti na vāke⁹, i. v. h.
 tāta yathā mayāṃ tiṇamayāṃ vā vākamayāṃ vā vākaciraṃ¹⁰ katvā¹¹ dhārema
 5 na tathā so¹² so pana suvaṇṇaciraṃ dhāretīti, akhīlakāṇīti¹³ akācāni¹⁴ nik-
 kaṇṭakāni¹⁵, kaṭṭisamohitāni¹⁶ ti kaṭṭiyaṃ nibaddhāni¹⁷, niccaṃ kilīṇaṃ¹⁸
 karontīti aghaṭṭitāni pi niccaṃ kilikilāyanti¹⁹, ahantātā²⁰ ti ambho²¹ tāta,
 kiṃ rukkhaphalāni²² tāni²³ ti tāni tassa²⁴ māṇavassa²⁵ suttārūḥhāni kaṭṭiyaṃ
 baddhāni katararukkhaphalāni nāma²⁶ ti maṇisaṅghāni²⁷ sandhāyāha, jaṭā ti
 10 jaṭamaṇḍalākāreṇa baddhā ratanamissakakesavaṭṭiyo sandhāyāha, vellitaggā ti
 kuṇḍitaggā²⁸, dveddhāsiro ti tassa sīsaṃ dveddhā katvā baddhānaṃ jaṭānaṃ
 vasena²⁹ suttu vibhatarūpaṃ, tathā ti yathā tassa māṇavassa jaṭā tathā
 tumhehi mama na baddhā³⁰, aho vata mamāpi tathā assū³¹ ti paṭthento³²,
 upetarūpā ti upetasabhāvā, vātasameritaṃ vā ti yathā nāma nīluppalaṃ
 15 vātena samīritāṃ tath' eva ayam imasmiṃ vanasaṇḍe assamo saṃvāti, netā-
 di so ti na etādiso, mama³³ kāye paṇko n' etādiso tassa, so hi dassaniyo c'
 eva sugandho ca, aggagimhesū³⁴ ti vasantasamaye, nihantīti paharati, kiṃ
 rukkhaphalaṃ nu kho taṃ ti katararukkhassa nu kho taṃ phalaṃ, saṃ-
 khavarūpapannā³⁵ ti sudhotasamkhapaṭibhāgā, sākamakhādīti³⁶ nūna so
 20 māṇavo mayāṃ viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni c' eva mūlaphalāni ca na
 khādi, amhakaṃ hi tāni khādantānaṃ³⁷ sākapaṇṇavannaṇḍantā³⁸ ti dīpeti,
 akakkasaṃ ti tāta tassa bhāsitaṃ aphaṇṇaṃ agāṭaṃ, punappuna vadaṇ-
 tassāpi madhuratāya muhūṃ mudurū³⁹ amammanatāya⁴⁰ ujuṃ ācikkhitatāya⁴¹
 anuddhataṃ⁴² paṭiṭṭhitatāya acapalaṃ⁴³, rudan ti bhāsamānassa paṇ' assa⁴⁴
 25 sarasaṃkhātāṃ rudam pi manoharaṃ karavikassa viya sussaraṃ sumadhuraṃ,
 rañjayatevā⁴⁵ ti mama mano rañjeti⁴⁶ yeva, bindussaro ti piṇḍitassaro,
 māṇavāhū ti so hi māṇavo puratthāya mama mittā⁴⁷ ahū, susandhi sab-
 battha vimatṭhimaṃ vaṇaṃ ti tāta tassa māṇavassa ūṇaṃ antare ekaṃ
 vaṇaṃ atthi, taṃ susandhiṃ suphussitaṃ⁴⁸ sippiputaṃ mukhasadisāṃ sabbattha vi-
 30 matṭhaṃ samantato matṭhaṃ, p'uthu⁴⁹ ti mahantaṃ, sujātan ti susaṇṭhitaṃ,

¹ Cks tā siṃsare, Bā tā pi sare. ² Bā pavuṭhe. ³ Ck cīri-, Bā tiritisaṅkhāghā,
 Bā tirati-, Cks -ghāti. ⁴ Bā vadanti. ⁵ Bā mikhalan, Bā makhalan. ⁶ Cks
 idanti. ⁷ Bā vattha-. ⁸ Bā saṅhare? Bā sandhare. ⁹ Bā nivāte. ¹⁰ Cā cirāṇ.
¹¹ Bā omits ka-. ¹² Cks omit so. ¹³ Cks abīla-, Bā akhi-. ¹⁴ Ck akāmāni,
 Bā akāni. ¹⁵ Ck nikkaṇṭakāni, Bā nippannāni, Cā nibaṇṭa-. ¹⁶ Bā bandhāni.
¹⁷ Bā kilāṇ. ¹⁸ Bā nicca kōlaṃ kilā-. ¹⁹ Cks ahantā. ²⁰ Cks amhe. ²¹ Cks
 -kkhe-. ²² Cks ssa. ²³ Ck pamāṇamassa, Cā -ṇacassa. ²⁴ so Ck; Cā -ṇi, Bā -ṭi.
²⁵ Ck kuṇḍinaggā. ²⁶ Bā bandhānaṃ vasena, omitting jaṭānaṃ. ²⁷ Bā maṇi-
 bandhā in the place of mama-. ²⁸ Bā assuti paṭthento. ²⁹ Bā to tādiso ti tāta
 yādiso maṇma. ³⁰ Bā saṅkhā-. ³¹ Bā -maṅkhāditehitina. ³² Bā -tā. ³³ Bā
 sapaṇṇavannaṇḍantā. ³⁴ Cks muhūṃ. ³⁵ so Cks; Bā apamussatāya, Bā
 āpapussatāya. ³⁶ so Cks; Bā āvi-, Bā omits u- tāya. ³⁷ Bā -ṭaṇ. ³⁸ all
 three MSS. -phalaṃ ³⁹ Bā omits panassa. ⁴⁰ Bā -ja-. ⁴¹ Bā -o. ⁴² Bā
 -phuppassitaṃ, Cks -passitaṃ. ⁴³ Cks -ū, Bā -u.

kharapattasannibhan¹ ti padumamakulasannibham, uttariyānā² 'ti uttaritvā avattharitvā, pīlayīti pīlesi³, tapantīti tassa mānavassa sarirato niccharantā suvaṇṇavannā⁴ ramsiyo jalanti⁵ obhāsenti⁶ virocenti⁶ ca, bāhā ti bāhā pi 'ssa mudū, añjanalomasadisā⁷ ti añjanasadisehi romehi⁷ samannāgatā, vicitravaṭṭaṅgulikāssa⁸ sobhare⁹ ti hatthāpi 'ssa dhuvalakkhaṇa-⁵ vicitrāhi⁴ pavālamkurasadisāhi⁵ vaṭṭaṅgulīhi samannāgatā sobhanti, akakka-saṅgo ti kacchupīlakādirahitaṅgapaccaṅgo, ram'ayaṁ upaṭṭhahīti maṁ ramayanto¹¹ upaṭṭhāsi paricari, tūlūpanibhā ti mudubhāvassa upamā, suvaṇṇakambutalavaṭṭasucchavīti suvaṇṇamayaṁ ādāsatalaṁ viya vaṭṭā ca succhavī ca parimaṇḍalā c' eva sundaracchavī cā 'ti attho, samphussitvā ti sutthu¹⁰ phussitvā attano hatthasamphassaṁ mama sarīre pharūpetvā¹², ito gato ti mama olokontass' eva ito gato, te maṁ dahantīti te tassa hatthasamphassā idāni maṁ dahanti, tathā hi tassa gatakālato paṭṭhāya mama sarīre dāho utṭhito, ten' amhi domanassappatto nipanno¹³ ti, khārividhan ti tāta nūna so mānavo na khārībharāṁ ukkhipitvā vicari, khīlānīti¹⁴ khiṇāni¹⁵, ayam¹⁵ eva vā pātho, sokhyan ti sukhaṁ, santhatā ti santhāro, vikiṇṇaṇṇapūpā¹⁶ 'ti tāta ayam tava māluvapaṇṇasanthāro ajja mayā ca tena ca aññamaññāṁ parāmasanāliṅganavasena sammā parivattantehi vikiṇṇā viya ākulavyākulā jātā, punappunāmeccā¹⁶ 'ti tāta ahaṁ ca so ca abhiramitvā kilantarūpā paṇṇa-sālato nikkhamitvā udakaṁ pavisitvā ramitvā vinītadarathā¹⁷ punappuna imam²⁰ eva kuṭiyāṁ¹⁸ pavisāmā 'ti vadati, mantā¹⁹ ti ajja mama tassa gatakālato paṭṭhāya n' eva mantā paṭibhanti²⁰ na²¹ upaṭṭhahantīti²¹ na ruccanti, na agghihuttaṁ na pi yaṁ yaṁ tatrā 'ti²³ mahābrahmuno ārādhanaṭṭhāya kattabbaṁ havyadhūmādiyaññakiriyāpi²⁴ me na paṭibhātī²⁵ na ruccati, na cāpi te ti tayā ābhatamūlaphalāni pi na bhuñjissāmi, yassaṁ²⁶ disāyan²⁷ ²⁵ yassan²⁸ disāyaṁ, vanaṁ ti tassa mānavassa assamaṁ parivāretvā tītvanaṁ.

Tass' evaṁ vilapantassa taṁ vippalāpaṁ sutvā M. „ekāya itthiyā imassa silaṁ bhinnaṁ bhavissatīti“ natvā taṁ oবাদanto cha gāthā abhāsi:

51. Imasmā²⁹ haṁ jotirase vanamhi
gandhabbadevaccharasaṅghasevite

30

¹ Cks khura-. ² Bds paṭipī-. ³ Cs Bā -a. ⁴ Bā -tā. ⁵ Bā -anti. ⁶ Bā lo-.
⁷ Ck -kassa, Bā -tassa. ⁸ Bā -ne. ⁹ Cks -naṁvicitrahi. ¹⁰ Ccs -sehi. ¹¹
Cks add maṁ. ¹² Bā parāmasitvā. ¹³ Bā omits ni-. ¹⁴ Cks khīṇā-, Bā
khiṇā-. ¹⁵ so Cs; Bā khiṇāni, Ck omits khiṇāni. ¹⁶ Cs vassā. ¹⁷ Bds vigata-.
¹⁸ Bā -i. ¹⁹ Bā namaṁjamantā. ²⁰ Cks -hanti. ²¹ Cks naṁ. ²² Bā -anti.
²³ Cks piyaṁñatantranti. ²⁴ Cks bhavyā-, Bā kattabbahopividhumanādi-. ²⁵ Bā
adds na upaṭṭhahati. ²⁶ Cks yassa, Bā yassā. ²⁷ Cks disan for disa? ²⁸ Bā
yassa. ²⁹ so all three MSS. for imasmi?

- isīnaṃ āvāse sanantanamhi
 n' etādisaṃ aratīṃ pāpuṇetha. 51.
52. Bhavanti mittāni atha na honti,
 ñātīsu mittesu karonti pemaṃ,
 5 ayaṃ ca jammo kissa vā nivīṭṭho¹
 yo n' eva jānāti: kuto 'mhi āgato. 52.
53. Saṃvāseṇa hi mittāni sandhīyanti punappunaṃ,
 sā ca metti asaṅgantu² asaṃvāseṇa jirati. 53.
54. Sace tuvaṃ dakkhasi brahmacārīṃ
 10 sace tuvaṃ sallape brahmacārīṇā
 sampannasassaṃ va mahodakena
 tapogūṇaṃ khippam imaṃ pahassasi³. 54.
55. Punap-pi⁴ ce dakkhasi brahmacārīṃ
 punap-pi ce sallape brahmacārīṇā
 15 sampannasasssāṃ va mahodakena
 usmāgataṃ khippam imaṃ pahassasi⁵. 55.
56. Bhūtāni etāni caranti tāta
 virūparūpena manussaloke,
 na tāni sevetha⁶ naro sapaṇṇo,
 20 āsajjanaṃ⁷ tassati⁸ brahmacārīti. 56.

Tattha imasmā⁹ ti imasmiṃ, han ti nipātamattaṃ, jotirase ti hūya-
 mānassa jotino raṃsiobhāsīte¹⁰, sanantanamhīti¹¹ porāṇake, pāpuṇethā¹²
 'ti pāpuṇeyya, i. v. h.: tāta evarūpe vane vasanto yaṃ aratīṃ¹³ tvaṃ patto
 etādisaṃ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto, pattuṃ¹⁴ na arahatīti attho, bha-
 25 vantīti imaṃ g. M. antagatam eva [bhāsati, ayaṃ h' ettha¹⁵ adhippayo: loke
 sattānaṃ mittāni nāma honti pi na honti pi, tattha yesaṃ honti te attano
 ñātīsu ca mittesu ca pemaṃ karonti, ayaṃ ca jammo migasiṅgo kissavāni-
 vīṭṭho¹⁶ ti¹⁷ kena nāma kāraṇena tasmīṃ mātugāme mittasaṇṇāya nivīṭṭho,
 so migiyā kucchimhi nibbāṇitvā araṇṇe vadḍhitattā kutomhi āgato ti āgataṭṭhā-

¹ Bā kissavānīnivīṭṭho, Cks kissarivānīnivīṭṭho. ² Ck yā ca menti asaggantūṃ, Bā
 sveva mitto asaṅgantu. ³ Cks pabha-, Bā hessasi? Bā pahissasi. ⁴ Bā puna pi.
⁵ Bā pahissasi, Cks pabha-. ⁶ Cks na tādiso cetha. ⁷ Bā āsajja naṃ corr. to
 āpa-. ⁸ Bā na-. ⁹ so all three MSS. for imasmi? ¹⁰ Cks -tena. ¹¹ Cks
 sanantanamhīti, Bā sanantaramhīti corr. to -tanamhīti. ¹² Bā -pitthā. ¹³ Bā
 anabhiratīṃ. ¹⁴ Bā pattuṃ corr. to pattuṃ, Cks vattuṃ. ¹⁵ Bā ayaṇṇettha.
¹⁶ Cks kissarini-. ¹⁷ Cks omit ti.

nam¹ eva na jānāti pag eva nātimitte ti², punappunan ti tāni³ mittāni
 nāma punappuna saṁvāsena saṁsevanena sandhīyanti⁴, sū ca mettīti⁵ sā
 eva metti⁶ asaṅgantu⁷ asaṁgacchantassa purisassa tena asaṁgamanasaṁ-
 khātena asaṁvāsena jīrati vinassati, sace ti⁸ tasmā tāta sace tvaṁ puna pi
 taṁ dakkhasi tena vā sallapissasi atha yathā nāma sunipphanṇaṁ sassaṁ maho- 5
 ghena harīyati evaṁ imaṁ attano tapogūṇaṁ pahassasi⁹ pahāressasīti attho,
 usmāgatan ti samaṇatejaṁ, virūparūpenā 'ti vividharūpena, i. v. h.: tāta
 manussalokasmaṁ hi etāni yakkhinisaṁkhātāni bhūtāni vividharūpapaṭicehan-
 nena¹⁰ attano rūpena attano vasaṁgate khāditaṁ caranti, tāni sapaṇṇo naro na
 sevetha, tādīsaṁ hi bhūtaṁ āsajjanaṁ¹¹ patvā nassati brahmacāri, dīṭṭho si 10
 tāya¹² yakkhiniyā na khādito ti evaṁ puttaṁ ovadi¹³.

So pitu kathaṁ sutvā „yakkhinī kira sā“ ti bhīto cittaṁ
 nivattetvā „tāta, etto na gamissāmi, khamatha me“ ti khamā-
 pesi. So pi naṁ samassāsetvā „ehi tvaṁ māṇava, mettaṁ
 bhāvehi karuṇaṁ¹⁴ muditaṁ¹⁵ upekkhaṁ“ ti brahmavihārabhāva- 15
 naṁ ācikkhi. So tathā paṭipajjitvā puna jhānaṁ nibbatesi¹⁶.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-
 pattipphale paṭiṭṭhahi): „Tadā Naṇinikā purāṇadutiyaikā¹⁷ ahoṣi, Isisiṅgo
 ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā aham evā“ 'ti. Naṇinijātakaṁ¹⁸.

2. Ummadantijātaka.

20

Nivesanaṁ kassa nudaṁ Sunandā 'ti. Idam S. J. v. uk-
 kaṇṭhitabhikkhuṁ ā. k. So kir' ekadivasaṁ Sāvatthiyaṁ piṇ-
 ḍāya caranto ekaṁ alaṁkatapaṭiyattaṁ uttamarūpadharaṁ itthiṁ olo-
 ketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṁ nivattetuṁ asakkonto vihāraṁ eva
 āgantvā tato paṭṭhāya sallaviddho viya rāgāturo bhantaṁigapaṭi- 25
 bhāgo¹⁹ kiso dhamanisanthataगतatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhīrato
 ekiriyaṁpathe cittassādaṁ alabhanto ācariyavattādīni pahāya uddesapari-
 pucchakammaṭṭhānānuyogavirahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi²⁰, „pubbe
 tvaṁ āvuso pasannindriyo²¹, vippasannamukhavaṇṇo idāni, na²² tathā,

¹ Bā attano gatathā-. ² Bā hi. ³ Bā tāta. ⁴ Bā add ghaṭṭiyanti. ⁵ Bā
 sveva mitto ti. ⁶ Bā sova mitto. ⁷ Bā asagantu, Cks asaṅgantuṁ. ⁸ Cks
 omit ti. ⁹ Cks pabha-, Bs pahi-. ¹⁰ Cks add ca. ¹¹ Bds āsajjasam. ¹² Cks Bā
 tā. ¹³ Bā -diti. ¹⁴ Bā kārūṇaṁ corr. to kārūṇam, Cks karuṇā. ¹⁵ Cks -tā.
¹⁶ Bā jhānābhīṇṇā-, Cks jhānaṁ pabha-. ¹⁷ Cks -ti-. ¹⁸ so all three MSS. 2.
 cfr. Th. Zachariae: Die 16te Erzähl. der Vetālap. in Beiträge z. Kunde d. ig-
 Sprachen IV. ¹⁹ Bā bhanda-. ²⁰ Bā -yobhikkhūhi. ²¹ Bs santindr-. ²² Bā no-

kin nu kho kāraṇaṇ¹ ti puṭṭho „āvuso anabbhirato 'smīti' āha. Atha naṃ te „abhirama āvuso, Buddhuppādo nāma dullabho, tathā sad-dhammasavanaṃ manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābhaṃ labhivā dukkhassa antakiriyaṃ patthayamāno assumukhaṃ nātijanaṃ² pabhāya saddhāya³ pabbajivā kiṃkāraṇā kilesavasaṃ yāsi, kilesā nāma⁴ ete gaṇḍupādapaṇaṃ⁵ upādāya sabbabālaṇasādhāraṇā, ye tesāṃ vatthubhūtā te pi appassādā, kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnava ettha bhiyyo, aṭṭhikaṃkalūpamā kāmā, māṃsapesūpamā kāmā⁶, tiṇukkūpamā kāmā⁷, aṅgarakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā⁸ rukkhaphalūpamā⁹ sattisūlūpamā¹⁰ sappasirūpamā¹¹ kāmā, tvaṃ nāma evarūpe sāsane pabbajivā evaṃ anattakāraṇaṇaṃ¹² kilesānaṃ vasaṃ gato¹³ ti¹⁴ ovaḍitvā attano kathaṃ¹⁵ gāhāpetuṃ asakkontā Satthu santikaṃ dhammasabhaṃ netvā „kiṃ bhikkhave aniccamānaṃ bhikkhuṃ ānāyitthā“ ti¹⁶ vutte „ayaṃ kira ukkaṇṭhito“ ti āhaṃsu. S. „saccaṃ kirā“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „bhikkhu porāṇaka-paṇḍitā rajjaṃ anusāsantāpi kilese kilese uppanne tassa vasaṃ āgantvā cittaṃ nivāretvā na ayuttaṃ kariṃsu“ ti vatvā a. ā.:

A. Siviratṭhe Aritṭhapuranagare Sivi nāma rājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiṇi¹ kucchimhi nibbati, Sivikumāro t² ev³ assa nāmaṃ kariṃsu. Senāpatissāpi putto⁴ vijāyi, Ahipārako⁵ ti⁶ 'ssa nāmaṃ kariṃsu. Te ubho pi sahāyaka hutvā abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā Takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgamiṃsu. Rājā tassa r. adāsi, so pi Ahipārakaṃ senāpatitṭhāne ṭhapetvā dhammena r. kāresi. Tasmim yeva⁷ nagare Tirīṭṭavacchassa⁸ nāma⁹ asītikoṭṭidhanavibhavassa seṭṭhino dhītāpi nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā subhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmagahaṇadivase Ummadantīti nāmaṃ kariṃsu. Sā soḷasavassakāle atikkanta-mānusakavaṇṇā devaḍḍharā viya abhirūpā¹⁰ ahosi, ye ye¹¹ puthujjanā taṃ passanti te te sakabhāvena¹² saṇṭhātum¹³ na

¹ Cks -ṇenā. ² Cks saddhā, Bā omits sa-. ³ Ck -ṇa, Bā -ṇakaṃ. ⁴ Bā tiṇikkupamā kāmā, efr. M. N. 1,130; Cks omit tiṇu-. ⁵ Bā adds kāmā. ⁶ Bā viasappabbhū-. ⁷ Cks -raṃkānaṃ, Bā -raṇānaṃ. ⁸ Bā siti. ⁹ Bā gātaṃ. ¹⁰ Cks -aṃ. ¹¹ Bā abhi- throughout. ¹² Bā tiriva-. ¹³ all three MSS. nāmaṃ. ¹⁴ Bā abhirūpadassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇāya samannāgatā. ¹⁵ Cks saka-bhā-. ¹⁶ Bā sandhāretum.

sakkonti, surāpānamadena¹ viya kilesamadena mattā hutva
 satim paccupatthāpetum samatthā nāhesum. Ath' assā pitā
 Tirītavaccho² rājānam upasaṃkamitvā „deva mama gehe
 itthirataṇaṃ uppannaṃ rañño va anucchavikaṃ, lakkhaṇa-
 pāṭhake³ pesetvā taṃ vīmaṃsāpetvā yathārucim karohīti“ āha. 5
 Rājā „sādhū“ 'ti vatvā brāhmaṇe peseti, te seṭṭhigehaṃ
 gantvā katasakkārasammānā pāyasaṃ paribhuñjimsu. Tasmiṃ
 khaṇe Ummadantī sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitā tesāṃ santikaṃ
 agamāsi. Te taṃ disvā satim paccupatthāpetum asakkontā
 kilesamadammattā hutvā attano vippakatabhojanabhāvaṃ na 10
 jānimsu, ekacce ālopaṃ gahetvā bhuñjāma⁴ 'ti saññāya sise
 ṭhapesum, ekacce upakacchantare⁵ khipimsu, ekacce bhittim⁶
 paharimsu, sabbe ummattakā ahesum. Sā te disvā „ime kira
 mama lakkhaṇaṃ vīmaṃsantīti⁷, gīvāya ne gahetvā nīharathā“
 'ti nīharāpesi. Te maṃkubhūtā rājanivesanaṃ gantvā Umma- 15
 dantiyā rutthā⁸ „deva sā itthi kālakaṇṇī, na tumhākaṃ anuc-
 chavikā“ ti vadiṃsu. Rājā „kālakaṇṇī kira“ 'ti taṃ na ānā-
 pesi⁹. Sā taṃ pavattim sutvā „ahaṃ kira kālakaṇṇīti raññā
 na gahitā, kālakaṇṇiyo nāma evarūpā¹⁰ hontīti“ vatvā „hotu,
 sace pi taṃ rājānaṃ passissāmi jānissāmīti“ tasmiṃ āghātaṃ 20
 bandhi. Atha naṃ pitā Ahipārakassa adāsi, sā tassa piyā
 ahoṣi manāpā. — Kassa pana kammaṣa phaleṇa¹¹ evaṃ abhi-
 rūpā ahoṣīti rattavatthadānassa¹²: sā kira atīte Bārāṇasīyaṃ
 daliddakule nibbattitvā ussavadvase puññasampannā itthiyo
 kusumbharattavatthaṃ nivāsetvā alaṃkatā kilantiyo disvā 25
 tādisaṃ vatthaṃ nivāsetvā kilatukāmā hutvā mātāpitunnaṃ
 ārocetvā tehi „amma mayaṃ daliddā, kuto no evarūpaṃ
 vatthan“ ti vutte „tena hi maṃ ekasmiṃ aḍḍhakule bhatim
 kātuṃ anujānātha, te mama guṇaṃ ṇatvā dassantīti“ vatvā

¹ Cks omit surā. ² Bd tititī-. ³ Bd adds brahmaṇe. ⁴ C^s -jamā, B^d bhuñjāma, B^s bhuñjamānā. ⁵ B^d adds bhattāṃ. ⁶ C^k -i, B^d bhittiyādisu. ⁷ B^d -sissanti, B^s -sissantikim. ⁸ B^d kuḍḍhā. ⁹ B^d ānā- ¹⁰ B^d add na. ¹¹ B^d adds sā. ¹² B^d add nissandena.

- tehi anuññātā ekaṃ kulāṃ upasaṃkamitvā „kusumbharattavattthena bhatim karomīti“ āha. Atha naṃ te „tīni saṃvaccharāṇi kamme kate tava guṇāguṇaṃ¹ ṇatvā dassāmā“ 'ti vadimsu. Sā „sādhū“ 'ti paṭisunītvā kammaṃ paṭipajji. Te
- 5 tassā guṇaṃ ṇatvā aparipuṇṇesu yeva tīsu saṃvaccharesu tassā ghanakusumbharattavattthena² saddhim aññam pi vatthaṃ datvā „tava sahāyikāhi saddhim gantvā nahāyitvā nivāsehitī“ taṃ pesayimsu. Sā sahāyikā ādāya gantvā rattavattthaṃ tīre ṭhapetvā nahāyi. Tasmim khane eko Kassapadasabalassa
- 10 sāvako acchinnacīvaro sākhabhaṅgaṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā „ayaṃ bhadanto acchinnacīvaro bhavati³, pubbe pi adinnabhāvena mama nivāsanam dullabhaṃ jātan 'ti⁴ vatthaṃ dvidhā phāletvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmīti“ cintetvā uttaritvā attano nivā-
- 15 sanam nivāsetvā „tiṭṭhatha bhante“ ti vatvā theram vanditvā vatthaṃ phāletvā tass' ekakoṭṭhāsaṃ⁵ adāsi. So ekamante paṭicchannaṭṭhāne ṭhatvā sākhabhaṅgaṃ chaḍḍetvā tass' ekaṃ kaṇṇaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā nikkhami, ath' assa vatthobhāseṇa sakalasarīraṃ taruṇasuriyo viya ekobhāsaṃ ahosi.
- 20 Sā taṃ disvā „ayaṃ⁶ ayyo paṭhamaṃ na sobhi⁷ idāni taruṇasuriyo viya virocati, idam pi tass' eva⁸ dassāmīti“ dutiyam pi koṭṭhāsaṃ datvā „bhante ahaṃ bhava carantī uttamarūpa-dharā bhaveyyam, maṃ disvā koci puriso sakabhāvena saṇṭhātum⁹ mā asakkhi¹⁰, mayā abhirūpatarā nāma aññā mā hotū“
- 25 'ti patthanaṃ ṭhapesi. Thero anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sā devaloke sañcarantī¹¹ tasmim kāle Ariṭṭhapure nibbattitvā tathārūpā ahosi. — Atha tasmim nagare kattikachapaṃ gho-sayimsu, kattikapuṇṇamāya nagaram sajjayimsu. Ahipārako attano ārakkhattṭhānaṃ gacchanto taṃ āmantetvā „bhadde

¹ Bds omit guṇā. ² Bā ghaṇaku-. ³ Bds bhavissati. ⁴ Bds adds taṃ. ⁵ Bā sā taṃ koṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds mayham. ⁷ Bā -ati. ⁸ Bā etasseva. ⁹ Bds sandhāretum. ¹⁰ Cks -iti. ¹¹ Bds saṃsaranti.

Ummadanti, ajja kattikacchaṇo¹, rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam imaṃ gehadvāraṃ āgamissati, mā kho tassa attānaṃ dassesi, so hi taṃ disvā satim upaṭṭhāpetum na sakkhissatīti² āha. Sā gacchantaṃ³ „ahaṃ jānissāmīti“. Tasmiṃ gate dāsim⁴ ānāpesi: „rañño imaṃ gehadvāraṃ āgata-
 kāle mayhaṃ āroceyyāsīti“. Atha suriye atthaṃgate uggate
 puṇṇacande⁵ devanagare⁶ viya alaṃkate nagare sabbadisāsu
 dīpesu jālantesu⁷ rājā sabbālaṃkārapatimaṇḍito ājaññaratha-
 varagato amaccagaṇaparivuto mahantena yasena nagaraṃ
 padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam eva Ahipārakassa gehadvāraṃ
 agamāsi, taṃ pana gehaṃ manosilāvaṇṇapākāraparikkhattaṃ
 alaṃkataṃ dvārattālakaṃ sobhaggappattaṃ pāsādikam. Tas-
 miṃ khaṇe dāsī Ummadantiyā ārocesi, sā pupphasamuggaṃ
 gāhāpetvā kinnarilīhāya⁸ vātapānaṃ nissāya tṭhitā rañño
 pupphāni khipi. So taṃ ulloketvā⁹ kilesamadamatto satim
 paccupaṭṭhāpetum asakkonto „Ahipārakass’ etaṃ gehaṃ“ ti
 sañjānitum pi nāsakkhi. Atha sārathim āmantetvā pucchanto
 dve gāthā abhāsi:

1. Nivesanaṃ kassa nu ’daṃ Sunanda
 pākārena paṇḍumayena guttaṃ, 20
 kā dissati aggisikhā va dūre
 vehāsayaṃ pabbatagge va acci. 57.
2. Dhītā n’ ayaṃ kassa Sunanda hoti,
 suṇisā n’ ayaṃ kassa atho pi bhariyā,
 akkhāhi me khippam id’ eva⁹ puṭṭho: 25
 avāvaṭṭā, yadivā atthi bhattā ti. 58.

Tattha kassa nudaṇ ti kassa nu¹⁰ idaṃ⁹ paṇḍumayenā ’ti rattitṭhi-
 kāmayena¹¹, dissatīti vātapāne tṭhitā paññāyati, aggīti¹² analajalakkhandho¹³,

¹ C^s kattikarattikacchaṇo, B^d -ratti gāro chaṇo. ² B^d gaccha tvaṃ sāmi. ³
 C^s -am. ⁴ C^s -o. ⁵ B^d -raṇ. ⁶ B^d jalitesu. ⁷ B^d līlāya. ⁸ B^d disvā olo-.
⁹ C^k idheva, B^d imeva. ¹⁰ C^s omit nu. ¹¹ B^d rattitṭhakapākāramayena. ¹²
 C^k aggati, B^d acchiti. ¹³ C^s nalajā-

dhītā nayan ti dhītā¹ nu ayaṃ, avāvaṭṭā ti apētābharaṇā² apariggahitā³,
bhattā ti yadivā assā sāmiko atthi, idaṃ akkhāhiti.

Ath' assa so ācikkhanto dve gāthā⁴ abhāsi:

3. Ahaṃ hi jānāmi janinda etaṃ
5 matyā ca petyā ca atho pi assā⁵,
tath' eva⁶ so puriso bhūmipāla
rattimdivaṃ appamatto tav' atthe. 59.
4. Iddho ca phīto⁷ ca subāḥhiko⁸ ca
amacco te aññataro janinda,
10 tass' esā bhariyā Ahipārakassa
Ummadantī⁹ nāmadheyyena rājā 'ti. 60.

Tattha matyā ca petyā eā 'ti mātito ca pītito ca taṃ jānāmi vadati,
atho pi assā ti atha sāmikam pi 'ssā jānāmi vadati, iddho ti samiddho,
phīto⁷ ti vatthālamkārehi phullito¹⁰, subāḥhiko¹¹ ti suṭṭhu aḍḍho, nāma-
15 dheyyenā 'ti nāmena, ayaṃ hi¹² yo naṃ passati taṃ ummādeti satim assa
paccupaṭṭhāpetuṃ na deti tasmā Ummadantīti vuccati.

Taṃ sutvā rājā nāmaṃ assā thomento anantaraṃ g. ā.:

5. Ambho ambho¹³ nāmaṃ idaṃ imissā
matyā ca petyā ca kataṃ susādhū,
20 tathā¹⁴ hi mayhaṃ apalokayantī
ummattakaṃ Ummadantī akāsīti. 61.

Tattha matyā ca petyā eā 'ti mātara ca pītara ca, mayhaṃ ti upa-
yogatthe sampadānaṃ, apalokayantīti mayā apalokitā sayāṃ maṃ apaloka-
yantī maṃ ummattakaṃ akāsīti attho.

- 25 Sā tassa kampitabhāvaṃ nātva vātapānaṃ thaketvā siri-
gabbhaṃ eva agamāsi. Rañño pi 'ssā¹⁵ diṭṭhakālato paṭṭhāya
nagarapadakkhiṇakarane¹⁶ cittaṃ eva nāhosi. So sārathim
āmantetvā „samma Sunanda rathaṃ nivattehīti“ vatvā „ayaṃ

¹ Bā adds kā. ² Bā -varaṇā. ³ Bā -ggahā. ⁴ Bā -āyo. ⁵ Cks tassā. ⁶ Bā taveva. ⁷ Ck pī-, C⁸ thī-, Bā phī-. ⁸ Bā suvaḍḍhito, Bā suvaddhito. ⁹ Bā ummadantīti, read: ummādinī? cfr. Zachariae supra. ¹⁰ Bā puppito. ¹¹ Bā suvaḍḍhito. ¹² Bā ayaṃhi, Cks ahaṃhi. ¹³ so all three MSS. for aho? ¹⁴ Bā tadā. ¹⁵ Bā tassā. ¹⁶ Cks -paṇka-, Bā -paṇka-.

chaṇo amhākaṃ nānucchaviko, Ahipārakasenaṇāpatiss' evānucchaviko, r. pi tass' evānucchavikaṃ¹ ti rathaṃ nivattāpetvā pāsādaṃ abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha:

6. Sā¹ puṇṇamāse migamandalocanā
upāvisī puṇḍarīkattacaṅgī,
dve puṇṇamāyo tadahū amaññaṃ²
disvāna pārāpatarattavāsiniṃ. 62. 5
7. Alārapamhehi subhehi vagguhi
palobhayantī⁴ maṃ yadā udikkhati
vijambhamānā harat' eva me mano
jātā vane kimpurisīva pabbate. 63. 10
8. Tadā hi brahatī⁵ sāmā⁶ āmuttamaṇikuṇḍalā
ekaccavasanā nārī migī bhantā⁷ v' udikkhati. 64.
9. Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā
bāhamudū candanasāralittā
vaṭṭaṅgulī sannatavīrakuttiyā⁸
nārī upaṇṇissati sīsato subhā. 65. 15
10. Kadāssu maṃ kañcanamāluracchadā⁹
dhītā Tirīṭissa vilākamajjhā
mudūhi bāhāhi palissajissati¹⁰
brahāvane jātadumaṃ va māluvā. 66. 20
11. Kadāssu lākhārasarattasucchavī
bindutthanī puṇḍarīkattacaṅgī
mukhaṃ mukhena upanāmayissati
soṇḍo va soṇḍassa surāya¹¹ thālaṃ¹². 67. 25
12. Yathāddasaṃ naṃ¹³ tiṭṭhantiṃ sabbagattaṃ manoramaṃ
tato sakassa cittassa nāvabodhāmi kiñcanaṃ. 68.
13. Ummadantī¹⁴ mayā diṭṭhā āmuttamaṇikuṇḍalā¹⁵,
na supāmi divārattiṃ sahasaṃ va parājito. 69.

¹ C^k so, B^d yā ² B^d tadahumaññāhaṃ, B^s akhaññātaṃ. ⁴ C^k sa-, C^s sā-. ⁵ B^d brahmāhi. ⁶ C^s samāsemigamandā. ⁷ B^d phandā. ⁸ B^d -dhira-. ⁹ B^d -jālura-. ¹⁰ C^{ks} -dissati ¹¹ C^k phu-, C^s pu-. ¹² C^k phā-. ¹³ B^d yadadda-santaṃ. ¹⁴ C^{ks} -tiṃ, B^d -ti. ¹⁵ B^s -laṃ.

14. Sakko ca¹ me varam dajjā, so ca labbhettha me varo:
ekarattim² dirattim³ vā bhavēyyam Ahipārako
Ummadantya ramitvāna, Sivrājā tato siyā ti. 70.

Tattha puṇṇamāse ti puṇṇacandāya rattiyā, migamandalocanā ti
5 kaṇḍasantāsenā palāyitvā vanantare thatvā luddam olokentiyā migiyā viya man-
dāni locanāni assā ti migamandalocanā, upāvisīti padumavapṇena karata-
lena pupphāni khīpītvā mañ olokenti vātapāne nisīdi, puṇḍarīkattacaṅgīti
rattapadumapattavapṇasarīrā, dve puṇṇamāyo ti ahañ tadā tasmiñ chaṇḍa-
divase tañ pārāpatapādasamānavapṇaṃ rattavatthanivatthañ disvā tassā mu-
10 khañ⁴ olokento ekassa pācīnalokadhātuto ekassa Ahipārakasenāpatino nive-
sane ti dvinnāṃ puṇṇacandānaṃ uggaṭattā dve puṇṇamāyo amaññim, aḷāra-
pamhehīti visālapakhumehi⁵, subhehīti parisuddhehi, vagguhīti madhurā-
kārehi, udikkhatīti evarūpehi netthehi yasmiñ khaṇe oloketi, pabbate ti
yathā Himavantapabbate suphullitavane⁶ vīṇaṃ ādāya tantissarena attano saraṇ
15 saṃsandenti⁷ kimpurisā kimpurisassa manāṃ harati⁸ evaṃ harateva me
mano ti vipalapati, brahatīti⁹ ulārā, sāmā ti suvaṇṇasāmā, ekacca-
vasanā ti ekaccikavasanā, ekapaṭṭanivatthā ti attho, bhanta vudikkhatīti
saṇhakesā¹⁰ puthunālāṭā āyatabhamū visālakkhi tuṅganāsā rattoṭṭhī¹¹ setadanta
tikhiṇadāthā suraṭṭagivā tanubāhu susaṇṭhitapayodharā karamitamajjhā visāla-
20 soṇi¹² suvaṇṇakadalisaṃānarūpā¹³ sū¹⁴ uttamitthi tasmiñ khaṇe mañ udik-
khañti bhayena vanaṃ pavisitvā puna nivattitvā luddam udikkhañti bhanta-
migiva¹⁵ mañ udikkhatīti vadati, bāhāmudū ti mudubāh, sannatavīra-
kuttiyā¹⁶ ti suphassitacekakaraṇā¹⁷ upaṇṇissati man ti sū subhā nārī
kadā nu mañ tehi tambhanakhehi sīsato paṭṭhāya sannatena vīrena¹⁸ karaṇena
25 paritosessatīti patthento vilapati, kañcanamāluracchadā¹⁹ ti kañcanamaya-
uracchadālamkāra, vilākamajjhā ti vilaggasarīrā sū, brahāvane ti mahā-
vane, rattasucchavīti hatthapādātalaagganakhaoṭṭhamāṇsesu lākhārasaratta-
samānavapṇā, bindutthanīti udakabubbulaṇḍaparimaṇḍalatthanī, tato ti yadā
tañ tiṭṭhantiñ addasañ tato paṭṭhāya, sakassa cītassā²⁰ ti attano cītassa
30 anissaro jāto 'mhīti adhippāyo, kiñcanan²¹ ti kiñci, ayam²² asukā nāmā
'ti na jānāmi, ummattako jāto 'mhīti vadati, diṭṭhā ti disvāna²³, supāmiti
n' eva rattindivā²⁴ niddam labhāmi, so ca labbhetthā²⁵ ti yam me Sakko
varam dadeyya so ca me varo labheyya²⁶, labheyyaṃ c' ahañ varan ti attho.

Atha te amaccā²⁵ Ahipārakassāpi ārocayaṃsu: „sāmi rājā
35 nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto tumhākaṃ gharadvāraṃ gantvā²⁶

¹ Bā ce. ² Bā -aṇ. ³ Bā dvirattam. ⁴ Bā mukhasa sukhāṃ. ⁵ Cks -pa-
mukhehi. ⁶ Bā supuppita-. ⁷ Bā -dati. ⁸ Cks haranti. ⁹ Bā brahātī. ¹⁰ Bā
kapha-. ¹¹ Ck ratto, Bā rattatī. ¹² Ck -soṇi, Ck -yonī, Bā -yonī. ¹³ Cks
-noruyā. ¹⁴ Cks omit sū. ¹⁵ Bā bhanda-. ¹⁶ Bā -dhīra-. ¹⁷ Cks supa-, Bā
suphuyita-. ¹⁸ Bā dhirena. ¹⁹ Bā -jālura-. ²⁰ Bā kañci-. ²¹ Bā aññāṃ. ²²
so Cks; diṭṭhāti disvāna wanting in Bā. ²³ so Cks; Bā rattidivā. ²⁴ so all
three MSS. ²⁵ Cks omit atha-. ²⁶ Bā patvā.

nivattitvā pāsādaṃ abhirūḷho“ ti¹. So attano gehaṃ gantvā Ummadantiṃ āmantetva „bhadde kacci“ rañño attānaṃ dassesīti“ pucchi. „Sāmi, eko mahodaro mahādāṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahan taṃ rājā³ vā rājako⁴ vā ti na jānāmi, eko issaro ti pana⁵ vutto⁶, vātapāne ṭhatvā pupphāni khipimī“,⁵ so tāvad eva nivattitvā gato“ ti. So taṃ sutvā „nāsito ‘mhi tayā“ ti punadvase pāto va rājanivesanaṃ āruyha siri-gabbhadvāre ṭhatvā rañño Ummadantiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā „ayaṃ Ummadantiyā paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, rañño ca mamaṃ ca agunaṃ mocetvā imassa mayā¹⁰ jīvitāṃ dātum vaṭṭatīti“ attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ dālhamantaṃ⁸ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā „tāta asukaṭṭhāne susiracetiyarukkho atthi, tvaṃ kañci⁹ ajānāpetvā atthaṅgate suriye tattha gantvā anto rukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto yācāmi: ‘deva-¹⁵ rāja, amhākaṃ rājā nagare chaṇe vattamaṇe akilītvā va siri-gabbhaṃ pavisitvā vippalapanto nipanno, mayaṃ tattha kāraṇaṃ na jānāma, rājā¹⁰ devatānaṃ bahūpakāro anusarivaccharaṃ sahaṣsaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti¹¹, idaṃ¹² nāma nissāya rājā vippalapatīti ācikkha¹³, rañño no jīvitadānaṃ dethā’²⁰ ‘ti yācissāmi, tvaṃ tasmim̐ khaṇe saraṃ parivattetvā¹⁴ ‘senāpati, tumhākaṃ rañño vyādhi nāma n’ atthi, so pana tava bhariyāya Ummadantiyā paṭibaddhacitto, sace taṃ¹⁵ labhissati jīvissati noce marissati, sace tassa jīvitāṃ icchasi Ummadantiṃ assa dehīti’ katheyyāsīti¹⁶“ evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi.²⁵ So gantvā tasmim̐ rukkhe nisīditvā punadvase senāpatinā taṃ ṭhānaṃ gantvā āyācite¹⁷ tathā abhāsi, senāpati „sādhū“ ‘ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ abihruyha sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satim̐

¹ Bā -rūyhatīti. ² Bā kiñci. ³ Bā adds ti. ⁴ Bā rājapurisoti, Cā rājako.

⁵ Cā omit pana. ⁶ Cā -e. ⁷ Bā -i. ⁸ Bā -mittaṃ, Bā duṭṭhānimantaṃ. ⁹

Bā ki-. ¹⁰ Cā omit rājā. ¹¹ Bā kareti. ¹² Cā Bā imam̐. ¹³ Bā -atha. ¹⁴

Bā paṭivattitvātāta. ¹⁵ Bā nam̐. ¹⁶ Bā vadeyyāsīti. ¹⁷ Bā -to.

upaṭṭhapetvā¹ „ko eso“ ti pucchi. „Ahañ deva Ahipārako“
ti. Ath' assa rājadvāraṃ² vivari. So pavisitvā rājānaṃ
vanditvā g. ā.:

15. Bhūtāni me bhūtapatī namassato
5 āgamma yakkho idam evaṃ³ abravi:
rañño mano Ummadantiyā nivīṭṭho,
dadāmi te taṃ, parivārayassū⁴ 'ti. 71.

Tattha namassato ti tumbhakaṃ vilāpakāraṇaṃ jānanatthaṃ balikammaṃ
katvā namassantassa, taṃ ti ahañ taṃ Ummadantiṃ tumbhakaṃ paricārikaṃ
10 katvā dadāmi.

Atha naṃ rājā „samma Ahipāraka mama Ummadantiyā
paṭibaddhacittatāya vilapitabhāvaṃ yakkhāpi jānantīti“ pucchi.
„Āma deva“ 'ti. So „sabbalokena kira me lāmakabhāvo ñāto“
ti lajji, dhamme patiṭṭhāya anantaraṃ g. ā.:

15. Puñña⁵ ca dhamse amaro na e' amhi,
jano ca no⁶ pāpam idan ti jaññā,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adhiṭṭhā⁷ ti. 72.

Tattha dhamse ti samma Ahipāraka ahañ tāya saddhiṃ kilesavasena
20 paricārayanto puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhiṃ paricāritamattena amaro
ca na homi, mahājano ca me idaṃ⁸ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato ayuttaṃ rañña
katan ti garaheyya, tañ ca mama datvā pacchā piyabhariyaṃ adhiṭṭhā⁹ tava
manaso vighāto e' assā 'ti attho.

Sesā ubhinnam pi vacanapaṭivacanagāthā:

25. Janinda nāññatra tayā mayā vā
sabb' āpi kammaṃ katassa jaññā
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rājā yanathaṃ sajjāhi¹⁰. 73.
18. Yo pāpakaṃ kamma¹¹ karaṃ manusso
30 so maññati: mā-y-idha maññimsu aññe¹²,

¹ Cks -ahetvā. ² so all three MSS. for rājā dvāraṃ? ³ Bā idametad. ⁴ Bā
-cāra- ⁵ Cks puññañ. ⁶ Bā me. ⁷ Ck adhiṭṭhā. ⁸ Bā imaṃ. ⁹ Ck adhiṭṭā,
Cs adhiṭṭhe, Bā adhiṭṭhā. ¹⁰ Bā adds rājā āha. ¹¹ Bā kammaṃ. ¹² so all three
MSS. for jāni aññe?

- passanti bhūtāni karontam etaṃ
yuttā ca ye honti narā pathavyā. 74.
19. Añño nu te ko 'dha¹ naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā² piyā ti,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā³. 75. 5
20. Addhā piyā mayha janinda esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
gacch' eva tvaṃ Ummadantiṃ bhadante
sīho va selassa guhaṃ upeti⁴. 76. 10
21. Na pīlitā attadukkhena dhīrā
sukhapphalaṃ kamma pariccajanti,
sammohitā cāpi sukhena mattā
na pāpakaṃ kamma samācaranti. 77.
22. Tvaṃ hi mātā ca pitā ca mayhaṃ
bhattā patī posako devatā ca,
dāso ahaṃ tuyha saputtadāro,
yathāsukhaṃ Sibba⁵ karoḥi kāmaṃ. 78. 15
23. Yo issaro 'mhīti karoti pāpaṃ
katvā ca⁶ so n' uttapate paresaṃ
na tena so jīvati dīgham āyu⁷,
devāpi pāpena samekkhare na⁸. 79. 20
24. Aññātakam⁹ sāmikehi padinnaṃ
dhamme ṭhitā ye paṭicchanti dānaṃ
paṭicchakā dāyakā cāpi¹⁰ tattha
sukhapphalaṃ nēva karonti kammaṃ¹¹. 80. 25
25. Añño nu te ko 'dha¹² naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā piyā¹³ ti

¹ Bā aññe te koci. ² Bā name sā. ³ Ck adhi-. ⁴ Cks upehi. ⁵ Bā siva, B^s sivi. ⁶ Bā na. ⁷ Bā -uṃ. ⁸ Bā adds athassa abhipārakassa āha. ⁹ Cks aññākatam. ¹⁰ Bā vāpi, Cks cāpi. ¹¹ Bā adds rājā āha. ¹² Bā koci.

- bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
 datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā¹. 81.
26. Addhā piyā mayha janinda esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla
 5 yan te mayā Ummadanti padinnā,
 bhusehi rājā vanathaṃ saṇḍhi². 82.
27. Yo attadukkhena parassa dukkhaṃ
 sukhena vā attasukhaṃ dahāti
 yath' ev' idaṃ³ mayha tathā paresaṃ
 10 so⁴ evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ. 83.
28. Añño⁵ nu te ko dha⁶ naro pathavyā
 saddheyya etc. 84.
29. Janinda jānāsi piyā mam' esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
 15 piyena te dammi piyaṃ janinda,
 piyadāyino deva piyaṃ labhanti. 85.
30. So nūn' ahaṃ⁷ vadhissāmi attānaṃ kāmahetukaṃ,
 na hi dhammaṃ adhammena ahaṃ vadhitaṃ⁸ ussahe. 86.
31. Sace tuvaṃ mayha satim janinda
 20 na kāmaṇḍāsi naraviriyasettḥa
 caṇḍāmi naṃ sabbajanassa Sibba⁹,
 mayā pamuttaṃ¹⁰ tato nam avhayesi. 87.
32. Adūsiyaṇ ce Ahipāraka tvaṃ
 caṇḍāsi katte ahitāya ty-āssa
 25 mahā ca te upavādo pi assa
 na cāpi ty-āssa nagaramhi pakkho. 88.
33. Ahaṃ sahiṣsaṃ upavādam etaṃ
 nindaṃ pasaṇḍaṃ garaham pi¹¹ sabbaṃ,
 mam etaṃ āgacchatu bhūmipāla,
 30 yathāsukhaṃ Sibba¹² karoḥi kāmaṃ. 89.

¹ C^k adhi-, adding abhipārako āha. ² C^k -āti. ³ C^k idā, B^d idhaṃ. ⁴ B^d yo. ⁵ C^k -ā. ⁶ B^d koci. ⁷ B^d so nūnaṃ. ⁸ C^k vyādhi. ⁹ B^d asibya, B^e sibya, ¹⁰ C^e pavuttaṃ. ¹¹ B^d -haṇ ca. ¹² B^d sivi.

34. Yo n' eva nindaṃ na puna-ppasaṃsaṃ
ādiyati garahaṃ no pi pūjaṃ
sirī ca lakkhī ca apeti tamhā
āpo suvuṭṭhī va¹ yathā thalamhā. 90.
35. Yaṃ kiñci dukkhaṃ ca sukhaṃ ca etto² 5
dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
urasā ahaṃ paccupadissāmi⁴ sabbaṃ
pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ. 91.
36. Dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
dukkhaṃ ca n' icchāmi ahaṃ paresaṃ,
eko p' imaṃ hārayissāmi⁵ bhāraṃ
dhamme t̥hito kañci na tāpayanto⁶. 92. 10
37. Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda,
mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi,
dadāmi te Ummadantiṃ pasanno
rājā va yaññe dhanāṃ brāhmaṇānaṃ. 93. 15
38. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ,
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
nindeyyuṃ devā pitaro ca sabbe,
pāpaṃ ca passa⁷ abhisamparāyaṃ. 94. 20
39. Na h' et' adhammaṃ⁸ Sivirāja vajjuṃ⁹
sanegamā jānapadā ca sabbe
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rāja vanathaṃ sajaḥhi. 95.
40. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ 25
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 96.
41. Āhūniyo¹⁰ me si hitānukampī
dhātā vidhātā c' asi kāmapālo, 30

¹ Ck -t̥thi va, Bđ -t̥hivi. ² Bđ ettho. ³ Bđ -raṇ ca. ⁴ so Cks for upa-? Bđ accuttarissāmi. ⁵ Cks kārā-. ⁶ Bds kiñci ahāpayanto. ⁷ Cks māssa. ⁸ Ck na henadh-, Bds na hetamdh-. ⁹ Bds vajje. ¹⁰ Ck āhu-, Cs ahū-, Bđ āhūneyyo.

- tayī hutā deva mahapphalā hi me,
kāmena me Ummadantiṃ paṭiccha. 97.
42. Addhā hi sabbaṃ¹ Ahipārakā² tuvaṃ
dhammaṃ acārī mama kattaputta,
5 añño nu te ko idha sotthikattā
dipado naro aruṇe³ jīvaloke. 98.
43. Tuvan nu seṭṭho, tvam⁴ anuttaro si,
tvam dhammagū dhammavidū sumedho,
so dhammagutto ciram eva jīva,
10 dhammañ ca me desaya dhammapāla. 99.
44. Tad iṃgha Ahipāraka suṇohi vacanam mama,
dhammaṃ te desayissāmi sataṃ āsevitam ahaṃ. 100.
45. Sādhū dhammaruci rājā, sādhū paññāpavā⁵ naro,
sādhū mittānaṃ adubbho⁶, pāpass⁷ akaraṇaṃ sukhaṃ. 102.
- 15 46. Akkodhanassa vijite tñitadhammassa rājino
sukhaṃ manussā āsetha sītaccāyāya saṃghare. 102.
47. Na vāham etaṃ abhirocayāmi
kammaṃ asamekkha kataṃ asādhū⁸,
ye vāpi⁹ nātvā na sayam karonti,
20 upamā imā mayhaṃ tuvaṃ suṇohi: 103.
48. Gavañ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṇḡavo (III $\frac{111}{17}$)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate¹⁰ sati. 104.
49. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
25 sabbaṃ raṭṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti¹¹ adhammiko. 105.
50. Gavañ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṇḡavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate¹² sati. 106.
51. Evam eva manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
30 sabbaṃ raṭṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 107.

¹ Cks saccaṃ. ² all three MSS. -ka. ³ Cks -o. ⁴ Cks tav. ⁵ Bā -navā. ⁶ Bā ā-. ⁷ all three MSS. -ssa. ⁸ read: kataṃ asādhūṃ asamekkha kammaṃ?

⁹ Ck yoyavāpi, Cs yo vāpi. ¹⁰ Bā -aṃgate. ¹¹ read hot'. ¹² Bā ujum-.

52. Na cāp' ahañ adhammena amarattam pi patthaye
imañ vā paṭhaviñ sabbam vijetum¹ Ahipāraka. 108.
53. Yañ hi kiñci manussesu ratanañ idha vijjati
gāvo dāso hiraññañ ca vatthiyañ² haricandanañ 109.
54. [Assitthiyo ratanañ mañikañca
yañ cāp' ime candimasuriyā abhipālayanti]
na tassa hetu visamañ careyya,
majjhe Sivīnañ usabho 'mhi jāto. 110. 5
55. Netā pitā uggato raṭṭhapālo
dhammañ Sivīnañ apacāyamāno
so dhammam evānucintayanto
tasmā sake cittavase na vatto. 111. 10
56. Addhā tuvañ mahārāja niccañ avyasañam³ sivañ
karissasi cirañ rajjañ, paññā hi tava tādisī. 112.
57. Etañ te⁴ anumodāma yañ dhammañ na-ppamajjasi,
dhammañ pamajja khattiyo raṭṭhā cavati issaro. 113. 15
58. Dhammañ cara mahārāja mātāpitusu khattiya (supra p. 123)
idha dhammañ caritvāna rāja⁵ saggañ gamissasi⁶. 114.
59. Dhammañ cara mahārāja puttadāresu khattiya, etc. 115.
60. Dhammañ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya, etc. 116. 20
61. Dhammañ cara mahārāja vāhanesu balesu ca, etc. 117.
62. Dhammañ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca, etc. 118.
63. Dhammañ cara mahārāja raṭṭhe janapadesu ca, etc. 119.
64. Dhammañ cara mahārāja samāṇe brāhmaṇesu ca, etc. 120.
65. Dhammañ cara mahārāja migapakkhīsu khattiya, etc. 121. 25
66. Dhammañ cara mahārāja, dhammo ciñño sukhāvaho,
idha dhammañ caritvāna rāja saggañ gamissasi. 122.
67. Idha dhammañ caritvāna saṁdādevā sabrahmakā⁷
suciñṇena divaṁ pattā, mā dhammañ rāja paṁādo ti. 123.

¹ Cks -tu. ² Bā vattiya. ³ Cks avyasañam, Bā abyāsañam. ⁴ Cks me. ⁵ Bā rāja. ⁶ Cks -ti. ⁷ Bā dhammañ cara mahārāja indo devā sabrahmakā

- Tattha sabbāpīti janinda aham p' etaṃ ekako va paṭicchādetvā ānessāmi
 tasmā taphetvā taṃ ca mamañ ca añño sabbo pi jano¹ imassa kammassa katassa
 ākāramattam pi na jaññā na jānissanti², bhusehīti tāya saddhiṃ abhiramanto
 attano taphāvanathanāṃ bhusaṃ karohi vadāhehi, manorathanāṃ pūrehīti, sajāhīti
 5 manorathanāṃ pana pūretvā sace te na ruceati 'atha nañ saajāhi, mayham eva
 paṭicchāpehi³, kamma⁴ karan ti samma Ahipāraka yo manusso pāpakammañ
 karonto so pacchā mā idha aññe idaṃ pāpakammañ maññimsu mā jānantū 'ti
 maññe ti cinteti, duccintitam⁵ etaṃ tassa, kiṃkārāpā: karontam eva hi nañ
 passanti bhūtāni ye ca⁶ Buddhā Pāceekabuddhā Buddhaputtā iddhiyogena yuttā
 10 te ca nañ passanti yeva, na me piyā ti samma Ahipāraka añño nu te koci⁷
 idha imasmīṃ sakalāya pi paṭhaviyā na me Ummadanti piyā⁸ ti evaṃ⁹ sadda-
 heyya¹⁰, sīho va selassa guhañ ti mahārāja sace taṃ tvaṃ idha na ānesi
 atha yathā sīho kilesaparijāhe uppanne sīhapotikāya vasanaṭṭhānañ mañiguhāñ
 upeti evaṃ tassā vasanaṭṭhānañ gaccha, gantvā tattha attano patthanāñ¹¹
 15 pūrehīti, sukhapphalan ti samma Ahipāraka, paññitā attano dukkhena
 puṭṭhā¹² samānā na sukhavipākādayakakammañ pariccejanti, sammohitā vāpi
 hutvā mohena mūlhā sukhena mattā pāpakammañ nāma¹³ na samācaranti,
 yathāsukhañ Sibba¹⁴ karohi kāmañ ti sāmī Sivirāja, attano dāsiñ pari-
 vārentassa¹⁵ garahā nāma n' atthi, tvaṃ yathāsukhañ yathājjhāsayañ kāmāñ
 20 karohi, attano icchañ pūrehīti, na tena so jīvati ti samma Ahipāraka, yo
 issaro 'mhīti pāpāñ karoti katvā ca kiṃ¹⁶ mañ devamanussā vakkhantīti¹⁷ na
 uttasati na ottapati na so tena kamma dighaṃ kālāñ jīvati khippam eva
 marati, devatāpi ca nañ kiṃ imassa pāparañño rajjena varam assa vālukāghaṭaṃ
 gale bandhitvā maraṇaṃ ti lāmakena cakkhunā olokenti, aññātakāñ ti mahārāja
 25 aññesañ santakañ tehi sāmikehi padinnadānañ ye attano dhamma tṭhitā paṭi-
 chanti te tattha¹⁸ paṭicchakā ca dāyakā ca sabbe pi sukhapphalan eva kammañ
 karonti, paṭiggāhake hi paṭiggaṇhante taṃ dānañ dāyakassa mahantañ vipākāñ¹⁹
 detīti añño nu te -pe- addhā piyā -pe-, yo attadukkhena²⁰ 'ti samma Ahi-
 pāraka yo attano dukkhena pīlito taṃ dukkhañ parassa dahati attano sarīrato
 30 parasarīre khipati parassa vā²⁰ sukhena attano sukhañ dahati taṃ parassa
 sukhañ gahetvā attani pakkhipati attano dukkhañ parissāmiti parañ dukkhitañ
 karoti attānañ sukhessāmiti parasukhañ nāseti na so dhammañ jānāti, yo
 pana evaṃ jānāti yath'ev' idaṃ mayhañ sukhadukkhāñ tathā paresan ti sa vedi
 dhammañ so dhammañ jānāti nāma, ayam etissā gāthāya attho, piyena te
 35 dammīti piyena kāraṇabhūtena piyañ phalañ patthento dammīti attho, piyañ
 labhanti saṃsāre saṃsāraṇtā piyañ eva labhanti, kāmahetukan ti samma

¹ Bā añña sabbāpi janā, Cks aññe sabbo pi jano. ² so ali three MSS. for -issati? ³ Cks -cchādehi, Bā paṭidehi. ⁴ all three MSS. -am. ⁵ Bds duci-
 Cks duccaritañ. ⁶ Cks va. ⁷ Cks konu. ⁸ Ck yā, Cs viyā. ⁹ Cks etaṃ. ¹⁰
 Cks -hessati. ¹¹ Bā manañ. ¹² so all three MSS. ¹³ Bā adds manasā. ¹⁴
 Bā sivi. ¹⁵ Cs Bā -cā-. ¹⁶ Bds kam. ¹⁷ Bā ra-, Bs da-. ¹⁸ Bā nattha. ¹⁹
 Bds vipphārañ. ²⁰ Cks omit vā.

Ahipāraka kāmahetukam ayuttakam katvā¹ attānam² vadhissāmīti³ me pariv-
 vitakko uppajjissati⁴, mayham satim ti mama santakam, mama santi⁵ pi
 pātho, mama santikāyā⁶ ti evam maññamāno, sace tvañ tam na kamesīti attho,
 sabbajanassā 'ti sabbe⁷ seniye⁸ sannipātetvā tassa sabbajanassā 'ti⁹ ayam
 mayham ahitā ti pariccajissāmi, tato avhayesīti tato nam pariggahattā¹⁰ 5
 ānāpeyyāsi¹¹, adūsiyan ti anaparādham, katte ti tam eva aparena nāmena
 ālapati, so hi rañño hitam karoti tasmā kattā¹² ti vuccati, na cāpi tyāssā
 'ti evam akiccekārīti nagare tava koci pakkho pi na bhavēyya, nindan ti na
 kevalam upavādam eva sace pi mañ koci sammukhā nindissati pasamsissati vā
 dosam vā pana āropento garahissati tan p' aham nindam pasamsam garahañ 10
 ca sabbam sahiṣṣāmi, sabbam etañ mamāgacchatū 'ti vadati, tamhā ti yo ete
 nindādayo na gañhāti tamhā purisā issariyasamkhātā siri ca paññāsamkhātā
 lakkhī ca thalaṭṭhānato suvutṭhisamkhātā ūpo viya apeti na paṭiṭṭhāti, etto ti
 ito mama tassā pariccattakāraṇato, dhammātisāram vā ti dhammam atikka-
 mitvā pavattam¹³ akusalam vā yañ kiñci hoti, paccupadissāmīti sam- 15
 paṭicchissāmīti¹⁴, thāvarānam tasānam ti yathā mahūpaṭhavī khīnāsavānañ ca
 puthujjanānañ ca na kiñci na paṭicchati sabbam adhvāseti tat' evāham pi
 sabbam etañ paṭicchissāmi adhvāsessāmīti dīpeti, eko pi man ti aham eko¹⁵
 va imañ attano dukkhabhāram hārayissāmi¹⁶ vahissāmi¹⁷, dhamme tīto ti
 viñicchayadhamme pavenidhamme¹⁸ tividhasucaritadhamme tīto hutvā, saggū- 20
 pagam ti devapuññakammam nām' etañ saggūpagam hoti, yaññe¹⁹ dhanam
 ti yaññadhanam, ayam eva vā pātho, Ummadantīti Ummadantī pi mama
 sahāyikā tvam pi sahāyako, pitaro ti brahmāno²⁰, sabbe ti na kevalam
 devabrahmuno²¹ sabbe raṭṭhavāsino mañ passatha bho sahāyakassa bhariyā
 sahāyikā iminā gehe katā ti nindeyyuñ, na hetadhamman²² ti na hi etañ 25
 adhammikañ, yañ te mayā ti yasmā mayā sā²³ tuyham dinnā²⁴ tasmā etañ
 adhammo ti na vadissanti²⁵, satan ti satānam Buddhādīnañ khaṇṭimettā-
 bhāvanāsīlacārasamkhātāni dhammāni suvaṇṇitāni, tāni²⁶ samuddavelā va durac-
 cayāni, tasmā yathā samuddo velam nātikkamati evam aham pi silavelam²⁷
 nātikkamāmīti²⁸ vadati, āhuneyyo me sīti mahārāja tvañ mama āhuna- 30
 pāhunasakkārassa²⁹ anucchaviko, dhātā vidhātā ca sī³⁰ kāmāpālo ti tvañ
 deva mama dhāraṇato dhātā issariyamukhassāpi³¹ dabanato vidhātā icchita-

¹ Cks akatvā, Bā ayuttam katvā. ² B^s adds na. ³ Bā pavissāmīti. ⁴ Bā^s uppa-
 jati. ⁵ so Cks for santiñ? Bā mayham pasinti, B^s mayham seti. ⁶ so Cks; Bā
 santakāsāyā. ⁷ Bā^s -ā. ⁸ Ck Bā -yo, C^s seniyo. ⁹ Bā^s -nassa, omitting ti.
¹⁰ Bā -hitattā. ¹¹ Bā āneyyāsi, Ck anāpeyyāsi, B^s aneyyāsi. ¹² Cks kaccā. ¹³
 Cks -ā. ¹⁴ C^s sampatissacchissāmi, Bā paccuttarissāmīti sampaticchissāmi dhāra-
 yissāni, B^s paccuparissāmīti sampaticchā dhāressāmi. ¹⁵ Bā ekako. ¹⁶ Cks kār-
 B^s tār-? ¹⁷ Cks ehiss-, Bā vah or gah-, B^s pah-. ¹⁸ Bā^s -niyadh-. ¹⁹ Cks -ā.
²⁰ Ck brahmaṇo, C^s brāhmaṇo. ²¹ so Cks for -māno; Bā brahmaṇo, omitting
 deva. ²² all three MSS. hetamdh. ²³ Cks omit sā. ²⁴ Cks -añ. ²⁵ Bā ne-
 vadissati. ²⁶ Bā omits tāni. ²⁷ Cks silam-. ²⁸ B^s -missāmīti. ²⁹ Bā omits
 pāhuna. ³⁰ Bā^s vasi. ³¹ Bā^s -sukhassāpi.

patthitānaṃ kāmānaṃ pālanato kāmāpālo, tayi¹ hutā ti tuyhaṃ dinnā²,
 kāmēna me ti mama pathauyā³ Ummadantiṃ paṭicchā⁴ 'ti; evaṃ Ahipārako
 rañño deti, rājā na mayhaṃ attho ti paṭikkhipati, gūthapattitaṃ⁵ sākuṇikaṃ⁶
 pacchiṃ piṭṭhipādena paharivā aṭaviyaṃ khipantā viya ubho pi naṃ jahant'
 5 eva, idāni rājā punaakathanatthāya taṃ santajjento addhā hīti g. ā., tattha
 kattaputtā⁷ 'ti piṭā⁸ pi 'ssa kattā va⁹ tena taṃ evaṃ ālapati, i. v. h.: addhā
 tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbaṃ dhammaṃ acari hitaṃ eva¹⁰ akāsi, ajja¹¹ pana
 paṭipakkho hutvā bahuṃ¹² kathesi, mā evaṃ vippalapi, añño nu te dipado
 naro ko idha jīvaloke aruṇe yeva sotthiṃ kattā¹³, sace hi ahaṃ viya añño
 10 rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhaviṣṣa anto aruṇe yeva tava sīsaṃ chiudā-
 petvā taṃ attano ghare kareyya, ahaṃ pana akusalabhayeṃ eva na karomī,
 tuṇhī hohi, na me tūya¹⁴ attho ti santajjesi; so taṃ sutvā puna pi kiñci
 vattum asakko rañño thutivasena tvaṃ nū¹⁵ 'ti g. ā., tass' attho mahārāja
 tvaṃ ñeva sakala-Jambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ seṭṭho tvaṃ anuttaro tvaṃ
 15 vinicchayadhammapaveṇidhammasucaritadhammānaṃ¹⁶ gopāya tena dhammagū-
 tesāṃ¹⁷ vidahitattā dhammavidū tvaṃ sumedho¹⁸ tvaṃ yaṃ dhammaṃ gopesi
 ten' eva gutto, ciraṃ jīva dhammaṃ ca me desehi dhammapāla dhammagopaka
 rāja pavarā¹⁹ 'ti; aha rājā dh. desento tadiṃghā 'ti ādim ā., tattha iṃghā
 'ti codanatto nipāto, yasmā maṃ tvaṃ codesi tasmā ti attho, satan ti Bud-
 20 dhādīhi sappurisehi āsevitāṃ, sādhu ti sundaro²⁰ pasattho vinicchayapaveṇi-
 sucaritadhammo rocesitī dhammaruci, tādiso hi jīvitaṃ jahanto pi akiccaṃ na
 karoti tasmā sādhu, paññāpavā ti nāpasampauno, mittānaṃ adubbho ti
 mittassa adubbhanabhāvo²¹, ṭhitadhammassā 'ti paṭiṭṭhitatividhadhammassa,
 āsethā 'ti āseyyum nisīdeyyum, desanāsīsaṃ ev' etaṃ²², cattāro iriyāpathe su-
 25 khaṃ kappeyyun ti ayaṃ paṇ' ettha attho, sītaṇḍāyāyā 'ti puttadārañāti-
 mittānaṃ sītaṇḍāyāya, saṃghare ti saṃghare attano gehe adhammabalidaṇḍā-
 dīhi anupaddutasukhaṃ passeyyun²³ ti dasseti, na vāhametan ti samma Ahi-
 pāraka yaṃ etaṃ²⁴ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ etaṃ ahaṃ na roca-
 yāmi, ye vāpi ñatvāna ti ye vā pana rājāno ñatvā tulayitvā tīretvāosayaṃ
 30 karonti tes' āhaṃ kammaṃ rocemīti adhippāyo, imā upamā ti imasmiṃ paṇ'
 atthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā supohi, jīmhaṃ ti vaṃkaṃ, nette ti yo
 tā gāviyo neti²⁵ tasmiṃ jeṭṭhakausaṃbhe, pagevā 'ti tasmiṃ adhammaṃ
 carante itarā pajā pag eva carati ativiya karotīti attho, dhammiko ti
 cattāri agatigamanāni pahāya dhammena r. kareti²⁶, amarattan ti devattāni,
 35 ratanaṃ ti saviññāpakaratanaṃ²⁷, vatthiyaṃ ti kāsikavattham eva, as-
 sitthiyo ti vātasamagatiṃ pi uttamarūpadharā ithiyo pi, ratanaṃ
 māṇikañcā 'ti sattavidharatanaṃ ca māṇikkamayabhaṇḍaṃ ca²⁸, abhipāla-

¹ Cks tayā. ² Cks -a. ³ B^s kāmēna. ⁴ Cks -a. ⁵ B^s bhūmiyaṃ pa-. ⁶ Cks
 -ka, B^d -ṇinaṃ. ⁷ all three MSS. kattha-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck katthā va,
 B^d kattā ca. ¹⁰ B^d adds vaḍhimeva. ¹¹ B^d idāni. ¹² Cks -u. ¹³ Cks katvā. ¹⁴
 B^d ettāya. ¹⁵ Cks nūnā. ¹⁶ B^d -paveṇiya-. ¹⁷ Cks -guttosaṃ. ¹⁸ B^d adds so.
¹⁹ Ck carā, Cs pacarā, B^s javarā. ²⁰ Cks add ti. ²¹ Cks -bhāge. ²² B^d eva cetāni.
²³ Cks vase-. ²⁴ B^d yathā taṃ. ²⁵ Cks nenetī. ²⁶ B^d -ento. ²⁷ B^s saviññāṇa-
 kāviññāpakaratanaṃ. ²⁸ Ck māni-, B^s mahagghabhaṇḍakāñca.

yaṇṭīti alamkarontā¹ rakkhanti. na tassā 'ti tassa cakkavattirajassāpi hetu
na visamaṃ careyya², usabho 'smīti yasmā ahaṃ Sivinaṃ majjhe jeṭṭhakarāja
hutvā jāto tasmā cakkavattirajakaraṇaṃ³ pi visamaṃ na carāmi⁴ti attho, netā
ti mahārājānaṃ⁵ kusalesu paṭiṭṭhapetvā devanagaraṃ netā hitakāraṇena tassa
pitā⁶ Sivrājā kira dhanmarājā⁷ ti sakala-Jambudīpe nātattā uggaṭo samena
raṭṭhaṃ pālanato⁸ raṭṭhapālo, apacāyamāno ti Sivinaṃ porāṇakarājūnaṃ
paveḍidhammaṃ apacāyamāno, so ti so ahaṃ tam eva dhammaṃ cintemi⁹
manasikaromi, na vatte ti¹⁰ tena kāraṇena attano cīttassa vasa na vattāmi;
evaṃ M-assa dhammakathaṃ sutvā Ahipārako thutim karonto addhā hīti
ādim ā., na pamajjasīti attanā¹¹ kathitadhammaṃ¹² na-ppamajjasi tatth'¹³
eva vattesi, dhammaṃ pamajjā 'ti¹⁴ dhammaṃ pamussitvā¹⁵ agārasena
gantvā¹⁶, evaṃ so tattha¹⁷ thutim katvā dhammacariyāya niyejento¹⁸ uttarim
dasagāthā¹⁹ abhāsi, tā²⁰ heṭṭhā Tesakunajātaka vaṇṇitā va.

Evaṃ Ahipārakasenaṇḍapatinā rañño dhamme desite rājā
Ummadantiyā paṭibaddhacittam vinodesi.

15

S. i. d. ā. s. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale
paṭiṭṭhahi): „Tadā Sunandasārathi Ānando aho si, Ahipārako Sāriputto,
Ummadanti Uppalavaṇṇā, sesapariṣā Buddhapariṣā, Sivrājā ahaṃ evā“
'ti. Ummadanti-jātaka m.

3. Mahābodhi-jātaka.

20

Kinnu daṇḍam kimājinaṃ ti. Idam S. J. v. paññāpāra-
mim ā. k. Vatthum Mahāummagge āvibhavissati. Tadā pana S.
„na bhikkhave idān' eva pubbo pi T. paññavā parappavādamaddano
yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe asītikoṭivibhavassa udieca-
brāhmaṇamahāsālassa¹⁷ kule nibbatti¹⁸, Bodhikumāro ti
'ssa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto Takkasilāya¹⁹ uggahita-
sippo paccāgantvā agāramajjhe vasanto aparabhāge kāme
pahāya Himavantapadesaṃ pavasitvā²⁰ paribbājakapabbajjam

¹ Bds alokamkarontā. ² Cks mareyyum. ³ Bā -kār-. ⁴ Bds mahājanam. ⁵
Bds hitā. ⁶ Bds dhammacārī. ⁷ Bā raṭṭhapālayanatāya. ⁸ Bā anucintayanto. ⁹
Bds yasmā in the place of manasi - - ti. ¹⁰ Bds -no. ¹¹ Bā -e. ¹² Cks
parimajjasīti. ¹³ Bā samussitvā. ¹⁴ Bds ag-. ¹⁵ Bds tassa. ¹⁶ Bds dhamma-
carā ti uyyojento, Bds -yojento. ¹⁷ Bds uttari tassa osānagāthā. ¹⁸ Cks te. ¹⁹
Cks -la. ²⁰ Cks -itva. ²¹ Bā -yam.

pabbajitvā tattha vanamūlaphalāhāro ciraṃ vasitvā vassāratta-
 samaye Himavantā oruḥa cārikaṃ caranto anupubbena
 Bārāṇasim¹ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase paribbāja-
 kasāruppena nagare bhikkhāya caranto rājadvāraṃ pāpuṇi.
 5 Tam enaṃ sīhapañjare t̥hito rājā disvā tassa upasame pasī-
 ditvā taṃ attano bhavanaṃ pavesetvā rājapallaṃke nisīdā-
 petvā katapaṭisanthāro thokaṃ dhammakathaṃ sutvā nānagga-
 rasabhojanaṃ dāpesi. M. bhattaṃ gahetvā cintesi: „idaṃ
 rājakulaṃ nāma bahudosaṃ bahupaccāmittaṃ hoti², ko nu kho
 10 mama uppannaṃ bhayaṃ nittharissatīti³“ so avidūre t̥hitaṃ
 rājavallabhaṃ ekaṃ piṅgalasunakhaṃ⁴ disvā mahantaṃ⁵ bhatta-
 piṇḍaṃ gahetvā tassa dātukāmatākāraṃ⁶ dassesi. Rājā n̄atvā
 sunakhassa bhājanaṃ āhārāpetvā bhattaṃ gāhāpetvā dāpesi,
 M. pi tassa datvā bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Rājāpi tassa⁷
 15 paṭiññāṃ gahetvā antonagare⁸ rājuyyāne paṇṇasālaṃ kāretvā
 pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha vāsesi⁹, devasikaṃ c'
 assa dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ agamāsi, bhojanakāle pana M.
 niccaṃ rājapallaṃke yeva nisīdati, rājabhोजनाm eva bhuñjati,
 evaṃ dvādasa saṃvaccharāṇi atītāni. Tassa pana rañño pañca
 20 amaccā atthaṃ ca dhammaṃ ca anusāsanti, tesu eko ahetu-
 vādi¹⁰ eko issarakāraṇavādi¹¹ eko pubbekatavādi eko uccheda-
 vādi eko khattavijjavādi¹². Tesu ahetukavādi „ime sattā
 saṃsārasuddhikā“ ti mahājanaṃ uggaṇhāpesi, issarakāraṇa-
 vādi „ayaṃ loko issaranimmitto“ ti uggaṇhāpesi, pubbekatavādi
 25 „imesaṃ sattānaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā uppajjamānaṃ¹³
 pubbekaten' eva uppajjatīti“ gaṇhāpesi, ucchedavādi „ito
 paralokagatā¹⁴ nāma-n' atthi, ayaṃ loko ucchijjatīti“ gaṇhā-
 pesi, khattavijjavādi¹² „mātāpitāro pi māretvā attano va attho
 kāmetabbo¹⁵“ ti gaṇhāpesi. Te rañño vinicchaye niyuttā

¹ Cks iyaṃ. ² Cks -mittā honti. ³ Ck nitta-. ⁴ Bā siṅgāla-. ⁵ Bā mahāsatto.

⁶ Cks -makākāraṃ. ⁷ Bā ssa. ⁸ Cks attano nagare. ⁹ Bā tasmiṃ vāsāpesi.

¹⁰ Ck he-, Bā ahetukavādi. ¹¹ Cks -ṇamittavādi. ¹² Bā khetta-. ¹³ Bā -nānaṃ.

¹⁴ Ck -kaṃgatā, Bā -kaṃgato. ¹⁵ Bā kātabbo.

lañcakhādakā hutvā assāmikam sāmikam¹ karonti. Ath' eka-
divasam eko puriso kūṭaṭṭaparājito M-am bhikkhāya rājageham
pavisantaṃ disvā vanditvā „bhante, tumhe rājagehe bhūñja-
mānā vinicchayāmacce lañcam gahetvā lokam vināsente kasmā
ajjhūpekkhatha, idāni 'mhi pañcahi amaccehi kūṭaṭṭakārassa 5
hatthato lañcam gahetvā sāmiko va samāno assāmiko kato“
ti paridevi. So tasmiṃ kārūṇṇavasena vinicchayam gantvā
dhammena vinicchinivā sāmikam ñeva sāmikam akāsi, mahā-
jano ekappahāren' eva mahāsaddena sādhu-kāram adāsi. Rājā
taṃ saddam sutvā „kiṃsaddo nāmāyaṃ“ ti pucchitvā tam 10
attham sutvā katabhattakiccam M-am upanisiditvā pucchi:
„bhante ajja kira vo² aṭṭo vinicchito“ ti. „Āma mahārāja“
'ti. „Bhante tumhesu vinicchinantesu mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti⁴ ito paṭṭhāya tumhe va vinicchinatha“ 'ti. „Mahā-
rāja, mayam pabbajitā nāma, n' etaṃ ambhākam kamman“ ti. 15
„Bhante mahājane kārūṇṇena kātum vaṭṭati, tumhe sakala-
divasam mā vinicchinatha, uyyānato pana idhāgacchantā⁵
vinicchayaṭṭhānam gantvā pāto va cattāro aṭṭe vinicchinatha,
bhutvā uyyānam gacchantā cattāro, evam mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti“. So tena punappuna yāciyamāno „sādhū“ 'ti 20
sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. Kūṭaṭṭakārakā
okāsam⁶ na⁷ labhiṃsu, te pi amaccā lañcam alabbantā dug-
gatā hutvā cintayiṃsu: „Bodhiparibbājakassa vinicchinana-
kālato⁸ paṭṭhāya mayam kiñci na labhāma, handa naṃ rāja-
veriko ti vatvā rañño antare paribhinditvā mārāpema“⁹ 'ti te 25
rājānam upasamkamitvā „mahārāja Bodhiparibbājako tumhākam
anattakāmo“ ti asaddhahantena rañña¹⁰ „sīlavā esa ṇāṇa-
sampanno, na evam karissatīti“ vutte „mahārāja, tena¹¹ sa-
kalanagaravāsino attano hatthe katā¹², kevalam amhe yeva

¹ B^d adds sāmikam assāmikam. ² B^ds te. ³ B^d vaḍḍhi. ⁴ B^d -ssati. ⁵ B^d -o

⁶ C^ss lañcam. ⁷ C^ss alabh- in the place of na labh-. ⁸ C^s -echinaka-, B^d -echanaka-. ⁹ B^ds -pessāmā. ¹⁰ C^ss -tenam rañño. ¹¹ B^d adds hi. ¹² C^s kathā. B^d katvā.

pañca jane kātum na sakkoti¹, sace amhākaṃ na saddahatha
 tassa idhāgatakāle parisam olokethā² 'ti āhaṃsu. Rājā
 „sādhū“ 'ti sīhapañjare ṭhito taṃ āgacchantam olokento
 parivāram disvā attano aññāpene aṭṭakārakamanusse tassa
 5 parivāro ti maññamāno bhijjitvā te amacce pakkosāpetvā
 „kin ti karomā“ 'ti pucchi. „Gaṇhāpetha nam devā“ 'ti.
 „Oḷārikaṃ aparādham apassantā nam³ katham gaṇhāpessāmā⁴“
 'ti. „Tena hi mahārāja pakatiparihāram assa hāpetha, taṃ
 parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā
 10 sayam eva palāyissatīti“. Rājā „sādhū“ 'ti vatvā anupubbena
 tassa parihāram hāpesi. Paṭhamadivasam tāva taṃ tuccha-
 pallamke yeva nisīdāpesum, so pallamkam disvā va rañño pari-
 bhinnabhāvam ñatvā uyyānam gantvā taṃ divasam eva
 pakkamitukāmo hutvā „ekantena⁵ ñatvā pakkamissāmīti“ na
 15 pakkāmi, ath' assa punadivase tucchapallamke nisinnassa
 rañño pakkabhattaṃ ca aññaṃ ca gahetvā missakabhattaṃ
 adamsu, tatiyadivase mahātalam pavisitum ādatvā sopānasise
 yeva ṭhapetvā missakabhattaṃ adamsu, so taṃ ādāya uyyā-
 nam gantvā bhattakiccam akāsi, catutthadivase heṭṭhāpāsāde
 20 ṭhapetvā kaṇājakabhattaṃ adamsu⁶, tam pi gahetvā uyyānam
 gantvā bhattakiccam akāsi. Rājā amacce pucchi: „mahā-
 Bodhiparibbājako sakkāre parihāpīte⁷ pi na pakkamati, kin
 ti⁸ karomā“ 'ti. „Deva, na so bhattachāya carati chattachāya
 pana carati, sace bhattachāya careyya paṭhamadivase⁹ yeva
 25 palāyeyyā“ 'ti. „Idāni kin karomā“ 'ti. „Sve ghātāpetha
 nam mahārāja“ 'ti. So „sādhū“ 'ti tesam yeva hatthe khagge
 ṭhapetvā „sve antaradvāre ṭhatva pavisantass' eva sīsam
 chinditvā khaṇḍakhaṇḍikam katvā kañci¹⁰ ajānāpetvā vacca-
 kuṭiyam pakkhipitvā nahātvā āgaccheyyāthā“ 'ti āha. Te
 30 „sādhū“ 'ti sampatiṇṇitvā „sve āgantvā evam karissāmā“ 'ti

¹ Bā sakkā. ² Bā omits nam. ³ Bā -hāmā. ⁴ so Cks for ekamsena? Bā pi-
 kantena. ⁵ Cks -missatīti. ⁶ Bā adds so. ⁷ Cks -to. ⁸ Bā add nam. ⁹ Bā
 -sam. ¹⁰ Bā ki-.

aññamaññaṃ vicāretvā attano attano nivesanāni āgamiṃsu¹.
 Rājāpi sāyaṃ bhuttabhojano sirisayane nipajjitvā M-assa guṇe
 anussari, ath' assa tāvad eva soko uppajji, sarīrato sedā
 muccim̐su², sayane assādam alabhanto aparāparaṃ parivatti.
 Atha naṃ aggamahesī upanipajji, so tāya saddhiṃ sallā- 5
 pamattam pi na kari, atha naṃ sā „mahārāja, kin nu
 kho sallāpamattam pi na karotha, api nu³ me koci aparādhō
 atthīti“ puechi. „N' atthi devīti, api ca kho Bodhiparibbā-
 jako kira amhākaṃ paccatthiko jāto ti, tassa sve ghāta-
 natthāya pañca amacce āṇāpesim̐, te taṃ hanitvā⁴ khaṇḍā- 10
 khaṇḍikaṃ katvā vaccakūpe khipissanti, so pana amhākaṃ
 dvādasa saṃvaccharāni bahuṃ dh. d., ekāparādhō pi 'ssa mayā
 paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena pana hutvā tassa
 mayā vadho āṇatto, tena kāraṇena socāmiti“. Atha naṃ sā⁵ „sace
 te deva so paccatthiko jāto taṃ ghātento kiṃ socasi, paccat- 15
 thikaṃ nāma puttam pi ghātetvā attano va sotthibhāvo
 kātabbo, mā cintayitthā“⁶ 'ti assāsesi. So tassā vacanena
 paṭiladdhassāso niddaṃ okkami. Tasmiṃ khaṇe koleyyako
 piṅgalasunakho⁷ taṃ kathaṃ sutvā „sve mayā attano balena
 tassa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā punadivase pāto 20
 va pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā ummāre sīsaṃ katvā
 M-assa āgamanamaggaṃ⁸ olokeno nipajji. Te khaggahatthāpi
 amaccā pāto va āgantvā anantaradvāre⁹ atṭhaṃsu. Bo. pi
 velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgacchi¹⁰,
 atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāthā 25
 dassetvā „kiṃ bhante Jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na
 labhasi, amhākaṃ rājā tava māraṇatthāya pañcāmacce khagga-
 hatthe antaradvāre¹¹ ṭhapesi, mā tvāṃ nalāṭena maccuṃ
 gahetvā āgami¹², sīghaṃ¹³ pakkamā“ 'ti mahāsaddena viravi.
 So sabbarudaññutāya taṃ atthaṃ ñatvā tato nivattitvā uyyānaṃ 30

¹ Bā -amsu. ² Bā mucc-. ³ Bās add kho. ⁴ Bās te pana naṃ māritvā. ⁵ Bā adds āha. ⁶ Bā socitā. ⁷ Bā siṅgāla-. ⁸ Ck -mattaṃ. ⁹ so Cks for antara-
 dvāre? Bās ānantare. ¹⁰ Cs āgāñchi. Bās agamāsi. ¹¹ Bā dvārantare. ¹² Bās
 agamāsi. ¹³ Bā siṅgaṃ.

gantvā pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājāpi sīhapañjare
 1 thito taṃ āgacchantañ c' adisvā „sace ayaṃ mama paccat-
 thiko¹ uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipādetvā kammaśajjo bha-
 vissati no ce attano parikkhāre gaḥetvā gamanaśajjo bhavissati,
 5 jāniṣṣāmi tāv' assa kiriyaṃ“ ti uyyānaṃ gantvā M-aṃ attano
 parikkhāre ādāya „gamissāmi“ paññasālato nikkhamantaṃ
 caṃkamanakoṭiyaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ thito paṭha-
 maṃ g. ā.:

1. Kin nu daṇḍaṃ kiṃ ajinaṃ kiṃ chattaṃ kiṃ upāhanaṃ
 10 kiṃ aṃkusaṃ ca pattaṃ ca saṃghāṭiṃ cāpi brāhmaṇa
 taramānarūpo gaṇhāsi kiṃ nu patthayase disaṃ ti. 124.

Tass' attho: bhante, pubbe tvaṃ aṃhākaṃ gharāṃ āgacchanto daṇḍādāni
 gaṇhāsi, ajja pana kena kāraṇena daṇḍaṃ ca ajinaṃ ca chattupāhanaṃ ca
 mattikapasibbakolambanaṃ² aṃkusaṃ ca mattikapattaṃ ca saṃghāṭiṃ cā 'ti sabbe
 15 p' ime parikkhāre taramāno gaṇhāsi, katarāṃ nu disaṃ patthesi, kattha gantu-
 kāmo sīti pucchi.

Taṃ sutvā M. „ayaṃ attanā katakammaṃ na jānātīti
 maññe ti, jānāpessāmi na“ ti dve gāthā abhāsi:

2. Dvādas' etāni vassāni vusitāni tav' antike,
 20 nābhijānāmi sonena piṅgalena³ abhinikūjitaṃ⁴. 125.
3. Sv-āyaṃ ditto⁵ va nadati sukkadāṭhaṃ vidamsayaṃ⁶
 tava sutvā sabhariyassa vītasaddhassa⁷ mam patīti. 126.

Tattha abhinikūjitaṃ⁸ ti etena⁹ tava sunakhena evaṃ mahāviraṇa
 viravitaṃ na jānāmi, ditto⁵ vā 'ti dappito¹⁰ viya, sabhāriyassa¹¹ 'ti tava
 25 sabhariyassa mama mūrapatthāya pañcannaṃ¹² amaccānaṃ āpattabhāvaṃ katha-
 tassa sutvā tvaṃ kiṃ¹³ aññattha bhikkhaṃ na labhasi rañño¹⁴ te vadho āpatto
 idha māgacchīti¹⁵ ditto⁵ va nadatīti, vītasaddhassa¹⁶ mampatīti mam'
 antare vigatasaddhassa¹⁷ tava vacanaṃ sutvā evaṃ nadatīti ā.

- Tato rājā attano dosaṃ sampatīcchitvā¹⁷ khamāpento
 30 catutthaṃ g. ā.:

¹ Bds add bhavēyya. ² Bā -na, Bs -ka. ³ Bā sīṅgā-. ⁴ Cks abhinikūjitaṃ
 for nikūjitaṃ? Bā -nābhinikūjitaṃ. ⁵ Bā dītho. ⁶ Bā vidh-. ⁷ Ck -sabbassa,
 Cs bhītasaddhassa? Bā vigatisaddhassa. ⁸ Cks -kujji-. ⁹ Bs evaṃ. ¹⁰ Bā dippa-,
 Bs dammi-. ¹¹ Cks -ānam. ¹² Bds kiṃ tvaṃ. ¹³ Bds -ā. ¹⁴ Cs -gañchīti.
¹⁵ Ck viyasaddhasaddhassa, Cs vīnasaddhassa, Bā vigatasaddhassa. ¹⁶ Bā -sad-
 dassa. ¹⁷ Bds add taṃ.

4. Ahu esa kato doso yathā bhāsasi brāhmaṇa,
esa bhiyyo pasīdāmi, vasa brāhmaṇa mā gamā¹ ti. 127.

Tattha bhiyyo ti sabbaṃ etaṃ mayā¹ āpattāṃ ayaṃ me doso esa panā-
haṃ idāni adhikataṃ tava² pasīdāmi idh³ eva vasa mā aññattha gamā³ ti.

Taṃ sutvā M. „mahārāja paṇḍitā nāma tādīsena para- 5
pattiyena apaccakkhakārīnā saddhīm na vasantitī“ vatvā tassa
anācāraṃ pakāsento ā.:

5. Sabbaseto pure āsi, tato pi⁴ sabalo ahu,
sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṃ mama. 128.
6. Abbhantaraṃ pure āsi tato majjhe tato bahi, 10
purā niddhamanā hoti sayam eva caḍāṃ⁵ ahaṃ. 129.
7. Vitasaddhaṃ na seveyya udapānaṃ v⁶ anodakaṃ,
sace pi naṃ anukhaṇe vāri kaddamagandhikaṃ. 130.
8. Pasannaṃ eva seveyya appasannaṃ vivajjaye,
pasannaṃ payirupāseyya rahadaṃ⁷ va udakatthiko. 131. 15
9. Bhaje bhajantaṃ purisaṃ abhajantaṃ na bhājaye,
asappurisadhammo so yo bhajantaṃ na bhājati. 132.
10. Yo bhajantaṃ na bhajati sevamānaṃ na sevati
sa ve manussapāpiṭṭho⁸ migo sākhaṣṣito yathā. 133.
11. Accābhikkhaṇasaṃsaggā asamosaraṇena ca 20
etena mittā jīranti akāle yācanāya ca. 134.
12. Tasmā nābhikkhaṇaṃ gacche na ca gacche cirāciraṃ
kālena yācaṃ yāceyya evaṃ mittā na jīrare⁹. 135.
13. Aticiraṃnivāsena piyo bhavati appiyo, (IV ²¹⁷/₁₈)
āmanta kho taṃ gacchāma purā te homa appiyā ti. 136. 25

Tattha sabbaseto ti mahārāja paṭhamāṃ eva tava nivesane mama
odano¹⁰ sabbaseto ahoṣi, yaṃ tvaṃ bhuñjasi taṃ eva maṃ dāpeṣitī attho, tato
ti tato pacchā paribhedakānaṃ vacanaṃ gaheṭvā tava mayi virattakāle⁹ missako-
dano jāto, idāni idāni sabbalohitako jāto, kālo ti aññānassa kho¹⁰ tava
santikā idāni mama pakkamituṃ kālo, abbhantaraṃ ti paṭhamāṃ mama 30

¹ Bā saccāṃ mayā evaṃ. ² Cks va. ³ Bā -ī. ⁴ Cks vi. ⁵ Bā dahadaṃ. ⁶
Cks -ssā-. ⁷ Bds jiyare. ⁸ Cks -ne. ⁹ Bā adda pi sabalo. ¹⁰ Bds aggañ-
ñussa for aññ-.

abbhantaraṃ āsi¹ alaṃkatamaḥātalaṃ² ussitasetacchatte rājapallaṃke yeva
 maṃ uisīdāpesuṃ, majjhe ti sopānamatthake, purā niddhamanā hotīti
 yāva gīvāya gahevē nikkadḍhanā³ na hoti, anukhaṇe ti sace pi anūdakaṃ
 udapānaṃ patto puriso udakaṃ apassanto kalalaṃ viyūhitvā anukhaṇeyya tathāpi
 5 taṃ vāri kaddamagandhiyaṃ bhavēyya amanuññatāya na piveyya, tath' eva
 vītasaddhaṃ payirupāsantena⁴ laddhapaccayāpi⁵ parittā c' eva lūkhā ca ama-
 nuññā aparibhogārāhā ti attho, pasannaṃ ti patīṭṭhitasaddhaṃ, rahadaṃ⁶
 ti gambhīraṃ mahārahadaṃ, bhajantaṃ ti attānaṃ bhajantaṃ eva bhajeyya⁷,
 abhajantaṃ ti paccatthikaṃ, na bhājaye ti na bhajeyya, na bhājatīti
 10 yo puriso attānaṃ bhajantaṃ hitacittaṃ puggalaṃ na bhajati so asappurisa-
 dhammo nāmā 'ti, manussapāpiṭṭho ti manussalāmakko patikiṭṭho⁸ sabba-
 paccchimako, sākhaṇṇito ti makkaṭṭo, accābikkhaṇasamaṃsaggā ti ativiya
 abhiṇṇasamaṃsaggena, akāle ti ayuttaappattakāle parassa piyabhaṇḍaṃ yācanaṃ
 mittā jīraṇti nāma, tvaṃ pi atīraṇivāsena mayi mettīṃ bhindī, tasmā ti
 15 yasmā accābikkhaṇasamaṃsaggena asamosarapeṇa ca mittā jīraṇti tasmā, cira-
 ciraṇ ti ciraḥkālaṃ vītiṇāmetvā ciraṇ⁹ na gaccheyya na upasaṃkameyya¹⁰,
 yācaṇ ti yācitabbaḥhaṇḍakaṃ yuttakālena yāceyya, na jīrare¹¹ ti evaṃ mittā
 na jīraṇti, purā te homā ti yāva tava appiṇṇā na homa tāva¹² āmantetvā
 evaṃ gacchāmā 'ti.

20

Rājā āha:

14. Evaṃ ce¹³ yācamānānaṃ añjaliṃ nāvabujjhasi
 parivārakānaṃ sattānaṃ vacanaṃ na karosi no
 evaṃ taṃ abhiyācāma puna kayirāsi pariyāyaṇ ti. 137.

Tattha nāvabujjhasīti sace bhaṇte imaṃ¹⁴ yācantena mayā kata-
 25 añjaliṃ na jānāsi, na patigaṇhāsīti attho, pariyāyaṇ ti puna idhāgamaṇāya
 ekaṃ vāraṃ kāreyyasīti yāceti.

Bodhisatto āha:

15. Evaṃ ce no viharataṃ antarāyo na hessati
 tuyhaṃ cāpi¹⁵ mahārāja mayhaṃ ca¹⁶ raṭṭhavaddhana¹⁷
 30 app-eva nāma passema¹⁸ ahorattānaṃ accaye ti. 138.

Tattha evaṃce no ti sace mahārāja evaṃ nānā hutvā viharatūnaṃ am-
 hākaṃ antarāyo¹⁹ na hessati, tuyhaṃcā²⁰ 'ti sace tuyhaṃ vā mayhaṃ vā²¹
 jīvitaṃ pavattissatīti dīpeti, passemā 'ti api nāma passeyyāma.

¹ Ck asi, Bā āsanaṃ. ² Ck -thalaṃ, Bā -talaṃhi. ³ Bā nikkadḍhamāno. ⁴ Ck
 -pāsa, C -pāsanto. ⁵ Ck laddhāyapipaccayā. ⁶ Bā dahadan. ⁷ Ck add na. ⁸
 Bā -kuṭṭho. ⁹ Ck cirā. ¹⁰ Ck -me. ¹¹ Bā jīyyare. ¹² Ck tava. ¹³ Bā
 evaṃ te. ¹⁴ Bā evaṃ. ¹⁵ Bā vāpi. ¹⁶ Bā mayhaṃ vā. ¹⁷ Bā -dhana. ¹⁸
 Ck -āma. ¹⁹ Ck -yaṃ. ²⁰ Bā -mivā. ²¹ Ck omīti vā, Bā omīti mayhaṃ vā.

Evam vatvā M. rañño dh. desetvā „appamatto hohi ma-
 hārājā“ 'ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiñ sabhāgaṭṭhāne
 bhikkhāya caritvā Bārāṇasito nikkhamma anupubbena Hima-
 vantokāsam eva gantvā kiñci kālaṃ vasitvā puna otaritvā
 ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi¹. Tassa pana 5
 gatakālato paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisiditvā vilo-
 paṃ karontā cintayimāsu: „sace Mahābodhiparibbājako punā-
 gamissati jīvitaṃ no n' atthi, kin nu khv-assa² anāgamana-
 kāraṇaṃ kareyyamā“ 'ti. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „ime sattā
 paṭibaddhaṭṭhānaṃ nāma jahitum na sakkonti, kin nu khv- 10
 assa² idha paṭibaddhaṭṭhānaṃ“ ti, tato „rañño aggamaheṣitī“
 natvā „ṭhānaṃ kho pan' etaṃ vijjati yaṃ so imaṃ nissāya
 āgaccheyya, paṭigacce³ eva³ naṃ mārāpessamā“ 'ti te rājānaṃ
 etad avocum: „deva ime divase nagare ekā⁴ kathā suyyatīti“.
 „Kimkathā nāma“ 'ti. „Mahābodhiparibbājako ca⁵ devī ca 15
 aññaṃaññaṃ sāsanaṃ paṭisaṇaṃ pesessantīti“⁶. „Kin ti
 katvā“ 'ti. „Tena kira deviyā pesitaṃ: 'sakkhasi'⁷ nu kho
 attano balena rājānaṃ mārāpetvā mama setacchattaṃ dātum'
 ti, tāya pi 'ssa pesitaṃ: 'rañño māraṇaṃ nāma mama bhāro.
 khippaṃ āgacchatū' ti“⁸. Rājā tesaṃ punappuna kathentānaṃ 20
 saddahitvā „idāni kiṃ katabban“ ti pucchitvā „deviṃ māre-
 tum vaṭṭatīti“ vutte anupaparikkhitvā⁹ va „tena hi taṃ tumhe
 māretvā khaṇḍākhaṇḍiyaṃ⁹ chinditvā vaccaḥkūpe khipathā“
 'ti ā. Te tathā karimāsu, tassā māritabhāvo sakalanagare pā-
 kaṭo ahoṣi. Ath' assā cattāro puttā „iminā no niraparādhā 25
 mātā māritā“ ti rañño paccatthikā ahesum. Rājā mahā-
 bhayappatto ahoṣi. M. paramparāya taṃ pavattim sutvā
 cintesi: „ṭhāpetvā maṃ añño kumāre saññāpetvā pitaraṃ
 khamāpetum samatto nāma n' atthi, rañño ca jīvitaṃ das-
 sāmi kumāre ca pāpato mocessamīti“¹⁰ so punadivase paccanta- 30
 gāmaṃ pavisitvā manussehi dinnāṃ makkaṭamaṃsaṃ khādītva

¹ Bā vasi. ² Bā khassa. ³ Bds -kacceva. ⁴ Cks -am. ⁵ Bā adda kira. ⁶ Bds
 pesentīti. ⁷ Bā sakkā. ⁸ Cks -itū. ⁹ Bā -kaṃ.

- tassa cammaṃ yācitvā¹ assamapāde sukkhāpetvā niggandhaṃ
katvā nivāsesi pi pārupīti² pi aṃse ṭhapesi, kiṃkāraṇā³: „ba-
hūpakāro⁴ me“ ti vacanattthāya. So taṃ cammaṃ ādāya anu-
pubbena Bārāṇasīṃ gantvā kumāre upasaṃkamitvā „pitu
5 ghātakammam nāma dāruṇaṃ, taṃ vo na kātabbān ti,
ajarāmaro satto nāma n’ atthi, ahaṃ tumhe aññamaññaṃ
samagge karissāmi⁵ c’ eva āgato, tumhe mayā⁶ pahita-
sāsanena āgaccheyyāthā“ ti kumāre ovaḍitvā antonagare
uyyānaṃ pavisitvā makkaṭacammaṃ attharitvā silāpaṭṭhe nisīdi.
10 Atha naṃ uyyānapālo disvā vegena gantvā rañño ārocesi.
Rājā sutvā va sañjātasomanasso⁶ te amacce ādāya tattha
gantvā M-aṃ vanditvā nisīditvā paṭisanthāraṃ kātuṃ ārabhi.
M. tena saddhiṃ asammoditvā makkaṭacammam eva parimajji.
Atha naṃ evam āha: „bhante, tumhe maṃ apaṭṭhapetvā⁷
15 makkaṭacammam eva parimajjatha, kiṃ vo idaṃ mayā⁸ bahū-
pakārataran“ ti. „Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro,
ahaṃ imassa piṭṭhe nisīditvā vicariṃ, ayaṃ me pāṇiyaghaṭaṃ
āhari vasanattthānam sammajji abhisamācārikavattapaṭivattaṃ
me akāsi, ahaṃ pana attano dubbalacittatāya assa maṃsaṃ
20 khādītva cammaṃ sukkhāpetvā attharitvā nisīdāmi c’ eva
nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayhan“ ti. Iti so tesāṃ
vādabbindanattthāya vānaracamme vānaravohāraṃ āropetvā
taṃ pariyāyaṃ sandhāya imaṃ kathaṃ kathesi. So hi tattha⁹
nivattthapubbattā¹⁰ „piṭṭhe nisīditvā vicariṃ¹¹“ ti ā., taṃ aṃse
25 katvā pāṇiyaghaṭaṃ¹² āhaṭapubbattā „pāṇiyaghaṭaṃ āharatīti“ ā.,
tena cammena bhūmiyā sammatṭhapubbattā¹³ „vasanattthānaṃ
sammajjatīti“ ā., nipannakāle tena cammena piṭṭhiyā akkanta-
kāle pādānaṃ puṭṭhapubbattā „vattapaṭivattakam¹⁴ me akāsi“
ā., chātakāle pana tassa maṃsaṃ labhitvā khādītattā „ahaṃ

¹ Bā adds gahetvā. ² Bā -pesiti. ³ Bā add cammaṃ. ⁴ Bā -iam. ⁵ Ck mayam. ⁶ Bā adds hutvā. ⁷ Bā akathetvā. ⁸ Ck mahā. ⁹ C Bā tasea. ¹⁰ Ck nivatta-. Bā nivutta-. ¹¹ Bā -ran. ¹² Bā -tassa. ¹³ Bā sampajja-. ¹⁴ Ck vattūvattapaṭi-.

pana attano dubbalacittatāy' assa maṁsaṁ khādin¹⁴ ti ā.
 Taṁ sutvā te amaccā „pāṇātipāto tena kato“ ti saññāya
 „passatha bho pabbajitassa kammaṁ: makkaṭaṁ kira māretvā
 maṁsaṁ khāditvā cammaṁ gahetvā vicaratitī“ pāṇiṁ paharitvā
 parihasam² akaṁsu. M. te tathā karonte disvā „ime attano
 vādabhedanattāya mama cammaṁ gahetvā³ āgatabbhāvaṁ na
 jānanti, na jānāpessāmi te“ ti ahetukavādiṁ tāva āman-
 tetvā pucchi: „āvuso tvaṁ kasmā paribhāsaṁti“⁴. „Mitta-
 dūbhikamassa c' eva pāṇātipātassa ca katattā“ ti. Tato
 M. „yo pana tava c' eva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṁ
 kareyya tena⁵ kiṁ dukkatan“ ti tassa vādaṁ bhindanto ā:

16. Udīraṇā ce⁶ saṁgatyā⁷ bhāvāya-m-anuvattati
 akāmā akaraṇīyaṁ vā karaṇīyaṁ vāpi kubbati
 akāmakaraṇīyasmiṁ kuv-idha⁸ pāpena lippati. 139.
17. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁹ na pāpako
 bhoto ce¹⁰ vacanaṁ saccaṁ suhato vānaro mayā. 140.
18. Attano ce hi vādassa aparādhaṁ vijāniya
 na maṁ tvaṁ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 141.

Tattha udīraṇā ti kathā, saṁgatyā⁷ ti saṁgatiyā, channaṁ abhija-
 tinaṁ taṁ taṁ abhijātinaṁ upagamanena, bhāvāya manuvattatīti bhāvena anu-
 vattatīti karaṇatthe sampadānaṁ, akāmā ti akāmena aniechāya, akaraṇīyaṁ
 vā karaṇīyaṁ vā ti akattabbhaṁ pāpaṁ vā kattabbhaṁ kusalaṁ vā, kubbatīti
 karoti, kuv-idha⁸ ti ko idha, i. v. l.: tvaṁ ahetukavādi n' atthi hetu n' atthi
 paccayo sattānaṁ saṁkilesāyā⁹ ti ādi diṭṭhiko: ayaṁ loko saṁgatiyā c' eva
 sabhāvena ca anuvattati pariṇamati tattha sukhāṁ dukkhāṁ paṭisaṁvedeti
 akāmako pāpakāṁ vā puññaṁ vā karotīti vadasi, ayaṁ tava udīraṇā sace¹¹
 tathā evaṁ sante akāmakaraṇīyasmiṁ attano va dhammatāya pavattamāne¹²
 pāpe ko¹³ idha satto pāpena lippati, sace hi attanā¹⁴ akatena pi lippati¹⁵ na
 koci na lippeyyā¹⁶ ti, so ce ti so ahetukavādasanikkhāto tava bhāsitattho¹⁷ ca
 athajotako dhammo ca kalyāṇo ce¹⁸ na pāpako ahetuappaccayā¹⁹ sattā saṁ-
 kilissantīti²⁰ vodayantīti²¹ sukhadukkhāṁ paṭisaṁvediyantīti idaṁ bhoto vaca-

¹ Bā -dan. ² so all three MSS. for paribhā-? ³ Bā ādāya. ⁴ Ck pariha-, Bā
 -hāsaṁti. ⁵ Bā adds saddhīṁ. ⁶ Bā te. ⁷ Cks -gacca. ⁸ Bā kvacidha? ⁹
 Cks -e for -eva? ¹⁰ Cks ve. ¹¹ Ck sāte, Cs sāce. ¹² Bā -no. ¹³ Cks papako.
¹⁴ Bā -no. ¹⁵ Bā akate pāpe na lippati. ¹⁶ Ck hā-. ¹⁷ Bā ca. ¹⁸ Bā
 ahetuka-. ¹⁹ Bā -ti. ²⁰ so Bā; Cks codayantīti, Bā omits vo-.

naṃ saccaṃ ce suhato vānaro mayā, ko ettha mama doso ti attho, vijāṇiya
'ti sacca hi tvaṃ attano vādassa aparādhaṃ jāneyyāsi na maṃ garaheyyāsi, kiṃ-
kāraṇā: bhoto vādo hi tādiso, tasmā¹ ayaṃ mama vādaṃ karotīti maṃ pa-
saṇiseyyāsi, attano pana vādaṃ ajānanto maṃ garahattīti².

5. Evaṃ M. taṃ niggaṇhitvā appaṭibhānaṃ³ akāsi. So pi
rājā parisati⁴ maṃkubhūto pattakkhandho nisīdi. M. pi tassa
vādaṃ bhinditvā issarakāraṇavādiṃ āmantetvā⁵ „tvam
āvuso maṃ kasmā paribhāsasi yadi issaranimmānavādaṃ⁶
sārato pacesīti“ vatvā ā.:

10. 10. Issaro sabbalokassa sace kappeti jīvitam
iddhivyaśanabhāvaṃ ca kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ
niddesakārī puriso issaro tena lippati. 142.
20. 20. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁷ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 143.
15. 21. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāṇiya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 144.

Tattha kappeti jīvitam ti sace Brahmā vā añño vā koci issaro tvaṃ ka-
siyā jīva tvaṃ gorakkheṇā⁸ 'ti evaṃ sabbalokassa jīvitam⁹ saṃvidahati⁹ vicāreti¹⁰
iddhivyaśanabhāvaṃ ca 'ti issariyādibhedā iddhiyo ca nūtināśādikaṃ
20. 20. vyasanabhāvaṃ ca sesaṃ ca kalyāṇapāpaṃ¹¹ kammaṃ yadi¹² issaro va¹³
kappeti¹⁴ karoti, niddesakārīti yadi tassa niddesaṃ āpattim eva¹⁵ yo koci
puriso karoti evaṃ sante yo koci pāpakaṃ karoti tassa issarena katattā issaro
va tena pāpena lippati, sesaṃ purimanayen⁷ eva veditabbaṃ, yathā ca idha
evaṃ sabbattha.

25. Iti so ambato va¹⁶ muggaraṃ gaḥetvā ambaṃ pātento
viya issarakāraṇen⁷ eva issarakāraṇavādaṃ¹⁷ bhinditvā pubbe-
kata vādiṃ āmantetvā „tvam āvuso maṃ kiṃ paribhāsasi
yadi pubbekatavādaṃ saccaṃ maññasīti“ vatvā ā.:

22. Sace pubbekatahetu¹⁸ sukhadukkhāṃ nigacchati
30. 22. porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ tam eso muccate iṇaṃ,
porāṇakaṃ iṇamokkha, kuvidha¹⁹ pāpena lippati. 145.

¹ Cks kasmā. ² Ck -sīti. ³ Bā -ṇaṃ. ⁴ Bā paribhāsati. ⁵ Cks omit āmantetvā.

⁶ Cks -nimmitavādaṃ. ⁷ Cks -e. ⁸ Cks omit jīvitam. ⁹ Cks -hāti. ¹⁰ Bā vitar-.

¹¹ Cks -ṇaṃ. ¹² Bā add sabbaṃ. ¹³ Cks ca. ¹⁴ Cks -ati. ¹⁵ Bā adds seso.

¹⁶ Bā ca. ¹⁷ Cks -ṇaṃ-. ¹⁸ Cks -tamhetu. ¹⁹ Bā kvānciva, B⁵ kocidha.

23. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁸ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 146.
24. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 147.

Tattha pubbekatahetū 'ti pubbakatahetu purimabhavē katakammanā² 5
kāraṇa' eva, tameso muccate iṇaṃ ti yo vadhabandhanādīhi dukkhaṃ pā-
pupāṭi yadī so yaṃ tena porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ taṃ idāni iṇaṃ muccati
evaṃ sante mamāpi esa porāṇakajamokkha³, anena hi makkaṭena pubbe paribbā-
jakena hutvā ahaṃ makkaṭo samāno hutvā⁴ khādito bhavissāmi, sv-āyaṃ idha
makkaṭattāṃ patto mayā⁵ paribbājattāṃ pattena māretvā khādito bhavissati, 10
ko idha pāpena lippatīti.

Iti so tassāpi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhi-
mukhaṃ katvā⁶ „tvaṃ āvuso n' atthi dinnān ti ādini vatvā
idh' eva sattā ucchijjanti paralokaṃ gacchantā⁷ nāma n' atthiti
maññaṃāno kasmā maṃ paribhāsaṃti“⁸ santajjetvā ā: 15

25. Catunnaṃ yev' upādāya⁹ rūpaṃ sambhoti pāṇinaṃ
yato ca rūpaṃ sambhoti tatth' eva anupagacchati. 148.
26. Idh' eva jīvati jīvo pecca pecca¹⁰ vinassati,
ucchijjati ayaṃ¹¹ loko ye bālā ye ca paṇḍitā,
ucchijjamāne lokasmiṃ kuvidha¹² pāpena lippati. 149. 20
27. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹³ na ca pāpako
bhoto ce¹⁴ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 150.
28. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 151.

Tattha catunnaṃ ti paṭhaviādinaṃ bhūtānaṃ, rūpaṃ ti rūpakkhando, 25
tatthevā 'ti yato taṃ rūpaṃ sambhoti nirujjhanakāle tatth' eva gacchati¹⁵,
imināssa¹⁶ catumabābhūtikā hi ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti¹⁷ paṭhavi¹⁸
paṭhavikāyaṃ anupeti¹⁹ anupagacchati āpo tejo vāyo²⁰ vāyokāyaṃ anupeti
anupagacchati ākāsāṃ indriyāni saṃkamanti āsandi paṇḍamā purisā matani
ādāya gacchanti yāva ālāhaṇā pādāni paññāyanti kāpotakāni atthini bhavanti 30

¹ Cks -e. ² Bā -e. ³ Bā esa porāṇakaṃ evaṃ sabbattha inato makkha. ⁴ Bās
add māretvā. ⁵ Cks mayā. ⁶ Bā thatvā. ⁷ Bā katā for gatā? ⁸ Bā -hāsiti.
⁹ Ck ye up-. ¹⁰ Cks -am. ¹¹ Cks -tāyaṃ. ¹² Bā kvacidha, Bs kocidha. ¹³
Ck -ne. ¹⁴ Ck te. ¹⁵ Bā anupag-. ¹⁶ Bā -nātassa. ¹⁷ Bā adds tadā. ¹⁸ Bā
omits pa-. ¹⁹ Cks -ehi. ²⁰ Bā omits vā.

bhasmantāhūtiyo¹ dattupaṇṇattam² yadidaṃ dānaṃ tesarū tucchā musāvillāpo³
 ye keci atthikavādāṃ vadanti bālā⁴ ca paṇḍitā⁵ ca kāyassa bhedā ucchijjanti
 vinassanti na honti⁶ param maraṇā ti imaṃ diṭṭhiṃ patitṭhapeti, idheva⁷ 'ti
 imasmiṃ yeva loke jīvo jīvati, pecca pecca⁸ vinassatīti paraloke nibbatta-
 5 satto gativasena idha anāgantvā tatth'eva paraloke vinassati ucchijjati, evaṃ
 ucchijjamāne lokasmiṃ ko idha pūpena lippati.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādiṃ
 āmantetvā „tvam āvuso 'mātāpitāro māretvā attano attho kā-
 tabbo' ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā caranto⁷ kasmā maṃ pari-
 10 bhāsaṣīti“ vatvā ā.:

20. Āhu khattavidhā loke bālā paṇḍitamānino:
 mātaraṃ pitaraṃ haññe atho⁸ jeṭṭham pi bhātaraṃ
 haneyya putte ca dāre ca attho ce⁹ tādiso siyā ti. 152.

Tattha khattavidhā ti khattavijjā¹⁰, ayam eva vā pūtho, khattavijjā-
 15 cariyānaṃ¹¹ etaṃ nāmaṃ¹², bālā paṇḍitamānino ti bālā samānāpi paṇḍitā
 mayāṃ attano paṇḍitabhāvaṃ pakāsemā¹³ 'ti maññamānā paṇḍitamānino hutvā
 evaṃ āhu, attho ce ti sace attano tathārūpo¹⁴ koci attho siyā na kiñci pari-
 vajjeyya sabbaṃ haneyya vā¹⁵ 'ti vadanti, tvam pi tesarū aññataro ti.

Evam tassa pi laddhiṃ patitṭhāpetvā attano laddhiṃ
 20 pakāsentō ā.:

30. Yassa rukkhassa chāyāya nisīdeyya sayeyya vā
 na tassa sākhaṃ bhañjeyya¹⁵, mittadūbhi hi pāpako. 153.
 31. Atha atthe samuppanne samūlam api abbahe,
 attho me sambalenā 'ti¹⁶ suhato vānaro mayā. 154.
 25 32. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹⁷ na ca pāpako
 bhoto ce¹⁸ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 155.
 33. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
 na maṃ tvam garaheyvāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 156.

Tattha, ambo khattavidhā¹⁹, ambūkaṃ pana ācariyā evaṃ vaṇṇayanti:
 30 attanā paribhuttachāyassa rukkhassa pi sākhaṃ vā paṇṇaṃ vā na bhañjeyya²⁰,

¹ so Cks; Bā assantābhū-. ² Bā rattu-. ³ Ck tucchā-, Bā bhiḷāpā, Cks vilāpo.
⁴ Cks -e. ⁵ Bā adds ucchajjati. ⁶ Cks -am. ⁷ Bā vic-. ⁸ Cks attho. ⁹ Cks
 me. ¹⁰ Bā -vijā, Cks -vidhā. ¹¹ Cks khatti-. ¹² Ck Bā -a. ¹³ Cks -e. ¹⁴
 Cks haneyyathā. ¹⁵ Bā bhindeyya. ¹⁶ Bs -si, Bā -pi. ¹⁷ Ck -e. ¹⁸ Ck me,
 Cs ve. ¹⁹ Bs -pidha? Cks -vādi. ²⁰ Bā bhijjeyya.

kimkāraṇā: mittadūbho hi pāpako, tvaṃ pana evaṃ vadesi: atha atthe sam-
uppanne samūlam api abbahe ti, mama ca¹ pātheyyena atho aho si, tasmā sace
p' esa mayā hato tathāpi atho me sambalenā 'ti 'ti suhato vānaro mayā ti.

Evaṃ so tassāpi vādam bhinditvā pañcasu pi tesu nippa-
bhesu² nippaṭibhānesu³ rājānam āmantetvā „mahārāja, tvaṃ 5
ime pañca ratṭhaviropake mahācore gahetvā vicarasi, aho si⁴
bālo⁵, evarūpānam pi⁶ saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikam pi
samparāyikam pi mahādukkham pāpuṇeyya“ 'ti vatvā rañño
dh. desento ā.:

34. Abetuvādo puriso yo ca issarakuttiko 10
pubbekatī⁷ ca ucchedī yo ca khattavidho naro. 157.

35. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpam atho aññam pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto⁸ kaṭukudrayo ti. 158.

Tattha tādiso ti mahārāja yādisā ete pañca diṭṭhigatikā tādiso puriso 15
sayam pi pāpam kareyya yo c' assa⁹ vacanam sunāti tam aññam pi kāraye,
dukkhanto⁸ ti evarūpehi asappurisehi saddhiṃ saṃsaggo idhaloke pi¹⁰ para-
loke pi dukkhanto⁸ kaṭukudrayo va hoti, imassa pan' atthassa pakāsanattham
'yāni kāneci bhikkhave bhayāni uppajjanti sabbāni tāni bālato¹¹ ti suttaṃ āhari-
tabbān, Godhajātaka-Saṅjivajātaka-Akittijātakādīhi¹¹ pi cāyam atho dīpetabbo. 20

Idāni opammadassanavasena dhammadesanam vaddhento ā.:

36. Urabbharūpena vak' āsu pubbe
asaṃkito ajayūtham upeti,
hantvā urāṇiṃ¹² ajiyam ajañ ca
citrāsavitvā¹³ yena kāmam paleti. 159.

37. Tathāvidh' eke samaṇabrāhmaṇāse¹⁴
chadanam katvā¹⁵ vañcayanti¹⁵ manusse
anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca,
rajojallam ukkuṭikappadhānam

¹ Ck cā. ² Bđ omits ca. ³ Bđ omits ni-. ⁴ Bđs nisiñnesu. ⁵ Bđ omits si.
⁶ Cks -ā. ⁷ Cks hi. ⁸ Ck -i, Bđ katavi, Bs katti. ⁹ Bđs dukkhandho. ¹⁰ Bđ
yvyayam, omitting cassa. ¹¹ Cks -loka, omitting pi. ¹² Cks -kañ-kañ-, Bđ
-ākatti-. ¹³ Bđ uraṇi, Bs uraṇi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Cks -ye. ¹⁶ all
three MSS. -i.

- pariyāyabhattañ ca apānakattaṃ
pāpācarā¹ arahanto vadānā. 160.
38. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ² pi kāraye,
5 asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 161.
39. Y' āhu⁴ n' atthi viriyan ti hetuṃ ca apavadanti⁵
[ye] parakāraṃ⁶ attakāraṃ [ca]
ye tucchaṃ samavaṇṇayum, 162.
40. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
10 kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ² pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 163.
41. Sace hi viriyaṃ nāssa⁷ kammaṃ kalyāṇapāpakam
na bhare vaḍḍhakiṃ rājā na pi yantāni kāraye. 164.
42. Yasmā ca viriyaṃ atthi kammaṃ kalyāṇapāpakam
15 tasmā yantāni kārenti rājā bharati⁸ vaḍḍhakiṃ. 165.
43. Yadi vassasataṃ devo na vasse na himaṃ pate
ucchijjeyya ayaṃ loko vinasseyya ayaṃ pajā. 166.
44. Yasmā ca vassatī devo himaṃ cānuphusiyati⁹
tasmā sassāni paccanti raṭṭhaṃ ca pallate ciraṃ¹⁰. 167.
- 20 45. Gavaṇ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṇḍavo (supra ²²²/₂₁)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate sati. 168.
46. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭham dukkham seti rājā ce hoti adhammako. 169.
- 25 47. Gavaṇ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṇḍavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate sati. 170.
48. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi¹¹ dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭham sukham seti rājā ce hoti dhammiko. 171.
- 30 49. Mahārukkhaṃ phalino āmaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṃ c' assa na jānāti bījaṃ c' assa vinassati. 172.

¹ Bā -cārā. ² Cks -e. ³ Bā dukkhandho. ⁴ Bds yamāhu. ⁵ so Cks; Bā ahetuṃca avindiye. ⁶ Cks pakā-. ⁷ Bds nassa. ⁸ Bā labhati. ⁹ Ck -seyyasi, Cs -siyyasi, Bā cānuphusiyati. ¹⁰ Bā pāleti ciraṃ. ¹¹ Cks omit pi.

50. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ adhammena yo pasāsati
rasaṃ c' assa na jānāti raṭṭhaṃ c' assa vinassati. 173.
51. Mahārukkhassa phalino pakkaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṃ c' assa vijānāti bijaṃ c' assa na nassati. 174.
52. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ dhammena yo pasāsati
rasaṃ c' assa vijānāti raṭṭhaṃ c' assa na nassati. 175. 5
53. Yo ca rājā janapadaṃ adhammena pasāsati
sabbosadhihi so rājā viruddho hoti khattiyo. 176.
54. Tath' eva negame himsaṃ¹ ye yuttā kayavikkaye
ojadānabalīkare² sa kosena virujjhati. 177. 10
55. Pahāravarakhettaññū saṃgāme katanissame³
ussite himsayāṃ⁴ rājā sa balena virujjhati. 178.
56. Tath' eva isayo himsaṃ⁵ saññate⁶ brahmacārayo⁷
adhammacārī khattiyo so saggena virujjhati. 179.
57. Yo ca rājā adhammatṭho bhariyaṃ hanti adūsikaṃ
luddaṃ pasavate⁸ ṭhānaṃ puttehi ca virujjhati. 180. 15
58. Dhammaṃ care janapade negamesu balesu ca
isayo ca na himseyya puttadāre samaṃ care. 181.
59. Sa tādiso bhūmipati raṭṭhapālo akodhano
sāmaṃte sampakampeti Indo va asurādhipo ti. 182. 20

Tattha vakāsu⁹ pubbe ti vako āsu¹⁰ pubbe, āsu¹⁰ 'ti nipātamattaṃ,
i. v. h.: mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahosi, tassa nañguṭṭhamattam
eva dīghaṃ, taṃ pana so antarasatthimhi¹¹ pakkhipitvā urabbharūpena asaṃ-
kito ajayūthaṃ upeti, tattha urānikaṃ¹² ca ajikaṃ ca ajaṇ ca hantvā yena-
kāmaṃ paleti, tathāvidheke ti¹³ tathāvidhā eke samapabrāhmaṇā pabbajjā-
hīgena chadanaṃ katvā attānaṃ chādetvā madhuravacanā¹⁴ hitakāmā viya-
hutvā lokaṃ vañcenti¹⁵, anāsakā ti ādi tesāṃ chādanaṃ, dassanattaṃ vuttam,
ekacce hi mayāṃ anāsakā na kiñci¹⁶ āharema 'ti manusse vañcenti¹⁵, apare
mayāṃ thaṇḍilaseyyakā ti, aññesaṃ rajojallaṃ chādanaṃ, aññesaṃ ukkuṭi-
kappadhānaṃ, te gacchantāpi uppatitvā ukkuṭikā gacchanti, aññesaṃ 'sattāha- 25
30

¹ Ck bhisam, Cs bhimsam. ² Cks -ne-. ³ Bds -niyame. ⁴ all three MSS.
hisayam. ⁵ C* Bā hisam. ⁶ Bā samyame. ⁷ Bā -riyo. ⁸ Ck pavane, Cs
pavasate. ⁹ Bā -āsu ¹⁰ Bā assu. ¹¹ Ck -sakkhimhi. ¹² Bā ura-. ¹³ Cks
omit ta-. ¹⁴ Bā -nādihi. ¹⁵ Bā -anti. ¹⁶ Cks kañci.

dasāhādivārabhojanasamkhātā¹ pariyāyabbattaṃ chadanāṃ, apare apānakattā honti, mayaṃ pāṇiyaṃ na pivāma² 'ti vadanti. arahanto vadānā³ 'ti pāpa-carā⁴ hutvāpi mayaṃ arahanto ti vadantā vicaranti, ete⁵ ti mahārāja ime vā pañca janā honu aṇṇe vā yāvanto⁶ diṭṭhigatikā nāma sabbe pi ete asappurisā, 5 yāhū⁷ ti ye āhu ye vadanti, sace hi viriyaṃ nāssā⁸ 'ti mahārāja sace nāpasampannaṃ⁹ kāyikacetasikaṃ viriyaṃ na bhavēyya, nabhare ti evaṃ sante vadḍhakiṃ vā aṇṇe vā kārake rājā na poseyya, na pi yantānīti na pi tehi sattabhūmikapāsādādīni yantāni kareyya¹⁰, kiṃkāraṇā: viriyassa c' eva kammaṃ ca abhāvā, ucchijjēyyā¹¹ 'ti mahārāja yadi ettakaṃ kālaṃ n' eva¹² 10 devo vasēyya na himaṃ pateyya atha kappuṭṭhānakālo viya ayaṃ loko ucchijjēyya, ucchedavādīnā kathitanīyāmena pana ucchedo nāma n' atthi, pallate¹³ ti pālayati¹⁴, gavañce ti catasso gūthā rañño dhammadesanatham eva vuttā, tathā mahārukkhaṃ¹⁵ 'ti ādikā, tattha mahārukkhaṃ¹⁶ 'ti madhuraambarukkhassa, adhammena¹⁷ 'ti agatigamanena, rasaṃ ca na jānāti adhammiko 15 rājā ratṭhassa rasaṃ ojaṃ na jānāti āyasampattiṃ na labhati, vinassatīti suññaṃ hoti, manussā gāmanigame chaḍḍetvā paccantaṃ pabbatavisamaṃ bhajanti, sabbāni āyamukhāni pacchijjanti, sabbosadhihīti sabbhehi mūlatacapaṇṇapupphaphalādīhi¹⁸ c' eva sappīnavanītādīhi ca osadhehi virujjhati, nāssa¹⁹ tāni sampajjanti, adhammikaṃ rañño hi paṭhavi nirojā hoti, tassā 20 nirojatāya osadhānaṃ viriyaṃ²⁰ na hoti, tāni rogaṃ vūpasametum na sakkonti. iti so tehi viruddho nāma hoti, negame ti²¹ nīgamavāsikuṭimbike, hīmsan²² ti hiṃsanto²³ piḷanto²⁴, ye yuttā ti ye kayavikkaye yuttā āpaṇamukhathala-pathavāpijā²⁵ te hiṃsanto, ojadānabalikare²⁶ ti tato tato²⁷ bhaṇḍāharapa-sūmkaḍānavasena ojadānaṃ c' eva²⁸ chabbhāgadasabhāgādibhedāṃ balim ca 25 karonte, sa kosenā²⁹ 'ti so ete hiṃsanto adhammikaṃ rājā dhanadhaññā parihā-yanto kosena virujjhati nāma, pahāravarakhettaññū ti imasmiṃ imasmiṃ³⁰ thāne vijjhituṃ vaṭṭatīti evaṃ pahāravaraṇaṃ khettaṃ jānante³¹ dhanuggahe, saṃgāme katanissame³² ti yuddhesu katakamma mahāyodhe, ussite ti uggate paññāte³³ mahāmatte, hīmsan³⁴ ti evarūpe sayāṃ vā hiṃsanto parehi 30 vā hiṃsapento³⁵, balenā³⁶ 'ti balakāyena³⁷, tathāvidhaṃ hi rājānaṃ ayaṃ bahūpakāre attano rajjādāyake pi hiṃsati kimaṅga pana amhe ti avasesāpi yodhā jahanti yeva, iti so balena viruddho nāma hoti. tatheva isayo hīmsan ti yathā ca negamādayo tath' eva esitaguṇe³⁸ pabbajite akkosanapaharaṇā-

¹ Ck sattāhaṃ -tā, Bā sattāhadayāhaphāṇitabho-. ² Bās pāpācarā. ³ Cks yepine. ⁴ Cks yāc-. ⁵ Bās yamāhu. ⁶ Bā nassā. ⁷ Bā sampayuttaṃ. ⁸ Bās kā-. ⁹ Cks na. ¹⁰ Cks pallato, Bā pālīte, Bā pālayate. ¹¹ Cks palāyati. ¹² Cks mūlenaca-, Bā mūlakacapatta-. ¹³ Bās nassa. ¹⁴ Bās oja. ¹⁵ Cks omit ti, Bā reads negamehīti. ¹⁶ Ck Bā hisan. ¹⁷ Ck Bā his-. ¹⁸ Bās piḷanto. ¹⁹ Bās ayānaṃ mukhānaṃ thalajala-. ²⁰ Bās -kāre. ²¹ Cks only one tato. ²² Bās ojaṇameva. ²³ Bā omits one im-. ²⁴ Cks -to. ²⁵ Bās -niyame. ²⁶ Ck omits te. ²⁷ Ck hisan, Bā hisayan. ²⁸ Ck hīmsapanto, Ck hīmsanto. ²⁹ Bās add taṃ. ³⁰ Ck isita-.

dīhi himsanto¹ adhammacāriko rājā kāyassa bhedā apāyam eva upeti, sagge nibbattitum na sakkotīti saggena viruddho nāma hoti, bhariyam hanti adūsikan ti attano bāhuchāyāya vaḍḍhitam puttadhītāhi ca² samvaḍḍham³ silavatibhariyam mittapatirūpakānam corānam vacanam gahetvā māreti, luddam pasavate thānam ti so attano nīrayūpapattim pasavati nipphādeti, puttehi cā 'ti imasmim yeva attabhāve attano puttehi saddhim virujjhatīti; evam assa so tesam pañcannam janānam katham gahetvā deviyā mārītabbhāvam puttānam viruddhabbhāvam⁴ sandhimukhe⁵ coram cūlāya gaṇhanto viya kathesi, M-assa hi tesam amaccānam niggaṇhanañ ca dhammadesanañ ca deviyā tehi⁶ mārītabbhāvassa ca⁷ āvikaraṇatthañ ca tattha⁸ anupubbena katham āharitvā¹⁰ okāsam katvā etaṃ attham kathesi; rājā tassa vacanam sutvā attano aparādham jāni, atha nam M. ito paṭṭhāya mahārāja evarūpanam pāpakānam katham gahetvā mā puna evarūpam akāseti vatvā ovadanto dhammañcare ti ā. tattha dhammañcare ti mahārāja rājā nāma janapadam adhamrukena balinā apīlento janapade dh. careyya, sāmike assāmike akaronto negamesu dh. careyya,¹⁵ atthāne aklamento balesu dh. careyya, vadhabandhanaakkosaparibhāse⁹ pariharanto¹⁰ paccaye ca tesam dento¹¹ isayo na vihiñseyya, dhītare yuttatthāne¹² patiṭṭhāpeto putte sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyam issariya-vossaggaalamkāradānasammānanādīhi anuggaṇhanto¹³ puttadāre samañ¹⁴ careyyā 'ti, sa tādiso ti so tādiso rājā pavēnim abhīnditvā dhammena²⁰ samena r. kārento rājāṇāya rājatejena sāmante¹⁵ sampakampeti tāseti caletī¹⁶, Indo vā 'ti idaṃ opammattham vuttam, yathā asure jetvā abhigaṇhitvā¹⁷ thitakālato paṭṭhāya asurādhipo ti samkham gato Indo te¹⁸ attano sapattabhūte¹⁹ asure kampesi²⁰ tathā kampetīti.

Evam M. rañño dh. desetvā cattaro pi kumāre pakko-²⁵ sāpetvā ovaditvā raññā katakammaṃ pakāsetvā „rājānam khamāpethā“ 'ti khamāpetvā „mahārāja, ito paṭṭhāya atuletvā paribhedakānam katham gahetvā mā evarūpaṃ sāhasikakammaṃ akāsi, tumhe pi kumārā mā rañño dubbhitthā“ 'ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha nam rājā ā.: „aham bhante³⁰ tumhesu²¹ ca deviyā ca aparajjhanto ime²² nissāya etesaṃ²³ katham gahetvā etaṃ pāpakammaṃ karim²⁴, ime pañcāpi

¹ Cks Bā hisanto ² Cks va, Bā omits ca. ³ Bā samvaḍḍham, Cks savaddham.

⁴ Cks virujjha-. ⁵ Ck -o. ⁶ Ck teme, Cs te. ⁷ Bā omits ca. ⁸ Cs tasmā,

C tassamā. ⁹ Cks -sā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Bā dadanto. ¹² Cks putta-. ¹³

Cks anuga-. ¹⁴ Bā dhammam. ¹⁵ Ck samanassamante. ¹⁶ Bā jā-. ¹⁷ Bā

abhibhavi-. ¹⁸ Bā va. ¹⁹ Ck sampatibhūto, Cs sammatibhūto, Bē sampatta-

bhūte sineruto. ²⁰ Cks -ti. ²¹ Cks -he. ²² Cks -esaṃ. ²³ Bā omits e-.

²⁴ all three MSS. kari, Bā adds ito.

māremīti“. „Na labbhā mahārāja evaṃ kātun“ ti. „Tena hi tesam¹ hatthapāde chedāpemīti“. „Idam pi kātum na labbhā“ ti. Rājā „sādhū bhante“ ti sampaticchitvā te sabbaharaṇe² katvā pañcaūlākaraṇagaddūlabandhanagomayaśiṇcanehi³ avamānetvā ratthā pabbājesi. Bo. pi tattha katipāhaṃ vasitvā „appamatto hohiti“ rājānaṃ ovaditvā Himavantam eva gantvā jhānābhīṇṇam⁴ nibbattetvā yāvajīvaṃ Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloḷkūpago ahosi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. paṇṇavā yeva
10 paravādappamaddano yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā pañca dīṭṭhigatikā Purāṇakassapa⁵- Makkhaligosāla- Pakudhakaccāna⁶- Ajitakesakambali- Nigaṇṭhanāthaputtā ahesum, piṅgalasunakho⁷ Ānando, Mahābodhiparibbājako aham evā“ 'ti. Mahābodhi-jātakaṃ. Paṇṇāsanipātaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ Cks nam. ² so Ck; Cs Bg sabbassaharaṇe. ³ so Cks; Bd -gomayaśiṇcanehi.

⁴ Bd -ā. ⁵ so all three MSS. for pūraṇa-, see E. Müller, Pali Proper Names in J. P. T. S. 1888, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 290. ⁶ Ck kakudha-, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 291 and Alwis, Buddhism p. 11. ⁷ Bd siṅgāla-.

XIX. CHATṬHINIPATA.

1. Sonakajātaka.

Kassa¹ sutvā sataṃ dammiti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ² ā. k. Tadā hi Bh. dhammasabhāyaṃ nekkhammapāramiṃ² vaṇṇetānaṃ³ bhikkhūnaṃ majjhe nisīditvā „na bhikkhave idān' eva 5 pubbe pi T. mahābhikkhamaṇaṃ nikkhanto yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbatti, nāmagahanādivase c' assa Arindamakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa jātādivase yeva purohitassa pi putto jāyi⁴, Sonakumāro ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. 10 Te ubho pi ekato vaḍḍhitvā vayappattā uttamarūpadharā, rūpena nibbisesā hutvā Takkaṣilaṃ gantvā uggahitasippā, tato nikkhamitvā „sabbasamayāsippaṃ ca desacārittaṃ ca jānissāmā“ 'ti anupubbena cārikaṃ carantā Bārāṇasīṃ patvā rājuyyāne vasitvā punādivase nagaraṃ pavisiṃsu. Taṃ divasaṃ ca 15 ekacce manussā „brāhmaṇavācanakaṃ karissāmā“ 'ti pāyasaṃ paṭiyādetvā āsanāni paññāpetvā⁵ gacchantā⁶ te kumāre disvā gharaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpesuṃ. Tattha B-assa paññattāsane suddhavatthaṃ atthaṭam ahoṣi Sonakassa ratta-kambalaṃ. So taṃ nimittaṃ disvā „ajja⁷ piyasahāyo Arinda- 20

1. Cfr. IV p. 37. III p. 238. ¹ Bā ta-. ² Bā nikkhama-. ³ Bā vaṇṇayan-.
⁴ Bā vijj-. ⁵ Bā paññāpetvā. ⁶ Bā -e. ⁷ Bā add me.

makumāro Bārāṇasiyaṃ¹ rājā bhavissati, mayhaṃ pana senā-
 patiṭṭhānaṃ dassatīti aññāsi. Te ubho pi katabhattakiccā
 uyyānaṃ eva āgamaṃsu. Tadā Bārāṇasirañño kālakatassa
 sattamo divaso hoti, aputtakaṃ rājakulaṃ, amaccādayo sasī-
 5 sarāṃ² nahātā sannipatitvā „rājārahassa santikaṃ gamissasīti“³
 phussarathaṃ vissajjesuṃ, so nagarā nikkhamitvā anupubbena
 uyyānaṃ gantvā uyyānadvāre nivattitvā ārohanasajjo hutvā
 atṭhāsi. Bo. maṅgalasilāpatṭe sasīsaṃ pārupitvā nipajji, Sona-
 kakumāro tassa santike nisīdi, so turiyasaddaṃ sutvā „Arinda-
 10 massa phussarathaṃ⁴ āgacchati, ajja ayaṃ⁵ rājā hutvā mama
 senāpatiṭṭhānaṃ dassati, na kho pana mayhaṃ issariyen’ attho,
 etasmiṃ gate nikkhamitvā pabbajjssāmīti“ cintetvā ekamante
 paṭicchanne atṭhāsi. Purohito uyyānaṃ pavisitvā M-aṃ ni-
 pannakaṃ disvā turiyāni paggaṇhāpesi⁶, M. pabujjhितvā pari-
 15 vattitvā thokaṃ nipajjitvā utṭhāya silāpatṭe pallaṃkena nisīdi,
 atha naṃ purohito añjalim paggaṇhitvā ā.: „rajjan te deva
 pāpuṇātīti“. „Kiṃ aputtakaṃ rājakulaṃ“ ti. „Evaṃ devā“
 ti. „Tena hi sādhu“ ti. Atha naṃ te⁷ tath’ eva abhisīñ-
 citvā rathaṃ āropetvā⁸ mahantena parivārena nagaraṃ pave-
 20 sesuṃ, so nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha⁹
 yasamahantatāya pana Sonakakumāraṃ na sari. So pi tasmiṃ
 nagaraṃ pavitṭhe¹⁰ āgantvā silāpatṭe nisīdi, ath’ assa purato
 bandhanā¹¹ pamuttasālarukkhato paṇḍupalāsaṃ pati, so taṃ
 disvā va „yath’ ev’ etaṃ tathā mama pi sarīraṃ jaraṃ patvā
 25 paṭissatīti“ aniccādivasena vipassanaṃ paṭṭhapetvā pacceka-
 bodhiṃ pāpuṇi, taṃ khaṇaṃ ñev’ assa gihiliṅgaṃ antaradhāyi,
 pabbajjitaliṅgaṃ pātur ahoṣi, so „n’ atthi dāni punabbhavo“
 ti udānaṃ udānento Nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. M. pi
 cattālīsamattānaṃ saṃvaccharānaṃ accayena saritvā „kahan
 30 nu kho me sabhāyo Sonako“ ti¹² punappuna saranto pi „mayā

¹ Bā -sī. ² Bā casī-. ³ Bā -tīti. ⁴ Bā -tho. ⁵ Bā ajjesa. ⁶ Ck turiyaṃ
 nigg-. ⁷ Bā omits te. ⁸ Bā abhirūhi-. ⁹ Bā -rūyiso. ¹⁰ Bā adds pacchā.
¹¹ Bā vaṇḍa for vaṇṭā. ¹² Bā add sonakaṃ.

suto vā diṭṭho vā“ ti vattāraṃ alabbhitvā alaṃkatamahātale
rājapallaṃke nisinno gandhabbanāṭanaccakāḍiparivuto¹ sam-
pattiṃ anubhonto² „yo me kassaci santike sutvā ‘asukaṭṭhāne
nāma Sonako vasatīti’ ācikkhissati tassa sataṃ dammi³, yo
sāmaṃ disvā ārocessati tassa sahaṣṣaṃ“ ti ekaṃ udānaṃ 5
abhisamkharitvā gītavasena udānento paṭhamāṃ g. ā.:

Kassa⁴ sutvā sataṃ dammi sahaṣṣaṃ daṭṭhu⁵ Sonakaṃ,

ko me Sonakaṃ akkhāti⁶ sahāyaṃ paṃsukīlitaṃ ti⁷.

Ath’ assa mukhato luṇcantī viya gahetvā ekā nāṭakitthi taṃ
gāyi, atha aññā atha aññā ti „amhākaṃ rañño piyagītaṃ“ ti 10
sabbā orodhā gāyimsu, anukkamena nagaravāsino pi janapada-
vāsino⁸ pi taṃ eva gītaṃ gāyimsu, rājāpi punappuna taṃ eva
gītaṃ⁹ gāyati. Paṇṇāsamattānaṃ samvaccharānaṃ accayena
tassa¹⁰ bahū¹¹ puttadhītaro ahesuṃ, jeṭṭhaputto Dīghāvuku-
māro¹² nāma ahosi. Tadā¹³ Sonakapaccekaḍuddho „Arinda- 15
mārajā maṃ daṭṭhukāmo, gacchāmi ‘ssa kāmesv-āḍinavaṃ’¹⁴
nekkhamme cānisaṃsaṃ kathetvā pabbajjanākāraṃ karomīti“
cintetvā iddhiyāgantvā¹⁵ uyyāne nisīdi. Tadā¹⁶ eko va satta-
vassiko pañcacūḷakumāro mātaraṃ pahito gantvā uyyānu-
pavane¹⁷ dārūni uddharanto punappuna¹⁸ gītaṃ gāyi. Atha 20
naṃ so pakkositvā „kumāra tvaṃ¹⁹ aññaṃ agāyitvā ekaṃ
eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aññaṃ jānāsīti“ pucchi. „Jānāmi
bhante ti²⁰, amhākaṃ pana rañño idam eva piyaṃ, tena²¹
punappuna gāyāmīti“. „Etassa pana te gītassa paṭigītaṃ gā-
yanto koci diṭṭhapubbo“ ti²². „Na diṭṭhapubbo bhante“ ti. 25
„Ahaṃ taṃ sikkhāpessāmi, sakkhissasi rañño santikaṃ gantvā
paṭigītaṃ gāyitun“ ti. „Āma bhante“ ti. Ath’ assa so paṭi-
gītaṃ ācikkhanto „mayhaṃ sutvā“ ti āḍim ā., uggaṇhāpetvā ca

¹ Bā -nāṭakanaccagītādīhi pa-. ² Bā -bhavanto. ³ Bā dassāmi. ⁴ Bā ta-.
⁵ Bā diṭṭhi. ⁶ Bā -kkhāsi. ⁷ kassa sutvā -- ti wanting in Cks. ⁸ Bā -dā. ⁹
Bā omits gī-. ¹⁰ Bā panassa. ¹¹ Cks -u. ¹² Ck -yu-. ¹³ Bā tato. ¹⁴ Bā
kāmesu ād. ¹⁵ Bā -yā ākāsenāgantvā. ¹⁶ Ck adds rājā, Cē rāja. ¹⁷ Bā
-nap-. ¹⁸ Bā adds taṃ. ¹⁹ Bā adds kathaṃ. ²⁰ Bā omits ti. ²¹ Bā add
naṃ. ²² Cks omit ti.

pana taṃ uyyojesi: „gaccha kumāra, imaṃ paṭigītaṃ rañṇā
saddhiṃ gāhi¹, rājā te mahantaṃ issariyaṃ dassati, kin te
dārūhi, vegena yāhīti². So „sādhū“ ‘ti taṃ paṭigītaṃ uggaṇ-
hitvā vanditvā „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh’ eva
5 hothā“ ‘ti vatvā vegena mātu santikaṃ gantvā „amma khip-
paṃ maṃ nahāpetvā alaṃkaroḥi³, ajja taṃ daḷiddabhāvato mo-
cessāmīti“ vatvā nahātamaṇḍito rājadvāraṃ gantvā „ayyado-
vārika, ‘eko dārako tumhehi saddhiṃ gītaṃ⁴ gāyissāmīti
āgantvā rājadvāre ṭhito’ ti rañṇo ārocehīti“ ā. So vegena
10 gantvā ārocesi, rājā „āgacchatū“ ‘ti pakkosāpetvā „tāta tvaṃ
mayā saddhiṃ gītaṃ⁵ gāyissasīti“ ā. „Āma devā“ ti. „Tena
hi gāyassū“ ‘ti. „Deva na imasmiṃ ṭhāne gāyāmi, nagare⁶
pana bheriṇ carāpetvā mahājanaṃ sannipātāpetha, mahājana-
majjhe gāyissāmīti“. Rājā tathā kāretvā alaṃkatamaṇḍape
15 pallaṃkamajjhe nisīditvā tassa anurūpaṃ āsanaṃ dāpetvā
„idāni tava gītaṃ gāyassū“ ‘ti ā. „Deva, tumhe tāva gā-
yatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmīti“. Tato rājā paṭhamaṃ
gāyanto

1. Kassa⁷ sutvā sataṃ dammi sahaṣsaṃ daṭṭhu⁸ Sonakaṃ,
20 ko me Sonakam akkhāti sahāyaṃ paṃsukīlitan ti g. ā. 1.

Tattha sutvā ti asukaṭṭhāne nāma te piyasahāyo Sonako vasatīti tassa
vasanaṭṭhānaṃ sutvā ārocentassa kassa⁷ sataṃ dammi⁸, daṭṭhū ‘ti⁹ asu-
kaṭṭhāne nāma mayā diṭṭho ti disvā ārocentassa kassa⁷ sahaṣsaṃ dammīti.

Evam rañṇā paṭhamaṃ udānagāthāya gītāya pañcacūlakadārakena
25 paṭigītabhāvaṃ pakāseto S. abhisambuddho hutvā dve pade abhāsi:

2. Atha bravī māṇavako daharo pañcacūlako¹⁰:
mayhaṃ sutvā sataṃ dehi sahaṣsaṃ daṭṭhu⁶ Sonakaṃ.
ahaṃ¹¹ Sonakam akkhissam sahāyaṃ paṃsukīlitan ti. 2.

Tena vuttagāthāya pana ayam attho: mahārāja, tvaṃ¹² sutvā ārocentassa
30 sataṃ dammīti vadasī¹³, tam pi mayham eva dehi, yaṃ disvā ārocentassa

¹ B^d gāyāhi. ² C^k -kara. B^d -rotu. ³ B^d gītapāṭigītaṃ. ⁴ B^d -ramajhe.

⁵ B^d ta-. ⁶ B^d diṭṭha. ⁷ B^d ta-. ⁸ B^d -īti. ⁹ B^d diṭṭhanti. ¹⁰ C^k add ti.

¹¹ B^d ahante. ¹² C^k nañ. ¹³ B^d -ti.

sahassaṃ dammīti vadasi¹ tam pi mayham eva dehi, ahaṃ te taṃ piyasahāyaṃ idān' eva paccakkhato va ayaṃ so ti ācikkhissan ti, itoparaṃ suviññeyyaṃ, sambandhagāthā pālīnayaṃ' eva vedītabbā.

3. Katarasmim [so²] janapade raṭṭhesu nigamesu ca
kattha te³ Sonako diṭṭho tam me akkhāhi pucchito. 3. 5
4. Tav'⁴ eva deva vijite tav' ev' uyyānabhūmiyā
ujuvaṃsā⁵ mahāsālā nīlobhāsā manoramā 4.
5. Tiṭṭhanti megghasamonā rammā aññoññanissitā,
tesaṃ mūlasim Sonako jhāyati anupādāno⁶
upādānesu lokesu⁷ ḍayhamānesu nibbuto. 5. 10
6. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅgiyā,
kāraṭpetvā samaṃ maggaṃ agamā yena Sonako. 6.
7. Uyyānabhūmim gantvāna vicaranto brahāvane
āsīnaṃ Sonakaṃ dakkhi ḍayhamānesu nibbutan ti. 7.

Tattha ujuvaṃsā⁵ ti ujukhandhā, mahāsālā ti mahārukkā, meggha- 15
samānā ti nīlameghasadisā, rammā ti ramaṇiyā, aññoññanissitā ti
sākkhāhi sākham mūlehi ca mūlaṃ saṃsibbitvā⁸ ṭhitā, tesaṃ ti evarūpānaṃ tava
uyyānavane sālānaṃ heṭṭhā⁹, jhāyatīti lakkhaṇūpaniṭṭhānaārammaṇūpaniṭṭhāna-
saṃkhātehi jhānehi jhāyati, anupādāno ti kāmūpādānarahito¹⁰, ḍayhamā-
nesū 'ti ekādasahi aggīhi ḍayhamānesu sattesu, nibbuto ti te aggī nibbā- 20
petvā sītalena hadayena jhāyamāno tava uyyāne maṅgalarukkhamūle silāpatte
nisinno esa te sahāyo kaṇṇanapaṭimā viya sobhamāno patimānetīti, tato cā
'ti bhikkhave tato so Arindamo rājā tassa vacanaṃ sutvā Sonakapacceka-
buddhaṃ paṣissāmiti caturaṅgiyā senāya pāyāsi nikkhami, vicaranto ti
ujukam eva āgantvā tasmiṃ mahante vanasaṇḍe vicaranto tassa santikaṃ 25
gantvā taṃ āsīnaṃ addakkhi, so taṃ avanditvā¹¹ ekamantaṃ nisīditvā attano¹²
kilesābhiraṭṭatā¹³ taṃ kapaṇo ti maññamāno imaṃ g. ā.:

8. Kapaṇo vatāyaṃ bhikkhu muṇḍo saṃghātipāruto
amāṭiko apīṭiko rukkhamūlasim jhāyatīti. 8.

Tattha jhāyatīti nimmatāpīṭiko kārūññappatto jhāyatīti¹⁴.

30

9. Imaṃ vākyam nisāmetvā Sonako etad abravi:
na rāja¹⁵ kapaṇo hoti dhammaṃ¹⁶ kāyena phassayaṃ¹⁷. 9.

¹ Bā -ti. ² Ck yo. ³ Cks tattha so. ⁴ Cks tam. ⁵ Cks ujumvasā. ⁶ so all three MSS. ⁷ upādānesu lokesu is wanting in Cks; and has been added in Bā.
⁸ Ck simbitvā. Cs sibbitvā, Bā saṃsibbetvā. ⁹ Bā adds sandhāya. ¹⁰ Bā nādi-vira-.
¹¹ Bā va-. ¹² Bā -nā. ¹³ Ck -rattā, Cs -ratta. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Bā -je. ¹⁶ Ck -a. ¹⁷ Cks pa-, Bā pu-, Bs phu-

10. Yo ca dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattati
sa rāja kapaṇo hoti pāpo pāpaparāyano ti. 10.

Tattha imaṃ ti tassa kilesābhiraṭṭassa pabbajjaṃ arocentassa¹ imaṃ
pabbajjāgarahanavacanaṃ² sutvā, etadabravīti pabbajjāya guṇaṃ pakāśento
5 etaṃ abravī. phassayan³ ti phassayanto⁴, yena ariyamaggadhammo nāma kāyena
phassito⁵ so kapaṇo nāma na hotīti dassento evaṃ ā.. niraṃkatvā ti attabhāvato
niharitvā, pāpo pāpaparāyano ti sayam pāpānaṃ kapaṇena pāpo⁶ aññesam
pi akarontānaṃ⁷ paṭiṭṭhābhāvena pāpaparāyano.

- Evam so B-aṃ garahi, so attano garahitabhāvaṃ ajānanto
10 viya hutvā nāmagottaṃ kathetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ
karonto

11. Arindamo ti me nāmaṃ, Kāsirājā ti maṃ vidū.
kacci⁷ bhoto sukhā seyyā idha pattassa Sonakā 'ti g. ā. 11.

Tattha kacceti⁷ amhākaṃ tāva na kiñci aphāsukaṃ, bhoto pana kacci⁷
15 idha pattassa imasmīṃ uyyāne vasato sukhavihāro ti pucchī.

Atha naṃ so paccekabuddho „mahārāja na kevalaṃ
dha aññatrapī vasantassa mama aphāsukaṃ nāma n' atthīti"
vatvā tassa samaṇabbhadrāgāthā nāma ārabhi:

12. Sadāpi⁸ bhadrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
20 na tesam kottṭhe upenti⁹ na kumbhe na kaḷopiya¹⁰,
paraniṭṭhitam esānā tena yāpenti subbatā. 12.
13. Dutiyam pi bhadrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
anavajjo¹¹ piṇḍo bhottabbo na ca koc' ūparodhati. 13.
14. Tatiyam pi bhadrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
25 nibbuto piṇḍo bhottabbo¹² na ca koc' ūparodhati. 14.
15. Catuttham¹³ bhadrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
muttassa raṭṭhe carato saṅgo yassa na vijjati. 15.
16. Pañcamaṃ¹⁴ bhadrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
nagaramhi dayhamānamhi nāssa kiñci aḍayhatha. 16.

¹ Cks ār-, Bā ār- corr. to ar-. ² Bā -jjamgarahava-. ³ Cks pa-, Bā plu-.
⁴ Bds phussayanto, Cks passanto. ⁵ Bds add pāpa parāyano ti. ⁶ Bā ka-. ⁷
Bds kiñci. ⁸ Ck bhadrā pi, read bhadrāṃ api adhanassa throughout? ⁹ Bā Cs
op-. ¹⁰ Ck ratumhenakālo-, Cs ratumhenakālo-, Bds -kumbhi-. ¹¹ Bā -a. ¹²
Cks bhutt-. ¹³ Cs Bā -ampi. ¹⁴ Bā adds pi.

17. Chattham¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
raṭṭhe vilumpamānamhi nāssa kiñci ahīratha². 17.
18. Sattamam¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
corehi rakkhitam maggam ye c' aññe pāripanthikā³
pattacīvaram ādāya sotthim gacchanti subbatā. 18. 5
19. Aṭṭhamam¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
yam yam disam pakkamati anapekho va gacchatīti. 19.

Tattha anāgārassa⁴ 'ti mahārāja gharāvāsam pahāya anāgāriyabhāvam
pattassa adhanassa akiñcanassa bhikkhuno sabbakālam bhadram eva, na tesam
ti mahārāja tesam adhanānam bhikkhūnam na koṭṭhāgāre dhanadhaññāni upenti⁵ 10
na kumbhiyam na pacchiyam, te pana subbatā pariniṭṭhitam paresam ghare
pakkam āhāram saṃghāṭipārūtā kapālam ādāya gharapaṭipāṭiyā esantā⁶ pari-
yesantā⁷ tena tato laddhena⁸ tam āhāram navannam pāṭikulyānam vasena
paccavekkhitvā paribhuñjitvā jīvitavuttiyā⁹ yāpenti, anavajjo¹⁰ piṇḍo¹¹ bhot-
tabbo¹² ti vejjakammādikāya anesanāya vā kuhanālapanānemittikāṇippesi- 15
katālābhena lābham nijigirisanatā¹³ ti evarūpena micchājīvena vā¹⁴ uppādītā-
pi¹⁵ cattāro paccayā dhammena samena uppādītāpi apaccavekkhitvā paribhuttā¹⁶
vā¹⁷ sāvajjapiṇḍo nāma, anesanam pahāya micchājīvam vajjetvā dhammena
samena uppādītā paṭisamkhā yoniso cīvaram paṭisevāmīti vutte nayena pacca-
vekkhitvā¹⁸ anavajjo¹⁹ piṇḍo nāma, yena evarūpo anavajjapiṇḍo bhuttabbo 20
paribhuñjitabbo yañ ca evarūpam anavajjam²⁰ piṇḍam bhuñjamānam paccaye
nissāya koci appamattako pi kilesa na uparodhati na pīleti tassa dutiyam pi
bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno, nibbuto ti puthujjanabhikkhuno
dhammena uppannapīṇḍo pi paccavekkhitvā paribhuñjamāno nibbutapiṇḍo
nāma, ekantato pana khīṇāsavassa piṇḍo nibbutapiṇḍo nāma, kiṃkāraṇā: so hi 25
theyyaparibhogo inaparibhogo dāyajjaparibhogo sāmiparibhogo ti imesu ca-
tūsu paribhogesu sāmiparibhogavasena²¹ bhuñjati taṇhādāsavyatam²² atīto
sāmi hutvā paribhuñjati na tam tappaccayā koci appamattako pi
kilesa uparodhatīti, muttassa raṭṭhe carato ti upaṭṭhākakulādisu alagga-
mānassa²³ chinnavalāhakassa viya Rāhumukhā muttavimalacandamaṇḍalassa 30
viya ca yassa gāmanigamādisu carantassa rāgasāṅgādisu eko pi saṅgo n' atthi,
ekacco hi kulehi²⁴ saṃsaṭṭho viharati sahasokī sahanandi²⁵ ekacco mātāpīṭesu
alaggamānaso vicarati eko nagaravāsīdāharo²⁶ viya, evarūpassa puthujjanassāpi

¹ Bā adds pi. ² Cks abhi-, Bā ahi-. ³ Bā parigaṇhikā. ⁴ Cks op-. ⁵ Ck
etassa, Bā esanā. ⁶ Bā -sanā. ⁷ Bā add piṇḍena. ⁸ Cks -im. ⁹ Bā -a. ¹⁰
Ck pa, Cs pi. ¹¹ Bā bhettabbo, Cks bhuttabbo. ¹² so Cs; Ck -nakatā, Bā
jigisanatā. ¹³ Cks omit vā. ¹⁴ Cks -tāhi, Bā -tāya pi. ¹⁵ Bā -tto. ¹⁶ Bā
omits vā. ¹⁷ Bā add paribhutto va. ¹⁸ Bā -a. ¹⁹ Bā adds tam. ²⁰ Bā taṇhā-
yadāsabyam. ²¹ Bā -nasassa. ²² Bā -esu. ²³ Ck -ki nandi, Cg -sokī saṃ-
ganandi, Bā sahasokī sahanandi, Bā -sokim honandi. ²⁴ Bā nagaragāmanavāsi.

bhadram eva, nāssa kiñcīti yo¹ hi bahuparikkhāro hoti so mā me² harimsū 'ti atirekatarāni³ cīvarādīni antonagare upaṭṭhākakule nikkhipati, atha nagaramhi ḍayhamāne asukakule nāma aggi uṭṭhito ti sutvā socati kīlamati, evarūpassa bhadram nāma n' atthi, yo pana mahārāja sakunavattam pūreti
 5 kāyapaṭibaddhaparikkhāro va hoti tassa mādisassa na kiñci aḍayhatha, ten' assa pañcamam hi⁴ bhadram eva, vilumpamānamhīti viluppamānamhi ayam eva vā pāṭho, ahīrathā⁵ 'ti yathā pabbatagahanādīhi nikkhamitvā raṭṭham vilumpamānesu⁶ coresu bahuparikkhārassa antogāme ṭhapitam vilumpati⁶ hīrati⁷ tathā yassa adhanassa kāyapaṭibaddhaparikkhārassa na kiñci ahīratha
 10 tassa⁸ chaṭṭham pi bhadram eva, ye caññe pāripanthikā⁹ ti ye pi aññe tesu tesu ṭhānesu sumkagahanapaṭṭhāya ṭhapitā pāripanthikā⁹ tehi ca rakkhitam pattacīvaran ti corānam anupakāram sumkikānam asumkāraham mattikapattam c' eva katadaḷhikammaparibhaṇḍam¹⁰ pamsukūlacīvaraṇ ca appagghāni kāyabandhanaparissāvanasūcivāsisaṭṭhakāni cā 'ti sabbe pi aṭṭha parikkhāre¹¹ kāyapaṭibaddhe katvā maggaṁ paṭipanno kenaci aviheṭṭhiyamāno¹² sotthim gacchati, subbato ti¹³ lobhaniyāni hi cīvarādīni disvā corāpi haranti sumkikāpi kin nu kho etassa hatthe ti pattatthavikādīni sodhenti, subbato pana sullahukavutti tesam passantānam yeva sotthim gacchati, ten' assa sattamam pi bhadram eva, anapekkho va gacchatīti kāyapaṭibaddhato¹⁴ atirekassa vihare paṭisaṁmitassa
 20 kassaci parikkhārassa abhāvā vasanaṭṭhānam nivattitvāpi na oloketi, yaṁ disam gantukāmo hoti tam gacchanto anapekkho va gacchati¹⁵. Anurādhapurā nikkhamitvā thūpārāme pabbajitānam dvinnam kulaputtānam vuḍḍhataro¹⁶ viya. (—?)

Iti Sonakapaccekabuddho aṭṭha samānabhadrakāni¹⁷ ka-
 thesi, tato uttarim pana satam pi sahasam pi aparimāṇāni
 25 samānabhadrakāni¹⁸ esa kathetum samattho yeva, rājā pana kāmābhīratattā tam¹⁹ katham paṭicchinditvā²⁰ „mayham samānabhadrakehi attho n' atthīti“ attano kāmādhivimuttitām²¹ pakāsento āha:

20. Bahū pi bhadrakā ete yo²² tvaṁ bhikkhu pasamsasi,
 30 ahañ ca giddho kāmesu katham kāhāmi²³ Sonaka. 20.
 21. Piyā me mānusa kāmā atho divyāpi me piyā,
 atha kena nu vaṇṇena ubho loke labhāmase ti. 21.

¹ Cks so. ² Bā adds coro. ³ Bā adbhikāni. ⁴ Bā pi. ⁵ Bā ahinda-. ⁶ Bā viluppa-. ⁷ Ck virati, Bā harati. ⁸ Cks hīrathassa, Bā ahir-. ⁹ Bā parigañhikā. ¹⁰ Bā -daḷha-, Ck -daḷhīcevaḥḍam, Bā -daḷhikammaparidaṇḍam. ¹¹ Cks -ra, Cā -rā. ¹² Bā -hedha-. ¹³ Ck pubbako, Cks omit ti. ¹⁴ so Cks; Bā -bandhato. ¹⁵ Bā -tīti. ¹⁶ Cks bu-. ¹⁷ Bā -bhadragāthāyo. ¹⁸ Bā -bhadra-gāthani. ¹⁹ Bā tassa. ²⁰ Cā Bā pacchi. ²¹ Bā -muttataṁ. ²² Bā bahūni samānabhadrāni yo. ²³ Bā gāhā.

Tattha vaṇṇenā 'ti kāraṇena.

Ath naṃ paccekabuddho āha:

22. Kāme[su] giddhā kāmaratā kāmesu adhimucchitā¹
narā pāpāni katvāna upapajjanti duggatiṃ. 22.
23. Ye ca kāme pahatvāna² nikkhantā akutobhayā
ekodibhāvādhigatā na te gacchanti duggatiṃ. 23. 5
24. Upaman te karissāmi, taṃ suṇohi Arindama,
upamāya p' idh' ekacce³ atthaṃ jānanti paṇḍitā: 24.
25. Gaṅgāya kuṇapaṃ disvā vuyhamānaṃ mahaṇṇave
vāyaso samacintesi appapaṇṇo acetaso: 25. 10
26. Yānaṃ ca vat' idaṃ laddhaṃ bhakkho cāyaṃ anappako,
tattha rattim tattha divā tatth' eva nirato mano. 26.
27. Khādaṃ nāgassa maṃsāni pipam Bhāgīrasodakaṃ⁴
sampassaṃ vanacetyāni⁵ na palittha⁶ vihaṅgamo. 27.
28. Taṃ va otaraṇi⁷ Gaṅgā pamattaṃ kuṇape rataṃ
samuddaṃ ajjhagāhayi⁸ agati⁹ yattha pakkhinaṃ. 28. 15
29. So ca bhakkhaparikkhiṇo udāpatvā¹⁰ vihaṅgamo
na pacchato na purato n' uttaraṃ no¹¹ pi¹² dakkhiṇaṃ¹³ 29.
30. Dīpaṃ so na ajjhagacchi¹³ agati⁹ yattha pakkhinaṃ,
so ca tatth' eva pāpattha yathā dubbalako tathā. 30. 20
31. Taṃ ca sāmuddikā macchā kumbhīlā¹⁴ makarā susū
pasayhakārā khādiṃsu phandamānaṃ vipakkhinaṃ¹⁵. 31.
32. Evam eva tuvaṃ rāja¹⁶ ye c' aññe kāmabhogino
giddhā¹⁷ ce¹⁸ na vamiṣṣanti¹⁹ kākapaṇṇāya te vidū. 32.
33. Esā te upamā rāja atthasandassanī katā,
tvaṃ ca paṇṇāyase tena yadi kāhasi vā na vā ti. 33. 25

¹ Cks -ccitā. ² Ck pahi-, Bđ -hantvāna. ³ Cks pi idhe-, Bđ midhe-. ⁴ Ck pipasābhāgīrasodakaṃ, Bđ pivaṅgīkarasodakaṃ, Bs pivaṃ gaṅgīra-, read: -tho-dakaṃ? ⁵ Cks -vettāni. ⁶ Bđ palettha corr. to paletvā? ⁷ Bđs tañca-, Cks ohāriṇi. ⁸ Bđ ajjagāhasi, Cks ajjhagāhāsi. ⁹ Cks -tiṃ. ¹⁰ so Ck; Cs udapatvā, Bđs udaṃ patvā; read udapattha? ¹¹ Cks -ranto. ¹² C/s -ṇā. ¹³ Bđ najjhagā-gacchi, Bs najjhagāgacchi. ¹⁴ Cks -la. ¹⁵ Cks -itaṃ, Bđ -iṇaṃ, Bs -ikaṃ. ¹⁶ Ck Bđ -jā. ¹⁷ Bđ gicchā. ¹⁸ Cks ve. ¹⁹ Cks ga-.

Tattha pāpāniti mahārāja tvaṃ kāmaggiddho narā ca¹ kāme nissāya
kāyaduccaritatāni pāpāni katvā yattha supīnake pi dibbā ca mānusakā ca kāmā
na labhanti² taṃ duggatīṃ upapajjanti attho, pahatvānā 'ti khelapiṇḍaṃ
viya pahāya, akuto bhayā ti rāgādisu kuto ci anāgetabhaṃ, ekodibhāvādhi-
5 gatā ti ekodibhāvaṃ ekavihārikaṃ adhiḡatā, na te ti te evarūpā pabbajitā
duggatīṃ na gacchanti, upamante ti mahārāja dibbamānusakā kāme patthen-
tassa hatthikupaṇe paṭibaddhakākasadisassa tava ekaṃ upamaṃ karissāmi, taṃ
suṇhīti attho, kuṇapan ti hatthikaḷebaram³, mahāṇṇave ti gambhīra-
puthule⁴ uḍake eko kira mahāvāraṇo Gaṅgātīre caranto Gaṅgāya patitvā utta-
10 rituṃ asakkonto tatth' eva mato Gaṅgāya vuyhi. taṃ sandhāy' etaṃ vuttam,
vāyaso ti ākāsena gacchanto eko kāko, yānañca vatidan ti so evaṃ cintetvā
tattha niliyitvā idaṃ mayā hatthiyānaṃ laddhaṃ ettha nilīno sukhaṃ carissāmi
ayam eva ca me anappako bhakkho bhavissati idāni mayā aññattha gantuṃ na
vaṭṭatīti sannitṭhānaṃ akāsi, tattha rattin ti tassa⁵ rattīṃ ca divā ca tatth'
15 eva mano abhirato ahosi, na palitthā⁶ 'ti na uḍḍetvā⁷ pakkāmi, otaraṇīti⁸
samuddābhimukhī otaramānā, ohāraṇīti pi pāṭho, sā samuddābhimukhī ava-
haramānā⁹ ti attho, agatī yatthā 'ti samuddamajjhe sandhāyāha, bhak-
khaḡarikkhīṇo ti parikkhīṇabhakkho, uḍapatvā¹⁰ ti khīpe camme ca mañse
ca aṭṭisaṃghāṭe ūmivegena bhīṇo uḍake nimujji, aha so kāko uḍake patitṭhā-
20 tuṃ asakkonto uppati, evaṃ uppatitvā ti attho, agatī yattha pakkhinaṃ
ti yasmiṃ samuddamajjhe pakkhinaṃ agatī tattha so evaṃ uppatito, pacchimaṃ
disaṃ gantvā tattha patitṭhaṃ alabhitvā tato puratthimaṃ tato uttaraṃ tato
dakkhiṇaṃ ti catasso pi disā gantvā attano patitṭhānaṃ na ajjhagacchīti¹¹
adhiḡacchīti¹² attho, aha vāyaso evaṃ uppatitvā pacchimādisu¹³ ekekaṃ
25 disaṃ agaṇehi, dīpaṃ pana na ajjhagāmā ti evaṃ p' ettha attho daṭṭhabbo,
pāpatthā 'ti patito, yathā dubbalaḡo ti yathā dubbalaḡo pateyya tath' eva
patito, susū ti susunāmakā¹⁴ caṇḍamacchā, pasayhaḡāra ti añicchamānakaṃ
yeva balakkārena, vipakkhinaṃ¹⁵ ti viddhaṃsatapakkhakaṃ¹⁶, giddhā ce
vamissantīti¹⁷ yadi gijjhā hutvā kāme na vamiṣṣanti¹⁷ na chaḡḡessanti
30 kākapaññāya te samānapaññā¹⁸ ti⁹, iti te Buddhādayo paṇḡitā vidū vadanti
jānanti attho²⁰, atthasandassanīti atthapakāsikā²¹, tvañca paññāyase 'ti
paññāyissasi, i. v. h : mahārāja mayā hitakāmena tava ovādo diṇno, taṃ pana
tvaṃ yadi kāhasi devaḡo nībattissasi, yadi na kāhasi kāmapaṇike nīmuggo
jīvitapariyosāne nīraye nībattissasīti, evaṃ tvaṃ eva tena kāraṇa vā akāra-

¹ Cks add me. ² so all three MSS. for labbhanti? ³ Bā -varaṃ. ⁴ Ck re-
puthulodake. ⁵ Cks tassā ⁶ Ck palitā, Cs palitvā, Bā paletvā, Bs phaletthā.
⁷ Bā uppatetvā, Bs uppadhotvā. ⁸ Ck ohārāni, Cs ohāraṇīti. ⁹ Bā avaharaṇī.
¹⁰ so Cks; Bā udakaṃ patvā corr. to udam-? ¹¹ Ck ajjhabhāḡacchati, Cs
ajjhabhāḡacchīti, Bā ajjhabhāḡacchīti altered to -gāṇāḡacchīti. ¹² Bā nādhigac-
chati. ¹³ Bā mādisāsu. ¹⁴ Ck susukānāmekā, Cs -kā. ¹⁵ Cks pakkhan, Bā vi-
pakkhakan. ¹⁶ Bā viddhaṃsatapakkhakaṃ. ¹⁷ Cks ga-. ¹⁸ Bā -te ti kākassa-
māna-. ¹⁹ Bā omits ti. ²⁰ Cks omit a-. ²¹ Cks -itā.

ṇena vā sagge¹ vā niraye¹ vā paññāyissasi, ahaṃ pana bhavehi² mutto appaṭi-
sāndhiko ti; imaṃ³ pana ovādaṃ dentena paccekabuddhena naḍi dassitā, tāya
vuyhamānaṃ haṭṭhikuṇapaṃ dassitaṃ, kuṇapakhādako kāko dassito, tassa⁴ kuṇa-
paṃ khāditvā paṇīyam pivanakālo⁵ dassito, ramaṇīyavanasaṇḍadassanaḥkalo das-
sito, kuṇapassa nadiyā vuyhamānassa samuddappaveso dassito, samuddamajjhe
kākassa haṭṭhikuṇape paṭiṭṭhaṃ alabhitvā vināsaṃ pattakālo dassito, tattha naḍi
viya anamataggo saṃsāro daṭṭhabbo, nadiyā vuyhamānaṃ haṭṭhikuṇapaṃ viya
saṃsāre pañcakāmaguṇaṃ, kāko viya bālaputhujjano, kākassa kuṇapaṃ khāditvā
paṇīyaṃ pivanakālo viya puthujjanassa kāmaguṇaṃ⁶ paribhuñjitvā somanassika-
kālo⁷, kākassa kuṇape laggass' eva ramaṇīyavanasaṇḍadassanaṃ⁸ viya puthuj-
janassa kāmaguṇe laggass' eva savanavasena aṭṭhatimsāurammaṇadassanaṃ, ku-
ṇape samuddaṃ paviṭṭhe⁹ kākassa paṭiṭṭhaṃ¹⁰ labhitaṃ asakkontassa vināsaṃ
pattakālo viya bālaputhujjanassa kāmaguṇagiddhassa pāpapaṇāyanaṃ kusala-
dhamme paṭiṭṭhaṃ alabhitvā mahāniraye mahāvināsaṃ pattaṃ ti¹¹.

Evam assa so imāya upamāya ovādaṃ datvā idāni tam
eva ovādaṃ thiraṃ katvā paṭiṭṭhapetuṃ g. ā.:

34. Ekavācam pi dvevācam bhāṇeyya anukampako

taduttariṃ¹² na bhāseyya dāso ayirassa¹³ santike ti. 34.

Tattha na bhāseyyā 'ti vacanaṃ agaṇhantassa hi tato¹⁴ uttariṃ bhā-
samāno hi sāmikassa santike dāso viya hoti, dāso hi sāmike kathaṃ gaṇhante
pi agaṇhante pi katheti yeva, tena vuttaṃ taduttariṃ¹² na bhāseyyā 'ti.

35. Idaṃ vatvāna pakkāmi Sonako amitabuddhimā

vehāse antalikkhasmiṃ anusāsivāna khattiyaṃ ti 35.

abhisambuddhagāthāyaṃ.

Tattha idaṃ vatvāna 'ti bhikkhave so paccekabuddho amitāya lokuttara-
buddhiyā amitabuddhimā idaṃ vatvā iddhiyā uppatitvā sace pabbajissasi tav'
eva nore pabbajissasi tav' eva dinno te mayā ovādo appamatto hohīti evaṃ
anusāsivāna khattiyaṃ pakkāmi.

Bo. pi taṃ ākāseṇa gacchantam yāva dassanapathā¹⁵
olokento ṭhatvā tasmiṃ cakkhupathe atīte¹⁶ saṃvegaṃ paṭi-
labhitvā cintesi: „ayaṃ brāhmaṇo hīnaṇḍacco¹⁷ samāno asam-
bhinnakhattiyavamaṃse¹⁸ jātassa mama matthake attano pāda-

¹ Cks -ena. ² Bds sabbabh-. ³ Cks idaṃ. ⁴ Ck tathassa. ⁵ Ck picana-, Cs pi
pana-. ⁶ Bā -ṇe. ⁷ Cks -itakālo. ⁸ Ck -i, Cs -nī. ⁹ Cks -o. ¹⁰ Cks
paṭiṭṭhita. ¹¹ so Cks for pattakālo? Bds pattitidaṭṭhabba. ¹² Bā tat-. ¹³ Bā
ayyassa. ¹⁴ Bā adds ce. ¹⁵ Bā dissana-. ¹⁶ Bds atikkamante. ¹⁷ Cks brāh-
maṇḍacco. ¹⁸ Ck -nno -so, Cs -nne - -se.

rajaṃ okiranto ākāsaṃ uppativā gato, mayāpi ajj' eva nik-
khamitvā pabbajitum vaṭṭatīti" so r. niyyādetvā pabbajitukāmo
gāthadvayam ā.:

36. Ko nu 'me rājakattāro sūtā veyyattim āgatā¹,
5 rajjaṃ niyyādayissāmi, nāhaṃ rajjena-m-atthiko. 36.
37. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
māhaṃ² kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā³ ti. 37.

Tattha ko nu me ti kuhin nu ime, rājakattāro ti ye rājārahaṃ⁴ abhi-
siñcivā rājānaṃ karonti, sūtā veyyattimāgatā⁵ ti sūtā ca ye ca aññe⁶
10 veyyattabhāvaṃ⁷ āgatā mukhamaṅgalikā, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko,
ko jaññā maraṇaṃ suve ti maraṇaṃ ajja⁸ suve vā ti idaṃ ko⁹ jānituṃ
samattho.

Evam r. niyyādentassa sutvā amaccā āhaṃsu:

38. Atthi te daharo putto Dīghāvu raṭṭhavaddhano¹⁰,
15 taṃ rajje abhisiñcassu, so no rājā bhavissatīti. 38.
Tatoparaṃ raññā vuttagātham ādiṃ katvā uttānasam-
bandhagāthā¹¹ pālinayen' eva veditabbā.
39. Khippaṃ kumāraṃ ānetha Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
taṃ rajje abhisiñcassu, so vo¹² rājā bhavissati. 39.
20 40. Tato kumāraṃ ānesuṃ Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
taṃ disvā ālapi rājā ekaṃputtaṃ manoramaṃ: 40.
41. Saṭṭhi¹³ gāmasahassāni paripuññāni sabbaso —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi¹⁴ te. 41.
42. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
25 māhaṃ kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā. 42.
43. Saṭṭhi nāgasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
suvaṇṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā 43.
44. Ārūlhā gāmaṇiyehi tomaraṃkusapaṇihi —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 44.

¹ Cks sudā-, Bā sutāveyatta-. ² Ck mahāṃ, Bāś nāhaṃ. ³ Bā anvagā. ⁴ Bā
rājā-. ⁵ Cks sudā-, Bā sutāveyatta- corr. to suddhāve-. ⁶ Bāś sudā-, Cks
sūtā va aññe ca. ⁷ Bāś byatta-. ⁸ Bāś add vā. ⁹ Bā adds na. ¹⁰ Bā -vaddhano.
¹¹ Bā uttānatthasam-. ¹² Ck ce. ¹³ Cks saṭṭhiṃ throughout. ¹⁴ Cks -tayāmi.

45. Ajj' eva etc. 45.
46. Saṭṭhi assasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
ajāṇīyā va jāṭiyā sindhavā sīghavāhino¹ 46.
47. Ārūlhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi² —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 47. 5
48. Ajj' eva etc. 48.
49. Saṭṭhi rathasahassāni sannaddhā ussitaddhajā
dīpā³ atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 49.
50. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammahi —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 50. 10
51. Ajj' eva etc. 51.
52. Saṭṭhi dhenusahassāni rohaññā⁴ puṅgavūsabhā —
tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 52.
53. Ajj' eva etc. 53.
54. Soḷasitthisahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
vicitrahatthābharanā⁵ āmuttamaṇikuṇḍalā —
tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 54. 15
55. Ajj' eva etc. 55.
56. Daharass' eva me tāta mātā matā⁶ ti me sutam,
tayā vinā aham tāta jīvitum hi na ussahe. 56. 20
57. Yathā āraññakaṃ nāgaṃ poto anveti pacchato
jessantaṃ giriduggesu samesu visamesu ca 57.
58. Evaṃ taṃ anugacchāmi pattam⁷ ādāya pacchato,
subharo te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharo. 58.
59. Yathā sāmuddikaṃ nāvaṃ vāṇijānaṃ dhanesinaṃ
vohāro tattha gaṇheyya vāṇijā vyasanī⁸ siyā⁹ 59. 25
60. Evam evāyaṃ puttakali¹⁰ antarāyakaṃ mamaṃ¹¹,
imaṃ kumāraṃ pāpetha pāsādaṃ rativaddhanaṃ. 60.

¹ Ck dīghavāyano. C^s sīghavāhito, B^d sīghavāhaṇā, B^s sīghavāhaṇā. ² B^d in-
driyācāpa-, C^s illiyocāpa-. ³ B^d -e. ⁴ C^s -hañña. ⁵ B^d vicittavattā-. ⁶
C^k B^d mātā. ⁷ B^d pu-. ⁸ B^d byasanam. ⁹ so all three MSS. for siyūṃ.
¹⁰ C^s -lith. ¹¹ B^d mama.

61. Tattha kambussahatthāyo¹ yathā Sakkaṃ va accharā
tā naṃ tattha ramessanti², tāhi-m-eso³ ramissati. 61.
62. Tato kumāraṃ pāpesuṃ pāsadaṃ rativaddhanaṃ,
taṃ disvā avacum⁴ kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhaddhanaṃ: 62.
- 5 63. Devatā nu si gandhabbo ādu Sakko purindado,
ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayā⁵. 63.
64. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
Kāsirañño ahaṃ putto Dīghāvu raṭṭhavaddhanaṃ. 64.
65. Mama⁶ bharatha, bhaddaṃ vo, ahaṃ bhaddā bhavāmi vo.
Taṃ tattha avacum kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ:
10 kuhim rājā anupatto, ito rājā kuhim gato. 65.
66. Paṃkaṃ rājā atikkanto thale rājā patiṭṭhito
akaṇṭakaṃ agahanaṃ paṭipanno mahāpathaṃ. 66.
67. Ahañ ca paṭipanno 'smi maggaṃ duggatigāminam
sakaṇṭakaṃ sagahanaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 67.
- 15 68. Tassa⁷ te sāgataṃ⁸ rāja sīhassēva giribbajam,
anusāsa mahārāja, tvaṃ no⁹ sabbāsaṃ issaro ti.

Tattha khīppan ti tena hi taṃ sīghaṃ ānetha, ālapīti saṭṭhi gāmasa-
hassānīti ādīni vadanto ālapi, sabbālaṃkārabhūsitā ti te nāgā sabbehi
20 sīsūpagādīhi alaṃkārehi bhūsitā, hemakappanavāsasā ti suvaṇṇakhacitena
kappanena paṭicchannasarīrā, gāmaṇīyehīti hatthācariyehi, ajāṇīyā vā 'ti
kāraṇākāraṇā¹⁰ jānanakā va¹¹, jātiyā sindhavā ti sindhavaratṭhena¹² Sindhu-
nadītīre jātā, gāmaṇīyehīti assācariyehi, illiyācāpadhārīhīti¹³ illiāvudhañ
ca¹⁴ cāpāvudhañ ca dhārentehi, dīpā atho pi veyyagghā ti dīpicamma-
25 vyagghacammaparivārā¹⁵, gāmaṇīyehīti rathikehi, vammīhīti¹⁶ sannaddha-
vammehi¹⁷, rohaññā ti rattavaṇṇā, puṇḍavūsabhā ti usabhasaṃ-
khātena jeṭṭhakapuṇḍavena samannāgatā, daharasseva me ti atha naṃ ku-
māro tāta mama¹⁸ daharasseva¹⁹ sato mātā matā²⁰ iti mayā sutaṃ so 'haṃ
tayā vinā jīvituṃ na sakkhissāmi ti ā, poto ti taruṇapotako, jessantan ti
vicarantaṃ, sāmuddikaṃ-ti samudde vicarantaṃ, dhanesinaṃ ti dhanam
30 pariyesantānaṃ, vohāro ti tasmīn ohārento²¹ heṭṭhā kaḍḍhanaṃko vālamaccho

¹ Bā kammusa-, B° kammussa-. ² Bās -issanti. ³ Cs Bā ceso. ⁴ Cks ālapuṃ.

⁵ Bā adds kumārōha. ⁶ Bā maṃ maṃ, B° mamaṃ. ⁷ Bā tattha. ⁸ Bā svā-.

⁹ Cks so. ¹⁰ Bā -ṇam. ¹¹ Bā vijānanakā ca, Cks -ko va. ¹² Bā jātiyā sin-

dhuratṭhe. ¹³ Bās indriyā-. ¹⁴ Bās indriyāvu-. ¹⁵ Cks -pārā. ¹⁶ Bā cariyehi

vammībhīti, Cks cammīhīti. ¹⁷ Cks -cammehi. ¹⁸ Bā adds tāta mama. ¹⁹ Bā

adds me. ²⁰ Bā mātā. ²¹ Bā vicitravohāro in the place of tasmīn -.

vā udakarakkhaso vā āvaṭṭo vā, tatthā 'ti tasmīn samudde, vāpijā vya-
 sanī siyā ti atha te vāpijā vyasanasampattā bhaveyyum, siyū¹ ti vā pātho.
 puttakalīti puttālāmakō puttakālakaṇṇī, kumāro puna kiñci vatuum na visahī²,
 atha rājā amacce āṇāpento iman ti ādim ā., tattha kambussahatthāyo ti
 kambussam vuccati suvaṇṇam, suvaṇṇābharanābhūsitahatthāyo ti attho, yathā 5
 ti yathā icchanti tathā³, evam vatvā M. tatth' eva tam abhisīcāpetvā nagaram
 pāhesi, sayam pana ekako va uyyānā nikkhamitvā Himavantaṁ pavisitvā rama-
 ṇīye bhūmibhāge paṇṇasālāṁ māpetvā isipabbajjāṁ pabbajitvā vanamūlaphalā-
 hāro yāpesi, mahājano pi kumāraṁ Bārāṇasīṁ pavesesi, so nagaraṁ padakkhi-
 ṇaṁ katvā pāsādaṁ abhirūhi⁴, tam atthaṁ pakāsento S. tato ti ādim ā., tam 10
 disvā avacum kaṇṇā ti tam mahantena sirisobhaggena āgataṁ disvā asuko
 nam' eso ti ajānantiyo va tā nāṭakittiyo avocum, mama⁵ bharathā 'ti maṁ
 icchatha, paṁkan ti rāgādikilesapaṁkaṁ, thale ti pabbajjāya, akaṇṭakan ti
 rāgakaṇṭakādirahitaṁ, teh' eva gahanehi agahanaṁ, mahāpathan ti sagga-
 mokkhaḡāmināṁ mahāmaggaṁ paṭipanno, yenā 'ti yena micchāmaggaṁ dugga- 15
 tiṁ gacchanti tam ahaṁ paṭipanno ti vadati, tato tā cintesum: rājā tava amhe
 pahāya pabbajito, ayam pi kāmesu viharantarūpo⁶, sace naṁ nābhiramessāma
 nikkhamitvā pabbajeyya, abhīraṇānākāraṁ assa karissāma 'ti, atha naṁ abhi-
 nandantiyo osānagātham āhaṁsu, tattha giribbajan ti sīhapotikānaṁ⁷ vasa-
 naṭṭhānaṁ kaṇṇanaguhaṁ, kesarasīhassa āgataṁ viya tassa tava āgataṁ suā- 20
 gataṁ⁸, tvanno ti tvam sabbāsam pi amhākam issaro sāmiti.

Evaṁ ca pana vatvā sabbe turiyāni paggaṇhiṁsu, nānap-
 pakārāni naccagītāni vattayīṁsu⁹, yaso mahā ahoṣi, so yasa-
 matto¹⁰ pitaraṁ na sari, dhammena pana¹⁰ r. kāretvā yathā-
 kammaṁ gato, Bo. pi jhānābhīṇṇaṁ¹² nibbattetvā¹³ Brahmalo- 25
 kūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahābbhinikkha-
 manāṁ nikkhanto yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā paccekabuddho pari-
 nibbāyi, putto Rāhulakumāro ahoṣi, Arindamarājā aham evā“ 'ti.
 Sonakajātakam.

30

2. Saṅkiccajātaka.

Disvā nisinnaṁ rājānan ti. Idaṁ S. Jīvakambavane v.
 Ajātasattussa pitughātakammaṁ ā. k. So hi Devadattaṁ nissāya

¹ B^d sīghan. ² B^d -hati. ³ B^ds add karonti. ⁴ B^ds -ruyi. ⁵ B^ds mamaṁ.

⁶ so C^ks; B^ds virattacittarūpo. ⁷ C^ks -ikaṁ. ⁸ C^ks omit su-. ⁹ B^ds pavattiṁsu.

¹⁰ B^d yasasampatto. ¹¹ B^ds omit pana. ¹² B^ds ā-. ¹³ all three MSS. -ttitvā.

- tassa vacanena pitaraṃ ghātāpetvā Devadattassa saṃghabhedāvasāne bhinnaparisaṃsa roge uppanne „T-aṃ khamāpessāmiti“¹ mañcasīvikāya Sāvattihim² gacchantassa Jetavanadvāre paṭhaviṃ pavitṭhabbhavaṃ sutvā „Devadatto Sammāsambuddhassa paṭipakkho hutvā paṭhaviṃ
- 5 pavisitvā avicīparāyano jāto, mayāpi taṃ nissāya pitā dhammiko dhammarājā ghātito, aham pi nu kho paṭhaviṃ pavisissāmiti“ bhīto rajjasiriyā cittassādaṃ alabhi³, „thokaṃ niddāyissāmiti“ niddaṃ upa-gatamatto navayojanabahalāya⁴ ayapaṭhaviyaṃ⁵ pādetvā ayasūlehi koṭṭiyamāno⁶ viya sunakhehi luñcitvā khajjamāno viya bheravaravena
- 10 viravanto⁷ utṭhāsi, ath' ekadivasam komudiyā cātumāsiniyā amacca-gaṇaparivuto attano yasaṃ oloketvā „mama pitu yaso ito“⁸ mahanta-taro, tathārūpaṃ⁹ nāmāhaṃ dhammarājā¹⁰ Devadattaṃ nissāya ghātesin“ ti cintesi, tass' evaṃ cintentass' eva kāye dāho uppajji, sakalasarīraṃ sedatintaṃ ahosi, tato „ko nu kho mama imaṃ bhayaṃ
- 15 vinodetīti“ cintetvā „thapetvā Dasabalaṃ añño n' atthīti“ cintetvā¹¹ „ahaṃ T-assa mahāparādhiko, ko nu kho maṃ“¹² netvā dassessatīti“ cintento „na añño koci aññatra Jivakā“ ti sallakkhetvā tassa gahetvā gamanūpāyaṃ karonto „ramaṇiyā vata bho dosinā rattīti“ udānaṃ udānetvā „kin nu khv-ajja samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā payirupā-
- 20 seyyamā“ ti vatvā purāṇasāvakādīhi purāṇādīnaṃ guṇe kathite tesam vacanaṃ anādiyitvā Jivakaṃ paṭipucchitvā tena T-assa guṇaṃ kathetvā „taṃ devo“¹³ Bhagavantaṃ¹⁴ payirupāsātū“ ti vutte hatthiyānāni kappā-petvā¹⁵ Jivakambavanaṃ gantvā T-aṃ upasaṃkamitvā vanditvā T-ena katapaṭisaṇthāro sandiṭṭhikaṃ sāmāññaphalaṃ pucchitvā T-assa ma-
- 25 dhurasāmaññaphaladhammadesanaṃ¹⁶ sutvā suttapariyosāne upāsa-kattaṃ paṭivedetvā T-aṃ khamāpetvā pakkāmi. So tato paṭṭhāya dānaṃ dento sīlaṃ rakkhanto T-ena saddhiṃ saṃsaggaṃ katvā madhuradhammakathaṃ suṇanto kalyāṇamittasaṃsaggena pahīnabhayo vigatalomahaṃso hutvā cittassādaṃ paṭilabhi¹⁷, sukhena¹⁸ cattāro
- 30 iriyāpathe kappesi. Ath' ekadivasam dh. k. s.: „āvuso, Ajātasattu pitughātakammaṃ katvā bhayappatto ahosi, rajjasirīm nissāya cittassā-daṃ alabhanto sabbiriyāpathesu dukkhaṃ anubhosi, so dāni T-aṃ āgamma kalyāṇamittasaṃsaggena vigatabhayo issariyasukhaṃ anu-bhotīti“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā

¹ Bā -matī. ² Ck -iyam. ³ so Cks; Bā na labhi. ⁴ Bā -yam. ⁵ Bā ayamahāpaṭhaviyaṃ, Cks paṭhaviṃ. ⁶ Bā koṭi-. ⁷ Bā vihar-. ⁸ Cks add ca. ⁹ Cks -pā. ¹⁰ Bā -jānaṃ. ¹¹ Bā nātvā. ¹² Cks me in the place of kho maṃ. ¹³ Cks vo. ¹⁴ Cks bhavantaṃ. ¹⁵ Ck sampā-, C kampā-. ¹⁶ Bā madhuraṃ-. ¹⁷ Bā -itva. ¹⁸ Ck sumukhena.

„imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa pitu-
ghātakammaṃ katvā maṃ nissāya sukhaṃ sayīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Brahmadatto¹ Brahmadattakumārāṃ nāma puttāṃ
paṭilabhi. Tadā Bo. purohitassa gehe paṭisandhiṃ gaṇhi,
jātassa c' assa Saṃkiccakumāro ti nāmaṃ karimsu. Te 5
ubho pi rājanivesane ekato va vaḍḍhimsu, aññamaññasahāyakā²
hutvā vayappattā Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā
paccāgamimsu. Atha rājā puttassa uparajjāṃ adāsi, Bo. pi
uparājass' eva santike ahosi. Ath' ekadivasāṃ uparājā pitu
uyyānakīlaṃ gacchantassa mahantaṃ yasaṃ disvā tasmīṃ 10
lobhaṃ uppādetvā „mayhaṃ pitā mama bhātisadisō³, sace
etassa maraṇaṃ olokessāmi mama mahallakakāle r. labhissāmi,
tadā laddhena pi rajjena ko attho⁴, pitaraṃ māretvā r. kāressā-
mīti⁵“ cintetvā B-assa tam atthaṃ ārocesi. Bo. „samma,
pitughātakammaṃ nāma bhāriyaṃ nirayamaggo, na sakkā 15
etaṃ kātum, mā karīti“ paṭibāhi. So punappuna pi kathetvā
yāvatiyaṃ tena paṭibāhito pādamūlikehi saddhiṃ mantesi, te
sampaṭicchitvā rañño⁶ maraṇūpāyaṃ vīmaṃsimsu. Bo. tam
pavattim ātvā „nāhaṃ etehi saddhiṃ ekato⁷ bhavissāmīti“
mātāpitara anāpucchitvā aggadvārena nikkhamitvā Himavantaṃ 20
pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā jhānābhīññaṃ⁸ nibbattetvā
vanamūlaphalāhāro vihāsi. Rājakumāro pi tasmīṃ gate pitaraṃ
māretvā mahantaṃ yasaṃ anubhavi. „Saṃkiccakumāro kira
isipabbajjāṃ pabbajito“ ti sutvā bahū kulaputtā nikkhamitvā
tassa santike pabbajimsu, so mahatā isigaṇena parivuto tattha 25
vasi sabbehi samāpattilābhīhi⁹ yeva. Rājā pitaraṃ māretvā
appamattakaṃ yeva kālaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā¹⁰ tato
paṭṭhāya bhīto cittassādaṃ alabhanto nirāye kammakaraṇappatto
viya ahosi. So B-aṃ anussaritvā „sahāyo me 'pitughāta-
kammaṃ bhāriyaṃ' ti paṭisedhetvā maṃ attano kathaṃ gāha- 30
petum asakkonto attānaṃ niddosaṃ katvā palāyi, sace so idha

¹ Bds add r. kārento. ² Bā -ññamsa-. ³ Bds bhātikasa-. ⁴ Cks add ti. ⁵ Bā
gaṇhissāmīti. ⁶ Cks omit rañño. ⁷ Bā -ko. ⁸ Bā -ā. ⁹ Ck -hi, Bds -ino.

¹⁰ Cks anuvibh-.

abHAVISSA na me pitughātakammaṃ kātuṃ adassa, idam pi me
 bhayaṃ hareyya, kahan nu kho¹ etarahi viharati, sac' assa² va-
 sanatṭhānaṃ jāneyyaṃ pakkosāpeyyaṃ, ko nu kho me tassa vasa-
 natṭhānaṃ āroceyyā³ "ti cintesi. So tato paṭṭhāya antopure ca
 5 rājasabhāyaṃ ca B-ass' eva vaṇṇaṃ bhāsati. Evaṃ addhāne gate
 B. „rājā maṃ saratīti, mayā tattha gantvā⁴ dh. desetvā taṃ⁵
 nibbhayaṃ katvā āgantūṃ vaṭṭatīti⁶ paṇṇāsa vassāni Himavante
 vasitvā pañcasatatāpasaparivuto ākāseṇa gantvā Dāyapasse
 nām' uyyāne otaritvā isigaṇaparivuto silāpatṭe nisīdi. Uyyāna-
 10 pālo taṃ disvā „bhante gaṇasatthā ko nāmā⁷ "ti pucchi,
 „Saṃkiccapaṇḍito nāmā⁸ "ti ca⁹ sutvā sayam pi sañjānitvā
 „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh' eva hottha, amhākaṃ
 rājā tumhe daṭṭhukāmo¹⁰ "ti vatvā vanditvā vegena rājakulaṃ
 gantvā tassa āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tassa santikaṃ
 15 gantvā⁶ kattabbayuttakaṃ upacāraṃ katvā pañhaṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. ā.:

1. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ Brahmādattaṃ rathesabhaṃ
 ath' assa paṭivedesi yassāsi anukampako: 69.
2. Saṃkicc' āyaṃ anuppatto isīnaṃ sādhusammato,
 20 taramānarūpo niyyāhi⁷, khippaṃ passa mahesinaṃ. 70.
3. Tato [ca] rājā taramāno yuttam āruya sandanaṃ
 mittāmaccaparibbūlho agamāsi rathesabho. 71.
4. Nikkhippa pañca kakudhāni Kāsīnaṃ ratthavaḍḍhanaṃ
 vālavijāniṃ uṇhisāṃ khaggaṃ⁸ chattaṃ upāhanaṃ⁹ 72.
5. Oruya rājā yānaṃhā ṭhapayitvā paṭicchadaṃ
 25 āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ Saṃkiccā upasaṃkamaṃ. 73.
6. Upasaṃkamitvā [so] rājā sammodi isīnā saba,
 taṃ kathaṃ vītisāretvā ekamantaṃ upāvisi. 74.
7. Ekamantaṃ nisīno va yathā¹⁰ kālaṃ amaññatha
 30 tato pāpāni kammāni pucchitūṃ paccapajjatha. 75.
8. Isīṃ pucchāmi Saṃkiccaṃ isīnaṃ sādhusammataṃ
 āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ isisaṃghapurakkhataṃ: 76.

¹ Bās add so. ² Bā sacetassa. ³ Bā addis tassa. ⁴ Bā omits taṃ. ⁵ Bā omits ca. ⁶ Cā āg-, Cā ag-. ⁷ Bā niyyāti. ⁸ Bā -a. ⁹ Bās chattañcup-. ¹⁰ Bā atha.

9. Kaṁ gatiṁ¹ pecca gacchanti narā dhammācārino,
aticeṇṇo mayā dhammo, tam me akkhāhi pucchito. 77.

Ta. disvā ti bhikkhave so uyyānapālo rājānaṁ rājasabhāya² nisinnaṁ
disvā, athassā 'ti evaṁ nisinnaṁ disvā atha tassa paṭivedesi yassāsīti vadanto,
ārocesīti attho, yassāsīti mahārāja yassa tvaṁ anukampako muducitto āsi³ 5
yassa abhiñṇaṁ vaṇṇaṁ payirudāhāsi so ayaṁ Saṅkicco isīnaṁ antare sādhu
latṭhako⁴ ti sammato anuppatto tava uyyāne silāpatṭe isigaṇaparivuto kañcana-
paṭimā viya nisīnuo, taramānarūpo ti mahārāja pabbajitā nāma kule vā gaṇe vā
alaggā tumbhakaṁ anāgacchantānaṁ eva⁵ pakkameyyuṁ⁶ tasmā taramānarūpo khip-
paṁ niyyāhi mahantānaṁ silādiguṇānaṁ esitattā⁷ gavesitattā⁸ mahesinaṁ, tato 10
ti bhikkhave so rājā tassa vacanaṁ sutvā tato tassa vacanato anantaram eva,
nikkhippā 'ti nikkhipitvā, tassa kira uyyānadvāraṁ patvā va etad ahoṣi: pabba-
jitā nāma garuṭṭhāniyā Saṅkiccatāpasassa santikaṁ uddhatavesena gantuṁ ayuttan
ti so mañcittasuvapṇadaṇḍaṁ vālavijāniṁ kañcanamayaṁ uphāsapattaṁ supari-
khittaṁ maṅgalakhaḍḍaṁ setacchattaṁ sovaṇṇapādukaṁ ti imāni pañca rājaka- 15
kudhabhaṇḍāni apanesi tena vuttaṁ nikkhippā 'ti, paṭicchadanti tad⁹ eva
rājakakudhabhaṇḍaṁ ṭhapayitvā bhaṇḍāgarikassa hatthe datvā, Dāyapassasmiṁ
ti evaṁnāmake uyyāne, atha kālāṁ amaññiṭṭhā 'ti atha so idāni me pañ-
haṁ pucchituṁ kālo ti jāni¹⁰, Pāliyaṁ pana yathā¹² kālāni ti āgataṁ, tassa
kālānurūpena pañhapucchanaṁ¹² amaññiṭṭhā 'ti attho, paccapajjathā 'ti 20
paṭipajji, peccā 'ti paṭigantvā, paralokassa vā nāmaṁ etaṁ¹³, tasmā paraloke¹⁴
ti attho, mayā ti bhante mayā sucaritadhammo¹⁵ atikkanto pitughātakammaṁ
kataṁ, tamme¹⁶ akkhāhīti tasmā me¹⁷ akkhāhi¹⁸; kaṁ gatiṁ¹⁹ pitughātakā
gacchanti katarasmiṁ niraye paccantīti pucchati, so taṁ sutvā tena hi mahārāja
suṇohīti vatvā ovādaṁ tāva adāsi. 25

S. tam atthaṁ āvikaronto āha:

10. Isi avaca Saṅkicco Kāsīnaṁ raṭṭhavaḍḍhanaṁ
āsīnaṁ Dāyapassasmiṁ, mahārāja suṇohi me: 78.
11. Uppathena vajantassa yo maggaṁ anusāsati
tassa ve vacanaṁ kayirā nāssa²⁰ maggeyya kaṇṭako. 79. 30
12. Adhammaṁ paṭipannassa yo dhammaṁ anusāsati
tassa ve vacanaṁ kayirā na so gaccheyya duggatin ti²¹. 80.

Ta. uppaṭthenā 'ti corehi pariyuṭṭhitamaggena, maggamanusāsatiṭ
khemam maggaṁ akkhāti, nāssa maggeyya kaṇṭako ti tassa ovādakārassa

¹ all three MSS. -i. ² Bds -yaṁ. ³ Bā ahoṣi. ⁴ Bā laddhako. ⁵ Bds anāgacchantā-
naññeva, Cks gac-. ⁶ Cks -eyya. ⁷ Cks mahantaṁ -- guṇaṁ esitattaṁ. ⁸ Cks
passa in the place of gavesitattā. ⁹ Bā tam ¹⁰ Bds jānāti. ¹¹ Cks tathā. ¹²
Cks pañhaṁ-. ¹³ Cs nāmatametaṁ, Bā nāmetam. ¹⁴ Cks -ko. ¹⁵ Cks add ti.
¹⁶ Cks kammaṁ, Bs yamme. ¹⁷ Ck ce. ¹⁸ Bds omit tasmā me a-. ¹⁹ all three
MSS. -i. ²⁰ Bā na-. ²¹ Cks -tiṁ, omitting ti.

purisassa mukhaṃ corakaṇṭako na passeyya, yo dhammaṃ ti yo sucarita-
 dhammaṃ ācikkhati, na so ti so puriso nirayādibhedāṃ duggatīṃ na gaccheyya,
 uppathasadi so hi mahārāja adhammo maggasadi so sucaritadhammo, tvaṃ pana
 pubbe pitaraṃ ghātevā rājā homīti mayhaṃ kathetvā mayā paṭibāhito, mama
 5 vacanaṃ akatvā pitaraṃ māretvā¹ idāni socasi, paṇḍitānaṃ ovādaṃ akarontā
 nāma coramaggaṃ² paṭipannā viya mahāvyaśanaṃ pāpuṇantīti.

Evam assa ovādaṃ datvā upari dhammaṃ desento ā.:

13. Dhammo patho³ mahārāja adhammo pana uppatho,
 adhammo nirayaṃ neti
 10 dhammo pāpeti suggatīṃ. 81. (IV ⁴⁹⁶/₁₈).
14. Adhammacārino rāja narā visamañivino
 yaṃ gatiṃ pecca gacchanti niraye te suṇohi me: 82.
15. Sañjīvo Kālasutto ca Saṃghāto dve ca Roruvā
 athāparo Mahāvīci Tapano ca Patāpano. 83.
16. Icc-ete aṭṭha nirayā akkhātā duratikkamā
 ākiṇṇā luddakammehi paccekā soḷas' ussādā 84.
17. Kadariyātapanā. ghorā accimantā mahabbhayā
 lomahaṃsanarūpā ca bhesmā⁴ paṭibhayā dukhā 85.
18. Catukkaṇṇā catudvārā vibhattā bhāgasā mitā
 20 ayopākārapariyantā ayasā paṭikujjitā. 86.
19. Tesāṃ ayomayā bhūmi jalitā tejasā yutā,
 samantā yojanasataṃ phuṭā tiṭṭhanti sabbadā. 87.
20. Ete patanti niraye uddhapādā avamsirā
 isiṇaṃ ativattāro⁵ saññātānaṃ tapassinaṃ. 88.
21. Te bhūnahuno⁶ paccanti⁷ macchābhilā⁸ katā yathā
 25 saṃvacchare asaṃkheyye narā kibbisakārino. 89.
22. Dayhamānena gattera niccaṃ santarabāhiraṃ
 nirayā nādhigacchanti dvāraṃ nikkhamanesino. 90.
23. Puratthimena⁹ dhāvanti tato dhāvanti pacchato,
 30 uttarena pi dhāvanti tato dhāvanti dakkhiṇaṃ,
 yaṃ yaṃ dvāraṃ gacchanti taṃ taṃ devā pithiyare¹⁰. 91.

¹ Bā ghātetvā. ² Bā -a. ³ Cs Bā pantho. ⁴ Bds bhasmā. ⁵ Cks -cattāro.

⁶ Ck guṇāhuno. ⁷ Bā paccanti. ⁸ Bā macchābhilā, Cks -bila. ⁹ Cks add pi.

¹⁰ Bā pidhiyyare.

24. Bahūni vassasahassāni¹ janā nirayavāsino²
bāhā paggayha kandanti patvā dukkhaṃ anappakaṃ. 92
25. Āsivisaṃ va kupitaṃ tejasim³ duratikkamaṃ
na sādhurūpe⁴ āside⁵ na saññatānaṃ tapassinaṃ. 93.
26. Atikāyo mahissāso Ajjuno Kekakādhipo
sahassabāhu ucchinno isim āsajja Gotamaṃ. 94. 5
27. Arajaṃ⁶ rajasā Vacchaṃ Kisam avakiriya Daṇḍaki
tālo va mūlato⁷ chinno, sa rājā vibhavaṃ gato. 95.
28. Upahacca⁸ manaṃ⁹ Mejjho¹⁰
Mātāṅgasmiṃ yasassine¹¹ (IV $\frac{389}{27}$)
sapārisajjo ucchinno, Mejjhāraññaṃ¹² tadā ahu. 96. 10
29. Kaṇhadipāyaṇ' āsajja isim Andhakaveṇhuyo¹³
aññaññaṃ¹⁴ musale hantvā sampattā Yamasādanaṃ¹⁵. 97.
30. Athāyaṃ isinā satto¹⁶ antalikkhacaro¹⁷ pure (III $\frac{460}{1}$)
pāvekkhi paṭhaviṃ Cecco hīnatto patta pariyāyaṃ¹⁸. 98. 15
31. Tasmā hi chandāgamaṇaṃ na-ppasaṃsanti paṇḍitā,
aduṭṭhacitto bhāseyya giraṃ saccupasaṃhitāṃ, 99. (III $\frac{460}{3}$)
32. Manasā ce paduṭṭhena yo naro pekkhate¹⁹ muniṃ
vijjācaraṇasampannaṃ gantā²⁰ so nirayaṃ adho. 100.
33. Ye vaddhe²¹ paribhāsenti²² pharusūpakkamā janā
anapaccā adāyādā tālavatthu²³ bhavanti te. 101. 20
34. Yo ca pabbajitaṃ hanti katakiccaṃ mahesinaṃ
sa Kālasutte niraye cirarattāya paccati. 102.
35. Yo ca rājā adhammatṭho ratṭhaviddhaṃsano mago
tāpayitvā janapadaṃ Tapane²⁴ pecca paccati. 103. 25
36. So²⁵ ca vassasahassāni sataṃ divyāni paccati²⁶
accisaṃghapareto so dukkhaṃ vedeti vedanaṃ. 104.

¹ Cks satasahassāni. ² Bds -gāmino. ³ Bā -si. ⁴ Cks -po. ⁵ Cks āside, Bā nāsīde. ⁶ Cks -jā. ⁷ Bā samūlo. ⁸ Ck -gaccha, Cs -gacca. ⁹ Bā mā-. ¹⁰ Bā ma-. ¹¹ Ck Bā -no. ¹² Bds -vindaṃ, Cs -venāhuyo, Ck -venhuso. ¹³ Ck aññañña, Bds aññamañña. ¹⁴ all three MSS. -sādhanaṃ. ¹⁵ Cks santo. ¹⁶ Cks -kkhe-. ¹⁷ so all three MSS. for patva pariyāyaṃ. ¹⁸ Cks -to. ¹⁹ Cks hantā, Bā gantvā. ²⁰ Bā vudhe, Bs buddhe. ²¹ Bā -santi. ²² Bā tāla-. ²³ Bā tā-. ²⁴ Cks yo. ²⁵ Bā pucati.

37. Tassa aggisikhā kāyā niccharanti pabhassarā
tejobhakkhassa gattāni lomagehi¹ nakhehi ca. 105.
38. Dayhamānena gattena niccaṃ santarabāhiraṃ
dukkhābhittunno nadati nāgo tuttaddito² yathā. 106
- 5 39. Yo lobhā pitaraṃ hanti dosā vā purisādhamo
sa Kālasutte niraye cirarattāni³ paccati. 107.
40. Sa tādiso paccati lohakumbhiyā⁴,
pakkaṇ ca sattīhi hananti nittacaṃ
andhaṃ karitvā muttakarīsabhakkhaṃ,
10 khāre nimujjanti⁵ tathāvidhaṃ naraṃ. 108.
41. Tattaṃ pakatṭhitam⁶ ayogulaṃ ca
dīghe ca phāle⁷ cirarattatāpīte
vikkhambham ādāya vibhajja rajjuhi⁸
vatte⁹ mukhe sāmsavayanti rakkhasā. 109.
- 15 42. Sāmā ca soṇā ca balā ca gijjhā¹⁰
kākolasaṅghā ca dijā ayomukhā
saṃgamma khādanti vipphandamānaṃ
jivhaṃ vibhajja vighāsaṃ¹¹ salohitaṃ¹². 110.
43. Taṃ daḍḍhakolaṃ¹³ paribhinnagattaṃ
20 nippothayantā¹⁴ [anu]vicaranti rakkhasā,
ratī hi nesaṃ¹⁵, dukhino pan' itare,
etādisasmiṃ niraye vasanti
ye keci¹⁶ loke idha pettighātino¹⁷. 111.
44. Putto ca mātaraṃ hantvā¹⁸ ito gantvā Yamakkhayaṃ
25 bhusam āpajjate¹⁹ dukkhaṃ attakammaphalūpago. 112.
45. Amanussā atibalā hantāraṃ janayantiyā
ayomayehi phālehi²⁰ pīlayanti punappunaṃ. 113.

¹ Bā lomehi ca. ² Bā tuṇḍatṭito. ³ Bā -āya. ⁴ Bā -yaṃ. ⁵ Ck na --, Bā nisi- corr. to nisu-. ⁶ Bā pakkatthitam, Ck jāmaṃkāṭhim. ⁷ Ck phalo, Bā pāle. ⁸ Bā rajjati. ⁹ so Ck; Bā vivate, Bā vivate. ¹⁰ Bā cabalā corr. to sa-balā? Ck giddhā. ¹¹ Ck vigha-. ¹² Ck vilobhi-. ¹³ so C; Bā vaḍḍhakālaṃ, Ck daṇḍakolaṃ. ¹⁴ Ck nippoṭa-. ¹⁵ Bā te-. ¹⁶ Ck yo keci. ¹⁷ Bā pitti-. ¹⁸ Bā hatvā. ¹⁹ Ck āsajjate. ²⁰ Ck pā-, Bā vā-.

46. Taṃ passutaṃ sakā gattā¹ ruhiraṃ attasambhavaṃ
tambalohavilīnaṃ va tattaṃ pāyenti² mattighaṃ. 114.
47. Jighaṇṇaṃ³ kuṇapaṃ pūti⁴ duggandhaṃ gūthakaddamaṃ
pubbalohitasamkāsāṃ rahadam oḡayha tiṭṭhati. 115.
48. Taṃ enaṃ kimayo⁵ tattha atikāyā ayomukhā⁶ 5
chaviṃ chetvāna⁷ khādanti pagiddhā⁸ maṃsalohite. 116.
49. So ca taṃ nirayaṃ patto nimuggo Sataporisaṃ
pūtīnaṃ⁹ kuṇapaṃ vāti¹⁰ samantā satayojanaṃ. 117.
50. Cakkhumāpī hi¹¹ cakkhūhi¹² tena gandhena jīyati,
etādisaṃ Brahmaḡadatta mattigho¹³ labhate dukhaṃ. 118. 10
51. Khuraḡdhāraṃ anukkamma tikkhaṃ durabhisambhavaṃ
patanti gabbhapātiniyo¹⁴ duggaṃ Vetaraṇīnaḡiṃ. 119.
52. Ayomayā simbaliyo soḡasaṃgulakaṇṭakā
dubhato-m-abhilambanti¹⁵ duggaṃ Vetaraṇīṃ nadiṃ. 120.
53. Te accimanto tiṭṭhanti aggikkhandhā va ārakā, 15
āḡittā jātavedena uddhaṃ yojanaṃ uggatā. 121.
54. Ete¹⁶ saḡanti niraye tatte tikhiṇakaṇṭake
nāriyo ca aticāriṇiyo¹⁷ narā ca paradāragū. 122.
55. Te patanti adhakkhandhā vivattā vihatā¹⁸ puthū,
sayanti vinividdhaṇḡā, dīghaṃ jagganti saṃvariṃ¹⁹. 123. 20
56. Tato ratyā vivasane mahatiṃ pabbatūpamaṃ
lohakumbhiṃ pavajjanti²⁰ tattaṃ aggisamūḡakaraṃ. 124.
57. Evaṃ divā ca ratto ca dussilā mohapārutā
anubhonti²¹ sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 125.
58. Yā ca bhariyā dhanakkītā sāmikaṃ atimaṇṇati 25
sassuṃ vā sasuraṃ vāpi jeṭṭhaṃ²² vāpi nanandaraṃ²³
tassā vaṃkena jivhaggaṃ nibbahanti sabandhanaṃ. 126.

¹ Bā taṃ passavaṃ pakkā gattā. ² Bā pāyanti. ³ Bā jighacchaṃ. ⁴ so Cks; Bā puti. ⁵ Bā -iyo. ⁶ Cks adho-. ⁷ Bā tetvāna. ⁸ Bā saṃgiddhā, Bs saṃ-viddhā. ⁹ Bāṣ putikaṃ. ¹⁰ Cks pāti. ¹¹ so C; Cṣ Bā pi hi. ¹² Cks -ūti. ¹³ Bā mātuḡho. ¹⁴ Bā gabbhapātayo, Cks gabbhapātiniyo. ¹⁵ Ck duhatom-hilambanti, Bā ubhato abhilampanti. ¹⁶ Bā etaṃ te. ¹⁷ Bā -cāriyo. ¹⁸ Cks vigatā. ¹⁹ Bāṣ sabbadā. ²⁰ so all three MSS. for pabbajanti? ²¹ Cks -oti. ²² Cks seṭṭhaṃ. ²³ Bā nandauaṃ.

59. Sa¹ vyāmamattaṃ kiminaṃ jivhaṃ passati attani,
viññāpetuṃ na sakkoti, Tapane pecca paccati. 127.
60. Orabbhikā sūkarikā macchikā migabandhikā
corā goghātakā luddā avañṇe vaṇṇakārakā² 128.
- 5 61. Saṭṭhi lohakūṭehi nettiṃsehi usūhi ca
haññamānā khāranadiṃ³ papatanti avamsirā. 129.
62. Sāyaṃ pāto kūṭakārī ayokūṭehi haññati,
tato vantaṃ durattānaṃ paresaṃ bhuñjate sadā. 130.
63. Dhamkā⁴ bheraṇḍakā gijjhā kākoḷā ca⁵ ayomukhā
10 vipphandamānaṃ⁶ khādanti naraṃ kibbisakārinaṃ⁷. 131.
64. Ye migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā
asanto rajasā⁸ channā⁹ gantā¹⁰ te nirayaṃ adho¹¹ ti. 132.

Ta. patho¹² ti dasakusalakammapho¹³ dhammo, khemo ti¹⁴ appaṭi-
bhayo sugatimaggo, visamajivino ti adhammena kappitajivikā¹⁵, niraye
15 te ti te etesaṃ nibbattaniraye kathemi, suṇhi me ti M. raññā piṭughātaka-
naṃ nibbattananirayaṃ¹⁶ pucchito pi paṭhamam taṃ adassetvā¹⁷ aṭṭha mahāni-
raye soḷasa ca ussadaniraye¹⁸ dassetuṃ evam ā., kiṃkāraṇā: paṭhamamhi tas-
miṃ dassiyamāne rājā phalitena hadayena tatth' eva mareyya imesu pana nira-
yesu paccanasatte disvā diṭṭhānugatiko hutvā ahaṃ viya aññe pi bahupāpa-
20 kammino atthi ahaṃ etesaṃ antare paccissāmiti sañjātupatthambho ārogo¹⁹
bhavissatīti, te pana niraye dassento M. paṭhamam iddhibalena paṭhaviṃ dvidhā
katvā pacchā dassesi, tesam vacanatto: nirayapālehi²⁰ pajjalitāni nānāyudhāni
gahetvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ chiṇṇā²¹ nerayikasattā punappuna sañjīvanti etthā 'ti
Sañjīvo, nirayapālā pana nadantā vaggantā jalitāni nānāyudhāni gahetvā jali-
25 tāya lohapaṭhaviyaṃ nerayike²² aparāparaṃ anubandhitvā paharitvā jalitapaṭha-
viyaṃ patite jalitaṃ kālasuttaṃ pātetvā jalitapharasuṃ gahetvā sayam unna-
dantā mahantena aṭṭassarena²³ viravante aṭṭhamse soḷasamse karontā²⁴ ettha
tacchantīti Kālasutto, mahantā jalitā²⁵ ayapabbatā saṃghātenti²⁶ etthā
'ti Saṃghāto, tattha kira satte²⁷ navayojanāya jalitayapaṭhaviyā yāva

¹ so all three MSS. ² Ck aṇevanakārakā, Cs aṇevana-. ³ Ck khārā-. ⁴ Cks taṃkā. ⁵ Cks omit ca. ⁶ Ck -na, Cs -nā. ⁷ Bā -kārakaṃ. ⁸ Bā rajjuyā. ⁹ Bā chandā. ¹⁰ Bā gatā. ¹¹ Cks ayo, Bā nirayussadan. ¹² Bā paṇho, Cs patho. ¹³ Bā -tha. ¹⁴ Cks omit ti. ¹⁵ Cks kappika-. ¹⁶ Cks -ye, Bā nip-patta nirayaṃ. ¹⁷ Cks apassetvā. ¹⁸ Bā mahāni-. ¹⁹ Cs Bā a-. ²⁰ Cks -lohi. ²¹ Bā chindāchindam. ²² Bā adds satte. ²³ Ck aṭṭha-. ²⁴ Cks -to, Bā -to corr. to -tā. ²⁵ Bā -a. ²⁶ Cks ghātenti, Bā saṃghātenti. ²⁷ Cks sante.

kaṭito pavesetvā niccale¹ karonti, atha puratthimato² ayapabbato samuṭṭhāya
 asani viya viravanto³ āgantvā te satte saṅhakarāṇīyaṃ⁴ tilaṃ⁵ pimsanto viya
 gantvā pacchimadisāya tiṭṭhati, pacchimadisato samuṭṭhite pi tath' eva gantvā
 puratthimadisāya tiṭṭhati, dve pana ekato samāgantvā uccchuyante⁶ uccchukha-
 ḍāni⁷ viya pīlenti, evaṃ ta. bahūni vassasatasahassāni dukkhaṃ anubhonti, dve
 ca Roruvā ti Jālaroruvo Dhūmaroruvo eā⁸ 'ti dve, ta. Jālaroruvo kappena
 saṅṭhitāhi rattalohitajālāhi⁹ puṇṇo Dhūmaroruvo khāradhūmena¹⁰, nesu¹¹ Jāla-
 roruve¹² paccantānaṃ¹³ navahi vaṇamukhehi jāla pavisitvā sarīraṃ dabanti¹⁴,
 Dhūmaroruve¹⁵ navahi¹⁵ vaṇamukhehi khāradhūmo pavisitvā pīḥaṃ viya sarī-
 raṃ sedeti, ubhayathāpi¹⁶ paccantā sattā mahāvīraṃ viravanti¹⁷ dve pi¹⁷
 Roruvā ti vuttā, jālānaṃ vā¹⁸ pana sattānaṃ vā¹⁸ tesāṃ dukkhassa vā¹⁸ vīci-
 antaraṃ n' atthi etthā 'ti Avīci, mahanto Avīci Mahāvīci, ta.¹⁹ hi pu-
 ratthimādīhi bhittīhi jāla utṭahitvā pacchimādīsu paṭihaṇṇati tā ca bhittiyo
 vinivijjhivā²⁰ parato²¹ yojanasataṃ gaṇhāti, heṭṭhā utṭhitāpi²² upari paṭihaṇṇati
 upari utṭhitā heṭṭhā paṭihaṇṇati, evaṃ tāv' ettha jālānaṃ vīci nāma n' atthi,
 tassa pana anto yojanasataṃ ṭhānaṃ khīravallipīṭṭhassa pūritanāli viya sattehi
 nīrantaraṃ pūrītaṃ, catūhi iriyāpathehi paccantānaṃ pamāṇaṃ n' atthi, na ca
 añṇamañṇaṃ²³ bādheti²⁴ sakasakaṭṭhāne²⁵ yeva paccanti²⁶, evam ettha sattā-
 naṃ vīci nāma n' atthi, yathā pana jivhagge cha madhubindūni sattamaṣa tam-
 balohabinduno anuḍaṇaṇabalavatāya²⁷ abbohārikāni honti tathā ta. anuḍaṇa-
 balavatāya²⁷ sesā cha akusalavipākupekā abbohārikā²⁸ honti, dukkhaṃ eva
 nīrantaraṃ paññāyati, evam ettha dukkhassa vīci nāma n' atthi, sv-āyaṃ saha
 vibhattīhi²⁹ vikkhambhato³⁰ aṭṭhārasādhikayojanasato³¹ āvaṭṭato catupañṇā-
 sādhikeyojanasato³² saha ussadehi dasayojanasahasso ti³³ evam assa mahantatā
 veditabbā, niccalasatte tapatīti Tapano³⁴, ativiya tāpetīti Patāpano³⁵, ta.
 Tapanasmim³⁶ tāva satte³⁷ tālakkhandhappamāṇe³⁸ jalitaayasūle nisīdāpenti,
 tato heṭṭhā paṭhavī jalati sūlaṃ³⁹ jalati, evaṃ so nirayo⁴⁰ niccale⁴¹ satte tapati,
 itarasmiṃ pana sabbasatte⁴² jalantehi āvudhehi paharitvā jalitaṃ ayapabbataṃ
 āropenti, tesāṃ pabbatamatthako ṭhitakāle kammaṇaccayo vāto paharati, te ta.
 saṅṭhāturaṃ asakkontā uddhapādā adhosirā papatanti, atha heṭṭhā paṭhaviyā⁴³
 jalitāni ayasūlāni utṭahanti, te tāni matthaken' eva āsādetvā tesu vinividdha-

¹ Ck -lo, Bā -lam. ² Bā adds jalito. ³ Bā viravanto. ⁴ Cks -ya, Bā saṅṭhā-? ⁵ Ck -tilo, Cs tile. ⁶ Cks -to, Bā uccchayante. ⁷ Bā uccha-. ⁸ Cks omit cā. ⁹ Cks -rohiraṇjālāhi. ¹⁰ Ck -dhūpena, Cs -dūpena. ¹¹ Bā tesu. ¹² Cks -o. ¹³ Cks -nañca. ¹⁴ Cks ḍayh-. ¹⁵ Bā paccantānaṃ navahi. ¹⁶ Ck -tāpi, Bā -ttāpi. ¹⁷ Cks add ca. ¹⁸ Cks pā. ¹⁹ Bā tatra. ²⁰ Bā vavajhi-, Bā pavijjhi-. ²¹ Bā purato. ²² Bā omits pi. ²³ Cks -ññehi. ²⁴ Bā byāpādheti. ²⁵ Bā only one saka. ²⁶ Cks -enti. ²⁷ Bā -da-. ²⁸ Cks -kāni. ²⁹ Bā -bhittīhi. ³⁰ Bā -bhanato. ³¹ Bā -katiyo-. ³² Bā kanavayo-, Bā -kanavayo-. ³³ Bā -hassāni. ³⁴ all three MSS. tā-. ³⁵ Bā mahātā-. ³⁶ Bā tā-. ³⁷ Bā tāpente satte, Bā only tāpente for tāva satte. ³⁸ Ck -no. ³⁹ Bā sūlāni. ⁴⁰ Cks -e. ⁴¹ Cks -o. ⁴² Bā nibbattasatta. ⁴³ Bā ayapathavīto pappatanti.

sarīrā jalantā paccanti, evam esa¹ ativiya tāpetīti, B. pana ete niraye dassento paṭhamam Saṅgīvam dassetvā ta. paccante nerayikasatte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne tam antaradhāpetvā puna paṭhamam dvidhā katvā Kāla-suttaṃ dassesi, ta. pi parcamāne satte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne
 5 tam pi antaradhāpesīti, evam paṭipāṭiyā dassesi, tato rājānam āmantetvā mahā-rāja tayā imesu aṭṭhasu mahānirayesu paccamāne satte disvā appamādam kātuṃ vaṭṭatīti vatvā puna tesam yeva mahānirayānam kiccaṃ kathetum iccete ti ādim ā, ta. akkhātā ti mayā² tuyham kathitā porāṇakehi ca kathitā yeva, ākiṇṇā ti paripunnā³, paccekā soḷasussadā ti etesaṃ nirayānam ekekassa
 10 catūsu dvāresu ekekasmīṃ cattāro cattāro katvā soḷasa soḷasa ussadanirayā ti sabbe pi sataṃ⁴ aṭṭhaviṣaṭi⁵ ussadanirayā aṭṭha ca mahānirayā ti chattiṃsa-nirayasataṃ, kadariyātapana⁶ ti sabbe p' ete kadariyānam tapanā⁷, balava-dukhatāya ghorā, kappanibbattānam⁸ accīnam atthitāya accimanto, bhayassa mahantatāya⁹ mahabbhayā, diṭṭhamattā vā¹⁰ sutamattā vā¹¹ lomāni
 15 haṃsentīti¹² lomahaṃsanarūpā vā¹³, bhūṃsanatāya bhesmā¹⁴, bhayajanana-tāya paṭibhayā, sukhābhāvena dukkhā, catukkappaṇā ti sabbe pi caturassā¹⁵ mañjūsasadisā, vibhattā ti catudvāravasena vibhattā, bhāgasā mitā ti dvāra-vīthīnam vasena koṭṭhāse¹⁶ ṭhapetvā mitā, ayasā paṭikujjitā¹⁷ ti sabbe¹⁸ pi navayojanikena ayakapālena paṭicchannā hutvā¹⁹, tiṭṭhantīti sabbe pi
 20 ettakaṃ ṭhānam anupharitvā tiṭṭhanti, ete ti²⁰ tesu nirayesu samparivattitvā punappuna patamāne sandhāyāha, ativattāro ti pharusavācāhi atikkamitvā vattāro²¹, mahānirayesu kira yebhuyyena dhammikasamaṇabrāhmaṇesu katā-parādhā²² paccanti, tasmā evam āha, te bhūnahuno ti te isīnam ativattāro attano vaḍḍhiyā hatattā bhūnahuno koṭṭhāsakatattā²³ macchā viya²⁴ paccanti,
 25 asaṃkheyye²⁵ ti gaṇetum asakkuṇeyye, kibbisakārino ti dāruṇakamma-kārino, nikkhamanesino ti nirayā nikkhamanaṃ esantāpi gavesantāpi nikkha-manadvāraṃ nādhigacchanti, puratthimenā 'ti yadā tam dvāraṃ apārutaṃ hoti atha tadabhimukhā dhāvanti²⁶, tesam ta. chaviādīni jhāyanti, dvārasamūpanā²⁷ pattānam pi²⁸ etesaṃ²⁹ tam pithiyati³⁰, pacchimam apārutaṃ viya khāyati,
 30 esa nayo sabbattha, na sādthurūpe ti vuttappakāraṃ sappam viya sādhu-rūpe isayo nāsīde³¹ na pharusavacanehi³² kāyakammena vā ghaṭento upa-gaccheyya, kimkāraṇā: saṅgītatānam tapassīnam āsāditattā³³ aṭṭhasu mahānirayesu mahādukkhassa anubhavatibbattā³⁴, idāni ye rājāno tathārūpe āsādetvā tam dukkham pattā te dassetum atikāyo ti ādim ā, ta. atikāyo ti balasampannamahākāyo,

¹ Cks etah. ² Bā adds ca. ³ Bā parikiṇṇā. ⁴ Cks yaṃtaṃ. ⁵ Bā adds ca. ⁶ Bā -tā-. ⁷ Bā tā. ⁸ Bā kammani-. ⁹ Cks mahantāya. ¹⁰ Cks omit vā. ¹¹ Cks pā. ¹² Bā haṃsanti. ¹³ Bā ca. ¹⁴ Bā bhasmā. ¹⁵ Bā -raṃ. ¹⁶ Bā adds gahetvā. ¹⁷ Cks omit pa-. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Bā puṭā, Bs phuṭā. ²⁰ Bā uddham-pādā avāṃsīrā ti evam for ete ti. ²¹ Cks catt-. ²² Cks -rāyā, Bā -parādhāva. ²³ Bā -katā. ²⁴ Bā adds ca. ²⁵ Cks Bā -yyā. ²⁶ Cks yā-. ²⁷ Bā -pe. ²⁸ Bā -nañca. ²⁹ Bā te-. ³⁰ Cks -yanti. ³¹ Cks nāsīde, Bā nāsīde. ³² Bā -nena. ³³ all three MSS. asā-. ³⁴ Cks -vitattā.

mahissāso ti mahādhannuggaho, sahasśabāhū 'ti pañcahi dhanuggabasatehi
 bāhusahassena¹ āropetabbaṃ dhanuṃ āropanasamatthabāhu, Kekādhīpo² ti
 Kekarāṭṭhādhipati³, vibhavaṃ gato ti vināsappatto, vatthūni Sarabhaṅgaajātake
 vitthāritāni, upahacca manan⁴ ti attano cittaṃ padūsetvā, Mātāṅgasmin ti
 Mātāṅgapaṇḍite, vatthuṃ Mātāṅgaajātake vaṇṇitaṃ, Kaṇḍadīpāyanāsajjā 'ti
 Kaṇḍadīpāyanaṃ āsajja, Yamasādhanaṃ ti nirayaṃ⁵, vatthuṃ Ghaṭajātaka⁶
 vitthāritāni, isinā ti Kapiḷatāpasena, pāvekkhīti pavittḥo, Cecco ti Cetiya-
 rājā, hīnatto ti parihīnatābhāvo antarahitaiddhi, pattapariyāyan ti pari-
 yāyaṃ maraṇakālaṃ patvā, vatthuṃ Cetiyaajātake kathitaṃ, tasmā ti yasmā
 cittavasiko hutvā isisu aparajjhivā aṭṭhasu mahānirayesu paccati tasmā, cha-
 dāgamanan ti chandādicatubbidham pi agatigamanāṃ, paduṭṭhenā 'ti kud-
 dhena, gantā⁷ so nirayaṃ adho ti so tena adhogamaniyena kammena adho
 nirayaṃ eva gacchati, Pāliyaṃ pana nirayassudan ti likhitaṃ, taṃ tassa ussa-
 danirayaṃ gacchatīti a., vaddhe⁸ ti yayovaddhe ca guṇavaddhe ca, anapaccā
 ti bhavantare pi apaccāṃ vā dāyadāṃ vā na labhantiā., tālvatthū⁹ ti dīṭṭha-
 dhamme pi chinnaṃulātalo viya mahāvīnāsaṃ patvā niraye nibbattanti, han-
 tīti māreti, cirarattāyā¹⁰ ti cirāṃ, evaṃ M. isivīhetṭhakānaṃ paccananiraye dassetvā
 upari adhammikaṛājūnaṃ paccananiraye dassento yo cā 'ti ādimā., ta. raṭṭha-
 viddhaṃ sano ti chandādivasena gantvā raṭṭhassa viddhaṃsano, accisaṃgha-
 pareto ti accisaṃmūhapaṛikkhitto, tejobhakkhassā¹¹ 'ti aggim eva khādan-
 tassa, gattānīti tigāvute¹² sarīre sabbaṅgapaccāṅgaṇi lomehi ca nakhehi cā 'ti
 etehi saddhiṃ sabbāni ekajālāṃ¹³ eva honti, tuttaddito¹⁴ ti ānañjakāraṇaṃ¹⁵
 kāriyamāno tuttehi¹⁶ viddho nāgo yathā nadati, idāni pitugṭhātikādīnaṃ paccana-
 niraye dassetuṃ yo¹⁷ lobhā ti ādimā., ta. lobhā ti yasadhanalobhena, doṣā
 ti duṭṭhacittatāya, nittacan ti lohakumbhiyaṃ bahūni vassasahassāni pakkaṃ
 nīharitvā tigāvutām assa sarīraṃ nittacaṃ katvā jalitāya lohapaṭṭhaviya¹⁸ pātetva
 tikhiṇehi¹⁹ ayasūlehi koṭṭetvā²⁰ cūṇavacūṇaṃ karonti, andhaṃ karitvā ti
 mahārāja taṃ pitugṭhākaṃ nirayapālā lohapaṭṭhaviyaṃ uttānaṃ pātetvā jalitehi
 ayasūlehi akkhīni bhinditva²¹ andhaṃ karitvā mukhe uṇhaṃ muttakarīsaṃ
 pakkhipitvā palālapīthaṃ viya²² saṃvaṭṭetvā kappena saṇṭhite khāralohaudake
 nimujjāpenti, tattaṃ pakkaṭṭhitam²³ ayogulaṃ cā 'ti puna pakkaṭṭhita-
 gūthakalalāṃ²⁴ c' eva jalitaayogulaṃ ca khādāpenti, so pana taṃ āhāriyamānaṃ
 disvā mukhaṃ pidheti²⁵, ath' assa dīge ciratāpīte²⁶ jalamāne phālā²⁷ ādāya
 mukhaṃ vikkhambhetvā²⁸ vivaritvā rajjubaddhaṃ ayabalisaṃ khipitvā jivhaṃ

¹ Bā -ehi. ² Bā ketak-. ³ Ck upāhacca manan, ⁴ Bā upahacca mānan. ⁵ Bā
 nirayapālakarājānaṃ. ⁶ Cks ghata-. ⁷ all three MSS. gantvā. ⁸ Bā vuḍḍhe.
⁹ Cks nālā-, Bā tālvatthun. ¹⁰ Ck gāvasarīre, Cg gāvute-, Bā tigāvutte. ¹¹ Bā
 tuṇḍattito, Bg tuṇḍadḍito? ¹² Bā ānañcanakā-. ¹³ Bā tuṇḍ-. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵
 Bā -yaṃ. ¹⁶ Bā tikkehi. ¹⁷ Bā -entā. ¹⁸ Cks -dantā. ¹⁹ Bā add naṃ. ²⁰
 Bā pakkudhitam, Cks chakamkathim. ²¹ Cks pakkaṭṭhigūthakalalā, Bā pakkadhitam
 gudhakalalāṃ, Bg pakuṭṭhitamgūthakalalāṃ. ²² Ck pideti. ²³ Cks cirarattāpīte.
²⁴ Bā hale, Cks thāle. ²⁵ Bā -itva.

nīharitvā tasmiṃ vatte¹ vivaṭṭe mukhe taṃ ayogulaṃ saṃsavayanti pakkhipanti, rakkhassā ti nirayapālā, sāmā cā 'ti mahārāja tassa pītughātakassa taṃ² balisena nikkadḍhitvā ayasamkūhi³ paṭhaviyaṃ vitataṃ⁴ jivhaṃ sāmasonā sabalavaṇṇā sunakkhā ca lohatuṇḍā⁵ giṇṇhā ca kākasaṃghā ca aññe ca nānappakārā sakupaṇā samāgantvā āvudhehi chindantā viya vibhajja kākapadākāreṇa koṭṭhāse katvā vipphandamānaṃ vissandamānaṃ⁶ salohitaṃ⁷ vighāsaṃ⁸ khādanti⁹ vighasantā¹⁰ bhakkhayanti¹¹ attho, taṃ daḍḍhakoḷan¹² ti taṃ pītughātakam jhāyamānaṃ tālaṃ¹³ viya jalitasarīraṃ, paribhinnaḡattan ti ta. ta. bhinnagattā¹⁴, nippothayantā ti jalitehi ayamuggarehi paharantā, ratī hi nesan ti tesam nirayapālānaṃ sā rati kīlā hoti, dukhino paṇitāre ti itare pana nerayikasattā dukkhitā honti, pettighātino ti pītughātikā¹⁵, iti imaṃ pītughātikānaṃ paccananirayaṃ disvā rājā bhītatasi to ahoṣi, atha nam M. samassāsetvā mātughātikānaṃ paccananirayaṃ dassesi, Yamakkhayan ti Yamaniveṣanaṃ, nirayan ti a., attakammaphalūpago ti attano kammaphalena upagato, amanussā ti nirayapālā, hantāraṃ janayantiyā ti mātughātikam, vālehi¹⁶ ayamakacivālehi¹⁷ veṭhetvā ayayantena pīlenti, tan ti taṃ mātughātikam pāyenti¹⁸ ti tassa pīliyamānassa ruhiraṃ gaḷitvā ayakapallaṃ pūreti, atha nam yantato nīharanti, tāvad ev' assa sarīraṃ pākatiṃ hoti, taṃ paṭhaviyaṃ uttānaṃ nīpajjāpetvā vilīnaṃ tambaloḡhaṃ viya pakkatṭhitaṃ¹⁹ lohitam pāyenti²⁰, oḡayha tiṭṭhatīti bahūni vassasahassāni ayayantena²¹ pīletvā jēgucchaduggandhapatikkūle mahante gūthakaddamaāvāte khipanti, so taṃ rahadaṃ oḡayha oḡayhitvā tiṭṭhati, atikāyā ti ekadoṇikanāvappamaṇasaṇṇā²², ayomukhā ti ayasūcimukhā, chaviṃ chetvānā²³ ti chaviṃ ādiṃ katvā yāvattṭhim pi bhettvā²⁴ atṭhimīṇjaṃ khādanti, pagiddhā²⁵ ti gadhitā²⁶ mucchitā, na kevalaṃ ca khādant' eva adhomaggādīhi²⁷ pana pavisitvā mukhādīhi nikkhamanti, vāmapassādīhi pavisitvā dakkhiṇapassādīhi nikkhamanti, sakalasarīraṃ²⁸ chiddāvacchiddaṃ karonti, so ta. atidukkhapareto viravanto paccati socati, so mātughātako taṃ Sataporisaṃ nirayaṃ patto sasīsako nimuggo va hoti, taṃ ca kuṇapaṃ²⁹ samantā yojanasataṃ pūti³⁰ hutvā vāyati, mattigho ti mātighātiko, Khuradhāraṃ amanukkammā 'ti Khuradhāranirayaṃ atikkamitvā ta.³¹ nirayapālā mahanta mahante khure uparidhāre katvā³² santharanti³³, tato yā hi gab-

¹ Bā omits vatte. ² Bā jivhaṃ. ³ Ck ayaṃ samkūhi, C^s ayaṃ samññahi. ⁴ Ck vi, Bā vivaṭṭa. ⁵ Ck -taṇḍi, C^s -tuṇḍa, Bā -kuṇḍā. ⁶ Bā omits vis-. ⁷ Cks omit sa. ⁸ Cks vighāsaṃ. ⁹ Bā^s -tā. ¹⁰ Bā^s viyasatte. ¹¹ Bā -tālaṃ. ¹² so Cks; Bā kālaṃ. ¹³ Bā^s pāribhi-. ¹⁴ Ck adds viya. ¹⁵ so Bā^s; Cks vāla-bhīti. ¹⁶ so Ck Bā; C^s avama-. ¹⁷ Bā pāya-. ¹⁸ Cks pakkatṭhantaṃ, Bā^s pakkudhitaṃ. ¹⁹ Bā -anti. ²⁰ Bā^s -ehi. ²¹ Cks -ṇikaṃ nā-. ²² Bā^s bhe-tvāna. ²³ Ck yāva vaṭṭhimhi hetvā, C^s yāvattṭhimahetvā, Bā yāva aṭṭhi vibhetvā, B^s yāva aṭṭhi pi bhettvā. ²⁴ Bā^s saṃgi-. ²⁵ C^s gathitā, Ck gamitā. ²⁶ Bā -mukhādīhi. ²⁷ Cks -rā. ²⁸ Ck kūpaṃ, B^s vaccakūpaṃ in the place of taṇca -. ²⁹ Bā purikaṃ. ³⁰ Bā^s add kira. ³¹ Ck urasārekatvā, Bā upadhāritvā, B^s uparidhāretvā? ³² Bā saṇṭha-, Ck tattharatti.

bhapātanaṇi¹ khārabhesajjāni² pivitvā gabbhapātita³ gabbhapātiniyo itthiyo
jalitehi āvudhehi pothentā anubandhanti tā tikhiṇakhuradhārā sukhaṇḍākhāṇḍikā
hutvā punappuna uṭṭhāya taṃ durabhisambhavaṃ Khuradhāraṇirayaṃ atikka-
mantiyo atikkamitvā nirayapālehi anubaddhā⁴ duggaṃ duggamaṃ⁵ visamaṃ
Vetaraṇiṃ patanti, ta. kammakāraṇaṃ Nimijātake āvibhavissati, evaṃ gabbha- 5
pātiniṇaṃ nirayaṃ dassetvā yattha paradārikā ca aticāriniyo ca paccanti taṃ
Koṭṭisimbalinirayaṃ⁶ dassento ayomayā ti ādiṃ ā, ta. dubhato-m-abhi-
lambhantīti⁷ Vetaraṇiṃ ubhosu tīresu tāsāṃ simbalinaṃ sākā olambanti,
te accimanto ti te pajjalitasarīrā sattā accimanto hutvā tiṭṭhanti, yojanaṃ
ti tigāvutaṃ tesaṃ⁸ sarīrato uṭṭhitajālāya pana saddhiṃ te⁹ yojanaubbedhā 10
honti, ete sajanṭi te paradārikā sattā nānāvidhehi āvudhehi koṭṭhiyamānā¹⁰
ete Simbaliniraye abhirūhanti, te patantīti te bahūni vassasahassāni rukkha-
vīṭapesu lagga jhāyitvā puna nirayapālehi āvudhehi¹¹ vihatā vivattā hutvā pari-
vattitvā adhosāsakā patanti, puthū ti bahū, vinividhaṅgā ti tesaṃ tato
patanakāle heṭṭhā ayapaṭhavito sūlāni uṭṭhahitvā tesaṃ matthakaṃ paṇicchanti, 15
tāni tesaṃ adhomaggena¹² nikkhamanti, te evaṃ sūlesu viddhā viravanta¹³
sayanti, dīghan ti supine pi niddaṃ alabhaṇṭā dīgharattaṃ jaggaṇṭi, tato¹⁴
ratyā vivasane ti rattinaṃ accayena, cira-kālātikkaṃena¹⁵ ti a., pavajjantīti
saṭṭhiyojanikaṃ jalitaṃ lohakumbhiṃ kappena saṭṭhitaṃ jalitatambaloharasa-
puṇṇaṃ lohakumbhiṃ nirayapālehi khittā¹⁶ pavasiṇṭi¹⁷, dussilā ti paradārikā, 20
itoparaṃ¹⁸ sāmikavattassuvattādīni¹⁹ apūrentīnaṃ²⁰ paccanaṭṭhānaṃ pakā-
sento yā ca²¹ ti ādiṃ ā, ta. atimaññatīti Bhisaṇjātake kathitaṃ²² sāmika-
vattaṃ akaronṭi atikkamitvā maññati, jeṭṭhaṃ ti sāmikassa jeṭṭhabhātaraṃ,
nanandaraṇa²³ ti sāmikassa bhaginīṃ, etesaṃ pi aññatarassa hatthapāda-
piṭṭhiparikammanahāpanabhojanādibhedhaṃ vattaṃ apūrenti tesu hirottappaṃ 25
anupaṭṭhapenti te atimaññati nāma, sāpi niraye nibbattati, vamaṇā ti
tassā sāmikavattādīnaṃ aparipūrikāya sāmikādayo: akkositvā paribhasitvā
niraye nibbattāya lohapaṭhaviyaṃ nipaṇṇāpetvā ayasaṃkunā mukhaṃ vi-
varitvā balisena jivhaggaṃ nibbhaṇṭi rajjubandhanaṃ saṃbandhanaṃ²⁴
ākāḍḍhanti, kiminaṃ ti kimibharitaṃ, i. v. h. mahārāja so nerayikasatto 30
evaṃ nikkāḍḍhitaṃ attano vyāmena vyāmamattaṃ²⁵ jivhaṃ āvudhehi koṭ-
ṭhitakoṭṭhitatṭhāne²⁶ saṇḍātehi mahādoṇippamāṇe²⁷ kimīhi²⁸ bharitaṃ
passati viññāpetuṃ na sakkoti nirayapāle yācitukāmo pi kiñci vattuṃ
na sakkoti. Tapane²⁹ ti evaṃ sā ta. bahūni vassasahassāni paccitvā puna
Tapanamahāniraye³⁰ paccati, idāni sūkarikādīnaṃ paccanāniraye dassento 35

¹ Bds - nāhi. ² Bā kha-. ³ Ck - pa-, Bā adds kā. ⁴ Ck - bandhā, Bā - bandhantā.

⁵ Bā dukkhamāṇi. ⁶ Ck koṭa-, Bā kaṇḍakamāṇisippali-. ⁷ Ck - tomhila-, Cs toma-

hila-. ⁸ Cks add sarīraṃ. ⁹ Bā omits te ¹⁰ Bds koṭi-. ¹¹ Bā - dhe gaheṭvā.

¹² Ck - e. ¹³ Bā cirarattā. ¹⁴ Bds attho. ¹⁵ Cks khittāṃ. ¹⁶ Bā paccanti.

¹⁷ Bā tatopa-. ¹⁸ Ck - vattassuravanta-, Cs - vattassuravattā-. ¹⁹ Ck - tīti. ²⁰

Cks vā. ²¹ Bā vutta. ²² Bds - dan. ²³ so Cks; Bā sab-. ²⁴ Ck - mettā, Cs

- mettā. ²⁵ Bā koṭi-. ²⁶ Bā - ṇika-. ²⁷ Bā omits ki-. ²⁸ Bā tā-.

orabbhikā ti ādimā, ta. avanṇe vaṇṇakārikā¹ ti pesuññakārakā, khāra-
nadin ti ete orabbhikādayo etehi sattiādīhi haññamānā Vetaṇaṇi patantīti a.,
sesāni orabbhikādīnaṃ paccanaṭṭhānāni Nimijātake āvibhavissanti, kūṭakāriti
kūṭavinicchayassa c' eva tulākūṭādīnaṃ ca kārake² sandhāy' etaṃ vuttam, ta.
5 kūṭavinicchayakūṭaṭṭakarakakūṭa agghāpanikānaṃ paccananirayāni Nimijātake āvi-
bhavissanti, vantan ti vamtakāṃ, durattānaṃ ti duggatattabhāvānaṃ, i. v. h. :
mahārāja, te durattabhāvā sattā ayakūṭehi matthake bhijjamāne vanti³, tato
taṃ vantaṃ jalitakapālehi tesu ekaccānaṃ mukhe pakkhipanti, iti te paresaṃ
vantaṃ bhuñjanti nāma, bheraṇḍakā ti sigālā, vipphandamānaṃ ti, ayo-
10 mukhaṃ⁵ nipajjāpitaṃ nikkadḍhitajivhaṃ⁶ ito c' ito ca phandamānaṃ⁷, mi-
genā 'ti okacaramigena⁸, pakkhinā 'ti tathārūpen' eva, gantā⁹ te ti gan-
tāro¹⁰ te, nirayussadan ti ussadanirayaṃ, Pālīyaṃ pana nirayaṃ adho
ti likhitaṃ, ayaṃ pana nirayo Nimijātake āvibhavissati.

Iti M. ettake niraye dassetvā idāni lokavivaraṇaṃ¹¹ katvā
15 rañño devaloke dassento ā.:

65. Santo ca¹² uddhaṃ gacchanti suciṇṇaṃ¹³ idha kammanā¹⁴,
suciṇṇassa phalaṃ passa: saindadevā¹⁵ sabrahmakā. 133.

66. Taṃ taṃ brūmi mahārāja: dhammaṃ raṭṭhapatī cara,
tathā tathā rāja carāhi dhammaṃ

20 yathā taṃ suciṇṇaṃ¹⁵ nānutappeyya peccā¹⁶ 'ti. 134.

Ta. santo ti kāyādīhi upasantā, uddhaṃ ti devalokaṃ, saindā¹⁷ ti ta.
ta. indehi saddhiṃ, M.¹⁸ hi 'ssa cātummahārājike deve ca dassento mahārāja
cātummahārājādike hi deve passa cattāro mahārāje passa tāvatimse passa
Sakkaṃ passā 'ti evaṃ sabbe pi indake¹⁹ deve dassetvā idam pi suciṇṇassa
25 phalaṃ ti dassesi, taṃ taṃ brūmi ti tasmā taṃ bhaṇāmi, dhammaṃ ti ito
paṭṭhāya pāpātipātādīni pañca verāni pahāya dānādīni puññāni karohi²⁰, yathā
taṃ suciṇṇaṃ nānutappeyya 'ti yathā taṃ dānādīnipuññakammaṃ suciṇṇaṃ
pitughātakammappaccayaṃ²¹ vipphaṇṇasāraṃ paṭicchadetum samatthātāya taṃ nānu-
tappeyya tathā taṃ suciṇṇaṃ cara, bahuṃ puññaṃ karohi ti a.

¹ Ck avanṇe vaṇṇa-, Cs avaṇṇevaṇṇa-. ² Cks omīti kā-. ³ Cks -ve. ⁴ Ck vama-
tanti, Cs vamananti, Bđ vapanti. ⁵ so Cks for -khā? Bds adhomukhaṃ. ⁶
Ck Bđ -hā. ⁷ Bđ vippha-. ⁸ Bđ otacāra-, Ck okatara-. ⁹ Bđ gatā. ¹⁰ Bds
gantvā. ¹¹ Bds devaloka-. ¹² va. ¹³ Bds -unā. ¹⁴ Bđ sahindā-. ¹⁵ Cks
omīti su. ¹⁶ Cks gacchā, Bđ peccā, read: yathā na taṃ anutappeyya pecca?
¹⁷ Bds sahindā. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bds sahindake sabrahmake ca. ²⁰ Bđ karothā ti.
²¹ Cks -kammaṃpa-.

So M-ssa dhammakathaṃ sutvā tato paṭṭhāya assāsaṃ
paṭilabhi. B. pi kiñci kālaṃ ta. vasi tvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ
yeva gato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa mayā assāsito
yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā rājā Ajātasattu ahosi, isigaṇo Buddha- 5
parisā, Saṃkiccapaṇḍito aham evā“ 'ti. Saṃkiccajātakaṃ.
Saṭṭhinipāta vaṇṇanā niṭṭhitā.

XX. SATTATINIPĀTA.

1. Kusajātaka.

Idante raṭṭhan ti, Idam S. J. v. ukkaṇṭhitabikkhum
ā. k. So kira Sāvattvivāsi-kulaputto sāsane uram datvā pabbajito.
5 ekadivasam Sāvattthiyam piṇḍāya caranto ekam alamkataitthim su-
bhanimittaggāhavasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi
dīghakesanako kisasarīro kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhama-
nisanthataगतto, yathā hi deva-loke cavanadhammānam devaputtānam
pañca pubbanimittāni paṇṇāyanti mālā milāyanti vatthāni kilissanti
10 sarīre dubbaṇṇiyam okkamati ubho hi kacchehi sedā muccanti¹ devo
devāsane nābhīramati evam evam sāsana cavanadhammānam ukkaṇṭhi-
tabhikkhūnam pañca pubbanimittāni² paṇṇāyanti saddhāpupphāni
milāyanti silavatthāni kilissanti maṃkubhāvatāya c' eva ayasavasena
ca dubbaṇṇiyam okkamati kilesasedā muccanti¹ araṇṇarukkhamūla-
15 suṇṇāgāresu nābhīramanti, tassa pi tāni³ paṇṇāyimsu. Atha nam
Satthu santikaṃ netvā „ayam bhante ukkaṇṭhito“ ti dassesum. S.
saccam „kirā“ 'ti pucchitvā „saccam bhante“ ti vutte „mā bhikkhu
kilesavasiko ahosi, mātugāmo nām' esa' pāpo, tasmiṃ paṭibaddha-
cittatam vinehi⁴, sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacittatāya hi
20 tejavanto pi porāṇakapaṇḍitā nittejā hutvā anayavyasanam pāpuṇimsu“
'ti vatvā a. ā. :

A. Mallaraṭṭhe Kusāvatīrājadhāniyam⁶ Okkāko nāma rājā
dhammena r. kāresi. Tassa soḷasannaṃ itthisahassānam jeṭ-

¹ Bā muñc-. ² Bā omits pubba. ³ Bā tassapitānimittāni. ⁴ C^{ks} -esā. ⁵ Bā
vinodehi. ⁶ Bā -yā.

thikā Sīlavatī nāma aggamaheśi ahosi, sā n' eva puttāṃ na dhītaraṃ labhati, nāgarā c' eva raṭṭhavāsino ca rājanive-
 sanadvāre¹ sannipatitvā „raṭṭhaṃ² nassissati vinassissatīti“
 upakkosiṃsu. Rājā sīhapañjaraṃ ugghātetvā „mayi r. kārente
 adhammakāro nāma n' atthi, kasmā upakkosatha“³ 'ti pucchi. ⁵
 „Saccaṃ deva adhammakāro⁴ n' atthi⁴, vaṃsānurakkhako pana⁵
 vo putto na vijjati, añño r. gahetvā raṭṭhaṃ nāsessati, tasmā
 dhammena r. kāretuṃ samatthaṃ puttāṃ patthethā“⁶ 'ti. „Put-
 taṃ patthento kiṃ karomīti“. „Paṭhamaṃ tāva ekaṃ⁷ sattā-
 haṃ cullanāṭakaṃ dhammanāṭakaṃ katvā vissajjetha, sace ¹⁰
 taṃ⁸ puttāṃ labhissati⁷ sādhu, noce atha majjhimanāṭakaṃ
 vissajjetha, tato jeṭṭhanāṭakaṃ vissajjetha, avassaṃ ettikāsu
 itthisu ekā puñṇavatī puttāṃ labhissatīti“. Rājā tesaṃ va-
 canena⁹ tathā katva sattame sattame divase yathāsukhaṃ
 abhiraṃitvā āgatāgatā⁹ pucchi: „kacci¹⁰ vo putto laddho“¹⁰ ti. ¹⁵
 Sabbā „na labhāma devā“ 'ti āhaṃsu. Rājā „na me putto
 uppajjissatīti“ anattamaṇo ahosi. Nāgarā puna tath' eva
 upakkosiṃsu. Rājā „kiṃ upakkosatha, mayā tumhākaṃ va-
 canena nāṭakāni viṣaṭṭhāni, ekāpi puttāṃ na labhi, idāni kiṃ
 karomīti“ ā. „Deva etā dussilā bhavissanti nippuñṇā, n' atthi ²⁰
 etāsaṃ¹¹ puttālābhāya puñṇaṃ¹², tumhe etāsu puttāṃ alabhan-
 tīsu mā appossukkataṃ āpajjatha, aggamaheśi vo¹³ Sīlavatī
 devī silasampannā, taṃ vissajjetha, tassā putto uppajjissatīti“.
 So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā „ito kira sattame divase rājā
 Sīlavatīm devīm dhammanāṭakaṃ katvā vissajjessati, purisā ²⁵
 sannipatantū“ 'ti bheriṃ carāpetvā sattame divase devīm alaṃ-
 kāraṇetvā rājanivesanā otāretvā vissajjesi. Tassā sīlatejena
 Sakkabhavanaṃ uphākāraṃ dassesi. Śakko „kin nu kho“ ti
 āvajjanto¹⁴ deviyā puttapatthanabhāvaṃ¹⁵ natvā „etissā mayā

¹ Cks omit rāja. ² Bds add te. ³ Bd adds nāma. ⁴ Bd adds api ca. ⁵ Ck
 etaṃ. ⁶ Ck tā sace naṃ, Cs sace tha, Bd sace tā. ⁷ all three MSS. -nti. ⁸
 Bd vacanaṃ sutvā. ⁹ Bd -tānaṃ. ¹⁰ Bd kiñci. ¹¹ Bd -su. ¹² Cks -ā. ¹³
 Bd te. ¹⁴ Cks -ento. ¹⁵ Cks puttāṃ-.

puttaṃ dātuṃ vaṭṭatīti¹, atthi nu kho devaloke etissānucchaviko² putto³ ti upadhārento B-aṃ addasa, so kira tadā Tāvatisabhabhavanā āyūṃ khetvā uparidevaloke nibbattitukāmo⁴ ahosi. Sakko tassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ pakkosāpetvā
 5 „mārisa⁵ tayā manussalokaṃ gantvā Okkākaraṇṇo⁶ aggama-hesiya⁷ kucchismiṃ⁸ paṭisandhiṃ gaṇhituṃ vaṭṭatīti⁹ sam-paṭicchāpetvā aparaṃ pi devaputtaṃ „tvam pi tassā yeva¹⁰ putto bhavissasīti¹¹“ vatvā „mā kho pan' assā¹² koci sīlaṃ bhindīti¹³“ mahallakabrāhmaṇavesena raṇṇo nivesanadvāraṃ
 10 agamāsi. Mahājano pi nahātālaṃkato „ahaṃ devīṃ gaṇhissā-mīti¹⁴“ rājadvāre sannipati Sakkaṃ ca pana disvā „tvam kasmā āgato sīti¹⁵“ parihāsaṃ akāsi. Sakko pi „kiṃ maṃ¹⁶“ garahatha, sace pi me sarīraṃ jīṇṇaṃ rāgo pana na jīrati, sace Silavatiṃ labhissāmi ādāya naṃ gamissāmi āgato 'mhīti¹⁷“ vatvā attano
 15 ānubhāvena sabbesaṃ purato atṭhāsi, añño tassa tejena purato bhavituṃ nāsakkhi, so taṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹⁸ nivesanaṃ nikkhamantiṃ yeva hatthe gaheva pakkāmi. Atha naṃ ta. ta. tṭhiṭā garahiṃsu: „passatha bho, mahallakabrāhmaṇo evaṃ uttamarūpadharaṃ devīṃ ādāya gacchati, attano yuttaṃ na
 20 jānātīti¹⁹“. Devī pi „mahallako maṃ gaheva gacchatīti²⁰“ atṭhiyati²¹ harāyati jigucchati²². Rājāpi vātapāne tṭhatvā „ko nu kho devīṃ gaheva gacchatīti²³“ olokeno taṃ disvā anattamano ahosi. Sakko taṃ ādāya nagaradvārena nikkhamitvā dvārasamīpe ekaṃ gharaṃ māpesi²⁴ vivatṭadvāraṃ paññattakattṭhattharikaṃ²⁵. Atha naṃ sā „idaṃ vo²⁶“ nivesanaṃ²⁷ ti pucchi. So „āma bhadde, pubbe pana ahaṃ eko, idāni 'mhā dve janā, ahaṃ bhikkhāya caritvā taṇḍulādīni āharissāmi, tvam imissā katṭhattharikāya nipajjā²⁸“ 'ti vatvā²⁹ naṃ mudunā hatthena

¹ Bā vaṭṭatī. ² Bā etissā anu-. ³ Cks nibbattidhammo. ⁴ Cks -sā. ⁵ Bā uk-.
⁶ Bā -imhi. ⁷ Bā etissā eva. ⁸ all three MSS. -tīti. ⁹ Cks -a. ¹⁰ Bā -da-
 tuhi. ¹¹ Bā adds tumhe. ¹² Cks -kāraṃ-. ¹³ Bā na atṭhiyati na. ¹⁴ Bā
 omits ji-. ¹⁵ Ck mānesi, Cs manesi. ¹⁶ Bā adds katvā. ¹⁷ Bā te. ¹⁸ Bā
 -āhi. ¹⁹ Bā adds so.

parāmasi¹, dibbasamphassaṃ pharāpetvā² ta. nipajjāpesi, sā
 dibbasamphassapharanena saññaṃ vissajjesi. Atha naṃ attano
 ānubhāvena Tāvatisabhanānaṃ netvā alaṃkātāvīmāne dibba-
 sayane nipajjāpesi. Sā sattame divase pabujjhivā taṃ sam-
 pattim disvā „na so brāhmaṇo³ manusso, Sakko bhavissatīti“ 5
 aññāsi. Sakko pi tasmim samaye pāricchattakamūle dibbanā-
 ṭakaparivuto nisinno hoti. Sā sayanā utthāya tassa santikaṃ
 gantvā vanditvā ekamantam aṭṭhāsi. Atha naṃ Sakko „varam
 te devi demi⁴, gaṇhāhīti“ ā. „Tena hi me deva puttaṃ de-
 hīti“. „Devi, tiṭṭhatu eko⁵, ahaṃ te dve putte dassāmi, tesu 10
 pana eko paññavā bhavissati na⁶ rūpavā eko rūpavā na
 paññavā, tesu⁷ paṭhamam kataram icchasīti“. „Paññavantam
 devā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti vatvā tassā kusatiṇam dibbaṃ ca
 vattham dibbacandanam pāricchattakapupphaṃ Kokanadaṃ ca
 nāma vīṇam datvā taṃ ādāya rañño sayanagharam pavisitvā 15
 raññā saddhim ekasayane nipajjāpetvā aṅguṭṭhaken⁸ assā
 nābhim parāmasi, tasmim khaṇe B. tassā kucchimhi paṭisan-
 dhim gaṇhi. Sakko pi sakatṭhānam eva gato. Paṇḍitā devī
 gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ jāni. Atha naṃ pabuddho rājā
 disvā „kena nītāsīti“ pucchi. „Sakkena devā“ 'ti. „Ahaṃ 20
 paccakkhato ekaṃ mahallakabrāhmaṇam taṃ ādāya gacchan-
 tam addasaṃ, kasmā maṃ vañcesīti“. „Saddaha deva, Sakko
 maṃ gahetvā devalokaṃ nesīti“. „Na saddahāmi devīti⁹“.
 Ath' assa sā Sakka-dattiyam kusatiṇam dassetvā „saddahā“
 'ti ā. Rājā „kusatiṇam nāma yato kutoci labbhatīti“ na sad- 25
 dahi. Ath' assa sā dibbavatthāni dassesi¹¹. Rājā tāni disvā
 saddahitvā „bhadde, Sakko tāva taṃ netu, putto pana te
 laddho“ ti pucchi. „Laddho mahārāja, gabbho me patiṭṭhito“
 ti. So tuṭṭho tassā gabbhapihāram adāsi. Sā dasamā-
 saccayena puttaṃ vijāyi, tassa aññaṃ nāmaṃ akatvā kusa- 30

¹ Bā -santo. ² Ck phā-. ³ taṇḍulādini - - - brāhmaṇo wanting in C. ⁴ Bā
 dadāmi. ⁵ Bā adds putto. ⁶ Bā vi. ⁷ Bā tesam. ⁸ Bā pādāṅg-. ⁹ Bā adds
 na saddahi. ¹⁰ Bā omits na saddahāmi - - . ¹¹ Bā -ti.

tiṇanāmam eva akaṃsu. Kusakumārassa padasāgamanakāle itaro devaputto tassā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi, tassa Jayampatīti nāmaṃ kariṃsu. Te mahantena yasena vaḍḍhiṃsu. B. paññavā ācariyassa santike kiñci¹ anuggahetvā attano pañ-

5 ñāya sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi. Ath' assa soḷasavassakāle rājā r. dātukāmo devinā āmantetvā „bhadde puttassa te r. datvā nāṭakāni upaṭṭhapessāma², jīvantā yeva naṃ rajje paṭiṭṭhitam passissāma, sakala-Jambudīpe kho pana yassa rañño dhītaraṃ icchasi tam assa³ ānetvā aggamaheṣiṃ karissāma,

10 cittam assa jānāhi kataraṃ rājadhītaraṃ rocetīti“. Sā „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā „kumārassa ca imaṃ pavattiṃ ārocetvā cittaṃ jānāhīti“ ekaṃ paricārikam pesesi. Sā gantvā tassa taṃ pavattiṃ ārocesi. Taṃ sutvā M. cintesi: „ahaṃ na rūpavā, rūpasampannā rājadhītā ānītāpi maṃ disvā 'kiṃ me iminā

15 virūpenā' 'ti palāyissati, iti no lajjitabbakaṃ bhavissati, kiṃ me gharāvāsena, dharamāne⁴ mātāpitaro upaṭṭhahitvā tesam accayena nikkhamitvā pabbajissāmīti“ so „mayhaṃ n' eva rajjen' attho na nāṭakehi, ahaṃ mātāpitunnaṃ accayena pabbajissāmīti“ ā. Sā gantvā tassa kathaṃ deviyā ārocesi. Rājā

20 anattamano hutvā puna katipāhaccayena sāsanaṃ pesesi, so pi paṭibāhi yeva. Evaṃ yāvatatiyaṃ paṭibāhitvā catutthavāre cintesi: „mātāpitūhi saddhiṃ ekantena paṭipakkhabhāvo⁵ na yutto, ekaṃ upāyaṃ karissāmīti“ so kammārajetṭhakaṃ pakkosāpetvā bahum suvaṇṇaṃ datvā „ekaṃ itthirūpakaṃ⁶ karo-

25 hīti“ uyyojetvā tasmiṃ pakkante aññaṃ suvaṇṇam gaṇetvā sayam itthirūpakaṃ⁶ akāsi. B-ttānaṃ adhippāyā⁷ nāma ijjhanti⁸. Taṃ rūpaṃ jivhāya avaṇṇanīyasobhaṃ ahosi. Atha naṃ M. khomaṃ nivāsāpetvā 'sirigabbhe ṭhapāpesi⁹. So kammārajetṭhakena ābhatarūpaṃ disvā¹⁰ taṃ garahitvā „gaccha am-

30 hakaṃ sirigabbhe¹¹ ṭhapitarūpakaṃ āharā“ 'ti ā. So gabbhaṃ

¹ Bā has added sippaṃ. ² Bā has added mayaṃ. ³ Bā tassetarā. ⁴ Bā -no.

⁵ Bā adds nāma. ⁶ Ck -rūpaṃ. ⁷ Bā -yo. ⁸ Bā samijhasi. ⁹ C^o ṭa-, Ck pāpesi.

¹⁰ C^o ābhate rūpake, Ck ahaṃte rūpake, both omitting disvā. ¹¹ Bā adds gantvā.

pavittho tam disvā „kumārena saddhiṃ abhiraṃitum ekā devaccharā āgatā bhavissatīti“¹ hatthaṃ pasāretum avisahanto nikkhamitvā „deva sirigabbhe ayyā ekikā devadhītā t̥hitā¹, upagantum na sakkomīti“ ā. „Tāta gaccha suvaṇṇarūpaṃ etaṃ āharā“² 'ti puna pesito āhari. Kumāro kammārena kataṃ rūpakaṃ³ 5 suvaṇṇagabbhe khipāpetvā³ attanā⁴ kataṃ alaṃkārapetvā rathe t̥hapāpetvā „evarūpaṃ labhanto 'gaṇhāmīti“ mātu santikaṃ pahīni. Sā amacce pakkosāpetvā „tāta mayhaṃ putto mahāpuñño sakkadattiyo, anucchavikaṃ kumārikaṃ⁵ labhissati, tumhe⁶ imaṃ rūpakaṃ¹ paṭicchannayāne t̥hapāpetvā⁷ sakala- 10 Jambudīpaṃ carantā yassa rañño evarūpaṃ dhītaṃ passatha tass' etaṃ datvā 'Okkākarājā tumhehi saddhiṃ āvāhaṃ karissatīti' divasaṃ vavatthapetvā⁸ āgacchathā“ 'ti ā. Te „sādhū“ 'ti tam ādāya mahantena parivārena nikkhamitvā vicarantā yaṃ yaṃ⁹ rājadhāniṃ pāpuṇanti ta. sāyaṇhasamaye mahā- 15 janassa samosaraṇat̥thāne tam rūpakaṃ vatthapupphālaṃkārehi¹⁰ alaṃkaritvā suvaṇṇasivikaṃ āropetvā titthamagge t̥hapetvā¹¹ sayam paṭikkamitvā āgatāgatānaṃ kathāsavanatthaṃ ekamante tiṭṭhanti. Mahājano tam oloketvā „suvaṇṇarūpaṃ“ ti saññaṃ¹² akatvā „ayaṃ manussitthisamānā devaccharapaṭibhāgā ativiya 20 sobhati, kin nu kho ettha t̥hitā kuto vā āgatā, amhākaṃ nagare evarūpā n' atthīti“ vaṇṇentā¹³ pakkamanti¹⁴. Tam sutvā amaccā „sace idha evarūpā dārikā bhaveyya 'asukā¹⁵ rājadhītā viya asukā¹⁶ amaccadhītā¹⁶ viyā' ti vadeyyum¹⁶, addhā idha evarūpā n' atthīti“ tam ādāya aññaṃ nagaraṃ gacchanti. 25 Te¹⁸ evaṃ vicarantā Maddaraṭṭhe Sāgalanagaraṃ¹⁹ sampāpuṇṇṃsu, ta. Maddarañño satta dhītaṃ uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā, tāsāṃ sabbajetthikā² Pabhāvatī nāma, tassā

¹ Bā ekikā devadhītā, Cks ekikā va t̥hitā. ² Ck rūpaṃ. ³ Bā nikhi- corr. to nikkhī-. ⁴ Bā -no. ⁵ Bā omits ku-. ⁶ Bā adds evarūpaṃ labhantā gaṇhissatha. ⁷ Bā t̥hape-. ⁸ Cks t̥ha-. ⁹ Bā only one yaṃ. ¹⁰ Ck vanta-, C⁹ vatta-, Bā vatthālaṅk-. ¹¹ Bā adds amaccā. ¹² Cks samñña. ¹³ Bā -to. ¹⁴ Bā -ti. ¹⁵ Cks -a. ¹⁶ Ck Bā -kā-. ¹⁷ Cks -yya. ¹⁸ Bā etc. ¹⁹ Ck sāgalāṃ.

sarīrato bālasuriyassa viya pabhā va niccharanti, kālandhakāre
 pi catuhatthagabbhe¹ padīpakiccaṃ nāma n' atthi, sabbo gab-
 bho ekobhāso va hoti. Dhātī pan' assā khujjā, sā Pabhāvatīm
 bhojetvā tassā sīsaṃ nahāpanatthaṃ aṭṭhahi vaṇṇadāsīhi aṭṭha-
 5 ghaṭe gāhāpetvā sāyaṇhasamaye udakatthāya gacchantī tittha-
 magge ṭhitāṃ taṃ rūpakaṃ disvā „Pabhāvatīti“ saññāya
 „ayaṃ dubbhūti² ‘sīsaṃ nahāyissāmīti’ amhe udakatthāya pe-
 setvā paṭhamataraṃ āgantvā titthamagge ṭhitā“ ti kujjhitvā
 „are kulalajjāpanike³, purimataraṃ āgantvā idhā ṭhitāsi, sace
 10 rājā jānissati nāsessati no“ ti vatvā⁴ hatthena gaṇḍapasse⁵
 pahari, hatthatalaṃ bhijjanappamāṇaṃ⁶ jātaṃ, tato „suvaṇṇa-
 rūpakaṃ“ ti ṇatvā hasamānā⁷ vaṇṇadāsīnaṃ santikaṃ gacchantī
 „passatha⁸ me kammaṃ, ‘mama dhītā’ ti⁹ saññāya⁹ pahāraṃ
 adāsim, ayaṃ mama dhītu santike kiṃ agghati, kevalaṃ mama
 15 hattho dukkhāpito“ ti ā. Atha naṃ rājādūtā gahetvā „tvāṃ
 ‘mama dhītā ito abhirūpatarā’ ti vadantī kaṃ¹⁰ nāma kathe-
 sīti“. „Maddarañño dhītaraṃ Pabhāvatīm¹¹, idaṃ rūpaṃ¹²
 tassā soḷasaṃ pi kalaṃ nāgghatīti¹³“. Te tuṭṭhamānasā rāja-
 dvāraṃ gantvā „Okkākarañño dūtā dvāre ṭhitā“ ti rañño
 20 paṭihāresuṃ. Rājā āsanā vuṭṭhāya ṭhitako va „pakkosathā¹⁴“
 ‘ti ā. Te pavisitvā rājānaṃ vanditvā „mahārāja amhākaṃ rājā
 tumhākaṃ ārogyaṃ pucchatīti“ vatvā katasakkārasammānā
 „kimatthaṃ āgatā¹⁵“ ti vutte „amhākaṃ rañño putto sīhas-
 saro Kusakumāro nāma, rājā tassa r. dātukāmo tumhākaṃ
 25 santikaṃ pahini, tumhākaṃ kira dhītaraṃ Pabhāvatīm tassa
 detha, imaṃ ca¹⁶ suvaṇṇarūpakaṃ¹⁷ deyyadhammaṃ gaṇ-
 hathā“ ‘ti taṃ rūpakaṃ tassa adāmsu. So pi „evarūpena
 mahārājena saddhiṃ vīvāhamaṅgalaṃ bhavissatīti“ tuṭṭhacitto

¹ Bā adds anto gabbhe.² Bā adds amhehi.³ Bā gaṇtvā.⁴ Ck gaddha-

Bā gaṇḍa- corr. to kaṇḍa.

⁵ Bā -ṇaṃ corr. to -naṃ viya.⁶ Bā adds tāsaṃ.⁷ Bā -thetaṃ.⁸ Bā ya.⁹ Bā saññāti.¹⁰ Ck kiṃ.¹¹ Bā -tīti.¹² Bā

-pakaṃ.

¹³ Bā na ag-¹⁴ Bā -sāpethā.¹⁵ Bā -tatthā.¹⁶ Cks idaṇca.¹⁷ Cks -rūpaṃ.

sampaticchi. Atha nam dūtā āhaṃsu: „mahārāja amhehi na
sakkā papañcetum¹, kumārikāya laddhabhāvaṃ gantvā rañño
āroccesāma, atha' so āgantvā ādāya gamissatīti². So „sādhū“
'ti vatvā tesam sakkāraṃ katvā vissajjesi. Te gantvā rañño
ca deviyā ca ārocesum. Rājā mahantena parivārena Kusā- 5
vatito nikkhamitvā anupubbena Sāgalanagaraṃ sampāpuṇi³.
Maddarājā paccuggantvā nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ sakkā-
ram akāsi. Sīlavatī devī paṇḍitattā⁴ „ko jānāti kim bhavissa-
tīti“ ekāhadvihaccayen' eva Maddarājānaṃ ā.: „mahārāja
sunisaṃ daṭṭhukāṃ' amhā⁵“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā 10
pakkosāpesi, Pabhāvatī sabbālaṃkārapatimaṇḍitā dhātigaṇa-
parivutā āgantvā sassum⁶ vandi. Sā taṃ disvā va cintesi:
„ayaṃ kumārikā abhirūpā, mayhaṃ putto virūpo, sace esā
taṃ passissati ekāhaṃ pi avasitvā palāyissati, upāyaṃ karissā-
mīti“ sā Maddarājānaṃ āmantetvā „mahārāja, sunisā me 15
puttassa anucchavikā, api ca kho pan' amhakaṃ kule paveniyā'⁷
āgatacārittaṃ atthi, sace ayaṃ tasmiṃ cāritte vattissati nes-
sāma nan“ ti ā. „Kim pana vo cārittan“ ti. „Amhakaṃ
vaṃse yāva ekassa gabbhassa patitṭhānā divā sāmikaṃ pas-
situm na labhanti⁸, sace esā tathā karissasi nessāma nan“ ti. 20
Rājā „kim amma sakkhissasi evaṃ vattitun“ ti dhītaraṃ puc-
chi. Sā „āma tātā“ 'ti ā. Tato Okkākarājā Maddarañño
bahuṃ vibhavaṃ⁹ datvā taṃ¹⁰ ādāya pakkāmi. Maddarājāpi
mahantena parivārena dhītaraṃ uyyojesi. Okkāko Kusāvatīm
gantvā nagaraṃ alaṃkārapetvā sabbabandhanāni mocāpetvā 25
puttassa abhisekaṃ datvā¹¹ Pabhāvatīm aggamaheṣiṃ kāretvā¹²
„Kusarājassa āṇā“ ti bheriṃ carāpesi. Jambudīpatale rājāno
yesaṃ dhītaro atthi te Kusarañño dhītaro paṇiṇinsu yesaṃ

¹ Cs ppañcetum, B^d papañcam katum, C^k vañcetum. ² B^d adds nam. ³ B^d pāpuṇi. ⁴ C^k -dittā. B^d paṇḍipattā. ⁵ B^d -hi. ⁶ B^d sassuraṃ. ⁷ C^k pame-, C^s pavame-, B^d kulapave-. ⁸ B^d patitṭhānaṃ hoti tāva divā taṃ sāmikaṃ p. na labhatī. ⁹ B^d dhanam. ¹⁰ C^{ks} omits datvā taṃ, C^s omits taṃ. ¹¹ B^d -kaṃ abhisañci rajjaṃ datvā. ¹² B^d adds nagare.

puttā¹ atthi te ten' eva saddhiṃ mittabhāvaṃ akamkhantā
 putte upatṭhāke katvā paṇiṃsu. B-assa nātakaparivāro
 mahā ahoṣi, mahantena yasena r. kāresi. Pabhāvatim² pana divā
 passitum na labhati, sāpi taṃ divā passitum na labhati, ubhin-
 5 nam pi rattim dassanam eva hoti. Tattha Pabhāvatiyā sarīrap-
 pabhā abbohārikā ahoṣi. B. pi sirigabbhato rattim yeva
 nikkhamati. So katipāhaccayena Pabhāvatim divā datṭhukāmo
 mātu ārocesi. Sā „mā te³ rucci, yāv' ekaṃ puttam labhi⁴
 tāva āgamehīti⁵“ paṭikkhipi. So punappuna yāci yeva. Atha
 10 naṃ⁶ ā.: „tena hi hatthisālaṃ gantvā hatthimeṇḍavesena tiṭṭha,
 ahaṃ taṃ ta. ānessāmi, atha naṃ akkhīni pūretvā olokeyyāsi,
 mā ca attānaṃ jānāpesīti⁷. So „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā
 hatthisālaṃ agamāsi. Rājamātā hatthimaṅgalaṃ kāretvā
 Pabhāvatim „ehi sāmikassa te hatthino passissāmā⁸“ ti tattha
 15 netvā „ayaṃ hatthi asuko nāma ayaṃ asuko nāmā“ 'ti das-
 sesi. Ta. naṃ rājā mātu pacchato gacchantim⁹ hatthiccha-
 kanapiṇḍena piṭṭhiyaṃ pahari, sā kuddhā „rañña¹⁰ te hatthaṃ
 chindāpessāmīti“ vatvā devim ujjhāpesi, sā naṃ saññāpetvā
 piṭṭhiṃ parimajji. Puna pi rājā datṭhukāmo hutvā assasālāya
 20 assagopakavesena disvā tath' eva assacchakanapiṇḍena pahari,
 tadāpi naṃ kuddhaṃ sassū saññāpesi. Pun' ekadivasaṃ
 Pabhāvatī M-aṃ passitukāmā hutvā sassuyā ārocetvā „alaṃ
 te mā¹¹ ruccīti“ paṭikkhittāpi¹² punappuna yāci, atha naṃ
 sā ā.: „tena hi sve mama putto nagaraṃ padakkhiṇaṃ ka-
 25 rissati¹³, tvaṃ sihapañjaraṃ vivaritvā passeyyāsīti“¹⁴, evaṃ ca
 pana vatvā punadivase nagaraṃ alaṃkārapetvā Jayampati-
 kumāraṃ rājavesaṃ gāhāpetvā hatthipasse nisīdāpetvā nagaraṃ
 padakkhiṇaṃ kārāpesi. Pabhāvatim¹⁴ ādāya sihapañjare ṭhatvā
 „passa¹⁵ tava sāmikassa sirisobhaggaṃ¹⁶“ ti ā. Sā „anuccha-

¹ Bā -o. ² Bā so pa-. ³ Bā adds tāta. ⁴ Cks -ati. ⁵ Bā -māhīti. ⁶ Bā
 adds sā. ⁷ Bā -hīti. ⁸ Bā passāmā. ⁹ Bā adds disvā. ¹⁰ Bā rañño kathetvā.
¹¹ Bā mā te. ¹² Bā paṭikkhipetvāpi. ¹³ Ck Bā -ssāti. ¹⁴ Bā sā pa. ¹⁵ Bā
 passatha. ¹⁶ Bā -ggappatten.

viko me sāmiko laddho“ ti attamanā ahosi. Taṃ divasaṃ
 pana M. hatthimēḍavesen' eva Jayampatissa pacchimāsane
 nisīditvā yathādhippāyena Pabhāvatim oloketvā¹ hatthavikārādi-
 vasena cittaruciyaṃ kīlaṃ² dassesi. Hatthimhi atikkante rāja-
 mātā Pabhāvatim pucchi: „diṭṭho te amma sāmiko“ ti. „Āma 5
 ayye, pacchimāsane³ pan' assa nisinno hatthimēḍo ativiya
 dubbinīto mayhaṃ hatthavikārādini dassesi, kasmā evarūpaṃ
 alakkhikaṃ rañño pacchimāsane⁴ nisīdāpesun“ ti. „Amma
 rañño pacchāsane rakkhā nāma icchitabbā“ ti. Sā cintesi:
 „ayaṃ hatthimēḍo ativiya nibbhayo rājānaṃ rājā ti pi na 10
 maññati, kacci⁵ nu kho eso va⁶ Kusarājā, addhā hi so virūpo
 bhavissati, ten' eva maṃ na dassentīti“ sā khujjaṃ kaṇṇa-
 mūle ā.: „amma gaccha tāva, jānāhi kiṃ purimāsane nisinnako
 rājā udāhu pacchimāsane“ ti. „Kathaṃ panāhaṃ jānissāmīti“.
 „Sace hi so rājā bhavissati paṭhamataraṃ hatthipiṭṭhito ota- 15
 rissati, imāya saññāya jānāhīti“. Sā gantvā ekamante ṭhitā
 paṭhamaṃ M-am otarantaṃ addasa pacchā Jayampatikumāraṃ.
 M. pi ito c' ito ca olokento khujjaṃ disvā „iminā⁷ kāraṇena
 esā āgatā bhavissatīti“ ṇatvā⁸ pakkosāpetvā „imaṃ antaraṃ⁹
 mā kathehīti“ dāhaṃ vatvā¹⁰ uyyojesi. Sā gantvā „purimā- 20
 sane nisinno paṭhamaṃ otarīti“ ā. Pabhāvatī tassā vacanaṃ¹¹
 saddahi. Puna rājā¹² daṭṭhukāmo hutvā mātaraṃ yāci. Sā
 paṭikkhipitum asakkontī „tena hi aññatakavesena uyyānaṃ
 gacchāhīti“ ā. So uyyānaṃ gantvā pokkharaniyaṃ galappa-
 mānaṃ udakaṃ pavisitvā paduminipaṇṇena¹³ sīsam chādetvā 25
 pupphitapadumena mukhaṃ avattharitvā¹⁴ aṭṭhāsi. Mātāpi
 'ssa Pabhāvatim uyyānaṃ netvā sāyaṇhasamaye „ime rukkhe
 passa, sakūṇe passa, mige passā“ ti palobhayamānā pokkharani-
 tīraṃ pesesi¹⁵. Sā pañcavidhapadumasañchannaṃ pokkha-

¹ Bā -ento. ² Bā keḷim. ³ Bā pacchāsane. ⁴ Bā -pesun niharāpehinaṃ. ⁵
 Ck pacca, Bā kiṃ. ⁶ Cks ca. ⁷ Bā adds nāma. ⁸ Bā adds taṃ. ⁹ Bā adds
 pabhāvatīyā. ¹⁰ Bā katvā. ¹¹ Bā adds sutvā. ¹² Bā saddahi M. pi naṃ puna.
¹³ Bā -ppattena. ¹⁴ Bā avāritvā. ¹⁵ Bā pāyāsi.

raṇim disvā nahāyitukāmā paricārikāhi saddhiṃ pokkharāṇim
 otarivā kīḷanti taṃ padumaṃ disvā gahetukāmā¹ hatthaṃ pa-
 sāreti², atha naṃ rājā paduminipannaṃ apanetvā „ahaṃ Kusa-
 rājā“ ti hatthe gaṇhi. Sā tassa mukhaṃ disvā „yakkho maṃ
 5 gaṇhatīti³“ viravitvā tatth' eva visaññitaṃ pattā, ath' assā
 rājā hatthaṃ muñci. Sā saññaṃ paṭilabbhivā „Kusarājā kira
 maṃ hatthe gaṇhi, iminā c' ahaṃ⁴ hatthisālāyaṃ hatthicca-
 kaṇena assasālāyaṃ ca assacchakaṇakena pahaṭā, ayaṃ c' eva
 maṃ⁵ hatthissa pacchāsane nisīditvā uppaṇḍesi, kim me evaṃ-
 10 virūpena⁶ dummukhena patinā, ahaṃ jīvaṃti aññaṃ patiṃ la-
 bhissāmīti“ cintetvā attanā saddhiṃ āgate amacce pakkosā-
 petvā „mama yānavāhanaṃ sajjāṃ karoṭha, ajj' eva gamissā-
 mīti“ ā. Te rañño ārocesuṃ. Rājā cintesi: „sace gantuṃ na
 labhissati hadayam assā⁷ phalissati, gacchatu, puna taṃ attano
 15 balena ānessāmīti⁸“. Ath' assā gamanaṃ anujāni. Sā pitu
 nagaram eva agamāsi. M. pi uyyānato nagaraṃ pavisitvā
 alaṃkatapāsādaṃ abhirūhi. B-aṃ hi sā pubbepatthanāvasena
 na icchi, so pubbakammavasen' eva⁹ virūpo ahosi. — A. kira
 Bārāṇasidvāragāme uparimavīthiyā ca heṭṭhimavīthiyā ca dve
 20 kulāni vasiṃsu, ekassa kulassa dve puttā ekass' ekā va dhītā
 ahosi, dvīsu puttesu B. kaniṭṭho, naṃ kumārikaṃ jeṭṭhassa
 ānesuṃ¹⁰, kaniṭṭho ādārāharane¹¹ bhātu santike yeva vasi.
 Ath' ekadivasaṃ tasmim ghare atirasakapūve pacimsu, B.
 araññaṃ gato hoti, tassa pūvaṃ ṭhapetvā avasesā¹² bhājetvā
 25 khādiṃsu. Tasmim khaṇe paccekabuddho bhikkhāya ghara-
 dvāraṃ agami¹³, B-assa bhātujāyā¹⁴ „cūlapatino aññaṃ pūvaṃ
 pacissāmīti“ taṃ gahetvā paccekabuddhassa adāsi, so pi taṃ
 khaṇaṃ ñeva araññafo āgacchi¹⁵, atha naṃ sā ā.: „sāmi
 cittaṃ pasādehi, tava koṭṭhāso paccekabuddhassa dinno“ ti.

¹ Bā vicinītu-. ² C^s Bā -resi. ³ Bā gaṇhīti. ⁴ Bā vāhaṃ. ⁵ Bā ayameva ca mayhaṃ. ⁶ Bā evarūpena. ⁷ C^s assa. ⁸ Bā adda cintetvā. ⁹ C^s pubbe-.
¹⁰ Bā jeṭṭhakassa adāsi. ¹¹ so C^k; Bā dārakabhāvena. ¹² Bā -se. ¹³ Bā
 agamāsi. ¹⁴ C^k jāyatu. ¹⁵ C^k ag-.

So „tava koṭṭhāsaṃ khāditvā mama koṭṭhāsaṃ deṣi, aññaṃ
 kiṃ karissasīti“¹ kuddho gantvā pattato pūvaṃ gaṇhi. Sā
 mātu gharaṃ gantvā navavilīnaṃ campakapupphavaṇṇaṃ sap-
 piṃ āharitvā pattaṃ pūresi², taṃ obhāsaṃ muñci³. Sā taṃ
 disvā patthanaṃ ṭhapesi: „bhante⁴, nibbattanibbattaṭṭhāne me
 sarīraṃ obhāsajātaṃ⁵ hotu, uttamarūpadharā bhaveyyaṃ⁶,
 iminā ca me asappurisena saddhiṃ ekaṭṭhāne vāso mā ahoṣīti“.
 Iti sā imissā pubbapatthanāya vasena⁷ taṃ na icchi. B. pi
 taṃ pūvaṃ tasmiṃ patte⁸ osidāpetvā patthanaṃ⁹ ṭhapesi:
 „bhante imaṃ yojanasataṃ¹⁰ vasantim pi ānetvā mama pāda-
 paricārikaṃ kātuṃ samattho bhaveyyaṃ“ ti. Ta. yaṃ¹¹ so
 kuddho hutvā¹² pūvaṃ gaṇhi tassa pubbakammaṃ vasena
 virūpo ahoṣi¹³. — So Pabhāvatīyā gatāya sokappatto ahoṣi,
 nānākārehi paricaramānāpi naṃ sesitthiyo¹⁴ oloketum¹⁵ pi na
 sakkhimsu, Pabhāvatirahitaṃ assa sakalam pi nivesanaṃ tuc-
 chaṃ viya khāyi. So „idāni Sāgalanagaraṃ pattā bhavissa-
 tīti“ paccūsamaye mātu santikaṃ gantvā „amma, ahaṃ Pa-
 bhāvatim ānessāmi, tumhe r. anusāsathā“¹⁶ ti¹⁷ paṭhamaṃ g. ā.:

1. Idan te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ
 sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ
 idan te rajjaṃ¹⁷ anusāsa amma,
 gacchāmi¹⁸ ahaṃ yattha piyā Pabhāvatīti. 1.

Ta. sayoggaṃ ti hatthiyoggādisahitaṃ, sakāyuraṃ ti sapañcarājakaku-
 dhabhaṇḍaṃ, anusāsa amma¹⁹ ti so kira purisassa r. datvā puna gaṇhanaṃ
 nāma me ayuttaṃ ti pitu vā bhātu vā aniyyādetvā mātu niyyādetto evaṃ ā. 25

Sā tassa kathaṃ sutvā „tena hi tāta appamatto bha-
 veyyāsi, mātugāmo nāma asuddhāsaya¹⁸“ ti vatvā nānaggara-
 sabbojanaṃ¹⁹ suvaṇṇakaroṭim pūretvā „idaṃ antarāmagge

¹ Bā -ssāmiti. ² Bā -ritvā patte paccekabuddhassa pūresi. ³ Bā mucchi. ⁴
 Bā adds iminā dānapalena. ⁵ Cā Bā -sainjātaṃ. ⁶ Bā -yyuṃ, Cā -yya. ⁷ Bā
 adds na. ⁸ Bā sappipa-. ⁹ Cā -nañca. ¹⁰ Cā -te. ¹¹ Bā adds kāraṇaṃ. ¹²
 Bā gaṇtvā. ¹³ Bā adds sā ca taṃ na icchīti. ¹⁴ Bā -cāriyamānā nisinnase-
 sitthiyo. ¹⁵ Bā -kāpetum. ¹⁶ Bā adds vadanto. ¹⁷ Bā raṭṭhaṃ. ¹⁸ Bā aparī-
 suddhabhādāyo. ¹⁹ Bā -rasaggassa bho-.

bhuñjeyyāsīti“ vatvā uyyojesi. So taṃ ādāya mātaraṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā „jīvanto puna passissāmīti“ sirigabbhaṃ pavisitvā pañcāvudhaṃ sannayhithā bhattakaroṭiyā saddhiṃ kahāpaṇasahassaṃ pasibbake katvā¹ Kokanadam² vīṇaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajjitvā mahābalo mahāthāmo yāva majjhantikā paṇṇāsajoyanāni gantvā bhattaṃ bhuñjitvā sesena divasabhāgena puna paṇṇāsajoyanāni gantvā ekāhen³ eva yojanasatikāṃ maggaṃ khepetvā sāyaṇhasamaye nahātvā⁴ Sāgalanagaraṃ pāvīsi. Tasmīṃ pavitṭhamatte yeva tassa tejena Pabhāvatī sayanapitṭhe saṇṭhātuṃ asakkontī otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. B-am pi kilantindriyaṃ vīthiyaṃ gacchantāṃ aññatarā itthi⁵ disvā pakkosāpetvā nīdāpetvā pāde dhovāpetvā sayanaṃ dāpesi⁶, tasmīṃ niddūpagate bhattaṃ sampādetvā pabodhetvā bhattaṃ bhojesi, so tutṭho tassā saddhiṃ karotiṇā kahāpaṇasahassaṃ adāsi. So pañcāvudhaṃ tatth⁷ eva ṭhapetvā „gantabbatṭhānaṃ⁸ no atthīti“ vatvā vīṇaṃ ādāya hatthisālaṃ gantvā „ajja me idha vasitūṃ detha, gandhabbaṃ vo⁹ karissāmīti“ vatvā hatthigopakehi anuññāto ekamante nipajjitvā⁹ paṭippassaddhadaratho utṭhāya vīṇaṃ muñcitvā „sakalanagaravāsino imaṃ saddaṃ suṇantū“¹⁰ ti vīṇaṃ vādeto gāyi. Pabhāvatī bhūmiyaṃ nipannā taṃ saddaṃ sutvā¹⁰ „ayaṃ na aññassa vīṇāya¹¹ saddo, nissam-sayaṃ Kusarājā mam¹¹ atthāya āgato“ ti aññāsi. Maddarājāpi taṃ saddaṃ sutvā „atīviya madhuraṃ vādeti, sve etaṃ pakkosāpetvā mama gandhabbaṃ kāressāmīti“ cintesi. B. „na sakkā idha vasamānena Pabhāvatīṃ datṭhuṃ, atṭhānaṃ etaṃ“ ti pāto va nikkhamitvā sāyaṃ¹² bhuttagehe yeva pātārāsaṃ bhuñjitvā vīṇaṃ ṭhapetvā rājakumbhakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsikabhāvaṃ upagantvā ekadivaseṇ¹² evaṃ gharaṃ mattikāya

¹ Ck passe-. ² hadayamassaphalissati - - - - katvā wanting in C°. ³ Bā nudañca. ⁴ Bā patvā. ⁵ Ck itti, C° Bā itthim. ⁶ Bā adds so kilantatāya nipajjitvā niddaṃ okkami athassā. ⁷ Bā gandhappa-. ⁸ Bā te gītaṃ. ⁹ Bā adds sokaṃ niddāyitvā. ¹⁰ Bā adds va cintesi. ¹¹ Bā vīṇā. ¹² Bā sayam.

pūretvā „bhājanāni karomi ācariyā“ 'ti vatvā „āma karohīti“
 vutte ekaṃ mattikāpiṇḍam cakke ṭhapetvā cakkam āvijjhi¹,
 sakiṃ āviddham² eva yāva majjhantikā tikkam āgami³ yeva.
 So nānāvannaṇi khuddakamahantāni bhājanāni katvā Pabhā-
 vatiyā atthāya bhājanam karonto nānārūpāni samuṭṭhapesi. 5
 B-ttānam hi adhippāyā ijjhanti⁴. „Tāni pana rūpāni Pabhā-
 vatī yeva passatū“ 'ti⁵ adhiṭṭhāsi. So sabbhābhājanāni sukkhā-
 petvā pacitvā gehaṃ pūresi. Kumbhakāro nānābhājanāni ga-
 hetvā rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imani katānīti“
 pucchi. „Mayā devā“ ti. „Ahaṃ tayā akatāni jānāmi, ka- 10
 thehi kena katānīti“. „Antevāsina me devā“ 'ti. „Na te
 antevāsi, ācariyo te so, tassa santike sippaṃ sikkha, ito paṭ-
 ṭhāya ca mama dhītānam bhājanāni karotu, imaṃ c' assa
 sahassam dehīti“ sahassam dāpetvā „imāni khuddakabhājanāni
 mama dhītānam dehīti“ ā. So tāni tāsam santikaṃ haritvā⁶ 15
 „imāni kilanattāya khuddakabhājanānīti“ ā. Tā sabbā āga-
 mimsu. Kumbhakāro M-ena Pabhāvatiyā atthāya katabhājanam
 eva tassā adāsi. Sā bhājanam gahetvā tattha attano ca
 ca khujjāya ca rūpaṃ passitvā „imaṃ na aññena kataṃ,
 Kusarājen' eva katan“ ti nītvā kujjhītvā „iminā mayham 20
 attho n' atthi, icchantānam dehīti“ ā. Ath' assa bhaginiyo
 kuddhabhāvaṃ⁷ nītvā „Kusaraññā katan ti maññasi, na idaṃ
 tena kataṃ, kumbhakārena kataṃ, gaṇhāhi nan“ ti avaha-
 simsu. Sā tena katabhāvaṃ tassa ca āgatabhāvaṃ tāsam na
 kathesi. Kumbhakāro sahassam B-assa datvā „tāta rājā te 25
 tuṭṭho, ito kira paṭṭhāya rājadhītānam bhājanāni kareyyāsi,
 tātāham tāsam harissāmīti“ ā. So „idhāpi vasantena na sakkā
 Pabhāvatiṃ datṭhun“ ti taṃ sahassam tass' eva datvā rāju-
 paṭṭhākassa naḷakārassa santikaṃ gantvā tass' antevāsiko
 hutvā Pabhāvatiyā⁸ tālavaṇṇaṃ katvā tatth' eva setacchattam 30

¹ Cks av-. ² Bā āvijhi yeva. ³ so Cks; Bā ābhami. ⁴ Bā -yo nāma samijjhati.

⁵ Bā -tīti. ⁶ Bā netvā. ⁷ Cks kujjha- for kujjhana-? ⁸ Bā adds atthāya.

āpānabhūmiñ ca vattham¹ gahetvā ṭhitaṃ Pabhāvatim cā 'ti
 nānārūpāni dasseti². Naḷakāro tañ ca aññañ ca tena kata-
 bhaṇḍam ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imāni
 katānīti“ pucchitvā purimanayen' eva sahaṣṣaṃ datvā „imāni³,
 5 naḷakārabhaṇḍāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. So pi B-ena
 Pabhāvatiyā atthāya katatālavanṇaṃ tassā yeva⁴ adāsi, tatrāpi
 rūpāni añño jano na passati, Pabhāvatī pana disvā rañña
 katabhāvaṃ ñatvā „gaṇhitukāmā gaṇhantū“ 'ti kuddhā bhūmi-
 yaṃ khipi. Atha naṃ sesā hasimsu. Naḷakāro sahaṣṣaṃ
 10 āharitvā B-assa adāsi. So „idam pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan“
 ti sahaṣṣaṃ tass' eva datvā rājamālākārassa santikaṃ gantvā
 antevāsikabhāvaṃ upagantvā nānāvidhaṃ mālāvikatiṃ bandhitvā
 Pabhāvatiyā atthāya nānārūpacitraṃ ekaṃ cumbaṭakaṃ akāsi.
 Mālākāro taṃ sabbaṃ ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā
 15 „ken' imāni ganthitānīti“ pucchi. „Mayā devā“ 'ti. „Ahaṃ
 tayāganthitāni jānāmi, kathehi kena ganthitānīti“. „Antevā-
 sinā me devā“ 'ti. „Na so antevāsi, ācariyo te so, tassa
 santike sippaṃ sikkha, ito paṭṭhāya mama dhītānaṃ pupphāni
 ganthatu, imaṃ c' assa sahaṣṣaṃ dehīti“ sahaṣṣaṃ datvā
 20 „imāni pupphāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. B-ena Pabhāva-
 tiyā atthāya kataṃ mālācumbaṭakaṃ tassā yeva adāsi. Sā
 tatth' eva attano ca rañño ca rūpehi saddhim nānārūpāni
 disvā tena katabhāvaṃ ñatvā kujjhitvā bhūmiyaṃ khipi.
 Sesā bhaginiyo taṃ tath' eva avahasimsu⁵. Mālākāro pi sa-
 25 haṣṣaṃ haritvā⁶ B-assa datvā taṃ pavattim ārocesi. So
 „idam pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan“ ti sahaṣṣaṃ tass' eva
 datvā rañño sūdassa santikaṃ gantvā antevāsibhāvaṃ⁷ upa-
 gacchi. Ath' ekadivasaṃ sūdo rañño bhojanavikatiṃ haranto
 attano atthāya pacituṃ B-assa aṭṭhimaṃsaṃ adāsi. So taṃ
 30 tathā sampādesi yathāssa⁸ gandho sakalanagaraṃ avatthari.

¹ Bā vatthum. ² Bā -si. ³ Cks iminā. ⁴ Cks eva. ⁵ Cks apa-, Bā avasa-
 himsu. ⁶ Bā āha-. ⁷ Bā -sika-. ⁸ Bā athassu.

Rājā nam ghāyitvā „kiṃ no¹ mahānase aññam pi maṃsaṃ
 pacasīti²“ pucchi. „N³ atthi deva, api⁴ kho pana me antevāsi-
 kassa aṭṭhimaṃsaṃ pacanatthāya dinnam, tass⁵ eso⁶ gandho
 bhavissatīti⁷. Rājā taṃ⁸ āharāpetvā tato thokaṃ jivhagge
 ṭhapesi, tāvad eva sattarasaharaṇisahassāni khobhetvā⁹ phari. 5
 Rājā rasatanhāya bajjhivā¹⁰ saḥassaṃ datvā „ito paṭṭhāya tava
 antevāsinā mamaṃ ca¹¹ dhītānaṃ ca me bhattaṃ pacāpetvā tvaṃ
 mayhaṃ āhara, so mama dhītānaṃ haratū¹²“ ’ti ā. Sūdo
 gantvā tassārocesi. So taṃ sutvā „idāni me manoratho mat-
 thahaṃ patto, idān¹³ āhaṃ Pabbhāvatim¹⁴ daṭṭhūṃ labhissāmīti¹⁵“ 10
 tuṭṭho taṃ saḥassaṃ tass¹⁶ eva datvā punadvase bhattaṃ saṃ-
 pādetvā rañño bhattabhājanāni pesetvā rājadhītānaṃ ca bhatta-
 kācaṃ¹⁷ sayam¹⁸ gahetvā Pabbhāvatiyā vasanapāsādaṃ abhirūhi.
 Sā taṃ kācaṃ ādāya pāsādaṃ abhirūhantaṃ disvā cintesi:
 „ayaṃ attano ananucchavikaṃ dāsakammakarehi kattabbaṃ 15
 karoti¹⁹, sace paṇāhaṃ²⁰ tuṇhi bhavissāmi ‘idāni maṃ eṣā
 rocetīti’ saññi hutvā katthaci agantvā²¹ maṃ olokeno idh’
 eva vasissati, idān²² eva naṃ akkositvā paribhāsivā muhuttam
 pi idha vasitūṃ adatvā palāpessāmīti²³“ sā dvāraṃ addhavi-
 vaṭaṃ katvā ekaṃ hatthaṃ kavāṭe laggetvā ekena aggalaṃ 20
 uppīletvā dutiyaṃ g. ā.:

2. Anujjubhūtena haram mahantaṃ

divā ca ratto ca nisīthakāle

paṭigaccha tvaṃ khippaṃ²⁴ Kusāvatim²⁵ Kusa²⁶

na icchāmi²⁷ dubbannaṃ ahaṃ vasantan ti. 2. 25

T. a.: mahārāja tvaṃ bhattakāro hutvā ujukena cittena yo pi te sīsaṃ
 bhindeyya tassa p’ etaṃ kammaṃ na karosi, anujjukena²⁸ pana cittena²⁹ maṃ
 atthāya evaṃ³⁰ taṃ mahantaṃ kācaṃ haranto³¹ divā ca ratto ca nisīthakāle

¹ C^k ko, B^d te. ² C^{ks} -īti. ³ B^d adds ca. ⁴ B^d tasvevaso. ⁵ B^d omit taṃ.

⁶ B^d khobhantaṃ ⁷ C^{ks} bandhitvā. ⁸ B^d mama. ⁹ B^d māha-. ¹⁰ C^s
 -kāvaṃ, B^d -kājaṃ. ¹¹ B^d dāsakammaṃ karoti akattabbaṃ kammameva karoti.

¹² B^d adds katipāhaṃ. ¹³ C^k B^d āg-. ¹⁴ read: khippaṃ tvaṃ? ¹⁵ B^d kuse,
 C^s -saṃ, C^k -san. ¹⁶ C^k -ma; read n’. ¹⁷ C^k -ke, B^d anujjabhūtena. ¹⁸ C^k
 citte. ¹⁹ C^s evaṃkaṃ, B^d etaṃ. ²⁰ B^d āha-.

mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṣṣasi, kiṃ tena anujjubhūtena¹, tvaṃ attano na-
garaṃ Kusāvatiṃ eva paṭigaccha, aññaṃ attanā sadisiṃ² atirasapūvasaṇṭhāna-
mukhiṃ yakkhiṇiṃ aggamahesiṃ katvā r. kārehi, na icchāmi dubbaṇṇaṃ
ahaṃ vasantaṃ ti ahaṃ pana taṃ dubbaṇṇaṃ dussaṇṭhitaṃ idha vasantaṃ na
5 icchāmi.

So „Pabhāvatīyā me santikā kathā laddhā“ ti tuṭṭhacitto
tisso gāthā abhāsi:

3. Nāhaṃ gamissāmi ito Kusāvatiṃ,
Pabhāvatī³ vaṇṇapalobhito tava
10 ramāmi Maddassa niketaramme
hitvāna raṭṭhaṃ tava dassane rato. 3.
4. Pabhāvatī⁴ vaṇṇapalobhito tava
sammūlharūpo vicarāmi mediniṃ,
disaṃ jānāmi kuto 'mhi āgato,
15 tay' amhi matto migamandalocane. 4.
5. Suvāṇṇacīravasane jātārūpasumekhale
sussoṇi tava kāmāhi⁵ nāhaṃ rajjena-m-atthiko ti. 5.

Ta. ramāmi ito abhiramāmi na ukkaṇṭhāmi, sammūlharūpo ti kilesa-
sammūlho hutvā, tayamhi matto ti tayi matto 'mhi tayā vā matto 'mhi,
20 suvāṇṇacīravasane ti suvāṇṇakhacitavattavasane, rajjenamatthiko ti
rajjena atthiko.

Evaṃ vutte sā cintesi: „ahaṃ etaṃ 'vipphaṇṣārī bhaviṣṣa-
tīti' paribhāsāmi, ayaṃ pana rañjitvā va kathesi, sace kho pana
maṃ 'ahaṃ Kusurājā' ti vatvā hatthe gaṇheyya ko naṃ vāreyya
25 koci⁶ no imaṃ kathaṃ suṇeyyā“ ti dvāraṃ thaketvā suciṃ
datvā⁷ anto⁸ atṭhāsi. So pi bhattakācam āharitvā rājadhitaro
bhojesi. Pabhāvatī „gaccha Kusarājena pakkabhattaṃ āharā“
'ti khujjaṃ pesesi. Sā āharitvā „bhuñjā“ 'ti ā. „Nāhaṃ tena
pakkabhattaṃ bhuñjāmi, tvaṃ bhuñjitvā attano laddhanivāpaṃ
30 gaheṭvā bhattaṃ pacitvā āhara, Kusarañño pana āgatabhāvaṃ
mā kassaci ārocesīti“ ā. Khujjā tato paṭṭhāya tassā koṭṭhā-
saṃ āharitvā sayam bhuñjati, attano koṭṭhāsaṃ tassā upaneti⁹.

¹ C^k anubhūtena, C^s anububbhūtena. ² C^k -saṃ. ³ C^{ks} -tiṃ, B^d -ti. ⁴ C^{ks} -ti,
B^d -ti? ⁵ B^d kāmēna. ⁶ C^{ks} kovi. ⁷ C^s danto. ⁸ B^d adds gabbhe. ⁹ B^d -si.

Kusarājāpi tato paṭṭhāya taṃ passitum alabhanto cintesi:
 „atthi nu kho Pabhāvatīyā mayi sineho udāhu n' atthīti, vi-
 maṃsissāmi nan“ ti so rājadhītaro bhojetvā bhattakācaṃ ādāya
 nikkhamanto tassā gabbhadvāre pāsādatalaṃ pādehi paharitvā
 bhājanāni ghaṭṭetvā¹ nitthanitvā² visaññi hutvā avakujjo pati. 5
 Sā tassa nitthanitasaddena³ dvāraṃ vivaritvā taṃ bhattakācena
 otthaṭaṃ disvā cintesi: „ayaṃ rājā sakala-Jambudīpe agga-
 rājā maṃ nissāya rattindivaṃ dukkhaṃ anubhoti, sukhumāla-
 tāya bhattakācena avatthaṭo pati⁴, jīvati nu kho“ ti sā gab-
 bhato nikkhamitvā tassa nāsāvātaṃ upadhāretum gīvaṃ pasā- 10
 retvā mukhaṃ olokesi. So mukhapūraṃ⁵ kheḷaṃ gahetvā⁶
 tassā sarīre pātesi. Sā taṃ paribhāsītva gabbhaṃ pavisitvā
 dvāraṃ addhāvivaṭaṃ katvā ṭhitā:

6. Abbhu hi tassa bho hoti yo anicchantam icchati,
 akāmaṃ rājā kāmehi akanto kantam⁷ icchasīti g. ā. 6. 15
 Tattha abbhū ti abhūti avaḍḍhīti⁸ attho.

So paṭibaddhacittatāya akkosiyamāno pi paribhāsiyamāno
 pi vippaṭṭisāraṃ anuppādetvā va anantaraṃ g. ā.:

7. Akāmaṃ vā sakāmaṃ vā yo naro labhate piyaṃ
 lābham ettha pasaṃsāma alābho tattha pāpako ti. 7. 20
 Sāpi tasmiṃ evaṃ kathente pi anosakkitvā thaddhava-
 canaṃ⁹ vatvā palāpetukāmā itaraṃ g. ā.:

8. Pāsāṇasāraṃ khaṇasi kaṇikārassa dārunā
 vātaṃ jālena bādhesi¹⁰ yo anicchantam icchasīti¹¹. 8.
 Ta. kaṇikārassa dārunā ti kaṇikārakatṭhena, bādhesīti¹² bandhasi. 25

Taṃ sutvā rājā tisso gāthā abhāsi:

9. Pāsāṇo nūna te hadaye ohito mudulakkhaṇe,
 yo te sātāṃ na vindāmi tiro janapadaṃ¹³ gato. 9.

¹ Bā vatte-. ² Bā nitthu-. ³ Bā nikkhunitassa sa-. ⁴ Bā seti. ⁵ Ck Bā mukhaṃ-. ⁶ Bā adds khunanti corr. to niṭhunanti. ⁷ Bā akantaṃ kantum. ⁸ Ck avaḍḍhati, C adḍhīti, Bā abbhutitī avuḍḍhīti. ⁹ Ck thaddhātaraṃ na, C^s thaṇḍataraṃ na. ¹⁰ C^{ks} bhādheti, Bā pādhesi. ¹¹ C^{ks} -tīti. ¹² C^s bhā-, Bā phā-. ¹³ Bā -dā.

10. Yadā mañ bhūkuṭim katvā rājanputti udikkhasi
ālāriko tadā homi rañño Maddassa thūpure. 10.

11. Yadā umhayamānā¹ mañ rājanputti udikkhasi
nālāriko tadā homi rājā homi tadā Kuso ti. 11.

5 Ta. mudulakkhane ti mudunā itthilakkhane samannāgate, yo ti yo
aham tiro raṭṭham² āgato tava santike vasanto paṭisanthāramattam pi sātañ³ na
labhāmi so⁴ evaṃ maññāmi: mayi sinehuppattinivāranāya⁵ nūna tava hadaye
pāsāṇo thapito, bhūkuṭim katvā ti kodhena valivisamañ⁶ nalāṭaṃ katvā,
ālāriko ti bhattakārako, tasmim khane aham Muddarañño antepure bhattakāra-
10 dāso viya homiti vadati, umhayamānā⁷ ti paṭṭhākāram dassetvā hasamānā,
rājā homiti tasmim khane aham Kusāvatīnagare r. karento rājā viya homi,
kasmāsi evaṃ pharusā, ito paṭṭhāya mā evarūpañ kari bhadda ti.

Sā tassa vacanañ sutvā cintesi: „ayañ ativiya alliyitvā
katheti⁸, musāvādañ katvā upāyena tañ ito palāpessāmīti“ g. ā.:

15 12. Sace hi vacanañ saccañ nemittānañ bhavissati
n' eva me tvañ pati assa kāmañ chindantu sattadhā ti. 12.

T. a.: mahārāja mayā Kusarājā mayhañ pati bhavissati na bhavissatīti⁹
bahunimittapaṭṭhakā pucchitā te kāmañ kira mañ sattadhā chindantu n' eva
me tvañ pati bhavissasīti vadimsū 'ti.

20 Tañ sutvā rājā tañ paṭibāhanto „bhadda mayāpi attano
raṭṭhe nemittikā¹⁰ pucchitā te 'aññatra siḥassara-Kusarājato
tava pati nāma n' atthīti' vyākariṃsu, aham pi attano nāna-
mimittena evaṃ evaṃ¹¹ kathemīti“ vatvā anāntarañ g. ā.:

13. Sace hi vacanañ saccañ aññesañ yadi vā mamañ¹²
25 na c' eva te¹³ pati atthi añño siḥassarā Kusā ti. 13.

T. a.: yadi hi¹⁴ aññesañ nemittānañ vacanañ yadi vā mama vacanañ
saccañ tava añño pati nāma n' atthīti.

Sā tassa vacanañ sutvā „na sakkā imañ lajjāpetum, pa-
lāyatu vā mā vā kim fine iminā“ 'ti dvārañ pidhāya attānañ
30 na dassesi. So pi kācañ gahetvā otari. Tato paṭṭhāya tañ
daṭṭhum na labhi¹⁵, bhattakārakakammañ karonto ativiya kila-

¹ Ck -nañ. ² Bā raṭṭhā. ³ Bā kātum. ⁴ Cks yo. ⁵ Bā -nā. ⁶ Cks valici-.
⁷ Cks -nan. ⁸ Bā -si. ⁹ Cks -ati. ¹⁰ Bā -akā. ¹¹ Bā eva. ¹² Bā mama. ¹³
Cks nevamete, Bā na cevatre. ¹⁴ Ck omits hi. ¹⁵ Bā labhati.

mati, bhuttapātarāso dārūni phāleti bhājanāni dhovati kācena
 udakaṃ āharati, sayanto ammaṇapitṭhiyaṃ sayati, pāto vutṭhāya
 yāguādini pacati harati bhojeti, nandirāgaṃ nissāya atidukkhaṃ
 anubhoti. So ekadivasaṃ bhattagehadvārena gacchantiṃ¹
 khujjaṃ disvā pakkosi. Sā Pabhāvatīyā bhayena tassa san- 5
 tikam gantuṃ na visahanti² turitā³ viya gacchati. Atha naṃ
 javena⁴ upagantvā „khujje“ ti ā. Sā nivattitvā tṭhitā „ko
 eso“ ti vatvā „tumahākaṃ saddaṃ na suṇāmiti“ ā. Atha naṃ
 „khujje tvam pi sāmīni⁵ pi te⁶ ativiya thaddhā, ettakaṃ kālāṃ
 tumhākaṃ santike vasantā ārogyasāsanamattam⁷ pi na labhāma⁸, 10
 deyyadhammaṃ pana kiṃ dassatha⁹, tiṭṭhatu tāv' etaṃ api
 me Pabhāvatīṃ muduṃ katvā dassetuṃ sakkhissasīti“ ā. Sā
 „sādhū“ 'ti sampañicchi. Atha naṃ „sace me taṃ dassetuṃ
 sakkhissasi khujjabhāvaṃ te ujukaṃ katvā gīveyyakaṃ dassā-
 miti“ palobhanto pañca gāthā ā.:

14. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ patvā khujje Kusāvatīṃ
 sace maṃ nāganāsūru olokeyya Pabhāvatī. 14.
15. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ -pe- ālapeyya Pabhāvatī. 15.
16. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ -pe- umhāpeyya¹⁰ Pabhāvatī. 16.
17. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ -pe- pamhāpeyya Pabhāvatī. 17. 20
18. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ patvā khujje Kusāvatīṃ
 sace maṃ nāganāsūru pañhi¹¹ upasamphase ti. 18.

Ta, nekkhaṃ gīvante ti tava gīvaṃ sabbasuvannaṃ mayam¹² eva kāressā-
 miti attho, nekkhaṃ gīvaṃ te karissāmiti¹³ pi pāṭho, tava gīvāya nekkhassa
 piḷandhanaṃ bandhessāmiti¹⁴ a., olokeyyā 'ti sace tava vacanena maṃ Pabhā- 25
 vatī olokeyya sace maṃ tāya¹⁵ olokāpetuṃ sakkhissasīti a., ālapeyyā 'ti ādisu
 pi eso va nayo, ettha pana umhāpeyyā¹⁶ 'ti hasitavasena¹⁷ parihāseyya¹⁸,
 pamhāpeyyā 'ti mahāhasitavasena parihāseyya¹⁹.

¹ Ck -taṃ. ² Bā visahati. ³ Bā turitaturitā. ⁴ Bā vegena. ⁵ Bā -ni, Ck
 sāmīti. ⁶ Bā adds ubho pi. ⁷ Cks -yaṃ sā-. ⁸ so all three MSS. for -mā
 ti? ⁹ so all three MSS. for -thā ti vutte? ¹⁰ Bā ummā-. ¹¹ Bā pāpinā.
¹² Bā sabbam-. ¹³ Cks kāressāmiti. ¹⁴ Bā piḷaddhissāmiti. ¹⁵ Bā tassa.
¹⁶ Bā ummā- corr. to umbā-. ¹⁷ Bā mandaha-. ¹⁸ Cks -ha-. ¹⁹ C
 -bhā-.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „gacchatha tumhe deva, kati-
 pāhena¹ taṃ tumhākaṃ vase karissāmi, passatha me parakka-
 man“ ti vatvā taṃ karaṇīyaṃ tīretvā Pabhāvatiyā santi-
 kaṃ gantvā tassā vasanagabbhaṃ sodhentī viya paharaṇa-
 5 yoggaṃ leddukhaṇḍam pi asesetvā antamaso pādūkāpi nīharitvā
 sakalaṃ² gabbhaṃ sammajjitvā gabbhadvāre ummāraṃ antaraṃ
 katvā uccāsanaṃ³ paññāpetvā Pabhāvatiyā ekaṃ nīcāpītha-
 kaṃ attharitvā „ehi amma, sīse te ūkā vicinissāmīti“ taṃ
 tattha nisīdāpetvā attano ūruantare tassā sīsaṃ ṭhapetvā tho-
 10 kaṃ kaṇḍuyitvā „aho imissā sīse ūkā bahū“ ti sakasīsato ūkā
 gahetvā tassā ṭhapetvā „passa kittikā te sīse ūkā“ ti piya-
 kathaṃ kathetvā M-assa guṇakathaṃ kathentī

19. Na hi nūnāyaṃ rājaṇi Kuse sātamaṃ pi vindati

ālārike bhate⁴ pose vetanena⁵ anattihike⁶ ti g. ā. 19.

15 T. a.: ekaṃsenāyaṃ⁷ rājaṇi pubbe Kusāvatinagare Kusanarindassa
 santi ke mālāgandhāvilepanavathālaṃkārasena⁸ appamattakam pi sātamaṃ na
 vindati na labhati⁹, tambūlamattam pi¹⁰ etissā¹¹ dinnapubbaṃ na bhavissati,
 kiṃkāraṇa: itthiyo nāma ekaṃ divasam pi amkaṃ¹² avattharitvā nipannasāmi-
 kamhi¹³ hadayaṃ bhinditum na sakkonti, ayaṃ pana ālārike bhate¹⁴ pose ālāri-
 20 kattaṃ ca bhatakattaṃ¹⁵ ca upagata etasmiṃ¹⁶ purise mūlena anattihike¹⁷ ke-
 valaṃ imaṃ¹⁸ yeva nissāya r. pahāya āgantvā evaṃ dukkhaṃ anubhavante
 paṭisanthāramattam pi na karoti¹⁹, sace pi te²⁰ amma tasmiṃ sineho n' atthi
 sakala-Jambudīpe aggarājā maṃ nissāya kilamati²¹ tassa kiñcid eva dātum
 arahasīti.

25 Sā khujjāya kujjhi²². Atha naṃ khujjā gīvāya gahetvā
 anto gabbhe khipitvā²³ bahi hutvā dvāraṃ pidhāya āviñjana-
 rajjumbhi²⁴ olambantī atthāsī. Pabhāvatī naṃ gahetum asakkonti
 dvāramūle ṭhatvā akkosantī itaraṃ g. ā.:

¹ Bā -haccayena. ² Bā -a. ³ Cks uccāsayanam. ⁴ Cks gate. ⁵ Ck vetanena,
 Bā vetanena. ⁶ Ck atthihike, Bā anattihiko. ⁷ Ck ekāye-, Cs ekāse-. ⁸ Bā -ra-
 divasena. ⁹ Cks omit nal-. ¹⁰ Bā adds tena. ¹¹ Bā etassā. ¹² so Cks; Bā
 agāre. ¹³ Cks -kamhi, Bā -kampī. ¹⁴ Cks gato. ¹⁵ Bā bhattaṃ. ¹⁶ Cks
 ekasmiṃ. ¹⁷ Cs -ko. ¹⁸ Bā taṃ. ¹⁹ Bā karosī. ²⁰ Bā omits te. ²¹ Cks
 -ati. ²² Ck -itvā, Cs kujjitvā. ²³ Bā adds sayam. ²⁴ Ck āvijana-, Bā āvic-
 chana-.

20. Na hi nūnāyaṃ sā¹ khujjā labhati jivhāya chedanam
sunisitena satthena evaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti. 20.

Ta. sunisitenā 'ti suṭṭhu nisitena tikhiṇena satthena, evaṃ dubbhā-
sitan ti evaṃ asotabbayuttakaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti.

Atha khujjā āviñjanarajjum² gahetvā t̥hitā va „nippuññe“⁴ 5
dubbinīte tava rūpaṃ kassa⁴ kiṃ karissati, kiṃ⁵ mayaṃ tava
rūpaṃ khāditvā yāpessāmā“ 'ti vatvā terasahi gāthāhi B-assa
guṇaṃ pakāsentī khujjāgajjitaṃ nāma gajji:

21. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārohena Pabbhāvati,
mahāyaso ti katvāna karassu rucire piyaṃ. 21. 10
22. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārohena Pabbhāvati,
mahaddhano ti katvāna —pe— 22.
23. Mā — — — mahabbalo ti katvāna —pe— 23.
24. Mā — — — mahāraṭṭho ti katvāna —pe— 24.
25. Mā — — — mahārājā ti katvāna —pe— 25. 15
26. Mā — — — sihassaro ti katvāna —pe— 26.
27. Mā — — — vaggussaro ti katvāna —pe— 27.
28. Mā — — — bindussaro ti katvāna —pe— 28.
29. Mā — — — mañjussaro ti katvāna —pe— 29.
30. Mā — — — madhussaro ti katvāna —pe— 30. 20
31. Mā — — — satasippo ti katvāna —pe— 31.
32. Mā — — — khattiyo⁷ ti pi⁸ katvāna —pe— 32.
33. Mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabbhāvati,
Kusarājā ti katvāna⁹ karassu rucire piyan ti. 33.

Ta. mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabbhāvati¹⁰ are Pabbhāvati 25
mā tvaṃ etaṃ Kusanarindaṃ attano rūpena āroheparināhena¹⁰ pamiṇi¹¹,
māssu¹² evaṃ pamāṇaṃ gaṇhi, mahāyaso ti mahānubhāvo so ti evaṃ hadaye
katvā rucire piyadassane karassu tassa¹³ piyaṃ, ānubhāvo yeva hi 'ssa¹⁴ rūpan
ti vadati, esa nayo sabbattha, api ca¹⁵ mahādhano ti mahābhogo, mahab-

¹ Cks omit sā. ² Bā āvicchana-. ³ Bā nippaṇṇe. ⁴ Bā omit kassa. ⁵ Bā
omits kiṃ. ⁶ Bā pāmesi. ⁷ Ck -yāyo. ⁸ Cks omit pi. ⁹ Ck vatvāna. ¹⁰ Ck
-parināha mahā thāmo mahārahena, Bā āropena parināhena. ¹¹ Cks pameṇi.
¹² Bā passa. ¹³ Cks -ssa. ¹⁴ Bā yenamahiṣā. ¹⁵ Bā adds mahāyaso ti mahā-
parivāro.

balo ti mahāthāmo¹, mahāraṭṭho ti vipularaṭṭho, mahārājā ti sakala-Jambudīpe aggarājā, sīhassaro ti sīhasaddasamānasaddo, vaggussaro ti līlāyuttasaro², bindussaro ti sampiṇḍitaḥanassaro, mañjussaro ti sundarassaro, madhussaro ti madhu viya³ yuttassaro⁴, sataṣippo ti paresaṃ santike asikkhitvā attano balen' eva nipphanneanekasatasippo, khattiyo ti 5 Okkākapavepiyaṃ⁵ jātaasambhinnaḥattiyo, Kusarājā ti Sakkadattiyakusatiṇa-samānanāmo rājā, evarūpo hi añño rājā nāma n' atthiti jānitvā etassa piyaṃ karohīti, ettikāhi gāthāhi tassa gūṇaṃ kathesi.

Sā tassā vacanaṃ sutvā „khujje ativiya gajjasi, hatthena 10 pāpuṇanti⁶ sassāmikabhāvaṃ te⁷ jānāpessāmīti⁸“ khujjaṃ taji-
jesi. Sāpi naṃ „ahaṃtaṃ rakkhamānā pituno te Kusarājassa
āgatabhāvaṃ nārocemi⁹, hotu ajja rañño ārocessāmīti“ mahan-
tena saddena taṃ bhāyāpesi. Sā „kocid eva na suṇeyyā“ 'ti
khujjaṃ saññāpesi. B. pi naṃ passitum alabhanto sattamāse
15 dubbhojanena dukkhaseyyāya kilamanto cintesi: „ko me etāya
attho, sattamāse pi vasanto etaṃ passitum pi na labhāmi,
ativiya kakkhaḷā sāhasikā¹¹, gantvā mātāpitāro passissāmīti“.
Tasmiṃ khaṇe Sakko āvajjanto tassa ukkaṇṭhitabhāvaṃ ñatvā
,rājā sattamāse Pabhāvatim daṭṭhum pi na labhati, labhana-
20 kāraṇaṃ assa karissāmīti“ Maddarañño dūte katvā sattannaṃ
rājūnaṃ dūte¹² pāhento¹³ „Pabhāvatī Kusarājānaṃ¹⁴ chaḍḍetvā
āgatā, āgacchantu Pabhāvatim¹⁵ gaṇhantū“ 'ti ekekassa visum
visum sāsanāni pahīni. Te mahāparivārena gantvā nagaraṃ
pattā aññamaññassa āgatakāraṇaṃ na jānanti¹⁶, te „tvam
25 kasmā āgato“ ti pucchitvā taṃ atthaṃ ñatvā kujjhitvā „ekaṃ¹⁷
kira dhītaraṃ sattannaṃ dassati, passath' assa anācāraṃ,
uppaṇḍeti no, gaṇhatha naṃ“ ti „sabbesaṃ¹⁸ pi amhākaṃ
Pabhāvatim vā detu yuddhaṃ vā“ ti sāsanāni pahīnitvā na-
garaṃ parivārayiṃsu. Maddarājā sāsanāṃ sutvā bhītatasito
30 amacce āmantetvā „kiṃ karomā“ 'ti pucchi. Atha naṃ amaccā

¹ Bā omits mahabbalo - - . ² Bā -ssaro corr. to -saro. ³ Ck mādhuriya. ⁴ madhu - - wanting in Cs. ⁵ Cks -me-. ⁶ so Cs; Ck -nanti, Bā hatthe mā ve gūṇanti. ⁷ Bā taṃ. ⁸ Bā jānissāmīti. ⁹ Ck nārocemi, Bā nāroceti. ¹⁰ Bā omits na. ¹¹ Bā adds ti. ¹² Bā -am. ¹³ Ck -tā, Cs -te. ¹⁴ Ck -jā, Cs -jā corr. to -jaṃ. ¹⁵ Bā omits pa-. ¹⁶ Cks -tā. ¹⁷ Cks etaṃ. ¹⁸ Cks sabbe.

„deva satta p' ime' Pabhāvatim nissāya āgatā, 'sace na dasasi pākāram bhinditvā nagaram pavisitvā jīvitakkhayam pāpetvā r. gaṇhissāmā' 'ti vadanti, pākāre abhinne yeva tesam Pabhāvatim pesemā²“ 'ti vatvā

34. Ete nāgā upatthaddhā sabbe tiṭṭhanti vammittā³, 5
purā maddanti pākāram ānent' etaṃ Pabhāvatim ti 34.
g. āhamsu.

Ta. upatthaddhā ti atitthaddhā dappitā⁴, ānentetan ti ānentu etaṃ Pabhāvatim ti sāsanāni pahipiṃsu, tasmā yāva⁵ ete nāgā pākāram na maddanti tāva nesam Pabhāvatim pesehi mahārājā 'ti. 10

Rājā taṃ sutvā „sac' āham ekassa Pabhāvatim pesessāmi sesā yuddham karissanti, na sakkā ekassa dātum, sakala-Jambudīpe aggarājānam chaḍḍetvā⁶ āgamanassa phalaṃ labhatu', vadhitvā naṃ sattakhaṇḍāni katvā sattannaṃ pesessāmīti“ vadanto anantaram g. ā.: 15

35. Satta khaṇḍe karitvāna aham etaṃ Pabhāvatim
khattiyānam padassāmi ye maṃ hantum idhāgatā ti. 35.

Tassa sā kathā sakalanivesane pākāta ahosi, paricārikā gantvā „rājā kira taṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ rājūnam pesessatīti“ Pabhāvatiyā ārocesum. Sā maraṇabhaya- 20
bhītā āsanā vuṭṭhāya bhaginīhi parivutā mātu sirigabbhaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsentō Satthā āha:

36. Aputṭhahi⁷ rājaputtī sāmā koseyyavāsini
assupunṇehi nettehi dāsigaṇapurakkhatā ti. 36. 25

Ta. sāmā ti suvaṇṇavaṇṇā, koseyyavāsini ti suvaṇṇakhacitakoseyyanivāsana.

Sā mātu santikaṃ gantvā mātaram vanditvā parideva-mānā ā.:

¹ Bā satta rājāno pi. ² Bā pesissāmā. ³ Bā -ikā. ⁴ Bā dappitā corr. to gabbitā? ⁵ Bā adds yāva. ⁶ Bā adds āgatā. ⁷ so all three MSS. for labhantu?
⁸ Bā adds khattiyānam. ⁹ Bā āvutṭhahi corr. to av.

37. Tan nūna kakkūpanisevitaṃ mukhaṃ
 ādāsadantātharupaccavekkhitaṃ
 subhaṃ sunettaṃ virajaṃ anaṅgaṇaṃ
 chuddhaṃ vane ṭhassati khattiyehi. 37.
- 5 38. Te nūna me asite vellitagge
 kese mudū candanasāralitte
 samākule sīvathikāya majjhe
 pādehi giṃjhā parikaḍḍhayanti. 38.
39. Tā¹ nūna me² tambanakhā sulomā
 10 bāhā mudū candanasāralittā
 chinnā vane ujjhita khattiyehi
 gayha vako³ gacchati yenakāmaṃ 39.
40. Te nūna tālūpanibhe alambe
 nisevite kāsikacandanena
 15 thanesu me lambahīti⁴ sigālo
 mātū va putto taruṇo tanūjo. 40.
41. Tan nūnā soṇiṃ puthulaṃ sukoṭṭhitaṃ⁵
 nisevitaṃ kañcanamekhalāhi⁶
 chinnaṃ vane khattiyehi avatthaṃ
 20 gayhā vako⁷ gacchati yenakāmaṃ 41.
42. Soṇā vakā sigālā ca ye c' aññe santi dāṭhino
 ajarā nūna hessanti bhakkhayitvā Pabhāvatīṃ. 42.
43. Sace maṃsā⁸ hariyimsu⁹ khattiyā dūragāmino
 atṭhīni amma yācitvā anupathe¹⁰ dahātha naṃ¹¹. 43.
- 25 44. Khettāni amma kāretvā kaṇikār' ettha ropaya¹²,
 yadā te pupphitā assu¹³ hemantānaṃ himaccaye
 sareyyātha mama amma: evaṃvaṇṇā Pabhāvatīti. 44.

Ta. kakkupanisevitaṃ ti sāsapakakkulopakakkumattikakakkutilakakku-
 haliddikakkū mukhaeupṇako¹⁴ ti imehi pañcahi kakkūhi upanisevitaṃ,

¹ Cks tā. ² Cks maṃ. ³ Bā vaṇko. ⁴ so Cks for lambihīti, Bā lambissati?
⁵ Bā -kotitaṃ. ⁶ Bā -lehi. ⁷ Bā dhañko. ⁸ Cs Bā -āni. ⁹ Ck hari-, Bā
 harisu. ¹⁰ Cks -patthe. ¹¹ so Cks for nā = nēni? Bā maṃ. ¹² Bā -ye. ¹³
 Bā āsum. ¹⁴ Bā -ke, Cks omit kakku after lopa.

ādāsadantātharupaccavekkhitan ti dantamayatharumhi ādāse paccavekkhitaṃ katvā¹ oloketvā maṇḍitaṃ, subhan ti subhamukhaṃ, virajan ti viḡatarajaṃ nimmalaṃ, anaṅgaṇan ti vaṅṅepilakādidosaṇḍitaṃ², chuddhan³ ti amma evarūpaṃ mama mukhaṃ addhā idāni khattiyehi chaḡḡitaṃ araṇṇe vane ṭhassatīti paridevi, asite ti kālake, wellitagge ti natagge, sīvathi- 5 kāyā 'ti susānamhi, parikaḡḡhayantīti⁴ evarūpe mama kese manussamaṇsakhādakagijjhā pādehi paharivā nūna parikaḡḡhissanti⁵, gayhā vako⁶ gacchati yenakāman ti amma mama evarūpaṃ bāhaṃ nūna vako⁶ gaheṭvā luṇcitvā khādanto yenakāmaṃ gacchati, tālūpanibhe ti suvaṇṇatālaphalasadiṇe, kāsīkacandanena 'ti sukhumacandanena sevite⁷ nisevite, thanesu me ti 10 amma mama susāne patitāya evarūpe thane disvā mukhena ḡasitvā tesu me thanesu attano tanuḡo mātu taruṇaputto viya nūna sigālo lambissati, soḡin ti kaṭiputhulakaṃ⁸, sukoṭṭhitaṃ⁹ ti gohanukena paharivā sukoṭṭhitaṃ¹⁰, avatthan ti chaḡḡitaṃ, bhakkhayitvā ti amma ete ettakā nūna mama maṇsaṃ khādītva aḡarāmarā bhavissantīti¹¹, hariyimsū 'ti¹² amma sace 15 khattiyā mayi paṭibaddhacittā mama maṇsaṇi hareyyum aṭha tumhe aṭṭhīni yācītva anupathe¹³ dahātha nam¹⁴ jaṃghamaggamahāmaggaṇaṃ¹⁵ antare dāheyyāthā 'ti vadati, khettānīti amma mama jhāpitaṭṭhāne mālāvattṭhūni kāretvā ettha etesu khettesu kaṇikārarukkhe ropaya, himaccaye ti himapātāttikkame phagguṃmāse¹⁶, sareyyāthā 'ti tesam pupphānaṃ caṅgo- 20 ṭakaṃ¹⁷ pūretvā urūsu ṭapetvā mama dhītā Pabhāvatī evaṃvaṇṇā ti sareyyāthā 'ti.

Iti sā maraṇabhayaṭajjitā mātu santike vilapi. Maddarājāpi pharasuṇ ca gaṇṭhikaṇ¹⁸ ca gaheṭvā „coraghāto¹⁹ idh' eva āgacchatū“ 'ti āṇāpesi. Tassa āgamaṇaṃ sakalarājagehe 25 pākāṭaṃ²⁰ ahoṣi. Ath' assa²¹ āgatabhāvaṃ sutvā Pabhāvatiyā mātā²² utṭhāyāsanaṃ sokasamappitā raṇṇo santikaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

45. Tassā mātā udatṭhāsi²³ khattiyā devavaṇṇinī

disvā asiṇ²⁴ ca sūṇaṇ²⁵ ca raṇṇo Maddassa thīpure ti. 45. 30

¹ Bā tattha. ² Bā kaṇḡapi-. ³ Bā su-. ⁴ Bā -kaḡḡhissantīti. ⁵ Bā ākaḡḡhi-

⁶ Bā dhaṇko. ⁷ Cks -taṃ, Bā -ta. ⁸ Ck kaṭiphalakaṃ. ⁹ Bā -ṭi-. ¹⁰ Bā

suvaḡḡhi-. ¹¹ Bā -issanti. ¹² Ck hariyimsuci, Cs hariyimsuciti, Bā harisutti.

¹³ Cks -patthe. ¹⁴ Bā mā. ¹⁵ Bā jaṃghamagge jaṃghamagga-. ¹⁶ Bā

pagguṇa-. ¹⁷ Bā suvaṇṇacaṇko-. ¹⁸ Ck -taṇ, Bā bhaṇḡikaṇ. ¹⁹ Bā -ghāṭako.

²⁰ Cks -ṭo. ²¹ Bā sā tassa. ²² Cks -tu. ²³ Cks utṭhāsi. ²⁴ Cks ā-. ²⁵ Cks

sutaṇ, Bā sūṇiṇ.

Ta. udatṭhāsiti¹ āsanā vutthāya rañño santikaṃ gantvā atṭhāsi, asiñcā²
'ti antepuramhi alaṃkatamahātale rañño parato nikkhattaṃ pharasuṇ ca gaṇ-
thikaṇ⁴ ca disvā vilapantī.

46. Iminā nūna asinā⁵ susaṇṇaṃ tanumajjhimaṃ
5 dhītaṃ Maddo hantvāna khattiyānaṃ padassatīti g. ā. 46.

Ta. asinā ti pparasuṇ sandhāyāha, so hi imasmiṃ ṭhāne asi nāma jāto,
susaṇṇaṃ tanumajjhimaṃ ti suṭṭhu saṇṇātaṃ tanumajjhimaṃ.

- Atha naṃ rājā saṇṇapento āha: „devi, kiṃ kathesi, tava
dhītā sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ virūpo ti chaḍḍetvā gata-
10 magge padavalañje avinaṭṭhe yeva maccum⁶ nalāṭenādāya āgatā,
idāni attano rūpan nissāya issāsaphalaṃ⁷ labhatu⁸“ ti. Sā tassa
vacanaṃ sutvā dhītu santikaṃ gantvā vilapantī ā.:

47. Na me akāsi vacanaṃ atthakāmāya puttaki⁹,
sājjā⁹ lohitasañchannā gañchisi¹⁰ Yamasādanaṃ¹¹. 47.
15 48. Evam āpajjati poso pāpiyaṇ ca nigacchati (III $\frac{323}{24}$)
yo ve¹² hitānaṃ vacanaṃ na karoti atthadassināṃ. 48.
49. Sace tvaṃ ajja vāresi kumāraṃ cārudassanaṃ
Kusena jātaṃ khattiyaṃ suvaṇṇamaṇimekkhalaṃ
pūjitā nātisaṃghehi na gañchisi¹³ Yamakkhayaṃ. 49.
20 50. Yatth' assu bheri nadati kuñjaro ca¹⁴ nikuñjati¹⁵
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 50.
51. Asso ca siṃsati¹⁶ dvāre kumāro c' uparodati
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 51.
52. Mayūraḥcābhīrude kokilābhīnikuñjite¹⁷ etc. 52.

- 25 Ta. puttakīti¹⁸ naṃ ālapati, i. v. h.: amma kiṃ idha karissasi¹⁹ sāmi-
kassa santikaṃ gaccha mā rūpamadena gajjiti²⁰ evaṃ yācantiyāpi me vacanaṃ
na²¹ akāsi sā²² ajja lohitasañchannā²³ gañchisi²⁴ Yamasādanaṃ²⁵ maccu-

¹ Ck uṭṭh-, Cs vutṭh-. ² Cks omit a-. ³ Cks sut-, Cs sun-, Bā su-. ⁴ Bā gaṇḍi-. ⁵ Ck mayinā, Cs masinā. ⁶ Ck -u, Cs macca. ⁷ Bā ādisaṃ-. ⁸ Bā puttike. ⁹ Bā svājja. ¹⁰ Cs gañjisi, Bā gacchasi. ¹¹ all three MSS. -sā-dhanaṃ. ¹² Bā ge. ¹³ Ck gacchisi, Cs gañjisi, Bā gacchasi. ¹⁴ Cks va. ¹⁵ Bā nikuj-. ¹⁶ so Ck; Cs siṃsati, Bā sisati; read hiṃsati? ¹⁷ Bā -kujjite. ¹⁸ Bā -iketī. ¹⁹ Ck -ssati, Cs -ssati. ²⁰ Bā majjiti. ²¹ Ck naṃ, Cs tam. ²² Cks omit sā. ²³ Cks -aṃ. ²⁴ Cs gañjisi, Bā gacchasi. ²⁵ all three MSS. -dha-.

bhavanam¹ gamissasīti, pāpiyañcā 'ti ito pāpataṇ ca nigacchati, sace ca
ajja vāresīti amma sace tvaṃ cittavaṣaṃ āgantvā Kusanarindaṃ paṭicala-
dham attano rūpena sadisaṃ cārudassanaṃ kumāraṃ ārādhayissa², Yamak-
khayan ti evaṃ sante Yamanivesanaṃ na gaccheyyāsi, tato ti yamhi khatti-
yakule ayaṃ vibhūti tamhā nānābherisaddena c' eva mattavāraṇakuñcanādena ca
ninnādita Kusāvātirājakulā kin nu kho sukhataraṃ disvā idhāgatāsīti a,
hiṃsatīti³ hessati⁴, kumāro ti susikkhito so gandhabbakumāro⁵, uparo-
datīti nānāturīyāni gahetvā⁶ upahāraṃ karoti, kokilābhiniṇikūñjite⁷ ti
Kusarājakule sāyapātaṃ⁸ pavattaṃ gītavādītupahāraṃ paṭippharanti⁹ viya 'ko-
kilāhi abhinikūjite¹⁰.

10

Iti sā ettikāhi gāthāhi¹¹ tāya saddhim sallapitvā „sace ajja
Kusanarindo idha assa ime satta rājāno palāpetvā mama dhī-
taraṃ dukkhā mocetvā ādāya gaccheyyā“ 'ti cintetvā

53. Kahan nu sattudamano¹² pararaṭṭhappamaddano

Kuso soḷārapaññāno¹³, so¹⁴ no dukkhā pamocaye ti g. ā. 53. 15

Tattha soḷārapaññāno¹⁵ ti uḷārapañño.

Tato Pabbhāvati „mama mātu Kusassa vaṇṇaṃ bhaṇantiyā
mukhaṃ na-ppahoti, ācikkhissāmi tāv' assā¹⁶ tassa idh' eva
ālārikakammaṃ katvā vasaṇabhāvanā“ ti cintetvā

54. Idh' eva no¹⁷ sattudamano¹⁸ pararaṭṭhappamaddano 20

Kuso soḷārapaññāno¹⁹, so no²⁰ sabbe vadhissatīti g. ā. 54.

Ath' assā mātā „ayaṃ maraṇabhayaabhītā vilapatīti²¹“
cintetvā

55. Ummattikā nu bhaṇasi ādu²² bālā va bhāsasi,

Kuso ce²³ āgato assa kiṃ na jānemu taṃ mayan ti g. ā. 55. 25

Ta. bālā ti mūlhā aññāṇa hutvā, kiṃ na jānemu 'ti kena kāraṇena na
jāneyyāma, so hi antarāmagge ṭhito va amhākaṃ sāsanaṃ peseyya samussita-
dhajassa caturaṅginī senā paññāyetha²⁴ tvaṃ pana maraṇabhayena kathesīti.

¹ Ck -nā, C^s macca-, B^d maccurājānaṃ bhavanaṃ. ² B^d atarayissasi. ³ so
Ck^s; B^d sīsatīti corr. to hasīsa-. ⁴ so all three MSS. for hesati? ⁵ Ck^s -amba-,
B^d -appa-. ⁶ Ck^s add tā. ⁷ Ck^s -lāhi-, all three MSS. -kujite. ⁸ Ck^s sāyana-
pānaṃ, B^d sāyapātaṃ. ⁹ C^s -ti; read -tīhi? ¹⁰ Ck B^d -kujite. ¹¹ Ck^s omit
gā-. ¹² B^d sattumaddano. ¹³ B^d so uḷā-, C^s sālūra-. ¹⁴ B^d yo. ¹⁵ Ck^s sālūra-,
C^s sālura-. ¹⁶ Ck^s tāvassa, C^s sāvassa, B^d tassā. ¹⁷ B^d so. ¹⁸ B^d -maddano.
¹⁹ Ck^s sālā-. ²⁰ B^d yo te. ²¹ Ck^s vilapanti, C^s vilapantīti. ²² B^d andha. ²³
Ck^s ca. ²⁴ Ck^s -petha.

Sā evaṃ vutte „na me mātā saddahati, tassa idhāgantvā
sattamāse vasanabhāvaṃ na jānāti¹, dassessāmi nan“ ti cin-
tettvā mātaraṃ hatthe gahetvā sīhapañjaraṃ vivarittvā hatthaṃ
pasārettvā dassenti:

- 5 56. Eso ālariko poso kumārīpuramantare
dalhaṃ katvāna saṃvelliṃ² kumbhī³ dhovati onato ti g. 56.

Ta. kumārīpuramantare ti tava dhītānaṃ kumārīnaṃ vasanaṭṭhā-
nantare⁴ olokehi, saṃvelliṃ⁵ ti kacchaṃ bandhittvā⁶ kumbhaṃ⁷ dhovātīti.

- So kira tadā „ajja mama manoratho matthakaṃ pā-
10 punissati, addhā maraṇabhayaatajjitā Pabhāvatī mamāgata-
bhāvaṃ⁸ kathessati, bhājanāni dhovittvā paṭisāmessāmīti“ uda-
kaṃ āharittvā bhājanāni dhovituṃ ārabhi. Atha⁹ naṃ mātā
paribhāsanti:

57. Veṇī¹⁰ tvam asi caṇḍālī adū si kulagatthinī¹¹,
15 kathaṃ Maddakule jātā dāsaṃ kayirāsi¹² kāmukan ti g. ā. 57.

Ta. veṇīti¹³ tacchikā¹⁴, adū si kulagatthinīti¹⁵ udāhu tvam kula-
dūsikā, kāmukan ti kathaṃ nāma tvam evarūpe kule jātā attano sāmikaṃ
dāsaṃ¹⁶ kareyyāsīti.

- Tato Pabhāvatī¹⁷ „mama mātā imassa maṃ nissāya evaṃ-
20 vasanabhāvaṃ na jānāti, maññe“ ti cintettvā itaraṃ g. ā.:

58. N' amhi veṇī¹⁸ na caṇḍālī, na c' amhi kulagatthinī¹⁹,
Okkākaputto bhaddan te tvam nu dāso ti maññasīti. 58.

Ta. Okkākaputto ti amma esa Okkākaputto tvam pana dāso ti maññasi
kasmā naṃ ahaṃ dāso ti kathessāmīti.

- 25 Idāni 'ssa yasam²⁰ vaṇṇentī āha:
59. Yo brāhmaṇasahassāni sadā bhojeti vīsatim
Okkākaputto bhaddan te tvam nu dāso ti maññasi. 59.

¹ Bā jānāmi. ² Bā -am. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bā -ena. ⁵ Bā -an. ⁶ Cks
tacchaṃ, omitting bandhittvā. ⁷ Bā -bhi. ⁸ Bā maṃ āg-. ⁹ Ck adds ca. ¹⁰
Ck venu, Ck venī, Bā veṇī. ¹¹ Bā -vaddhinī. ¹² Cks -asi. ¹³ Cks venīti,
Bā veṇīti. ¹⁴ Ck -ukā. ¹⁵ Bā -viddhinīti. ¹⁶ Ck dāsikaṃ, Bā dāsaṃ katvā.
¹⁷ Ck -tīti, Ck pabhātī, Bā pabhāvatī. ¹⁸ Cks venī, Bā veṇī. ¹⁹ Bā -viddhinī.
²⁰ Bā sam.

69. Yassa nāgasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasi. 60.
 61. Yassa assasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 61.
 62. Yassa rathasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 62.
 63. Yassa usabhasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc.¹ 63. 5
 64. Yassa dhenusahassāni sadā duyhanti² vīsati³ etc. 64.

Evam tāya chahi⁴ gāthāhi M-assa yaso vaṇṇito. Ath'
 assā⁵ mātā „ayaṃ asambhūtā katheti⁶, addhā evam etan“ ti
 saddahitvā rañño santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesi. So
 vegena Pabhāvatiyā santikaṃ āgantvā⁷ „saccaṃ kira amma 10
 Kusarājā idhāgato“ ti. „Āma tāta⁸, ajja⁹ sattamāsā¹⁰ tava
 dhītānaṃ ālārikattaṃ karontassā“ ti. So tassa asaddahanto
 khujaṃ pucchitvā yathābhūtaṃ sutvā dhītaraṃ garahanto:

65. Taggha te dukkataṃ¹¹ bāle yaṃ khattiyaṃ mahabbalaṃ
 nāgaṃ¹² maṇḍūkavaṇṇena 15
 na taṃ akkhās' idhāgatan¹³ ti g. ā. 65.

Tattha tagghā 'ti ekaṃse nipāto va¹⁴.

Evam dhītaraṃ garahitvā vegena tassa santikaṃ gantvā
 katapaṭisanthāro añjalim paggayha attano accayaṃ dassento:

66. Aparādhaṃ mahārāja tvaṃ no khama rathesabha 20
 yaṃ taṃ aññātavesena na ñāsimhā¹⁵ idhāgatan ti g. ā. 66.

Taṃ sutvā M. „sac' āhaṃ pharusaṃ vakkhāmi idh' ev'
 assa hadayaṃ phalissati, assāsessāmi nan“ ti cintetvā bhā-
 janantare t̥hito itaraṃ g. ā.:

67. Mādisassa na taṃ channaṃ yo 'haṃ ālāriko bhava, 25
 tvaṃ ñeva me paśīdassu, n' atthi te deva dukkatan ti g. ā. 67.

Rājā tassa santikā paṭisanthāraṃ labhitvā pāsādaṃ āru-
 yha¹⁶ Pabhāvatiṃ pakkositvā khamāpanatthāya pesetuṃ:

¹ this verse is wanting in Bđ. ² Bđ duhanti. ³ Cks -tiṃ. ⁴ Bđ pañcahi. ⁵
 Cks assa. ⁶ Bđ -si. ⁷ Bđ gantvā. ⁸ Bđ tātāti. ⁹ Bđ ajjassa. ¹⁰ Bđ -so. ¹¹
 Bđ -taṃ. ¹² Ck -a, Bđ -o. ¹³ Bđ -siāg-. ¹⁴ Bđ -seneva. ¹⁵ Ck -ha. ¹⁶
 Bđ abhirūyhitvā.

68. Gaccha bāle khamāpehi Kusarājaṃ mahabbalaṃ,
khamāpito Kusarājā so te dassati jīvitān ti g. ā. 68.

Sā pitu vacanaṃ sutvā bhaginīhi c' eva paricārikāhi ca
parivutā tassa santikaṃ agamāsi. So pi kammakāra-vesena¹
5 t̥hito va tassā attano santikaṃ āgamaṇaṃ nātvā „ajja Pabhā-
vatiyā mānaṃ bhinditvā pādamūle naṃ kalale nipajjāpessāmiti“
sabbam attanā² ābhataudakam³ chaḍḍetvā khalamaṇḍalamattaṃ
t̥hānaṃ madditvā ekakalalaṃ akāsi. Sā tassa santikaṃ gantvā
tassa pādesu patitvā kalalapit̥the nipannā taṃ khamāpesi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto⁴ Satthā:

69. Pitussa vacanaṃ sutvā devavaṇṇī Pabhāvati
sirasā aggahi pāde Kusarājaṃ mahabbalaṃ ti g. ā. 69.

Ta. sirasā ti sirasā nipatitvā, Kusarājan ti Kusarājaṃ⁵ pāde aggahesi,
gaṭetvā ca pana khamāpentī tisso gāthā ā.:

15 70. Yā imā⁶ ratyā atikkantā imā⁷ deva tayā vinā,
vande te sirasā pāde, mā me⁸ kujjhi rathesabha. 70.

71. Saccam te paṭijānāmi, mahārāja suṇohi me,
na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 71.

72. Evañ ce yācamānāya vacanaṃ me na kāhasi
20 idāni maṃ tato hantvā khattiyānaṃ padassat̥ti. 72.

Ta. ratyā ti rattiyo, tā imā ti⁹ tā¹⁰ imā sabbāpi tayā vinā va atikkantā,
saccam¹¹ te paṭijānāmiti mahārāja ettakaṃ kālaṃ mayā tava appiyaṃ eva
kataṃ idaṃ te ahaṃ saccam¹¹ paṭijānāmi, aparaṃ pi suṇohi me¹² ito paṭṭhā-
yāhaṃ pana tuyhaṃ appiyaṃ na karissāmi, evañce¹³ ti sace evaṃ yācamānāya
25 mama tvaṃ vacanaṃ na karissasīti¹⁴.

Taṃ sutvā rājā „sac' āhaṃ imaṃ 'tvaṃ nēva jānissasīti'
vakkhāmi hadayaṃ assā phalissati assāsessāmi naṃ“ ti
cintetvā ā.:

73. Evaṃ te yācamānāya kiṃ na kāhāmi te vaco,
30 vikuddho ty-asmi¹⁵ kalyāṇi, mā tvaṃ bhāyi Pabhāvati. 73.

¹ Bā -vasena, C^k kammavegena, C^s kammavesena. ² Bā -no. ³ Bā -taṃ-. ⁴ Bā pakāsento. ⁵ Bā -jaṃ corr. to -jassa. ⁶ Bā mā. ⁷ Bā kāmā. ⁸ Bā maṃ.

⁹ C^k nī, C^s ti? Bā kāmā ti in the place of tā imā ti. ¹⁰ C^{ks} ti. ¹¹ C^{ks} sabbaṃ. ¹² Bā adds ti. ¹³ C^s evaṃ me. ¹⁴ C^{ks} -si. ¹⁵ C^k Bā -smiṃ.

74. Saccam te paṭijānāmi rājaṇputti suṇohi me:

na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 74.

75. Tava kāmāhi¹ sussoṇi bahuṃ dukkhaṃ titikkhissam²

bahū Maddakule³ hantvā nayitum taṃ Pabhāvatūti. 75.

Ta. kim na kāhāmīti kimkārapā tava vacanam na karissāmīti, vi-
kuddho tyasmīti⁴ vikuddho nikkopete asmi, saccam te ti⁵ vikuddhabhāvaṃ
ca idāni appiyaakaraṇaṃ ca ubhayaṃ te idaṃ saracā eva paṭijānāmi, tava
kāmā ti tava kāmena taṃ icchamāno, titikkhissam ti adbhivāsemi, bahūni⁶
Maddarājakulāni⁷ hantvā balakkārena tam netum samattho pi⁸.

So Sakkassa⁹ devarañño paricārikam¹⁰ viya taṃ attano
parivāram disvā khattiyamānaṃ uppādetvā „mayi kira dhara-
māne yeva mama bhariyaṃ aññe¹¹ gahetvā gamissantīti“ sīho
viya rājaṅgaṇe vijambhamāno „sakalanagaravāsino me āgata-
bhāvaṃ jānantū“ 'ti vagganto nadanto appoṭhento¹² „idāni te
jīvagāhaṃ gahessāmi, rathādayo yojentū“ ti anantaram g. ā.: 15

74. Yojayantu rathe asse nānācitre samāhite,

atha dakkhatha me vegaṃ vidhamentassa sattavo ti. 74.

Ta. nānācitre ti nānālamkāracitre, samāhite ti asse sandhāya vuttam,
susikkhite nibbisevane ti attho, aha dakkhatha me vegaṃ ti aha me
parakkamaṃ passissatha. 20

„Sattūnaṃ gaṇhanaṃ nāma mayhaṃ bhāro, gaccha tvaṃ
nahātvā alamkaritvā pāsādaṃ abhirūha“ 'ti taṃ uyyojesi.
Maddarājāpi 'ssa parihārakaraṇatthaṃ amacce paṇiṇi. Te tassa
mahānasadvāre yeva sāṇiṃ parikkhipitvā kappake upaṭṭha-
pesuṃ. So katamassukammo sīsam nahāto sabbālamkārapati- 25
maṇḍito amaccādiparivuto „pāsādaṃ abhirūhissāmīti“ disā
viloketvā appoṭhesi¹³, olokitolokitatṭhānaṃ¹⁴ pakampittha¹⁵.
So „idāni me parakkamaṃ passathā“ 'ti ā.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā anantaram g. ā.:

77. Taṃ ca tattha udikkhimsu rañño Maddassa thīpure¹⁶

vijambhamānaṃ sīhaṃ va pothentaṃ¹⁷ diguṇaṃ¹⁸ bhūjan ti. 77. 30

¹ C^s kāmāma, C^k kāhāmī. ² C^s titikkhiyaṃ, C^k tidukkhiyaṃ. ³ B^d -laṇ. ⁴
C^k -inti, B^d imti. ⁵ B^d adds ti. ⁶ B^d bahunī. ⁷ B^d -kulaṃ. ⁸ B^d ti. ⁹
B^d aha so sakka. ¹⁰ B^d -vā-. ¹¹ C^k -o. ¹² B^d -tento. ¹³ B^d -tesī. ¹⁴
C^k sabbalokitatṭhāne. ¹⁵ B^d kampitvā. ¹⁶ B^d maddassantepure. ¹⁷ B^d
appoṭe-. ¹⁸ B^d dvi-.

T. a.: tañ ca ta. vijambhantañ appoḥhentañ¹ rañño antepure² vāta-
pānāni vivaritvā itthiyo udikkhimsū³ 'ti.

Ath' assa Maddarājā kataānañjakāraṇaṃ alaṃkatavāraṇaṃ
pesesi. So⁴ samussitasetacchattaṃ hatthikkhandhaṃ āruya
5 „Pabhāvatim ānethā“ 'ti tam pi pacchato nisidāpetvā catu-
raṅginiyā senāya parivuto pācīnadvārena nikkhamitvā parase-
naṃ oloketvā „aham Kusarājā, jīvitatthikā⁴ udarena nipajjantū“
'ti tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattumathanam⁵ akāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 10 78. Hatthikkhandhaṃ ca āruya āropetvā Pabhāvatim
saṅgāmaṃ otaritvāna sīhanādaṃ nadī Kuso. 78.
79. Tassa taṃ nadato sutvā sīhassēv' itare migā
khattiyāpi palāyimsu Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶. 79.
80. Hatthāruhā⁷ anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
15 aṇṇamaṇṇassa khundanti⁸ Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶. 80.
81. Tasmiṃ saṅgāmasīsasmiṃ passitvā haṭṭhamānaso⁹
Kusassa rañño devindo adā Verocanaṃ maṇim. 81.
82. So taṃ vijitvā¹⁰ saṅgāmaṃ laddhā Verocanaṃ maṇim
hatthikkhandhagato rājā pāvekkhi Nagaraṃ puram. 82.
20 83. Jīvagāhaṃ gahehvāna bandhitvā sattukhattiye¹¹
sasurass'¹² upanāmesi: ime te deva sattavo. 83.
84. Sabbe va te vasaṃ gatā¹³ amittā vihatā¹⁴ tava,
kāmaṃ karohi te tayā, muñca vā te¹⁵ hanassu vā ti. 84.

Ta. palāyimsū¹⁶ 'ti satim paccupaṭṭhāpetum asakkontā vipallathacittā
25 bhijjimsu, Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶ ti Kusarañño saddaṃ nissāya jātena
bhayena upaddutā mūḥacittā, aṇṇamaṇṇassa khundantīti⁸ aṇṇamaṇṇaṃ
chindanti, chindimsū¹⁷ 'ti pi pāṭho, tasmiṃ ti evaṃ B-assa saddasavenen' eva¹⁸
bhinne tasmiṃ saṅgāmasīse taṃ M-assa parakkamaṃ passitvā tuṭṭhahadayo
Sakko¹⁹ Verocanaṃ nāma maṇikkhandhaṃ tassa adāsi, Nagaraṃ puram ti
30 Nagarasamkhātaṃ puram, bandhitvā ti tesaṃ yeva uttarisāṭakena pacchā-
bāhaṃ bandhitvā, kāmaṃ karohi te tayā ti taṃ attano kāmaṃ icchaṃ
rucim karohi, ete hi tayā dāsakatāpi sukatā yevā²⁰ 'ti.

¹ Bā appoḥe-. ² Bā anto-. ³ Cks omit so. ⁴ Cks jīvika-. ⁵ Bā -maddanaṃ.

⁶ Bā -yaṭṭhitā, Ck -yaṃṭhitā. ⁷ Bā -rohā. ⁸ Ck bundan-, Bā chindan-. ⁹ Ck
paṭṭha-, Bā tuṭṭha-. ¹⁰ Ck viditvā, Bā jitvāna. ¹¹ Cks satta. ¹² Cks -ssa. ¹³
Cks vasagataṃ, Bā vasaṃ katvā corr. to vasaṃ gantvā? ¹⁴ Ck vihatā, Bā vigatā.

¹⁵ Cks ne. ¹⁶ Bā vipa-. ¹⁷ Bā bhindisu. ¹⁸ Ck saddamvan-, Bā -nēveva
saṅgāme. ¹⁹ Cks omit sakko. ²⁰ Bā dāsakatā yevā.

Rājā āha:

85. Tuyh' eva¹ sattavo ete, na h' ete² mayhañ sattavo,
tvañ ñeva no mahārājā³, muñca vā te⁴ hanassu vā ti. 85.

Tattha tvañ ñeva no ti mahārāja tvañ yeva ambhakañ issaro.

Evam vutte M. „kiñ imehi mārītehi, mā nesañ āgamanam 5
nirattakam hotu⁵, Pabhāvatiyā kanīṭṭhā satta Maddarañño
dhītarō atthi tā nesañ dāpessāmīti“ cintetvā:

86. Imā⁶ te dhītarō satta devakaññāsama subhā,
dadāhi tesam ekekañ, hontu jāmātarō tavañ⁷ ti g. ā. 86.

Atha nañ rājā āha:

10

87. Ambhakañ c' eva tāsāñ ca tvañ no sabbesam issaro,
tvañ ñeva no mahārājā⁸, dehi nesañ yad icchāsīti. 87.

Ta. tvanno sabbesam ti mahārāja Kusanarinda kiñ vadasi tvañ etesañ
ca sattannañ rājūnañ mama ca imāsañ ca sabbesam no issaro, yadicchāsīti
yadi icchasi yassa vā yañ⁹ icchasi tassa tañ dehīti. 15

So¹⁰ tā sabbāpi alamkārapetvā ekekassa rañño ekekañ adāsi.

Tam attham pakāsento S. pañca gāthā abhāsi:

88. Ekamekassa ekekañ adā sihassaro Kuso
khattiyānañ tadā tesam rañño Maddassa dhītarō. 88.

89. Piñitā¹¹ tena lābhena tuṭṭhā sihassare Kuse
sakarattāhāni¹¹ pāyimsu khattiyā satta tāvade. 89.

20

90. Pabhāvatiñ ca ādāya mañim Verocanañ tadā
Kusāvatiñ Kuso rājā agamāsi mahabbalo. 90.

91. Ty-assu ekarathe yantā pavisantā Kusāvatiñ
samānavanṇarūpena n' aññamaññātirocisuñ¹³. 91.

25

92. Mātā puttena saṅgañchi¹⁴, ubhaya ca jayampati
samaggā te tadā āsuñ, phītañ dharaṇim āvasun ti. 92.

Ta. piñitā¹⁵ ti santappitā, pāyimsū 't' idāni appamattā bhaveyyāthā
'ti Kusanarindena ovaḍitā¹⁶ agamañsu, agamāsīti katipāhañ vasitvā ambhakañ

¹ Ck tuyhevattā. ² Bā hite. ³ Cs Bā -ja. ⁴ Cks no. ⁵ Bā hotūti. ⁶ Cks
ime. ⁷ Bā tavā. ⁸ all three MSS. -ja. ⁹ Ck yasvāyañ, Cs sassavāyañ, Bā
yasa yañ dātum tava. ¹⁰ Bā evam vutte so. ¹¹ Bā pañitā. ¹² Cks sakā-. ¹³
Cs na añ-, Ck Bā omit n, Bā aññamaññāñ paṭirocisu. ¹⁴ Cs -ñji, Bā -cchi.
¹⁵ Ck piñita, Cs piñā, Bā pañitā. ¹⁶ Cks -itvā.

- raṭṭhañ gamissāmīti sasurañ āpucchitvā gato, ekarathe yantā ti dve pi ekarathañ abhiruyha gacchantā, samānavaṇṇarūpenā 'ti vaṇṇena ca rūpena ca samānā hutvā na¹ aññamaññātirocisun ti eko ekañ nātikkamī², maṇi-ratanānubhāvena kira M. abhirūpo ahoṣi suvaṇṇavaṇṇo sobhaggappatto, saṃgañchīti³ M-assa āgamaṇaṃ sutvā bahum paṇṇākāraṃ ādāya paccuggamaṇaṃ katvā samāgañchi⁴, so pi mātaraṃ saddhim yeva nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā alaṃkatapāsādatalaṃ abhirūhi, jayampatīti te pi ubho⁵ jayampatikā samaggā ahesuṃ, tato paṭṭhāya ca pana yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā phitaṃ dharāṇiṃ ajjhāvasiṃsu 'ti.
- 10 S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale paṭiṭṭhahi): „Tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesuṃ, kaniṭṭho Ānando, khujjā Khujjuttarā, Pabhāvatī Rāhulamātā, parisā Buddhaparisā, Kusarājā aham evā“ 'ti. Kusajātakam.

2. Sona-Nanda-jātaka.

- 15 Devatā nu sīti. Idaṃ S. j. v. mātīposakabhikkhuṃ ā. k. Vatthuṃ Sāmajātaka vatthusadisam. Tadā pana S. „mā bhikkhave imaṃ bhikkhuṃ ujjhāyatha⁶, porāṇakapaṇḍitā sakala-Jambudīpe r. labhamānāpi agahetvā mātāpitara posīṃsu⁷“ 'ti vatvā a. ā.:

- A. Bārāṇasī Brahnavaddhanaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi. Ta.
20 Manojo nāma rājā r. kāresi. Ta. aññataro asītikoṭivibhavo brāhmaṇamahāsālo aputtako ahoṣi, tassa brāhmaṇi ten' eva „bhoti puttaṃ patthehīti“ vuttā⁸ patthesi. Atha B. Brahma-lokā cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, jātassa c' assa Sonakumāro ti nāmaṃ karīṃsu. Tassa padasāgamana-
25 kāle añño pi satto Brahmaloḥkā cavitvā tassā yeva kucchimhi⁹ paṭisandhim gaṇhi, tassa jātassa¹⁰ Nandakumāro ti nāmaṃ karīṃsu. Tesam uggahitavedānaṃ sabbasippe nipphattiṃ pattānaṃ¹¹ rūpasampadaṃ disvā brāhmaṇo brāhmaṇiṃ āmantetvā „bhoti puttaṃ Sonakumāraṃ gharabandhanena bandhissāmā“
30 'ti ā. Sā „sādhū“ 'ti sampatichitvā puttassa tam atthaṃ

¹ Bā omits na. ² Bā -isu. ³ Cs -ñjīti, C² Bā -cehiti. ⁴ Cs -ñji, Bā -cehi. ⁵ C² ubhaya. ⁶ N-to = Nandapaṇḍito, S-to = Sonapaṇḍito. ⁷ Bā -yittha. ⁸ Bā adds yevā. ⁹ Bā -e. ¹⁰ Bā -imhi. ¹¹ Bā adds vāyapattānaṃ.

ācikkhi. So „alam amma mayham gharāvāsena, aham hi
 yāvajivam tumhe paṭijaggivā tumhākaṃ accayena Himavantam
 pavisitvā pabbajissāmīti“. Sā brāhmaṇassa tam¹ attham āro-
 cesi. Te punappuna khathentāpi² tassa cittaṃ alabhitvā
 Nandakumāraṃ āmantetvā „tāta tena hi tvaṃ kuṭumbaṃ paṭi- 5
 pajjā³“ ‘ti vatvā „nāham bhātara chadditakilesaṃ⁴ sīsenā
 ukkhipāmi, aham pi tumhākaṃ accayena bhātara va saddhīm
 pabbajissāmīti“ vutte „ime evaṃ taruṇāpi⁵ kāme jahanti, ki-
 maṅga⁶ pana mayaṃ sabbe va⁷ pabbajissāmā“ ‘ti cintetvā
 „tātā⁸, kiṃ vo amhākaṃ accayena pabbajjāya⁹, sabbe yeva¹⁰ 10
 pabbajissāmā“ ‘ti rañño ārocetvā sabbaṃ dhaṇaṃ dānamukhe
 vissajjetvā dāsajanaṃ bhujissaṃ katvā nātinaṃ dātabbayuttakaṃ
 datvā cattāro pi janā Brahnavaddhananagaraṃ nikkhamitvā
 Himavantapadese pañcapadumasañchannaṃ saraṃ nissāya ra-
 maṇīye vanasaṇḍe assamaṃ māpetvā pabbajitvā ta. vasimsu. 15
 Ubho pi bhātaro mātāpitāro paṭijaggiṃsu, pāto va tesam danta-
 kaṭṭhaṇ ca mukhadhovanaṇ ca datvā paṇṇasālaṇ ca parivenaṇ
 ca sammajjitvā pāṇīyaṃ upatṭhāpetvā araṇṇato madhura-
 phalāni āharitvā mātāpitāro khādāpenti uṇhena vā sītena vā
 vāriṇā¹¹ nahāpenti, jaṭā sodhenti, pādaparikkammādīni tesam 20
 karonti. Evaṃ addhāne gate Nandapaṇḍito „mayā ābhata-
 phalāphalān’ eva mātāpitāro khādāpessāmīti¹²“ hiyyo ca para-
 maho¹³ ca gahitaṭṭhānato yāni vā tāni vā pāto va āharitvā
 mātāpitāro khādāpeti, te tāni khādītva mukhaṃ vikkhāletvā
 uposathikā bhavanti. Sonapaṇḍito pana dūraṃ gantvā ma- 25
 dhurāni supakkāni āharitvā upanāmeti. Atha naṃ te¹⁴ „tāta,
 kaṇiṭṭhena te ābhatāni mayaṃ pāto va khādītva uposathikā
 jātā, idāni no attho n’ atthiti“ vadanti, itī tassa phalāphalāni
 paribhogam na labhanti vinassanti, punadivasādīsu¹⁵ pi tath’

¹ Bā etam. ² Bā kathetvāpi. ³ Bā -āhi. ⁴ Ck -kileṣaṃ, Bā -kheṣaṃ. ⁵ Bā
 -vi, Ck omīti pi. ⁶ Bā -am. ⁷ Bā yeva. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā adda idāneva. ¹⁰
 Ck -saheva, Cs saheca. ¹¹ Bā pāṇiyena. ¹² Ck -mi, Bā -miti pūratō gantvā.
¹³ so Ck; Bā parahito, Cs bhīyyo ca paramato? ¹⁴ Bā omīti te. ¹⁵ Bā -sesu.

- evā 'ti, evaṃ so pañcaabhiññatāya¹ dūraṃ gantvāpi² āharati,
 te puna³ na khādanti. Atha M. cintesi: „mātāpitāro me su-
 khumālā, Nando ca yāni vā⁴ tāni va apakkaduppakkāni⁵ phalā-
 phalāni āharitvā khādāpeti, evaṃ sante ime na⁶ ciraṃ pa-
 5 vattissanti, vāremi⁷ nan“ ti, atha naṃ āmantetvā „Nanda ito
 paṭṭhāya phalāphalaṃ āharitvā mamāgamanam patimānehi,
 ubho ekato va khādāpessāmā“ 'ti ā. So evaṃ vutte pi attano
 va puññaṃ⁸ paccāsiṃsanto na tassa vacanam akāsi. M.
 „Nando mama vacanam akaranto ayuttaṃ karoti, paṇapessāmi⁹
 10 nan“ ti, tato „ekato va mātāpitāro paṭijaggissāmīti“¹⁰ cin-
 tetvā „Nanda, tvaṃ anovādako, paṇḍitānaṃ vacanam na ka-
 rosi, ahaṃ jeṭṭho, mātāpitāro mamam eva¹¹ bhārā¹², aham eva
 ne paṭijaggissāmi, tvaṃ idha vasitum na lacchasi, aññattha
 yāhīti“ tassa accharaṃ pahari. So tena paṇāmito¹³ tassa
 15 santike ṭhātum asakkonto taṃ vanditvā mātāpitāro upasaṃ-
 kamitvā taṃ atthaṃ ārocetvā attano paṇṇasālaṃ pavisitvā
 kasiṇaṃ oloketvā taṃ divasaṃ eva pañcābhiññā¹⁴ aṭṭha samā-
 pattiyo nibbattetvā cintesi: „ahaṃ Sinerupādato ratanavālikaṃ
 āharitvā mama bhātu paṇṇasālapariveṇe okiritvā bhātaraṃ
 20 khamāpetum pahomi, evaṃ pana na sobhissati Anotattodakam¹⁵
 āharitvā khamāpessāmi, evaṃ pi na sobhissati sace me
 bhātā¹⁶ devatānaṃ vasena (add na?) khameyya¹⁷ cattāro ma-
 hārājāno Sakkaṃ ca ānetvā¹⁸ khamāpeyyaṃ, evaṃ pi me¹⁹
 na sobhissati sakala-Jambudīpe Manojam aggarājānaṃ ādiṃ
 25 katvā rājāno ānetvā khamāpessāmi, evaṃ sante mama bhātu
 guṇo sakala-Jambudīpaṃ²⁰ avattharitvā gamissati, candasuriyo
 viya paññāyissatīti“ so tāvad eva iddhiyā gantvā Brahma-
 vaddhananagare tassa^{*} rañño nivesanadvāre otaritvā²¹ „eko

¹ Bā -ātāya. ² Bā gantvā patitā. ³ Cks pana. ⁴ Bā omits vā. ⁵ Ck Bā -dupa-,
 Cs omits aduppakk. ⁶ Ck va. ⁷ Bā vāressāmi. ⁸ Cks -ā. ⁹ so Ck; Cs pañā-,
 Bā palā-, read pañāmessāmi? ¹⁰ Cks -ssanti. ¹¹ Bā me va. ¹² Bā -o. ¹³ so
 Ck; Ck pañāmite, Bā palāpito. ¹⁴ Bā -āyo. ¹⁵ Bā anotattato uda-. ¹⁶ Bā
 bhātaraṃ. ¹⁷ Bā khamāpeyyaṃ. ¹⁸ Bā āharitvā. ¹⁹ so Cks for ce? Bā omits
 me. ²⁰ Bā -pe. ²¹ Bā adds ṭhito.

kira vo tāpaso datṭhukāmo“ ti rañño ārocāpesi. Rājā „kiṃ
 pabbajitassa mayā diṭṭhena, āhāratthāya āgato bhavissatīti“
 bhattam¹ pahīṇi, bhattam na icchi, taṇḍulam pahīṇi³, vatthāni
 pahīṇi³, mūle⁴ pahīṇi, mūlam⁴ na icchi, atha tassa santike
 dūtam pesesi⁵, „kimattham kirāgato sīti“⁶ so dūtena putṭho ⁵
 „rājānam upatṭhāhitum āgato 'mhīti“ ā., rājā⁷ sutvā „bahū
 mama upatṭhākā, attano tāpasadhammam⁸ karotū“ ti pāhesi⁹,
 so tam sutvā „aham tumhākam rañño attano balena sakala-
 Jambudīpe r. gahetvā dassamīti“ ā., tam sutvā rājā cintesi:
 „pabbajitā nama paṇḍitā, kañci¹⁰ upāyam jānissantīti“ tam ¹⁰
 pakkosāpetvā āsanam dāpetvā vanditvā „bhante tumhe kira
 mayham sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassathā“ ti pucchi¹¹.
 „Āma mahārājā“ ti. „Katham gaṇhissathā“ ti. „Mahā-
 rāja antamaso khuddamakkhihāya pivanamattam pi lohitaṃ
 kassaci anuppādetvā tava dhanacchedanam¹² akatvā attano ¹⁵
 iddhiyā va gahetvā dassāmi¹³, kevalam papañcam akatvā ajj’
 eva nikkhamitum vaṭṭatīti“. So tassa¹⁴ saddahitvā senāṅga-
 parivuto nikkhami, sace senāya uṇham hoti N-to attano iddhiyā
 chāyam katvā sītam karoti, deve vassante senāya upari vassi-
 tum na deti, uṇham vātam¹⁵ nivāreti¹⁶, magge khāṇukaṇṭa- ²⁰
 kādayo sabbaparissaye antaradhāpeti, maggam kaṣiṇamaṇḍalam
 viya samam¹⁷ katvā sayam ākāse cammam¹⁸ pattharitvā pallam-
 kena nisinno senāya purato¹⁹ gacchati. Evaṃ senam ādāya
 paṭhamam Kosalaratṭham gantvā nagarassa avidūre khandhā-
 vāram nivesetvā²⁰ „yuddham vā no detu vase vā vattatū“ ²⁵
 ti²¹ Kosalarañño dūtam pāhesi, so kujjhivā²² „kiṃ aham na
 rājā ti, yuddham dammīti“ senam purakkhatvā²³ nikkhami²⁴,

¹ Bā so bha-. ² Bā adds t. na icchi. ³ Bā adds v. na icchi. ⁴ Bā tampulam.
⁵ Bā pahīṇi ⁶ Cks onit sī. ⁷ Bā adds tam. ⁸ Bā tāpasassa kammam. ⁹
 Bā pesesi. ¹⁰ Bā ki-. ¹¹ Bā pucchanti. ¹² Bā -cchedam. ¹³ Bā adds api
 ca. ¹⁴ Bā adds vacanam. ¹⁵ Cs vā na, Bā sītam vā uṇham vā. ¹⁶ Bā vāreti.
¹⁷ Cks visamasamam. ¹⁸ Bā campakhaṇḍam. ¹⁹ Bā parivuto. ²⁰ Bā nivā-.
²¹ Bā detum setacchattam vā no detum ki. ²² Bā adds āha. ²³ Bā rūpakkhī-
 tvā. ²⁴ Bā -itvā.

dve senā yujjhitum¹ ārabhim²su, N-to dvinnam pi antare attanā² nisinnam ajinacamma³ mahanta³ katvā pasāretvā dvihi pi senāhi khittasare cammen³ eva sampaticchi, ekasenāya pi koci kaṇḍena viddho nāma n' atthi, hatthagatāna³ pana kaṇḍāna³ 5 khayena dve pi senā nirupāyā⁴ atthamsu. N-to pi⁵ „mā bhāyi mahārājā“ 'ti assāsetvā Kosalassa santika³ gantvā „mahārāja mā bhāyi, n' atthi te paripantho, tava r. tav' eva bhavissati, kevala³ Manojarañño vasavatti⁶ hohīti“ ā. So tassa vacana³ saddahitvā „sādhū“ 'ti sampaticchi, atha na³ Mano- 10 jassa santika³ netvā⁸ „mahārāja, Kosalarājā te vase vattati, imassa r. imass' eva hotū“ 'ti, so⁹ „sādhū“ 'ti sampaticchitvā ta³ attano vase vattetvā dve senā ādāya Aṅgarattham³ gantvā Aṅga³¹⁰ ca gahetvā Magadharatthe Magadhan ti eten' upāyena sakala-Jambudīpe rājāno attano vase vattetvā tehi parivuto 15 Brahmavaddhananagaram eva gato, r. gaṇhanto pan' esa³¹¹ sattanna³ samvaccharāna³ upari sattadivasādhikehi sattamāsehi gaṇhi, so ekekarājadhānito nānappakāra³ khajjabhojja³ āharāpetvā ekasata³ rājāno gahetvā tehi saddhim³ sattāha³ mahāpāna³ pivi. N-to „yāva rājā sattāha³ issariyasukha³ anu- 20 bhoti tāv' assa attāna³ na dassessāmiti¹²“ Uttarakurumhi piṇḍāya caritvā Himavati¹³ Kañcanaguhadvāre sattāha³ vasi. Manojō pi sattame divase¹⁴ attano mahanta³ sirivibhava³ oloketvā „aya³ yaso na¹⁵ mayha³ mātāpitūhi na¹⁶ aññehi dinno, Nandatāpasam¹⁷ nissāya uppanno, ta³ kho pana me 25 apassantassa ajja sattamo divaso, kaha³ nu kho me yasadāyako saha³yo“ ti N-ta³ sari. So tassa anussara³abhāva³ ṇatvā āgantvā purato ākāse atthāsi. So cintesi: „aha³ imassa tāpasassa devabhāva³ vā manussabhāva³ vā na jānāmi, sace

¹ Bā yujhi-, C^{ks} yuddhi-. ² Bā -no. ³ C^k asina-, Bā ajinna-. ⁴ C^s nirupānāya corr. to- pāyā, Bā nirupassāhā, C^k nirupāya. ⁵ C^s adds manojam, Bā manojassa santike gantvā. ⁶ C^{ks} -i, Bā vasevatti. ⁷ Bā omits va-. ⁸ Bā -ke ānetvā. ⁹ C^k te, C^s omits so. ¹⁰ C^k ahañ, C^s agañ, Bā aṅgarattham, omitting ca. ¹¹ Bā panase. ¹² Bā dassāmiti. ¹³ Bā -vante. ¹⁴ Bā -ena, C^s -ena corr. to -e. ¹⁵ Bā omits na. ¹⁶ C^s nañ. ¹⁷ Bā nanda tassa puñña³.

hi esa manusso sakala-Jambudīpe r. etass' eva dassāmi, atha devo ce hoti¹ devatāsakkāram assa² karissāmīti³ so taṃ vīmaṃsanto paṭhamam g. ā.:

1. Devatā nu si gandhabbo adu Sakko purindado
manussabhūto iddhimā, katham jānemu taṃ mayan ti. 93. 5
So tassa vacanam sutvā sabhāvam eva kathento duti-
yam g. ā.:

2. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
manussabhūto iddhimā, evam jānāhi Bhāratā³ 'ti. 94.

Tattha Bhāratā⁴ 'ti raṭṭhabhāradhāritāya nam⁵ evam ālapi. 10

Taṃ sutvā rajā „manussabhūto kirāyam, mayham evam
bahūpakāro, mahantena yasena taṃ santappessāmīti⁶“ cin-
tētvā ā.

3. Katarūpam idam bhotā⁶ veyyāvaccam anappakam:
devamhi vassamānamhi anvāvassam⁷ bhavam akā. 95. 15

4. Tato vātātāpe ghore sītaccāyam bhavam akā,
tato amittamajjhesu suratānam⁸ bhavam akā. 96.

5. Tato phītāni⁹ raṭṭhāni vasino te bhavam akā,
tato ekasatam khatte anuyutte¹⁰ bhavam akā. 97.

6. Patit' assu mayam bhoto, vara taṃ¹¹ bhañ ñam¹² icchasi, 20
hatthiyānam assaratham nāriyo ca alamkatā
nivesanāni rammāni mayam bhoto dadāmase. 98.

7. Atha [vā] Añge vā Magadhe [vā]¹³ mayam bhoto dadāmase,
atha vā Assakāvantiṃ¹⁴ sumanā damma te mayam. 99.

8. Upaddham vāpi rajassa mayam bhoto dadāmase 25
sace te attho rajjena, anusāsa yad icchasīti. 100.

Ta. katarūpamidam ti katajānīyam¹⁵ katasabhāvam, veyyāvaccam
ti kāyaveyyāvaṭṭikakammam¹⁶, anvāvassan¹⁷ ti anuvassam, yathā devo na

¹ ce hoti wanting in Cks. ² Cks -ā. ³ Ck Bā -thā, C^s -tā corr. to -thā. ⁴ all three MSS. -thā. ⁵ Bā -radhāratāyanam. ⁶ Bā -to. ⁷ Bā anovassam. ⁸ so Bā; Cks -majjhesaratānam. ⁹ Ck pi-, C^s Bā phi-. ¹⁰ Bā -yante. ¹¹ Cks cara tā. ¹² Cks haññam, Bā bhuñjam. ¹³ in Bā corr. to atha aṅge vā magadhe. ¹⁴ C^s -vanti, Bā kassakāvanti. ¹⁵ Bā omits ka-. ¹⁶ C^s kāyāvaṭṭika-, Bā kāyaveyyāvaṭṭikammam. ¹⁷ Bā anovassan.

vassati tathā katan ti a., sītaṇṇāyaṇ ti sātalaṇṇāyaṇ, vasiṇo te ti te
 raṭṭhavasino amhākaṃ vasavattino¹, khatte² ti khatṭiye, aṭṭhakathāyaṇ pana
 ayam eva vā pāṭho, patitassu mayan ti tuṭṭhā mayam, vara taṃ bhaṇṇa-
 micchasīti³ bhā ti⁴ ratanass' etaṃ nāmaṃ, varan te dadāmi yaṃ ratanaṃ
 5 icchasi taṃ varehīti⁵ a., hatthiyānaṇ ti ādihi sarūpato taṃ ratanaṃ dasseti,
 Assakāvantin⁶ ti Assakaraṭṭhaṃ vā⁷ Avantiraṭṭhaṃ vā⁸, rajjena⁹ 'ti sace
 hi sakalena Jambudīparajjena attho taṃ pi te datvā ahaṃ phalakāyudhahattho⁹
 tumhākaṃ rathassa purato dhāvissāmi¹⁰ dipeti, yadicchasīti etesu mayā
 vuttappakāresu yaṃ icchasi taṃ anusāsa ānāpehi.

- 10 Taṃ sutvā N-to attano adhippāyaṃ āvikaronto ā.:
9. Na me attho hi¹⁰ rajjena nagarena dhanena vā,
 attho pi janapadena attho mayhaṃ na vijjatīti. 101.
 „Sace tava mayi sineho atthi¹¹ ekaṃ me vacanaṃ karo-
 hīti“ vatvā:
- 15 10. Bhoto ca¹² raṭṭhe vijite araṇṇe atthi assamo,
 pitā mayhaṃ janettī ca ubho sammanti assame. 102.
 11. Tes' āhaṃ pubbacariyesu puṇṇaṃ na labhāmi kātave,
 bhavantaṃ ajjhācāraṃ¹³ katvā
 Sonam yācāmu¹⁴ saṃvaran ti. 103.
- 20 Ta. raṭṭhe ti rajje, vijite ti ānāpavattiṭṭhāne, 'assamo ti Himavanta-
 raṇṇe eko assamo atthi, sammantīti tasmiṃ assame vasanti, tesāhaṇ ti
 tesu ahaṃ, kātave ti vattapaṭivattaphalāharaṇasaṃkhātāṃ puṇṇaṃ kātum na
 labhāmi, bhātā me S-to nāma mam' ekasmiṃ aparādhe mā idha vasīti maṃ
 paṇāmesi¹⁵, ajjhācāraṇ¹³ ti¹⁶ te mayam bhavantaṃ adhiācāraṃ parisam¹⁷
 25 parivāraṃ katvā S-taṃ saṃvaraṃ yācemu, āyatīm¹⁸ yācāma¹⁹ 'ti a., yācemu saṃ-
 varan¹⁹ ti pi pāṭho, mayam tayā saddhiṃ Sonam yāceyyāma khamāpeyyāma,
 imaṃ varaṃ tava santikā gaṇhāmīti a.

Atha naṃ rājā āha:

12. Karomi te taṃ vacanaṃ yaṃ maṃ bhaṇasi brāhmaṇa,
 30 etaṇ ca kho no akkhaṇhi kīvanto bhontu yācakā ti. 104.

¹ C^s -tti, C^s -tta. ² C^s kkhette, B^d khatye. ³ B^d bhuṇjam-. ⁴ C^k bhāti-
 tibhā, C^s bhāsītibhā corr. to bhātītibhā, B^d omits bhāti. ⁵ B^d vade. ⁶ C^k
 -vantitan, B^d -vantī. ⁷ C^k va. ⁸ C^k omits avanti-. ⁹ C^s -tthehi. ¹⁰ C^s bhi,
 B^d pi. ¹¹ C^s attho. ¹² B^d tava. ¹³ B^d ajhāvar-. ¹⁴ B^d yācemu. ¹⁵ B^d
 palāpesi. ¹⁶ B^d adds avivaraṇ. ¹⁷ C^k pharisa, B^d sa. ¹⁸ B^d -tisavaraṇ.
¹⁹ C^k yevaraṇ.

Ta. karomīti ahañ sakala-Jambudīpe r. dadamāno ettakañ kiñ na karissāmi, karomīti vadati, kīvanto ti kittakā.

Nandapaṇḍito āha:

13. Parosatañ jānapadā mahāsālā ca brāhmaṇā

ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino

5

bhavañ ca rājā Manojō alaṃ hessanti yācakā ti. 105.

Ta. jānapadā ti gahapatī¹, mahāsālā ca brāhmaṇā ti sārappattā brāhmaṇā ca parosatā yeva, alaṃ hessantīti antāpariyantā² bhavissanti, yācakā ti mam' atthāya S-tassa khamāpakā.

Atha rājā āha:

10

14. Hatthī asse ca yojentu rathaṃ sannayha nañ rathī³,

ābandhanāni gaṇhātha pādās' ussārayaṃ dhaje,

assamañ taṃ gamissāmi yattha sammati Kosiyo ti. 106.

Ta. yojentū 'ti hatthārohā hatthī assārohā ca asse kappentu, rathaṃ sannayhanaṃ rathīti⁴ samma rathikā⁵ tvam pi rathaṃ sannayha⁶, 15 ābandhanānīti hatthiassaratthesu ābandhitabbāni bhaṇḍakāni gaṇhatha, pādā-sussārayaṃ dhaje ti rathe ṭhapitadhaje⁷ ussārayantu ussāpantu, Kosiyo ti yasmiṃ assame Kosiyaḡotto vasaṭīti vadati.

15. Tato ca rājā pāyāsī senāya caturaṅginī,

agamā⁸ assamañ rammañ yattha sammati Kosiyo ti 107.

20

ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Ta. tato cā 'ti bhikkhave evaṃ vatvā tato so rājā ekasatañ⁹ khattiye gahetvā mahatiyā senāya parivuto N-taṃ purato katvā nagarā nikkhami, ca-turaṅginīti caturaṅginīyā¹⁰ agamāsi¹¹, autarāmagge vattamāno pi avassa-gāmitāya evaṃ vutto, catuvīsatiakkhohiṇisaṃkkena¹² balakāyena saddhiṃ 25 maggapaṭipannassa tassa N-to¹³ iddhānubhāvena aṭṭhasabhavitthataṃ maggaṃ samañ mūpetvā ākāse cammañ pattharitvā ta. pallaṃkena nisīditvā senāya parivuto alaṃkatakathikkhandhe nisīditvā gacchantena¹⁴ raṇṇā saddhiṃ dhamma-yuttakaṃ kathento sīṭuphādīparissaye¹⁵ haranto¹⁶ agamāsi.

Ath' assa assamañ pāpuṇanadivase S-to „mama kaniṭ- 30 ṭhassa atirekasattadivasādhikāni¹⁷ sattāmāsādhikāni¹⁸ satta-

¹ all three MSS. -i. ² so Cks; Bā pariyattā, omitting antā. ³ Cks rathī, Bā rathaṃ saṇhamayasārathī. ⁴ Bā rathaṃ saṇhaya sārathīti. ⁵ Cks rathikā, Bā sārathī. ⁶ Bā saṇhayittha. ⁷ Cks ṭhapitadhajapādesudhaje. ⁸ Ck aggamā, Bā āgamā. ⁹ Bā -te, Ck -ta. ¹⁰ Bā -giyā senāya. ¹¹ Bā āgamāti. ¹² Bā -sañ-khātena. ¹³ Bā -tassa. ¹⁴ Cks -te. ¹⁵ Bā sīṭup-. ¹⁶ Bā vārento. ¹⁷ Cks -sattāmāsādhī-. ¹⁸ Cks satta ca divasāni.

vassāni nikkhantassā“ ‘ti āvajjitvā „kahan nu kho so etara-
hīti“ dibbena cakkhunā olokeno „catuvīsatiakkhohiṇipari-
vārena¹ ekasataṃ rājāno gahetvā maṃ yeva khamāpetuṃ
āgacchatīti“ disvā cintesi: „imehi rājūhi c’ eva parisāhi“ ca
5 mama kaniṭṭhassa bahūni pāṭihāriyāni diṭṭhāni, mamānubhāvaṃ
ajānitvā ayaṃ kūṭajaṭilo attano pamāṇaṃ na jānāti, amhākaṃ
ayyena saddhiṃ payojetīti maṃ vambhetvā³ kathento avīci-
parāyaṇā bhaveyyuṃ, iddhipāṭihāriyaṃ nesaṃ dassessāmīti“
so caturaṅgulamattena aṃsaṃ⁴ asamphusantaṃ ākāse kācaṃ
10 ṭhapetvā Anotattodakaṃ⁵ āharitūṃ rañño avidūre ākāseṇa
pāyāsi. N-to pana taṃ āgacchantāṃ disvā attānaṃ dassetuṃ
avisahanto nisinnaṭṭhāne yeva antarādhāya⁶ palāyitvā Hima-
vantaṃ pāvisi. Manojarājā pana naṃ ramaṇīyena isivesena⁷
tathā āgacchantāṃ disvā:

- 15 16. Kassa kādambayo⁸ kāco vehāsaṃ caturaṅgulaṃ
aṃsaṃ asamphusaṃ eti udahārassa gacchato ti g. ā. 108.

Ta. kādambako⁸ ti kadambarukkhamaṃ, asamphusaṃ⁹ etīti aṃ-
saṃ¹⁰ asamphusanto sayam eva gacchati, udahārassā ‘ti udakaṃ āharitūṃ
gacchantassa esa¹¹ kāco evaṃ eti, ko nāma tvaṃ kuto vāgacchasi.

- 20 Evaṃ vutte Mahāsatto gāthadvayaṃ āha:
17. Ahaṃ Sono mahārāja tāpaso sahitaṃvato¹²,
bharāmi mātāpitara rattindivam atandito. 109.
18. Vane¹³ phalaṇ ca mūlaṇ ca āharitvā disampati
posemi mātāpitara pubbekataṃ anussaraṇa ti. 110.

- 25 Ta. sahitaṃvato¹² ti sahitaṃvato¹³ silācūrasampanno, eko tāpaso ahaṃ
ti vadati, bharāmi posemi, atandito ti analaso hutvā, pubbekataṃ ti
tehi pubbe kataṃ mayhaṃ guṇaṃ anussaranto.

Taṃ sutvā rājā tena saddhiṃ viśāsaṃ kattukāmo anan-
taraṃ g. ā.:

¹ Bā adds saddhi. ² C^{ks} -sāsu. ³ C^s vambhe-, Bā -bhento. ⁴ C^{ks} antaraṃ
Bā asaṃ. ⁵ Bā anotattathato ud-. ⁶ Bā -yi. ⁷ Bā issariyena. ⁸ Bā kadampā-
mayo. ⁹ C^{ks} e asam-, Bā asam-, Bā asaṃ asamphusaṃ. ¹⁰ Bā asakuṭaṃ. ¹¹
Bā kassa eka. ¹² Bā sahīpappato. ¹³ C^{ks} etaṃ.

19. Icchāma assamañ gantuñ yattha sammati Kosiyo,
maggam no Sona akkhāhi yena gacchemu assaman ti. 111.
Tattha assaman ti tumhākañ assamapadañ.

Atha M. attano ānubhāvena assamapadagāmimaggañ
māpetvā: 5

20. Ayañ ekapadī rāja yen' etañ meghasannibham
koviḷārehi sañchannañ, ettha sammati Kosiyo ti g. ā. 112.

T. a.: mahārāja ayañ ekapadiko jañghamaggo iminā gacchatha yena disā-
bhāgena tañ meghavaññañ supupphitakoviḷārasañchannañ kānanañ dissati
ettha mama pitā Kosiya gotto vasati esa so assamo ti. 10

21. Idañ vatvāna pakkāmi taramāno mahāisi
vehāse antalikkhasmiñ anusāsivāna khattiye. 113.

22. Assamañ parimajjitvā¹ paññāpetvāna āsanañ
paññasālañ pavisitvā pitarañ paṭibodhayi: 114.

23. Ime āyanti rājāno abhijātā yasassino,
assamā nikkhamitvāna nisīda tvañ mahāise. 115. 15

24. Tassa tañ vacanañ sutvā taramāno mahāisi
assamā nikkhamitvāna pañnadvāramhi² upāvisīti 116.
imā abhisambuddhagāthā.

Ta pakkāmīti Anotattañ³ agamāsi, parimajjitvā⁴ ti bhikkhave so 20
isi vegena Anotattañ gantvā⁵ pāñiyam ādāya tesu rājesu⁶ assamañ asampattesu
yeva āgantvā pāñiyaghaṭe pāñiyamālake ṭhapetvā mahājano pivissatīti vana-
kusumehi⁷ vāsetvā⁸ sammujjanañ⁹ ādāya assamapadañ sammajjitvā pañña-
sāladvāre pitu āsanañ paññāpetvā pavisitvā pitarañ jānāpesīti a., upāvisīti
uccāsane nisīdi, B-ssa mātā pana tassa pacchato nicatare¹⁰ āsane nisīdi, B. 25
nicāsane ekamante nisīdi.

N-to pi B-ssa Anotattato pāñiyam ādāya assamañ āgata-
kāle¹¹ rañño santikañ āgantvā assamassa avidūre khandhā-
vārañ nivesāpesi¹². Atha rājā nahātvā sabbālañkārapati-
mañḍito ekasatārājaparivuto N-tañ gahetvā mahantena siri- 30
sobhaggena B-ttañ khamāpetuñ assamañ pāvisi. Atha nañ
tathā āgacchantam B-assa pitā disvā B-añ pucchi, so pi
'ssa ācikkhi.

¹ all three MSS. -jjetvā. ² Cks padvāramhi. ³ Bā anotattathato. ⁴ Bā -jjetvā.
⁵ Bā -tthañ āg-. ⁶ Bā -āsu. ⁷ Bā nava-. ⁸ Cks māse-. ⁹ C^s sammajj-, Bā
sammajja-. ¹⁰ Bā nice. ¹¹ Bā -magata-. ¹² -re nivāsesi.

Tam atthaṃ pakāśento S. ā.:

25. Taṇ ca disvāna āyantaṃ jalanta-r-iva¹ tejasā
khattasaṃghaparibbūhaṃ Kosiyo etad abravi: 117.
26. Kassa bheri mutiṅgā ca saṃkhā paṇavadeṇḍimā
5 purato paṭipannāni hāsayantā² rathesabhaṃ. 118.
27. Kassa kañcanapaṭṭena puthunā vijjuvaṇṇinā
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyā jalaṃ. 119.
28. Ukkāmukhe³ pahaṭṭhaṃ va khadiraṅgārasannibhaṃ
mukhaṃ cāru r-ivābhāti⁴, ko eti siriyā jalaṃ. 120.
- 10 29. Kassa paggaḥitaṃ chattaṃ sasalākaṃ manoramam
ādiccaramsāvaraṇaṃ, ko eti siriyā jalaṃ. 121.
30. Kassa aṃkaṃ pariggayha vālavijjanim uttamaṃ
carati varapaṇḍassa hatthikkhandhena āyato. 122.
31. Kassa setāni chattāni ājāniyā ca vammitā
15 samantā parikiranti⁵, ko eti siriyā jalaṃ. 123.
32. Kassa ekasataṃ khatyā anuyuttā⁶ yasassino
samantā anupariyanti⁷, ko eti siriyā jalaṃ. 124.
33. Hatthiassarathapattisenāya⁸, caturaṅgini⁹
samantā anupariyāti¹⁰, ko eti siriyā jalaṃ. 125.
- 20 34. Kass' esā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati
akkhobhaṇi¹¹ apariyanta sāgarassēva ūmiyo. 126.
35. Rājābhiraṇjā Manojō¹² Indo va jayataṃ pati
Nandass' ajjhāvaraṃ eti assamaṃ brahmacāriṇaṃ. 127.
36. Tass' esā mahatī senā piṭṭhito anuvattati
25 akkhobhaṇi¹³ apariyanta sāgarassēva ūmiyo ti. 128.

Ta. jalantarivā 'ti jalantaṃ viya paṭipannānīti etāni turiyāni kassa
purato āgacchantīti a., hāsayantā 'ti tosentā, kañcanapaṭṭenā 'ti tāta
kass' eso kañcanamayena vijjuvaṇṇinā uphāsapaṭṭena nalātante¹⁴ parikkhitto ti
pucchati, yuvā ti taruṇo kalāpasannaddho ti sannaddhasaratuṃhīro, ukkā-
30 mukhe pahaṭṭhaṃ vā 'ti kammārānaṃ uddhane pahaṭṭhasuvaṇṇaṃ viya,
khadiraṅgārasannibhaṃ ti vitaccikkakhadiraṅgāraṇaṃ¹⁵, ādiccaramsā-
varaṇaṃ ti ādiccaramsīnaṃ āvaraṇaṃ, aṃkaṃ pariggayhā 'ti aṃkaṃ pa-
riggaḥetvā¹⁶ parikkhipitvā ti a., vālavijjanimuttamaṃ¹⁷ ti vālavijjanim¹⁸

¹ Bā - tamriva. ² Bā - o. ³ Bā - aṃ. ⁴ C^s vā-, Bā mukhañcarucirā-. ⁵ C^s
- renti. ⁶ Bā - yantā. ⁷ Bā - parikiranti. ⁸ Bā - rathā-, C^k - assārathāpatti-, C^s
- assārathāpatti-. ⁹ C^k - ṇim, Bā - ni. ¹⁰ Bā - yāyanti. ¹¹ C^k - bbbhani, Bā
- bbbhani. ¹² C^k - rājamānojo, Bā - rājamaṇujo. ¹³ C^k - bbbhaniṃ, C^s - bbbhani. ¹⁴
so C^k; Bā nalātante. ¹⁵ Bā vitacchita-. ¹⁶ C^s adds passam, Bā parisam.
¹⁷ all three MSS. - mā. ¹⁸ Bā maṇivālavijjanī.

uttamañ¹, caratīti sañcaratī, chattānīti ājānīyapīṭṭhe nisinnānañ dhārita-
chattādhīchattāni, parikīrantīti² kassa samantā sabbadisābhāgesu parikīri-
yanti³, caturañginīti etehi hatthiādīhi catūhi augehi samannāgatā⁴,
akkhobhanīti khobhetuñ na sakkā, sāgarassevā⁵ 'ti sāgarassa ūmiyo viya
apariyanta, rājābhirājā⁶ ti ekasatānañ rājūnañ pūjito⁷ tesam vā adhiko 5
rājābhirājā⁸, jayatañ patīti jayappattānañ tāvatimsānañ jeṭṭhako, ajjhā-
varan ti mama khamāpanatthāya Nandassa parisābhāvañ upagantvā eti.

Satthā āha:

37. Anulittā candanena kāsikavatthadhārino
sabbe pañjalikā hutvā isīnañ ajjhupāgamun ti. 129. 10

Ta. isīnañ ajjhupāgamun ti bhikkhave sabbe pi te rājāno surabhi-
candanena anulittā uttamakāsikavatthadhārino sirasi patīṭṭhāpitañjālī hutvā
isīnañ santikañ upagatā.

Tato Manojarājā vanditvā ekamantañ nisinnā paṭisanthārañ
karonto: 15

38. Kacci⁷ nu bhoto kusalañ, kacci⁷ bhoto anāmayañ,
kacci⁷ uñchena⁸ yāpetha, kacci⁷ mūlaphalā bahū. 130.
39. Kacci⁷ ḍaṃsā ca⁹ makasā ca appam eva sirimsapā¹⁰,
vane vālamigākīṇe kacci⁷ himsā na vijjatīti 131.
gāthadvayañ ā. 20

Tatoparañ tesam vacanapaṭivacanavasena kathitagāthā¹¹
honti.

40. Kusalañ c' eva no rāja atho rāja anāmayañ,
atho uñchena⁸ yāpema, atho mūlaphalā bahū. 132.
41. Atho ḍaṃsā ca⁹ makasā ca appam eva sirimsapā¹⁰, 25
vane vālamigākīṇe himsā amhañ na vijjati. 133.
42. Bahūni c' assa¹² pūgāni assame sammatañ idha¹³,
nābhijānāmi uppannañ ābādhañ amanoramañ. 134.
43. Svāgatan te mahāraja atho te adurāgatañ, (IV ⁴²⁴/₅)
issaro si anuppatto, yañ idh' atthi¹⁴ pavedaya: 135. 30

¹ C^{ks} -mā. ² C^{ks} -kīrentīti. ³ B^d -kīranti. ⁴ so all three MSS. ⁵ B^d pū-
rato. ⁶ B^d rājādhi-. ⁷ B^d kiñci. ⁸ C^{ks} uñj-, B^d ucch-. ⁹ B^d omits ca. ¹⁰
B^d sarisapā. ¹¹ B^d samīgītīgāthā. ¹² so C^k for cassu? C^s B^d vassa. ¹³ B^d
sampato mama. ¹⁴ B^d idhatti, C^{ks} idhanti.

44. Tiṇḍukāni piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varaṃ varaṃ¹. 136.
45. Idam pi pāṇiyaṃ sītaṃ ābhataṃ girigabbharā,
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhikaṃkhasi. 137.
- 5 46. Paṭiggahītaṃ yaṃ dinnaṃ ca² sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
Nandassāpi nisāmetha vacanaṃ yaṃ so pavakkhati. 138.
47. Ajjhāvar' amha Nandassa bhoto santikam āgatā,
suṇātu bhavaṃ vacanaṃ Nandassa parisāya cā 'ti. 139.

Imā³ yebhuyyena pākāṭā⁴ sambandhā⁵ yeva, yaṃ pan' ettha apākaṭaṃ
10 tad eva vakkhāma, pavedaya 'ti yaṃ imasmiṃ thāne tava abhīruṭṭaṃ atthi
taṃ no kathehīti vadati, khuddakappānīti etāni nānārukkaphalāni⁶ khudda-
madhupaṭibhāgāni⁷ madhurāni. varaṃvaraṃ⁸ ti ito uttamuttamaṃ⁹ gahetvā
bhuñja, girigabbharā ti Anotattato, sabbassa agghiyaṃ ti yena mayaṃ
āpucchitā taṃ amhehi paṭiggahītaṃ nāma tumhehi ca dīnnaṃ eva nāma ettāvata
15 imassa janassa sabbassa agghiyaṃ tumhehi kataṃ, Nandassāpīti amhākaṃ
tāva sabbam kataṃ idāni N-to kiñci vattukāmo tassāpi¹⁰ tāva¹¹ vacanaṃ suṇotha,
ajjhāvarambhā 'ti mayam hi na aññena kammena āgatā, Nandassa pana parisā
hutvā tumhākaṃ khamāpanatthāya āgatā ti vadati, bhavaṃ ti bhavaṃ S-to suṇātu.

Evam vutto N-to utthāyāsanaṃ mātāpitāro ca bhātaraṃ ca
20 vanditvā parisāya¹² saddhiṃ sallapanto ā:

48. Parosataṃ janapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino
bhavaṃ ca rājā Manojō anumaññantu¹³ me vaco. 140.
49. Ye hi santi samītāro¹⁴ yakkhāni¹⁵ idha assame
25 araṇṇe bhūtabhavyāni suṇantu vacanaṃ mama. 141.
50. Namo katvāna bhūtānaṃ isiṃ vakkhāmi subbataṃ:
so ty-āhaṃ dakkhiṇo¹⁶ bāhu¹⁷ tava Kosiya sammato. 142.
51. Pitaram me janettī¹⁸ ca bhattukāmassa me sato
vīra puññaṃ idaṃ thānaṃ¹⁹, mā maṃ Kosiya vāraya. 143.

¹ Bā varāvaraṃ. ² Bā omits ca. ³ Cks omit imā. ⁴ Cks -ṭa. ⁵ Bā sam-
pandhā, Cks -dhi. ⁶ Cks na in the place of etāni nānā. ⁷ so Cks; Bā
khuddakkhamadhu-. ⁸ Bā varaṃvaren. ⁹ Bā uttamam u-. ¹⁰ Bā tassa pi.
¹¹ all three MSS. tā. ¹² Bā sakapa-. ¹³ Cks amanuññantu. ¹⁴ so Cks = sa-
mitāro? Bā yevasantisamittāro. ¹⁵ Ck yakkharānī, Cs yakkhārānī. ¹⁶ Bā -ṇā,
Ck -ṇe, Cs -ṇo corr. to -ṇe. ¹⁷ Cs bahu, Bā bāhuṃ. ¹⁸ Ck janetti, Cs janenetti,
Bā janetti. ¹⁹ Bā dhīramapuñña pidaṃ thānaṃ, Cks cara puññamidam thānā.

52. Sabbhi h' etaṃ upaṇṇātaṃ, mam' etaṃ upanissaja',
 utthānapāricariyāya dīgharattaṃ tayā kataṃ,
 mātāpitusu puṇṇāni mama lokadado bhava. 144.
53. Tath' eva santi manujā dhamme dhammapadaṃ vidū
 maggo² saggassa lokassa yathā jānāsi tvaṃ ise. 145. 5
54. Utthānapāricariyāya mātāpitusukkhāvahaṃ
 taṃ maṃ puṇṇ' abhivāreti³ ariyamaggavaro naro ti. 146.

Ta. anumaṇṇantū⁴ 'ti anubujjhaṇtu, sādhukaṃ katvā paccakkhaṃ ka-
 rontū 'ti a., samitāro⁵ ti samāgatā, araṇṇe bhūtabbhavyānīti asmīṃ
 Himavantaṃ araṇṇe yāni bhūtāni c' eva buddhimariyādā⁶ pattāni bhavyāni ca taruṇa- 10
 devatāni, tāni pi⁷ sabbāni mama vacanaṃ supantū 'ti a., namo katvānā 'ti
 idaṃ so parisāya saṇṇaṃ datvā tasmīṃ vanasaṇḍe nibbattadevatā namakkāraṃ
 katvā va ā., t. a.: aḷḷa bahūhi devatāhi mama bhātikassa dhammakathāsavanatthaṃ
 āgatāhi bhavitabbaṃ, ayaṃ vo namakkāro, tumhe pi mayāṃ sahāyā hothā 'ti
 so devatānaṃ aṇḍalīṃ paggaṇhitvā parisāṃ saṇḍānāpetvā isiṃ vakkhāmīti ādiṃ 15
 ā., ta. isin ti S-taṃ sandhāya vadati, sammato ti bhātaro nāma aṇḍasamā
 honti tasmā so te ahaṃ dakkhino⁸ bāhū ti sammato tena⁹ khamitūṃ arahathā
 'ti dīpeti, vīrā 'ti viriyavanta mahāparakkama, puṇṇamidam tthānaṃ ti
 idaṃ mātāpituupaṭṭhānaṃ nāma puṇṇaṃ saggasaṃvattanikkakāraṇaṃ taṃ karon-
 taṃ maṃ mā vālayā 'ti vadati, sabbhihetuṃ ti etaṃ mātāpituupaṭṭhānaṃ 20
 nāma paṇḍitehi upaṇṇātaṃ upagantvā nātaṃ c' eva vaṇṇitaṃ ca, upanissajā
 'ti idaṃ mayhaṃ nissajja vissajjehi dehi, utthānapāricariyāya¹⁰ 'ti utthānena
 c' eva pāricariyāya¹¹ ca katan ti, dīgharattaṃ tayā kusalaṃ kataṃ, puṇṇānīti
 idāni ahaṃ mātāpitusu puṇṇāni kattukāmo, lokadado¹² hohi¹³, ahaṃ hi tesaṃ
 vattaṃ upaṭṭhānaṃ katvā devaloke aparimāṇaṃ yasaṃ labhissāmi, tassa me 25
 tvaṃ dāyako hohīti vadati, tatheva 'ti yathā tvaṃ jānāsi tath' eva aṇṇe pi
 manujā imissā parisāya santi ye¹⁴ nānappakāre dhamme idaṃ jeṭṭhāpacāyibhā-
 vasaṃkhātāṃ dhammakotṭhāsaṃ vidanti¹⁵ kin ti maggo saggassa¹⁶ lokassa 'ti,
 sukhāvahan ti utthānena ca pāricariyāya¹⁷ ca mātāpitunnaṃ sukhāvahaṃ,
 taṃ maṃ ti taṃ maṃ evaṃ saṃmāpaṭipannam pi bhātā S-to tamhā puṇṇā 30
 abhivāreti nivāreti, ariyamaggavaro¹⁸ ti¹⁹ so evaṃ vārento ayaṃ naro
 mama piyadassanatāya ariyasaṃkhātassa devalokassa maggāvaraṇo²⁰ nāma
 hotīti.

¹ Bā -sejju. ² so all three MSS. ³ Bā puṇṇānivāreti. ⁴ Ck amanuṇṇantū. ⁵
 Bā sapitāro. ⁶ Bā vuddhipari-. ⁷ Ck -devatātānīpi, Bā -tāni ca tāni pi. ⁸ Bā
 adds me. ⁹ Bā -ṇa. ¹⁰ Bā -pādacari-. ¹¹ Bā pāda-. ¹² Bā -do ti tassa
 mama traṃ saggam lokam dado. ¹³ all three MSS. hoti. ¹⁴ Bā ye. ¹⁵
 Bā va-. ¹⁶ Bā sadevakassa. ¹⁷ Bā pādaca-. ¹⁸ Bā -āvaro. ¹⁹ Bā adds ariya-
 maggassa āvaro ²⁰ Ck -vāraṇo. Bā -varaṇaṃ.

Evam N-ena vutte M. „imassa tāva tumhehi vacanam sutam, idāni mama pi suṇāthā“¹ 'ti sāvento ā.

55. Suṇantu bhonto vacanam bhātur¹ ajjhāvarā mama:
kulavaṃsaṃ mahārāja porāṇaṃ parihāpayaṃ
5 adhammacāri jeṭṭhesu² nirayaṃ so upapajjati. 147.
56. Ye ca dhammassa kusalā poraṇassa disampati
cārittena ca sampannā na te gacchanti duggatim. 148.
57. Mātāpitā ca bhātā ca bhagini nātibandhavā
sabbe jeṭṭhassa te bhārā, evam jānāhi Bhārata³. 149.
10 58. Ādiyivā garuṃ bhāraṃ nāviko viya ussahe,
dhammaṃ ca⁴ na-ppamajjāmi,
jeṭṭho c' asmi rathesabhā⁵ 'ti. 150.

Ta bhāturajjhāvarā⁵ ti mama bhātu parisā hutvā āgatā bhavanto sabbe pi rājāno mama pi tā⁶ vacanam suṇantu, parihāpayan ti parihāpento,
15 dhammassā⁷ 'ti jeṭṭhāpacāyadhammapaveṇidhammassa, kusalā ti chekā, cā-
rittēna cā⁸ 'ti ācārasilena sampannā, bhārā ti sabbe ete jeṭṭhena vahitabbā paṭi-
jaggitabbā ti tassa bhātārā nāma, nāviko viyā⁹ 'ti yathā nāvāgarubhāraṃ⁷
ādiyivā samuddamajje nāvaṃ sotthinā netum nāviko ussahe ti vāyamatī saha
nāvāya sabbabhaṇḍaṃ jano ca tass' eva bhāro hoti tathā mam' eva sabbe
20 nātakā bhāro ahaṃ c' ete ussahāmi paṭijaggitum sakkomi, taṃ ca jeṭṭhāpacāya-
nadhammaṃ na-ppamajjāmi, na kevalaṃ ca etesaṃ nēva sakalassa pi lokassa
jeṭṭho c' asmi, tasmā aham eva saddhim Nandena paṭijaggitum yutto ti.

Taṃ sutvā sabbe pi rājāno attamanā hutvā „jeṭṭhabhā-
tikassa kira avasesā bhārā⁸ ti ajja amhehi nātan“⁹ ti N-taṃ
25 pahāya M-assa nissitā⁹ hutvā tassa thutim karontā¹⁰ dve gāthā
abhāsimsu :

59. Adhigat' amha¹¹ tame nānaṃ jālaṃ va jātavedato¹²
evam eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidamśayi. 151.
60. Yathā udadhim ādijco vāsudevo pabhaṃkaro
30 pāṇinaṃ pavidamseti rūpaṃ kalyāṇapāpakam
evam eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidamśayiti. 152.

¹ Cks -tar. ² Cks jeṭṭho. ³ Ck -tha. ⁴ Bā dhammassa. ⁵ Ck -tar-. ⁶ read tāva? ⁷ Bā nāvāya. ⁸ Bā -o. ⁹ Bā -ttaṃ sannissitā. ¹⁰ Ck Bā -o. ¹¹ so Ck; Bā adhigamā. ¹² Bā jātadevato.

Ta. adhigatamhā¹ 'ti mayam ito pubbe jettāpacāyanadhammapa-
ticchādake tame vattamānā² ajja jātavedato³ jālaṃ va nānaṃ⁴ adhigatā, eva-
eva no ti yathā mahandhakāre pabbatamatthako jalito jātavedo samantā ālokaṃ
pharanto rūpaṇi dasseti tathā no bhavaṃ Kosiyagotto dhammaṃ pavidamsayiti
a., vāsudevo ti vasudevo⁵ vasujotano⁶ dhammapakāsano ti a.

5

Iti M. ettakaṃ kālaṃ N-tassa paṭihāriyāni disvā tasmim
pasannacitte te rājāno nānabalena tasmim pasādaṃ bhinditvā
attano kathaṃ gāhāpetvā sabbe attano va mukhullokite akāsi.
Atha naṃ N-to „bhātā me paṇḍito vyatto dhammakathiko,
sabbe p' ime rājāno bhinditvā attano pakkhe kari⁷, tṭhapetvā 10
imaṃ añño⁸ mayhaṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, imaṃ eva yācissā-
mīti“ cintetvā g. ā.:

61. Evaṃ me yācamānassa añjaliṃ nāvabujjhasi*,
tava baddhañcaro¹⁰ hessaṃ vuṭṭhito paricārako ti. 153.

T. a.: sace tumhe mama evaṃ yācamānassa khamāpanatthāya paggaḥitaṃ 15
añjaliṃ nāvabujjhatha na paṭigaṇhatha tumhe va mātāpitāro upaṭṭhahatha ahaṃ
pana tumhākaṃ baddhañcaro¹⁰ veyyāvaccakaro hessaṃ rattimdivaṃ analasa-
bhāvena vuṭṭhito¹¹ ahaṃ tumhe paṭijaggissāmīti.

M-assa pakatiyāpi N-te¹² roso¹³ vā veraṃ vā n' atthi
atithaddhaṃ¹⁴ kathentassa pan' assa mānāhāpanatthaṃ¹⁵ nig- 20
gahavasena¹⁶ tathā katvā idāni 'ssa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto
tasmim pasādaṃ uppādetvā „idāni te khamāmi, mātāpitāro ca
paṭijaggitum labhissasīti¹⁷“ tassa guṇaṃ pakāsento ā.:

62. Addhā Nanda vijānāsi saddhammaṃ sabbhi desitaṃ,
ariyo ariyasamācāro, bālhaṃ tvaṃ mama ruccasi. 154. 25
63. Bhavantaṃ vadāmi bhotiṃ ca¹⁸ suṇoṭha vacanaṃ mama:
nāyaṃ bhāro bhāramato ahu¹⁹ mayhaṃ kuḍācanaṃ. 155.
64. Taṃ maṃ upaṭṭhitaṃ santaṃ mātāpitusukhāvahaṃ
Nando ajjhāvaram²⁰ katvā upaṭṭhānāya yācati. 156.

¹ Bā adhigamā. ² Bā -ne. ³ Bā jātadevato. ⁴ Bā jātāṃ laṃ paññānaṃ. ⁵
Ck vā-. ⁶ Ck sujātano. ⁷ Bā karavaṭṭha. ⁸ Bā rañño. ⁹ Bā -bujhatha. ¹⁰
Bā paṭhacaro. ¹¹ Bā adds paricārako. ¹² bhagīnī nātibandhanā v. 57 - - - -
nandapaṇḍite wanting in C. ¹³ Bā doso. ¹⁴ Ck anitabbaṃ? ¹⁵ Bā -pahā-
natthaṃ. ¹⁶ Bā adds vā. ¹⁷ Bā -tīti. ¹⁸ Ck vā. ¹⁹ Ck āhu. ²⁰ Ck -caraṃ.

65. Yo ve icchati kāmēna¹ santānaṃ brahmacāriṇaṃ
Nandaṃ² vo³ vadatha⁴ eke kam Nando⁵ upatīṭṭhatū⁶ ti. 157.

Ta. ariyo ti sundaro, ariyasamācāro sundarācāro si jāto, bālhan ti idāni tvaṃ mama ativiya ruccasi, suṇoṭhā⁷ 'ti amma tāta tumhe mama vacanaṃ
5 suṇoṭha, nāyaṃ bhāro ti ayaṃ tumbhakaṃ paṭijagganabhāro na kadāci mama
bhāramato ahu, tamman ti taṃ bhāro ti amaṇṇitvā va maṃ tumhe upatīṭṭhi-
taṃ samānaṃ, upatīṭṭhānāyā⁸ 'ti tumhe upatīṭṭhatuṃ maṃ yācati, yo ve ic-
chatīti mayhaṃ hi tvaṃ me mātaraṃ vā pitaraṃ vā upatīṭṭhahā⁹ 'ti vattuṃ na
yuttaṃ, tumbhakaṃ pana santānaṃ brahmacāriṇaṃ⁸ yo⁹ eko icchati taṃ vadāmi
10 kāmāṃ¹⁰ Nandaṃ vo vadatha¹¹ taṃ¹² mama kaniṭṭhaṃ Nandaṃ rocatha¹³
tumhesu kaṃ esa upatīṭṭhati¹⁴ ubho pi hi mayaṃ tumbhakaṃ puttā yevā¹⁵ 'ti.

Ath' assa mātā āsanā vuṭṭhāya „tāta S-ta ciravippavuttho
te kaniṭṭho, evaṃ cirāgataṃ pi taṃ yācituṃ na visahāmi,
mayaṃ hi tan nissitā idāni pana tayā anuṇṇātā, ahaṃ etaṃ
15 brahmacāriṇaṃ bāhāhi upagūhitvā sīse upagghāyituṃ¹⁴ la-
bheyyan“ ti imam atthaṃ pakāsentī:

66. Tayā tāta anuṇṇātā Sona taṃ nissitā mayaṃ,
upaghātuṃ labhe Nandaṃ
muddhani brahmacāriṇaṃ ti g. ā. 158.

20 Atha nam M. „tena hi amma anujānāmi, tvaṃ¹⁵ gaccha
puttaṃ Nandaṃ āliṅgitvā sīsaṃ¹⁶ ghāyitvā cumbitvā tava
hadaye sokaṃ nibbāpehīti“ ā. Sā tassa santikaṃ gantvā
N-taṃ parisamajjhe yeva āliṅgitvā sīsaṃ ghāyitvā cumbitvā
hadaye sokaṃ nibbāpetvā M-ena saddhim sallapanti ā.:

- 25 67. Assatthassēva taruṇaṃ pavālaṃ māluteritaṃ
cirassaṃ Nandaṃ disvāna hadayaṃ me pavedhati. 159.
68. Yadā suttāpi¹⁷ suppante Nandaṃ passāmi āgataṃ
udaggā sumadā homi: Nando no āgato ayaṃ. 160.
69. Yadā ca paṭibujjhiṭvā Nandaṃ passāmi nāgataṃ
30 bhiyyo āvisatī soko domanassaṃ cānappakaṃ. 161.

¹ Cks kāmānaṃ. ² Ck -do, Cs -da. ³ Cs ve. ⁴ Cks caratha. ⁵ Bā -dā maṃ.
⁶ Cks omit maṃ. ⁷ Ck upatīṭṭhitū. ⁸ Ck -riṇaṃ, Bā -ri. ⁹ Cks so. ¹⁰ Bā
-ena. ¹¹ Cks ratha. ¹² Cks omit taṃ. ¹³ Bā rodetha, Cs nanda rocetha. ¹⁴
Bā upatīṭṭhatuṃ. ¹⁵ Bā upasaṃghāyituṃ. ¹⁶ Cks taṃ. ¹⁷ Bā -e. ¹⁸ Bā
suttāmaṃ.

70. Sāhaṃ ajja cirassam¹ pi Nandaṃ passāmi āgataṃ,
bhattuc-ca³ mayhañ ca piyo Nando no pāvisī gharaṃ. 162.
71. Pitu pi Nando suppiyo, yaṃ³ Nando pāvisī gharaṃ
labhatu tāta Nando taṃ: maṃ Nando upatiṭṭhatū 'ti. 163.

Ta. māluteritan ti yathā vātāhataṃ assatthapallavaṃ kampaṭi evaṃ ci-
rassaṃ Nandaṃ disvāna ajja mama hadayaṃ kampaṭi, soppante⁴ ti tāta
Sona yadāhaṃ suttā⁵ supīnena Nandaṃ āgataṃ passāmi tadāpi udaggā homīti,
bhattuccā² 'ti sāmikassa ca mayhañ ca piyo, Nando no pāvisī gharan
ti tāta putto no Nando paṇṇasālaṃ pavisatu⁶, yaṃ ti yasmā pitu⁷ sutṭhu piyo
tasmā puna imahā gharā na vippavaseyya⁸ Nando tan ti Nando yaṃ icchati
taṃ labhatu, maṃ Nando ti tāta Sona tava pitaraṃ tvaṃ upaṭṭhaha Nando
maṃ upatiṭṭhatu. 5 10

M. „evaṃ hotū“ 'ti mātu vacanaṃ sampatiṇṇhitvā „Nanda
tayā jetṭhakakotṭhāso laddho, mātā nāma atigunaṇkārīkā, appa-
matto hutvā paṭijaggeyyāsīti“ ovaḍitvā mātu guṇaṃ pakāsento
dve gāthā abhāsi: 15

72. Anukampakā paṭiṭṭhā ca pubbe rasadadī ca no⁹
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate ise. 164.
73. Pubbe rasadadī gottī mātā puññūpasamhitā
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate¹⁰ ise ti. 165. 20

Ta. anukampakā ti muduhadayā, pubbe rasadadīti paṭhamam eva
attano khīrasamkhātassa rasassa dāyikā, mātā tan ti mama mātā maṃ na¹¹
icchati taṃ varatī¹², gottitī gopāyikā, puññūpasamhitā ti puññānissitā
puññadāyikā.

Evaṃ M. dvīhi gāthāhi mātu guṇaṃ kathetvā punāgantvā
tassā āsane nisinnakāle „Nanda tvaṃ dukkarakārīkaṃ māta-
raṃ labhi, ubho pi mayaṃ mātaraṃ dukkhena samvaddhitā,
taṃ dāni tvaṃ appamatto paṭijaggāhi¹³, amadhurāni phalā-
phalāni mā khādāpesīti¹⁴“ vatvā parisamajjhe yeva mātu duk-
karakārīkattaṃ pakāsento ā.: 25 30

¹ Cks -ssā. ² Bā -uñca. ³ Ck sañ. ⁴ Bā suttā. ⁵ Cks sottā. ⁶ so all three
MSS. ⁷ Cks omit yaṃti yasmā pitu. ⁸ Ck Bā vippaseyya. ⁹ Bā ja no. ¹⁰
Bā vadate. ¹¹ Bā yaṃ. ¹² Bā vadatī, Cks add icchati. ¹³ Ck -ggo, Cs -ggi.

74. Ākaṃkhamānā puttaphalaṃ devatāya namassati
nakkhattāni ca pucchati utusamvaccharāni ca. 166.
75. Tassā utusinātāya hoti gabbhass' avakkamo,
tena dohaḷiṇi hoti, suhadā tena vuccati. 167.
- 5 76. Samvaccharaṃ vā ūnaṃ vā pariharitvā vijāyati,
tena sā janayantī (add ti), janettī tena vuccati. 168.
77. Thanakhīrena gītena¹ aṅgapāpuraṇena ca
rodantaṃ (add: eva) toseti, tosentī tena vuccati. 169.
78. Tato vātātape ghore mamimkatvā (add: va) dāraḥkaṃ
appajānantaṃ (add: poseti), posentī tena vuccati. 170.
- 10 79. Yaṇ ca mātu dhanāṃ hoti yaṇ ca hoti pitū dhanāṃ
ubhayam etassa gopeti, api puttassa no siyā. 171.
80. Evaṃ putta adū putta iti mātā vihaṇṇati,
pamattaṃ paradāresu nisīthe pattayobbane
15 sāyaṃ puttaṃ anāyantaṃ iti mātā vihaṇṇati. 172.
81. Evaṃ kicchā bhato poso mātu aparicārako
mātari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 173.
82. Evaṃ kicchā bhato poso pitu aparicārako
pitari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 174.
- 20 83. Dhan' āpi² dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutāṃ,
mātaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 175.
84. Dhanam pi dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutāṃ,
pitaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 176.
85. Ānando ca pamādo ca sadā hasitakīḷitaṃ
25 mātaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 177.
86. Ānando ca pamādo ca sadā hasitakīḷitaṃ
pitaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 178.
87. Dānaṃ ca peyyavāsaṃ³ ca atthacariyā ca yā idha
samānattā⁴ ca dhammesu tattha tattha yathārahaṃ, 179.
- 30 88. Ete kho saṅgahā loke rathassāṇīva yāyato,
ete va⁵ saṅgahā nāssu na mātā puttakāraṇā. 180.

¹ so both MSS. for gītena? ²so both MSS. ³ so both MSS. for -vajjaṇ? ⁴
so both MSS. for -ttaṃ? ⁵ so both MSS. for ca, read ce?

89. Labhetha mānaṃ pūjaṃ ca pitā va puttakāraṇa,
yasmā ca saṅgahā ete samavekkhanti paṇḍitā 181.
90. Tasmā mahattaṃ papponti pāsaṃsā ca bhavanti te,
Brahmā hi nātāpitāro pubbācariyā ti vuccare. 182.
91. Āhuneyyā ca puttānaṃ pajāya anukampakā¹,
tasmā hi te namasseyya sakkareyyātha paṇḍito. 183. 5
92. Annena-m-atho² pānena vatthena sayanena ca
ucchādanena nahāpanena pādānaṃ³ dhovanena ca, 184.
93. Tāya naṃ paricariyāya mātāpitūsu paṇḍitā⁴
idha c' eva [naṃ⁵] pasaṃsanti pecca sagge ca modatīti. 185. 10

Ta. puttaphalaṃ ti puttasaṃkhātāṃ phalaṃ, devatāya⁶ namassaṭīti
putto me upapajjātū 'ti devatāya namakkāraṃ karoti āyāti⁷, pucchatīti kata-
rena nakkhattena jāto putto dīghāyuko hoti katarena appāyuko ti evaṃ nak-
khattāni ca pucchati, utusaṃvaccharāni cā 'ti channaṃ utūnaṃ kata-
rasmiṃ⁸ utumhi jāto dīghāyuko hoti katarasmiṃ⁸ utumhi appāyuko kativassāya 15
vā mātu jāto putto dīghāyuko hoti kativassāya appāyuko ti evaṃ utusaṃ-
vaccharāni ca pucchatīti, utusinātāya⁹ ti pupphe uppanne utumhi nahātāya,
avakkamo ti tiṇṇaṃ sannipātā¹⁰ gabbhāvakkaman ti hoti kucchiyaṃ gabbho
paṭiṭṭhāti, tenā 'ti tena gabbhena sā dohaṇīni hoti, tenā 'ti tadā tassā kucchimhi
nibbattapajāya¹¹ sneho uppajjati¹² tena kāraṇena suhadā ti vuccati, tenā 'ti 20
tena kāraṇena sā janayantīti janettī ca vuccati, aṅgapāpuraṇena¹³ cā 'ti
thanantare¹⁴ nipajjāpetvā sarīrasamphassaṃ pharāpentī aṅgasamkhātēn' eva
pāpuraṇena¹⁵, tosetīti saṇṇāpeti hāseti, mamaṃ¹⁶ katvā ti agaṇḍuputtassa
me¹⁶ upari vāto paharati ātapo¹⁷ pharatīti evaṃ mamaṃkāraṇaṃ¹⁸ katvā si-
niddhena hadayena udikkhati, ubhayametassā 'ti ubhayam pi taṃ dhaṇaṃ 25
etassa puttassa atthāya aññesaṃ adassetvā sāragabbhādisu mātā gopeti, evaṃ
putta adu puttā 'ti andhabāla putta evaṃ rājakulādisu appamatto hohi¹⁹
aduñ c' aduñ ca²⁰ kammaṃ karohīti sikkhāpentī iti mātā vihaṇṇāti kilamati,
pattayobbane ti putte pattayobbane taṃ puttaṃ²¹ nisīthe²¹ parādāresu pamattānaṃ
sāyaṃ anāgacchantaṃ nītvā assupunṇehi nettehi maggaṃ oloketi vihaṇṇāti 30
kilamati, kiechā bhato ti kiechena bhato paṭijaggito, micchā caritvānā
'ti mātaraṃ apaṭijaggitvā, dhanāpīti²² dhanampi²³, ayam eva vā pāṭho, i. v. h.:

¹ tassā utu (v. 75) - - - anukampakā wanting in B^d. ² B^d omits m. ³ C^k -na.

⁴ C^{ks} -tā. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d -yaṃ. ⁷ B^d āyāceti. ⁸ C^{ks} katamaṃ. ⁹

B^d -sanhātāyā? ¹⁰ so C^{ks}; B^d -tāya. ¹¹ C^{ks} -ttampa-. ¹² B^d jāyati. ¹³ B^d -vu-.

¹⁴ B^d tadanantare. ¹⁵ B^d mapa. ¹⁶ C^k agaddhiputtasame, C^s agaṇḍiputtasame,

B^d adhituputtassa me. ¹⁷ B^d ātā-. ¹⁸ B^d dhammakā-. ¹⁹ B^d hotīti. ²⁰ C^k

duduñcaduñca, B^d adum ca adum ca. ²¹ C^{ks} nisītha, B^d nisive. ²² B^d -nāsiti.

²³ B^d adds adāsi.

dhanakāmānaṃ uppannadhanam pi mātaraṃ apaṭijaggantānaṃ nassatīti me sutan
 ti, kicchaṃ vā so ti iti dhanam vāssa nassati dukkhaṃ vā so¹ nigacchati,
 labbhametan ti taṃ idhaloke ca devaloke ca ānandādisukhaṃ mātaraṃ pari-
 caritvā vijānato paṇḍitassa labbhā², sakkā laddhuṃ tādīsenā 'ti a., dānañcā
 5 'ti mātāpīṭunnaṃ dānaṃ dātābbaṃ piyavacanaṃ bhaṇitabbaṃ uppannakicca-
 sādhanavasena attho caritabbo jeṭṭhāpacāyanadhammesu ta. ta. parisamajjhe vā
 rahogatānaṃ vā abhivādanādivasena samānattatā³ kātābbā na raho abhivādanādīni
 katvā parisatīti na kātābbāni⁴ sabbattha samānen' eva bhavitābbaṃ, ete ca
 saṅgahā nassū 'ti sace ete cattāro saṅgahā na bhavyeyyū, samavekkhan-
 10 titi sammānayaena kāraṇena pekkhanti, mahattan ti seṭṭhattaṃ, brahmā ti
 puttānaṃ⁵ brahmasamā uttamā seṭṭhā, pubbācariyā ti paṭhamācariyā, āhu-
 neyyā ti āhunapaṭiggāhakā yassa kassaci sakkārassa anucchavikā, annena-
 matho ti annena atho pānena, peccā 'ti kālakiriyāya pariyoṣāne ito gantvā
 sagge ca modatī pamodatīti.

15 Evaṃ M. Sineruṃ pavaṭṭento viya desanaṃ niṭṭhāpesi.
 Taṃ sutvā sabbe pi te rājāno sabbabalakāyā pasīdimṃsu. Atha
 ne pañcasu sīlesu patīṭṭhāpetvā „dānādīsu appamattā hothā“
 'ti ovaditvā uyyojesi, te sabbe pi dhammena r. kāretvā āyu-
 pariyoṣāne devanagaraṃ pūrayimṃsu. S-to N-to pi yāvata-
 20 yukaṃ mātāpitaro paricaritvā Brahmalo-ka-parāyanā ahesuṃ.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyoṣane mātīposakabhikkhu sotā-
 pattiphale patṭhāsi): „Tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesuṃ, N-to
 ānando, Manojarājā Sāriputto, ekasatarājā⁶ asīti mahātherā ca añña-
 taratherā ca, catuvīsati akkhohiṇiyo Buddhaparisā, Sonapaṇḍito pana
 25 aham evā 'ti. Sona-Nanda-jātakam. Sattatinipāta-
 vaṇṇanā niṭṭhitā⁷.

¹ Bā adds puriso. ² Bā labbham. ³ so all three MSS. for samānatā? ⁴ Cks
 -ti? ⁵ Ck na. ⁶ Cs -ja. ⁷ Bā -pātājātakam niṭṭhitam-Kusajātakam Sona ca
 dve jātakāni Sattatinipātamhi therehi saṅgahakārehi saṅgitā.

XXI. ASĪTINIPĀTA.

1. Cullahamsajātaka.

Sumukhā ti. Idam S. Veļuvane¹ v. āyasmato Ānandassa² jīvitapariccāgaṃ ā. k. Devadattena hi T-assa jīvītā voropetum payojitesu dhanuggahesu paṭhamam³ pesitena āgantvā „nāhaṃ bhante sakkomi⁴ 5 Bhagavantam jīvītā voropetum, mahiddhiko so Bhagavā mahānubhāvo“ ti vutte Devadatto⁵ „alam āvuso, mā tvaṃ samaṇam Gotamaṃ jīvītā voropehi⁶, ahaṃ eva s-am G-am jīvītā voropessāmīti⁴ vatvā T-e⁷ Gijjhakūṭassa pabbatassa pacchāchāyāya⁸ caṃkamante⁹ Gijjhakūṭam¹⁰ pabbatam abhirūhitvā¹¹ yantaregena mahatiṃ¹² silam pavijjhi, 10 „imāya silāya s-am G-am jīvītā voropessāmīti¹³“ dve pabbatakūṭāni¹⁴ samāgantvā tam silam paṭicchimsu¹⁵, tato papaṭikā¹⁶ uppatitvā Bhagavato pādam paharitvā ruhiram¹⁷ uppādesi. Balāvavedanā pavatimsu. Jivako T-assa pādam satthakena phāletvā duṭṭhalohitam vāmetvā¹⁸ pūtimamsam apanetvā¹⁹ bhesajjam ālīmpitvā²⁰ nīrogam²¹ 15 akāsi. S. purimadivasam²² eva bhikkhasamghaparivuto²³ mahatiyā²⁴ Buddhalīhāya²⁵ vicari²⁶. Atha naṃ disvā Devadatto cintesi: „s-assa G-assa rūpaggappattam²⁷ sarīram disvā koci manussabhūto upasamkamitum na sakkoti, rañño kho pana Nālāgiri nāma hatthi²⁸ caṇḍo

¹ Cks jetavane. ² Sdr -dattherassa. ³ Bā Sdr sabbapatha-. ⁴ Sdr adds tam.

⁵ Bā add āha, Sdr has so d. āha. ⁶ Bā -esi. ⁷ Cks -tassa. ⁸ Sdr pacchima-

⁹ Sdr adds sayam. ¹⁰ Sdr -a. ¹¹ Sdr -ruihi-. ¹² all three MSS. -ti. ¹³

Bā add vatvā, Sdr tathā. ¹⁴ Bā -tā, Sdr -tādhā. ¹⁵ so Cks; Bā Sdr sampaṭi-

¹⁶ Bā pabbatikā. ¹⁷ Sdr rudhi-. ¹⁸ Sdr -ta mopetvā. ¹⁹ Sdr adds chovitvā? ²⁰

Bā -etvā, Sdr -ppetvā. ²¹ all four MSS. nī-. ²² Cks purimasadisam, Bā puna

divasam, Sdr purisadiso. ²³ Sdr mahābhi-. ²⁴ Sdr adds va. ²⁵ Bā Sdr

-līhāya. ²⁶ Sdr nagaram pāvisi. ²⁷ Bā rūpasobhagga-, Sdr rupamsobhaga-

²⁸ Bā Sdr mahāha-.

pharuso¹ Buddha-Dhamma-Saṅgha-guṇe na jānāti², so naṃ jīvita-kkhamayam pāpessatīti³ so gantvā taṃ atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā „sādhū“⁴ 'ti sampatiṇṇitvā hatthācariyam pakkosāpetvā „samma sve Nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va s-ena G-ena paṭipannavīthiyam
 5 vissajjehīti“ ā. Devadatto pi naṃ⁵ „aññesu divasesu hatthi kittakaṃ suraṃ pivatīti“ pucchitvā „attha ghaṭe“⁶ ti vutte „sve“⁷ soḷasa ghaṭe pāyevā s-ena G-ena paṭipannavīthim⁸ abhimukhaṃ kareyyāsīti⁹ ā. So „sādhū“ 'ti sampatiṇṇi. Rājā nagare bheriṃ carāpessi¹⁰: „sve Nālāgiriṃ mattakaṃ katvā nagare vissajjessanti, nāgarā pāto va
 10 sabbakiccāni katvā antaravīthim mā paṭipajjimsū“ 'ti. Devadatto pi rājanivesana¹¹ oruyha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā „mayam bhaṇe uccaṭṭhāniyam¹² nīcaṭṭhāne¹³ kātum samatthā“¹⁴, sace vo yasena attho sve pāto va Nālāgiriṃ tikhīnasurāya soḷasa ghaṭe pāyevā s-assa G-assa āgamanavelāya tuttatomarehi¹⁵ vijjhivā¹⁶ kujjhā-
 15 petvā hatthisālaṃ bhindāpetvā s-ena G-ena paṭipannavīthim abhimukhaṃ¹⁷ katvā s-am G-am jīvita-kkhamayam pāpethā¹⁸ 'ti ā. Te „sādhū“ 'ti sampatiṇṇimsu. Sā pavatti sakalanagare vitthārikā¹⁹ ahoṣi. Budha-Dhamma-Saṅgha-nāmakā upāsakā taṃ sutvā S-raṃ upasamkamitvā „bhante, Devadatto raṇṇā saddhim ekato hutvā sve
 20 tumhehi paṭipannavīthiyam Nālāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idh' eva hotha, mayam vihāre yeva Buddhapamukhassa saṅghassa²⁰ bhikkhaṃ dassāmā“ 'ti vadimsu. S. „sve piṇḍāya“²¹ pavississamīti²² avatvā „ahaṃ sve Nālāgiriṃ dametvā paṭihāriyam katvā²³ titthiye madditvā Rājagahe piṇḍāya acaritvā²⁴ va bhikkhu-
 25 saṅghaparivuto nāgarā nikkhamitvā Veluvanam eva gamissāmi²⁵, Rājagahavāsino pi bahūni²⁶ bhattabhājanāni gahetvā Veluvanam eva āgamissanti, sve vihāre bhattaggaṃ bhavissatīti“ iminā kāraṇena tesam adhivāsesi. Te T-assa adhivāsanaṃ viditvā bhattabhājanāni āharitvā²⁷ „vihāre yeva dānaṃ dassāmā“ 'ti pakkamimsu. S-āpi paṭhamayāme
 30 dh. desetvā majjhmayāme²⁸ paṇhe²⁹ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakotṭhāse³⁰ sīhaseyyam kappetvā dutiyakotṭhāse phalasamā-

¹ Bā Sār add manussagghāṭako. ² Sār ajānanto, omitting so. ³ Ck's na. ⁴ Bā Sār add bhante. ⁵ Bā adds tvaṃ, Sār taṃ. ⁶ Bā Sār -iyam. ⁷ Sār -petvā. ⁸ Sār -nato. ⁹ Bā Sār -nato. ¹⁰ Sār adds pi nīcaṭṭhānato uccaṭṭhāne. ¹¹ Bā adds nīcaṭṭhānato vā uccaṭṭhāne kātum samatthā. ¹² Bā kuṭato-, Sār tuṭṭhato-. ¹³ Bā vijjhantā vijjhantā, Sār vijjhanto vijjhantā. ¹⁴ Bā Sār -iyam. ¹⁵ Bā Sār -itā. ¹⁶ Bā Sār bhikkhusa-. ¹⁷ Bā Sār add na. ¹⁸ Sār paṭihāriyaka. ¹⁹ Sār caritvā. ²⁰ Bā āgamissamīti. ²¹ Ck -u, Cs -ū. ²² Bā -rāpetvā. ²³ Sār adds devadātāya. ²⁴ Bā Sār -am. ²⁵ Sār path-.

pattiyā vītināmetvā¹ tatiyakotṭhāse mahākaruṇāsamāpattim samāpajjivā
 bodhaneyyabandhave² olokeno Nālāgiriḍamane³ caturāsītiyā pāṇasahassā-
 nam dhammābhisamayam disvā pabhātāya rattiyā katasarīrapaṭijaggano⁴
 āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantetvā „Ānanda ajja Rājagahaparivattakesu⁵
 aṭṭharasasu vihāresu⁶ sabbesaṃ⁷ bhikkhūnam mayā saddhim Rāja- 5
 gahaṃ pavisitum ārocehīti“ ā. Thero tathā akāsi. Sabbe bhikkhū
 Veḷuvane sannipatimsu. S. mahābhikkhusaṃghaparivāro⁸ Rājagahaṃ⁹
 pāvīsi, hatthimeṇḍā¹⁰ yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu¹¹, mahanto samā-
 gamo ahosi. Saddhāpasannā¹² manussā „ajja kira Buddhanāgassa¹³
 tiracchānanāgena¹⁴ saṅgāmo bhavissati, anopamāya¹⁵ Buddhālīhāya 10
 Nālāgiriḍamanaṃ passissamā“ ‘ti pāsādahammiyagehacchadanāni abhi-
 ruyha aṭṭharisū. Assaddhā pana micchādīṭṭhikā¹⁶ „Nālāgiri caṇḍo
 pharuso¹⁷, Buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti¹⁸, so ajja s-assa G-assa
 suvaṇṇavaṇṇaṃ rūpaṃ¹⁹ viddhamsetvā²⁰ jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja²¹
 paccāmittassa piṭṭhiṃ passissamā“ ‘ti pāsādādisu² aṭṭharisū. Hatthi 15
 pi Bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddham-
 sento sakaṭāni saṃcunṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakappaṇavālo
 pabbato viya ajjhottharanto yena Bh. tenābhidhāvi, taṃ disvā bhikkhū
 Bh-aṃ etad avocum: „ayaṃ bkante Nālāgiri caṇḍo pharuso manussa-
 ghātako²³ imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyaṃ Buddhādīnaṃ 20
 guṇaṃ jānāti, paṭikkamatu bhante Bh., paṭikkamatu Sugato“ ‘ti.
 „Mā bhikkhave bhāyatha²⁴, paṭibalo²⁵ ahaṃ Nālāgiriṃ dametun“ ti.
 Athāyasmā Sāriputto S-raṃ yāci: „bhante pitu uppannakiccaṃ²⁶
 nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, ahaṃ etaṃ²⁷ damemīti“. Atha naṃ S.
 „Sāriputta, Buddhabalaṃ nāma aññaṃ, sāvakaḥ balaṃ aññaṃ, tiṭṭha 25
 tvaṃ“ ti paṭibāhi. Evaṃ²⁸ yebhuyyena asītimahātherā yācimsu. S.
 sabbe pi paṭibāhi. Athāyasmā Ānando S-ri balavasinehena addhi-
 vāsetum asakkonto „ayaṃ hatthi paṭhamam maṃ māretū“ ‘ti T-tass’
 atthāya jīvitaṃ pariccajivā²⁹ Satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ S.
 „apehi Ānanda, mā me purato aṭṭhāsīti“ ā. „Bhante, ayaṃ hatthi 30

¹ Ck yo vīti-, Sḍr -yo samāpajjivā. ² Bds -dhujane. ³ Bḍ Sḍr -nena, B^s damena. ⁴ Bḍ Sḍr adds hutvā. ⁵ Cks -ke. ⁶ Bḍ Sḍr mahāvi-. ⁷ Bḍ Sḍr add pi. ⁸ Bḍ Sḍr -parivutto. ⁹ Sḍr adds piṇḍāya. ¹⁰ Cks -ḍo, Sḍr atha ha-. ¹¹ Cks paṭijaggiṃ. ¹² Sḍr -sampannā. ¹³ Sḍr buddhamahānā-. ¹⁴ Sḍr adds saddhim. ¹⁵ Bḍ anu-. ¹⁶ Sḍr adds ayaṃ. ¹⁷ Bḍ Sḍr adds manussaghātako. ¹⁸ Cks -tīti. ¹⁹ Bḍ Sḍr sariraṃ. ²⁰ Cks -itvā. ²¹ Sḍr ajjeva. ²² Sḍr rukkhapā-. ²³ Bḍ Sḍr -ṭako. ²⁴ Bḍ Sḍr -ittha. ²⁵ Ck Sḍr -le. ²⁶ so Bds; Cks pitunnaṃ kiccā, Sḍr uppannakiccaṃ omitting pitu. ²⁷ Bds ahaṃ eva taṃ, Sḍr ahaṃ meva. ²⁸ Cks e. ²⁹ Bḍ Sḍr add gantvā.

caṇḍo pharuso manussaghāta¹ kappuṭṭhānaggisadiso, paṭhamam mān
 māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatu² 'ti thero avaca,
 yāvatiyaṃ vuccamāno pi ca tath' eva aṭṭhāsi³ na paṭikkamati⁴.
 Atha nam Bh. 'iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭha-
 5 pesi⁵. Tasmiṃ khaṇe ekā itthi Nālāgiriṃ disvā maraṇabhayaabhītā
 palāyamānā⁶ amkena gahitadārakaṃ hatthino ca T-tassa ca antare
 chaḍḍetvā palāyi, hatthi taṃ anubandhitvā⁷ dārakassa santikaṃ āgami⁸.
 dārako mahāravaṃ ravi. S. Nālāgiriṃ odissakamettāya⁹ pharivā
 sumadhuraṃ brahmassaraṃ nicchāretvā „ambho Nālāgiri, taṃ soḷasa-
 10 surāghaṭe¹⁰ pāyetvā mattaṃ karontā¹¹ na aññaṃ gaṇhissatī ka-
 riṃsu, mā gaṇhissatī¹² karīṃsu, mā akāraṇena jaṃghāyo kilamento¹³
 vicari, ito ehīti¹⁴ pakkosi. So Satthu vacanaṃ sutvā akkhīni ummī-
 letvā Bh-to rūpasiriṃ oloketvā paṭiladdhasamvego Buddhatejasa
 pacchinnasurāmado¹⁴ soḍaṃ olambetvā¹⁵ kaṇṇe cāleno¹⁵ gantvā
 15 T-tassa pādesu pati. Atha nam S. „Nālāgiri, tvaṃ tiracchānahatthi,
 ahaṃ Buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo mā¹⁶ pharuso mā ma-
 nussaghāta¹⁷ bhava, mettacittaṃ paṭilabhā¹⁸ 'ti vatvā dakkhiṇa-
 hatthaṃ pasāretvā kumbhaṃ¹⁸ parāmasitvā¹⁹

Mā kuṇjara nāgam āsado,
 20 dukkho hi kuṇjara nāgamāsado,
 na²⁰ hi nāgahatassa²¹ kuṇjara
 sugatī hoti itoparāyano²².
 Mā ca mado mā ca pamādo²³,
 na hi pamattā sugatīṃ vajanti,
 25 tena tvaṃ nēva tathā karissasi
 yena tvaṃ sugatīṃ gamissasīti²⁴ dh. d.

Tassa sakalasarīraṃ pītiyā niranatararaṃ phuṭam²⁵ ahoṣi, sace²⁶
 tiracchānagato na²⁷ bhavissa sotāpannaphalaṃ adhigamissa²⁸. Manussā
 taṃ pāṭihāriyaṃ disvā unnadiṃsu appoṭhesuṃ²⁹, sañjātasomanassā
 30 nānābharaṇāni khipiṃsu, tāni hatthissa sarīraṃ paṭicchādayiṃsu, tato

¹ Bā Sār -ṭako. ² Bā akāsi, Sār thito. ³ Bā Sār -mi. ⁴ Sār satthā. ⁵
 Bā Sār tha-. ⁶ Cks -nam. ⁷ Bā Sār add nivattitvā. ⁸ Bā Sār agamāsi. ⁹
 Bā udissataṃ me-, Sār uddassa me-. ¹⁰ Cks -ṭesu. ¹¹ Bā -te. ¹² Cks
 -ssati, Bā Sār add pana. ¹³ Bā Sār -manto. ¹⁴ Cks paṭicchanna-. ¹⁵ Sār
 olabanto. ¹⁶ Cks omit mā. ¹⁷ Bā Sār -ṭako. ¹⁸ Bā -e, Sār -bhambhe. ¹⁹
 Sār adds imaṃ gāthamāha. ²⁰ Ck ti, Sār ni. ²¹ so Ck Bā; Ck -hattassa. ²²
 Cks paramyato. ²³ read pāmado. ²⁴ Sār adds evaṃ. ²⁵ Sār phuṭṭhaṃ. ²⁶
 Bā add kira. ²⁷ Bā nā. ²⁸ Bā Sār -ssati. ²⁹ Ck appoṭhesu, Bā appoṭesu,
 Sār apphotayimsu.

patṭhāya Nālāgiri Dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana Dhana-
pālakasamāgame caturāsītīpāṇasahassāni amataṃ pivimūsu¹. S. Dhana-
pālakaṃ pañcasu silesu paṭiṭṭhāpesi. Soṇḍāya Bh-to pādapaṃsūni
gahetvā upari muddhani ākiritvā paṭikuṭito² paṭikkamitvā dassanūpacāre
ṭhito Dasabalaṃ vanditvā nivattitvā hatthisālaṃ pāvīsi, tato patṭhāya⁵
ca danto³ sudanto hutvā na kiñci viheṭheti⁴. S. nipannamanoratho
„yehi yaṃ dhanam khittam tesam yeva⁵ tam hotū“⁶ ‘ti adhiṭṭhāya „ajja
mayā mahantaṃ pāṭihāriyaṃ kataṃ⁶, imasmim nagare piṇḍāya ca-
raṇaṃ appatirūpaṃ“ ti titthiye madditvā bhikkhusaṃghaparivuto ja-
yappatto khattiyo viya nagarā nikkhamitvā Veluvanaṃ eva gato.¹⁰
Nagaravāsino bahuannaṇapānakhādaniyaṃ ādāya vihāraṃ gantvā mahā-
dānaṃ pavattayimūsu. Tam ‘divasaṃ sāyaṇhāsamaye dhammasabhaṃ
pūretvā nisinnā bhikkhū kathamsamutṭhāpesuṃ: „āvuso āyasmatā
Ānandena⁸ T-tass’ atthāya attano jīvitam pariccajantena dukkaraṃ
kataṃ, Nālāgiriṃ disvā S-rā tikkhattuṃ paṭibāhiyaṃāmo pi nāpagato⁹,¹⁵
aho dukkarakārako āvuso therō¹⁰, ‘ti. S. „Ānandassa guṇakathā pa-
vattati, gantabbaṃ mayā etthā“¹¹ ‘ti Gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā
„k. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. p’ Ānando tiracchāna-
yoniyam nibbatta pi mam’ atthāya jīvitam pariccajīti“ vatvā¹² a. ā.:

A.¹³ Mahimsakarattṭhe¹⁴ Sakulaṇagare¹⁵ Sakuḷo¹⁶ nāma²⁰
rājā dhammena r. kāresi. Tadā nagarato avidūre ekasmim
nesādagāmake aññataro nesādo pāsehi sakūṇe bandhitvā nagare
vikkiṇanto¹⁷ jīvikaṃ¹⁸ kappesi. Nagarato ca avidūre āvaṭṭato
dvādasayojo¹⁹ Mānusiyo²⁰ nāma padumasaro ahoṣi pañca-
vaṇṇapadumasañchanno, ta. nānappakāro sakūṇasaṃgho osari²¹,²⁵
so nesādo ta. aniyāmena pāse oḍḍeti²². Tasmim kāle dha-
tarattṭhaṃ sarājā channavutthiṃsasahassaparivuto²³ Citta-
kūṭapabbate Suvannaguhāyaṃ vasati²⁴, Sumukho²⁵ nām’ assa
senāpati ahoṣi. Ath’ ekadivasam²⁶ tato hamsayūthā kati-

¹ Cks pāyimsu. ² so Cks; B^s Sār -iko, Bā paṭikuto. ³ B^s Sār danta. ⁴ Bā Sār
-dhesi. ⁵ Bā nēva, Cks va. ⁶ Cks -tā. ⁷ Bā sannisiṇṇā, Sār saṇṇipattitvā.
⁸ Cks āyasmā ānando. ⁹ Sār anapagato. ¹⁰ Sār āyasmā ānando. ¹¹ Sār ti
atha naṃ satthā dibbasotadhātuyā sutvā. ¹² Sār adds tuṇhi ahoṣi tehi yāceto.
¹³ Sār adds bhikkhave. ¹⁴ Cks mahisara-, Sār mahisaka-. ¹⁵ Bā Sār sāgala-.
¹⁶ Bā Sār sāgalo. ¹⁷ Ck Bā Sār viki-. ¹⁸ Bā Sār -taṃ. ¹⁹ Sār -niko. ²⁰
Bā Sār -ssiyo. ²¹ Sār otari, Bā -ā otarimsu. ²² Bā Sār -si. ²³ Bā C^s
-parivāro. ²⁴ Sār pariva-. ²⁵ Ck sukhumo. ²⁶ Bā Sār ekadā.

- payā suvaṇṇaḥaṁsā Mānusiyaśaraṁ¹ āgantvā² paḥūtagocare
 tasmiṁ yathāsukhaṁ caritvā³ sucitra-Cittakūṭaṁ⁴ gantvā dhata-
 ratṭhassa ārocesuṁ: „mahārāja manussapathe Mānusiyo⁵ nāma
 padumasaro sampannagocaro, ta. gocaraṁ gaṇhituṁ gacchāma⁶“
 5 'ti. So „manussapatho nāma sāsāṁko⁶, mā vo ruccitī⁷“ pa-
 ṭikkhipitvāpi⁸ punappuna vuccamāno „sace tumhākaṁ ruccati
 gacchāma⁶“ 'ti saparivāro taṁ saraṁ agamāsi. So ākāśā⁹
 otaranto pādaṁ pāse pavesento¹⁰ yeva otari, ath' assa pāso
 pādaṁ ayasatthakena¹¹ bandhanto¹² viya ābandhitvā gaṇhi,
 10 ath' assa „chindissāmi naṁ“ ti ākaḍḍhantassa paṭhamavāre
 cammaṁ chijji¹³ dutiyavāre maṁsaṁ¹⁴ tatiyavāre nahāruṁ¹⁵,
 pāso atṭhim āhacca atṭhāsi, lohitaṁ pagghari¹⁶, balavavedanā
 pavattimsu¹⁷. So cintesi: „sac' ahaṁ baddharāvaṁ¹⁸ ravissāmi
 nātakā me utrastā¹⁹ hutvā gocaraṁ agaṇhitvā chātajjhataṁ va
 15 palāyantā²⁰ dubbalatāya samudde patissantīti²¹“ so vedanaṁ
 adhiṇṇaseta²² nātinaṁ yāvadatthaṁ caritvā²³ haṁsakīlaṁ²⁴ kī-
 ḷanakāle mahantena saddena²⁴ baddharāvaṁ²⁵ ravi, taṁ sutvā
 va te haṁsā maraṇabhayaatajjitā²⁶ Citrakūṭābhimukhā²⁷ pakka-
 mimsu²⁸. Tesu²⁹ pakkantesu Sumukho haṁsasenaṇṇapati „kacci
 20 nu kho idaṁ bhayaṁ mahārājassa uppannaṁ, jānissāmi naṁ“
 ti vegena pakkhanditvā purato gacchantassa haṁsagaṇassa
 antare M-aṁ adisvā majjhimahaṁsagaṇaṁ vicini³⁰, ta. pi³¹
 adisvā „nissaṁsayāṁ tass' ev' etaṁ³² bhayaṁ uppannaṁ“ ti

¹ Bā -ssiyaṁ-. ² Sār gantvā. ³ Bā Sār vica-. ⁴ Ck sucitracitrakūṭaṁ, Bā su-
 hitaṁ citta-, Sār cittaṁkūṭaṁ, omitting sucitra. ⁵ Bā manussi-. ⁶ Sār sa-
 paṭbhayo. ⁷ Sār ruccatīti, Bā ruccitthāti. ⁸ Bā Sār add tehi. ⁹ Sār -sato
¹⁰ Cks Bā Sār -santo. ¹¹ Bā Sār -mattakena, Bā -patta-, cfr 359. ¹² Bā kaḍḍha-,
 Bā kaḍḍhe-, Sār ghaṭe-. ¹³ Cks chindi. ¹⁴ Bā Sār add chijji. ¹⁵ Cks omit
 mahāruṁ, Bā Sār add chijji, Sār has nāru chijji, adding catutthavāre so. ¹⁶
 Sār -rati. ¹⁷ Bā Sār omit pa. ¹⁸ Bā bandharavaṁ. Sār bandhanaravaṁ. ¹⁹
 Bā uttarāsā, Sār cittutrasā. ²⁰ Cks -ti. ²¹ Sār adds yāva. ²² Bā khādītā,
 Sār gocaraṁ gaṇhitvā. ²³ Bā Sār haṁsānaṁ. ²⁴ Cks omit sa-. ²⁵ Bā bandhana-
 ravaṁ, Sār bandharavaṁ. ²⁶ Bā Sār add hutvā. ²⁷ Bā Sār citta- ²⁸ Sār
 pakkhandimsu. ²⁹ Cks pi. ³⁰ Sār -passa viciniṭvā. ³¹ Sār adds taṁ. ³²
 Sār tassevataṁ.

nivattitvā āgacchanto M-am̐ pāse baddham¹ lohitamakkhitaṃ dukkhāturaṃ paṃkapitṭhe nipannaṃ disvā „mā bhāyi mahārāja², ahaṃ mama jīvitāṃ pariccajitvā tumhe pāsato mocessāmiti“ vadanto otaritvā M-am̐ assāsento paṃkapitṭhe nisīdi. Atha naṃ vimaṃsanto M. paṭhamāṃ g. ā.: 5

1. Sumukha anupacinantā³ pakkamanti vihaṅgamā,
gaccha tuvaṃ pi, mā kaṃkhi, n' atthi baddhe¹³ sahāyatā ti. 1.

Ta. anupacinantā⁴ ti sinehena ālayavasena⁵ anolokento⁶, pakka-
mantitī ete channavutthiṃsasahassā nātivihāṅgamā maṃ⁷ chaḍḍetvā gacchanti
tvam pi gaccha mā idha tṭhānaṃ⁸ ākaṃkhi evaṃ hi pāsena baddhe mayi sa- 10
hāyatā nāma n' atthi na hi te ahaṃ idāni kiñci sahāyakiccaṃ kātum sakkhis-
sāmi kin te mayā nirupakāreṇa papañcaṃ akatvā gacch' evā' ti vadati.

Tatoparam⁹:

2. Gacch' evāhaṃ na vā gacche na tena amaro siyaṃ,
sukkhitaṃ taṃ upāsītva dukkhitaṃ¹⁰ taṃ kathaṃ jahe. 2. 15
3. Maraṇaṃ vā tayā saddhiṃ jīvitāṃ vā tayā vinā
tath' eva¹¹ maraṇaṃ seyyo yañce jīve tayā vinā. 3.
4. N' esa dhammo mahārāja yaṃ taṃ¹² evaṃgataṃ jahe,
yā gati tuyhaṃ sā mayhaṃ ruccate vihaṅgādhipa¹³. 4.
5. Kā¹⁴ nu pāsena baddhassa¹⁵ gati aññā mahānasā,
sā kathaṃ cetayānassa¹⁶ muttassa tava¹⁷ ruccati. 5. 20
6. Kaṃ vā tvam̐ passase¹⁸ atthaṃ mama tuyhaṃ ca pakkhima
ñātinaṃ vāvasitṭhānaṃ ubhinnaṃ jīvitakkhaye. 6.
7. Yan na kañcanadepiccha¹⁹ andhena tamasā gataṃ²⁰
tādise sañcajaṃ²¹ pāṇaṃ kam attham abhijotaye²². 7. 20
8. Kathaṃ nu patataṃ seṭṭha dhamme atthaṃ na bujjhasi,
dhammo apacito santo atthaṃ dasseti²³ pāṇinaṃ. 8.

¹ Sdr bandhaṃ disvā. ² Sdr -jā ti vatvā. ³ Ck anāpavinantā, Cs anapavinantā, Sdr anuvi-. ⁴ Ck napavinantā, Cs napavin-, Sdr anuvi-. ⁵ Cks ālapanava-.
⁶ all four MSS. -to. ⁷ Cks omit maṃ. ⁸ Bds Sdr vāsaṃ. ⁹ Sdr adds sumukho
āha. ¹⁰ Cks omit dukkhī. ¹¹ Bds Sdr tadeva. ¹² Cks etaṃ. ¹³ Sdr -pā ti
tato M. āha. ¹⁴ Bds kiñ. ¹⁵ all four MSS. bandh-. ¹⁶ Cks cetasa-. ¹⁷
Cks ava. ¹⁸ Sdr -si. ¹⁹ Sdr dve piccha, Cks -de viñca. ²⁰ Sdr kataṃ, Bd
kathaṃ. ²¹ Sdr sañcaja, Bd sañcacaṃ. ²² Sdr adds ti sumukho āha ²³ Cks
dassati. Bd dassetaṃ.

9. So 'haṃ dhammaṃ apekkhāno¹
dhammā c' atthaṃ samuṭṭhitaṃ
bhattiṇ ca tayi sampassaṃ² nāvakaṃkhāmi³ jīvitaṃ. 9.
10. Addhā eso sataṃ dhammo yo mitto⁴ mittam āpade
5 na-ccaje jīvitassāpi hetu dhammam anussaraṃ⁵. 10.
11. Sv-āyaṃ dhammo ca⁶ te ciṇṇo bhatti ca veditā mayi,
kāmaṃ⁷ karassu mayh' etaṃ, gacch' evānumato⁸ mayā. 11.
12. Api tv-evam⁹ gate kāle yaṃ bandhaṃ¹⁰ nātinam mayā
tayā taṃ buddhisampannam¹¹ assa paramasaṃvutaṃ. 12.
- 10 13. Icc-eva¹² mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavuttinaṃ
paccadissatha¹³ nesādo āturānaṃ iv' antako. 13.
14. Te sattum abhisamikkha¹⁴ dīgharattaṃ hitā diḍḍā
tuṇhīm āsittha ubhaya na ca sañcesum¹⁵ āsanā. 14.
15. Dhataratṭhe ca disvāna samuddante¹⁶ tato tato
15 abhikkamatha vegena dijasattu diḍḍhipe. 15.
16. So ca vegen' abhikkamma āsajja parame dije
paccakampittha¹⁷ nesādo¹⁸ baddhā iti vicintayaṃ 16.
17. Ekaṃ ca baddhaṃ āsīnaṃ abaddhaṃ ca punāparam
āsajja baddham āsīnaṃ pekkhamānaṃ adīnavaṃ. 17.
- 20 18. Tato so vimato yeva paṇḍare ajjhabhāsatha
pavaddhakāye¹⁹ āsīne dijasamghagaṇādhipe: 18.
19. Yau nu pāsena mahatā baddho na kurute desaṃ —
atha kasmā abaddho tvaṃ balī pakkhī na gacchasi. 19.
20. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti, mutto baddham upāsasi, (IV ⁴²⁶/₁₀)
20 ohāya sakunā yanti, kiṃ eko avahīyasi²⁰. 20.
21. Rājā me so diḍḍamitta²¹ sakhā pāṇasamo ca me,
n' eva naṃ vijahissāmi yāva kālassa pariyāyaṃ²². 21.

¹ Ck ave-, Cs avakkhāto, Bā apekkhanto. ² Cs Sār samphassaṃ. ³ Cks -khāva, Bā -khāpi. ⁴ Cks -e. ⁵ Sār -ranti tato M. āha. ⁶ Cks kha. ⁷ Sār kāyaṃ. ⁸ Cks gaccheva a-. ⁹ Ck -va. ¹⁰ so Ck; Cs khandhaṃ, Bā Sār khaṇḍaṃ. ¹¹ Bā vuddhi-. ¹² Bā -vaṃ. ¹³ Cks pabbadi-, Bā Sār paccudi-. ¹⁴ Bā ābhisamcikkhi, Cks abhisamcikkha. ¹⁵ Cks navasañcōpa, Bā sañcalesum, B° sañcesum, Sār sañcesu. ¹⁶ Cks -ddante, Sār -ddente. ¹⁷ Cks paṇḍa-, Bā pañca-, B° pacchā-, Sār mañca-. ¹⁸ Cks -de. ¹⁹ Ck pavatthikāse, Cs pavattakāye, Bā pavaddha-. ²⁰ Sār -siti sumukho āha. ²¹ Bā dijamitto, Cks dijomitto, cfr. IV ⁴²⁶/₁₅. ²² Sār -yanti nesādo āha.

22. Kathaṃ panāyaṃ vihago¹ nāddasa² pāsam oḍḍitaṃ,
padaṃ h'etaṃ mahantānaṃ, bodhum³ arahanti⁴ āpadaṃ⁵. 22.
23. Yadā parābhavo hoti poṣo jīvitasaṃkhaye (IV ⁴²⁵/₂₇)
atha jālaṃ ca pāsaṃ ca āsajjāpi na bujjhati⁶. 23.
24. Api tv-eva mahāpuṇṇa⁷ pāsā bahuvidhā tatā⁸
gūlham āsajja bajjhanti⁹ ath' evaṃ jīvitakkhaye ti. 24.

Imāsaṃ gāthānaṃ sambandho Pāḷivasen' eva¹⁰ veditabbo; ta. gacchevā
'ti mahārāja ahaṃ ito gaccheyyaṃ vā na vā nāhaṃ¹¹ tena gamanena¹² vā
agamanena vā amaro siyaṃ, ahaṃ ito gato pi agato pi maraṇo¹³ amutto va.
ito pubbe pana sukhitaṃ taṃ upāsivā idāni dukkhitaṃ kathaṃ jaheyyan ti 10
vadati, maraṇaṃ vā ti mamaṃ hi āgacchantassa¹⁴ vā tayā saddhīṃ maraṇaṃ
bhaveyya gacchantassa vā tayā¹⁵ vinā jīvitaṃ, tesu dvīsu¹⁶ yaṃ tayā sad-
dhīṃ maraṇaṃ tad eva me varaṃ yaṃ pana tayā vinā jīveyyaṃ na me taṃ
varaṃ ti a., ruccate ti yā va tava gati nippatti¹⁷ sū va¹⁸ mayhaṃ ruccati,
sā kathaṃ ti samma Sumukha mama¹⁹ tāva dalhena vālapāseṇa²⁰ baddhassa 15
parahatthagatassa sa gati ruccatu tava pana cetayānassa²¹ sacetanassa paṇṇā-
vato muttassa²² kathaṃ ruccati, pakkhimā²³ 'ti pakkhasampanna²⁴, ubhinna
ti ambhākaṃ dvīnaṃ jīvitakkhaye 'sati tvaṃ mama vā tava vā avasiṭṭhaṇṇāti-
naṃ²⁵ vā kam atthaṃ passasi²⁶, yaṃ nā 'ti ettha nakāro upamāne, kaṇ-
cana depicchā²⁷ 'ti kaṇcana advēpicchā²⁸, ayam eva vā pāṭho kaṇcasadisa- 20
ubhayapakkhā 'ti a., tamasaṃ ti tamasi, gataṃ ti kataṃ²⁹, ayam eva vā pāṭho,
purimassa nakārassa iminā sambandho, na katan ti kataṃ viyā 'ti a., i. v. h.:
tayaṃ pāṇaṃ cājante pi²⁹ acājante pi²⁹ mama jīvitassa abhāvā yaṃ tava pāṇa-
saṇcajanam taṃ³⁰ andhena tamasi katam viya kiñcid evarūpakammaṃ apaccak-
khagunaṃ, tādise tava apaccakkhagunaṃ pāṇasaṇcajane³¹ tvaṃ pāṇaṃ saṇcajanto 25
kaṃ atthaṃ joteyyāsīti³², dhammo apacito santo ti kin nu dhammo pūjito
mānito³³ samāno, atthaṃ dasseti³⁴ vuddhīṃ³⁵ dasseti, apekkhāno ti
apekkhanto, dhammā catthan³⁶ ti dhammato ca³⁷ atthaṃ samuṭṭhitaṃ

¹ Bā Sār vihaṅgo. ² Cks -sā. ³ Cks buddhum. ⁴ Bds -hati. ⁵ Sār -danti s. ā.
⁶ Sār -titi nesādo ā. ⁷ Ck apitvevamahaṃ maññe, Ck apithevamahaṃ maññe,
Bā apitvaṃ vaṃ mahāpuṇṇa. ⁸ Ck tathā, Bā katā, Sār gatā? ⁹ Sār va-, Bā
bu-. ¹⁰ Bds Sār -nayeneva. ¹¹ Cks haṃ. ¹² Cks maggena. ¹³ Cks -ṇa. ¹⁴
Sār ag-. ¹⁵ Cks add vā. ¹⁶ Cks omit dvī-. ¹⁷ Sār omits tava gati. ¹⁸
Cks yā ca. ¹⁹ Cks khama, Bā omits mama. ²⁰ Sār vālamayapāsana. ²¹ Sār
metayānassa, Ck metanāyassa, Ck cetanāyassa. ²² Cks yu-. ²³ Bds -am.
²⁴ Bā Sār -tthānaṃ nā-. ²⁵ Cks passi. ²⁶ Cks depicchā. ²⁷ Cks -dopiccha.
²⁸ Cks katā. ²⁹ Cks -tenāpi. ³⁰ Cks omit taṃ. ³¹ Bds Sār saṇcajanto, omitting
pāṇa. ³² Bā kimatthaṃ jāneyyāsīti, Sār kimatthaṃ mabbijoteyyāsīti. ³³ Bds Sār
add sammānito. ³⁴ Cks dassa-. ³⁵ Bā buddhi, Sār vuḍhi. ³⁶ Cks Bā vatthan.
³⁷ Ck va.

passanto, bhattin ti sinehaṃ, sataṃ dhammo ti paṇḍitānaṃ sabhāvo, yo mitto ti yo mitto āpadāsu mittān na¹ caje, tassa acānantassa² esa sabhāvo nāma addhā sataṃ dhammo vidito³ pākaṇḍo jāto, kāmaṃ karassu⁴ 'ti etaṃ kāmān mayā icchitān mama karassu, api tvevaṃ gate kāle ti api tu evaṃ
 5 gate kāle mayi imasmiṃ ṭhāne pāsena baddho⁴, paramasaṃvutaṃ tipaṃama-paripuṇṇaṃ, icceva⁵ mantayantānaṃ ti gaccha na gacchāmiti evaṃ ka-theutānaṃ, ariyānaṃ ti ācāraariyānaṃ, paccadissathā⁶ 'ti kāsāvāni vāsetvā rattamāle⁶ pilandhitvā muggaraṃ ādāya gacchanto⁷ va⁸ adissatha, āturānaṃ ti gilānānaṃ maccu viya, abhisamikkhā⁹ 'ti bhikkhave ti ubho pi sattun
 10 āyantaṃ passitvā, hitā ti dīgharattaṃ aṇṇamaññassa hitā muducittā, na ca sañcesu āsanā¹⁰ ti āsanato na calimsu yathā nisinnā va ahesuṃ, Sumukho pana ayaṃ nesādo āgantvā paharanto¹¹ maṃ paṭhamāṃ¹¹ paharatū 'ti cintetvā M-aṃ pacchato katvā nisīdi, dhataratṭhe ti hamise, samuḍḍente¹² ti maraṇa-bhayena ito e' ito ca uppatante disvā, āsajjā¹³ 'ti itare dve jane upagantvā,
 15 paccakampitthā¹³ 'ti baddhā na baddhā ti cintento upadhārento akampittha, vegaṃ hāpetvā saṅkaṃ agamāsi, āsajja baddhaṃ ti nibaddhaṃ M-aṃ upagantvā nisinnāṃ Sumukhaṃ, ādinavaṃ ti ādinavaṃ eva hutvā M-aṃ olokaṇḍaṃ disvā, vimato¹⁴ 'ti kin nu kho abaddho baddhassa santike nisinnō kāraṇaṃ pucchissāmiti vimatijāto¹⁵ hutvā ti a., paṇḍare ti hamse athavā pari-suddhe nimmale sampahaṭṭhe kaṇḍanavaṇṇe ti a., pavaddhakāye ti vad-dhitakāye mahāsaṃre, yannū¹⁶ 'ti yaṃ tāva eso mahāpāse baddho pi na kurute disaṃ ti palāyanaṭṭhāya ekaṃ disaṃ na vajati¹⁷ taṃ yuttaṃ ti adhippāyo, balīti
 20 balasampanno hutvāpi, pakkhīti taṃ ālapati, ohāyā¹⁸ 'ti chaḍḍetvā, yantīti sesasakuṇā gacchanti, avahīyasīti ohīyyasi, dijāmittā¹⁹ 'ti dijānaṃ amittā
 25 yāva kālassa pariyaṇaṃ ti yāva maraṇassa vāro āgacchati, kathaṃ paṇāyaṇaṃ ti tvaṃ rājā me so ti vadasi rājāno ca nāma paṇḍitā bonti, iti²⁰ paṇḍito samāno kena kāraṇa oḍḍitaṃ pāsaṃ na²¹ addasa¹⁷, padaṃ hetan ti yasama-hattaṃ vā ṇānamahattaṃ vā pattānaṃ attano āpadabujjhaṇaṃ¹⁸ nāma padaṃ kāraṇaṃ, tasmā te āpadaṃ¹⁹ bodhuṃ arahanti, parābhavo ti avadḍhi,
 30 āsajjāpīti upagantvāpi na bujjhati, tatā ti vitatā oḍḍitā, gūlhamāsajjā²⁰ 'ti tesu pāsasu yo²¹ gūlho²⁰ paṭicchanno pāso taṃ²² āsajja bujjhanti, athevaṃ ti atha evaṃ jīvitaṃ bujjhant' eva²³ 'ti a.

Iti so taṃ²³ kathāsallāpena muduhadayaṃ katvā M-assa jīvitaṃ yācanto:

¹ Sār a. ² Bās Sār add mittassa. ³ Cks vijitāti, Bās tihividito. ⁴ so C; Ck Bā Sār bandho. ⁵ Bā Sār -vaṃ. ⁶ Bā Sār -laṃ. ⁷ Sār āg-. ⁸ Cks ca. ⁹ Bā abhicīcakkhā, Bā Sār abhisācikkhā. ¹⁰ Cks nañcasāñcopā, Bā nasaccesu-, Bā naca sañcetum-, Sār nacalañcesuṇti. ¹¹ Sār omits pa-. ¹² Cks hamsasamu-dente. ¹³ so Cks Bā; Sār mati-. ¹⁴ Bās Sār bhajati. ¹⁵ Bā Sār add pi. ¹⁶ Bā pāsanaṃ. Cks omit na. ¹⁷ Bā adassa, Sār addasaṃ. ¹⁸ so C; Ck ap-, Bā apadaṃ-. ¹⁹ Bās ap-. ²⁰ Sār guyh-. ²¹ Cks so. ²² Cks pā naṃ, Bā pācā-taṃ. ²³ Ck saṃtaṃso, Cā sanāṃ so, Bā so, omitting taṃ.

25. Api n' āyaṃ tayā saddhiṃ sambhāsassa¹ sukhudrayo,
api no anumaññasi², api no jivitaṃ dade ti g. ā. 25.

Ta. api nāyan ti api nu ayaṃ, sukhudrayo ti sukhaphalo, anumaññasīti³ Cittakūtaṃ⁴ gantvā nūtake passitum api no⁵ anujāneyyāsi, jivitaṃ dade ti api no imāya kathāya⁶ uppannavissāso na māreyyāsīti. 5

So tassa madhurakathāya bajjhivā

26. Na c' eva me tvaṃ baddho si, na pi icchāmi te vadhaṃ,
kāmaṃ khippam ito gantvā jīva tvaṃ anigho ciraṇ ti g. ā. 26.
Tato Sumukho catasso gāthā abhāsi:

27. N' evāham⁷ etaṃ icchāmi aññatr' etassa jīvītā, 10
sace ekena tuṭṭho⁸ si muñc' etaṃ⁹ mañ ca bhakkhaya¹⁰. 27.

28. Ārohapariṇāhena¹¹ tuly' asmā vayasā ubho,
na te lābhena jīn' atthi¹², etena¹³ niminā tuvaṃ. 28.

29. Tad imgha samavekkhassu¹⁴, hotu giddhi tavāsmasu,
maṃ pubbe bandha pāsena pacchā muñca dijādhipaṃ. 29. 15

30. Tāvad eva ca te lābho katassā¹⁵ yācanāya ca
mettī ca dhataratṭhehi yāvajīvāya te siyā ti. 30.

Ta. etan ti yaṃ aññatra etassa jīvītā mama jivitaṃ etaṃ ahaṃ n' icchāmi, tulyasmā ti samānā homa, niminā tuvaṃ ti parivatthehi tvaṃ, tavāsmasu ti tava amhesu giddhi hotu, kin te etena, mayi lobham uppādehīti vadati, 20 tāvadevā¹⁶ ti tattako yeva, yācanāya cā¹⁷ ti yā mama yācanā sā karā assā¹⁸ ti a.

Iti so tāya dhammadesanāya tele pakkhittakappāsapico
viya mudukatahadayo M-aṃ tassa dāsaṃ katvā dadanto āha:

31. Passantu no mahāsaṃghā tayā muttam ito gataṃ
mittāmaccā ca bhaccā¹⁶ ca puttadārā ca bandhavā. 31. 25
32. Na ca¹⁷ te tādīsā mittā bahunnaṃ idha vijjati
yathā tvaṃ dhataratṭhassa pāṇasādhāraṇo sakhā. 32.
33. So¹⁸ te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo,
kāmaṃ khippam ito gantvā nātimaṃjhe virocathā¹⁹ ti. 33.

¹ Bds Sdr saivā-. ² Cks -esi, Bds Sdr -āsi. ³ Bds Sdr -āsiti. ⁴ Cks citra-. ⁵ Bds Sdr tvaṃ in the place of api no. ⁶ Bds Sdr gāthāya. ⁷ Sdr. namevā-, Cks navā-. ⁸ Ck ku-. ⁹ Cks mañ-. ¹⁰ Cs -yaṃ. ¹¹ Ck Sdr -nā. ¹² so Cks Bds jiratthi, Sdr onatā. ¹³ Cks add mañ. ¹⁴ Bds Sdr -pe-. ¹⁵ Bds Sdr katassa ¹⁶ Cks bhattā. ¹⁷ Cks nā va. ¹⁸ Cks se.

Ta, no ti nipātamattañ, tayā muttan ti imañ hi tvañ ñeva muñcasi
nāma tasmā imañ tayā muttañ ito Cītrakūṭapabbata-gatañ¹ mahantā ñātasamghā
ca² ete ca mittādayo passantu ettha, bandhavā ti ekalohitasambandhā³,
vijjatīti vijjanti, pāṇasādhāraṇo ti sādharāṇapāṇo avibhattajivito⁴, yathā
5 tvañ etassa sakhā etādisā aññesañ bahunnañ mittā⁵ nāma na vijjanti, tavā-
nugo ti etañ⁶ dukkhiṇaṇ ādāya purato gacchantassa tava ayañ anugo hotu.

Evam vatvā pana nesādaputto pemacittena M-añ upasañ-
kamitvā bandhanañ chinditvā ālīngitvā sarato nikkhāpetvā⁷ sara-
tīre taruṇadabbapitthe⁸ nisīdāpetvā pāde baddhapāsañ mudu-
10 cittena saṇikañ mocetvā⁹ dūre khipitvā M-e balavasinehañ
paccupaṭṭhāpetvā mettacittena udakañ ādāya lohitañ dhovitvā
punappuna parimajji, tassa mettacittānubhāvena B-assa pāde
sirā sirāhi¹⁰ maṁsañ maṁsena cammañ cammena ghaṭṭitañ¹¹,
tāvad eva pādo saṁrūḷho¹² sañjātachavi¹³ sañjātalomo ahoṣi,
15 abaddhapādena nibbiseso B. sukhito pakatibhāven' eva nisīdi.
Atha Sumukho attānañ nissāya M-assa sukhitaḥāvamañ disvā¹⁴
jātasomanasso¹⁵ nesādassa thutim akāsi.

Tam atthañ pakāseto Satthā āha:

34. So patīto pamuttana bhattunā bhattugāravo
20 ajjhabhāsaṭṭha vakkaṅgo vācam kaṇṇasukhañ bhaṇaṁ: 34.
35. Evañ luddaka nandassu saha sabbehi ñātibhi
yathāham ajja nandāmi muttañ disvā dijādhīpan ti. 35.

Tattha vakkaṅgo ti vaṁkagīvo.

Evañ luddakā 'ti imañ¹⁶ thutim katvā Sumukho B-añ ā:
25 „mahārāja, iminā amhākañ mahāupakāro kato, ayañ hi am-
hākañ vacanañ akatvā kilāhamse no¹⁷ katvā issarānañ dento
bahuñ dhanāñ labheyya, māretvā¹⁸ maṁsañ vikkīṇanto pi
labhetha¹⁹, attano pana jīvitāñ anoloketvā amhākañ vacanañ

¹ Bds -tañ gamitvā. ² Bā yeva, Sār yeva. ³ Cks -tañ-. ⁴ Bā -vako, Sār -viko. ⁵ Cks -ānañ. ⁶ Cks ettha. ⁷ so Cks for -metvā? Bds Sār nikkhami-. ⁸ Bds -dabbatīṇapitthe, Sār -dabbatīṇa-. ⁹ Cks temetvā, Bds mocitvā. ¹⁰ so Cks; Bds -rehi, Sār sirāsira. ¹¹ so Sār; Bds -kañ, Ck sanikañ, Cs saṇikañ. ¹² Bā sammārūḷho. ¹³ Bā Sār succhavi. ¹⁴ Sār viditvā. ¹⁵ Bā Sār sañjāta-. ¹⁶ Bā Sār omit imañ, Bā has imañ pana. ¹⁷ Bā -so nā. ¹⁸ Sār adds vā. ¹⁹ Ck labheta, Bā mūlañ pilaāheta, Sār bahūdhanāñ labheteva.

kari, imaṃ rañño santikaṃ netvā sukhajīvikāṃ karomā⁴ 'ti.
M. sampaticchi. Sumukho attano bhāsāya M-ena saddhim
kathento puna manussabhāsāya luddaputtaṃ āmantetvā „samma
tvaṃ kimatthaṃ pāse¹ oḍḍesīti“ pucchitvā „dhanatthan“ ti
vutte „evaṃ sante tuvaṃ² amhe ādāya nagaraṃ pavisitvā rañño⁵
dassemi, bahuṃ³ te dhanāṃ dāpessāmīti“⁶ ā.

36. Ehi⁵ taṃ anusikkhāmi yathā tvam api⁶ lacchase
lābhaṃ yathāyaṃ⁷ dhatarattho pāpaṃ kiñci na dakkhati⁸. 36.

37. Khippam antepuraṃ netvā rañño dassemi no ubho
abaddhe pakatibhūte kāce⁹ ubhayato tñite 37. 10

38. Dhataratthā¹⁰ mahārāja haṃsādhipatino ime,
ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro. 38.

39. Asaṃsayāṃ imaṃ disvā haṃsarājaṃ narādhipo
patito sumano vitto¹¹ bahuṃ dassati te dhanan ti. 39.

Ta. anusikkhāmiti anusāsāmi, pāpaṃ ti lāmakāṃ, rañño dassemi¹⁵
no ti amhe ubho pi rañño dassemi, B-assa pañhapabhāvadassanatthaṃ¹² attano
mittadhammassa āvibhāvanatthaṃ luddassa dhanalābhatthaṃ rañño sile patitthā-
panatthaṃ cā 'ti catūhi kāraṇehi evaṃ ā., dhataratthā¹³ ti netvā ca pana
rañño evaṃ ācikkheyyāsi¹⁴: mahārāja ime dhataratthakule jātā dve haṃsādhi-
patino¹⁵, etesu ayaṃ rājā itaro senāpatīti, iti naṃ sikkhāpesi, patito ti ādini²⁰
tīṇi pi tuṭṭhākāra-vevacanān¹⁶ eva¹⁶.

Evaṃ vutte luddo „sāmi, mā vo rājadassanaṃ¹⁷ ruccatu¹⁸,
rājāno nāma calacittā, keḷihamse¹⁹ vā vo²⁰ kareyyuṃ mārā-
peyyuṃ vā“ ti vatvā „samma mā bhāyi, ahaṃ tādisaṃ kak-
khalāṃ luddaṃ lohitapāṇiṃ dhammakathāya mudukaṃ katvā²⁵
mama pādesu pātesin²¹, rājāno nāma puññavantaṃ ca pañña-
vantaṃ ca subhāsita-dubbhāsitaññū²² ca, khippaṃ amhe rañño
dassemi²³“ vutte „tena hi mā mayhaṃ kujjhittha, ahaṃ āvuso²³

¹ Bā Sār -saṃ. ² Bā Sār omīti tuvaṃ. ³ Bā bahūnaṃ. ⁴ Bā pēssāmīti. ⁵
Cks add ca. ⁶ Cks tuvaṃ hi. ⁷ Bā Sār tavāyaṃ. ⁸ Sār rakkhati. ⁹ Ck
kāve, Bā koje, Sār kāje. ¹⁰ Cks Sār -a, Bā -o. ¹¹ Bā Sār citto, Ck vīto.
¹² Bā paññābhāva-, Sār paññānubhāvaṃ-. ¹³ Cks -o. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Cks
jāto vehāsādhi-. ¹⁶ Bā tuṭṭha-. ¹⁷ Cks rājā-, Sār rañño evaṃ dassanaṃ. ¹⁸
Bā -ti, Sār rucci. ¹⁹ Bā kiḷa- altered to kiḷā-, Sār kiḷa-. ²⁰ Cks omīti vo. ²¹
Sār pādesi, Bā pātemi. ²² Sār -taṃ dubbhāsitaṃ jānanti. ²³ Bā Sār avassāṃ.

tumhākaṃ ruciya¹ nemīti² ubho pi kācaṃ³ āropetvā rājakulaṃ
gantvā rañño dassetvā raññā puttḥo yathābhūtaṃ ārocesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

40. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā kammanā upapādayi,
5 khippam antepuraṃ gantvā rañño haṃse adassayi
abaddhe pakatibhūte kāce³ ubhayato ṭhite. 40.
41. Dhataratṭhā⁴ mahārāja haṃsādhipatino ime,
ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro⁴. 41.
42. Kathaṃ pan' ime vihaḡā⁶ tava hatthattham' āgatā,
10 kathaṃ luddo mahantānaṃ issare-m-idha-m-ajjhaḡā⁶. 42.
43. Vihitā sant' ime pāsā⁹ pallalesu janādhipa
yaṃ yadā yatanaṃ maññe dijjānaṃ pāṇarodhanaṃ. 43.
44. Tādisaṃ pāsam āsajja haṃsarājā abajjhatha,
taṃ abaddho upāsīno mamāyaṃ ajjhabhāsatha : 44.
- 15 45. Sudukkaraṃ anariyehi dahate bhāvaṃ uttamaṃ
bhattur atthe¹⁰ parakkanto dhamme yutto vihaḡamo. 45.
46. Attan' āyaṃ cajitvāna jīvitam jīvitāraho
anutthunanto āsīno bhattu yācittha jīvitam. 46.
47. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam¹¹ ahaṃ ajjhaḡam,
20 tato taṃ pāmuñcim pāsā anuññāsim sukkena ca. 47.
48. So patīto pamuttana bhattunā bhattuḡāravo
ajjhabhāsatha vakkaḡo vācam kaṇṇasukkhaṃ bhaṇam. 48.
49. Evaṃ luddaka nandassu saha sabbehi nātibhi
yathāham ajja nandāmi muttam disvā dijjādhipam. 49.
- 25 50. Ehi¹² taṃ anusikkhāmi yathā tvam api lacchase
lābham yathāyaṃ dhataratṭho pāpaṃ kiñci na dakkhati¹³. 50.
51. Khippam antepuraṃ gantvā rañño dassehi no ubho
abaddhe pakatibhūte kāce¹⁴ ubhayato ṭhite. 51.
52. Dhataratṭhā¹⁵ mahārāja haṃsādhipatino ime,
30 ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro. 52.
53. Asaṃsayam imaṃ disvā haṃsarājaṃ narādhipo
patīto sumano vitto¹⁶ bahum dassati te dhanam. 53.

¹ Bā ruceyā. ² Bā Sār kājaṃ. ³ Bā kāje, Sār kājaṃ. ⁴ Bā -o, Sār -a.
⁵ Sār adds taṃ sutvā rājā āha. ⁶ Bā Sār vihaḡā. ⁷ Sār hatthatṭham. ⁸
Bā Sār -re idha a-. ⁹ Sār haṃsā. ¹⁰ Bā Sār atṭhe. ¹¹ Cks pā-. ¹² Cks
add ca. ¹³ Sār rakkhati. ¹⁴ Bā Sār kāje. ¹⁵ Cks Sār -o. ¹⁶ Cks citto.

54. Evam etassa vacanā ānītā 'me ubho mayā,
etth' eva hi ime assu ubho anumatā mayā. 54.
55. So 'yaṃ evaṃgato pakkhī dijo paramadhammiko,
mādisassa hi luddassa janayeyyātha maddavaṃ. 55.
56. Upāyanaṃ hi¹ te deva nāṇaṃ passaṃi edisaṃ
sabbasākunaḱagāme², taṃ passa manujādhipa' ti. 56.

Ta. kammanā⁸ upapādayīti yaṃ so avaca taṃ karonto kāyakammena
sappādesi, gantvā ti haṃsarājena nisinnakākaḱoṭṭiṃ⁴ uccataraṃ senāpatinā⁵
nisinnakākoṭṭiṃ⁴ thokaṃ nīcaṃ katvā ubho pi⁶ ukkhipitvā⁷ haṃsarājā ca senā-
pati ca rājānaṃ passituaṃ gacchanti ussaratha ussarathā 'ti janaṃ ussārento
evarūpā⁸ sobhagappattā suvaṇṇavannaḱaṃsarājāno⁹ na diṭṭhapubbā ti¹⁰ ma-
nussesu pasasantesu¹¹ khippam antepuraṃ gantvā, adassayīti haṃsa-
rajāno tumhe daṭṭhuma āgatā ti raṇṇo ārocāpetvā tena tuṭṭhacittena āgacchantū¹²
'ti pakkosāpīte¹³ atiharitvā dassayi¹⁴, hatthathan¹⁵ ti hatthe atthaṃ¹⁶
pattan ti vuttaṃ hoti, mahantānaṃ ti yasamahantaṃ pattānaṃ suvaṇṇa-
vaṇṇaṇaṃ dhatarāḱhaḱaṃsānaṃ issare¹⁷ sāmino kathaṃ tvaṃ luddo hutvā
adhigato ti pucchati, isseramidhamajjhagatā¹⁸ ti pi pāṭho, etesaṃ issariyaṃ
tvaṃ¹⁹ kathaṃ ajjhaḱā ti a., vihitā ti yojitā, yaṃ yadā yatanāṃ maññe
ti mahārāja yaṃ yaṃ samosaraṇaṭṭhānaṃ diḱānaṃ pāṇarodhanaṃ jīvitakka-
yakaraṃ maññāmi ta. ta. mayā pallalesu pāsā vihitā, tādisaṃ ti mānusiya²⁰
sare tathāvidhaṃ pāṇarodhanaṃ mayā vihitāṃ pāsāṃ, tan ti taṃ etaṃ ta.
baddhaṃ, upāsīno ti attano jīvitaṃ agaṇetvā upagantvā nisinno, mamāyaṇ
ti maṃ ayaṃ senāpati abhāsatha²¹, mayā saddhimaṃ kathesi, sudukkarāṃ ti
tasmiṃ khaṇe esa ambhādisēhi anariyēhi sudukkaraṃ akāsi, kiṃ²² tan ti dahate
bhāvamuttamaṃ ti attano uttamaṃ ajjhāsayaṃ dahati vidahi pakāsaya²³,
attanāyaṇ ti attano ayaṃ, anutthunanto ti bhattu guṇe vaṇṇento tassa
jīvitaṃ²⁴ maṃ yāci, tassā 'ti tassa tathā²⁵ yācantassa, sukkena cā 'ti yathā-
sukhaṃ Cītrakūṭṭaṃ²⁶ gantvā nātisaṃghaṃ passaṭhā 'ti ca anujāniṃ, etthevā
'ti mayā pana ime dve ettha²⁷ Mānusiyaṃ sare yeva Cīttakūṭṭagamanāya anu-
matā ahesuṃ, evaṃgato ti sattuhatthagato, janayeyyātha maddavaṃ ti
attani mettacittaṃ jaṇesi, upāyanaṃ²⁸ ti paṇṇākāraṃ, sabbasākunaḱa-

¹ Bā upayānaṇca, Sār upayanaṇca, Cks upāsanaṃ hi. ² Cks sabbe - - kagāme.

³ Bā Sār -unā. ⁴ Bā -kājā-, Sār -kāpaṇkoṭṭiṃ. ⁵ Bā Sār -ti. ⁶ Bā Sār pi te.

⁷ Sār pa-. ⁸ Bā Sār add nāma. ⁹ Sār -pāh-. ¹⁰ Bā Sār add muduhadayaṇa.

¹¹ Bā Sār hisampattesu. ¹² Bā Sār -atū. ¹³ Bā Sār -to. ¹⁴ Cks dassasi,

Bā Sār dassesi. ¹⁵ Cks hatthapattana, Bā hatthatan, Sār hatthattāṭṭha. ¹⁶

Bā Sār hatthesu āgataṃ. ¹⁷ Bā Sār -ra. ¹⁸ Bā Sār issara - - gā. ¹⁹ Cks omit

tvaṃ. ²⁰ Bā mānusiya, Sār manussiya. ²¹ Bā Sār ajjhabh-. ²² Sār ka,

Bā omits kiṃtanti. ²³ Bā -hati - - seti. ²⁴ Bā Sār add muñcā ti. ²⁵ Cks

ṭassetassa yathā. ²⁶ Bā Sār citta-. ²⁷ Cks ete in the place of dve ettha. ²⁸

Ck upāyaṇ, Bā Sār upāyanaṇ.

gāme ti sabbasmim pi sākuṇikagāme ahaṃ aññaṃ tava evarūpaṃ kenaci
sākuṇikena ābhatapubbaṃ upāyanaṃ¹ na passāmi, taṃ passa 'ti taṃ mayā
ābhaṭaṃ upāyanaṃ¹ passa manujādhīpā 'ti.

Evam so tthitako va Sumukhassa guṇe kathesi. Tato
5 rājā haṃsarañño mahārahaṃ āsanam Sumukhassa ca suvaṇṇa-
bhaddapīṭhakaṃ dāpetvā tesam ta. nisinnānaṃ suvaṇṇabhā-
janehi lājamadhuphāṇitādīni² dāpetvā niṭṭhite pana³ bhojanakicce
añjalim paggayha M-aṃ dhammakathaṃ yācitvā suvaṇṇapīṭhe
nisīdi. So tena yācito paṭisanthāraṃ tāva akāsi.

10 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

57. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ pīṭhe sovaṇṇaye subhe
ajjhabhāsatha vakkaṅgo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 57.

58. Kacci⁴ nu bhoto kusalaṃ, kacci⁴ bhoto anāmayāṃ,
kacci⁴ raṭṭhaṃ idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁵. 58.

15 59. Kusalaṃ c' eva me haṃsa, atho haṃsa anāmayāṃ,
atho raṭṭhaṃ idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁶. 59.

60. Kacci⁴ bhoto amaccesu doso koci na vijjati,
kaccin⁴ nu te tav' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam⁷. 60.

61. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
20 atho p' ime mam' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam⁸. 61.

62. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava-cchandasānugā⁹. 62.

63. Atho pi me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā mama-cchandasānugā ti. 63.

25 Ta. rājānaṃ ti Sakuṇarājānaṃ¹⁰, vakkaṅgo ti haṃsarājā, dhammena-
manusissatīti¹¹ dhammena anusissati¹², doso ti aparādhō, tavatthesū
'ti uppannesu tava yuddhādīsū atthesu, nāvakaṃkhantīti uraṃ¹³ datvā
paricejjantā kacci⁴ attano jīvitam na patthenti jīvitam cajitvā tav' ev' atthaṃ karonti,
sādīsīti samajātikā, assavā ti vacanaṃ¹⁴ sampañcchikā, puttarūpayasū-

¹ Bā Sār upāyanaṃ. ² Ck -pāṇiyādini, Cs -pāṇiyādini, Bā -pāṇitādini, Sār -pāṇitādini, B -phāṇitā-. ³ Cks pāna. ⁴ Bā kiñci. ⁵ Bā -ssāsisi, Sār -ssasīti, adding rājā āha. ⁶ Bā -sāsahanti, Sār -ssissahanti, adding m. āha. ⁷ Sār jiviteti, adding rājā āha. ⁸ Sār -tanti, adding m. āha. ⁹ Sār -gāti rājāha. ¹⁰ Cks sakupa-, Bā Sār sāgalarā-. ¹¹ Cks -sīti, Bā -ssāsasīti, Sār -sāsasīti. ¹² Cks -sāsissati, Bā -sāsati, wanting in Sār. ¹³ Ck udaraṃ, Cs upadaraṃ. ¹⁴ Bā Sār -na.

petā ti puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā, tavacchandavasānugā ti kacci¹ tav' ev' ajjhāsayaṃ tava vasaṃ anuvattati na attano cittavasēnāvattatī² puochati.

Evam B-ena paṭisanthāre kate puna rājā tena saddhiṃ kathento ā.:

64. Bhavan tu kacci³ nu mahāsattuhatthathataṃ⁴ gato⁵
dukkham āpajji vipulaṃ tasmiṃ paṭhamamāpade. 64.
65. Kacci¹ yan n' āpatitvāna daṇḍena samapothayi⁶,
evam etesaṃ jammānaṃ pākatikaṃ bhavati tāvade⁷. 65.
66. Khemam āsi mahārāja evam āpadi saṃsati⁸
na cāyaṃ kiñci-r-asmāsu sattū va samapajjatha. 66.
67. Paccakampittha nesādo, pubbe va ajjhabhāsatha,
tadāyaṃ Sumukho yeva paṇḍito paccabhāsatha⁹. 67.
68. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam ayam ajjhagā,
tato maṃ pāmuñci pāsā anuññāsi sukhena ca. 68.
69. Idam pi¹⁰ Sumukhen' eva etadatthāya cintitaṃ
bhoto sakāse āgamaṇaṃ etassa dhanam¹¹ icchatā¹². 69.
70. Svāgataṃ c' ev' idaṃ bhavataṃ patito¹³ c' asmi dassanā,
eso api¹⁴ bahuṃ vittaṃ¹⁵ labhataṃ yāvat' icchīti¹⁶. 70.

Ta. mahāsattuhatthathataṃ gato¹⁷ ti mahantassa sattuno hat-
thathataṃ¹⁸ gato, āpatitvānā 'ti upadhāvitvā, pākatikaṃ ti pakatikaṃ,
ayam eva vā pāṭho, i. v. h. etesaṃ hi jammānaṃ tāvad eva evam pakatikaṃ
hoti sakūpe daṇḍena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā¹⁹ va dhanam²⁰ labhantīti²¹,
kiñci-rasmāsu 'ti kiñci ambesu²², sattū vā 'ti sattū viya, paccakampitthā
'ti mahārāja esa amhe disvā baddhā²³ ti saññāya thokaṃ osakkitha²⁴, pubbe
vā 'ti ayam eva paṭhamam²⁵ ajjhabhāsi, tadā ti tasmiṃ kāle, etadatthāyā
'ti etassa nesādaputtassa atthāya cintitaṃ, dhanamicchatā ti etassa dhanam

¹ Bā kiñci. ² Bā Sār -na-. ³ Ck bhavannu-, Bā bhavantaṃ kiñci, B^s bhaga-
vantaṃ-, Sār bhavanto-. ⁴ Cks -kaṃ, Sār habbattha. ⁵ Cks -ā. ⁶ Cks -ṭhayi.
⁷ read: pakati hoti - -? Sār -evā ti hamsarājā āna. ⁸ so Cks; Bā evamāpari-
yāsati, Sār evamāriyāsati. ⁹ Sār ajjha-. ¹⁰ Bā Sār idaṃca. ¹¹ Cks vitt-. ¹²
Cks -akā, Sār -tāti rājā āha. ¹³ Ck panito, C^s piṇito, Bā Sār patito. ¹⁴
Bā Sār cāpi. ¹⁵ B^s Sār cittaṃ. ¹⁶ Bā Sār yāvadi-. ¹⁷ Bā -kaṃgato, Sār
hatthathagatā. ¹⁸ Bā hattattha, B^s hatthatham, Sār hattattha. ¹⁹ Bā Sār
pāpento. ²⁰ Bā vettanaṃ, B^s Sār vetanaṃ. ²¹ Bā labhati, Sār labhissati. ²²
Sār adda idaṃ vuttaṃ hoti ete saba. ²³ Bā bandhana, Sār bandhā. ²⁴ Bā
osakkatha, Sār usakkitha. ²⁵ Cks vā pāṭho maṃ.

icchantena tena tava santikaṃ ambhakaṃ āgamanam¹ cintitaṃ, svāgataṃ
cevidan² ti mā bhonto cintayantu bhavataṃ idaṃ idhāgamanam svāgataṃ eva,
labhatan ti labhatu.

Evañ ca pana vatvā rājā aññataram amaccaṃ oloketvā
5 „kiṃ karomi devā“³ ti vutte „imaṃ nesādaṃ kappitakesa-
massuṃ nahātānulittaṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ kāretvā
ānehīti“ vatvā tena tathā katvā añtassa tassa saṃvacchare⁴
satasahassasutthānakaṃ⁵ gāmaṃ dve vithiyo⁶ gahetvā thitaṃ⁷
gehaṃ rathavaram⁸ aññaṃ ca bahum hiraññasuvaṇṇam adāsi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto Satthā:

71. Santappayitvā nesādaṃ bhogehi manujādhipo
ajjhabhāsatha vakkaṅgam vācam kaṇṇasukhaṃ bhaṇan ti g. ā. 71.

Atha M. rañño dh. d. So dhammakathaṃ sutvā tuṭṭha-
hadayo „dhammakathikassa sakkāraṃ karissāmiti“ setacchattaṃ
15 datvā r. paṭicchāpento ā.:

72. Yaṃ khalu dhammam ādhīnaṃ⁹ vaso⁹ vattati kiñcanaṃ¹⁰
sabb' atth' issariyaṃ bhavataṃ pasāsatha yad icchatha. 72.

73. Dānatthaṃ upabhotthum vā yaṃ c' aññaṃ upakappati
etaṃ dadāmi vo vittaṃ issaraṃ vissajjāmi vo ti āha. 73.

20 Ta. vaso vattatīti yattha ca mama vaso¹¹ vattati, kiñcanaṃ¹² ti
appamattakam pi, sabbatthissariyaṃ ti sabbam bhavataṃ yeva issariyaṃ
atthu, yaṃ caññaṃ upakappatīti puññakammatāya¹³ dānatthaṃ vā chattaṃ
ussāpetvā r. eva upabhotthum vā yaṃ vā aññaṃ tumhākaṃ ruccati taṃ karotha,
etaṃ¹⁴ dadāmi vo vittaṃ, saddhīm setacchattena mama santakaissariyaṃ
25 vissajjāmiti.

Atha M. rañña dinnam setacchattaṃ puna¹⁵ tass' eva
adāsi. Rājāpi cintesi: „hamsarañña tāva me dhammakathā
sutā, luddaputtana paṇa ayaṃ Sumukho madhurakatho ti

¹ Sār ga-. ² Sār -tantevi-. ³ Bā repeats saṃ-. ⁴ Bā Sār add katvā. ⁵
Bā itthiyo. ⁶ so Cks; Bā tamamahantaṃ, Sār mahantaṃ. ⁷ Bā Sār -rañña. ⁸
so Cs; Ck -dīnaṃ, Bā -dhinaṃ, Sār -pākinaṃ. ⁹ so all four MSS. for vase?
¹⁰ Bā Sār kiñci-. ¹¹ Cks vā-. ¹² all three MSS. kiñci-. ¹³ Bā Sār -kāmatāya.
¹⁴ Cks evaṃ. ¹⁵ Sār pana.

ativiya vaṇṇito, imassāpi dhammakathaṃ sossāmīti“ so tena saddhiṃ sallapanto anantaraṃ g. ā.:

74. Yathā ca my-āyaṃ Sumukho ajjhabhāseyya¹ paṇḍito
kāmasā² buddhisampanno tam my-āssa paramappiyaṃ ti. 74.

Ta. yathā ti yadi³ i. v. h.: yadi ca me āyaṃ Sumukho paṇḍito buddhi- 5
sampanno kāmasā¹ attano ruciya ajjhabhāseyya tam me paramappiyaṃ assā 'ti.

Tato Sumukho āha:

75. Ahaṃ khalu mahārāja nāgarājā-r-iv' antaraṃ
pativattuṃ na sakkomi, na me so vinayo siyā. 75.
76. Amhākam eva⁴ yo seṭṭho tvaṃ ca uttamasattavo 10
bhūmipālo manussindo pūjā⁵ bahūhi hetubhi. 76.
77. Tesāṃ ubbinnāṃ bhaṇataṃ vattamāne vinicchaye
nāntaraṃ pativattabbaṃ pessenā manujādhipā 'ti. 77.

Ta nāgarājārivantaraṃ ti selāyabbhantaṃ pavittḥo nāgarajā viya,
pativattun ti tumhākaṃ dvinnāṃ antare vattuṃ na sakkomi, na meso ti 15
sace vadeyyaṃ¹ na me so vinayo bhaveyya, amhākaṃ cevā 'ti⁶ channavuttiya⁷
haṃsasahassānaṃ, uttamo sattavo ti uttamasatto, pūjā⁵ ti ubho tumhe
mayhaṃ bahūhi kāraṇehi pūjārahā c' eva paṃsārahā ca, pessenā⁸ 'ti pessa-
vacanakarena⁹ sevakena.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhahadayo jāto¹⁰, nesāda- 20
putto vaṇṇesi¹¹ „aṇṇena tumhādisena madhuradhammakathi-
kena nāma na bhavitabban“ ti vatvā ā.:

78. Dhammena kira nesādo¹²: paṇḍito aṇḍajo iti,
na h' eva akatattassa nayo¹³ etādiso siyā ti. 78.
79. Evaṃ aggapakatimā evaṃ uttamasattavo 25
yāvat' atthi mayā diṭṭhā nāṇṇāṃ passāmi edisaṃ¹⁴. 79.
80. Tuṭṭho 'smi vo pakatiyā vākyena madhurena ca,
eso cāpi mama chando: ciraṃ paṣṣeyya vo ubho ti. 80.

¹ so all four MSS. ² Cks -yā. ³ Cks yad, Sār omits yadi. ⁴ C^s Bā Sār
-kañceva. ⁵ so all four MSS. for pūjā? ⁶ Bā Sār add amhākañceva. ⁷
Bā Sār -ti. ⁸ Bā peyenā. ⁹ Bā veyyāvaccakarena, Sār veyyāvaccakāraṇena,
C^s pissanavacanakarena. ¹⁰ C^s ṭhānetuṃ, C^s ṭhātuṃ. ¹¹ Bā Sār -ti. ¹² Cks
te saddo. ¹³ Cks naso. ¹⁴ Sār ī-.

Ta. dhammenā 'ti sabbhāvena kāraṇena, akatattassā 'ti asampādita-
attabhāvassa mittadubbhissa¹, nayo ti paññā, aggapakatimā ti aggasabbhāvo,
uttamattavo ti uttamasatto, yāvatatthi yavatā mayā dīṭṭhā nāma atthi,
nāññān ti tasmiṃ mayā dīṭṭhatthāne aññaṃ evarūpaṃ na passāmi, tuṭṭho
5 smi² vo pakatiyā ti samma haṃsarāja ahaṃ pakatiyā paṭhamam eva tum-
hākaṃ dassanena tuṭṭho, vākyenā 'ti idāni³ vo madhuravacanena tuṭṭho smi,
ciraṃ passeyya vo ti icc-eva vasāpetvā muhuttam pi avippavasanto ciraṃ
tume passeyyan ti esa me chando ti vadati.

Tato M. rājānaṃ pasamsanto āha:

- 10 81. Yaṃ kiñci⁴ parame mitte katar⁵ asmāsu taṃ tayā,
pattā nissamsayaṃ ty-āmbā bhattir asmāsu yā tava. 81.
82. Aduṇ ca nūna sumahā nātisaṃghassa-m-antaraṃ,
adassanena amhākaṃ dukkhaṃ bahūsu pakkhisu. 82.
83. Tesāṃ sokavighātāya tayā anumatā mayāṃ
15 taṃ padakkhiṇato katvā nāti⁶ passem' arindama⁶. 83.
84. Addhāhaṃ vipulaṃ pītiṃ bhavataṃ vindāmi dassanā,
eso cāpi⁷ mahā attho nātivissāsana⁸ siyā ti. 84.

Ta. katarasmisū 'ti katarā⁸ amhesu, pattā nissamsayaṃ tyamhā
ti mayāṃ nissamsayena tayā pattā yeva, bhattirasmāsu yā tavā 'ti yā tava
20 amhesu bhatti tāya bhattiyā mayāṃ tayā asamsayena pattā yeva, na ca vip-
pavuttā vippavutthāpi sahaṃsino yeva nāma mayāṃ ti dīpeti, aduṇ ca nūna
sumahā ti etaṃ ca ekamsen' eva sumahantaṃ, nātisaṃghassamantaraṃ
ti amhehi dvīhi janehi rahitassa mama nātisaṃghassa antaraṃ chiddaṃ, asmā-
kan ti amhākaṃ dvinnāṃ adassanena bahūsu pakkhisu dukkhaṃ uppannaṃ,
25 passemarindamā 'ti⁹ passeyyāma arindama, bhavataṃ ti bhoṭo dassanena,
eso cāpi¹⁰ mahā attho ti yā esā¹¹ nātisaṃghasamkhātā¹² nātivissāsana⁸
siyā eso cāpi¹⁰ mahanto attho.

Evam vutte rājā tesāṃ gamanaṃ anujāni¹³. M. pi rañño
pañcavidhe dussile ādīnavaṃ sile ca ānissamsaṃ kathetvā¹⁴
30 „imaṃ sīlaṃ rakkha¹⁵, dhammena r. kārehi¹⁶, catūhi saṃ-
gahavatthūhi janāṃ¹⁷ saṃgaṇhā“ ti ovaḍitvā Cittakūṭaṃ agamāsi.

¹ Bā Sār -assa. ² all three MSS. smiṃ. ³ Bā Sār add pana. ⁴ Cks kicca.
⁵ so all four MSS. ⁶ all four MSS. nāti, Bā Sār -muriṇ-. ⁷ Bā vāhi, Sār
vāpi. ⁸ Sār katarāṃ. ⁹ Bā Sār -muriṇ-. ¹⁰ Bā Sār vāpi. ¹¹ Cks pi yam-
pisāsanaṃ. ¹² Cks nātisaṃghasam-. ¹³ Sār -nāti. ¹⁴ Sār -esi. ¹⁵ Bā Sār
rakkhatha. ¹⁶ Sār -etha, Bā -esi. ¹⁷ Sār mahārājanaṃ

Taṃ atthaṃ pakāśento Satthā āha :

85. Idaṃ vatvā dhataratṭho haṃsarājā narādhipaṃ
uttamajavamattāya¹ nātisaṃgham upāgamum. 85.
86. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
kekā ti-m-akarum² haṃsā, puthusaddo ajāyatha. 86. 5
87. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
samantā parikariṃsu aṇḍajā laddhapaccayā ti. 87.

Ta. upāgamun ti aruṇuggamanavelāyami eva madhupanādini³ pari-
bhūñjitvā raññā ca deviyā ca dvīhi suvaṇṇutālavanṭhehi⁴ ukkhipitvā gandhamā-
lādīhi katasakkārā tālavanṭhehi⁴ otaritvā rājānaṃ padakkhiṇaṃ katvā vehāsam 10
uppatitvā raññā anjaliṃ paggayha gacchatha sāmino ti vutte sīhapanjarena
nikkhamitvā⁵ uttamaṇa javena gantvā nātigaṇaṃ upāgamiṃsu⁶, parame ti
uttame, kekā ti attano sabhāvaravena kekā⁷ ti saddam akāṃsu, bhattugāravā ti
bhattari sagāravā, parikariṃsū 'ti bhattuno muttabhāvena tuṭṭhā taṃ bhattā-
raṃ samantā parivārayiṃsu, laddhapaccayā ti laddhapatitṭhā. 15

Evam parivāretvā pana te haṃsā „kathaṃ mutto si ma-
hārājā“ 'ti pucchimiṃsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvaṃ
Sakulārājā luddaputtehi⁸ katakammaṃ ca kathesi. Taṃ sutvā
tuṭṭho⁹ haṃsagaṇo „Sumukho senāpati ca rājā ca luddaputto
ca sukhitā niddukkha ciraṃ jīvantū“ 'ti thutiṃ akāsi. 20

Taṃ atthaṃ pakāśento Satthā osānagātham ā.:

88. Evaṃ mittavataṃ atthā sabbe honti padakkhiṇā
haṃsā yathā¹⁰ dhataratṭhā nātisaṃgham upāgamun ti. 88.

Ta. mittavataṃ ti kalyāṇamittasampannānaṃ, padakkhiṇā ti sukha-
nippattino vuddhiyuttā, dhataratṭhā ti haṃsarājā¹¹ Sumukho raññā c' eva 25
luddaputtana cā 'ti dvīhi evaṃ ubho pi te dhataratṭhā kalyāṇamittasampannā,
yathā nātisaṃgham upāgamun nātisaṃghūpagamanasaṃkhāto nesaṃ attho pa-
dakkhīṇo jāto evaṃ aññesaṃ pi mittavataṃ atthā padakkhiṇā hontīti.

¹ Bā -manvāya, Sār -mandāya, Bā -maṇāya. ² Cks -nim-. ³ Bā jālāmadhu-
pānitādini, Sār madhulājapānitādini. ⁴ Bā -tālapanṭhehi, Sār -pattehi. ⁵
Bā Sār nikkhantā. ⁶ Sār upasaṅkamimiṃsu. ⁷ Bā Sār keke. ⁸ Ck sakulārājā-,
Bā sāgalarājā-, Sār sāgalarāñña ca luddakena ca. ⁹ Sār -ā. ¹⁰ Cks add pi.
¹¹ so Bā; Cks add sumukhādīhi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Anando mam' atthāya jīvitam pariccajīti“ vatvā j. s.: „Tadā nesādo¹ Channo² ahosi, rāja³ Sāriputto, Sumukho Anando⁴, navutihaṃsasahassā⁵ Buddha-parisā, haṃsarājā aham evā“ 'ti. Cullaḥaṃsajātakaṃ⁶.

5

2. Mahāhaṃsajātaka.

Ete haṃsā pakkamantīti. Idam S. Veḷuvane v. therassa⁷ jīvitapariścāgam eva ā. k. Vatthum vuttasadisam eva, idha pana S. atītam āharanto idam āhari:

- A. Bārāṇasīyaṃ Seyyassa⁸ nāma Bārāṇasirañño Khemā
 10 nāma aggamahesī ahosi. Tadā B. navutihaṃsasahassaparivuto
 Cittakūṭe vihāsi. Ath' ekadivasaṃ Khemā devī paccūsa-
 samaye supinakaṃ⁹ addasa: suvaṇṇavaṇṇahaṃsā āgantvā rāja-
 pallamaṃke nisīditvā madhurassarena¹⁰ dhammakathaṃ kathe-
 sum, deviyā¹¹ sādhu-kāraṃ datvā dh. supantiyā¹² dhamma-
 15 savanena attitāya eva ratti vibhāyi¹³, haṃsā dhammakathaṃ
 kathetvā sīhapañjarena nikkhamitvā agamaṃsu, sā vegen'
 utthāya „palāyamāne haṃse gaṇhatha gaṇhathā“ 'ti vatvā
 hatthaṃ pasārentī yeva pabujjhi. Tassā kathaṃ sutvā pari-
 cārikāyo „kuhiṃ haṃsā“ ti thokaṃ avahasīmsu, sā tasmiṃ
 20 khaṇe supinakabhāvaṃ¹⁴ ñatvā cintesi: „aham abhūtaṃ na
 passāmi, addhā imasmiṃ loke suvaṇṇahaṃsā bhavissanti, sace
 kho pana 'suvaṇṇahaṃsānaṃ dh. sotukāṃ' amhīti' rājānaṃ
 vakkhāmi 'amhehi suvaṇṇahaṃsā nāma na diṭṭhapubbā, haṃ-
 sānaṃ ca kathā nāma abhūtā yevā' 'ti vatvā nirussukko¹⁵
 25 bhavissati 'dohaḷo' ti vutte pana kenaci¹⁶ upāyena pariyesissati,
 evaṃ me manoratho, ijjhissatīti“ sā gilānālayaṃ dassetvā

¹ Sār suddho. ² Sār channatthero. ³ Sār sāgalo rājā. ⁴ Sār sumukhasenāpati
 ca ānandatthero ahosi ca. ⁵ Bās Sār chana-. ⁶ Sār -sā dhatarattho pana
 lokapātho evaṃ haretha jātakaṃ ti itī jātakatthakathā asitini. 2. Su. = Sumukho.
⁷ Bās ānandattherassa. ⁸ Bās saṃyamassa. ⁹ Bās -naṃ. ¹⁰ Bā -saddena. ¹¹
 Ck -viṃ, Cs -vīyaṃ, Bā -vīyā. ¹² Cks -tisā. ¹³ Cks vihāyi. ¹⁴ Bā supinabh-.
¹⁵ Cks nirussako. ¹⁶ Bā yena ke-.

paricārikānaṃ saññaṃ katvā nipajji. Rājā rājāsane nisinno tassā dassanavelāya taṃ adisvā „kahaṃ Khemā devīti“ pucchitvā¹ „gilānā“ ti sutvā tassā santikaṃ gantvā sayanekadesa nisīditvā piṭṭhiyaṃ parimajjanto „aphāsukan“ ti pucchi. „Deva, aphāsukaṃ n’ atthi, dohaḷo pana me uppanno“ ti. „Bhaṇa² 5
devi yaṃ icchasi, sīghaṃ te upanāmessāmīti“. „Mahārāja aham ekassa suvaṇṇahaṃsassa setacchatte³ rājapallāṃke nisinnassa gandhamālādīhi pūjaṃ katvā sādhu-kāraṃ dadamānā⁴ dhammakathaṃ sotuṃ icchāmi, sace labhāmi ice-etaṃ kusalaṃ noce jīvitaṃ me n’ atthīti“. Atha naṃ rājā „sace manussaloke atthi labhissasi, mā cintayīti“ assāsetvā sirigabbhā⁵ nikkhamma amaccehi saddhiṃ mantesi: „hambho⁶, Khemā devī ‘suvaṇṇahaṃsassa dhammakathaṃ sotuṃ labhantī jīviṃsāmi, alabhantiyā me jīvitaṃ n’ atthīti’ vadati, atthi nu kho suvaṇṇavaṇṇahaṃsā“ ti. „Deva amhehi n’ eva diṭṭhapubbā na 15
sutapubbā“ ti. „Ke pana jāneyyū“ ti. „Brāhmaṇā devā“ ti. Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā⁷ pucchi: „honti nu kho ācariyasuvaṇṇahaṃsā⁸“ ti. „Āma mahārāja amhākaṃ ‘macchā kakkāṭakā kacchapā migā morā haṃsā ti ete tiracchānagatā suvaṇṇavaṇṇā⁹ hontīti’ āgataṃ¹⁰, ‘ta. dhataratṭhakulahaṃsā¹¹ 20
nāma paṇḍitā nāṇasampannā’ iti manussehi saddhiṃ satta suvaṇṇavaṇṇā hontīti“. Rājā attamano hutvā „kahan nu kho ācariyadhataratṭhahaṃsā vasantīti“ pucchitvā „na jānāma mahārājā“ ti. Atha „ke jānissantīti“ „luddaputtā“ ti vutte sabbe attano vijite luddake sannipādetvā¹² pucchi: „tātā¹³ suvaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakule¹³ haṃsā nāma kahaṃ vasantīti“. Ath’ eko luddo „Himavante kira deva Cittakūṭapabbate ti¹⁴ kulaparamparāya kathentīti“ ā. „Jānāsi pana tesaṃ gahaṇupāyan“ ti. „Na jānāmi devā“ ti. So brāhmaṇapaṇḍite

¹ Bds pucchi. ² Bā tena hi bha-. ³ Bā samussitase-. ⁴ Bā -naṃ. ⁵ Bā -ato. ⁶ Bā am-. ⁷ Bā adds sakkāraṃ katvā. ⁸ Bā -yā-. ⁹ Cks suvaṇṇā. ¹⁰ Cks āha-. Bā āgatā. ¹¹ Cks dhataratṭhahaṃsakuḷā. ¹² Bā -tāpetvā. ¹³ Bā -a. ¹⁴ Bā adds no.

pakkosāpetvā Cittakūṭe suvaṇṇaḥamsānaṃ atthibhāvaṃ āro-
 cetvā „jānātha nu kho tesaṃ gahaṇūpāyaṃ“ ti pucchi. „Mahā-
 rāja, kin tehi gantvā gahitehi, upāyena nagarasamīpaṃ ānetvā
 gahessāmā“¹ ti. „Ko pana upāyo“ ti. „Mahārāja nagarato
 5 uttarena¹ tigāvutappamāṇaṃ khemaṃ² nāma saraṃ khanāpetvā³
 udakassa pūretvā nānādhāṇṇāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasaṇ-
 channaṃ⁴ kāretvā ekaṃ paṇḍitaṃ⁵ nesādaṃ paṭicchāpetvā
 manussānaṃ upagantum adatvā catūsu kaṇṇesu ṭhitehi⁶ abhayaṃ
 vatvā ghosāpetha, taṃ sutvā⁷ nānāsakuṇā⁸ otarissanti, te pi
 10 haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā āga-
 chissanti, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyāthā“ ti.
 Taṃ sutvā rājā tehi vuttappadesehi⁹ vuttappakāraṃ saraṃ kā-
 retvā¹⁰ chekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā tassa saḥassaṃ dāpetvā
 „tvaṃ ito paṭṭhāya attano kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ
 15 posessāmi, tvaṃ appamatto khemaṃ saraṃ rakkhanto manusse
 paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghosāpetvā āgatā-
 gatasakuṇe¹¹ mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇaḥamsesu āgatesu
 mahantaṃ sakkāraṃ labhissasīti“ taṃ samassāsetvā khemaṃ
 saraṃ paṭicchāpesi. So tato paṭṭhāya rañña vuttanāyena¹² eva
 20 ta. paṭipajji¹², „khemaṃ saraṃ rakkhatīti“ c’ assa Khemane-
 sādo tv-eva¹³ nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya nānappakārā
 sakunā otarīmsu, „khemaṃ nibbhayaṃ saraṃ“ ti paramparā-
 ghosena nānāḥamsā āgamīmsu: paṭhamāṃ tāva tiṇaḥamsā
 āgamīmsu¹⁴, tesaṃ ghosena paṇḍuḥamsā¹⁵, tesaṃ gh. mano-
 25 silāḥamsā¹⁶, tesaṃ gh. setaḥamsā¹⁵, tesaṃ gh. pākāḥamsā¹⁵.
 Tesu āgatesu Khemako rañño ārocesi: „deva pañcavaṇṇa-
 ḥamsā āgantvā sare gocaraṃ gocaraṃ gaṇhanti, pākāḥam-
 sānaṃ āgatattā idāni¹⁷ katipāhena suvaṇṇaḥamsā āgamissanti,

¹ Bds avidūrena. ² Ck tigāvutamatte tigāvutappamāna-, Bđ tigāvuttamatte tigā-
 vutappamāṇaṃ-. ³ Bđ kārapetvā. ⁴ Cks -ā. ⁵ Bđ -a. ⁶ Cks hi. ⁷ Cks
 omit taṃ sutvā. ⁸ Bđ adds dasadisā. ⁹ Bđ -se. ¹⁰ Bđ kārapetvā. ¹¹ Bđ
 -tesa-. ¹² Bđ paṭijaggi. ¹³ Bđ tevassa. ¹⁴ Bđ -amsu. ¹⁵ Bđ adds āgamīmsu.
¹⁶ Cks -lā vaṇṇā, Bđ adds āgamīmsu.

mā cintayittha devā¹ 'ti. Tam sutvā rājā² „aññena ta. na
gantabbam, yo gacchissati³ hatthapādacchedaṇ ca gharavilopaṇ
ca pāpuṇissatīti⁴“ nagare bheriṇ carāpesi, tato patthāya ta.
koci na gacchati. Cittakūṭassa pana avidūre Kañcanaguhāya
pākahamsā vasanti, te mahabbalā, dhataratthakulena saddhiṃ⁵
tesam⁶ sarīravanno ca viseso, pākahamsarañño pana dhītā
ṣvaṇṇavaṇṇā ahosi, so tam „dhataratthamahissarassa anu-
rūpā⁷“ ti tassa pādapariṇāmaṇ katvā pesesi, sā tassa piyā
ahosi manāpā, ten' eva kāraṇena tāni dve hamsakulāni añña-
maññaṇ viṇṇāsi kani jātāni. Ath' ekadivasam B-assa parivāra-
hamsā pākahamse pucchimsu: „tumhe ime divase⁸ kham
gocaram gaṇhathā⁹“ 'ti. „Mayam Bā-ito avidūre khemasare
g. gaṇhāma, tumhe pana kuhiṇ āhiṇḍatha¹⁰“, „asukam nāmā¹¹“
'ti vutte „kasmā khemaṇ saram na gacchatha¹²“, so hi saro
ramaṇiyo nānāsakunāsamaṇiṇo pañcavaṇṇapadumasañchanno¹³
nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito¹⁴
catūsu kaṇṇesu niccappavattaabhayaghosano, koci naṇ¹⁵ upa-
samkamitum samattho nāma n' atthi pag¹⁶eva aññaṇ upadda-
vaṇ katum, evarūpo so saro¹⁷“ ti khemaṇ saram vaṇṇayimsu.
Te tesam¹⁸ vacanam sutvā „Bārāṇasissamīpe kira evarūpo khemo¹⁹
nāma saro atthi, pākahamsā ta. gantvā g. gaṇhanti, tumhe pi
dhataratthamahissarassa ārocetha, sace²⁰ anujānāti mayam pi
ta. gantvā g. gaṇheyyāmā²¹“ 'ti Sumukhassa kathesum, Su.
rañño ārocesi, so cintesi: „manussā nāma bahumāyā²² upāya-
kusalā, bhavitabbam ettha kāraṇena, ettakam kalam esa²³ saro²⁴
n' atthi, idāni amhākam gahaṇatthāya kato bhavissatīti²⁵“ so
Su-am ā.: „mā te ta. gamanam ruccatu²⁶, na so saro tehi
sudhammatāya kato, amhākam gahaṇattham kato, manussā
nāma²⁷ kharamantā upāyakusalā, tumhe sake²⁸ yeva gocare

¹ Cks omit rā-. ² Bā adds tattha. ³ Cks tesam saddhiṇ. ⁴ Bā -esu divasesu.

⁵ asukam - - wanting in Cks. ⁶ Cks -rarudatikujito. ⁷ Bā omits nam. ⁸

Cks te. ⁹ Cks omit sace. ¹⁰ Bā adds kharamanto, Bs kharamantā. ¹¹ Bā eso.

¹² Bā -tha. ¹³ Bā add bahumāyā. ¹⁴ Cks omit sake.

- carathā“¹ ti. Suvannaṇaṃsaṃ „khemam saram gantukām”
amhā“² ti dutiyam pi Su-assa ārocesum, so tesam ta. gantu-
kāmatam M-assa ārocesi. Atha M. „mama nātakā maṃ”³
nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā“⁴ ti navuṭṭisahas-
5 ṇasaparivuto ta. gantvā g. gahetvā ṇasakīḷam kīḷtvā Citta-
kūṭam eva paccāgami. Khemako tesam caritvā gatakāle gantvā
tesam āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tuṭṭhacitto hutvā
„samma Khemaka ekaṃ vā dve vā ṇaso gaṇhitum vāyama”⁵,
mahantaṃ te yasam dassāmīti“⁶ vatvā paribbayaṃ datvā tam⁷
10 uyyojesi. So ta. gantvā cāṭipañjare nisīditvā ṇasānaṃ ca-
raṇaṭṭhānaṃ vīmaṃsi. B-ā nāma nilloluppacārino honti, tasmā
M. otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ⁸ sālim khādanto āga-
māsi, sesā ito c’ ito ca khādantā vicarimsu. Atha luddaputto
„ayam ṇaso nilloluppacārī, imam bandhitum vaṭṭatīti”⁹ cin-
15 tetvā punadvase ṇasesu saram anotiṇṇesu yeva cāṭipañjare
nisinno tam ṭhānaṃ gantvā avidūre pañjare¹⁰ attānaṃ paṭicchā-
detvā chiddena olokento acchi. Tasmim khaṇe M. navuṭṭi-
ṇasasahasaparivuto¹¹ hiyyo otiṇṇaṭṭhāne yeva otaritvā odhi-
yam nisīditvā khādanto pāyāsi, nesādo pañjarachiddena¹² olo-
20 kento tassa rūpaggaṇṇatam¹³ attabhāvaṃ disvā „ayam ṇaso
sakaṭappamāṇasariro”¹⁴ suvaṇṇavaṇṇo tīhi rattarājīhi gīvāya
parikkhitto, tisso rājīyo galena otaritvā udarantarena gatā,
tisso pacchābhāgena nibbijjhivā¹⁵ gatā, rattakambalasutta-
sikkāya ṭhapitakaṇṇanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ
25 raññā bhavitabbaṃ, imam eva gaṇhissāmīti”¹⁶ cintesi. Ṇasara-
jāpi bahum gocaṃ caritvā jalakīḷam kīḷtvā ṇasagaṇa-
parivuto Cittakūṭam eva agamāsi, iminā niyāmena chadvase¹⁷ g. gaṇhi.
Sattame¹⁸ dvase Khemako kāḷaassavālamayaṃ¹⁹ dāḷham mahā-
rajjum vaṭṭetvā yaṭṭhiyā pāsam katvā „sve ṇasaraājā imasmim

¹ Cks nātakānaṃ. ² Bds -atha. ³ Cks omitt tam. ⁴ Bd sampadānacārī. ⁵ Bd pañiccarena. ⁶ Bd parikkhitto. ⁷ Cks -re-. ⁸ Bds rūpasobhagga-. ⁹ Bds sakaṭa-
nābhi-. ¹⁰ so Cks; Bd nippajji-. ¹¹ Bd pañca. ¹² Bds chaṭṭhe. ¹³ Cks -vāla
dāḷham.

okāse otarissatīti“ tatvāto¹ ñatvā anto uduke yaṭṭhipāsaṃ
 oḍḍi. Punadivase haṃsarājā otaranto pādaṃ pāse pavesento yeva
 otari, ath' assa pāso pādaṃ ayapaṭṭakena bandhanto² viya
 ābandhitvā gaṇhi, so „chindissāmi naṃ“ ti vegaṃ janetvā kaḍ-
 ḍhitvā poṭhesi³, paṭhamavāre⁴ suvaṇṇavaṇṇaṃ cammaṃ chijji⁵,
 dutiyavāre kambalavaṇṇamaṃsaṃ⁶ chijji, tatiyavāre nahāruṃ
 chijji, catutthavāre paṇ' assa pādā chindeyyuṃ⁷, rañño pana
 hīnaṅgatā⁸ nāma ananucchavikā ti na vāyāmaṃ akāsi, balave-
 danā pavattiṃsu, so cintesi: „sac' āhaṃ baddharavaṃ ra-
 vissāmi ñātakā me utrastā⁹ hutvā g. agahetvā chātajjhata¹⁰ va
 palāyanta¹¹ samudde patissantīti“ so vedanaṃ adhivāsetvā
 pāsavase¹² vattetvā sālīṃ caranto¹³ viya hutvā tesāṃ yāva-
 atthaṃ caritvā haṃsakīlaṃ kīlanakāle mahantena saddena
 baddharāvaṃ ravi, taṃ sutvā haṃsā purimanayen' eva pakka-
 miṃsu. Su. pi heṭṭhavuttanayen' eva cintetvā vicinitvā tisu¹⁴
 koṭṭhāsesu M-aṃ adisvā „addhā tass' eva taṃ bhayaṃ uppan-
 naṃ“ ti nivattitvā „mā bhāyi mahārāja, ahaṃ mama jīvitaṃ
 pariccajitvā tumhe mocessāmi“ vadanto otaritvā M-aṃ assā-
 sento paṃkapiṭṭhe nisīdi. M. „navutiyā¹⁵ haṃsasahassee-
 saṃ chaḍḍetvā palātesu¹⁶ ayaṃ¹⁷ ekako va āgato, kin nu kho¹⁸
 luddaputtassa āgatakalāle maṃ chaḍḍetvā palāyissati udāhu no“
 ti vīmaṃsanavasena lohitamakkhito pāsalaṭṭhiyaṃ olambanto¹⁹
 yeva tisso gāthā abhāsi:

1. Ete haṃsā pakkamanti vakkaṅgā bhayameritā, (IV ⁴²⁴/₁₆)
 harittaca¹⁶ hemavaṇṇa¹⁷ kāmaṃ Sumukha pakkama. 89. 25
2. Ohāya maṃ ñātigaṇā ekaṃ pāsavaṃsā gataṃ
 anapekkhamānā gacchanti, kiṃ eko avahiyyasi. 90.
3. Pat' eva patataṃ seṭṭha, n' atthi¹⁸ baddhe sahāyatā,
 mā anīghāya hāpesi, kāmaṃ Sumukha pakkamā¹⁹ ti. 91.

¹ Cs Bā tatthato, Bs tattato. ² Bā kaḍḍhanto. ³ Cs peṭhesi, Bā pādesi, Bā pādesi. ⁴ Cks omit pa-. ⁵ Cs chiddi. ⁶ Bā -vaṇṇaṃ-. ⁷ so Cks for chijjeyyuṃ? Bā pādo chijjeyya. ⁸ Bs hīnaṅgaṃ. ⁹ cittuttrastā. ¹⁰ Cks pāsāṃ-. ¹¹ Bā khāḍ-. ¹² Bā -ti. ¹³ Bā palāyantesu. ¹⁴ Bā adds sumukho. ¹⁵ Bā -ento
¹⁶ Cks -ā. ¹⁷ Bā --e.

Ta. bhayameritā ti bhayena eritā bhayaṭṭitā bhayacālītā¹, tatiyapade haritī pi hemaṇ ti pi suvaṇṇass' eva nāmaṇ, so pi harittacatāya hemavaṇṇo, tena taṇ evaṇ ālapī, Sumukhā 'ti sundaramukha, anapekkhamānā ti tava² nātayo³ anolokentā⁴ nirālayā hutvā, patevā 'ti uppatāhi yeva, mā anīghāyā
5 'ti ito gantvā pattabbāya niddukkhabhāvāya viriyaṇ mā hāpesi.

Taṇ sutvā Su. „ayaṇ hamsarājā mama bhāvaṇ⁵ na jānāti, anuppiyabhāṇimitto⁶ ti maṇ sallakkhetī, sassinehabhāvaṇ⁷ assa dassessāmīti⁸“ catasso gāthā abhāsi:

4. Nāhaṇ dukkhapareto pi⁹ dhataratṭha tavaṇ¹⁰ jahe,
10 jīvitāṇ maraṇāṇ vā me tayā saddhiṇ bhavissati. 92.
5. Nāhaṇ dukkhapareto pi⁹ dhataratṭha tavaṇ¹⁰ jahe,
na maṇ anariyaśaṇyutte¹¹ kamme yojetum arahasi. 93.
6. Sakumāro sakhā ty-asmi śacitte samite ṭhito,
nāto senāpati ty-āhaṇ hamsānaṇ pavaruttama. 94.
- 15 7. Kathaṇ ahaṇ vikattissaṇ¹² nātimaṇṇhe ito gato,
taṇ hitvā patataṇ seṭṭha kiṇ te vakkhāṇ' ito gato,
idha pāṇaṇ caṇissāmi, na anariyaṇ kattum ussahe ti. 95.

Ta. nāhaṇ ti ahaṇ mahārāja kāyīkacetasikena dukkhena puṭṭho pi taṇ na jahāmi, anariyaśaṇyutte ti mittadūbhikhehi ahirikehi kattabbatāya anariya-
20 bhāvena śaṇyutte, kamme ti taṇ jahitvā pakkamaṇakamme, sakumāro ti¹³ ekadivase yeva paṭisandhiṇ gahe tvā ekadivase aṇḍakosaṇ padāletvā ekato vadḍhitakumāro ti a., sakhā tyasmīti ahaṇ te dakkhiṇakkhisaṇ¹⁴ piyasa-
hāyo, śacitte ti tava sake citte ahaṇ ṭhito¹⁵ tava vase vattāmi tayi jīvante jīvāmīti¹⁶ a., śaṇcitte¹⁷ ti pi pāṭho, tava citte ahaṇ saṇṭhito suṭṭhito ti a.,
25 nāto ti sabbahamsānaṇ antare saṇṇāto, vikattissaṇ¹⁸ ti kuhiṇ hamsarājā ti pucchito ahaṇ kiṇ ti kathessāmi, kiṇte vakkhāmīti tava pavattim pucchante haṇsagaṇe kiṇ vakkhāmi.

Evaṇ Su-ena catūhi gāthāhi sīhanāde nadite tassa guṇaṇ pakāsento M. ā.:

- 30 s. Eso hi dhammo Sumukha yaṇ tvaṇ ariyapathe ṭhito
yo bhattāraṇ sakhāraṇ maṇ na paricattum ussahe. 96.

¹ Cs Bā ca-. ² Cks tena. ³ Bā nātakāyo. ⁴ Bā -o. ⁵ Bās mittabhāvaṇ. ⁶ Cks -e, Bā anukampiabhāvaṇmitto. ⁷ Bā sineha-. ⁸ Bā adds cīntento. ⁹ Cks ti. ¹⁰ Bās tavaṇ. ¹¹ all three MSS -yaṇsaṇ-. ¹² so Cks for vikatthi-? Bā vikitti-. ¹³ Bā adds samāṇakumāro. ¹⁴ Ck -nakkhi-, Bā -ṇasmiṇ-. ¹⁵ Bā hito. ¹⁶ Bā -mi na jīvante na jīvāmīti. ¹⁷ Cks sac-. ¹⁸ so all three MSS.

9. Taṃ hi me pekkhamānassa bhayaṃ na tv-eva¹ jāyati,
adhigacchasi tvaṃ mayhaṃ evambhūtaṃ jīvitaṃ ti. 97.

Ta. dhammo ti esa porānapaṇḍitānaṃ sabhāvo, bhattāraṃ sa-
khāraṃ² ti sāmikaṃ ca sahāyaṃ ca samānaṃ, bhayaṃ ti cittutraso mayhaṃ
na jāyati, Cittakūṭapabbate haṃsaganamajjhe thito viya³ homi, mayhaṃ ti mama 5
jīvitaṃ maṃ labhāpessasi.

Evam tesam kathentānaṃ³ luddaputto sarapariyante thito
haṃse tihi khaṇḍehi palāyante disvā „kin nu kho“ ti pā-
satthānaṃ olovento B-am pāsalaṭṭhiyaṃ olambantaṃ disvā
sañjātasomanasso kacchaṃ⁴ bandhitvā muggaraṃ gahetvā¹⁰
kappuṭṭhānaggi viya avattharamāno paṇhiyā akkantakalale⁵
upari sīsena gantvā purato patante vegena⁶ upasamkami.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10. Icc-eva⁷ mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavattinaṃ⁸
daṇḍam ādāya nesādo āpadī⁹ turito¹⁰ bhusaṃ. 98. 15
11. Tam āpatantaṃ disvāna Sumukho aparibrūhayi¹¹,
aṭṭhāsi purato raṇṇo haṃso vissāsayaṃ vyathaṃ. 99.
12. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
ahaṃ yogaṃ payuṇḍissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ
tena pariyāpadānena khippaṃ pāsā pamokkhasīti. 100. 20

Ta. ariyavattinaṃ¹² ti ariyācārevattamānānaṃ, bhusaṃ ti dalhaṃ bala-
vaṃ, aparibrūhayi¹³ anantaragāthāyaṃ āgataṃ¹⁴ mā bhāyīti vacanaṃ bhaṇ-
anto¹⁵ atibrūhesi¹⁶ mahāsaddaṃ nicchāresi, aṭṭhāsi¹⁷ sace nesādo rājānaṃ
paharissati ahaṃ pahāraṃ paṭicchissāmīti¹⁷ jīvitaṃ pariccejitvā purato aṭṭhāsi,
vissāsayaṃ ti vissāsento, vyathan ti vyathitaṃ bhītaṃ¹⁸ rājānaṃ, mā 25
bhāyīti iminā vacanena vissāsento, tādisā ti tumhādisā nāṇaviriya-sampannā,
yogaṃ ti viriyayogaṃ¹⁹ yuttaṃ ti anucchavikaṃ, dhammūpasamhitaṃ ti
kāraṇanissitaṃ, tena pariyāpadānenā²⁰ ti tena mayā payuttana²⁰ yogena
parisuddhena, pamokkhasīti mucissasi.

Evam Su. M-am assāsetvā luddaputtassa santikaṃ gantvā³⁰
madhuraṃ mānusiṃ vācam nicchārento „samma tvaṃ konāmo“

¹ Bā teva. ² Bās -raimman. ³ Cks omit evam --. ⁴ Bās add dalhaṃ. ⁵ Bās
-laṃ. ⁶ so Cks; Bā omits gantvā -- na. ⁷ Bā evaṃ. ⁸ Bās -vu-. ⁹ Bās
āpati. ¹⁰ Cks -tu. ¹¹ Cks -si. ¹² Bā -vu-. ¹³ Cks -siti. ¹⁴ Cks āhata. ¹⁵
Bās vadanto. ¹⁶ Bā -isi. ¹⁷ Bās sampa-. ¹⁸ Bā bhi-, Cks hi-. ¹⁹ Cks -ga,
Bās nāṇaviriya-. ²⁰ Bās vuttana.

Ta. aṇḍalissā 'ti aṇḍalim assa, na me ti¹ gāthāy' assa thutiṃ karoti, ta. mānusin ti manussavācam, ariyan ti sundaraṃ niddosaṃ, cājanto ti vissajjento, i. v. h.: samma tvaṃ diḥ samāno ajja mayā² mānusiṃ vācam bhāsanto niddosaṃ bruvāno³ mānusiṃ girāṃ cājanto paccakkhato diṭṭho, ito pubbe pana idaṃ acchariyāṃ mayā n' eva sutāṃ na diṭṭhan ti, kinnu tāyaṃ 5 ti yaṃ etaṃ⁴ tvaṃ upāsaya kiṃ nu te ayaṃ hoti.

Evam duṭṭhacittena⁵ puṭṭho Su. „ayaṃ muduko jāto, idānim assa bhīyyosomattāya mudubhāvattāṃ mama guṇaṃ dassessāmīti“ cintetvā ā.:

16. Rājā me so dijjāmita⁶, sanāpacc' assa kārayiṃ, 10
tam āpade pariccattum n' ussahe vihaḡādhīpaṃ⁷. 104.
17. Mahāgaṇāya⁸ bhattā me mā eko vyasaṇaṃ agā,
tathā taṃ samma nesāda: bhattāyaṃ⁹, abhito¹⁰ rame ti. 105.

Ta. nussahe ti na samattho 'mi, mahāgaṇāyā¹¹ 'ti mahato haṃsa- gaṇassa¹², mā eko ti¹³ mādisē sevake vijjamāne mā ekako¹⁴ vyasaṇaṃ agā, 15 tathā taṃ ti yathāhaṃ vadāmi tath' eva taṃ, sammā 'ti vayasā, bhattāyaṃ¹⁵ abhito rame ti bhattā ayaṃ mama, ahaṃ assa ca abhito rame santike raṃāmi na ukkaṇṭhāmi.

Taṃ¹⁶ tassa dhammanissitaṃ madhurakathaṃ sutvā so- manassappatto pahaṭṭhalomo „sac' āhaṃ etaṃ sīlādiḡuṇa- 20 yuttaṃ haṃsarājānaṃ vadhissāmi catūhi apāyehi na muñ- cissāmi, rājā maṃ yad icchati taṃ karotu, ahaṃ etaṃ Su- assa dāyaṃ katvā vissajjessāmīti“ cintetvā g. ā.:

18. Ariyavatt' asi¹⁷ vakkaṇḡa yo piṇḍam apacāyasi,
cajāmi te taṃ bhattāraṃ, gacchatu¹⁸ bho yathāsukhaṃ ti. 106. 25

Ta. ariyavattasīti mittadhammarakkhaṇasaṃkhātēna ācāraariyānaṃ vattēna samannāgato, piṇḍamapacayasīti bhattu santikā laddhaṃ piṇḍam¹⁹ pūjesi, gacchatu¹⁸ bho ti dve pi janā assumukhe nātisaṃghe²⁰ sahāyamānā²¹ yathāsukhaṃ gacchatha.

¹ Bds namassati. ² Bā adds saddhiṃ. ³ Bā brūhanto. ⁴ Cks omit yaṃ. ⁵ so Cks; Bā ekaṃ duṭṭhacittēna so. ⁶ Cks dijom-. ⁷ Cks -pa, Bā vihaṇḡādhīpaṃ. ⁸ Bā -yaṃ, ⁹ Bā -raṃ, Cks bhattāhaṃ. ¹⁰ Ck atihito, Cā ahito. ¹¹ Bā -yan. ¹² Bds add sāmi. ¹³ Cks ki. ¹⁴ Bā -to. ¹⁵ Cks bhattāhaṃ. ¹⁶ Bds nesādo taṃ. ¹⁷ Bā -ttaṃsi. ¹⁸ Bds -antu. ¹⁹ Bds add senāpati. ²⁰ Cks nāti. ²¹ so Ck; Cā bhāyamānā, Bā sahāsayamānā.

Evam vatvā nesādo muducittena M-am upasaṃkamitvā
 yatthim nāmetvā paṃkapiṭṭhe nisidāpetvā pāsayaṭṭhim¹ mocetvā
 ukkhipitvā sarato niharitvā taruṇadabbatinapiṭṭhe nisidāpetvā
 pāde baddhapāsaṃ saṇikaṃ mocetvā M-tte balavasinehaṃ
 5 paccupatṭhāpetvā mettena² cittaṇa udakaṃ ādāya lohitaṃ puñ-
 jitvā³ punappuna parimajji, ath' assa mettānubhāvena sirāya
 sirāṃ⁴ maṃsena maṃsaṃ cammena cammaṃ ghaṭitaṃ, pādo
 pākatiko ahosi, itarena nibbiseso B. sukhappatto hutvā pakati-
 bhāvena nisīdi. Su. attānaṃ nissāya rañño sukhitaḥhāvaṃ
 10 disvā sañjātasomanasso cintesi: „iminā amhākaṃ mahāupakāro
 kato, amhehi etassa kataṃ⁵ nāma n' atthi, sace h' esa⁶ rāja-
 mahāmattānaṃ⁷ atthāya amhe gaṇhi⁸ tesāṃ santikaṃ netvā
 bahudhanaṃ labhissati, sace attano atthāya gaṇhi amhe
 vikkīṇitvā dhanāṃ labhissat' eva, pucchissāmi tāva nan⁹ ti,
 15 atha naṃ upakāraṃ kātukāmatāya pucchanto ā.:

19. Sace attappayogena ohito haṃsapakkhinaṃ
 patigaṇhāma te samma etaṃ abhayadakkhinaṃ. 107.

20. Noce attappayogena ohito haṃsapakkhinaṃ
 anissaro muñcaṃ amhe theyyaṃ kayirāsi luddakā¹⁰ 'ti. 108.

20 Ta. sace ti samma nesāda sace tayā attano payogena attano atthāya
 haṃsānaṃ⁹ c' eva sesapakkhinaṃ ca pāso oḍḍito¹⁰, anissaro ti anissaro
 hutvā amhe muñcanto yenāsi ānatto¹¹ tassa santakaṃ gaṇhanto theyyaṃ kayirāsi.

Tam sutvā nesādo „nāhaṃ tumhe attano atthāya gaṇhim,
 Bā-rañño¹² pana saṃyamena gaṇhāpito 'mhīti¹³“ vatvā deviyā
 25 diṭṭhasupinato¹⁴ patṭhāya yāva rañña¹⁵ tesāṃ āgatabhāvaṃ
 sutvā „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhituṃ
 vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmiti¹⁶“ vatvā paribbayaṃ
 datvā uyyojitabhāvo tāva sabbaṃ pavattim ārocesi. Tam
 sutvā Su. „iminā nesādena attano jīvitāṃ agaṇetvā amhe

¹ Bds -iyā. ² Bā metta. ³ Bā dhovitvā. ⁴ Cks sirāṃ sirā. ⁵ Bā upakāraṃ, B^s upakāro. ⁶ Bā pesa. ⁷ C^s rājārāja-, C^k rājārāja-. ⁸ Cks -hinti. ⁹ Ck na.
¹⁰ Bds ohito. ¹¹ Ck ananto, C^s ānanto. ¹² Bā -ā. ¹³ Ck -tā, Bā diṭṭhasi-
 supinakālato. ¹⁴ Cks -o.

vissajjenta dukkaraṃ kataṃ, sace mayaṃ ito va Cittakūṭaṃ
gamissāma n' eva dhataratṭharaṇṇo paññānubhāvo na¹ mayhaṃ
mittadhammo pākaṭo bhavissati na luddaputto mahantaṃ yasaṃ
lacchati na rājā pañcasu sīlesu patitṭhahissati² na deviyā mano-
ratho matthakaṃ pāpuṇissatīti³ cintetvā „samma, evaṃ sante 5
amhe vissajjetuṃ na labhasi, raṇṇo no⁴ dassēhi, so amhe
yathāruciṃ⁴ karissatīti⁵“.

Imaṃ atthaṃ pakāseto:

21. Yassa tvaṃ bhatako raṇṇo kāmaṃ tass' eva pāpaya.

tattha saṃyamāno⁶ rājā yathābhīṇṇaṃ karissatīti g. ā. 109. 10

Ta. tassevā 'ti tass' eva santikaṃ nehi, tatthā 'ti tasmiṃ nīvesane,
yathābhīṇṇaṃ ti yathādhīppāyaṃ yathāruciṃ.

Taṃ sutvā nesādo „mā vo bhante⁷ rājadassanaṃ rucci⁸,
rājāno nāma sappatibhayā, keḷihamse vā vo kareyyuṃ mareyyuṃ
vā“ ti ā. Atha naṃ Su. „samma ludda, mā amhākaṃ cintayi, 15
ahaṃ tādissa kakkhaḷassa dhammakathāya maddavaṃ janesiṃ,
raṇṇo kin nu na janessāmi, rājāno hi paṇḍitā subhāsitaṇṇū⁹,
khippaṃ no raṇṇo santikaṃ nehi, nayanto ca mā baddho¹⁰
nayi, pupphapañjare nisīdāpetvā nehi, pupphapañjaraṃ ca ka-
ronto dhataratṭhassa mahantaṃ setapadumasañchannaṃ mama 20
khuddakaṃ rattapadumasañchannaṃ katvā dhataratṭhaṃ¹¹ pu-
rato maṃ pacchato nīcataraṃ katvā ādāya khippaṃ netvā
raṇṇo dassēhīti¹² ā. So¹² tassa vacanaṃ sutvā „Sumukho rājā-
naṃ disvā mama mahantaṃ yasaṃ dātukāmo bhavissatīti“ sañ-
jātasomanasso mudūhi latāhi¹³ pañjare katvā padumehi chā- 25
detvā vuttanayena te gahetvā agamāsi.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā āha:

22. Icc-eva¹⁴ vutto¹⁵ nesādo¹⁵ hemavaṇṇe harittace

ubhohatthehi saṃgayha pañjare ajjhavodahi. 110.

¹ Cks omit na. ² Cks patitṭhāti. ³ Cks add na. ⁴ Cks rucim. ⁵ Cks -sīti.

⁶ Cks -mano. ⁷ Bā bhaddante ⁸ Bā -itta. ⁹ Bā -tadubbhasitaṇṇū. ¹⁰ so Cks
for -e; Bāś bandhanena. ¹¹ Cks add maṃ. ¹² so Cks Pā; Ck to sā corr.
to sā for sāto? ¹³ Bā labhāhi. ¹⁴ Eḍs -vaṃ. ¹⁵ Cks -e.

23. Te pañjaragate¹ pakkhī ubho bhassaravaṇṇine
Sumukhaṃ dhataratthaṃ ca luddo ādāya pakkamīti. 111.

Ta. ajjhavodahīti odahi tḥapesi, bhassaravaṇṇine ti pabhāsam-
pannavāṇṇe.

- 5 Evaṃ luddassa te² ādāya pakkamanakāle dhataratṭha-
hamso pākaraḥajahamsadhītaram³ attano bhariyaṃ saritvā Su-aṃ
āmantetvā kilesavasena vilapi.

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā āha:

24. Hariyyamāno dhataratṭho Sumukhaṃ etad abravi:
10 bālhaṃ bhāyāmi Sumukha sāmāya lakkhaṇūruyā
asmākaṃ vadham aṇṇāya ath' attānaṃ vadhissatī. 112.
25. Pākahaṃsā ca Sumukha Suhemā hemasuttacā⁴
koñci⁵ samuddatire va⁶ kapaṇā nūna rucchatīti⁷. 113.

- Ta. bhāyāmīti maraṇaṃ⁸ bhāyāmi, sāmāyā 'ti suvaṇṇavaṇṇāya, lak-
15 khaṇūruyā ti lakkhaṇasampannaūruyā, vadham aṇṇāyā 'ti vadhaṃ jānitvā
māritā ti saṇṇī⁹ hutvā, vadhissatīti kim me piyasāmi¹⁰ mate jivitenā 'ti
marissatī¹¹ pākahaṃsarājadhītā, Suhemā ti evaṃnāmikā, hemasuttacā¹² ti
hemasadisasundaratacā¹³, rucchatīti¹⁴ yathā loṇisaṃkhātā¹⁵ samuddam
otaritva mate patimhi koñcisakuṇikā¹⁶ kapaṇā rodati evaṃ nūna sā rodissati.

- 20 Tam sutvā Su. „ayaṃ haṃso aṇṇe¹⁷ ovaditum yutto mātū-
gāmaṃ nissāya kilesavasena vilapati, udakassa ādittakālo viya
vatiyā utṭhāya kedārakhādanakālo viya ca jāto, yan nūnāhaṃ
attano balena mātugāmassa dosaṃ pakāsetvā etaṃ saṇṇa-
peyyan“ ti cintetvā āha¹⁸:

- 25 26. Evaṃmahanto¹⁹ lokassa appameyyo mahāgaṇī
ekitthim anusoceyya, na idaṃ pañṇavato-m-iva. 114.
27. Vāto va²⁰ gandham ādeti²¹ ubhayaṃ chekapāpakāṃ
bālo āmakapakkāṃ va lolo andho va āmisāṃ. 115.

¹ Bā -re-. ² Cks tam. ³ Bā pākahaṃsarājā-. ⁴ Cks suvomā hemasuttavā. ⁵
Ck koci, Cs kocī, Bā koñci. ⁶ Cks ca. ⁷ Bā rucea-. ⁸ Ck -ā corr. to -am,
Bā -ato. ⁹ Cks -ā. ¹⁰ Cks -iye. ¹¹ Bā add pākahaṃsā ti. ¹² Cks -yuttavā.
¹³ Cks -rakattacā. ¹⁴ Cks rucchiti, Bā rucea-. ¹⁵ Bā loṇa-. ¹⁶ Cks kuñca-.
¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Cks omit āha. ¹⁹ Bā mahāsatto. ²⁰ Cks ca. ²¹ Cks -hi.

28. Avinicchayaññū atthesu mando va paṭibhāsi¹ maṃ,
kiccākiccaṃ na jānāsi sampatto kālapariyāyaṃ². 116.
29. Aḍḍhummatto udīresi yo seyyā³ maññas' itthiyo,
bahū sādharāṇā h' etā soḍḍānaṃ va surāgharaṃ. 117.
30. Māyā c' esā marīci ca⁴ soko rogo c' upaddavo, (II $\frac{330}{19}$) 5
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso⁵ guhāsayo⁵,
tāsu⁶ yo vissase poso so naresu narādhamo ti. 118.

Ta. mahanto ti mahanto⁷ samāno, lokassā 'ti hāmsalokassa, appa-
meyyo ti guṇehi metum⁸ asakkumeyyo, mahāgaṇīti mahantena gaṇena
samannāgato gaṇasatthā, ekitthiṃ ti yaṃ evarūpo bhavaṃ ekaṃ itthiṃ anuso- 10
ceyya idaṃ anusocanaṃ na paññāvato-m-iva, tenāhaṃ ajja taṃ bālo ti
maññāmīti adhippayen' evaṃ ā., ādetīti gaṇhāti, chekapāpakan ti sundarā-
sundaraṃ, āmakapakkān ti āmakaṃ ca pakkaṃ ca, lolo ti rasalolo, i. v. h :
mahārāja yathā nāma vāto padumasarādīni paharitvā sugandham pi samkāraṭṭhā-
nādīni paharitvā duggandham pīti ubhayaṃ chekapāpakaṃ gandhaṃ ādiyati 15
yathā ca bālo kumārako ambajambūnaṃ heṭṭhā nisīno hatthaṃ pasāretvā paṭita-
paṭitaṃ āmaṃ pi pakkam pi phalaṃ gaheṭvā khādati yathā ca rasalolo andho
bhatte upanīte yaṃ kiñci samakkhikam pi nimakkhikam pi āmisaṃ ādiyati
evaṃ itthiyo nāma kilesavasena aḍḍham pi duggatam pi kulīnam pi akulīnam 20
pi abhirūpam pi virūpam pi gaṇhanti bhajanti⁹, tādisānaṃ pāpadhammānaṃ
itthiṇaṃ kāraṇā¹⁰ vipalapati mahārāja 'ti, atthesū 'ti kāraṇākāraṇesu,
mando ti andhabālo, paṭibhāsi¹¹ maṃ ti mama upaṭṭhāsi, kālapariyā-
yaṃ¹² ti evarūpaṃ maraṇakālaṃ patto jīmasmīṃ kāle idaṃ kattabbaṃ idaṃ
na kattabbaṃ idaṃ vattabbaṃ idaṃ na vattabbaṃ ti na jānāsi devā 'ti, aḍ-
ḍhummatto ti aḍḍhamattako¹³ maññe hutvā, udīresīti yathā suraṃ pivi- 25
tvānā 'ti matto puriso yaṃ vā taṃ vā lapati evaṃ lapasīti ā., seyyā¹⁴ ti
varā¹⁴ uttamā¹⁴, māyā cesā ti ādisu deva itthiyo nāma etā vañcanaṭṭhena
māyā agayhūpagatṭhena marīci sokādīnaṃ paccayattā soko, rogo cupaddavo
ti rogādi¹⁵ anekappakāro upaddavo, kodhādīhi thaddhabhāvena kharā, tā hi¹⁶
nissāya andubandhanādīhi bandhanato¹⁷ bandhanā cetā, itthiyo¹⁸ nāma 30
sarīraguhāyaṃ puna vasanakamaccu¹⁹ nāma etā devā ti²⁰ kāmahetu kāmāni-
dānaṃ kāmādhikaraṇaṃ eva rājāno coraṃ gaheṭvā ti suttena p' esa attho
dīpetabbo (—?).

¹ Bā -ti. ² so all three MSS. for -paryayaṃ. ³ Bā -o. ⁴ Bā C's va. ⁵ Bā's
-ā. ⁶ Bā tyāsu. ⁷ C's mahantattā. ⁸ Bā's pame. ⁹ C's add kāsānaṃ vā. ¹⁰
C's kiṃkāraṇā. ¹¹ Bā's -ti. ¹² C's -kiriyaṃ. ¹³ Bā aḍḍhuma-. ¹⁴ Bā -o.
¹⁵ Bā omits cupaddavo --. ¹⁶ so Bā; C's tā, C's ti. ¹⁷ Bā's bajhanato. ¹⁸
C's -i, C's -ī. ¹⁹ C's casanakaṃ. ²⁰ C's etadevāti.

Tato dhataratṭho mātugāme paṭibaddhacittatāya „tvam mātugamassa guṇam na jānāsi, paṇḍitā etaṃ¹ jānanti, na etā² garahitabbā“ ti dīpento ā.:

31. Yaṃ vuddhehi upaṇṇātaṃ³ ko taṃ ninditum arahati,
mahābhūṭ' itthiyo nāma lokasmiṃ upapajjisum. 119.
32. Khiddā paṇihitā tyāsu, ratī tyāsu patitṭhitā,
bījāni tyāsu rūhanti yadidaṃ sattā pajāyare,
tāsu ko nibbide⁴ poso pāṇam āsajja pāṇibhi. 120.
33. Tvam eva n' aṇṇo Sumukha thīnaṃ atthesu yuñjasi,
tassa ty-ajja bhaye jāte bhītena jāyate mati. 121.
34. Sabbo hi saṃsayam patto bhayaṃ⁵ bhīru titikkhati,
paṇḍitā ca mahantā no⁶ atthe yuñjanti duiyuje. 122.
35. Etadatthāya rājāno sūram icchanti mantinam
paṭibāhati yaṃ sūro āpadaṃ attapariyāyam⁷. 123.
36. Mā no ajja vikantiṃsu⁸ raṇṇo sūdā mahānase,
tathā hi vaṇṇo pattānam phalaṃ veḷum va taṃ vadhi. 124.
37. Mutto pi⁹ na icchi¹⁰ udḍetuṃ¹¹, sayam bandham¹² upāgami,
so p' ajja¹³ saṃsayam patto
attham gaṇhāhi mā mukhaṃ ti. 125.

- 20 Ta. yaṃ ti yaṃ mātugāmasamkhātāṃ vatthuṃ paṇṇāvuddhehi¹⁴ nātāṃ
tesam eva pākāṇaṃ na bālānaṃ, mahābhūṭā ti mahāguṇā mahānisamsā, upa-
pajjisū 'ti paṭhamakappikakāle itthilīṅgassa paṭhamam pātubhūtattā paṭṭa-
maṃ nibbattā ti a., tyāsū 'ti Su-a tāsu itthiṃ kāyavacchiddā ca paṇihitā
ohitā ṭhapitā kāmāgūparatī ca patitṭhitā, bījānīti Buddhapacceka-buddhaariya-
sāvaka-kavattīdibījāni tāsu rūhanti, yadidaṃ ti ye ete sabbe pi sattā pajā-
yare ti sabbe tāsaṃ yeva kucchimhi samvaddhā ti dīpeti, nibbide¹⁵ ti nib-
bindeyya, pāṇamāsajja pāṇibhiṃ attano pāṇehi pi tāsaṃ pāṇam āsādetvā
attano jīvitaṃ cajanto pi tā labhivā ko nibbindeyya 'ti a., naṇṇo¹⁶ ti na
aṇṇo, Su-a mayā Cittakūṭatale haṃsaganamajjhe nisinnena¹⁷ taṃ adisvā
30 khaṃ Su. ti vutte esa mātugāmaṃ gaṇetvā Kaṇṇaganugāyaṃ uttamaratīṃ¹⁸
anubhotīti vadanti, evaṃ tvam eva thīnaṃ atthesu yuñjasi yuttapayutto ahoṣi

¹ Bā eva. ² Cks netarī, Bā na hi tā, Bā na hetā. ³ Ck sam vaddhehuṃ tva paṇṇātaṃ, Ck sam vaddhehuṃ paṇṇātaṃ, Bā yaṃ bu-. ⁴ Bā nibbije. ⁵ Bā sayam. ⁶ Bā camahātāno, Cks mahattāno. ⁷ Bā attha-. ⁸ Cks -katti-. ⁹ Cks si. ¹⁰ Bā icchasi. ¹¹ Cks odḍ-. ¹² Cks baddham. ¹³ Cks sajja. ¹⁴ Ck -vudhehi. ¹⁵ Bā -je. ¹⁶ Cks nā-. ¹⁷ Cks -nne. ¹⁸ all three MSS. -ti.

na añño ti a, tassa tyajjā 'ti tassa te ajja maraṇabhaye jāte iminā bhītena maraṇabhayena¹ maññe ayaṃ mātugāmassa dosadassane nipuṇā matī jāyate ti adhippāyen' evam āha, sabbo hīti yo koci, saṃsayappatto ti jīvitasaṃsayappatto, bhīrū 'ti bhīru hutvāpi bhayaṃ adhvāseti², mahantā no ti ye pana paṇḍitā ca honti mahante³ ca ṭhāne⁴ ṭhitā mahantā no⁵ te dūyyuñje 5
atthe yuñjanti ghaṭanti⁶ vāyamanti, tasmā mā bhāyi dhīro hohīti taṃ ussāhento evam ā, āpadan ti sāmīno āgataṃ⁷ āpadaṃ esa sūro paṭibāhati etadatthāya sūramantīnaṃ icchanti, attapariyāyan ti attaparittāṇaṃ pi ca kātuṃ sakko-
sīti⁸ pi adhippāyo, vikantiṃsū'ti⁹ chindimsu i. v. h.: Sum ukhatvaṃ mayā attano anantare ṭhāne ṭhapito tasmā ajja yathā rañño sūdā amhe maṃsatthāya 10
na kantanti¹⁰ tathā karchīti, tādiso hi amhākaṃ pattavaṇṇo taṃ avadhīti sv-āyaṃ vaṇṇo yathā nāma veḷuṃ nissāya jātaṃ phalaṃ veḷuṃ eva vadhati tathā mā¹¹ taṃ vadhi taṃ ca mamañ ca mā vadhīti adhippāyen' evam ā,
mutto pīti¹² yathāsukhaṃ Cittakūṭapabbataṃ gacchā 'ti evaṃ luddaputtēna mayā saddhīm mutto vissajjito samāno pi uḍḍitum¹³ na icchi, sayan ti rājā- 15
naṃ daṭṭhukāmo hutvā sayam eva bandhaṃ¹⁴ upagato ti evam idaṃ amhākaṃ bhayaṃ taṃ¹⁵ nissāya āgataṃ, so pajjā¹⁶ 'ti so pi¹⁷ ajja jīvitasamayaṃ patto, atthaṃ gaṇhāhi mā mukhaṃ ti idāni amhākaṃ muccanakāraṇaṃ¹⁸ gaṇha yathā muccāma¹⁸ tathā vāyāma, vāto va¹⁹ gandhamādetthi²⁰ ādīni vadanto itthigarahatthāya²¹ mā mukhaṃ pasārayi. 20

Evam M. mātugāmaṃ vaṇṇetvā Su-aṃ appaṭibhānaṃ katvā tassa anattamanabhāvaṃ viditvā idāni naṃ paggaṇhanto g. ā.:

38. So tvaṃ²² yogaṃ payuñjassu yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ, tava pariyāpadānena mama pāṇesanaṃ carā²³ 'ti. 126. 25

Ta. so ti samma Su-a so tvaṃ, taṃ yogaṃ ti yaṃ pubbe ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ ti avacāsi taṃ idāni payuñjassu, tava - - nenā 'ti tava tena payogena parisuddhena, pariyodātenā²⁴ 'ti pi pāṭho parittānenā 'ti a., tava katattā tava santakena²⁵ parittānenā mama jīvitapariyesanaṃ²⁶ carā 'ti adhippāyo. 30

¹ Bds add bhīto. ² Bds -si. ³ Cks -tā. ⁴ Cks add ca. ⁵ Bds adds atthe yuñjanti dūyūje ti. ⁶ Bds -enti. ⁷ Cks -ta. ⁸ Bds -tīti. ⁹ Cks vikatt-. ¹⁰ Cks katt-. ¹¹ Bds vikantiṃsu. ¹² Bds omits mā. ¹³ Cks sīti. ¹⁴ Cks oḍ-. ¹⁵ Bds kaṃ. ¹⁶ Cks saddhaṃ. ¹⁷ Cks vaddhaṃ corr. to baddhaṃ or baṃdhaṃ. ¹⁸ Bds kaṃ. ¹⁹ Cks sajjā. ²⁰ Cks si. ²¹ Bds muñc-. ²² Cks ca. ²³ Ck -dediti, Bds -dehiti. ²⁴ Bds -garahanat-. ²⁵ Cks taṃ. ²⁶ Cks caran. ²⁷ Ck -dhātenā. ²⁸ Bds santi-. ²⁹ Bds -yosānaṃ

Atha¹ Su.² „ativiya maraṇabhayaabhīto, mama balaṃ na jānāti, rājānaṃ disvā thokaṃ kathaṃ labhitvā jānissāmi, assā-sessāmi tāva naṃ“ ti cintetvā g. ā.:

39. Mā bhāyi³ patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,

5 ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ,
mama pariyāpapadānena khippaṃ pāsā⁴ pamokkhasīti. 127.

Ta. pāsā ti dukkhapāsato.

Iti tesāṃ sakuṇabhāsāya kathentānaṃ luddaputto na kiñci aññāsi, kevalaṃ pana te kācenādāya Bā - iṃ pāvīsi accha-
10 riyabbhutaajātena pañjalina mahājanena anugammamāno⁵, so
rājadvāraṃ patvā attano āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

40. So luddo haṃsakācena rājadvāraṃ upāgami,
paṭivedetha maṃ rañño: dhataratṭh' āyam āgato ti. 128.

15 Ta. paṭi -- maṃ ti Khemako āgato ti evaṃ rañño maṃ vadetha⁶, dha-
taraṭṭhāyaṃ ti āyam dh-o āgato ti ca paṭivedetha.

Dovāriko gantvā paṭivedesi, rājā sañjātasomanasso „khip-
paṃ āgacchatu“ 'ti vatvā amaccagaṇaparivuto samussitase-
tacchatte rājapallamke nisinnō Khemakaṃ haṃsakākakaṃ
20 ādāya mahātalaṃ abhirūḷhaṃ disvā suvaṇṇavaṇṇe haṃse olo-
ketvā „sappunṇo me manoratho“ ti tassa⁷ kattabbakiccaṃ
amacce āpāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

41. Te disvā puññasamkāse ubho lakkhaññasammate⁸

25 khalu saññamāno⁹ rājā amacce ajjhabhāsatha: 129.

42. Detha luddassa vatthāni annapānaṃ ca bhojanaṃ,
kāmaṃkaro hiraṇṇ' aṣṣa¹⁰ yāvanto eva¹¹ icchatīti¹². 130.

Ta. puññasamkāse ti attano puññasadise, lakkhaññasammate⁸ ti
seṭṭhasammate abhiññāte, khalū 'ti nipāto, tassa te khalu disvā ti purimapaḍaṇa
30 sambandho, dethā 'ti ādi rājā pasannākāraṃ karonto ā, ta. kāmaṃkaro

¹ Cks add naṃ. ² Bā adds ayaṃ. ³ Cks -a. ⁴ Cks -se. ⁵ Ck -gammāno, Bā -gacchamāno. ⁶ Bā nivedetha. ⁷ Bā adds detha luddassa ti tassa. ⁸ Bā lakkhaṇa-. ⁹ Cks saññamāno, Bā saṇyamāno. ¹⁰ read: kāmaṃ karohi yaṃ assa? ¹¹ Cks esa. ¹² Cks -sīti.

hiraññassā 'ti hiraññam¹ assa kāmakiyā² atthu, yāvanto ti yattakaṃ
eva icchatī tattakaṃ hiraññam assa dethā 'ti a.

Evam pasannākāraṃ kāretvā pītisomanassasamussāhito³
„gacchatha, naṃ alaṃkaritvā ānethā“ 'ti ā. Atha naṃ
amaccā rājanivesanā otāretvā kappitakesamassuṃ nahātānu- 5
littam sabbālaṃkārapatimaṇḍitam katvā rañño dassesuṃ. Ath'
assa rājā saṃvacchare sataśassuṭṭhānake dvādasagāme
ājaññayuttaṃ⁴ ratham alaṃkatamahāgehaṃ cā 'ti mahantaṃ
yasaṃ dāpesi. So mahantaṃ yasaṃ labhitvā attano kammaṃ⁵
pakāsetuṃ „na te⁶ deva mayā yo vā so vā haṃso ānīto, 10
ayaṃ pana navutīhamsasatasahassānaṃ rājā dhatarattho nāma,
ayaṃ pana senāpati Su. nāmā“ 'ti ā. Atha naṃ rājā „katham
te samma ete gahitā“ ti pucchi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

43. Disvā luddaṃ pasannattaṃ⁷ Kāsirājā tadābravi⁸: 15
yad' āyaṃ⁹ samma Khemaka puṇṇā haṃsehi tiṭṭhati 131.
44. Kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ pāsahatto upāgami,
okiṇṇaṃ nātisaṃghehi nimajjhimaṃ¹⁰ kathaṃ gahīti. 132.

Ta. pasannattān ti pasannabhāvaṃ somanassappattaṃ, yadyāyaṃ¹¹ ti
vayassa¹² Khemaka yadi ayaṃ ambhakaṃ pokkharāṇi navutīhamsasahashehi puṇṇā 20
tiṭṭhati, kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ ti evaṃ sante tvaṃ tesāṃ ruciṇaṃ
piyadassanānaṃ haṃsānaṃ majjhagataṃ etaṃ¹³ nātisaṃghena okiṇṇaṃ, ni-
majjhimaṃ ti n' eva majjhimaṃ n' eva¹⁴ kaniṭṭhaṃ uttamaṃ haṃsarājānaṃ
kathaṃ pāsahatto upāgami kathaṃ gahīti.

So tassa kathento āha:

45. Ajja me sattamā ratti ādānāni upāsato¹⁵, 25
padam etassa anvesaṃ appamatto bhavassito¹⁶. 133.
46. Ath' assa padaṃ addakkhim carato ādanesanaṃ¹⁷,
tatthāhaṃ odahiṃ pāsāṃ, ev' etaṃ dijam aggahin ti. 134.

¹ Cks -o. ² so Bā; Cks kāmāṃ. ³ Bā pīti-, Cks pīsom-. ⁴ Bā -a. ⁵ Cks kāmāṃ.
⁶ Bā kho. ⁷ Cks -antaṃ. ⁸ Bā tadabravi. ⁹ Bā yadyāyaṃ. ¹⁰ so all three
MSS. for nimm-? ¹¹ Cks yantvāyaṃ, Bā yadvāyaṃ? Bā yadyāyaṃ. ¹² Cks
cayassa, Bā samma. ¹³ Bā evaṃ. ¹⁴ Cks omit neva. ¹⁵ Bā upāga-. ¹⁶
Bā ghaṭa-. ¹⁷ Bā ādānesanaṃ.

Ta. ādānānīti ādānāni gocaragahaṇaṭṭhānānīti a., ayam eva vā pāṭho, upāsato¹ ti upagacchantassa, padan ti gocarabhūmiyaṃ akkantapadam, bhavassito² ti cātipañjaranissito³, athassā⁴ 'ti atha chaṭṭhe divase⁵ ādānesanaṃ⁵ carantassa padam addakkhiṃ, evetan ti evaṃ etaṃ, dijaṃ aggaḥiṃ ti sabbaṃ gahitopāyaṃ ācikkhi.

Taṃ sutvā rājā „ayam dvāre ṭhatvā paṭivedento pi dhataratṭhass' evāgamanam paṭivedesi, idāni pi 'etaṃ ekam eva gaṇhin' ti vadati, kinnu kho ettha kāraṇaṃ“ ti cintetvā g. ā.:

47. Ludda dve ime⁶ sakunā, atha eko ti bhāsasi,
10 cittan nu te vipariyattham⁷ ādu kin nu jigimsasīti⁸. 135.

Ta. vipariyatthan⁹ ti vipallattham, ādu kinnu jigimsasīti¹⁰ udāhu kin nu cintesi, kiṃ itaraṃ gaṇetvā aññassa dātukāmo hutvā cintesiṭi puechati.

Tato luddo „na me deva cittam vipallattham nāpi aham itaram aññassa dātukāmo, api¹¹ kho pana mayā ohite pāse eko
15 baddho“ ti āvikaronto āha:

48. Yassa lohitakā tālā¹² tapaneyyanibhā¹³ subhā
uram samhacca¹⁴ tiṭṭhanti so me bandham¹⁵ upāgami. 136.
49. Athāyaṃ bhassaro pakkhī abaddho baddham āturaṃ
ariyaṃ bruvāno¹⁶ atṭhāsi cajanto¹⁷ mānusiṃ giran ti. 137.

20 Ta. lohitakā ti rattavannā, tālā ti rājiyo, uramsamhacca¹⁸ 'ti uram āhacca, i. v. h.: mahārāja yass' etā rattasuvannasappaṭibhāgā tisso lohitakā rājiyo gīvaṃ parikkhipitvā uram āhacca tiṭṭhanti so eko va mama¹⁹ pāse bandham upagato²⁰ ti, bhassaro ti parisuddho pabbāsampanno, āturaṃ ti gilānam dukkhitam atṭhāsīti.

25 „Dhataratṭhassa baddhabhāvāṃ ṇatvā nivattitvā etaṃ samassāsetvā mamāgamanakāle paccuggamanam katvā ākāse yeva mayā saddhiṃ madhurapaṭisanthāram katvā manussabhāsāya dhataratṭhassa guṇe kathento atṭhāsi, mama hadayaṃ mudu-

¹ Cks upāhato, Bā upāgato. ² Bds bhavi-, Bds ghaṭa-. ³ Ck cādivi-, Bā cāti-.

⁴ Bā adds etassa. ⁵ Bā ādānesaram, Cks -nesam. ⁶ Cks me. ⁷ Bā -yattam,

Ck -yatham, C⁹ -yatan. ⁸ Ck jihissiti, C⁹ chigimsa-, Bā jigisa-. ⁹ Cks -yatan,

Bā -yattan. ¹⁰ Ck jihim-, C⁹ chig-, Bā jigis-. ¹¹ Bā api ca. ¹² Cks kālām.

¹³ Bds -niyā. ¹⁴ Ck urasammā, C⁹ urasamvācca, Bā urasamhañca, B⁹ urasam-

hañca. ¹⁵ Cks baddham. ¹⁶ Ck brumāno, Bā brahmano. ¹⁷ Bds vadanto. ¹⁸

Ck urasamhañā, C⁹ urasam-. ¹⁹ Cks mam. ²⁰ Bā upā-.

kaṁ katvā puna etass' eva purato atṭhāsi, athāhaṁ deva.
 Su-assa subhāsitaṁ sutvā pasannacitto dhataratṭhaṁ vis-
 sajjesiṁ, iti dhataratṭhassa pāsato mokkho, ime haṁse ādāya
 mama idhāgamaṇā ca Sumukhen' eva katan' ti evaṁ so
 Su-assa guṇaṁ kathesi. Taṁ sutvā rājā Su-assa dhamma- 5
 kathaṁ sotukāmo ahosi, luddaputtassa sakkāraṁ karantass'
 eva suriyo atthagamito, dīpā pajjalitā, bahū khattiyādayo
 sannipatitā, Khemā devī pi vividhanāṭakaparivārā' rañño
 dakkhiṇapasse nisīdi, tasmīṁ khane rājā Su-am kathāpetu-
 kāmo g. ā. :

10

50. Atha kin nu dāni Sumukha hanū sambhacca tiṭṭhasi
 adu² me parisāṁ patto bhayā bhīto no bhāsaṁti. 138.

Ta. sambhaccā 'ti madhurakatho kira tvaṁ atha kasmā idāni mukhaṁ
 pidhāya tiṭṭhasi, ādū ti kacci³, bhayā bhīto ti parisasārajjabhayena bhīto hutvā

Taṁ sutvā Sumukho abhītabhāvaṁ dassento ā:

15

51. Nāhaṁ Kāsipati bhīto ogayha parisāna tava,
 nāhaṁ bhayā na bhāsissāṁ vākyāṁ atthasmiṁ tādise ti. 139.

Ta. tādise ti api ca kho pana ratthārūpe atthe uppanne vākyāṁ bhā-
 sissāmīti vacanokāsaṁ olokeno nisinno 'mhitī a.

Taṁ sutvā rājā kathaṁ vadḍhetukāmatāya paribhāsaṁ 20
 karonto ā.:

52. Na te abhisaraṁ passe na rathe nāpi⁴ pattike
 nāssa cammaṁ vā kīṭaṁ vā vammīna ca dhanuggahe 140.

53. Na hiraṇṇaṁ suvaṇṇaṁ vā nagaraṁ⁵ vā sumāpitaṁ
 oṭṭhaṁ⁶ parikhaṁ duggaṁ dāḥaṁ atṭalakoṭṭhakaṁ
 yattha pavitṭho Sumukha bhāyitabbaṁ⁷ na bhāyāsīti⁸. 141.

25

Ta. abhisaraṁ ti rakkhanatthāya⁹ parivāretvā ṭṭhitaṁ āvudhahatthaṁ
 parisāna te na passāmi, nāssa 'ti ettha assā 'ti nipātamattaṁ, cammaṁ ti sara-
 parittānacammaṁ¹⁰, kīṭaṁ ti kīṭakaṁ cātipālaṁ vuccati, cātipālahatthāpi te
 santike¹¹ n' atthīti dipeti, vammīna ti vammāsannaddhe, na hiraṇṇaṁ ti 30
 yaṁ nissāya na bhāyasi¹² taṁ hiraṇṇaṁ pi te na passāmi.

¹ Cks devī tividhā nāṭaka-. ² Cks adū. ³ Bā adu ti kiñci. ⁴ Bā nā. ⁵ Cks
 Cks nabharaṁ. ⁶ so Cks; Bā okiṇṇaṁ. ⁷ Cks bhāsi-. ⁸ Cks bhāsa-. ⁹ Ck
 -ṇa-. ¹⁰ Cs -ṇa-. ¹¹ Cks santi. ¹² Cks bhāseyyāsīti.

Evam raññā „kiṃ te abhāyanakāraṇaṃ“ ti vutte taṃ kathento ā.:

54. Na me abhisaren' attho nagarena dhanena vā,
apathena pathaṃ yāma antalikkhecarā mayam. 142.

55. Sutā ca paṇḍitā ty-amhā nipuṇā atthacintakā¹,
bhāsem' atthavatiṃ vācam sacce² c' assa patiṭṭhito. 143.

56. Kiṃ ca tuyhaṃ asaccassa anariyassa karissati
musāvadissa luddassa bhaṇitam pi subhāsitan ti. 144.

10 Ta. abhisarenā 'ti ārakkhaparivārena, attho ti etena mama kiccaṃ n'
atthi, kasmā yasmā aparena³ tumbhādisānaṃ amaggena maggaṃ⁴ māpetvā yāma
ākāsacārino mayam⁵ ti, paṇḍitā tyamhā ti tayā sut' amhā, ten' eva kāraṇena
ambhākaṃ santikā dhammasotukāmo kira no gāhāpesi, saccecassā 'ti sace⁶
pana tvaṃ sacce patiṭṭhito assa atthavatiṃ kāraṇanissitaṃ vācam bhāseyyāma,
asaccassā 'ti vacīsaccarahitassa tava subhāsitaṃ muṇḍassa dantasucī⁷ viya
15 kiṃ karissati.

Taṃ sutvā rājā „kasmā maṃ musāvādī anariyo ti vadasi,
kiṃ mayā katan“ ti āha. Atha naṃ Sumukho tena hi suṇā-
hīti vatvā ā.:

57. Taṃ⁷ brāhmaṇānaṃ vācanā⁸ imaṃ Khemiṃ⁹ akārayi,
20 abhayaṇ ca tayā ghuṭṭhaṃ imāyo dasadhā disā. 145.

58. Ogayha te pokkharāṇiṃ vippasannodakaṃ sucim
pahūtaṃ cādanam¹⁰ tattha ahimsā c' ettha pakkhinam. 146.

59. Idaṃ sutvāna nigghosaṃ āgat' asmā¹¹ tav' antike,
te te baddh' asmā¹² pāsena, etaṃ¹³ te bhāsitaṃ musā. 147

25 60. Musāvādaṃ purakkhatvā icchālobhaṇ ca pāpakaṃ
ubho sandhiṃ atikkamma asātaṃ upapajjati. 148.

Ta. tan ti tvaṃ, Khemiṃ¹⁴ ti evaṃnāmikaṃ pokkharāṇiṃ, ghuṭṭhan
ti catūsu kappesu thatvā ghosāpitaṃ, dasadhā ti imā tā dasadhā ṭhitā ti¹⁵
disāsu tayā abhayaṃ ghuṭṭhaṃ, ogayhā 'ti ogahitvā āgatānaṃ santikā, pahū-
20 tañcādanam¹⁶ ti pahūtaṃ ca padumuppalasālihārikaṃ adanaṃ¹⁷, idaṃ

¹ Ck attā-, Bā catta-. ² Cks sabbe. ³ Bds apathena. ⁴ Bds pathaṃ. ⁵ Cks vayan. ⁶ Ck save, Cs sacce. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cks -naṃ. ⁹ Bā -am. ¹⁰ Ck modanaṃ, Bā khā-. ¹¹ Bā -tamhā. ¹² Bā bandhanasmā. ¹³ Bā ekan. ¹⁴ Bds -an. ¹⁵ so Cks; Bds dasadhā disā taṃ taṃ. ¹⁶ Cks -cādan-, Bds -khā-danan. ¹⁷ Bds khādanam.

sutvānā ti tesam tava pokkharaniṃ ogahitvā āgatānaṃ santikā idaṃ abhayaṃ
 sutvā tava santike tava samīpe tayā kārītapokkharaniṃ āgat' amhā ti a., te te
 ti te mayaṃ tava pāsena baddhā, purakkhatvā ti purato katvā, icchā-
 lobhan ti icchāsamkhātāṃ pāpakāṃ lobham, ubho sandhin ti ubhayam
 devaloke ca manussaloke ca paṭisandhiṃ, imam eva pāpadhamme¹ purato katvā 5
 caranto puggalo sugatipaṭisandhim atikkamitvā, asātan ti nirayam upapajjati.

Evam parisamajjhe yeva rājānaṃ lajjāpesi. Atha naṃ
 rājā „nāhaṃ Sumukha tumhe māretvā maṃsakhādītukāmo²
 gaṇhāpesiṃ, paṇḍitabhāvaṃ pana vo sutvā subhāsitaṃ sotukāmo
 gaṇhāpesiṃ ti“ pakāsento ā.: 10

61. Nāparajjhāma³ Sumukha, na pi lobhā vamaṃ aggahim,
 sutā ca paṇḍitā ty-attha nipuṇā atthacintakā⁴. 149.
 62. Appev' atthavatim vācam vyākareyyum⁵ idhāgatā,
 tathā taṃ samma nesādo vutto Sumukha-m-aggahīti. 150.

Ta. nāparajjhāmā³ ti mārento avarajjhati⁶ nāma mayaṃ na mārema, 15
 lobhāvamaggahin ti maṃsaṃ khādītukāmo hutvā lobhā vaṃ⁷ tumhe na pi⁸
 aggahim, paṇḍitā tyatthā ti paṇḍitā ti su' attha⁹, atthacintakā ti pa-
 ṭicchannānaṃ atthānaṃ cintakā, atthavatim ti kāraṇaṇissitaṃ, tathā ti tena
 kāraṇena, vutto ti mayā vutto hutvā, Sumukhamaggahīti ālapati, makāro
 sandhikaro, aggahīti dhammaṃ desessatīti¹⁰ tumhe gaṇhi. 20

Taṃ sutvā Sumukho¹¹ „ayuttaṃ te kataṃ mahārājā“¹² ti
 vatvā ā.:

63. N' eva bhītā¹³ Kāsipati upanītasmiṃ jīvite,
 bhāsem' atthavatim vācam sampattā kālapariyāyaṃ¹⁴. 151.
 64. Yo¹⁵ migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā 25
 sutena vā sutam kiṇe¹⁶ ki anariyātaram tato. 152.
 65. Yo ca ariyarudaṃ bhāse anariyadhamm' avassito
 ubho so dhamasate lokā idha c' eva parattha ca. 153.
 66. Na majjetha yasaṃ patto, na vyathe¹⁷ pattasaṃsayam,
 vāyameth' eva kiccesu, saṃvare vīvarāni ca. 154. 30

¹ so Cks; Bā imeva dhamme. ² C_g Bā maṃsaṃ-. ³ Cks nāva-. ⁴ Bā tyattha-
⁵ so Cks Bā byāhareyyum. ⁶ so Cks; Bā avirajjhati, B^s avirujjhati. ⁷ C_s -vā.
 B^s -va. ⁸ Bā nāhaṃ. ⁹ Bā sutā atthaṃ. ¹⁰ Bā desetuṃ. ¹¹ Bā add subhāsitaṃ
 sotukāmena. ¹² Bā bhū-. ¹³ read -paryayaṃ. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵ Bā kilyā, B^s
 kipyā. ¹⁶ Bā byādhe.

67. Ye vaddhā abbatikkantā¹ sampattā kālapariyāyan²
idha dhammaṃ caritvāna ev' ete tidivaṃ gatā. 155.

68. Idam sutvā Kāsipati dhammam attani pālaya
dhataratṭhañ ca muñcāhi haṃsānaṃ pavaruttaman ti. 156.

5 Ta. upanītasmin ti maraṇasantikaṃ³ upanīte, kālapariyāyan ti
maraṇakālavāraṃ pattā samānā⁴ bhāsissāma⁵ na hi dhammakathikaṃ bandhītvā
maraṇabhayena tajjētvā dhammaṃ suṇanti, ayuttan te kataṃ, migēnā⁶ ti
suṭṭhusikkhāpitena dīpakamigēna, hantīti hanti pakkhinā ti dīpakapakkhinā
ca, sutenā⁷ ti khemaṃ nibbhayan ti vissutena dīpakamigapakkhisadisena padu-
10 masarena, sutan ti paṇḍito cīttakathīti eva sutam dhammakathikaṃ, kiṇē⁸
ti dhammaṃ soṇṇāmiti⁹ pāsabandhanena vā yo⁵ kiṇēyya bādheyya, tato ti
tesaṃ kiriyato uttarim aṇṇaṃ anariyatarāṃ nāma kim atthi, ariyarudan ti
mukhena ariyavacanaṃ suṇaravacanaṃ bhāsati, dhammavassito ti kamma¹⁰
anariyadhammaṃ¹⁰ avassito, ubho ti devalokā ca manussalokā cā¹¹ ti ubha-
15 yamhā, idha cevā¹² ti idha upapanno¹¹ pi parattha upapanno¹¹ pi evarūpo
dvīhi sugatilokehi dhammitvā nirayam eva upapajjati, pattasamāsayan ti jīvi-
tasaṃsayapamāṇaṃ¹² pi dukkhaṃ patvā na kilameyya, saṃvare -- cā¹³ ti attano
chiddāni randhāni¹³ saṃvareyya pidaheyya, vaddhā ti guṇavaddhā paṇḍitā,
abbhatikkantā ti imaṃ manussalokaṃ¹⁴ atikkantā, pariāyāyan ti maraṇa-
20 kālapariyāyapattā hutvā, evete ti evam ete, idan ti idaṃ mayā vuttaṃ attha-
nissitaṃ vacanaṃ, dhamman ti pavenidhammam¹⁵ pi sucaritadhammam pi.

Taṃ sutvā rājā āha:

69. Āharant' udakaṃ pajjaṃ¹⁶ āsanañ ca mahārahaṃ
pañjarato pamokkhāmi dhataratṭhaṃ yasassināṃ 157.

25 70. Tañ ca senāpatiṃ dhiraṃ nipuṇaṃ atthacintakaṃ
yo sukhe sukhito¹⁷ rañño dukkhite hoti dukkhito. 158.

71. Etādiso¹⁸ kho arahati¹⁹ piṇḍam asnātu²⁰ bhattuno
yathāyaṃ Sumukho rañño pāpasādhāraṇo sakhā ti. 159.

Ta. udakan ti pādadhovanaṃ, pajjan ti pādabbhañjanaṃ, sukhe ti
30 sukhampi satī.

Rañño vacanaṃ suṭvā tesaṃ āsanāni haritvā ta. nisinnā-
naṃ gandhodakena pāde dhovitvā satapākātēna abbañjayimsu.

¹ Cks abbhā-. ² read -paryayaṃ. ³ Cks -kā. ⁴ Bds add na. ⁵ Cks -mi. ⁶ Bds kilyā, Bs kiṇyā. ⁷ Bds desessā-. ⁸ Cks so. ⁹ Cks kammanāṃ. ¹⁰ Bds -yamdhamma. ¹¹ Cks uppā-. ¹² Bds -sayamāpannam. ¹³ Bds dvārānāni. ¹⁴ Cks omit abba --. ¹⁵ Bds -piya-. ¹⁶ Bds majjaṃ. ¹⁷ Cks -tā. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Cks -anti. ²⁰ Ck asanātu, Bds bhasmātu, Cs asmātu.

Satthā tam attham pakāsento āha:

72. Pitthān ca sabbasovaṇṇam atthapādam manoramam
mattham¹ kāsikavatthinam² dhatarattho upāvisi. 160.
73. Kocchān ca sabbasovaṇṇam veyyagghaparisibbitam³
Sumukko ajja pāvekkhi dhataratthass' anantarā. 161. 5
74. Tesam kañcanapattehi⁴ puthū ādāya Kāsiyo
haṁsānam abhihāreyyūm aggarañño pavāsitan ti. 162.

Ta. mattham ti karaṇapariniṭṭhitam, kāsikavatthinam⁵ ti kāsika-
vatthena atthaṭam, kocchan ti majjhe saṁkhittavyagghacammāparisibbitam⁶
maṅgaladivase aggamaheṣiyā nisīdanapīṭhakam, kañcanapattehi⁷ suvaṇṇa- 10
bhājanehi, puthū ti bahujaṇā, Kāsiyo ti Kāsiratthavāsino, abhihāreyyūn
ti upanāmesūm, aggarañño pavāsitan ti atthasatasuvaṇṇapātīm⁸ pakkhittam
haṁsarañño paṇṇākārattāya Kāsirañño pesitam nānaggarasabhojanam.

Evam upanīte pana tasmim Kāsirājā tesam saṅgahattham
sayam suvaṇṇapātīm gahetvā upanāmesi, te tato ca madhulāje 15
khāditvā madhurodakam⁹ pivimsu, atha M. rañño abhihāraṇ ca
pasādaṇ ca¹⁰ disvā paṭisanthāram akāsi.

Tam pakāsento Satthā āha:

75. Disvā abhihaṭam aggam Kāsirājena pesitam
kusalo khattadhammānam tato pucchi anantarā: 163. 20
76. Kaccin¹⁰ nu bhoto kusalam kacci¹⁰ bhoto anāmayaṁ, (IV ⁴²⁷/₂₆₀ V ²⁴⁸/₁₃)
kacci rattham idam phītam dhammena-m-anusissati¹¹. 164.
77. Kusalam c' eva me haṁsa atho haṁsa anāmayaṁ.
atho rattham idam phītam dhammena-m-anusissati¹². 165.
78. Kacci bhoto amaccesu doso koci na vijjati,
kaccin nu te tav' atthesu nāvakaṁkhanti jīvitam. 166. 25
79. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
atho pi te mam' atthesu nāvakaṁkhanti jīvitam. 167.
80. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhānī
puttarūpayasūpetā tava chandavāsānugā. 168.
81. Atho me sādīsī bhariyā assavā piyabhānī
puttarūpayasūpetā mama chandavāsānugā. 169. 30

¹ Cks mattha, Bā paṭha, B^s mattham. ² Bā -vattinam, B^s -vatthiṇṇam Cks
patthiṇṇam for paṭṭinam? ³ Bā -parisuppitam, Cks -sibbitā. ⁴ Bā -mattehi.
⁵ Ck -pattinam, C^s -patthiṇṇam, Bā vattinam. ⁶ Ck -ta. ⁷ Bā -satapalasū-,
B^s -vaṇṇapalapātīm. ⁸ Cks madhukam. ⁹ Cks abhikārapasā. ¹⁰ Bā kiñci
throughout. ¹¹ Bā -sāsati, B^s -sāsasi. ¹² Bā -sāsami.

82. Kacci raṭṭhaṃ anuppīlaṃ¹ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati². 170.
83. Atho raṭṭhaṃ anuppīlaṃ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati³. 171.
- 5 84. Kacci santo apacitā asanto parivajjitā,
noce dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattasi⁴. 172.
85. Santo ca me apacitā asanto parivajjitā,
dhamme c' evānuvattāmi⁵, adhammo me niraṃkato. 173.
86. Kacci nānāgataṃ⁶ dīghaṃ samavekkhasi khattiya,
10 kacci matto madanīye paralokaṃ⁷ na santasi⁸. 174.
87. N' ahaṃ⁹ anāgataṃ dīghaṃ samavekkhāmi pakkhima¹⁰,
ṭhito dasasu dhammesu paralokaṃ na santase¹¹: 175.
88. Dānaṃ silaṃ pariccāgaṃ ajjavanā maddavaṃ tapanā
akkodhaṃ avihimsaṃ ca khantiṃ ca avirodhanaṃ 176.
- 15 89. Icc-ete kusale dhamme ṭhite passāmi attani,
tato me jāyate pīti somanassaṃ c' anappakaṃ. 177.
90. Sumukho ca acintetvā vissajji pharusāṃ girāṃ
bhāvadosaṃ anaññāya asmāc' āyaṃ vihaṅgamo. 178.
91. So kuddho pharusāṃ vācaṃ nicchāresi ayoniso
20 yān' asmāsu na vijjanti, na idaṃ¹² pañṇavatāṃ ivā 'ti. 179.

Ta disvā ti taṃ bahuaggapānabhojanam disvā, pesitan ti āharāpetvā
upanītam, khattadhammānaṃ ti paṭhamakārakesu paṭisanthāradhammānaṃ,
tato pucchī anantarā ti tasmim kāle kacci nu bhoto ti anupaṭipāṭiyā puc-
chi, tā pana chagāthā heṭṭhāvuttatthā yeva, anuppīlaṃ¹³ ti kacci raṭṭhavāsino
25 yante uccum viya na pīlesīti pucchati, akutociupaddavaṃ ti kutoci
anupaddavaṃ, samenamanusissatīti¹⁴ kacci tayā¹⁵ raṭṭhaṃ dhammena
samena anusāsīyati¹⁶, santo ti sīlādiguṇayuttā sappurisā, niraṃkatvā ti
chaddetvā, nānāgataṃ¹⁷ dīghaṃ ti anāgataṃ attano jīvitapavattiṃ kacci
dīghaṃ ti na samavekkhasi āyusamkhārānaṃ parittabhāvaṃ jñānīti pucchati,
30 madanīye ti madāvahe¹⁸ rūpādīrammaṇe, na santasīti¹⁹ na bhāyasi²⁰.
i. v. h. : kacci rūpādisu kāraṇesu amatto²¹ appamatto hutvā dānādānaṃ
kusalānaṃ katattā paralokaṃ na bhāyasīti, dasasū 'ti dasasu rāja-
dhammesu dānādīsu dasavatthukācetanādānaṃ pañcasīladasasīlādīsilāni deyya-

¹ Bā anupī-. ² Bā -sāsati. ³ Bā -sāsāmi. ⁴ Bā -ti. ⁵ Cks mevā-, Bā dham-
menevamanu-. ⁶ Bā nūnā. ⁷ Bā -ke. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck nāgam,
Bā aham. ¹⁰ Bā -mā. ¹¹ Bā santasi, Ck naccintase. ¹² Bā yidam. ¹³ all
three MSS. anupī-. ¹⁴ Bā -sasatīti. ¹⁵ Bā tava. ¹⁶ Bā -sāsasi. ¹⁷ Cks nāga-
tam, Bā anāgataṃ. ¹⁸ Bā madāra-. ¹⁹ Cks -taseti. ²⁰ so all three MSS. ²¹
Bā omits am-.

dhammañ cāgo pariccāgo ujubbhāvo ajjavañ mudubbhāvo maddavañ uposatha-
kammañ tapo mettāpubbabbhāgo akkodho¹ karuṇāpubbabbhāgo avihiṃsā adhi-
vāsanañ khañti avirodho avirodhanam, acintetvā ti mama imañ guṇasampattiñ²
acintetvā, bhāvadosaṃ ti cittadosaṃ, anaññāyā 'ti ajānitvā, asmākaṃ pi
cittadoso nāma n' atthi, yaṃ esa jāneyya taṃ ajānitvā pharusañ kakkhalañ 5
girañ vissajjesi, ayoniso ti anupāyena, yānasmāsū 'ti yāni vajjāni amhesu
na santi³ tāni vadati, na idaṃ ti tasmāssa⁴ idaṃ vacanañ paññavatāmiva
na hoti ten' eva samma na paṇḍito viya upaṭṭhāti.

Taṃ sutvā Sumukho „mayā guṇasampanno va⁵ rājā apa-
sādito, so me⁶ kuddho, khamāpessāmi nan“ ti cintetvā ā.: 10

92. Atthi me taṃ atisāraṃ vegena manujādhipa
dhataratṭhe ca baddhasmiṃ dukkham me vipulaṃ ahu. 180.
93. Tvam pitā viya⁷ puttānañ bhūtānañ dharaṇī-r-iva⁸
asmākaṃ adhipannānañ khamassu rājakuñjarā 'ti. 181.

Ta. atisāraṃ ti pakkhalitaṃ⁹, vegena 'ti ahaṃ etaṃ kathaṃ kathento 15
vegena sahasā kathesiṃ, dukkhaṃ ti cetasikadukkhaṃ mama vipulaṃ ahoṣi,
tasmā kodhavasena yaṃ¹⁰ mayā vuttaṃ taṃ me khamā¹¹ mahārājā 'ti, puttānaṃ
ti tvaṃ amhākaṃ puttānañ pitā viya, dharaṇī-r-ivā 'ti [pāṇabhūtānañ paṭhavi
viya ca tvaṃ amhākaṃ avassayo, adhipannānaṃ ti dosena aparādheṇa ajjhot-
thaṭṭānañ, khamassū 'ti idaṃ so āsanaṃ oruḃha pakkhehi añjaliṃ katvā ā. 20

Atha naṃ rājā āliṅgitvā ādāya suvaṇṇapīṭhe¹² nisīdāpetvā
accayena¹³ desanañ patigaṇhanto ā.:

94. Etaṃ te anumodāma yaṃ bhāvaṃ na nigūhasi,
khilaṃ pabbindasi pakkhi, ujuko si vihaṅgamā 'ti. 182.

Ta. anumodāmā 'ti etaṃ te dosaṃ khamāma, yaṃ ti yasmā tvaṃ attano 25
cittaṃ paṭicchannabhāvaṃ na gūhasi, khilaṃ ti cittaḥkhaṇukaṃ.

Idaṃ vatvā pana rājā M-assa dhammakathāya Sumukhassa
ca ujubbhāve pasīditvā „pasannena nāma pasannākāro katabbo“
ti ubhinnaṃ pi tesaṃ attano rajjasiriṃ niyyādentō ā.:

95. Yaṃ kiñci ratanañ atthi Kāsirājañivesane 30
rajataṃ jātārūpañ ca muttā veluriyā bahū 183.

¹ Bds akodho, Cks adhikkodho. ² Cks guṇaṃ-. ³ Bd vijjanti. ⁴ Bd tasmā mama.
⁵ Cks himayā. ⁶ Ck semeke, Cs seme. ⁷ Cks va. ⁸ Bd -ṇiviya. ⁹ Bd adds
kathaṃ. ¹⁰ Cks taṃ. ¹¹ Bd khamatha, Cks tasmā khamā. ¹² Ck puttapiṭhe.
Cs puṇṇapiṭhe. ¹³ Bds -ya.

96. Maṇayo¹ saṁkhamuttañ ca vatthakaṁ² haricandanam
ajinaṁ³ dantabhaṇḍaṇ ca lohaṁ kālāyasaṁ⁴ bahum⁵,
etaṁ dadāmi vo vittaṁ, issaraṁ vissajāmi vo ti. 184.

Ta. atthīti nidahitaṁ, muttā ti viddhāviddhamuttā, maṇayo⁵ ti
5 maṇibhaṇḍakāni, saṁkhamuttañca⁶ 'ti dakkhiṇavaṭṭasaṁkharatanaṁ⁶ ca
āmalavaṭṭamuttaratanāṇ⁷ ca, vatthakaṁ⁸ ti sukhumakāsiyavattāni, ajinaṁ ti
ajinamigacammaṁ, lohaṁ kālāyasaṁ⁹ ti tambaloḥaṇ ca kālaloḥaṇ ca, issaraṁ
ti kañcanamālena setacchattena saddhiṁ dvādasayojanike Bārāṇasinagare rajjaṁ.

Evañ ca pana vatvā ubho pi te setacchattena pūjetvā r.
10 paṭicchāpesi. Atha M. raññā saddhiṁ sallapanto ā.:

97. Addhā apacitā ty-amhā sakkatā ca rathesabha,
dhammesu vattamānānaṁ¹⁰ tvaṁ no ācariyo bhava. 185.

98. Ācariya samanunñātā tayā anumatā mayam,
taṁ padakkhiṇato katvā ñātī passem' Arindamā¹¹ 'ti. 186.

15 Ta. dhammesū 'ti kusalakammaphadhammesu, ācariyo ti tvaṁ amhehi
vyattataro tasmā no¹² ācariyo hohi, api ca dasaṇṇaṁ rājadhammānaṁ aka-
thitattā¹³ Sumukhassa dosaṁ dassetvā accayaṇṇapāṭiggahaṇassa¹⁴ katattāpi tvaṁ
amhakaṁ ācariyo va¹⁵, tasmā idāni pi no ācārasikkhāpadena¹⁶ ācariyo bhavā 'ti a.,
passem arindamā¹¹ 'ti passemu Arindama.

20 So tesam saṅgamanam anujāni. B-ttassāpi dh. kathen-
tass' eva aruṇam utthahi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

99. Sabbarattim cintayitvā mantayitvā yathātatham
Kāsirajā anuññāsi haṁsānaṁ pavaruttaman¹⁷ ti g. ā. 187.

25 Ta. yathātathan ti yaṁ kiñci attham¹⁸ tehi saddhiṁ cintetabbañ ca
mantetabbañ ca sabbaṁ taṁ cintetvā ca mantetvā cā 'ti a., anuññāsi
gacchathā 'ti anuññāsi.

Evañ tena anuññāto B. rājānaṁ „appamatto dhammena
r. kārehīti“ vatvā¹⁹ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Rājāpi tesam

¹ Bā iyo. ² Cks -ikaṁ ³ Ck apitaṁ, Bā ajinnaṁ ⁴ Cks kālāṁ-, Bā kālā-
⁵ Ck Bā -u. ⁶ Bā -iyo. ⁷ Bā dakkhiṇāvattaṁ-. ⁸ Bā āmalakavattaṁ-. ⁹ Cks
-iyan Bā ikaṁ. ¹⁰ Ck kālā-, Bā kālāyaṇ. ¹¹ Bā vu-. ¹² Bā -murind-. ¹³ Cks sa-
māno tattha in the place of tasmā no. ¹⁴ Cks -mmākathi-. ¹⁵ Cks parigg-, Ck
periggahassa, Bā paṭiggahassa. ¹⁶ Cks ca. ¹⁷ Cks -patena, Bā ācariyasi-. ¹⁸
Cks -mo. ¹⁹ Cks atthi. ²⁰ Bā ovaḍitvā.

kañcanabhājanehi madhulāje madhurodakaṇ¹ ca upanetvā²
 niṭṭhitāhārakicce gandhamālādīhi pūjetvā B-am suvaṇṇa-
 caṅgoṭakena sayam ukkhipi³, Khemā devī Sumukhaṃ ukkhipi,
 atha ne sīhapañjaraṃ ugghāṭāpetvā suriyuggamanavelāya „gac-
 chatha sāmīno“ ti vissajjesuṃ. 5

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

100. Tato ratyā virasane suriyuggamanam pati
 pekkhato Kāsirājassa bhavanā te² vigāhisun ti g. ā. 188.

Tattha vigāhisun ti ākāsaṃ pakkhandiṃsu.

Tesu M. suvaṇṇacaṅgoṭakā⁵ uppatitvā ākāse ṭhatvā „mā 10
 cintayī mahārāja, appamatto amhākaṃ ovāde vatteyyāsīti“
 rājānaṃ samassāsetvā Sumukhaṃ ādāya Cittakūṭam eva gato.
 tāni pi kho navutihaṃsasahassāni Kañcanaguṇhato nikkhamitvā
 pabbatatale nisinnāni⁶ te āgacchante disvā paccuggantvā pari-
 vāresuṃ, te nātiganaparivutā Cittakūṭatalaṃ pavisiṃsu. 15

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

101. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
 keke ti-m-akarūṃ⁷ haṃsā, puthusaddo ajāyatha. 189.

102. Te patitā pamuttēna bhattunā bhattugāravā
 samantā parikariṃsu⁸ aṇḍajā laddhapaccayā. 190. 20

Ta. parame ti uttame, akarūṃ ti mahāsaddaṃ niechāresuṃ, keke ti
 attano sabhāvena keke ti saddam akarūsu, bhattugāravā parikariṃsū 'ti
 bhattuno pamuttabhāvena gantvā attānaṃ (bhattāraṃ?) samantā parivārayiṃsu,
 laddhapaccayā ti laddhapattitṭhā.

Evam parivāretvā ca pana te haṃsā „kathaṃ mutto si 25
 mahārāja“ 'ti pucchiṃsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvaṃ
 Saṃyamarājaputtehi katakammaṇ ca kāthesi, taṃ sutvā tuṭṭhā
 haṃsagaṇā „Sumukho pana senāpati ca rājā ca luddo ca
 sukhitā niddukkhā naciraṃ jīvantū“ 'ti āhaṃsu.

¹ C^{ks} madhudakaṇ. ² B^s -nāmetvā. ³ B^d ukkhipetvā. ⁴ B^d bhavanato. ⁵
 B^d -kato. ⁶ B^d -nnā, B^s nipannā. ⁷ C^k -ti samakarūṃ. ⁸ C^{ks} -kīresuṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha¹:

103. Evaṃ mittavataṃ atthā sabbe honti padakkhiṇā
haṃsā yathā² dhataratṭhā nātisaṃgham upāgamun ti. 191.

Taṃ Cullahaṃsajātaka vitthāritam³ eva.

5 S. i. d. ā. j. s.: „Tadā luddo Channo ahosi, Khemā devī
Khemā bhikkhunī, rājā Sāriputto, parisā Buddhaparisā, Sumukho
Ānando, dhataratṭho aham evā“ ti. Mahāhaṃsajātakaṃ.

3. Sudhābhojanajātaka.

Naguttame⁴ ti. Idam S. J. v. ekaṃ dānājḥāsayaṃ bhik-
10 khun ā. k. So kira Sāvattiyaṃ eko kulaputto Satthu dhamma-
kathaṃ sutvā pasannacitto pabbajitvā silesu paripūrākārī⁵ dhutaṅga-
guṇasamannāgato sabrahmacārīsu pavattamettacitto divasassa tikkhat-
tum Buddhadhammasaṃghupatṭhāne appamatto ācārasampanno dānaj-
jhāsayo ahosi, sārāṇiyadhammapūrako attanā laddhaṃ paṭiggāhakesu
15 vijjamānesu chinnabhatto hutvā deti yeva, tassa⁶ so dānājḥāsayo
dānābhiratabhāvo bhikkhusaṃghe pākato ahosi. Ath' ekadivasam dh.
k. s. „āvuso asuko nāma bhikkhu dānājḥāsayo dānābhirato attanā
laddhaṃ pasatamattaṃ⁷ pāṇiyam pi lobhaṃ chinditvā sabrahmacārīnaṃ
deti, Bodhisattass' ev' assa ajjhāsayo“ ti. S. taṃ kathaṃ dibbāya
20 sotadhātuyā sutvā Gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „ayaṃ bhikkhave bhikkhu pubbe adānasilo
maccharī tiṇaggena telabindum pi adātā ahosi, atha taṃ ahaṃ dametvā
nibbisevanam katvā dānaphalaṃ vaṇṇetvā dāne paṭiṭṭhāpesiṃ, so
pasatamattaṃ udakam pi labhitvā 'adatvā na pivissāmīti' mama santike
25 varaṃ aggahesi, tassa phalena dānājḥāsayo dānābhirato“ ti vatvā⁸ a. ā.:

A. B. Br. r. k. eko gahapati aḍḍho ahosi asītikoṭivibhavo.
Ath' assa rājā seṭṭhiṭṭhānaṃ adāsi. So rājpūjito nagara-
janapadapūjito hutvā ekadivasam attano sampattiṃ oloketvā
cintesi: „ayaṃ yaso mayā atītabhaven' eva⁹ niddāyantena
30 kāyaduccaritādini karontena¹⁰ (add: na) laddho sucaritāni pana

¹ tattha parame - - - āha wanting in *Cks*. ² *Bds* add pi. ³ *Bds* vuttattham.

⁴ so *Cks*; *Bd* neva piṇāmi o: neva kiṇāmi, *Bs* na guttame girivare. ⁵ *Bd* paripūri-, *Cks* paripūra-. ⁶ *Bd* tasmā. ⁷ *Bd* pasata-. ⁸ *Bds* add tūpi ahosi tehi yācito. ⁹ *Ck* atībhāveneva, *Bd* atītaveneva. ¹⁰ *Cks* -to na.

pūretvā laddho¹, anāgate pi mayā mama patitṭham kātuṃ
 vaṭṭatīti² so rañño santikaṃ gantvā „deva mama ghare asīti-
 koṭidhanam atthi, tam gaṇhā“³ 'ti vatvā „na mayham tava
 dhanena attho, bahum me dhanam, tato² pi yad icchasi gaṇhā“
 'ti vutte „kin nu deva mama dhanam dānam³ dātuṃ labhā- 5
 mīti“ ā. Atha raññā „yathārucim karohīti“ vutte catūsu
 nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cā 'ti cha dāna-
 sālā⁴ kāretvā devasikaṃ chasatasahassapariccāgam karonto
 mahādānam pavattesi. So yāvajīvam dānam datvā „imam
 mama dānavamsam mā ucchinditthā⁵“ 'ti putte anusāsivā⁶ 10
 jivitapariyosāne Sakko hutvā nibbatti. Putto pi 'ssa tath' eva
 dānam datvā Cando hutvā nibbatti, tassa putto Suriyo hutvā⁷
 tassa putto Mātali hutvā⁷ tassa putto Pañcasikho hutvā nib-
 batti. Tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhi⁸ Maccharikosiyō nāma
 ahoṣi asītikoti vibhavo yeva, so „mama pitupitāmahā ḷālā 15
 ahesum, dukkhena sambhataṃ dhanam chaḍḍesum, aham pana
 dhanam rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmīti“ cintevā
 dānasālam viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamacchari
 ahoṣi. Ath' assa gehadvāre yācakā sannipativā bāhā pag-
 gayha „mahāseṭṭhi mā attano pitipitāmahanam vamsam nāsayi, 20
 dānam dehīti“ mahāsaddena paridevimsu. Tam sutvā mahā-
 jano „Maccharikosiyena attano vamsa⁹ uccinno“ ti nam
 garahi. So lajjito vivesanadvāre yācakānam¹⁰ ṭhānam nivāre-
 tum ārakham ṭhapesi, ite nippaccayā hutvā puna tassa geha-
 dvāram na olokesum, so tato paṭṭhāya dhanam eva sam- 25
 gharati¹¹, n' ev' attanā paribhuñjati na puttadārādīnam deti,
 kaṇṇikadutiyaṃ¹² sakunḍakabhattam bhuñjati, mūlaphalamatta-
 tantāni¹³ thullavatthāni nivāseti, paṇṇachattam matthake kāretvā
 jaragonāyuttajajjararathakena¹⁴ yāti, iti tassa asappurissassa

¹ Cks -ā. ² Bā ito. ³ Bā omits dā-. ⁴ Bā -āyo. ⁵ Bā -dathā. ⁶ Cks
 -sāritvā. ⁷ Bā adds nibbatti. ⁷ Bā^s laddho seṭṭhiṭhānam in the place of
 seṭṭhi. ⁹ Cks -e, Bā dānavamso. ¹⁰ Bā^s add āgatānam. ¹¹ Bā samhari. ¹²
 Bā kiñciyaṃ bilaṇḍadutiyaṃ. ¹³ so Cks; Bā dhūlakapamatta-. ¹⁴ Bā jaraggena
 yuttana jajjara-.

tattakaṃ dhaṇaṃ sunakkena laddhanāḷikerāṃ viya ahosi. So ekadivasāṃ rājupatṭhānaṃ gacchanto „anuseṭṭhiṃ ādāya gamissāmīti“ tassa gehaṃ agamāsi, tasmiṃ ca khaṇe anuseṭṭhi puttadhītāhi parivuto navasappipakkamadhurasakkharacunṇehi
 5 saṃkhataṃ pāyāsaṃ bhuñjamāno nisinno ahosi¹, so Macchariyakosiyāṃ disvā āsanā vuṭṭhāya „ehi mahāseṭṭhi imasmiṃ pallaṃke nisīda² pāyāsaṃ bhuñjissāmā“³ ti⁴ ā. So⁴ tassa pāyāsaṃ disvā va mukhe kheḷo uppajji, bhuñjitukāmo ahosi, evaṃ pana cintesi: „sa^c āhaṃ bhuñjissāmi seṭṭhino⁵ mama gehaṃ
 10 āgatakāle paṭisakkāro katabbo bhavissati, evaṃ me dhaṇaṃ nassissati, na bhuñjissāmīti“ ā., atha⁶ punappuna yāciyamāno pi „idāni me bhuttaṃ, suhito smīti“ na icchi, anuseṭṭhimhi⁷ bhuñjante pana⁸ olokeno mukhe sañjāyamānena⁹ khelena nisi-ditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhiṃ rājanivesanaṃ
 15 gantvā¹⁰ puna¹² attano gehaṃ anuppatto pāyāsatanhāya pīliyamāno cintesi: „sa^c āhaṃ ‘pāyāsaṃ bhuñjitukāmo ‘mhīti’ vakkhāmi mahājano bhuñjitukāmo bhavissati bahutaṇḍulādayo nassissanti, na kassaci kathessāmīti“ so rattindivaṃ pāyāsaṃ eva cinto vītinaṃmetvāpi dhananāsanabhayena kassaci aka-
 20 thetvā va pipāsaṃ adhivāsesi, anukkamena adhivāsetuṃ asak-konto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahosi, evaṃ sante pi dhananāsa-bhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā seyyaṃ¹² upa-gūhitvā nipajji. Atha naṃ bhariyā upasaṃkamitvā¹³ hatthena
 25 piṭṭhiṃ parimajjānā „kin te sāmi aphāsukaṃ“ ti pucchi, „ta^v eva sarīre aphāsukaṃ karohi“. „Mama aphāsukaṃ n’ atthīti“. „Sami, panduvaṇṇo si jato, kin nu te kaci cintā atthi, udāhu raja kupito, ādu¹⁴ puttehi avamāno kato, atha vāpi kāci tanhā uppanā“ ti. „Āma¹⁵ tanhā¹⁶ uppannā“ ti, „kathehi sāmi¹⁷, sakkhissasi nam rakkhituṃ“ ti. „Rakkhitabbayuttakāme rakkhissāmīti.“ Evam

¹ Bā hoti. ² Cks -di. ³ Bā -mīti. ⁴ Cks omit so. ⁵ Bās anuse-. ⁶ Bā adds naṃ. ⁷ Cks omit an-. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā sajja-. ¹⁰ Bā adds rājanaṃ rājanivesanato otaritvā. ¹¹ Bās omit puna. ¹² Bā sayanaṃ. ¹³ Bās -gantvā. ¹⁴ Bās a-. ¹⁵ Bā kāma. ¹⁶ Bā add me. ¹⁷ Cks omit ti kathehi sāmi.

pi dhananāsabhayena kathetum na ussahi, tāya pana punapuna pīḷiyamāno kathesi: „bhadde ahaṃ ekadivasam anu-
 setṭhiṃ sappimadhusakkharacunnehi saṃkhataṃ pāyāsaṃ bhuñ-
 jantaṃ disvā tato paṭṭhāya tādisaṃ pāyāsaṃ bhuñjitukāmo
 jāto“ ti. „Asappurisa, kiṃ tvaṃ duggato, sakala-Bārāṇasi-
 vāsīnaṃ pahonakaṃ pāyāsaṃ pacissāmīti.“ Ath' assa sīse
 daṇḍena paharaṇakālo viya ahosi. So tassā kujjhivā „jānāṃ'
 ahaṃ tava mahaddhanabhāvaṃ, sace te kulagharā ābhataṃ'
 atthi pāyāsaṃ pacitvā nāgarānaṃ dehīti“ ā. „Tena hi eka-
 vīthivāsīnaṃ pahonakaṃ katvā pacāmīti“ . „Kin te tehi“, 10
 attano santakaṃ khādantū“ ti. „Tena hi ito c' ito ca satta-
 gharavāsīnaṃ³ pahonakaṃ katvā“ ti. „Kin te tehi“⁵. „Tena
 hi imasmiṃ gehe pariyanassā“ ti. „Kin te tenā“⁶ ti.
 „Tena hi bandhujanass' eva⁷ pacāmīti“ . „Kin te etenā“ ti.
 „Tena hi tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pacāmi sāmīti“ . „Kāsi tvaṃ, 15
 tuyhaṃ na vaṭṭatīti“ . „Ekakass' eva⁸ te pacāmi sāmīti“⁹.
 „Mayhaṃ ca mā paci, gehe¹⁰ pacante bahū paccāsiṃsanti,
 mayhaṃ pana patthaṃ¹¹ taṇḍulānaṃ ca catubhāgaṃ khīrassa
 accharaṃ sakkharāya karaṇḍakaṃ¹² madhussa ekaṃ ca pacana-
 bhājanaṃ¹³ dehi, araṇṇaṃ pavisitvā tattha pacitvā bhuñjissāmīti“ . 20
 Sā tathā akāsi. So taṃ sabbaṃ ceṭakena¹⁴ gāhāpetvā gaccha¹⁵
 „asukatṭhāne tiṭṭhā“ ti¹⁶ taṃ purato pesetvā ekako va
 oguṇṭhikaṃ katvā aññātakavesena¹⁷ tattha gantvā nadītīre
 ekasmiṃ gacchamūle uddhanaṃ kāretvā dārudakaṃ āharāpetvā
 „tvaṃ gantvā ekasmiṃ¹⁸ magge tthatvā kañcid¹⁹ eva disvā 25
 mama saññaṃ dadeyyāsi, mayā pakkositakāle āgaccheyyāsi“
 taṃ pesetvā aggiṃ katvā pāyāsaṃ paci. Tasmiṃ khane Sakko
 devarājā dasasahassayojanaṃ alaṃkatadevanagaraṃ²⁰ satṭhi-

¹ Ck Bā āha-. ² Bā kiute etehi. ³ Cks sattasatta-. ⁴ Bā adds pacāmi. ⁵ Bā ete-. ⁶ Bā et-. ⁷ Bā add pahonakaṃ katvā. ⁸ Bā tena hi ekasseva pahonakaṃ katvā. ⁹ Bā adds vutte. ¹⁰ Bā adds pana. ¹¹ Bā piṭhaṃ. ¹² Bā add sappissa karaṇḍikaṃ. ¹³ Cks panabhā-. ¹⁴ Cks -ke. ¹⁵ Cks omit gaccha. ¹⁶ Bā -naṃ tiṭṭhāhiti. ¹⁷ Cks aññātara-. ¹⁸ so all three MSS for etasmiṃ? ¹⁹ Bā ki-. ²⁰ Cks -taṃdeva-.

yojanaṃ Suvannavīthim¹ yojanasahassussitam² Vejayantam
 pañcayojanasatikam Sudhammaṃ³ satthiyojanaṃ Paṇḍukambala-
 silāsaṇaṃ pañcayojanāvattam⁴ Kañcanamālasacetthattam adḍha-
 teyyakoṭisaṃkhādevaccharālaṃkatapaṭiyattam⁵ attabhāvan ti
 5 imaṃ attano sirim oloketvā „kin nu kho katvā mayā ayaṃ
 yaso laddho“ ti cintetvā Bārāṇasiyaṃ seṭṭhibhūtena pavattita-
 dānaṃ addasa, tato „mama puttādayo kuhiṃ nibbattā“ ti
 olokento⁶ „putto me Cando devaputto hutvā nibbatti tassa
 putto Suriyo“ ti⁷ sabbesaṃ nibbattim disvā „Pañcasikhassa
 10 putto kīdiso“ ti olokento attano vaṃsassa ucchinnabhāvaṃ
 passi, ath' assa etad ahoṣi: „ayaṃ asappuriso maccharī hutvā
 n' ev' attanā paribhuñjati na paresaṃ deti, mama tena vaṃso
 ucchinno, kālaṃ katvā niraye nibbattissati, ovādam assa datvā
 mama vaṃsaṃ paṭiṭṭhāpetvā etassa imasmiṃ devanagare nib-
 15 battanākāraṃ karissāmīti“ so Candādayo pakkosāpetvā „etha
 manussapathaṃ gacchissāma⁸, Maccharikosikena⁹ amhākaṃ
 vaṃso ucchinno: dānasālā jhāpitā n' ev' attanā paribhuñjati na
 paresaṃ deti, idāni pana pāyāsaṃ paribhuñjitukāmo¹⁰ hutvā
 ghare paccante aññassāpi pāyāso¹¹ dātabbo bhavissatīti araññaṃ
 20 pavisitvā ekako va pacati, etaṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpetvā
 āgamissāma, api¹² kho pana amhehi sabbehi¹³ ekato yāciya-
 māno tatth' eva mareyya¹⁴, mama paṭhamam gantvā pāyāsaṃ
 yācitvā nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyaṃ āgantvā
 yāceyyāthā“ ti vatvā sayam tāva brāhmaṇavesena¹⁵ tam upa-
 25 saṃkamitvā „bho kataro Bārāṇasigamamaggo“ ti pucchi. Atha
 naṃ Maccharikosiyo „kiṃ ummatto si¹⁶, Bā-maggaṃ pi na
 jānāsi, kiṃ¹⁷ ito esi etto yāhīti“ ā. Sakko tassa vacanaṃ¹⁸
 asuṇanto viya „kiṃ kāthesīti“ tam upagacchat' eva. So pi

¹ Ck -vīthim, Cs -vīthī, Bđ vittinṇam. ² Bđ -ssubbedham. ³ Bđ -asabham. ⁴ Bđ -ttam. ⁵ Bđ -khātā-. ⁶ Bđ -etvā. ⁷ Bđ adds tassa putto mātali tassa putto pañcasikhō ti. ⁸ Bđ gami-. ⁹ Bđ -yena. ¹⁰ Bđ omits pari. ¹¹ Cks omits pāyāso. ¹² Bđ api ca. ¹³ Ck savehi, Bđ omits sabbehi. ¹⁴ so Cks; Bđ pareyya, read: vāreyya? ¹⁵ Bđs -vaṇṇena. ¹⁶ Cks ti, Bđ omits si. ¹⁷ Bđ ti. ¹⁸ Bđ adds sutvā.

„are badhirabrāhmaṇa kiṃ ito esi parato yāhīti“ viravi. Atha
 naṃ Sakko „bho kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi
 paññāyati, pāyāso paccati, brāhmaṇanimantanatṭhānena¹ bha-
 vitabbaṃ², aham pi brāhmaṇānaṃ bhojanakāle thokaṃ labhis-
 sāmi³, kiṃ mam nicchubhasīti“⁴ vatvā „n' atth' ettha brāh- 5
 maṇanimantanāṃ, parato⁵ yāhīti“ vutte „tena hi kasmā kujjhasi,
 tava bhojanakāle thokaṃ labhissāmīti“ ā. Atha naṃ so
 „aham te ekasittham⁶ pi na dassāmi, thokaṃ idaṃ⁷ mama
 yāpanamattam eva, mayāpi c' etaṃ⁸ yācitvā va laddhakaṃ⁹,
 tvaṃ aññato¹⁰ tavāhāraṃ pariyesa¹¹ 'ti¹¹ bhariyaṃ¹² yācitvā 10
 laddhabhāvaṃ sandhāy' evaṃ vatvā:

1. N' eva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi,
 na cāpi me sannicayo ca atthi,
 sukiccharūpaṃ vat' idaṃ parittāṃ,
 patthodano nālam ayaṃ duvindaṃ¹³ ti g. ā. 192. 15

Taṃ sutvā Sakko „aham pi te madhurasaddena ekaṃ
 silokam kathessāmi¹⁴, suṇāhīti“ vatvā „na me tava silokena
 attho“ ti tassa¹⁵ vārentassa vārentassa

2. Appamhā appakaṃ dajjā anumajjhato majjhakaṃ,
 bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ na upapajjati. 193. 20
3. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca¹⁶
 ariyaṃ¹⁷ maggaṃ samāruha¹⁸,
 n' ekāsi¹⁹ labhate sukhaṃ ti 194.

gāthadvayam āha.

Ta. anumajjhato majjhākaṃ ti appakaṃ pi majjhe chetvā [dve koṭ- 25
 thāse karitvā ekakoṭṭhāsaṃ datvā tato avasesato anumajjhato pi puna majjhe
 chetvā eko koṭṭhāso dātabbo yeva, adānaṃ na -- ti' appaṃ vā bahum vā dīn-
 naṃ hotu²⁰, adānaṃ nāma na hoti, tam pi dānaṃ eva mahapphalaṃ evā 'ti.

¹ Bā -nānaṃ-. ² Bā -anti. ³ Bā -miti. ⁴ Bā niccharāyasīti. ⁵ Bā pū-. ⁶
 Bā -siṭhaṃ. ⁷ Bā imaṃ. ⁸ Bā mayāpacitaṃ. ⁹ so Cks; Bā va me laddhaṃ
 kiṃ. ¹⁰ Bā aññānaṃ. ¹¹ Bā adda vatvā. ¹² Cks yā. ¹³ so Bā for duvinnāna?
 Cks vidunnaṃ. ¹⁴ Bā adda taṃ. ¹⁵ Cks omit tassa. ¹⁶ Bā tha. ¹⁷ Ck -yā,
 Cs -ya. ¹⁸ Bā -yha. ¹⁹ Cks -si, Bā nekālapī. ²⁰ Bā hoti.

So tassa vacanaṃ sutvā „manāpan te brāhmaṇa kathitaṃ,
pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdā“ 'ti ā. Sakko eka-
mante nisīdi. Tasmim nisinne Cando ten' eva nayena' upasaṃ-
kamtivā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vāren-
5 tass' eva

4. Moghañ c' assa hutāṃ hoti moghañ cāpi samīhitaṃ
atithismim yo nisinnasmim² eko bhuñjati bhojanaṃ. 195.

5. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca³,
ariyamaggaṃ samārūha⁴,
10 n' ekāsi⁵ labhate sukhaṃ ti g. ā. 196.

Tattha samīhitaṃ ti dhanuppādanaviriyaṃ.

So tassa vacanaṃ sutvā⁶ kicchena kasirena „tena hi ni-
sīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. So gantvā Sakkassa santike
nisīdi. Tato Suriyo ten' eva nayena upasaṃkamtivā tath' eva
15 kathaṃ pavattetvā⁷ tassa⁸ vārentassa vārentass' eva

6. Saccaṃ tassa hutāṃ hoti saccañ cāpi samīhitaṃ
atithismim yo nisinnasmim
n' eko bhuñjati bhojanaṃ. 197.

7. Taṃ taṃ vadāmi etc. gāthadvayam⁹ āha. 198.

20 Tassa pi vacanaṃ sutvā kicchena kasirena „tena hi ni-
sīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. So gantvā Candassa santike
nisīdi. Atha naṃ Mātali ten' eva nayan' upasaṃkamtivā tath'
eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

8. Sarasañ ca yo juhati¹⁰ bahukāya Gayāya ca

25 Done Timbarutitthasmim sīghasote mahāvahe 199.

9-10. Atra c' assa hutāṃ hoti atra c' assa samīhitaṃ
atithismim yo - - sukhaṃ ti imā gāthā abhāsi. 200-201

Tāsaṃ attho: yo puriso nāgayakkhādīnaṃ balim¹¹ karomīti samuddaloṇi-
pokkharāṇiādisu¹² yaṃ kiñci saraṃ upagantvā juhati¹³ tattha balikammaṃ

¹ Bā niyāmena. ² Cks -amhi ³ Bā tha. ⁴ Bā -rūya. ⁵ Cks -si, Bā -pi. ⁶
Bā add tatheva kathaṃ pavattetvā. ⁷ Cks kathetvā. ⁸ Cks omit tassa. ⁹ Bā
gātham. ¹⁰ Bā add poso. ¹¹ Bā phalikammaṃ. ¹² Bā -pādisu. ¹³ Bā -titi.

karoti tathā bahukāya nadiyā Gayāya¹ pokkharaniyā Doṇanāmake ca Tim-barūnāmake ca titthe, sīghasote mahante vārivahe², atra cassā 'ti yadi atrāpi etesu³ sarādīsu assa purisassa butaṇ c' eva samīhitaṇ ca hoti saphalaṇ sukhudrayaṇ⁴ sampajjati, atithismiṇ yo nisinnasmiṇ neko bhuñjati bhojanaṇ ettha vattabbam eva n' atthi, tena taṇ vadāmi Kosiya dānāni ca dehi sayāṇ ca⁵ bhuñja ariyānaṇ dānābhiraṭānaṇ Buddhādānaṇ maggaṇ abhirūha na hi⁶ ekāsīti⁶ eko va bhuñjamāno sukhaṇ nāma⁷ labhatīti⁸.

So tassāpi⁹ vacanaṇ sutvā pabbatakūṭena otthaṭo¹⁰ viya kicchena¹¹ „tena hi nisīda, thokaṇ labhissasīti“ ā. Mātali gantvā Suriyassa santike nisīdi. Tato Pañcasikho ten' eva¹² 10 nayena upasaṅkamitvā tath' eva kathaṇ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

11-12. Balisaṇ hi so niggilati¹³ dīghasuttaṇ sabandhanaṇ atithismiṇ yo nisinnasmiṇ eko¹⁴ - - sukhaṇ ti 202-3. gāthadvayam āha. 15

Maccharikosiyo taṇ sutvā dukkha-yogena nitthunanto „tena hi nisīda, thokaṇ labhissasīti“ ā. Pañcasikho gantvā Mātaliassa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu nisinnamattessv-eva¹⁵ pāyāso pacci¹⁶. Atha naṇ Kosiyo ud-dhanā otāretvā „tumbhākaṇ pattāni āharathā“ 'ti ā. Te¹⁷ 20 yathānisinnā¹⁸ va hatthe¹⁹ pasāretvā Himavantato māluva-pattāni āharimṇsu. Kosiyo tāni disvā „tumbhākaṇ etesu pattesu dātabbapāyāso n' atthi, khadirādānaṇ pattāni āharathā“ 'ti. Te tāni āharimṇsu, ekekapattaṇ yodhaphalakappamānaṇ²⁰ ahoṇi. So sabbesaṇ dabbhiyā pāyāsaṇ adāsi, sabbantimassa dānakāle²¹ 25 pi ukkhaliyā ūnaṇ²² na paññāyi²³. Pañcannam pi datvā sayāṇ ukkhalim gahetvā nisīdi. Tasmim khaṇe Pañcasikho utthāya attabhāvaṇ jahitvā sunakho hutvā tesāṇ purato pas-sāvaṇ karonto āgamāsi²⁴, brāhmaṇā attano pāyāsaṇ pattena pidahimṇsu, Kosiyaassa hatthapiṭṭhe passāvabindu²⁵ pati, brāh- 30

¹ Bā gatāya. ² Cks najivahe, Bā vārasahe. ³ Bā ekesu. ⁴ Bā sukhindriyaṇ.

⁵ Bā -rūhanti. ⁶ Bā ekāpīti, Cks ekāsi. ⁷ Bā add na. ⁸ Cks -sīti. ⁹ Bā tassa. ¹⁰ Cā ottharo, Bā ottako. ¹¹ Bā add kasirena. ¹² Cks yo, Bā nigi-

¹³ Cks neko. ¹⁴ Cks -tṭeyeva. ¹⁵ Bā paci. ¹⁶ Cks tathā-. ¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Bā yāvapha-

¹⁹ Bā talaṇ. ²⁰ Bā paññāpiyi, Cks paññāsi-. ²¹ Ck ag-. ²² Cks -um.

maṇā kuṇḍikāhi udakaṃ gaheṭvā pāyāsaṃ abbhukkiritvā bhuñ-
 jamānā viya ahesuṃ. Kosiyo „mayham pi udakaṃ detha,
 hatthaṃ dhovivā bhuñjissāmīti“ ā. „Tava udakaṃ āha-
 ritvā hatthaṃ dhovā“ ¹ti. „Mayā tumhākaṃ pāyāso dinno,
 5 mayham thokaṃ udakaṃ dethā“ ²ti. „Mayaṃ piṇḍapatipiṇḍa-
 kammaṃ nāma na karomā“ ³ti. „Tena hi imaṃ ukkhalim
 oloketha, hatthaṃ⁴dhovivā āgamissāmīti“ nadiṃ otari. Tasmim
 khaṇe sunakho ukkhalim passāvena¹ pūresi, so taṃ passāvaṃ
 karontaṃ disvā mahantaṃ daṇḍam ādāya tajjento āgacchi, so
 10 assājāṇiyamatto hutvā taṃ anubandhanto,² nānāvaṇṇo ahoṣi,
 kālo pi hoti seto pi suvaṇṇavaṇṇo pi kabaro pi ucco pi nīco
 pi, evaṃ nānāvaṇṇo hutvā Maccharikosiyaṃ anubandhi, so
 maraṇabhayaabhīto brāhmaṇe upasaṃkami, te pi uppatitvā ākāse
 thitā. So tesam tam iddhiṃ disvā:

- 15 13. Uḷāravaṇṇā vata brāhmaṇa ime,
 ayaṃ ca vo sunakho kissa hetu
 uccāvacam vaṇṇanibham vikubbati,
 akkhātha no brāhmaṇā: ko³ nu tumhe ti. 204.
 Taṃ sutvā Sakko devarājā:
 20 14. Cando ca Suriyo ca ubho idhāgatā,
 ayaṃ pana Mātali devasārathi,
 Sakko 'ham asmi tidasānam indo,
 eso ca kho³ Pañcasikho ti vuccatīti g. vatvā 205.

tassa yaṣaṃ vaṇṇento:

- 25 15. Pāṇissarā mutiṅgā ca murajālambārāṇi ca
 suttam etaṃ pabodhenti, paṭibuddho ca⁴ nandatīti g. ā. 206.
 So tassa vacanaṃ sutvā⁵ „evarūpaṃ dibbasampattim kinti
 katvā labhantīti“ pucch⁶. „Adānasilā tāva pāpadhammā mac-
 charino devalokaṃ na gacchanti, niraye nibbantantīti“ das-
 30 sento:

¹ Bā vassa. ² Ck ambandhato. ³ Cks so. ⁴ Cks va. ⁵ Bā add sakka. ⁶ Bā add sakko.

16. Ye kec' ime maccharino kadariyā
paribhāsakā samanabrāhmaṇānaṃ
idh' eva¹ nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajantīti 207.

imaṃ gāthaṃ vatvā dhamme t̥hitānaṃ devalokapaṭilābhaṃ 5
dassetuṃ:

17. Ye kic' ime suggatim āsasānā²
dhamme t̥hitā saṃyame saṃvibhāge³
idh' eva nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ sugatim vajantīti g. ā. 208.

10

Ta. āsasānā² ti āsimsantā, ye keci sugatim āsimsanti sabbe te saṃ-
yamasamkhāte dasasīladhamme saṃvibhāgasamkhāte dānadhamme ca t̥hitā
hutvā idha sarīrasamkhātaṃ dehaṃ nikkhipitvā tassa kāyassa bhedaṃ sugatim
vajantīti a.

Evaṃ vatvā ca „Kosiya, no mayaṃ tava santike pāyā- 15
sathāya āgatā, kāruṇṇena pana taṃ anukampamānā āgat'
amhā“ 'ti tassa pakāsetuṃ:

18. Tvaṃ no si⁴ nātī purimāsu jātisu
so maccharī rosako⁵ pāpadhammo,
tav' eva atthāya idhāgat' amhā
mā pāpadhammo nirayaṃ apatthā 'ti āha. 209.

20

Ta. so ti so tvaṃ mā pāpadhammo ti ayaṃ amhākaṃ nātī pāpadhammo
mā nirayaṃ agamā ti etadatthaṃ āgat' amhā 'ti a.

Tam sutvā Kosiyo „atthakāmā kira me ete, maṃ nirayā
uddharitvā sagge patiṭṭhāpetukāmā“ ti tuṭṭhacitto:

25

19. Addhā [hi] maṃ vo⁶ hitakāmā yaṃ maṃ samanūsāsatha⁷,
so 'haṃ tathā karissāmi sabbaṃ vuttaṃ⁸ hitesihi. 208.
20. Esāham⁹ ajj' eva upāramāmi¹⁰,
na cāp' ahaṃ¹¹ kiñci kareyya¹² pāpam

¹ Cks add te. ² Ck assānā, Bds āsiyamānā. ³ Ck assānā, Cs āssānā, Bā āsisa-
mānā, Bs āsimsamānā. ⁴ Cks omit si. ⁵ Bā kosiyo. ⁶ Cks te. ⁷ Bds samanū-
bhāsatha. ⁸ Ck utto, Cs vutto. ⁹ Bā eso-. ¹⁰ Bā upa-. ¹¹ Bds cāpā-. ¹²
Bds -yyaṃ.

na cāpi me kiñci-m-adeyyam atthi
na cāpi datvā udakaṃ p' ahaṃ piye¹. 211.

21. Evañ ca me dadato sabbakālaṃ²
bhogā ime Vāsava khīyissanti³,
5 tato ahaṃ pabbajissāmi Sakka
hitvāna kāmāni yathodhikānti āha. 212.

Ta. man ti mama, vo⁴ ti tumhe. yaṃ man ti yena maṃ samanūsāsatha
tena me tumhe hitakāmā, tathā ti⁵ yathā vadatha tath' eva karissāmi, upāra-
māmīti⁶ maccharibhāvato upāramāmi⁶, adeyyamatthīti ito paṭṭhāya mama
10 ālopato upaḍḍham pi adeyyaṃ nāma n' atthi, na cāpi datvā ti udakapasatam
pi cāhaṃ labhitvā adatva na pivissāmi, khīyissanti⁷ vikhiyissanti⁷, yatho-
dhikānti vatthukāmakesakāmasena yathāḥhitakotṭhāsāni yeva.

Sakko Maccharikosiyam dametvā nibbisevanam katvā
dānaphalaṃ jānāpetvā dhammadesanāya pañcasu silesu pa-
15 tiṭṭhāpetvā saddhiṃ tehi devanagaram eva gato. Macchari-
kosiko pi nagaram pavisitvā rājānaṃ anujānāpetvā gahita-
gahitabhājānāni pūretvā gaṇhantū ti yācakānaṃ dhanam datvā
tasmim khane nikkhamma Himavato⁸ dakkhiṇapasse Gaṅgāya
c' eva⁹ ekassa jātassarassa (add ca?) antare pañṇasālaṃ katvā
20 pabbajitvā vanamūlaphalāhāro tattha ciram vihāsi jaram pāpuṇi.
Tadā Sakkassa Āsā Saddhā Siri Hirīti catasso dhītaro honti, tā
bahudibbagandhamālaṃ¹⁰ ādāya udakakīlanatthāya Anotatta-
dahaṃ gantvā tattha kīlitvā Manosilātale nisīdimsu. Tasmim
khane Nārado nāma brāhmaṇatāpaso Tāvatiṃsabhavanaṃ
25 divāvihāratthāya gantvā Nandavana-Cittakūṭalatāvanesu¹¹ divā-
vihāram katvā pāricchattakapuppham chattam viya chā-
yatthāya dhārayamāno Manosilātalamatthake¹² attano vasa-
natṭhānaṃ¹³ Kañcanagūhaṃ gacchati. Atha tā tassa hatthe
taṃ puppham disvā yācimsu.

¹ Bds pivāmi in the place of pahaṃpiye, Cs pahaṃpiye. ² Bds -le. ³ so all three MSS. for -yisanti. ⁴ Cks te. ⁵ Cks -kāmāntā ti. ⁶ Bds upa-. ⁷ Cks omit vi. ⁸ Bds -vantato. ⁹ Cks -yameva. ¹⁰ Bds bahuṃ-. ¹¹ Bds omit kūṭa.
¹² Bds -kena. ¹³ Cks omit ṭhānaṃ.

Tam attham pakāśento Satthā āha :

22. Naguttame girivare¹ Gandhamādane
modanti tā devavarābhipālītā²,
athāgamā isivaro sabbalokagū³
supupphitaṃ dumavarasākhā ādiya 213. 5
23. Sucim sugandham tidasehi sakkatam
pupphuttamam amaravarehi sevitam
aladdha maccehi⁴ vā dānavahi vā
aññatra devehi tadāraham h' idam. 214.
24. Tato catasso kanakattacūpamā
utthāya nariyo⁵ pamadādhipā⁶ munim
Āsā ca Saddhā ca tato Sirī Hirī
icc-abravum⁷ Nārada devabrāhmaṇam⁸ : 215. 10
25. Sace anuddiṭṭham tayā mahāmuni
puppham imam pāricchattassa brahme
dadāhi no, sabbagatī te ijjhantu⁹,
tvam pi no hohi¹⁰ yath' eva Vāsavo. 216. 15
26. Tam yācamānābhisamekkha¹¹ Nārado
icc-abravī saṃkalahaṃ udīrayi:
na mayham atth' atthi imehi koci naṃ.
yā yeva vo seyyasi sā piḷayhathā¹² 'ti. 217. 20

Ta. girivare ti purimassa vevacanam, devavarābhipālītā¹³ ti Sakkena
rakkhitā, sabbalokagū ti devaloke ca manussaloke ca sabbattha gamana-
samatto, dumavarasākhā ādiyā 'ti sākhyā jātattā dumavarassa Sākhā ti
laddhanāmapuppham¹⁴ gahetvā, sakkatan ti katasakkāraṃ, amaravarehīti 25
Sakkaṃ sandhāya vuttam, aññatra devehīti ṭhapetvā deve ca iddhimante ca
aññehi manussehi vā yakkhādīhi vā aladdham, tadāraham hidan ti tesam
yeva hidam¹⁵ arahaṃ anucchavikaṃ, kanakattacūpamā ti kanakūpamattacā,
utthāyā 'ti ayyo mālāgaudhaviḷepanādīpaṭivirato¹⁶ puppham na piḷandhissati
ekasmiṃ padese chaḍḍessati, etaṃ yācitvā puppham piḷandhissamā 'ti hatthe¹⁷ 30
pasāretvā yācamānā ekappahāren' eva utthahitvā, pamadādhipā¹⁸ ti pama-
dānaṃ uttamā, munin ti isin, anuddiṭṭhan ti asukassa nāma dassāmīti an-
uddiṭṭham¹⁹, sabbagatī te ijjhantū 'ti sabhā te cittagatī ijjhatu patthita-

¹ Ck hirivāre. ² Cks varāhi-. ³ Bā omits sabba-. ⁴ Bā maññehi. ⁵ Bā nā-

⁶ Bā pamudādhipā, Bs pamadāyipā, Cks -pañ. ⁷ Ck -vañ, Bā -vu. ⁸ Bā

-dañde-. ⁹ Cks ijjha. ¹⁰ Ck Bā hoti, Cs hosi. ¹¹ Cks -nāhisam-. ¹² Bā

piḷaddheyyathā, Bs yā piḷandhetha. ¹³ Cks -rāhi-. ¹⁴ Bā -nāmañ-. ¹⁵ Ck hitam.

¹⁶ Ck -panāchavirato. ¹⁷ vāyakkhā --- hatthe wanting in Cs. ¹⁸ Bā pamu-

¹⁹ Bā -ā.

patthitassa lābhī hohīti¹ assa² maṅgalaṃ vadanti, yatheva vāsavo ti yathā
ambhākaṃ piṭā Vāsavo icchiticchitaṃ deti tath' eva no tvam pi hohīti, tan ti
taṃ pupphaṃ, abhisamekkhā 'ti disvā, samkalahan ti nānūgāhaṃ kalaha-
vaddhanaṃ kathaṃ udīresi, imehīti imehi pupphehi nāma mayhaṃ attho n'
5 atthi, paṭivirato ahaṃ mālādhāraṇato ti dīpeti, yā yeva vo seyyasīti yā tumhākaṃ
antare jeṭṭhikā, sā piḷayhathā³ 'ti sā etaṃ pilandhatū 'ti a

Tā catasso pi tassa vacanaṃ sutvā gātham āhaṃsu⁴:

27. Tvaṃ no 'ttamo vābbisamekkha⁵ Nārada
yass' icchasi tassam anuppavecchasu,
10 yassā hi no Nārada tvaṃ padassasi
sā yeva no hohiti seṭṭhasammata⁶ ti⁶. 218.

Ta, tvaṃ nottamo⁷ ti uttamamahāmuni tvam eva no upadhārehīti.

Tāsaṃ vacanaṃ sutvā Nārado tā ālapanto:

28. Akallam etaṃ vacanaṃ sugatte,
15 ko brāhmaṇo ko⁸ kalahaṃ udīraye,
gantvāna bhūtādhīpam eva pucchatha
sace na jānātha idh' uttamādhāman ti g. a. 219.

T. a : bhaddhe⁹ sugatte, idaṃ tumhehi vuttaṃ vacanaṃ mama ayuttam,
evaṃ hi sati mayā tumhesu ekaṃ seṭṭhaṃ sesā hīnā¹⁰ karontena¹¹ kalaho vaḍ-
20 dhitto bhavissati, ko ca bāhitapāpo brāhmaṇo kalahaṃ udīreyya¹² vaḍḍheyya,
evarūpassa hi kalahavaḍḍhanaṃ nāma ayuttaṃ, tasmā ito gantvā attano pītaṃ
bhūtādhīpaṃ Sakkam eva pucchatha sace attano uttamaṃ vā adhamāṃ vā na
jānāthā 'ti.

Tato Satthā:

29. Tā Nāradena paramappakopitā
udīritā vaṇṇamadena mattā¹³
sakāse¹⁴ gantvāna Sahassacakkhuno
pucchimsu bhūtādhīpaṃ: kā nu seyyasīti g. ā. 220.

Ta, paramappakopitā ti gupphaṃ adentena ativiya kopitā tassa kupitā
30 hutvā, udīritā ti bhūtādhīpam eva pucchathā 'ti vuttā, sahassa -- ti Sakkassa
santikaṃ gantvā, kā nū 'ti ambhākaṃ antare katarā uttamā ti pucchimsu.

¹ Cks labhī hohī. ² Bds tassa thuti ³ Bā piladdheyyatā, B^s pilandeyyathā. ⁴
Cks omit g. ā. ⁵ Bds -mevā-. ⁶ Cks add g. ā. ⁷ Bds -mevā. ⁸ Bds omit ko.
⁹ Bā sadde. ¹⁰ Ck hīnā, Cs bhīna, Bā hīnāti, B^s bhītā. ¹¹ Bā kathentena. ¹²
Bā uddiseyya, B^s udisseyya. ¹³ Bā pattā. ¹⁴ Bds -sani.

Evam pucchitvā ṭhitā:

30. Tā disvā¹ āyattamanā Purindado
icc-abravī devavaro katañjali:
sabbā va vo² hotha sugatte³ sādīsī,
ko n' eva⁴ bhadde kalaham udīrayīti. 221.

Ta. tādisvā ti bhikkhave catasso pi attano santikaṃ āgatā disvā, āyat-
tamanā ti ussukkamanā⁵ vyāvaṇṇitā, katañjalīti namassamānāhi devatāhi
paggahitañjali, sādīsīti sabbā va⁶ tumhe sādīsīyo, konevā⁷ 'ti ko nu eva
kalaham udīrayīti imam nānāgāham viggaham kathesi vaḍḍhesi.

Ath' assa tā kathayamānā:

31. Yo sabbalokaṃ carako⁸ mahāmuni
dhamme ṭhito Nārado saccanikkamo⁹
so no bravī girivare Gandhamādane:
gantvāna bhūtādhīpam eva pucchatha
sace na jānātha idh' uttamādhāman ti g. āhamsu. 222. 15

Tatha saccanikkamo¹⁰ ti tathaparakkamo.

Tam sutvā Sakko „imā catasso pi mayham dhītarō, sac'
āham etāsu ekā guṇasampannā uttamā ti vakkhāmi sesā kujjhis-
santi, na sakkā ayaṃ aṭṭo vinicchinitum, imā Himavante
Kosiyatāpasassa santikaṃ pesessāmi, so etāsaṃ aṭṭaṃ vinicchi- 20
nissatīti“ cintetvā „āham tumhākaṃ aṭṭaṃ na vinicchīnāmi,
Himavante Kosiyatāpaso nāma atthi, tassāham attano sudhā-
bhojanaṃ pesessāmi, so parassa adatvā na bhuñjati dadanto¹¹
ca vicinitvā guṇavantānaṃ deti, yā tumhesu tatth' assa hatthato
bhattaṃ labhissati sā uttamā bhavissatīti“ ācikkhanto: 25

32. Asu brahāraṇṇācaro mahāmuni
nādatvā¹² bhattaṃ varagatte bhuñjati,
viceyya dānāni dadāti Kosiyo,
yassā hi so dassati sā va seyyasīti¹³ g. ā. 223.

¹ so all three MSS. for disva. ² Cks va co, Bd ca vo. ³ Cks -ena. ⁴ Bds nedha.

⁵ Ck ussukkamanā, Cs ussukkamanā. ⁶ Ck ca. ⁷ Bds nedhā. ⁸ Bds -lokacarato.

⁹ Ck -tikka-. ¹⁰ Cks -tikka-. ¹¹ Cks bhuñjanto. ¹² so all three MSS. for
-tva. ¹³ Cks sā nu-.

Ta. brahāraññacarō ti mahāraññavāsī.

Iti so tāpasassa santikaṃ pesetvā Mātaliṃ pakkosāpetvā
tassa santikaṃ pesento anantaraṃ g. ā.:

33. Asū hi yo¹ sammati dakkhiṇaṃ disaṃ
5 Gaṅgāya tīre Himavantapasmani²
sa³ Kosiyo dullabhapānabhojano,
tassa sudham⁴ pāpaya devasārathīti. 224.

Ta. sammati ti vasati, dakkhiṇaṃ ti Himavantassa dakkhiṇāya disāya,
pasmanīti⁵ passe.

- 10 Tato Satthā āha:

34. Sa Mātali devavareṇa pesito
sahassayuttaṃ abhirūyha sandanaṃ
sa khippam eva upagamma assamaṃ
adissamāno munino sudham⁶ adā⁶ ti. 225.

- 15 Ta. adissamāno ti bhikkhave so Mātali devarājassa vacanaṃ sampatti-
chitvā taṃ assamaṃ gantvā adissamānakāyo hutvā tassa sudham⁶ adā, dadamāno
ca rattim padhānaṃ anuyuñjitvā paccūsasamaye agghiṃ paricaritvā vibhātāya rattiyā
udentaṃ suriyaṃ namassamānassa thitassa tassa hatthe sudhābhojanaṃ patitthāpesi.

Kosiko taṃ gahetvā thitako va gāthadvayaṃ ā.:

- 20 35. Udaggihuttam upatitthato⁷ hi me
pabhamkaraṃ lokatamonud' uttamaṃ
sabbāni bhūtāni aticca⁸ Vāsavo,
ko n' eva me pāṇisu kiṃsudh' odahi. 226.
36. Saṃkhūpamaṃ setam atulyadassanaṃ
25 sucim sugandham piyarūpaṃ abbhutaṃ
aditthapubbaṃ mama jātacakkhuhi
kā devatā pāṇisu kiṃsudh' odahīti. 227.

- Ta. udaggihuttam ti udaaggihuttaṃ paricaritvā udaaggisālato nik-
khamma paṇṇasālavāre thitvā⁹ pabhamkaraṃ lokatamonudaṃ uttamaṃ ādiccaṃ
30 upatitthato mama sabbāni bhūtāni aticca⁹ atikkamitvā vattamāno Vāsavo nu
kho evaṃ mama pāṇisu kiṃsudham¹⁰ kiṃ nām' etaṃ odahi, saṃkhūpamaṃ
ti ādhihi thitako sudham¹⁰ vaṇṇeti.

¹ Bds so. ² Bds -tupasmini, Bs -tapasmini. ³ Bds so. ⁴ Bds sukham, Cks sudham.

⁵ Bds pasmi-. ⁶ Cks padā. ⁷ Cks -tthito, Bds upathato. ⁸ so Cks; Bds adhicca.

⁹ Bds adhicca. ¹⁰ Cks sudhāvā.

Tato Mātali āha:

37. Ahaṃ Mahindena mahesi pesito
sudh' ābhīhāsim¹ turito mahāmuni,
jānāsi maṃ Mātali² devasārathi³,
bhuñjassu bhattuttamaṃ, mā vicārayi⁴. 228. 5
38. Bhuttā ca sā dvādasa hanti pāpake:
khudaṃ pipāsaṃ aratīṃ duraklamaṃ⁵
kodhūpanāhaṃ ca vivādapesuṇaṃ
sītunhatandiṃ ca rasuttamaṃ idan ti. 229.

Ta. sudhābhīhāsin⁵ ti idam sudhābhojanaṃ tuyhaṃ abhiharim, jānā- 10
sīti jānāsi maṃ tvaṃ, ahaṃ Mātali nāma devasārathīti a., mā vicārayīti⁶
na bhunjamīti appaṭikkhipitvā bhuñja, mā papañcaṃ kara⁷, pāpāke ti ayam
sudhā bhuttā dvādasa pāpadhamme hanti⁸, khudaṃ ti paṭhamaṃ tāva chāta-
bhāvaṃ hanti⁸ dutiyaṃ pāṇiyapipāsaṃ tatiyaṃ ukkaṇṭhitaṃ catutthaṃ kāya-
darathaṃ pañcamaṃ klamaṃ⁹ kilantabbhāvaṃ chaṭṭhaṃ kodhaṃ sattamaṃ upa- 15
nāhaṃ aṭṭhamaṃ vivādaṃ pesuṇaṃ¹⁰ dasamaṃ sītaṃ ekādasamaṃ uṇhaṃ dvā-
dasamaṃ tandiṃ ālasiyabbhāvaṃ, idam rasuttamaṃ uttamarasaṃ sudhābhojanaṃ
ime dvādasa pāpadhamme hanti.

Taṃ sutvā Kosiyo attano vatasamādānaṃ āvikaronto:

39. Na kappatī¹¹ Mātali mayha bhuñjitum 20
pubbe adatvā iti me vatuttamaṃ,
na cāpi ekāsanam ariyapūjitaṃ,
asaṃvibhāgī ca sukhaṃ na vindatīti g. vatvā 230.
- „bhante tumhehi parassa adatvā bhojane kaṃ dosaṃ disvā
idaṃ vataṃ samādinnan“ ti Mātalinā puṭṭho āha: 25
40. Thīghātakā ye c' ime¹² pārādārikā¹³
mittadduno ye ca sapanti¹⁴ subbate
sabbe ca¹⁵ te maccharipaṇcamādhama¹⁶,
tasmā adatvā udakam pi nāsmiye¹⁷. 231.

¹ Cks -bhāsin. ² so all three MSS for -im? ³ Bā mābhivārayi. ⁴ Bā dara-
thakkhamaṃ, Bā darathakkamaṃ. ⁵ Cks -bhāsin. ⁶ Ck picā-, Bā habhivārayiti.
⁷ Bās -ri. ⁸ Bā hanati. ⁹ Bās omit klamaṃ. ¹⁰ Ck -naṃ. ¹¹ all three MSS.
-ti. ¹² Cks came. ¹³ all three MSS. pa-. ¹⁴ Cks savanti. ¹⁵ Bā va. ¹⁶
Bā -māgamā. ¹⁷ Bās nasmī.

41. So¹ 'h' itthiyā vā purisassa vā pana
dassāmi dānaṃ vidusam pavannaṇitaṃ,
sabbā vadaññū idha vītamaccharā
bhavanti h' ete sucisaccasammata ti. 232.

5 Ta. pubbe ti paṭhamam adatvā², athavā iti me pubbe vatuttamaṃ, idam
pubbe va mayā vataṃ³ samādinnaṃ ti dasseti, na cāpi ekāsanān ti ekakassa
āsanān na ariyehi [Buddhādīhi pūjitaṃ, sukhān ti dībbamānusakasukhān na
labhati, thīghātakā ti itthighātakā⁴, ye cime⁵ ti ye ca ime, sapantīti⁶
akkosanti, subbate ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe, maccharipaṇcamā ti
10 maccharipaṇcamo etesaṃ ti maccharipaṇcamā, adhamā ti ime paṇca adhamā
nāma, ta'smāti yasmā⁷ ahaṃ paṇcamaadhamabhāvabhayena⁸ adatvā udakam
pi nāsmiye' na paribhuñjissāmi itthaṃ vataṃ samādiyaṃ⁹, so¹⁰ hitthiyā vā
ti so¹⁰ ahaṃ itthiyā vā, vidusampavannaṇitaṃ ti vidūhi paṇḍitehi Buddhādīhi
vaṇṇitaṃ, sucisaccasammata ti ete okappaniyasaddhāya samannāgata
15 vadaññū vigatamaccherā purisā suci c' eva¹¹ uttamasammata ca hontīti a.

Tam sutvā Mātali dissamānakāyena atthāsi. Tasmiṃ khane
tā catasso devakaññā catuddisaṃ atthāmsu: Siri pācīnadisāya
atthāsi, Āsā dakkhiṇadisāya atthāsi, Saddhā pacchimadisāya,
Hiri uttaradisāya.

20 Tam attham pakāseto Satthā āha:
42. Ato mutā¹² devavarena pesitā
kaññā catasso kanakattacūpamā:
Āsā ca Saddhā ca Siri Hiri tato
taṃ assamaṃ āgamaṃ yattha Kosiyo. 233.
25 43. Tā disvā¹³ sabbo paramappamodito
subhena vaṇṇena sikhā-riv' aggino
kaññā catasso cāturo¹⁴ catuddisā
icc-abravī Mātalino ca sammukhā: 234.
44. Purimaṃ disaṃ kā tvaṃ pabhāsi devate
30 alaṃkatā tāraṇā¹⁵ osadhī,
pucchāmi taṃ kañcānavelliggahe¹⁵,
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā. 235.

¹ Cks yo. ² Cks sutvā. ³ Bā tava in the place of vataṃ, Cks cataṃ. ⁴ Cks -ke.

⁵ Cks came. ⁶ Ck suvan-, Cs savan-. ⁷ Cks tasmā. ⁸ Cks -maṃ adhammi-,

Bā paṇcamaadhama-. ⁹ Bā -dayi. ¹⁰ Cks yo. ¹¹ Bā suci-, Cks sucimeva.

¹² Bā ma-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Bā cāturo. ¹⁵ so Cks; Bā -vella-.

45. Sir' āham¹ devī manujesu² pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
tam mañ sudhāya varapañña bhājaya. 236.
46. Yassāham icchāmi sukham mahāmuni
sa³ sabbakāmehi naro pamodati,
Sirīti mañ jānāhi⁴ jūhat' uttama,
tam mañ sudhāya varapañña bhājaya 'ti. 237.

Ta. ato ti tato, mutā⁵ ti anumatā, atha devavarena anumatā c' eva
pesitā cā 'ti a., sabbo- -to ti anavasseso⁶ hutvājatipamudito, sāman ti pi pātho, 10
tā devatā sāman disvā ti a., caturo⁷ ti caturā⁷, ayam eva vā pātho cāturiyena
samannāgatā ti a., tāraṇārā ti tāraṇaṃ varā, kañcana- -gahe ti kañcanarū-
pakasadisasarīre, Sirāhan ti Siri aham, tavantimāgatā ti tava santikaṃ
āgatā, bhājaya 'ti yathā mañ sudhā bhajati⁸ tathā karohi, sudham me dehīti
a., jānāhīti jāna⁹, jūhatuttamā 'ti aggim jūhantānaṃ uttama. 15

Tam sutvā Kosiyo āha:

47. Sippena vijjācaraṇena buddhiyā
narā upetā paṇṇā sakammanā¹⁰
tayā vihinā na labhanti kiñcanaṃ,
tay-idaṃ na sādhu yadidaṃ tayā kataṃ. 238. 20
48. Passāmi posaṃ alasaṃ mahagghasaṃ
sudukkulinaṃ pi arūpimaṃ naraṃ,
tayānugutto Siri jātimāṃ api
peseti¹¹ dāsaṃ viya bhogavā sukhī. 239.
49. Tan tam asaccaṃ avibhajjasevinim
jānāmi mūlhaṃ vidurānupātiniṃ¹²,
na tādisi arahati āsanūdakaṃ
kuto sudhā¹, gaccha na mayha ruccasīti. 240. 25

Ta. sippenā 'ti hatthiassarathatharusippādina¹³ vijjācaraṇaṇā 'ti vedattaya-
saṃkhātāya vijjāya c' eva silena ca paṇṇā, sakammanā¹⁴ ti attano purisākārena 30
padhānagūpasamannāgatā, kiñcanaṃ ti kinci appamattakam pi yasaṃ vā sukhaṃ
vā na labhanti, yadidaṃ ti yam etaṃ issariyatthāya sippādini uggahetvā¹⁵

¹ so all three MSS. ² Bds -ebhi. ³ Bds so. ⁴ Bds jānā-. ⁵ Bds ma-. ⁶ Cks
-sā. ⁷ Bds cā-. ⁸ Cks bho-, Cks bhā-. ⁹ Bds jānātu. ¹⁰ Bds -unā. ¹¹ Bds -si.

¹² Cks -nipā-, Bds vidūrā-. ¹³ Bds dhanu in the place of tharu. ¹⁴ Bds -unā.

¹⁵ Bds uggaṇhi-.

carantānaṃ tayā vekallaṃ kataṃ taṃ¹ te na sādhu, arūpimaṃ ti virūpaṃ, tayānu-
gutto ti tayā anurakkhito, jātimāmapīti jātisampannaṃ pi sippavijjācaraṇa-
buddhikammehi sampannaṃ pi², pesetīti pesanākāraṃ³ karoti, taṃ taṃ ti
tasmā taṃ, asaccaṃ ti sabhāvasaṃkhāte sacce avattanaṭṭāya⁴ asaccaṃ uttama-
5 bhāvarahitaṃ, ariḥajjasevinin ti avibhajjivā yuttāyuttam ajānitvā sippādi-
sampanne pi itare pi sevamānaṃ, vidurānupātiniṃ ti paṇḍitānupātiniṃ
paṇḍite⁵ pāteṭvā⁶ potheṭvā⁷ viheṭheṭvā caramānaṃ, kuto sudhā ti tādisāya
niggunāya kuto sudhābhojanaṃ, na me ruccasi gaccha mā idha tiṭṭhā 'ti.

Sā tath' ev' antaradhāyi. Tato so Āsāya saddhiṃ salla-
10 panto ā.:

50. Kā sukkadāṭhā paṭimuttakunḍalā
cittaṅgaḍā⁸ kambuvimaṭṭhadhārini,
osittavaṇṇaṃ paridayha sobhasi⁹
kusaggirattaṃ aṭṭayha mañjarin. 241.

15 51. Migīva bhantā¹⁰ saracāpadhāriniā¹¹
virādhitā mandam iva udikkhasi,
ko te dutiyo idha mandalocane,
na bhāyasi ekikā kānane vane ti. 242.

Ta. cittaṅgaḍā¹² ti citrehi aṅgadehi samanrāgaṭā, kambu--nīti karaṇa-
20 pariniṭṭhānena¹³ vimaṭṭhasuvaṇṇālaṃkāradhārini, osittavaṇṇaṃ ti avasitta-
udakadhāraṇaṃ dibbadukūlaṃ, paridayhā 'ti nivāsetvā ca pārupitvā ca,
kusaggirattaṃ ti kusatipaggisikhāvaṇṇaṃ, aṭṭayha mañjarin ti sapallavaṃ
asokakaṇṇikaṃ kaṇṇe piṇḍhitvā ti vuttaṃ hoti, saracāpadhāriniā¹⁴ ti luddhena,
virādhitā ti viraddhapahārā, maṇḍamivā 'ti yathā sū migī bhītā¹⁵ vanante¹⁶
25 ṭhatvā taṃ mandam oloketi evaṃ olokesi.

Tato sā:

52. Na me dutiyo idha-m-atthi Kosiya,
Masakkasārappabhav' amhi devatā,
Āsā sudhāsāya tav' antim āgaṭā,
30 taṃ maṃ sudhāya varapaṇṇa bhājayā 'ti g. ā. 243.

Ta. Masakkasārappabhavamhīti¹⁷ Tāvatiṃsabhāvane sambhavā.

¹ Cks -omit taṃ. ² Bā omits sippa - - pi. ³ Ck -ṇa-, Bā -rakam. ⁴ Cks avat-
tāya. ⁵ Bā -ehi. ⁶ Ck pāpe - - ⁷ Bā omits po-. ⁸ Cks jā. ⁹ Bā -ti. ¹⁰
Cs hautā, Bā sandā. ¹¹ Bā -no. ¹² Cks -jā. ¹³ Bā -niṭṭhena. ¹⁴ Cks -no.
¹⁵ Cks hitā, Bā bhi-. ¹⁶ Bā -tare. ¹⁷ Cks -vāti.

Tam sutvā Kosiyo „tvam kira yo te ruccati tassa āsā-phalanipphādanena āsam¹ desi, yo te na ruccati tassa na desi², n' atthi tayā samāpatti tattha vināsakārīti³“ dīpento ā.

53. Āsāya yanti, vāṇijā dhanesino,
nāvaṃ samāruyha parenti añṇave, 5
te tattha sidanti atho pi ekadā
jīnādhanaṃ enti vinatṭhapābhata. 244.
54. Āsāya khettāni kasanti kassakā,
vapanti bijāni, karonti 'pāyaso,
itipipātena avuṭṭhikāya vā 10
na kiñci vindanti tato phalāgamaṃ. 245.
55. Ath' attakārāni karonti bhattusu
āsam purakkhatvā narā suḥhesino,
te bhattur atthā atigāḥhitā puna
disā panassanti aladdha kiñcanaṃ. 246. 15
56. Jahitva⁵ dhaññaṃ ca dhanaṃ ca ñātake
āsāya saggādhimaṇā suḥhesino
tapanti lūkhamaṃ pi tapam ciraṇtaraṃ,
kummaḃgam āruyha parenti duggatiṃ. 247.
57. Āsāvisaṃvādikasammatā ime, 20
Āse sudhāya⁶ vinayassu attani,
na tādisi arahati āsanūdakaṃ
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 248.

Ta. parenti pakkhandanti, jīnādhanaṃ ti jinadhanā, iti tava vasena eke sampajjanti eke vipajjanti n' atthi tayā sadisā pāpadhammā ti vadati, 25
karonti pāyaso ti tam tam kiccaṃ upāyena karonti, itipipātena 'ti visavā-
tamūsikasalabhasukapānakasetatṭhikarogādīnaṃ sassupaddavānaṃ aññataranipātena
vā, tato ti tato sassato te⁷ kiñci phalaṃ na vindanti⁸, tesam pi āsacchedaka-
kammaṃ tvam eva karosīti vadati, athattakārānīti yuddhabhūmisu purisākāre,
Āsam purakkhatvā ti issariyāsam⁹ purato katvā, bhatturatthā ti sāmīno 30
atthāya, atigāḥhitā ti paccatthikehi atipīḷitā viluttasāpateyyā viddhastavāhanaṃ
hutvā, panassantīti¹⁰ palāyanti, aladdha kiñcanaṃ ti kiñci issariyaṃ

¹ Cks āsā. ² Cks dehi. ³ Bds -sikāti. ⁴ Bds panayanti. ⁵ Bd -tvā. ⁶ Cks
sudhā sam. ⁷ Ck kena. ⁸ Cks vindati. ⁹ Bd -yā āsam, B^s -ya tāsam. ¹⁰
Bds panayanti.

alabhītvā, iti etesam pi issariyālābham tvameva karosīti vadati, saggādhimanā
ti saggaṃ adhigantumā¹, lūkhan ti nirojaṃ pañcatapādikam kāyakila-
mattham, cirantaran ti cirakālāṃ, āsāvīsaṃvādikasammata ime ti evaṃ ime
sattā saggāsaya² duggatīm gacchanti tasmā tvaṃ Āsā nāma visāṃvādikasammata³
5 visāṃvādikā ti saṃkham gata, Āse ti taṃ ālapati.

Sāpi tena paṭikkhittā tatth' ev' antaradhāyi. Tato Saddhāya saddhim sallapanto g. ā.:

58. Daddallamānā yasasā yasassinī
dighaññānāmavhayanam³ disam pati,
10 pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahe
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā ti. 249.

Ta. daddallamānā ti jalamānā, dighaññānāmavhayanam⁴ ti aparā
ti ca pucchimā ti ca evaṃ dighaññāna lāmakena nāmena vuccamānam disam
pati daddallamānā tiṭṭhasi⁵.

15 Tato sā gātham āha:
59. Saddhāham⁶ devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājayā 'ti. 250.

20 Ta. Saddhā ti yassa kassaci vacanapattiyāyanā⁷ sā⁸ sāvajjāpi hoti anava-
vajjāpi, pūjitā ti anavajjakotṭhāsavasena⁹ pūjitā, apāpasattūpanisevi-
nīti anavajjasaddhāya¹⁰ ca ekantapattiyāyanasabhāvāya paresu pi pattiyāya-
navidahanasamattāya devatāy' etaṃ nāmaṃ.

Atha naṃ Kosiyo „ime sattā tassa tassa¹¹ vacanam
25 saddahitvā taṃ taṃ karontā¹² kattabbato akattabbam eva
bahutaram karonti, taṃ sabbam tayā kārītaṃ nāma hotīti¹³
vatvā evam āha¹³:

60. Dānam damañ cāgam atho pi saṃyamam
ādāya saddhāya karonti h' ekadā.

¹ ali three MSS. -tummanā. ² Bās -sāya. ³ Cks dīghaññā-; Bā disaññā-.
⁴ Cs jīghaññā-, Bā dīghaññā-. ⁵ Bās -ti. ⁶ so all three MSS. for -ha. ⁷
Ck -sayanā, Cs -sāyanā, Bā vacanumattiyāyanā. ⁸ Bā omits sā. ⁹ Bā -jjākoṭ-
thāsa-, Cks -sevasena. ¹⁰ Bā -ddhā. ¹¹ Bā yassa kassaci in the place of
tassa tassa. ¹² Bā -to. ¹³ in Bā imesatta - - evam āha come after v. 62 and
before tattha dānanti

theyyam musākūṭam atho pi pesuṇaṃ¹
karonti h' eke puna viccutā tayā. 451.

61. Bhariyāsu poso sadisīsu² pekhavā
sīlūpapannāsu patibbatāsu pi
vinetvā³ chandaṃ kuladhītiyāsu⁴ pi
karoti⁵ saddhaṃ pana kumbhadāsiyā. 252.

5

62. Tvam eva Saddhe parādārasevinī
pāpaṃ karosi kusalam pi riñcasi⁶,
na tādisi arahasi āsanūdakaṃ
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 253.

10

Ta. dānaṃ⁷ ti savatthukaṃ puññacetanaṃ, dāmaṃ ti indriyadamaṃ⁸,
cāgaṃ ti deyyaparicecāgaṃ⁹, sāmāyamaṃ ti sīlaṃ, ādāya saddhāyā¹⁰ 'ti etāni
dānādāni¹⁰ mahānisaṃsāni kātābbānīti vadataṃ vacanaṃ saddhāyā ādiyitvā
karonti ekadā, kūṭaṃ ti tulākūṭādikaṃ katvā¹¹ gūmakūṭādikaṃ¹² vā karonti,
he ke ti eke manussa¹³ evarūpesu nāma kālesu imesaṃ ca atthāya theyyādāni¹⁴ 15
kātābbānīti kesañci vacanaṃ saddahitvā etāni pi karonti, pana viccutā tayā
ti pana tayā viyuttā sāvajjadukkhavipākāṇ' etāni na kātābbānīti vadataṃ vacanaṃ
apattiyāyitvāpi¹⁵ karonti, iti tava vasena anavajjam pi sāvajjam pi kareyya, tava¹⁶
sadisīsu¹⁷ 'ti jātigottasīlādīhi sadisīsu, pekhavā ti pekhā vuccati tanhā, satapho¹⁸
ti a, chandan ti chandarāgaṃ, saddhaṃ ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ 20
karonti tassā¹⁹ abhāṃ tumhākaṃ imaṃ nāma upakāraṃ karissāmīti vadantiyā²⁰
pattiyāyitvā kulitthiyo pi chaḍḍetvā tam eva nisevanti²¹ asukā nāma tumhesu
paṭibaddhacittā ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ katvā ca²² parādāraṃ sevanti,
tvam eva Saddhe²³ parādārasevinīti yasmā taṃ taṃ pattiyāyitvā tava
vasena parādāraṃ sevanti pāpaṃ karonti kusalam jahanti tasmā tvam eva para- 25
dārasevinī tvam pāpāni karosi kusalam riñcasi²⁴, n' atthi tayā samānā lokavi-
nāsikā pāpadhammā, gaccha na me ruccasīti²⁵.

Sā tatth' ev' antaradhāyi. Kosiyo pi uttarato tthitāya
Hiriya saddhiṃ sallapanto gāthadvayam āha:

63. Dighaññarattim aruṇasmi²⁶ ūhate
yā dissati uttamarūpavanninī

30

¹ Ck -naṃ. ² Cks sū. ³ so all three MSS. for -tva. ⁴ Bā kulitthiyāsu. ⁵
Bā -onti. ⁶ Bā ni riccasi. ⁷ Cks jā-. ⁸ Bā -damaṇaṃ. ⁹ Bā deyyadhamma-.
¹⁰ Bā etāya ādānā-. ¹¹ Bā vā. ¹² Bā adds kammaṃ. ¹³ Bā āp-. ¹⁴ Cks teva.
¹⁵ Cks omit satapho. ¹⁶ Bā tasmā. ¹⁷ Cks -isā. ¹⁸ Cs pati-, Bā paṭi-. ¹⁹ Bā
va. ²⁰ Cks -o. ²¹ Bā niriccasi. ²² Ck -titi. ²³ all three MSS. -im.

tathūpamā maṃ paṭibhāsi devate,
acikkha me tvaṃ katamāsi accharā. 254.

64. Kālā nidāghe-r-iva aggijāt' iva¹
anileritā lohitaṭṭamālīnī
5 kā tiṭṭhasi mandam ivāvalokayaṃ',
bhāsesamānā va³ girāṃ na muñcasīti. 255.

Ta. diḡhaññarattin ti pacchimarattin, rattipariyosāne ti a., ūhate ti
arūne uggate, yā ti yā puratthimā disā rattasuvapṇatāya uttamarūpadharā hutvā
dissati, kālā nidāghe-r-iva² 'ti nidāghasamāye kālavallī viya, aggijātiva⁴ 'ti
10 aggijā⁵ iva sāpi navajjhāmakkhette⁶ paṭhamajātā viyā 'ti a., lohitaṭṭamā-
linīti lohitaṭṭamālinī pattehi parivutā, kā tiṭṭhasīti yathā sā taruṇakālavallī
vāteritā vilāsamānā sobhamānā tiṭṭhati evaṃ kā nāma tvaṃ tiṭṭhasi, bhāse-
samānā vā⁷ 'ti mayā saddhiṃ bhāsītukāma viya hosi⁸ na ca girāṃ muñcasi.

Tato sā gātham āha:

- 15 65. Hir' āha⁹ devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
sā taṃ¹⁰ na sakkomi sudham pi yācitum,
kopīnarūpā viya yācan' itthiyā¹¹ ti. 256.

20 Ta. hirāhan¹² ti Hiri ahaṃ, sudhampītīsā ahaṃ sudhābhojanam taṃ
yācitum pi na sakkomi, kimkāraṇā¹³ ti, kopīnarūpā viya yācanitthiyā¹⁴
yasmā¹⁵ itthiyā yācanā nāma kopīnarūpā viya rahassavivaraṇasadisā¹⁶ hotī,
nillajjā¹⁷ viya hotīti a.

Taṃ sutvā tāpaso dve gāthā abhāsi:

- 25 66. Dhammena nāyena sugatte lacchasi,
eso hi dhammo na hi yācanā sudhā,
taṃ taṃ ayācantim¹⁸ ahan nimantaye,
sudhāya yam p' icchasi tam pi dammi te. 257.

¹ Bā aggijālāriva, B^s -jāriva, C^ks -jānīca? ² Bā igā-. ³ Bā bhāsesamānāriva,
C^ks bhāsesimātāvā. ⁴ C^ks agga-, Bā aggijālārīvā, B^s -jāriva. ⁵ C^ks agga-, Bā
aggijālā, B^s -jāte. ⁶ Bā nījhāma-. ⁷ C^k bhāsesimanācā, C^s bhāsesimanāvā, Bā
bhāsesamānārīvā. ⁸ Bā ahosi. ⁹ C^s Bā -haṃ. ¹⁰ Bā haṃ. ¹¹ Bā -nitthiyā,
C^ks yācanatthikā. ¹² so all three MSS. ¹³ C^ks -ṇan. ¹⁴ C^ks -natthiyā, omit-
ting ti. ¹⁵ Bā tasmā. ¹⁶ Bā rahassaṅgavi-. ¹⁷ Bā -jja-. ¹⁸ Bā nayā-.

67. Sā tvaṃ mayā ajja sakamhi assame
nimantitā kañcanavelliviggahe,
tvaṃ hi me sabbarasehi pūjijā,
taṃ pūjayitvāna sudham pi asmiye¹ ti. 258.

Ta. dhammenā 'ti sabhāvena, nāyenā 'ti kāraṇena, na hi yācanā⁵
sudhā ti na hi yācanāya sudhā ḥabbhati, ten' eva kāraṇena itarā tisso na
labhiṃsu, taṃ tan ti tasmā taṃ, yamicchasi ti na kevalaṃ nimantemi² yeva
yaṃ ca sudham icchasi tam pi dammi te, kañcanavelliviggahe ti kañca-
narāsissarīkasarīre³, pūjijā ti na kevalaṃ sudhāya aññehi pi sabbarasehi
tvaṃ mayā pūjetabbayuttikā⁴ va, asmiye¹ ti taṃ⁵ pūjetvā sace sudhāya⁶ 10
avasesaṃ bhavissati aham pi bhuñjissāmi.

Tato aparā abhisambuddhagāthā⁷:

68. Sā Kosiyenānumatā jutimatā
addhā Hirī rammaṃ pāvisi-y-assamaṃ⁸
udaññavantaṃ⁹ phalaṃ ariyapūjitaṃ 15
apāpasattūpanisevitaṃ sadā. 259.
69. Rukkhaggahāṇā¹⁰ bahuk' ettha pupphitā
ambā piyalā panasā ca kiṃsukā
sobhañjanā loddā-m-atho pi padmakā
kekā ca bhaṅgā tilakā ca pupphitā. 260. 20
70. Sālā kareri bahuk' ettha jambuyo
assatthanigrodhamadhukā ca vedisā¹¹
uddālakā pāṭali sindhuvāritā
supuññagandhā¹² mucalindaketakā. 261. 25
71. Hareṇukā veḷukā veṇutindukā
sāmākanivāra-m-atho pi cīnakā
mocā kadalī bahuk' ettha sāliyo
pavihayo ābhujino pi¹³ taṇḍulā. 262.
72. Tassa ca uttare passe jātā pokkharāṇi sivā
akakkasā apabbharā sādū appaṭigandhikā¹⁴. 263. 30
73. Tattha macchā sanniratā khemino bahubhojanā
siṅgusavaṃkā sakulā¹⁵ satavaṃkā ca rohitā
āligaggarakākiṇṇā pāthīnā¹⁶ kākamacchakā. 264.

¹ Cks -ise. ² Bā -esi. ³ Bās -sadise. ⁴ Cks pūji-. ⁵ Cks tvaṃ. ⁶ Cks omit
su-. ⁷ Cks omit tato -. ⁸ Cks pāvisiya as-, Bā pāvisiyas-; read: pāvisi
ramma assamaṃ? ⁹ Bā udakavantaṃ. ¹⁰ Ck -ggahāṇā, Ck -ggahanā, Bā
rukkhagahanā. ¹¹ so Bās; Cks -dhukacetasā. ¹² Bās manuṇṇa-. ¹³ Bās ca.
¹⁴ Bā sādumapp-. ¹⁵ Bā siṅgupavaṅgā vaṇkulā. ¹⁶ Ck pāthīnā, Bā pāthīnā.

74. Tattha pakkhī sanniratā khemino bahubhojanā
hamṣā koṇcā mayūra ca cakkavākā ca kukkuhā
kuṇālakā bahucitrā sikhāṇḍijīvajīvākā. 265.
75. Tattha pānāya-m-āyanti nānāmigagaṇā bahū
5 sīhā vyaggā varāhā ca acchakokataracchayo. 266.
76. Palāsādā¹ ca gavajā mahisā rohitā rurū
eṇeyyā varāhā c' eva gaṇino nīkasūkarā²
kadalimigā bahū c' ettha bilārā sasakannikā³. 267.
77. Chamāgiri pupphavicitrasanthatā
10 dijjābhigghuṭṭhā dijasamghasevitā ti. 268.

Ta. jutimata ti ānubhāvasampanna, pāvisiyassaman ti pāvisi assa-
man, yakāro vyañjanasandhikaro, udaññavantan⁴ ti tesu tesu thānesu uda-
kasampannam, phalan ti anekaphalasampannam, ariya-- ti nīvarapadosa-
rabitehi jhānalābhihi ariyehi pūjitam pasattham, rukkhaggahanā⁵ ti pup-
15 phūpagaphalūpagarukkhagahanā⁶, sobhaññā⁷ ti siggurukkhā⁸, loddamatho
pi padmakā⁹ ti loddarukkhā ca padmarukkhā⁹ ca, kekā ca bhaṇḍā cā 'ti
evannāmakā rukkhā eva, karerīti¹⁰ karerirukkhā, uddālakā ti vātaghātākā.
mucalindaketakā ti mucalindā ca pañcavidhaketakā ca, hareṇukā ti apa-
raṇṇajā ti, veḷukā ti vaṇsacorakā, veṇū¹¹ ti araññamāsā timbarurukkhā, cī-
20 nakā ti khuddakarājāmāsā, mocā ti aṭṭhikadali, sāliyo ti nānappakāra-
jātassaram upanissāya jātā nānāsāliyo, pavīhāyo ti nānappakārā vihayo,
ābhujino ti bhūjapattā, taṇḍulā ti nikkūṇḍakathusā sayā jātataṇḍulasīsāni,
tassa cā 'ti bhikkhave tassa ca assamassa uttaradisābhāge, pokkharanīti
pañcavidhapaḍumasañchannajātassaraṇapokkharanī, akakkasā ti macchapittasevā-
25 lādikkakasarahitā, apabbharā ti acchinnaṭṭā¹² samatitthā¹³, appaṭṭigan-
dhiyā ti appaṭṭikkūlagandhena sugandhena udakena samannāgatā, tatthā 'ti
tassā pokkharanīyā, khemino ti¹⁴ abbayā siṅgū ti ādini tesam macchānam
nāmāni, kuṇālakā ti kokilā, citrā ti citrapattā, sikhāṇḍīti utthitasikhā
morā aññe pi vā matthake jātāsikhā pakkhino, pānāyamāyanti pānāya
30 āyanti, palāsādā ti khaggā gavajā, gaṇino ti gokannā, kannikā¹⁵ ti
kannikamigā¹⁶, chamāgiriti¹⁷ bhūmīyam patthaṭa piṭṭhipāsāṇā, puppha--
ti ti vicitrapupphasanthatā, dijjābhigghuṭṭhā ti madhurassarehi dijehi abhi-
ghuṭṭhā, evarūpā yattha bhūmipabbatā¹⁸ ti.

Evam Bh. Kosiyassa assaman vaṇesi. Idāni¹⁹ Hirideviyā
35 ta. pavisanādini dassetuṃ āha :

¹ Cks palāsājā, Bā palasādā, Bś pallasadā. ² so Cś; Ck nika-, Bā niṅga-. ³ Cks
-akā. ⁴ Bā udakavantan. ⁵ Cks -nā. ⁶ Ck pupphāpagarukkhagahanā ti, Cś
-gahanā ti. ⁷ Cks -a, Bā siṅgarukkhā. ⁸ Bā -padukā. ⁹ Bā paduru. ¹⁰ Cks
karotīti. ¹¹ Bā keṇu. ¹² Bā -taḷā. ¹³ Bā supatīhā. ¹⁴ Cks add khemino.
¹⁵ Cks -akā. ¹⁶ Cks -aka-. ¹⁷ Cks ja-. ¹⁸ Bā tattha. ¹⁹ Cks imāni.

78. Sā suttacā nīladumābhilambitā
vijjumahāmegha-r-ivānupajjatha
tassā susambandhasiraṃ kusāmayam
suciṃ sugandham ajiṇūpasevitaṃ
atricchakocchaṃ, Hirim etad abravi: 5
nisīda kalyāṇi sukha-y-idam¹ āsanam. 269.
79. Tassā tadā kocchagatāyā Kosiyo
yad icchamānāya jaṭājinamdharo²
navehi pattehi sayam sahūdakaṃ
sudh' ābhihāsi turito mahāmuni. 10 270.
80. Sā taṃ patiggayha ubhoḥi pāṇiḥi
icc-abravi attamanā jaṭādharam:
handāham etarahi pūjitā tayā
gaccheyya³ brahme tidivaṃ⁴ jītāvinī. 271.
81. Sā Kosiyeṇānumatā jutimātā 15
udīritā vaṇṇamadena mattā
sakāse gantvāna saḥassacakkhuno:
ayam sudhā Vāsava, dehi me jayam. 272.
82. Tam ena⁵ Sakko pi tadā apūjayi
sahindā ca devā surakaññam uttamaṃ 20
sā pañjalī devamanussapūjitā
navamhi kocchamhi yadā upāvisīti. 273.

Ta. suttacā ti suchavi, nīladumābhilambitā ti nīlesu dumesu abhī-
lambitā hutvā, taṃ taṃ⁶ nīladumasākhāṃ parāmasaṇṭṭi-attho, mahāmegha-
rivā 'ti tena nīmantitā mahāmeghavijju viya tassa taṃ assamaṃ pāvīsī, tassā 25
ti tassā Hiriyā, susambandhasiraṃ ti susambandhasīsaṃ⁷, kusāmayan
ti usīrādimissakakusatiṇamayaṃ, sugandham ti usīrena c' eva aññena ca
sugandhatiṇena missakattā sugandham, ajiṇūpasevitaṃ ti upari atthaṇena
ajinena upasevitaṃ, atricchakocchan ti evarūpaṃ kocchāsanaṃ paṇṇasāla-
dvāre attharitvā, sukha-yidam āsanam ti sukham nisīda idam āsanam, yaṃ ti 30
yāvadatthaṃ, icchamānāyā 'ti sudham icchantiyā, navehi pattehi ti taṃ
khaṇam ñeva pokkharāṇito ābhatehi allapaduminipattehi, sayan⁸ ti sahatthana,

¹ so all three MSS., read sukhedaṃ. ² Bds -jutimdharo. ³ B2 -am. ⁴ Cks
te-. ⁵ Bds enam. ⁶ Cks ti. ⁷ B2 suṭṭhusampannasīsam. ⁸ Cks sāyan.

sahūḍakan ti dakkhipodakasahitaṃ, sudhābhīhāsīti sudhaṃ abhihari,
turito ti somanassavegena turito, handā 'ti vavassaggatthe¹ nipāto, jitāvi-
nīti jāyappattā hutvā, anumatā ti idāni yathārucim gacchā 'ti anuññātā, udī-
ritā ti tidasapuram gantvā Sakkassa santike ayaṃ sudhā ti udīrayi, sura-
5 kaññān ti devadhītarāṃ, uttaman ti pavaraṃ. sāpañj - - tā ti pañjalīhi²
devehi ca manussehi ca pūjitā, yadā ti yadā nisīdanatthāya Sakkena dāpīte
nave kañcanapīḥasamkhāte kocche sā upāvisi tadā taṃ ta. nisinnam Sakko ca
sesadevatā ca paricchattakapupphādīhi pūjayimsu.

Evaṃ Sakko taṃ pūjetvā cintesi: kena nu kho kāraṇena
10 Kosiyo sesānam adatvā imissā va sudhaṃ adāsīti. So tassa
kāraṇassa jānanatthāya puna Mātalim³ pesesi.

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā:

83. Tam eva saṃsī punar⁴ eva Mātalim
ṣaḥassanetto tidasānam indo:
15 gantvāna vākyam mama brūhi Kosiyaṃ
[Āsāya Saddha-Siriya ca Kosiyaṃ] (cfr. v. 89)
Hiri sudhaṃ kena-m-alattha⁵ hetunā ti g. ā. 274.

Ta. saṃsī'ti abhāsi⁶, vākyam mamā 'ti mama vākyam Kosiyaṃ brūhi,
Āsāya Saddhā-Siriya cā 'ti Āsāto ca Saddhāto ca Sirito ca Hiri yeva
20 kena hetunā sudhaṃ alattha.

So tassa vacanam sampaticchitvā Vajayantaratham āruya
agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

84. Taṃ suplavatthaṃ⁷ udatārayi ratham
25 daddallamānam upakiriyaśādisam
jambonādisam tapaneyyasannibham
alamkatam kañcanacittasantikam⁸. 275.
85. Suvannacand' ettha bahū nipātītā
hatthigavassā kikivagghadīpiyo⁹
30 eṇeyyakā lamghamay⁷ ettha pakkhiyo
mig' ettha veḷurīyamayā¹⁰ yudhāyutā. 276.
86. Tatth' assarājaharayo ayojayum
dasasatāni susunāgasādise¹¹

¹ Bā upasagg-. ² Cks añj-. ³ Cs -lī, Ck Bā -lī. ⁴ Bā -nad. ⁵ Bā aladdhā.

⁶ Ck ahāsi. Ck ahāsi. ⁷ Bā sulabbhavatthum. ⁸ so Cks; Bā -sannibham. ⁹

Bā kiṃpurisa in the place of kiki. ¹⁰ Cks -yā-. ¹¹ Cks -sā.

alamkate kañcanajāluracchade

āveḷine saddagame¹ asaṃgite. 277.

87. Taṃ yānaseṭṭhaṃ abhiruyha Mātali

dasa diṣā imā abhinādayittha

nabhañ ca selañ ca vanaspatīni ca

sasāgaram pavyathayittha medinim. 278.

88. Sa khippam eva upagamma assamañ

pāvāramekaṃsakato katañjali

bahussutaṃ vaddhaṃ vinītavantam

icc-abravī Mātali devabrāhmaṇaṃ: 279.

89. Indassa vākyam nisāmehi Kosiya,

dūto ahaṃ, pucchati taṃ purindado:

Asāya Saddhā- Siriyā ca Kosiya

Hirī sudham kena-m-alattha hetunā ti. 280.

Ta. taṃ suplavatthan² ti taṃ Vejayanataratham sukheṇa plavanatthaṃ, 15
udatārayīti uttāresi, ukkhipitvā gamanasajjam akāsi, upakiriyasādisan
ti upakaraṇabhaṇḍehi sadisaṃ, yathā tassa aggisikhāsamanāvappānī³ jalanti tatth'
eva jalitan ti a., jambunadisaṃ ti jambunadasaṃ khātāratasuvappamayaṃ
isaṃ, kañcanacittasantikaṃ⁴ ti kañcanamayena sattaratana cittena aṭṭha-
maṅgalena samannāgataṃ, suvaṇṇacandettā⁵ ti suvaṇṇamayā candakā 20
ettha rathe, hatthīti suvaṇṇarajatamanimayā hatthī⁶, gavādisu pi es' eva nayo,
laṃghimayettha pakkhiyo⁷ ti ettha rathe laṃghamayā nānāratanamayā
pakkhiyo⁷ paṭipāṭiyā ca ṭhitā, yudhāyutā ti attano attano yūdhena⁸ saddhiṃ
yuttā hutvā dassitā, assarājaharayo⁹ ti harivaṇṇamanomaya assarājāno, su-
sunāgasādisa¹⁰ ti balasampattiyā taruṇanāgasadisa⁹, kañcanajāluracchade 25
ti kañcanajālamayena uracchadālamkāreṇa samannāgate, āveḷine ti āveḷasaṃ-
khātehi¹¹ kaṇṇālamkārehi yutte, saddagame ti patodappahāraṃ vinā sadda-
matten' eva gamanasile, asaṃgite ti nissaṅge sīghajave, evarūpe assarāje
tattha yojesuṃ ti a., abhinādayitthā¹² ti yānasaddena ekaninnādaṃ akāsi,
vanaspatīni cā¹² ti vanaspatīni ca vanasaṇḍe cā¹² ti a., pavyathayitthā¹² ti 30
kampayittha, ta. akāsaṭṭhaviṃśanākampanena nabhakampanaṃ veditabbaṃ, pā-
vāramekaṃsakato ti ekaṃsakatapavaradibbattho, vaddhaṃ ti guṇavuddhaṃ,
vinītavantam ti vinītena ācāravattena samannāgataṃ, iccābravīti rathaṃ
ākāse ṭhapetvā otaritvā evaṃ abravī, devabrāhmaṇaṃ ti devasamaṃ¹²
brāhmaṇaṃ. 35

¹ Cks -hame. ² Bds -ttahun. ³ Bā adds upakaraṇānī. ⁴ Bds -sannibhan. ⁵
so all three MSS. ⁶ Bā -ino. ⁷ Bā pakkhigaṇāpi. ⁸ Cks Bā yu-. ⁹ Cks
rājā-. ¹⁰ Bds -sā. ¹¹ Cks -ḷi-. ¹² Bā seṭha.

So tassa vacanaṃ sutvā:

90. Addhā Sirī maṃ paṭibhāti Mātali

Saddhā aniccā pana devasārathi

Āsā visaṃvādikasammata hi me

5 Hirī ca ariyamhi guṇe paṭiṭṭhitā ti g. ā. 281.

Ta. addhā ti sippādisampanne pi asampanne pi bhajanato addhā ti maṃ paṭibhāti, aniccā ti Saddhā pana taṃ taṃ p' ettha¹ [vatthum pahāya aññasmimh aññasmimh² uppajjamānato³ hutvā abhāvākārena⁴ aniccā ti maṃ paṭibhāti, visaṃ - - matā ti Āsā pana yasmā dhanatthikā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā
10 vinaṭṭhapābhata⁵ enti tasmā visaṃvādikā ti maṃ paṭibhāti, ariyamhi guṇe ti Hirī pana hirōttappabhāvasamkhāte⁶ parisuddhe ariyaguṇe paṭiṭṭhitā ti.

Idāni tassā guṇaṃ vaṇṇento āha:

91. Kumāriyo yā c' imā gottarakkhitā

jiṇṇā ca yā yā ca sabhattuitthiyo

15 tā chandarāgaṃ purisesu uggataṃ
hiriyaṃ nivārenti sacittam attano. 282.

92. Saṃgāmasīse sarasattisaṃyutte

parājītānaṃ patataṃ palāyinaṃ

hiriyaṃ nivattanti jahitva⁷ jīvitaṃ

20 te sampaṭicchanti punā hirīmanā. 283.

93. Velā yathā sāgaravegavārini⁸

hir' āyaṃ hi⁹ pāpajanaṃ nivāraṇī,

taṃ sabbaloke Hirim ariyapūjitaṃ

Indassa taṃ vedaya devasārathīti. 284.

25 Ta. jiṇṇā ti vidhavā, sabhattū 'ti sassāmikā taruṇitthiyo, attano ti tā sabbāpi parapurisesu attano chandarāgaṃ uggataṃ viditvā ayuttam etaṃ amhākaṃ ti hiriyaṃ sacittam nivārenti, hirī pāpakammaṃ na karoti¹⁰, patataṃ palāyinaṃ ti patantānaṃ ca palāyantānaṃ ca antare, jahitvā jīvitaṃ ti ye hirīmanto 'honti attano jīvitaṃ cajitvā hiriyaṃ nivattanti, te ti evaṃ nivattā¹¹
30 ca pana te hirīmanā puna attano sāmikaṃ sampaṭicchanti amittahatthato mocetvā gaṇhanti, pāpajanaṃ nivāraṇīti pāpato janaṃ nivāraṇī, āyaṃ eva vā

¹ Bds omit pettha. ² Bd only one aññ-. ³ Bds uppajjanato. ⁴ Bd -va-. Bs abhātā-. ⁵ Cks -tthā-. ⁶ Bds -ppasabhāva-. ⁷ Bd -tvā. ⁸ Bd -dhārini. ⁹ so Cks; Bd omits hi; read -ya hi? ¹⁰ omits hirī, and reads karonti. ¹¹ Bd te hi evaṃ nivattā, Cks te ti evaṃ ti vatvā.

pātho, taṇ ti taṇ Hirim, ariyapūjitaṇ ti ariyehi Buddhādīhi pūjitaṇ.
Indassa taṇ vedayā 'ti yasmā evaṇ mahāguṇā ariyapūjita c' esā tasmā taṇ
evaṇ uttamā nāṃ' esā ti Indassa kathehi.

Taṇ sutvā Mātali.

94. Ko te imaṇ Kosiya diṭṭhim odahi 5
Brahmā Mahindo atha vā Pajāpati,
Hir' āyaṇ devesu hi seṭṭhasammata
dhītā Mahindassa mahesi jāyathā 'ti g. ā. 285.

Ta. diṭṭhaṇ¹ ti Hiri mahāguṇā ariyapūjita ti laddhim, odahiti hadaye
pavesesi, seṭṭhasammataṇ ti tava santike sudhāya laddhakālato paṭṭhāya 10
Indassa santike kañcānāsaṇaṇ labhitvā sabbadevatāhi pūjyamānā uttama-
sammata jāyatha.

Evaṇ tasmim kathente yeva Kosiyaṇ taṇ khaṇaṇ
ñeva cavanadhammo² jāto. Atha naṇ Mātali „Kosiya āyu-
saṃkhāro te³ ossaṭṭho dānadhammo⁴ pi samatto⁵, kin te ma- 15
nussalokena, devalokaṇ gacchāmā“ 'ti ta. netukāmo hutvā

95. Hand' ehi dāni tidivaṇ samakkama⁶
rathaṇ samāruya mamāyitaṇ imaṇ⁷,
Indo ca taṇ Inda-sagotta kaṃkhati,
ajj' eva tvaṇ Indasahavyataṇ vajā 'ti g. ā. 286. 20

Ta. mamāyitaṇ ti piyaṇ manāpaṇ, Indasagottaṇ ti purimabhava
Indena sagottaṇ⁸, kaṃkhatīti tavāgamaṇaṇ icchanto kaṃkhati.

Iti tasmim Kosiyaṇa saddhim kathente yeva Kosiyo ca-
vitvā opapātiko devaputto hutvā āruya dibbarathe aṭṭhāsi.
Atha naṇ Mātali Sakkassa santikaṇ nesi. Sakko taṇ disvā 25
tuṭṭhamānaso attano dhītaraṇ Hirideviṇ tassa aggamaheṇim
katvā adāsi, aparimāṇaṇ assa issariyaṇ ahosi.

Taṇ atthaṇ viditvā „anomasattāṇaṇ kammaṇ nāma evaṇ vi-
sujjhatīti“ S. osānagāthaṇ āha:

96. Evaṇ samijjhanti apāpakammino, 30
atho suciṇṇassa phalaṇ na nassati,

¹ so all three MSS. ² Bds nassanadham-. ³ Ck no? Bd omits te. ⁴ Bds ca-
vanadham-. ⁵ Bd sampatto. ⁶ Bds apakkama. ⁷ Bd idaṇ. ⁸ Bd samānago-.

ye keci-m-addakkhu sudhāya bhojanam
sabbe va te Indasahavyatam gatā ti. 287.

Ta. apāpakammīno ti apāpakammā¹ sattā evaṃ visujjhanti, ye keci-m-addakkhun ti ye keci sattā tasmīṃ Himavantapadesa tadā Kosiyena Hiriyā
5 diyyamānaṃ sudhābhojanam addasaṃsu, sabbevate ti sabbe pi taṃ dānaṃ anumoditvā cittaṃ pasādetvā Indasahavyatam gatā ti.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' etaṃ adānābhiraṭṭam
thaddhamacchariyaṃ² samānaṃ ahaṃ damesim evā“ 'ti vatvā j. s.:
„Tadā Hiridevatā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Kosiyo dānapati bhikkhu,
10 Pañcasikho Anuruddho, Mātali Ānando, Suriyo Kassapo, Cando Moggallāno, Nārado Sāriputto, Sakko aham evā“ 'ti. Sudhābho-
janajātakaṃ³.

4. Kuṇālaajātaḥa.

Evaṃakkhāyatīti. Idam S. Kuṇāladahe v. anabbhiratipīḷite
15 pañcasate bhikkhū ā. k. Tatrāyaṃ anupubbikathā: Sākiya-Koliyā*
kira Kapilavatthunagarassa ca Koliyanagarassa ca antare Rohiṇiṃ
nāma nadiṃ eken' eva āvaraṇena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha
Jetthamūlamāse sassesu milāyantesu ubhayanagaravāsinaṃ⁴ pi kamma-
karā⁵ sannipatiṃsu. Tattha Ko-vāsino vadiṃsu: „idam udakaṃ ubhato⁶
20 nīhayaṃānaṃ⁷ n' eva tumhākaṃ na amhākaṃ pahossati⁸, amhākaṃ
pana sassam ekaudaken' eva nippajjissati, idam udakaṃ amhākaṃ
dethā“ 'ti. Ka-vāsino vadiṃsu: „tumhesu koṭṭhake pūretvā ṭhitesu
mayam rattasuvannaṇilamaṇikālakahāpaṇe gahetvā na sakkhissāma
pacchipasibbakādīhatthā tumhākaṃ gharadvāre vicarituṃ, amhākaṃ pi
25 sassam eken' eva udakena nippajjissati, idam udakaṃ amhākaṃ dethā“
'ti. „Na mayam dassāmā“ 'ti. „Mayam pi na dassāmā“ ti. Evaṃ
katham⁹ vadhetvā eko uttāhāya ekassa pahāraṃ adāsi so pi aññassā
'ti evaṃ aññamaññaṃ paharitvā rājakulānaṃ jātīm ghaṭetvā¹⁰ kalahaṃ
vadḍhesuṃ¹¹. Koliyakammakarā vadanti: „tumhe Ka-vāsike¹² gahetvā

¹ Bā -a. ² Bā -ri. ³ Bā -kaṃ, asīti nipātavaṇṇanā niṭṭhitā. 4. K. = Kuṇālo, s. = sakuno. Ka = Kapilavatthu. Ko. = Koliyanagara. Bhi. = bhikkhave. P. = Puṇṇamukho, ph. = phussakokilo. * cfr. Dhammapada p. 351. Weber's Ind. Studien Bd. 5 p. 412. Senart's Mahāvastu T. 1 p. 338. ⁴ Bā -vāsikānaṃ. ⁵ Bā kasikamma-. ⁶ Bā -yato. ⁷ Ck niha-, C^s tiha-, Bā har-. ⁸ Bā pahoti. ⁹ Bā kalahaṃ. ¹⁰ Bā ghaṭetvā ghaṭetvā. ¹¹ Bā pavatte-. ¹² Bā -vāsino sākiyadārake.

gacchatha, ye soṇasigālādayo viya attano bhaginihi saddhim vasiṃsu
 etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā amhākaṃ kiṃ karissan-
 titi". Sākiyakammakarā vadanti: „tumhe dāni kuṭṭhino dārake
 gahetvā gacchatha, ye anāthā niggratikā¹ tiracchānā viya kolarukkhe
 vasiṃsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā amhākaṃ kiṃ
 karissantīti. Te gantvā tasmim kamme niyuttaamaccānaṃ kathesuṃ,
 amaccā rājakulānaṃ kathesuṃ, tato Sākiyā „bhaginihi saddhim saṃ-
 vāsikānaṃ² thāmaṃ ca balaṃ ca dassessāmā“³ ti yuddhasajjā nikkha-
 miṃsu. Koliyāpi „kolarukkavāsānaṃ³ thāmaṃ ca balaṃ ca dasses-
 sāmā“⁴ ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Apare pañācariyā: Sākiya-
 Koliyānaṃ dāsīsu udakattāya nadim gantvā cumbaṭāni bhūmiyaṃ
 nikkhipitvā sukhakathāya⁴ nisinnāsu ekissā cumbaṭaṃ ekā saka-
 saṇṇāya gaṇhi, taṃ nissāya „tava cumbaṭaṃ mama cumbaṭaṃ“ ti
 kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsino dāsakammakarā c' eva
 sevakabhojakāmaccauparājāno⁵ cā ti sabbe yuddhasajjā nikkhamiṃsū
 ti vadanti, imambā pana nayā purimanayo va bahūsu aṭṭhakathāsu
 āgato yuttarūpo cā ti sv-eva⁶ gahetabbo. Te pana sāyanhe⁷ yuddha-
 sajjā nikkhamissantīti. Tasmim samaye Bh. Sāvatthiyaṃ⁸ viharanto
 paccūsasamaye lokam volokento ime evaṃ yuddhasajje nikkhamante⁹
 addasa, disvā¹⁰ „mayi gate esa kalaho vūpamissati nu kho no“ ti
 upadhārento „aṃ ettha gantvā kalahavūpasamatthaṃ tīpi jātakāni
 kathessāmi, tato kalaho vūpasamissati, atha sāmaggidīpanattāya dve
 jātakāni kathetvā Attadaṇḍasuttaṃ dessessāmi¹¹, desanaṃ sutvā
 ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni kumārasatāni dasses-
 santi¹², ahaṇ te pabbajessāmi, mahanto samāgamo bhavissatīti“ san-
 niṭṭhānaṃ katvā¹³ sarīrapaṭijaggaṇaṃ katvā Sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā
 piṇḍapātapaṭikkanto sāyaṇhasamaye Gandhakuṭito nikkhamitvā, kassaci
 anārocetvā¹⁴ sayam eva pattacīvaraṃ ādāya dvinnam senānaṃ antare
 ākāse pallamkaṃ ābhujitvā¹⁵ tesam saṃvegajananatthaṃ disvā andha-
 kāraṃ kātuṃ kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi, atha tesam saṃvigga-
 mānasānaṃ attānaṃ dassento chabbannabuddharasmiyo vissajjesi.
 Ka-vāsino Bh-taṃ disvā „amhākaṃ nātiseṭṭho S. āgato, diṭṭho nu
 kho amhākaṃ kalahakaraṇabhāro¹⁶“ ti cintetvā „na kho pana sakkā
 S-rī āgate amhehi parassa sarīre satthaṃ pātetuṃ. Ko-vāsino amhe

¹ Bā -thā ti niggaṇhitā. ² Cks vasitakānaṃ. ³ Bā koliyarukkhanagaravāsīnaṃ.

⁴ Ck sukhātāya ⁵ Bā sevakagāmaḥho-. ⁶ Bā so va. ⁷ Bā -hasamaye. ⁸ Cks

-atthim. ⁹ Bā nikkhante. ¹⁰ Bā adds ca. ¹¹ Suttanipāta p. 173, Cks dasse-

¹² Cks dassanti. ¹³ Bā add pātova. ¹⁴ Cks -ci-. ¹⁵ Bā ābhujj-. ¹⁶ Cks -hami-.

hanantu vā pacantu vā¹ ti āyudhāni chaḍḍesuṃ. Ko-vāsino pi tath' eva akaṃsu. Atha Bh. otaritvā ramaṇiye padese vālikāpuḷine pañ-
 ñattavarabuddhāsane nisīdi anopamāya Buddhasiriya virocamāno, te pi
 rājāno² Bh-taṃ vanditvā nisīdīmsu. Atha ne S. jānanto va „kasmā
 5 āgat' attha mahārājā³ ti pucchitvā „n' eva bhante nadidassanattāya
 na⁴ kīlanattāya⁵ imasmim pana thāne saṅgāmaṃ paccupatthāpetvā
 āgat' amhā⁶ ti. „Kiṃ nissāya vo kalaho mahārājā⁷ ti. „Udakaṃ
 nissāya⁸ bhante⁹ ti. „Udakaṃ kiṃ agghati mahārājā¹⁰ ti. „Appaṃ¹¹
 bhante¹² ti. „Paṭhavī nāma kiṃ agghati m.¹³ ti. „Anagghā bh.¹⁴ ti.
 10 „Khattiyā kiṃ agghantīti¹⁵. „Khattiyā nāma anagghā bh.¹⁶ ti.
 „Appagghaṃ udakaṃ nissāya kasmā mahagghe khattiye nāsetha m.¹⁷
 ti „kalahasmiṃ hi assādo nāma n' atthi, kalahavasena hi mahārāja
 ekāya rukkhadevatāya kālasīhena saddhiṃ baddhāghāto¹⁸ sakalam pi
 imaṃ kappam anupatto yevā¹⁹ ti vatvā Phandanajātakaṃ kathesi.
 15 Tato „parapattiyena nāma mahārāja na bhavitabbaṃ, parapattiyā²⁰
 hutvāpi ekassa sasassa²¹ kathāya tiyojanasahassavittathe Himavante
 catuppadagaṇā²² mahāsamuddaṃ pakkhandino ahesuṃ, tasmā para-
 pattiyena na bhavitabbaṃ²³ ti vatvā Daddabhaj. kathesi. Tato „kadāci
 mahārāja dubbalo pi mahabbalassa randhe²⁴ passati, kadāci mahabbalo
 20 pi dubbalassa²⁵, laṭukikāpi sakunikā hatthināgaṃ ghātesitī²⁶ vatvā
 Laṭukikaj. kathesi. Evaṃ kalahavūpasamanattāya tiṇi jātakāni
 kathetvā sāmaggiparidīpanattāya dve jātakāni kathesi: „samaggānaṃ
 hi mahārāja koci otāraṃ²⁷ nāma passitum na sakkotīti²⁸ vatvā Rukkha-
 dhammaj. kathesi, tathā „samaggānaṃ mahārāja koci vivaraṃ²⁹ passi-
 25 tum nāsakkihi, yadā pana aṇṇamaṇṇaṃ vivādam akaṃsu atha ne eko³⁰
 nesādaputto jīvitaḥkhayaṃ pāpetvā ādāya gato, vivāde assādo nāma
 n' atthīti³¹ vatvā Vaṭṭakaj. kathesi. Evaṃ imāni pañca jātakāni ka-
 thetvā avasāne Attadaṇḍasuttaṃ kathesi. Rājāno pasannā „sace S.
 nāgamissa mayaṃ aṇṇamaṇṇaṃ vadhitvā lohitanadiṃ pavattayissāma,
 30 S-ran nissāya no jīvitaṃ laddhaṃ, sace pana S. āgāraṃ ajjhāvasissa
 dvīpasahassadvayaparivāraṃ³² catumahādīparajjaṃ³³ hatthagataṃ abha-
 vissa atirekasahassā³⁴ khə pan' assa puttā abhaviṃsaṃsu³⁵ tato khatti-
 yaparivāro abhaviṃsa³⁶, taṃ kho pan' esa sampattiṃ pahāya nikkha-

¹ Cks rājā. ² Cks omit na. ³ Bds add api ca kho pana. ⁴ Cks omit ni-. ⁵ Bds appagghaṃ. ⁶ Bā bandhā-. ⁷ Bds -yo. ⁸ Bds sasakassa. ⁹ Bds -pādayo.
¹⁰ Bā anattu. ¹¹ Bā adds anattaṃ passati. ¹² Bā okāraṃ. ¹³ Bā vivādaṃ.
¹⁴ Cks omit ne eko. ¹⁵ Bā dīpaparivāraṃ, Bds dvisahassadīpa parivāraṃ. ¹⁶ Bā adds assa. ¹⁷ Bds -am. ¹⁸ Cks abhaviṃsa. ¹⁹ Bā -ro ca ācāriṃsa.

mitvā sambodhiṃ patto, idāni pi khattiyaparivāro va vicaratū¹ 'ti
 ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni² kumārasatāni adāmsu,
 Bh. te pabbājetvā mahāvanam agamāsi, punadivasato paṭṭhāya tehi
 parivuto ekadā Kapilapure³ ekadā Koliyanagare ti⁴ dvīsu nāgaresu
 piṇḍāya carati, ubhayanagaravāsino mahāsakkāraṃ karimsu. Tesam⁵
 garugāravena na attano ruciya pabbajitānaṃ anabhirati uppaḍḍi,
 purāṇadutiyaikāyo pi tesam anabhiratijānanatthāya taṃ taṃ vatvā
 sāsanaṃ pesesi⁶, te atirekataraṃ ukkaṇṭhimsu. Bh. āvajjanto tesam
 anabhiratibhāvaṃ nātvā „ime bhikkhū mādisena Buddhena saddhiṃ
 ekato vasantā ukkaṇṭhanti, kathamrūpā nu kho tesam dhamma-¹⁰
 kathā⁴ sappāyā“ ti upadhārento Kuṇāladhammadesanaṃ passi. Ath'
 assa etad ahoṣi: „aḥam⁵ ime bhikkhū Himavantaṃ netvā Kuṇāla-
 kathāya tesam mātugāmaṃ pakāsetvā anabhiratiṃ haritvā⁶ sotā-
 pattimaggam dassāmiti“ so pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacivaraṃ
 ādāya Kapilavatthuṃ piṇḍāya caritvā pācchābhattaṃ piṇḍapātaṇṭik-¹⁵
 kanto bhattakiccavelāyam eva te⁷ pañcasate bhikkhū āmantetvā
 „diṭṭhapubbo vo bhī. ramaṇīyo Himavantapadeso“ ti pucchi. „No
 h' idam⁸ bhante“ ti. „Gacchissatha pana Himavantacārikaṃ“ ti⁹.
 „Bhante aniddhimantā¹⁰ mayam, katham gamissāmā“ ti. „Sace pana
 vo koci gahetvā gaccheyya gaccheyyāthā“ ti. „Āma bhante“ ti.²⁰
 S. sabbe pi ne attano iddhiyā gahetvā ākāse uppatitvā Himavantaṃ
 gantvā gaganatale ṭhito va ramaṇīye Himavantapadeso Kañcanapabba-
 taṃ¹¹ Manip. Hīṅgulap. Añjanap. Sānup. Phalikapabbatan ti nānāvidhe
 pabbate pañca mahānadiyo¹² Kaṇṇamuṇḍakam Rathakāraṃ Sihappa-
 pātāṃ Chaddantaṃ Tiyaḍḍalaṃ¹³ Anotattaṃ Kuṇāladahan ti sattadahe²⁵
 dassesi, Himavanto nāma mahā¹⁴ pañcayojanasatubbedho tiyojanasa-
 hassavitthato, tassa imam ramaṇīyam ekadesam¹⁵ attano ānubhāvena
 dassesi, ta. katanivāsāni¹⁶ siḥavyagghahatthikulādāni catuppādāni pi
 ekadesato dassesi¹⁷, ta. ārāmarāmaṇeyyakādāni pupphaphalūpage ruk-
 khe nānāvidhe sakuṇasaṃghe jalathalajapupphāni Himavantassa pu-³⁰
 ratthimapasse suvaṇṇatalaṃ pacchimapasse hīṅgulatalaṃ dassesi,
 imesaṃ rāmaṇeyyakādānaṃ¹⁸ diṭṭhakālato paṭṭhāya tesam bhikkhūnaṃ
 purāṇadutiyaikāsu chandarāgo pahīno¹⁹. Atha S. te bhikkhū gahetvā

¹ Cks only one ad-. ² Bā -lavatthupure. ³ Cks -sum. ⁴ Bā dhammi-. ⁵
 Cks omit aham. ⁶ Bā vinodetvā. ⁷ Cks omit te. ⁸ Bā hetam. ⁹ Bā adds
 vutte. ¹⁰ Bā -to. ¹¹ Bā adds ratanap. ¹² Bā adds satta mahāsara. ¹³ Bā
 kiyaṅgalaṃ. ¹⁴ Bā add pathavīto. ¹⁵ Bā ekam-. ¹⁶ Bā -vāsāni. ¹⁷ Bā
 -ti. ¹⁸ Bā -piyakānaṃ. ¹⁹ Bā bahino.

ākāsato otarivā Himavantassa pacchimapasse satthiyojanike silātale¹ sattayojanikassa kappatthikasālarukkhassa heṭṭhā tijojanāya² manosi-
lāya³ tehi bhikkhūhi parivuto chabbannabuddharasmiyo vissajjento
5 raṃ nicchārento te bhikkhū āmantesi: „bhi, imasmiṃ Himavante tum-
behi aditthapubbani pucchathā“ ti. Tasmim̐ khaṇe dve citrakokilā
ubhosu koṭṭisu daṇḍakam̐ mukhena ḍasitvā⁴ majjhe attano sāmikam̐
nisidāpetvā aṭṭha cittakokilā purato aṭṭha pacchato aṭṭha dakkhiṇato
aṭṭha vāmato aṭṭha heṭṭhato⁵ aṭṭha upari chāyam̐ katvā evaṃ tam̐
10 citrakokilam̐ parivāretvā ākāsenāgacchanti. Te bhikkhū tam̐ sakuna-
saṃgham̐ disvā S-raṃ pucchimsu: „ke nām̐ ete bhante sakunā“ ti.
„Bhi, mama esa⁶ porāṇako vaṃso, mayā ṭhapitapaveṇi⁷ mam̐ pubbe
evaṃ parivārimsu⁸, tadā pan̐ esa sakunagaṇo mahā abosi, aḍḍhuḍ-
ḍhāni dijjakaṇṇāsahassāni mam̐⁹ parivārimsu, anupubbena¹⁰ parihāyitvā
15 idāni ettako jāto“ ti. „Katham̐ rūpe¹¹ pana bhante vanasaṇḍe etā
dijjakaṇṇā tumhe paricarimsu“ ti. Atha nesaṃ S. „tena hi bhi, su-
nāthā“ ti satim̐ upatthapāpetvā atītam̐ āharitvā dassento āha:

Evam akkhāyati evaṃ anusūyati: sabbosadhadharanidhare
nekapupphamalyavitare¹² gajagavajamahisarurucamarapasada-
20 khaggagokanṇasīhavyagghadīpiacchakokataracchauddārakākada-
limigabilārasasakannikānucarite¹³ ākinṇanelamaṇḍalamahāvāra-
hanāgakuḷakaneṇusaṃghādhivutthe¹⁴ issammigasākhammigasa-
rabhammigaenimigavātammigapasadamigapurisallukimpurisa-
yakkharakkhasanisevite¹⁵ amajjamañjarīdharabrahātthapup-
25 phapuphitagganekapādapagaṇavitare¹⁶ kuraracakoravāraṇa-
mayūraparābhūtajivajivakacelāvakaabhiṃkārakaravīkamattavihaṇ-
gasatasampaghuṭṭhe¹⁷ añjanamanosilaharitalāhiṇḍulakahemara-
jatakanakadhātusatavinaddhapatimaṇḍitappadese¹⁸ — evarūpe
khalu kho ramme vanasaṇḍe Kuṇālo nāma sakuno paṭivasati

¹ Bā mano. ² Bās -nikāya. ³ Bā -silatalāya. ⁴ Bās gahetvā. ⁵ Bā heṭṭhā.
⁶ Ck eka, Bā esa mama. ⁷ Cks pameṇi. ⁸ Ck -cār-. ⁹ Cks mama. ¹⁰ Bā
adds pana. ¹¹ Bā katham̐ evarūpe. ¹² Ck -malyā-, Bā -malla-. ¹³ Bā -cāma-
ri-taracchayo-udārīkadali-, Cks kappakā-. ¹⁴ Bā -nānakulakareṇu-vuṭṭhe. ¹⁵
Bās -pūrisālū-. ¹⁶ Bā -pahatthapupphapussitaggā-vitāte. ¹⁷ Bā -kurura-, Cks
-cakura-, Bās -sarabhūta-, Cks -karavira-, Bā satatānisam-. ¹⁸ Bā -kanakāne-
kadhātusata.

ativiya citto ativiya cittapattacchadano, tass' eva khalu bho
 K-assa s-assa adḍhuḍḍhāni itthisahassāni paricārikā dijakaññāyo.
 Atha khalu bho dve dijakaññāyo kaṭṭham mukhena ḍasitvā
 taṃ K-am s-am majjhe nisīdāpetvā uḍḍenti, „mā naṃ K-am
 s-am addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā“¹ 'ti. Pañ- 5
 casatadijakaññāyo² heṭṭhato heṭṭhato ḍenti³, „sac' āyaṃ K. s.
 āsanā paripatissati⁴ mayan taṃ pakkhehi paṭiggahessāmā“⁵ 'ti⁵.
 Pañcasatā dijakaññāyo uparūpari⁶ ḍenti, „mā naṃ K-am s-am
 ātapo paritāpīti“⁷. Pañcasatā dijakaññāyo ubhatopasse ḍenti⁸
 „mā naṃ K-am s-am sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā 10
 vāto vā ussāvo vā upapphusīti“⁹. Pañcasatā dijakaññāyo purato
 purato ḍenti⁹, „mā naṃ K-am s-am gopālakā vā pasu-
 pālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā
 kaṭṭhena vā kaṭhalena¹⁰ vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā
 satthena vā sakkharāhi¹¹ vā pahāraṃ adaṃsu¹², māyaṃ K. s. 15
 gacchehi vā latahi vā rukkhehi vā¹³ thambhehi vā pāsānehi vā
 balavantehi vā pakkhihi saṃgāmesīti¹⁴“. Pañcasatā dijakaññāyo
 pacchato ḍenti¹⁵ saṇhāhi sakhilāhi mañjūhi¹⁶ madhurāhi vā-
 cāhi samudācarantiyo, „māyaṃ¹⁷ K. s. āsane pariyukkaṇṭhīti“¹⁸.
 Pañcasatā dijakaññāyo¹⁸ disodisaṃ ḍenti¹⁵ nekarukkhavividha- 20
 vikatiphalam āharantiyo, „māyaṃ K. s. khudāya parikilamitthā“¹⁹
 'ti. Atha khalu bho dijakaññāyo taṃ K-am s-am ārāmen'
 eva ārāmaṃ uyyānen' eva uyyānaṃ nadītiṭṭhen' eva n-am
 pabbatasikharen' eva p-am ambavanen' eva a-am jambuvanen'
 eva j-am labujavanen' eva l-am nālikerasañjādiyen' eva¹⁹ 25
 n-im²⁰ khippam eva abhisambhonti ratatthāya²¹. Atha khalu
 bho K. s. tāhi dijakaññāhi divasaṃ²² paribbūlho²³ evam apa-

¹ B^s -ethā. ² B^d adds mukhe. ³ C^k naccenti, B^d heṭṭhato ḍenti. ⁴ C^k -tis-
 sati. ⁵ B^d -mi, omitting ti. ⁶ C^k evarūpari. ⁷ so C^k for -tāpayīti? B^d
 -tāpeti. ⁸ C^k naccenti, B^d naḍenti. ⁹ C^k naccenti. ¹⁰ B^d kaṭhalāya. ¹¹ C^k
 -āyā. ¹² C^k addaṃsu. ¹³ B^d adds sākhehi vā. ¹⁴ C^k -messasīti. ¹⁵ C^k
 naccenti. ¹⁶ B^d maññāhi. ¹⁷ C^k mā saṃ, B^d yā maṃ. ¹⁸ C^k omit di-
¹⁹ so C^k; B^d -sañcāriyeneva. ²⁰ B^d -sañcāri. ²¹ B^d rati-. ²² C^k -se
²³ C^k -he.

khippam̐ ñeva ratatthāya¹ pāpuṇanti, divasaṃ² paribbūḷho ti sakaladivasaṃ
vūḷho³, apasādetitī tā kira taṃ evaṃ divasaṃ pi paricaritvā nivāsaruḷḷhe
otāretvā parivāretvā rukkhāsākhāsu nisīditvā app-eva nāma madhuravacanaṃ
labheyyāma⁴ 'ti patthayantiyo iminā uyyojitakāle attano vasaṇaṭṭhānaṃ gami-
sāma⁵ 'ti vasanti, Kuṇālarājā pana tā uyyojento nassathā⁶ 'ti ādi vacanehi 5
apasādeti, ta.⁴ vinassathā⁷ 'ti subbatobhāgena nassatha gehe dhanadhaññādīnaṃ
nāsanena coriyo bahumāyatāya dhuttiyo naṭṭhasatitāya⁸ 'asatiyo anavaṭṭhitacitta-
tāya lahucittāyo katavināsanena mittadūbhītāya appatikāriyo ti.

Evaṃ ca pana vatvā „iti kho bhi. ahaṃ tiracchānagato pi
itthinaṃ akataññutaṃ bahumāyataṃ anācāratam⁹ dussīlataṃ ca jānāmi. 10
tadā p' ahaṃ⁶ tāsāṃ vase avattitvā tā yeva attano vase vattemitī“
imāya kathāya⁷ tesāṃ bhikkhūnaṃ anabhiratiṃ haritvā S. tuṇhi ahoṣi.
Tasmaṃ khaṇe dve kālakokilā sāmikaṃ daṇḍakena ukkhipitvā heṭṭhā-
bhāgādisu catasso catasso hutvā taṃ padesaṃ āgamiṃsu, tāpi disvā
te S-raṃ pucchimsu. S. „pubbe bhi. mama sabāyo Puṇṇamukho 15
nāma phussakokilo⁸ ahoṣi, tassāyaṃ vaṃso“ ti vatvā purimanayen⁹
eva tehi bhikkhūhi pucchito āha:

Tass' eva⁹ khalu bho Himavato pabbatarājassa puratthima-
disābhāge susukhumasunipūṇagiriṇṇapabbhavā¹⁰ haritupayantiyo¹¹ ti.

Ta. suṭṭhusukhumasaṇḥasakhilatāya¹² susukhumasunipūṇā¹³ giri¹⁴ etā- 20
saṃ pabbhavā¹⁵ ti giriṇṇapabbhavā¹⁶ Himavantaṃ sandamānā, haritūpaṇṇamissa-
oghatāya harita-Kuṇāladahaṃ upagamanena upayantiyo ti sukhumasunipūṇa-
giriṇṇapabbhavā¹⁷ haritupayantiyo¹⁸ evarūpā nadiyo yasmiṃ santitī a. Idāni yaṃ
Kuṇāladahaṃ tā upayanti ta.¹⁹ pupphāni vaṇṇento āha:

Uppalakumudapadumanaḷinasatapattasogandhikamandālaka- 25
sampattivirūḷhasucigandhamanuññapāvakappadese²⁰ ti.

Ta. uppalaṇ ti nīluppalaṇ, naḷinaṇ ti setapadumaṇ, satapattanaṇ ti
paripūṇṇasatapattapadumaṇ, sampattitī etehi sampattivirūḷhehi abhinavajātehi
sucigandhena c' eva manuññena ca hadayaabandhanasamatthatāya pāvakena²¹ ca 30
padesena samannāgato ti a. Idāni tasmaṃ dahe rukkhādayo vaṇṇento āha:

¹ Bā rati. ² Cks -sa. ³ Bā paribbūḷho. ⁴ Bā adds nassathā ti gacchatha. ⁵
Cks -ra. ⁶ Bā pāham. ⁷ Bā gāthāya. ⁸ Cks Bā pu-. ⁹ Cks evaṃ. ¹⁰ Ck
-ppahāvā, Bā -patava. ¹¹ Ck bhari-. Cks bharitūpasantiyo, Bā tassa susukhuma-
sunipūṇā in the place of tattha. ¹² Bā -salilatāya. ¹³ Cks -ṇo. ¹⁴ Cks giri,
Bā giri. ¹⁵ Cks pabbhāvo, Bā pabbhavo. ¹⁶ Cks -bhāvā. ¹⁷ Ck -bhāvā. ¹⁸ Ck
haritūlayantiyo, Cks haritūlapayantiyo. ¹⁹ Bā -yantiyo tāni. ²⁰ Cks -dālava-
²¹ Bā māva-.

Kuravakamucalindaketakacetasavajulapunnāgavakulatilaka-
 piyakahasanasālasalālacampakāsokanāgarukkhathirītibhūjapatta-
 loddacandanoghavane kālāgalupadmakapiyaṅgudevadārūkacoca-
 gahane¹ kakudhakuṭajajaṃkolakaccikārakanṇikārakanaverako-
 5 raṇḍakoviḷārakiṃsukayodhivanamallikamanaṅgaṇamanavajja-
 bhaṇḍisurucirabhaginimālādimalyadhare jātisumanamadhugan-
 dhikadhanukārikatālīsatagarauśirakoṭṭhakacchavitate atimuttaka-
 samkusumitalatāvitatapatimaṇḍitappadese haṃsapilavakādamba-
 kāraṇḍavābhinadīte vijjādharaśiddhasamaṇatāpasagaṇādhivutthe
 10 varadevayakkharakkhasadānavagandhabbakinnaramahoragānu-
 ciṇṇappadese² —

Evarūpe khalu bho ramme vanasaṇḍe Puṇṇaṃukho nāma
 phussakokilo pativasati ativiya madhuragiro vilasitanayana-
 mattakkho, tass' eva khalu bho P-assa ph-assa adḍhuddhāni
 15 itthisatāni paricārīkā dijakaṇṇāyo. Atha khalu bho dve dija-
 kaṇṇāyo kaṭṭhaṃ mukhena ḍasitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ majjhe
 nisidāpetvā udḍenti, „mā naṃ P-aṃ ph-laṃ addhānapariyāya-
 pathe kilamatho ubbāhetthā³“ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo heṭṭhato
 ḍenti,⁴ „sac' āyaṃ P. ph.⁵ āsanā paripatissati⁶ mayāṃ taṃ
 20 pakkhehi paṭiggaheṣṣāma⁷“ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo uparūpari-
 ḍenti⁸, „mā naṃ P-aṃ ph-aṃ ātāpo paritāpīti⁹“. Paṇṇāsa
 dijakaṇṇāyo ubhatopasse ḍenti¹⁰, „mā naṃ P-aṃ ph-aṃ sītaṃ
 vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphu-
 sīti¹¹“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo purato¹² ḍenti¹³, „mā naṃ P-aṃ
 25 ph-aṃ gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭha-
 hārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭṭhalena¹⁴ vā pāṇinā
 vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi vā pahāraṃ
 adamsu, māyaṃ P. ph. gacchehi vā latāhi vā rukkhehi vā
 thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā pakkhīhi¹⁵ sam-
 30 gāmesīti¹⁶“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo pacchato¹⁷ ḍenti saṇḍhāhi sa-

¹ Bā kurā- ketakavidisamaṇṇulapunnāgabahūla- piyaṇkahasanasaralālacampakāsoka-
 kālāgalupaduka- dāruṇatecagahane. ² Bā tatthevayakkha-. ³ Bā -ethā. ⁴ Cks
 naccanti. ⁵ Bā adds sakūṇo. ⁶ Cks -paṭi-. ⁷ Cks repeat pu-. ⁸ Cks naccanti.
⁹ Cks kalena, Bā kathaḷāya. ¹⁰ Cks -ehi, Bā -ihi. ¹¹ Cks repeat pa-.

khilāhi mañjūhi¹ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyaṃ P. ph. āsane pariyukkaṇṭhīti²“. Paññāsa dijakaññāyo diso-
disaṃ ḍenti nekarukkhavividhaviḍaṭṭhaphalaṃ āharantiyo, „mā-
yaṃ P. ph. khudāya parikilamitthā“³ 'ti. Atha khalu bho dija-
kaññāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ ārāmen' eva ārāmaṃ uyyānen' eva⁴
uyyānaṃ nadītitthen' eva n-aṃ pabbatasikharen' eva p-aṃ
ambavanen' eva a-aṃ jambuvanen' eva j-aṃ lambujavanen'
eva l-aṃ nālīkerasañjādiyen' eva⁵ n-iṃ⁶ khippam eva abhi-
sambhonti⁷ ratatthāya⁸. Atha khalu bho P. ph. tāhi dija-
kaññāhi divasaṃ paribbūho⁹ evaṃ pasaṃsati: „sādhū sādhū¹⁰
bhaginiyo, etaṃ kho bhaginiyo tumbhākaṃ patirūpaṃ¹¹ kula-
dhītānaṃ¹² yaṃ tumhe bhattāraṃ paricareyyāthā¹³“ 'ti. Atha
khalu bho P. ph. yena Kuṇālo s. ten' upasaṃkami, addassuṃ¹⁴
kho K-assa s-assa paricārikā dijakaññāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ,
dūrato āgacchantaṃ disvāna yena P. ph. ten' upasaṃkamimsu¹⁵,
upasaṃkamitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ etad avocuṃ: „ayaṃ samma
P-kha Kuṇālo s. ativiya pharusō ativiya pharusavāco, app-eva
nāma tavam¹⁶ pi āgama piyavācaṃ labheyyāma¹⁷“ 'ti. „App-
eva nāma bhaginiyo“ ti vatvā yena K. s. ten' upasaṃkami,
upasaṃkamitvā K-ena s-ena saddhiṃ paṭisammoditvā eka-²⁰
mantaṃ nisinno kho P. ph. taṃ K-aṃ s-aṃ etad avoca:
„kissa tvaṃ samma K-la itthīnaṃ sujātānaṃ kuladhītānaṃ
sammāpaṭipannānaṃ micchāpaṭipanno¹⁸, amanāpabbhāṇinaṃ pi
kira samma K-la itthīnaṃ manāpabbhāṇinā bhavitabbaṃ ki-
maṅga pana manāpabbhāṇinanā“ ti. Evaṃ vutte¹⁹ K. s. taṃ²⁵
P-aṃ ph-aṃ evaṃ apasādesi: „nassa tvaṃ samma jamma
vasala, vinassa tvaṃ samma jamma vasala, ko nu tayā viyatto
jāyāyācitenā²⁰“ 'ti, evaṃ apasādito vā²¹ pana P. ph. tato h'

¹ Bā mañjūhi. ² Cks pariu-. ³ Ck -jātadiyeneva, Cs -jādiy-, Bds -sañcāri-
keneva. ⁴ Ck -sañjātādi, Bds -sañcāraṃ. ⁵ Bā -bhenti. ⁶ Bā rati. ⁷ Cks
divasapari-, Bā divasāmpari-. ⁸ Cks -pa. ⁹ Ck -dhītā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Ck
addassu, Cs addasāsu, Bā addasāsum. ¹² Bā omits upa-. ¹³ Bā taṃ. ¹⁴ Bā
adds si. ¹⁵ Bā -o. ¹⁶ so Cks; Bā jāyājīnenā. ¹⁷ Bā ca.

eva¹ paṭinivatti. Atha khalu bho P-assa ph-assa aparena samayena nacirass' eva² kharo ābādho uppajji lohitapakkhandikā pabālāhā vedanā vattanti³ maraṇantikā. Atha khalu bho P-assa kokilassa paricārikānaṃ dijakaññānaṃ etad ahosi:
 5 „ābādhiko ayaṃ P. ph., app-eva nāma imamhā ābādhā⁴ vuṭṭhaheyyā“ 'ti, ekaṃ adutiyaṃ ohāya yena K. s. ten' upasaṃkamimsu. Addasā⁵ kho K. s. tā dijakaññāyo dūrato va āgacchantiyo, disvāna tā dijakaññāyo etad avoca: „kahaṃ pana tumhākaṃ⁶ vasaliyo bhattā“ ti, „ābādhiko samma K-la P. ph.,
 10 app-eva nāma tamhā ābādhā⁷ vuṭṭhaheyyā“ 'ti⁸, evaṃ vutte K. s. tā dijakaññāyo evaṃ apasādesi: „nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahu-cittiyo“ katassa appatikārikāyo anilo viya yena kāmamaṅgamaṃyo“ ti vatvā yena P. ph. ten' upasaṃkami upasaṃkamitvā taṃ
 15 P-aṃ ph-aṃ etad avoca: „haṃ¹⁰ samma P-khā“ 'ti, „haṃ samma K-lā“ 'ti. Atha khalu bho K. s. taṃ P-aṃ ph-aṃ pakkhehi ca tuṇḍakena ca pariggahetvā vuṭṭhāpetvā nānābhesajjāni pāyāpesi¹¹, atha khalu bho P-assa ph-assa so ābādho paṭippassambhīti.

20 Ta. piyakā ti setapupphā, hasanā ti hakāro sandhikaro, asanāyavā¹², tiriṭṭi ekarukkhaṇṇi, candanā ti rattasurabbhicandanā, oghavane ti etesaṃ oghena ghaṭṭāya¹³ samannāgate vane, devadārūkacocagahane¹⁴ ti devadārūrukkhehi c' eva kadālīhi ca gahane, kaccikārā ti ekā rukkhaṇṇi, kaṇikārā ti mahāpupphā, kaṇṇikārā ti khuddakapupphā, kiṃsukā ti vi-
 25 ghātākā¹⁵, yodhikā ti yudhikā¹⁶, vanamallikamaṇaṅganamanavajja-bhaṇḍisurucirabhaginimālaṃalyadhare ti mallikānaṃ ca anaṅgaṇaṃ anavajjānaṃ ca bhaṇḍinaṃ surucirānaṃ ca bhagininaṃ pupphehi malyadhārāya māne, dhanukārīti dhanupātālī, tālisā ti tālisapattarukkā, kacchavitate¹⁷ ti etehi sumanādīhi vitatanadikacchapabbatakacche¹⁷, saṃkusumitalatā¹⁸ ti
 30 tesu tesu thānesu sutṭhukumaṭaṭimuttakehi¹⁹ c' eva nānāvidhalatāhi ca²⁰ vitatapatimaṇḍitappadesa, tāpasasamaṇaṇādhivutthe ti etesaṃ vijjā-dharādīnaṃ gaṇehi adhivutthe, P-mukho ti²¹ mukhaparipuṇṇatāya P-kho²²,

¹ Bds yeva. ² Bā adds accayena. ³ Bā pav-. ⁴ Bā adds naṃ, B° na. ⁵ Bā -sa. ⁶ Bā tumhaṃ. ⁷ Bds add na. ⁸ Bā si. ⁹ Bā -āyo. ¹⁰ Cks haṃ. ¹¹ Ck yāyā-. ¹² so Cks for asano yeva? Bā āsanāyeva. ¹³ Bds satatagha-. ¹⁴ Cks -cova-. ¹⁵ Bā vāttaghaṭākā. ¹⁶ Ck yutikā, Cs suyūthikā. ¹⁷ Bā gaccha-. ¹⁸ Cks -late. ¹⁹ Bā adhi-. ²⁰ Cks -latā omitting ca. ²¹ Cks omit p-mukho ti. ²² Cks -khā.

parehi puṭṭhatāya phussakokilo, vilasitanayano¹ ti vilasitanetto, mattak-
kho ti yathā mattānaṃ akkhāni rattāni honti evaṃ rattakkho pamāṇayuttanetto
vā, bhagīniyo ti ariyavohārena ālapanāṃ, paricareyyāthā 'ti sakaladivasaṃ
gahetvā vicareyyātha, iti so piyakathaṃ kathetvā uyyojeti², kadāci pana K. s.
saparivāro P-mukhaṃ dassanāya gacchati kadāci P. K-lassa santikaṃ gacchati, 5
tenāha: atha khalu bho ti, sammā 'ti vayassa, āgammā 'ti paṭicca upanissāya,
labheyyāmā 'ti K-assa' santikaṃ piyavacanaṃ labheyyāma, appevanāmā 'ti
api nāma labheyyāma, vakkhāmi naṃ ti, sujātānaṃ ti samānajatīkānaṃ, nassā
'ti palāya, jammā 'ti lāmaka, vyatto ti ko nu³ sadiso añño vyatto nāma
atthi, jāyāyācitenā⁴ 'ti jāyājitenā⁵, ayam vā pāṭho, evaṃ itthiparājitenā tayā 10
sadiso ko nāma vyatto atthīti, taṃ puna evarūpassa vacanassa ābhaṇanattāyā⁶
apasādeti, tato hevā⁷ 'ti kuddho m. K. ti cintetvā tato yeva paṇinivattī, so
nivattitvā saparivāro attano vasanaṭṭhānaṃ eva agamāsi, appeva nāmā 'ti
saṃsaya-parivittakko imamaḥ ābādhā vuṭṭhaheyya vā na vā ti evaṃ cintetvā taṃ
ohāya pakkamimsu, tumhaṃ⁸ ti tumhākaṃ, app-eva nāmā 'ti tamhā ābādhā 15
vuṭṭhaheyya vā na vā, ambhākaṃ āgatakāle mato bhavissati, mayam hi idān' esa
marissatīti ūtvā tumhākaṃ pādapari-carikā bhavitum āgatā ti, ten' upasaṃ-
kamīti imā itthiyo sāmikassa matakāle āgatā paṭikkulā bhavissāmā 'ti taṃ pahāya
āgatā⁹ gantvā mama sahāyaṃ pupphaphalādīni nānābhesajjāni saṃharitvā āro-
gaṃ¹⁰ karissāmīti cintetvā nāgabalo M. ākāse¹¹ uppatitvā yena so ten' upa- 20
saṃkami, haṃ ti nipāto, jivasi sammā 'ti pucchanto evaṃ āha, itaro pi 'ssa
jivāmīti vadanto haṃ sammā 'ti āha, pāyāpesīti pāyesī, paṭippassambhīti
vūpasanto.

Tāpi dijakaññāyo tasmim aroge jāte āgatā. K. pi P-khaṃ
katipāhaṃ phalāphalāni¹² khādāpetvā tassa balappattakāle 25
„samma tvaṃ idāni ārogo¹⁰, attano paricārikāhi saddhim vasa,
aham pi attano vasanaṭṭhānaṃ gamissāmīti“ ā. Atha naṃ so
„imā¹³ maṃ bālhaḡilānaṃ pahāya palātā¹⁴, na me etāhi dhut-
tīhi¹⁵ attho“ ti ā. Taṃ sutvā M. „tena hi te samma itthīnaṃ
pāpabhāvaṃ ācikkhissāmīti“ P-aṃ gahetvā Himavantapasse 30
manosilālaṃ netvā sattayojaniyasālamūle manosilāsane¹⁶ nisīdi,
ekasmiṃ passe P. saparivāro nisīdi. Sakala-Himavante deva-
ghosana-cari¹⁷: „ajja K. sakuṇarājā Himavati¹⁸ manosilāsane
nisīditvā Buddhalīlāyā dh. desessati, taṃ supāthā“ 'ti param-

¹ Bā -nā. ² Bā -si. ³ Bā adds tayā. ⁴ Bā jāyājinenā. ⁵ Ck Bā jāyā-. ⁶
Ck āhanattāyā, Cs ābhanat-, Bā abhaṇat-, Bs abhaṇanat-. ⁷ Bā yevā. ⁸ Ck
tiyahan, Cs tuyhan. ⁹ Bā adds ti ahaṃ, Bs ahaṃ. ¹⁰ Bā a-. ¹¹ Bā -ena.
¹² Bā -lena. ¹³ Bā adds samma. ¹⁴ Bā palāyanti. ¹⁵ Bā vasalīhi. ¹⁶ Bā
-lātale. ¹⁷ Bā devatā-. ¹⁸ Bā -vante.

parāghosena chakāmāvacarā devā ñatvā¹ yebhuyyena² sannipatiṃsu, bahū nāgasupaṇṇagijjhā aṭaviyam pi³ devā⁴ taṃ atthaṃ ugghosiṃsu. Tadā Ānando nāma gijjharājā dasasahassagijjhaparivāro Gijjhapabbate paṭivasati, so pi taṃ kolā-
 5 halam sutvā „dh. suṇissāmīti“⁵ sapaṇṇavāro jāgantvā ekamantaṃ nisīdi. Nārado pi pañcābhīṇṇātāpaso dasasahassatāpasapari-
 vuto Himavantapadeso viharanto taṃ devaghosanaṃ sutvā „sahāyo kira me K. itthīnaṃ agunaṃ kathessati“⁶, mayāpi taṃ desanaṃ sotum vaṭṭatīti⁷ tāpasasahassena⁸ saddhiṃ iddhiyā
 10 ta. gantvā ekamantaṃ nisīdi. Buddhānaṃ desanāsannipāṭa-
 sadiso mahāsamāgamo ahosi. Atha M. jātissaraññāpēna itthi-
 dosapaṭisamyuttaṃ atītabhave diṭṭhakāraṇaṃ P-am⁹ kāya-
 sakkhiṃ katvā kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

15 Atha khalu bho K. s. taṃ P-am ph-am gilānāvutṭhitaṃ acira-
 vutṭhitaṃ gelaṇṇā⁹ etad avoca: „diṭṭhā mayā samma P-kha Kaṇhā¹⁰
 dveṇṇikā¹¹ pañcapatikā ya¹² chaṭṭhe purise cittaṃ paṭibaddhaṃ ti¹³
 yā yadidāṃ kavandhe piṭhasappimhīti“¹⁴. Bhavati ca pan' uttar'
 ettha¹⁵ vākyam:

20 1. Ath' Ajjuno Nakulo Bhīmaseno
 Yudhiṭṭhilo Sahadevo¹⁶ ca rājā
 ete paṭi pañca-m-aticca¹⁷ nārī
 akāsi¹⁸ khujjavāmanena pāpan ti. 288.

„Diṭṭhā mayā samma P-kha Saccatapāvī nāma samaṇī su-
 25 sānamajjhe vasanti“¹⁹ catutṭhabhattaṃ pariṇāmayamānā, sā²⁰ tulāputta-
 kena²¹ pāpam akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kākātī²² nāma devī
 samuddamajjhe vasanti bhariyā Venateyyassa²³ Naṭakuverena²⁴ pāpam
 akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kuraṅgavī²⁵ lomasundarī²⁶ Eḷa-

¹ Bā sutvā. ² Bā adds tattha. ³ Bā -ṇṇāvijjādharādīnaṃ pi, Bā -vijjhātāṭavisa-
 yampi. ⁴ Bā devatā. ⁵ Cks sūssāmīti. ⁶ Bā adds mahasamāgamo bhavissati.
⁷ Bā -dasasahassena. ⁸ Bā -khassa. ⁹ Bā gelaṇṇātaṃ, Cks gelaṇṇātaṃ. ¹⁰ Bā
 adds devī. ¹¹ Bā dvī-. ¹² so Cks for yassā? Bā yo, Bā ram. ¹³ so Cks;
 Bā -bandhi. ¹⁴ Bā pitha-, Cks piṭṭha-. ¹⁵ Cā pha-, Bā ma-. ¹⁶ Bā siha-.
¹⁷ Bā paticca. ¹⁸ Bā akāri. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cks omit sā. ²¹ so C;
 Ck tulāputtamkena, Bā sūravuttakena, Bā surādhu-. ²² Bā kākavanti; se III
 p. 90. ²³ Bā nevat-. ²⁴ -kupparena. ²⁵ Bā kuruṅgadevī. ²⁶ Cks -sudarī.

kamāraṃ¹ kāmāyamaṇā Chalaṅgakumāra - dhanantevāsina² pāpam
akāsi, Evaṃ h' etaṃ³ mayā nātaṃ : Brahmā dattassa mātaraṃ ohāya
Kosalārājā⁴ Pañcālacaṇḍena⁵ pāpam akāsi. Etā ca aṇṇā ca akāmsu
pāpam, tasmāhaṃ itthināṃ na vissase na-ppasaṃse, mahī yathā jagati-
samānaratā⁶ vasundharā itaritarāpatitthā⁷ sabbasahā⁸ aphaṇḍana⁹ 5
akuppā tath' itthiyo⁷, tāyo na vissase naro

2. Sīho yathā lohitamaṃsabhojano
vālāmigo⁸ pañcahattho⁹ suruddho
pasayhakhādī parahimsane rato
tath' itthiyo¹⁰, tāyo na vissase naro. 289.

10

Na khalu¹¹ s. P-kha vesiyo nāriyo gamaniyo¹², na h' etā bandha-
kiyo¹³ nāma, vadhikāyo nāma etāyo yadidaṃ vesiyo nāriyo gamaniyo
ti, corā viya veṇikatā madir' iva diddhā¹⁴ vāṇijā¹⁵ viya vācāsanthu-
tiyo¹⁶ issāsīṅgam iva parivattāyo uraga-m-iva dujjivhāyo sobbham
iva paṭicchannā pātālam iva duppurā rakkhāsī viya duttosā¹⁷ Yamo 15
v' ekantahāriyo sikhī-r-iva¹⁸ sabbabhakkhā nadī-r-iva sabbavāhī¹⁹ anilo
viya yenakāmaṃcarā²⁰ Neru viya avisesakārā visarukkho²¹ viya nicca-
phalitāyo²² ti. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam :

3. Yathā coro yathā diddho²³ vāṇijo va²⁴ vikatthanī²⁵
issāsīṅgam ivāvattā²⁶ dujjivhaurago yathā²⁷ 290. 20
4. Sobbham iva paṭicchannā pātālam iva duppurā
rakkhāsī viya duttosā Yamo v' ekantahāriyo²⁸ 291.
5. Yathā sikhī nadī vāto Neru nāvasamākatā²⁹
visarukkho viya pañcadhā³⁰ nāsāyanti ghare bhogaṃ
ratanān' antakaritthiyo³¹ ti.. 292. 25

Ta. gilānāvutthitan ti paṭhamam gilānaṃ pacchāvutthitaṃ³², ditthā
mayā ti aṭṭe kira Brahmā datto Kāsirājā sampannabalavāhanatāya Kosalārājāṃ
gahetvā Kosalārājānaṃ māretvā tassa aggamaheśiṃ sannisinnagabbhaṃ gahetvā

¹ Cks elamārakaṃ, Bđ elakakumāraṃ. ² Cs Bđ -raṇḍha-. ³ Bđ evaṇhi-. ⁴ so Cks;
Bđs -jaṃ ⁵ Cs sabbāsaha, Ck sabbāsahā. ⁶ Ck athanānā. ⁷ Ck tali-, tathī-, Bs
dati-. ⁸ Cs valā-. ⁹ Bđ pañcāvuddho, Bs -vudho, Ck pañcahatthe. ¹⁰ Ck rat-
thitthiyo, Cs tthitthiyo, Bđ tattitthiyo. ¹¹ Bđ adās kho. ¹² so all three MSS.
¹³ Cks na hetāvakavandhakiyo. ¹⁴ so Cs; Ck madirā viya visagiddhā, Bđ madirā
varitthā. ¹⁵ Bđ -o. ¹⁶ Ck vācāyasatthutthiyo. ¹⁷ Ck dutto, Cs dhutto. ¹⁸ all
three MSS. sikhī-. ¹⁹ all three MSS. -ī. ²⁰ Cks -māvacarā. ²¹ Bđ -ā. ²²
Cks -liniyo. ²³ Bđ rītho. ²⁴ Bđ ti. ²⁵ Ck vitatthati, Bđ vikattani. ²⁶ Bđ
isiṅgamiva parivattā. ²⁷ Bđ dujjivhā. ²⁸ avisesa - - - wanting in Cs. ²⁹ so Cs;
Ck -samāpakā ti, Bđ -samāgatā. ³⁰ so Cs; Ck pañcadā, Bđs niccaphalo. ³¹ Ck
ratanatthakaritthiyo, Bđ ratanānantaritthiyo. ³² Ck pañcā-, Bđ paccānuv-

Bārāpasīn gantvā taṃ attano agzamahesiṃ akāsi, sā¹ aparabhāge dhītaraṃ vijāyi, rañño pana² pakatiyā dhītā vā putto vā n' atthi, so tussitvā: bhadde varaṃ gaṇhā³ 'ti ā., sā gaṇhitaṃ katvā ṭhapesi, tassā pana kumārīkāya Kaṇhā ti nāmaṃ karimṃsu, ath' assā veyappattāya mātā⁴: amma pitarā te varo dinno, 5 taṃ ahaṃ gaṇetvā ṭhapesiṃ, tava ruccanakaṃ varaṃ gaṇhā 'ti ā.⁵, sā: mayhaṃ⁶ avijjamānaṃ⁷ n' atthi, patiṃ gahaṇathāya⁸ me sayamvaraṃ kārehitī kilesa-bahulatāya hirottappaṃ bhinditvā mātaraṃ ā., sā rañño ārocesi, rājā: yathā-ruciṃ⁹ paṭigaṇhātū 'ti vatvā sayamvaraṃ ghosāpesi, rajaṇṇaṃ sabbālaṃkāri-patimaṇḍitā bahupurisā sannipatiṃsu, Kaṇhā pupphasamuggaṃ ādāya uttara-sihapaṇḍare ṭhitā oloketi ekam pi na rocesi, tadā Paṇḍurāḍagottato¹⁰ Ajjuno 10 Nakulo Bhūmaseno Yuddhiṭṭhilo Sahadevo¹¹ ti ime pañca Paṇḍurāḍajaputtā¹² Takkaṣilāya disāpāmoḁkṁkṁssa ācariyassa santike sippaṃ gaṇetvā¹³ desacārittaṃ jāniṣṣamā 'ti vicarantā Bārāpasīn pattā¹⁴ antonagare kolābalaṃ sutvā pucchitvā taṃ atthaṃ ṇatvā mayam pi gamiṣṣamā 'ti kañcanarūpasamānarūpā pañca¹⁵ 15 pi ta. gantvā paṭipāṭiyā aṭṭhaṃsu, Kaṇhā te disvā pañcasu ṭhitesu paṭibaddha-cittā hutvā pañcannam pi sisesu mālācumbāṭakāni khīpitvā: amma ime pañca jane vāremīti¹⁶ ā., sā rañño ārocesi, rājā varassa dinnattā na labhissasitī¹⁷ avatvā anattamano va kiṃjāṭikā kassa puttā ti pucchitvā Paṇḍurāḍajaputrabhāvaṃ¹⁸ ṇatvā tesāṃ sakkāraṃ katvā taṃ pādapariṇāṭikaṃ adāsi, sā sattabhūmakapāsāde 20 te¹⁹ kilesavasena saṇḍaṇḍi, eko paṇ' assā paricāriko khuḍḍo pīṭhasappi atthi, sā pañca rāḍaputte kilesavasena saṇḍaṇḍitvā tesāṃ bahiṃkkhantakāle okāsaṃ labhitvā kilesena anuḍḍayhamānā khuḍḍena saddhiṃ pāpaṃ karoti, tena ca sad-dhiṃ kathenti: mayhaṃ tayā sadiso piyo n' atthi rāḍaputte māretvā tesāṃ galalohitena tava pāde makkhāpessāmīti²⁰ vadati, itaresu pi jeṭṭhabhātikena 25 miṣṣibhūtakāle: imehi catūhi janehi tvam eva mayhaṃ piyatara mayā jīvitam pi tav' atthāya paricattāṃ mama pītu accayena tuyhaṃ yeva r. dāpessāmīti²¹ va-dati, itarehi saddhiṃ miṣṣibhūtakāle pi es' eva nayo, te ayaṃ²² amhe piyāyati issariyaṃ ca no etaṃ nissāya jātan ti tassā ativiya tussanti, sā ekadivasaṃ ābādhikā abosi, atha naṃ te parivāretvā eko sīsaṃ sambāhanto nisīdi sesā 30 ekekaṃ hatthaṃ ca pādaṃ ca, khuḍḍo pana pādamaḍe nisīdi, sā sīsaṃ sambāha-mānassa jeṭṭhabhātikassa Ajjunakumārassa: mayhaṃ tayā piyatara n' atthi jīvamānā tuyhaṃ jīviṣṣāmi pītu accayena tuyhaṃ r. dāpessāmīti sīseṇa saṇḍiṇaṃ dadamānā taṃ saṇḍaṇḍi, itaresaṃ pi hatthapādehi tath' eva saṇḍiṇaṃ adāsi, khuḍḍassa pana: tvam ṇeva mama piyo tav' atthāya ahaṃ jīviṣṣāmīti jīvāya 35 saṇḍiṇaṃ adāsi, te sabbe pi pubbe kathitabhāvena tāya saṇḍiṇāya tam atthaṃ jāniṃsu, tesu sesā attano dinnasaṇḍiṇāyo²³ jāniṃsu, Ajjunakumāro pana tassā

¹ Bā tā, Cks omiṭ sā. ² Cks omiṭ pana. ³ Bā -hāhi. ⁴ Bā adds taṃ āha. ⁵ Bā omiṭs āha. ⁶ Bā adds añṇaṃ. ⁷ so Cks; Bā adds dhanam. ⁸ Bā gaṇhana-. ⁹ Bā -itaṃ. ¹⁰ Ck paṇḍarāḍā bhoggano, Cs paṇḍarāḍa bho. ¹¹ Bā siha-. ¹² Cks paṇḍa-. ¹³ Bā ugga-. ¹⁴ Bā patvā. ¹⁵ Bā adds paṇḍurāḍajaputtā. ¹⁶ Bā jane va me dehiṭi. ¹⁷ Cks -ṭiṭi. ¹⁸ Ck -da ti. ¹⁹ Bā -māti. ²⁰ Bā pāpessā-roiti. ²¹ Cks te saṃ. ²² Bā -āyeva.

hatthapādajivhāvikāre disvā: yathā mayhaṃ evaṃ sesānam pi imāya saññāya
 dinnam¹ bhavissati khujjena cāpi saddhīm etissā santhavena² bhavitabban ti
 cintetvā bhātaro gaheṭvā bahi nikkhamitvā pucchi: diṭṭhā vo pañcapatikā mama
 sīsavikāraṃ dassentīti, āma diṭṭhā ti, kāraṇaṃ jānāthā 'ti, na jānāmā 'ti, idaṃ
 nām' ettha kāraṇaṃ: tumhākaṃ hatthapādehi dinnasaññāya kāraṇaṃ jānāthā 'ti³ 5
 ambhākam pi ten' eva kāraṇena adāsīti, khujjassa jivhāvikāreṇa saññādanassa
 kāraṇaṃ jānāthā 'ti, na jānāmā 'ti, atha nesaṃ ācikkhitvā imināpi saddhīm
 etāya pāpakammaṃ katan ti⁴, tesu asaddhahantesu khujjaṃ pakkositvā pucchi,
 so sabbaṃ pavattim kathesi, te tassa vacanaṃ sutvā tassā vigatachandarāgā: aho
 mātugāmo nāma pāpo dussīlo, amhādisse nāma jātisampanne sobhaggappatte pa- 10
 hāya evarūpena jegucchapaṭikkūlena khujjena saddhīm pāpakammaṃ karoti, ko
 nāma paṇḍitajātiko evaṃ nillajjāhi pāpadhammāhi itthihi saddhīm ramissatīti
 anekapariyāyena mātugāmaṃ garahitvā alaṃ no gharāvāsenā 'ti pañca janā
 Himavantam pavisitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā āyupariyosāne yathākammaṃ
 gatā, K. sakunārājā Ajjunakumāro aho, tasmā⁵ attanā diṭṭhakāraṇaṃ dassento 15
 diṭṭhā mayā ti ādim ā.

Ta. dveṭṭikā⁶ ti Kosalarāñño⁷ Kāsirañño ca vasen' etaṃ vuttam,
 pañcapatikā yā 'ti pañcapatikā, yakāro nipātamatto, paṭibaddhantiyā⁸ ti
 paṭibaddhamanā⁹, kavandhe¹⁰ ti¹¹ tassa kira gīvāya¹² onamitva¹³ uraṃ
 allinā tasmā chinnaśiso viya khāyati, pañcamaticcā¹⁴ 'ti ete pañca atikka- 20
 mitvā, khujjavāmanenā 'ti khujjena vāmanakena¹⁵, aparāni pi diṭṭhapubbāni
 dassento puna diṭṭhā ti ādim āha, ta. paṭhamavattusmiṃ tāva ayaṃ vibhāvanā:
 atīte kira Bārāṇasīṃ nissāya Saccatapāvi¹⁶ nāma setasamaṇī susāne paṇṇa-
 sālaṃ karetvā ta. vasamānā cattārī¹⁷ bhattāni atikkamitvā bhuñjati, sakalanā-
 gare Cando viya Suriyo viya ca pākāṭā aho, B-sivāsino khipitvāpi¹⁸ khali- 25
 tvāpi namo Saccatapāviyā¹⁹ ti vadanti, ath' ekasmiṃ chaṇakāle paṭhamadivase
 tāva suvaṇṇakārā gaṇabandhane²⁰ ekasmiṃ padese maṇḍapaṃ karetvā²¹ maccha-
 mānsasurāgandhamālādīni netvā²² surāpānaṃ ārabhiṃsu, ath' eko suvaṇṇakāro
 surādhiṭṭhako²³ chaḍḍento: namo Saccatapāviyā²⁴ ti vatvā ekena paṇḍitena: ambho
 andhabāla calacittāya itthiyā namo karosi aho bālo sīti vutte: samma mā evaṃ 30
 avaca mā nirayasamvattanikaṃ kammaṃ²⁵ karīti ā., atha naṃ so: dubbuddhi
 tuṇhi hohi²⁶ sahasseṇa abbhutaṃ kara²⁷ ahan te²⁸ Saccatapāviṃ²⁹ ito sattame
 divase alaṃkatapaṭiyattaṃ imasmiṃ ṭhāne nisīno suravittam³⁰ gāhāpetvā suraṃ

¹ so Bā; Cks -ā. ² Bā sandhavana. ³ Bās add āma jānāmā ti. ⁴ Bā adds
 vatvā. ⁵ Bā tattha. ⁶ Bās adds ca. ⁷ Bās divi-. ⁸ so Ck; Bā paṭibandhiyā,
 Cs paṭibaddhantibaddhayā. ⁹ Cks paṭibaddhamanā, Bā -bandhamanā. ¹⁰ Cks
 tav-, Bā kaphante. ¹¹ Cks pi. ¹² Bās givā. ¹³ Bā -etvā. ¹⁴ Ck pañcapatima-
 ticcā, Cs pañcapatimaticcā, Bā pañcapaticcā. ¹⁵ Bās add idaṃ vatvā. ¹⁶ Ck
 -pāpi, Cs -pāci, Bā -pāvi. ¹⁷ Bā adds divasāni. ¹⁸ Cks omit pi. ¹⁹ all
 three MSS. pāpiyā. ²⁰ Bā gaṇabandhena. ²¹ Bā katvā. ²² Bā āharetvā. ²³
 Cks -vittihako for vittako? ²⁴ Ck -pāciyā? Bā -pāpiyā. ²⁵ Cks omit ka-. ²⁶
 Bā adds ti. ²⁷ Bā karoti. ²⁸ Bā tam. ²⁹ Bā -pāpi. ³⁰ so Cks for -vittakam?
 Bā -dhiṭṭhakam.

- pivissāmi mātugāmo dhuvasīlo n' atthīti ā., so na sakkhissasīti vatvā tena saddhīm sahasseṇa abbhutaṃ akāsi, so¹ aññesaṃ surāṇṇakārānaṃ ārocetvā punadvase pāto va tāsasavesena susānaṃ pavisitvā tassā vasaṇaṭṭhānaṃ avi-
 5 dhiko tāpaso bhavissati ahaṇ tāva susānapasse vasiṃsi ayaṃ majjhe susānaṃsa bhavitabbam ass' antareva² santadhammena vandissāmi naṇ ti upasāṇikamitvā vandi, so n' eva olokesi na pi ālapi, dutiyadvase pi tath' eva akāsi, tatiya-
 divase pana vanditakāle adhomukho va gacchā 'ti ā., catutthadvase kacci³ bhikkhāya na kilamasīti paṭisaṇthāraṃ akāsi, sā paṭisaṇthāro me laddho ti
 10 tuṭṭhā pakkāmi, pañcamadvase bahutaraṃ paṭisaṇthāraṃ labhītvā thokaṃ nissī-
 ditvā gatā, chaṭṭhadvase pana taṃ āgantvā vanditvā nissīnaṃ: bhagīni kin nu
 kho ajja Bārāṇasīyaṃ mahāgītavādītasaddo ti vatvā: ayya tumhe na jānātha
 nagare chaṇo ghuṭṭho ta. kilāntānaṃ esa saddo ti vutte: ettha nāṃ' esa saddo
 ti ajānanto viya hutvā: bhagīni katibhattāni atikkamasīti pucchi, cattāri ayya⁴
 15 tumhe pana kati atikkamethā 'ti, satta bhagīnīti, idaṃ so musā abhāsi⁵, deva-
 sikaṃ h' esa⁶ rattinā bhuñjati, so⁷: kati te⁸ bhagīni vassāni pabbajitvā 'ti
 pucchitvā tāya dvādassa vassānīti vutte tumhākaṃ kati hīti vutto⁹ idaṃ¹⁰
 chaṭṭhaṃ vassan ti ā., aha nāṃ: atthi pana te bhagīni santadhammādhigamo
 ti pucchitvā n' atthi ayya 'ti¹¹ tumhākaṃ pana¹² atthīti vutte mayam pi n'
 20 atthīti vatvā: bhagīni mayam n' eva kāmasukhaṃ labhāma na nekkhammasukhaṃ
 kiṃ amhākaṃ yeva upho nirayo mahājanassa kiriyam karoma ahaṇ gihī¹³ bha-
 vissāmi atthi me¹⁴ mātu santakam]¹⁵ dhanam na sakkomī dukkhaṃ anubhavitun
 ti ā., sā tassa vacanaṃ sutvā attano calacittatāya¹⁶ tasmīṃ paṭibaddhacittā hutvā:
 ayya ahaṃ pi ukkaṇṭhitā sace maṃ na chaḍḍetha¹⁷ ahaṃ pi gihīni bhavissa-
 25 mīti ā., aha nāṃ so pi: ehi na taṃ chaḍḍessāmi bhariyā me bhavissasīti
 taṃ nagaraṃ pavesetvā saṇivasitvā surāṇṇamaṇḍapaṃ gantvā tāya surāvittha-
 kaṃ¹⁸ gāhāpetvā suram pivi, itaro sahasajito¹⁹, sā taṃ paṭce puttadhītāhi
 vaḍḍhi, tadā K. putto²⁰ ahoṣi, so taṃ kārānaṃ āharitvā dassento diṭṭhā ti
 ādim ā.
 30 Dutiyavattusminī²¹ atītakathāya catukkanipāte Kākātījātakavaṇṇana²²
 vitthāritā, tadā pana K. Garuḷo ahoṣi, tasmā attanā diṭṭham pakāseṇto diṭṭhā
 mayā ti ādim ā., tatiyavattusminī²³ atīte Brahmaḍatto Kosalarājānaṃ vadhitvā
 r. gahetvā tassa aggamaheṣiṃ gabbhinī²⁴ ādāya Bārāṇasīṃ paccāgantvā tassā
 gabbhinībhāvaṃ jānanto pi taṃ aggamaheṣiṃ akāsi, sā paripakkagabbhā²⁵ su-
 35 vaṇṇarūpakasadisam puttam vijāyitvā: vuddhippattam pi naṃ Bārāṇasirājā esa

¹ Bā adds taṃ. ² Cs -tare, Bās -passabbhantare. ³ Bā kiñci. ⁴ Bā ayyāni.

⁵ Cks bhāsi. ⁶ Bā so sadā. ⁷ Bā adds taṃ. ⁸ Cks omit te. ⁹ Bā kati vassāni
 ti vutte. ¹⁰ Bā adds me. ¹¹ Cks omit natthi and ti. ¹² Bā pi. ¹³ Cks -i,
 Bā gihī. ¹⁴ Bā adds na. ¹⁵ Cks -ti-. ¹⁶ Bā bāla-. ¹⁷ Bā -essatha. ¹⁸ Cs
 -cittakam, Bā -dhiṭṭhakam. ¹⁹ Cs -rājito, Bā -ssena jito. ²⁰ Bās surādhuttako.

²¹ Bās tatiya-. ²² cfr. III p. 90, Bā kākavati-. ²³ Bās catukka-. ²⁴ Bās
 sag-. ²⁵ Bā paripunnā-.

me paccāmittassa putto kiṃ iminā ti mārāpessati mā me putto parahatthena
maratū 'ti cintetvā: amma imaṃ mama¹ dāraṃ pilotikaṃ attharitvā āmakasusāne²
nipajjāpetvā ehiṃ ā, dhātī³ tathā katva nahātvā⁴ paccāgami, Kosalarājāpi ma-
ritvā puttassa ārakkhadavatā hutvā nibbatti, tassānubhāvena ekassa elapālassa
tasmiṃ padese elakā varentassa⁵ ekā elikā taṃ kumārāṃ disvā sinehaṃ uppā- 5
detvā khīraṃ pāyetvā thokaṃ caritvā puna gantvā dve tayo⁶ cattāro vāre pā-
yesi, elakapālo tassā kiriyāṃ disvā taṃ thānaṃ gantvā taṃ dāraṃ disvā
puttasinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā attano bhariyāya adāsi, sā pana aputtikā, ten'
assā thaṇṇaṃ n'atthi, aha naṃ elikā khīraṃ eva pāyesi, tato paṭṭhāya devasikaṃ
dve tisso elikā maranti, elakapālo: imasmiṃ paṭijaggiyamāne sabbā elikā marissanti 10
kiṃ noṇimā ti taṃ ekasmiṃ mattikabhājane nipajjāpetvā aparena pidahitvā māsa-
cūṇṇena mukhaṃ nibbivaraṃ limpivā⁷ nadiyā vissajjesi, taṃ enaṃ vuyhamānaṃ
heṭṭhātitthe rājanivesane jīṇṇapaṭisaṃkhārako eko caṇḍālo sapajāpatiko mukhaṃ⁸
dhovanto disvā vegena gantvā āharitvā tīre ṭhapetvā kiṃ etthā 'ti vivaritvā
olokento dāraṃ passi, bhariyāpi 'ssa aputtikā, tassā⁹ tasmiṃ puttasiṃho 15
nibbatti, aha naṃ gehaṃ netvā paṭijaggi, taṃ sattaṭṭhavassakālato paṭṭhāya
mātāpitaro rājakulaṃ gacchantā ādāya gacchanti, solasavassakālato paṭṭhāya so
ca¹⁰ bahulaṃ gantvā jīṇṇapaṭisaṃkhārānaṃ¹¹ karoti, raṇṇo, ca aggamaheṣiyā
Kuraṅgavī¹² nāma dhītā ahoṣi uttamarūpadharū, sā tassa diṭṭhakālato paṭ-
ṭhāya tasmiṃ paṭibaddhacittā hutvā aññattha anabhiratā tassa kammakaraṇaṭṭhā- 20
naṃ eva āgacchati, tesāṃ abhinnaḍassanena¹³ aññamaññaṃ paṭibaddhacittānaṃ
antorājakule yeva paticchannokāse ajjhācāro pavatti, gacchante kāle paricāri-
kāyo¹⁴ raṇṇo ārocesuṃ, rājā kujjhitvā amacce sannipātetvā: iminā caṇḍāla-
puttena imaṃ¹⁵ nāma kataṃ imassa kattabbaṃ jānāthā 'ti ā, amaccā: mahā-
parādhō esa nānāvidhā¹⁶ kammakaraṇā¹⁷ kāretvā paccā naṃ maretuṃ vaṭṭa- 25
titi vadimsu, tasmiṃ khaṇe kumārassa pitā ārakkhadavatā tass' eva kumārassa
mātu sarīre adhimucci, sā devānubhāvena¹⁸ rājānaṃ upasaṃkamitvā: mahārāja
nāyaṃ kumāro caṇḍālo esa mama kucchismiṃ nibbatto Kosalarāṇṇo putto ahaṃ
putto me mato ti tumhākaṃ musā avacaṃ aham etaṃ tumhākaṃ paccāmittassa
putto ti dhātīyā¹⁹ datvā āmakasusāne chaḍḍāpesiṃ aha naṃ eko elapālako 30
paṭijaggi so attano elikāsu marantiṃsu nadiyā pavāhesi aha naṃ vuyhamānaṃ
amhākaṃ²⁰ gehe jīṇṇapaṭisaṃkhārako caṇḍālo disvā posesi sace na saddahatha
te sabbe pakkosāpetvā pucchathā 'ti, rājā dhātīm²¹ ādiṃ katvā sabbe pakkosā-
petvā pucchitvā tath' eva taṃ pavattim sutvā jātisampanno kumāro ti tuṭṭho
taṃ nahāpetvā alaṃkārapetvā tass' eva dhītaraṃ adāsi, tassa pana elakānaṃ 35

¹ C^s Bā omī mama. ² Bā āgamaka-. ³ C^k ecāti? C^s dhāti, Bā jāti. ⁴ Bā netvā.
⁵ Bā -ke carentassa. ⁶ C^{ks} tatiye in the place of dve tayo. ⁷ Bā vili-. ⁸
Bā makaci. ⁹ Bā tasmā. ¹⁰ Bā sveva. ¹¹ Bā gehajīṇṇapaṭisaṃkhā. ¹² Bā^s
kuruṅgadevī. ¹³ Bā abhinnaṃvad-. ¹⁴ Bā adds sutvā, B^s natvā. ¹⁵ Bā idaṃ.
¹⁶ Bā -a. ¹⁷ Bā -naṃ. ¹⁸ Bā devatā-. ¹⁹ Bā -yo. ²⁰ Bā^s tum-. ²¹ C^k
dhāti, Bā -tiyo.

māritattā *Ēlakamāro*¹ ti nāmañ karimūsu², ath' assa rājā sasenavahanam datvā: gaccha attano pitu santakam r. gaṇhā 'ti tam³ uyyojesi, so hi Kuraṅgavin⁴ ādāya gantvā rajje patiṭṭhāsi, ath' assa Bārāṇasirājā anuggahitasippo ayan ti sippasikkhāpanattham Chalaṅgakumāram nāma ācariyam⁵ katvā pesesi, so tassa
 5 ācariyo me ti senāpatiṭṭhānam adāsi, aparabhāge Kuraṅgavi⁴ tena saddhiṃ anūcāram akāsi, senāpatino pi paricārako⁶ Dhanantevāsi nāma atthi, so tassa hatthe Kuraṅgaviyā⁷ vatthālankārādini pesesi, sā tenāpi saddhiṃ pāpam akāsi, K. tam kārāṇam āharitvā dassento diṭṭhā mayā ti ādim āha.

Ta. lomasundarīti romarājīyā maṇḍitaudarā⁸, Chalaṅgakumāra-
 10 dhanantevāsinā ti *Ēlakamārakam*⁹ patthayamānāpi Chalaṅgakumārasenā-
 patinā¹⁰ ca tass' eva¹¹ paricārikena dhanantevāsinā ca saddhiṃ pāpam akāsi.
 evam anūcārā¹² itthiyo dussilā pāpadhammā, tenāham tā¹³ na-ppasamsāmīti.
 idam M. atītam āharitvā dassesi, so hi tadā Chalaṅgakumāro ahoṣi, tasmā
 attanā diṭṭhakārāṇam āharī.

15 Pañcamavattusmim pi atīte Kosalarājā Bārāṇasirajjam gahetvā B-siraṇṇo
 aggamahesiṃ gabbhiṇim pi aggamhesiṃ katvā sakanagaram eva gato, sā aparabhāge
 puttān vijāyī. rājā aputtakattā tam puttasiṇehena positvā¹⁴ sabbasippāni
 sikkhāpetvā vayappattān attano pitu santakam r. gaṇhā 'ti pesesi, so tattiha
 gantvā r. kāresi, ath' assa mātā puttān passitukam⁷ amhīti Kosalarājānam
 20 āpucchitvā mahāparivārā Bārāṇasiṃ gacchantī¹⁵ dvinnam raṭṭhānam antare
 ekasmiṃ nigame nivāsam gaṇhi, ta. eko Pañcūlacāṇḍo nāma brāhmaṇakumāro
 atthi abhirūpo, so tassā paṇṇākāram upanesi¹⁶, sā tam disvā va paṭibaddha-
 cittā tena saddhiṃ pāpakammaṃ¹⁷ katvā katipāham tath' eva vitīnametvā
 B-siṃ gantvā puttān disvā khippam nivattitvā puna tasmim yeva nigame ni-
 25 vāsam gahetvā katipāham tena saddhiṃ anūcāram caritvā Kosalanagaram gatā,
 sā tato paṭṭhāya nacirass' eva tam tam kārāṇam vatvā puttassa santikaṃ gac-
 chissāmīti¹⁸ rūjānam āpucchitvā gacchantī ca āgacchantī ca tasmim nigame
 addhamāsamattam tena saddhiṃ anūcāram carīti, sampunṇamukhaṭṭhiyo nāma¹⁹
 dussilā musāvādiniyo ti, idam pi atītam dassento²⁰ evam h' etan ti²¹
 30 ādim āha.

Ta. Brahmādatassa mātaran ti Bārāṇasirajjam karentassa Brahma-
 dattassa kumārassa mātaran, tadā kira K. Pañcūlacāṇḍo ahoṣi, tasmā tam
 attanā nātān kārāṇam dassento evam ā. Etūcā 'ti samma Puṇṇamukha etā
 ca pañca itthiyo pāpam akāmsu, na aññā ti saññam mā kari, atha kho etā ca
 35 aññā ca bahū pāpakammakūrikā ti, imasmiṃ ṭhāne ṭhatvā loke aticārinīnam
 vatthūni kathetabbāni, jagatīni yathā jagatisamkhātā mahi samānarattā ti
 paṭigbābhāvena sabbesu samarattā²² hutvā sā vasundharā itaritarāpatiṭṭhā

¹ Bds *ēlakakumāro*. ² Bd *akāmsu*. ³ Cks *omit tam*. ⁴ Bds *kuraṅgadevī*. ⁵ Ck *ācā*. ⁶ Ck Bd *-iko*. ⁷ Bd *kuraṅgadeviyā*. ⁸ Cks *-udārā*. ⁹ Bds *ēlakumārakaṃ*. ¹⁰ Cks *-kumārāṇse-*. ¹¹ Bd *-sseva*. ¹² Cks *-ra*. ¹³ Cks *tam*. ¹⁴ Bds *-etvā*. ¹⁵ Ck *-ati*, Bd *-auto*. ¹⁶ Bds *-nūmesi*. ¹⁷ Bd *pāpam*. ¹⁸ Bds *gacchāmīti*. ¹⁹ Bds *nāmetā*. ²⁰ Bds *add mahāsatto*. ²¹ Ck *hetanatthi*, Ck *hetananti*. ²² Bds *saṃāna-*.

ti¹ uttamānañ ca adhamānañ ca paṭiṭṭhā hoti tathā² itthiyo pi kilesavasena
 sabbesam uttamādhamañam paṭiṭṭhā honti, itthiyo hi okāsañ labhamānā³ ke-
 naci⁴ saddhiñ pāpañ⁵ karonti nāma, sabbasahā ti yathā ca sū⁶ sabbam eva
 sahati na phandati⁷ na kuppati⁸ tathā itthiyo sabbe pi purise⁹ lokassā-
 davasena¹⁰ sahanāti, sace tāsāñ koci puriso citte paṭiṭṭhito va hoti tassa¹¹ rak- 5
 khanatthañ na phandanti¹² na kolāhalañ karonti¹³ nāma, yathā ca sū na
 kuppati na calati evaṃ itthiyo methunadhammena na kuppanti na calanti na
 sakkā tena pūretunñ, vālamigo ti dutṭhamigo, pañcahattho¹⁴ ti mukhassa
 c' eva catunnañ ca carapañam vasen' etañ vuttañ, suruddho ti suluddo su-
 pharuso, tath' itthiyo ti yathā sīhassa mukhañ c' eva¹⁵ cattāro hatthapādā 10
 ti pañcāvudhāni tathā itthinañ rūpasaddagandharasapoṭṭhabbāni pañcāvudhāni,
 yathā so attano bhakkhañ gañhanto tehi pañcahi pi gañhāti tathāpi¹⁶ kilesa-
 bhakkhañ gañhamānā rūpādīhi āvudhehi paharivā gañhanti, yathā so kakkhaḷo
 pasayha khādati evaṃ etāpi kakkhaḷa pasayha khādika¹⁷, tathā h' etā thirasiḷe
 pi purise attano balena pasayhakārañ katvā silavināsañ pāpenti, yathā so 15
 parahimsane rato evaṃ tāpi kilesavasena parahimsane¹⁸ ratā, tāyo¹⁹ ti tā
 evaṃ aḡuṇasamannāgatā, tāsū²⁰ na vissase naro, gamaniyo²¹ ti gaṇikāyo,
 i. v. h.: samma P-kha yāñ' etāni itthinañ vesiyo ti ādīni nāmāni na etāni
 tāsāñ sabhāvato vuttāni²², na h' etā vesiyo nāma nāriyo nāma na²³ gamaniyo
 nāma na vandhakiyo²⁴ nāma, sabhāvanāmato pana vadhikāyo²⁵ nāma etāyo yā 20
 etā vesiyo nāriyo²⁶ gamaniyo ti vuccanti²⁷, vadhikāyo ti²⁸ sāmikaghāṭikāyo,
 sv-āyam attho Mahāhamsajātakena dīpetabbo, vuttañ h' etañ:

Māyā c' esā mariciva soko rogo c' upaddavo (supra p. 387)

kharū ca bandhanā c' etā maccupāso²⁹ guhāsāyo²⁹

tāsū yo vissase poso so naresu narūdhamo ti, 25

veṇikatā ti kataveniyo, yathā hi molinñ bandhitvā āṭaviyañ ṭhitacoro janañ
 vilumpati evaṃ etāpi kilesavasāñ³⁰ netvā dhanāñ³¹ vilumpanti, madiriva
 diddha³² ti visamissasurā vīya, yathā sū³³ vikārañ dasseti evaṃ eva tāpi
 añhesu purisesu sārattā kiccākiecañ ajānantiyo añhāsmiñ kattabbe añham eva
 karonti vayovikārañ³⁴ dassenti, vācāsanthutiyo³⁵ ti yathā vāñjo attano 30
 bhaṇḍassa vaṇṇam eva bhaṇāti evaṃ etāpi attano aḡuṇañ paṭicchādetvā guṇam
 eva pakūseti, parivattāyo³⁶ ti yathā issāmīgassa³⁷ siṅgañ parivattitvā
 ṭhitam evaṃ lahucittatāya pi³⁸ parivattā yeva honti, uragamivā³⁹ ti urago

¹ Cks omit ti. ² Bā katham. ³ Cks -nañ. ⁴ Cks na kenaci. ⁵ Cks add na.

⁶ Cks omit sū. ⁷ Ck pandati, Bā omits ph-. ⁸ Bā adds na calati. ⁹ Bā

sabbesu purisesu. ¹⁰ Cks nalok-. ¹¹ Bā tassā, Ck omits tassa. ¹² Bā -ati.

¹³ Bā -oti. ¹⁴ Bā pañcāvudho. ¹⁵ Cks mukhe ceva. ¹⁶ Bā tathā tāpi. ¹⁷

Bā -itā. ¹⁸ Bā -sāya. ¹⁹ Cks ta-. ²⁰ Bā omits tā-. ²¹ so Bā; Ck gamapi,

Cs gamatiyo. ²² Bā sabhāvanāmāni. ²³ Cks vess-. ²⁴ Bā ba-. ²⁵ Bā vadhitāyo.

²⁶ Ck adds na. ²⁷ Cks -antīti. ²⁸ Ck omits ti. ²⁹ Bā -ā. ³⁰ Bā -vanam. ³¹

Bā janam. ³² Bā -rāvaritṭhā. ³³ Bā yathassā. ³⁴ Cs yovi-, Bā viparitākārañ.

³⁵ Cks -satthu-, Bā -saṇha-. ³⁶ Bā vipa-. ³⁷ Bā isimi-. ³⁸ Bā vi.

viya musāvāditāya dujjivhā nāma, sobbhamivā 'ti yathā paṭicchanno¹ gūtha-
 kūpo evaṃ vatthālāṃkārapaṭicchannā hutvā vicaranti, yathā ca² kacavarādi-
 paṭicchanno āvāto akkanto pāda dukkhaṃ janeti evaṃ etāpi vissāseṇa upasevi-
 yamānā, pātālāṃkārāni 'ti yathā mahāsammudde pātālāni duppūrāṃ evaṃ etāpi
 5 methunena vijāyanaṇa alambhārenā 'ti tīhi duppūrā, ten' evāha: tiṇṇaṃ bhi.
 dhammānaṃ atitto mātugāmo ti ādi, rakkhāsī viyā 'ti yathā rakkhāsī nāma
 māṃsagiddhatāya dhanena na sakkā tosetuṃ bahum pi dhanāṃ paṭikkhipitvā
 māṃsam eva pattheti evaṃ etāpi methunagiddhatāya bahunāpi dhanena na
 tussanti dhanāṃ agāpetvā methunam eva patthenti, Yamo vā 'ti yathā Yamo
 10 ekantaharo³ na kiñci pariharati evaṃ etāpi jātisampannādisu na kiñci pariharanti
 sabbaṃ kilesavasena silavināsaṃ pāpetvā dutiyacittavāre nirayaṃ upanenti,
 sikkhirivā 'ti yathā sikkhī sucim pi asucim pi sabbaṃ bhakkhayati tath' eva
 tāpi hinuttame sabbe sevanti, nadiupamāya pi es' eva nayo, yenakāmaṃ carā
 ti bhummathe karaṇavacanaṃ, yattha etāsaṃ kāmo hoti tattha' eva dhāvanti,
 15 Nerū 'ti Himavati eko suvaṇṇapabbato taṃ upagatā⁴ kākāpi suvaṇṇavaṇṇāpi⁵
 honti, yathā so evaṃ etāpi nibbisesakārā⁶ attānaṃ upagataṃ ekasādisaṃ katvā
 passanti, visarukkho ti ambasadiso kimpakkarukkho, so niccam eva phalati
 vaṇṇādisampanno ca⁷ hoti, tena taṃ nirūsaṃkā paribhuñjitvā maranti, evaṃ
 etāpi⁸ rūpādivasena⁹ niccaphalitā¹⁰ ramaṇīyā viya khāyanti, seviyamānā pa-
 20 mādaṃ uppādetvā¹¹ apāyesu pāteṇti, tena vuttaṃ:
 Ayatiṃ¹² dosaṃ nānūāya¹³ yo kāme paṭisevati
 vipākante hananti naṃ kimpakkam iva bhakkhitan ti
 yathā vā visarukkho niccaphalito¹⁴ sadā anattā va¹⁵ hoti evaṃ etāpi silādivi-
 nāsavasena¹⁶ yathā visarukkhaṃ mūlam pi taso pi pattam pi puppham pi
 25 phalam pi visam evā 'ti niccaphalo tath' etāsaṃ¹⁷ rūpam pi -pe- poṭṭhabbaṃ
 pi visam evā 'ti visarukkho viya niccaphalītajāyo ti, punaruttaran¹⁸ ti
 gāthābandhanena taṃ atthaṃ pākāṭataraṃ¹⁹ kātuṃ evaṃ āha, ta. ratanā nta-
 karitthiyo²⁰ ti sāmikehi dukkhasambhatānaṃ ratanānaṃ antariyakarā itthiyo
 tāni paresaṃ datvā anācāraṃ caranti.

30 Itoparaṃ nānappakāreṇa attano dhammakathāvilāsaṃ dassento
 āha, cattār' imāni samma P-kha yāni kicce jāte anattahacārāni²¹ bha-
 vanti tāni²² parakule na vāsetabbāni: goṇaṃ dhenuṃ yānaṃ bhariyaṃ
 cattāri etāni paṇḍito yāni gharā vippavāsaya²³

¹ Bds padarapaṭi-. ² Cks omit ca. ³ Bd -māro. ⁴ Ck -a. ⁵ Bd -āva. ⁶ Bd
 -kāra. ⁷ Cks va. ⁸ Bd ekāpi, omitting evaṃ. ⁹ Bds -dīdassanavasena. ¹⁰ Bd
 -latāya. ¹¹ Cks apā-. ¹² Ck ayati, Bd āyati. ¹³ Cks na añ-. ¹⁴ Bds -lattā.
¹⁵ Ck anattā va, Cs anattā vaho, Bd an attā ca. ¹⁶ Bd -sanavasena. ¹⁷ Bd
 tatthevatāsu. ¹⁸ Bds punamaru-. ¹⁹ Bd -taṃ. ²⁰ Bd -nantika-. ²¹ Bd anattah-
 kāri. ²² Cks omit kicce jāte anattahakāri tāni. ²³ Cks gharāni nippa-.

6. Goṇaṃ dhenuṃ ca yānaṃ ca¹
bhariyaṃ nātikule na vāsaye,
bhajanti² rathaṃ ajānakā³,
ativāhena hananti puṅgavaṃ, 293.
7. Dohena hananti vacchakaṃ,
bhariyā nātikule padussatīti. 294.

5

Cha imāni samma P-kha yāni⁴ kicce jāte anattacarāni bhavanti:
aguṇaṃ dhanuṃ nātikule⁵ ca bhariyā cāraṃ⁶ nāvā⁷ akkhabhaggaṃ
ca⁸ yānaṃ dūremitto pāpasahāyako⁹ ca kicce jāte anattacarāni¹⁰
bhavanti. Aṭṭhahi khalu samma P-kha ṭhānehi itthi sāmikaṃ ava-
jānāti¹¹: daliddatā āturaṭā jīṇṇakātā surasoṇḍakātā muddhatā¹² pa-
mattatā sabbakiccesu anuvattanatā sabbadhammaṃ¹³ anuppādena¹⁴,
imehi khalu s. P-kha aṭṭhahi ṭhānehi itthi sāmikaṃ avajānāti. Bha-
vati ca pan' uttar' ettha¹⁵ vākyam:

10

8. Daliddaṃ āturaṃ cāpi jīṇṇakaṃ surasoṇḍakaṃ
pamattaṃ muddhapattaṃ ca¹⁶ rattaṃ¹⁷ kiccesu¹⁸ hāpanaṃ
sabbakāmapādānena¹⁹ avajānanti sāmikaṃ ti. 295.

15

Navahi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi padosaṃ āharati²⁰: ārāmagā-
manasilā ca hoti uyyānasilā²¹ ca hoti nāditthagamanasilā ca hoti
nātikulagamanasilā ca hoti parakulagamanasilā ca hoti adāsadussā-
maṇḍanānuyogaṃ²² anuyuttasilā ca hoti majjapāyini ca hoti nillokanasilā
ca hoti padvāraṭṭhāyini²³ ca hoti, imehi khalu s. P-kha navahi ṭhānehi
itthi padosaṃ āharatīti. Bhavati ca pan' uttar' ettha²⁴ vākyam:

20

9. Arāmasilā²⁵ uyyānaṃ²⁶ nadi nātiparakulaṃ²⁶
dussamaṇḍanam²⁷ anuyuttā yā c' itthi majjapāyini²⁸ 296.
10. yā ca nillokanasilā yā ca padvāraṭṭhāyini²⁹
navahi etehi ṭhānehi padosaṃ āharat' itthiyo³⁰. 297.

25

Cattālīsāhi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi purisaṃ accāvadati³¹ vijam-
bhati vinamati vilasati vilajjati nakhena nakhaṃ ghaṭṭeti pādēna
pādaṃ akkamati³¹ kaṭṭhena paṭhaviṃ likhati dāraṃ ullaṅgheti 30

¹ read: gavaṃ ca -- yāna ca? ² Bā bhuñjanti, Cā bhajanti for bhañj-? ³ Bā
ayā. ⁴ Bā adds vatthūni. ⁵ Cā -lā. ⁶ so Cā for cūrā? Bā vāraṃ, Cā pāraṃ.
⁷ Cā nāvā. ⁸ Bā arikkha bhaṅgaṇa. ⁹ Cā pāpasahāyako. ¹⁰ Bā -karāni.
¹¹ Bā add bhavati ca manuttareṭṭha vākyam. ¹² Bā muṭhatā, Bā muddatā ¹³
Bā sabbadhane. ¹⁴ so Bā; Cā anuppādena, Cā anuppāpāna. ¹⁵ Cā panu-
¹⁶ Bā -ttaraṇa. ¹⁷ Cā rathanam. ¹⁸ Bā sabbakī-. ¹⁹ so Cā; Bā pamidhānena.
²⁰ Bā -anti. ²¹ Bā -gamanasilā. ²² Bā ādāya-. ²³ Cā paṇḍavā-, Bā padvāyini.
²⁴ Bā ma-. ²⁵ Bā add ca hoti. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bā ādāyadu-. Bā adā-
sadu-. ²⁸ Bā -na-. ²⁹ Cā -ṭṭhā-, ³⁰ Bā -rant- ³¹ Bā ajjharati. ³² Bā -mi.

olaṅgheti¹ kīlati kīlāpeti cumbati cumbāpeti bhuñjati bhuñjāpeti²
 dadāti³ āyāceti⁴ katam anukaroti uccam bhāsati nīcam bhāsati avic-
 cam bhāsati viviccam bhāsati naccena gītena vāditenā roditenā vilasi-
 tena vibhūsitena jagghati pekkhati paṭicāleti guṇhabhaṇḍakam sañ-
 5 cāleti ūrum vivarati ūrum pidahati thanam dasseti kaccam dasseti
 nābhīm dasseti akkhim nikhanati⁵ bhamukam ukkhipati oṭṭham pali-
 khati⁶ jivham palikhati⁷ jivham nillāleti⁸ dussam muñcati dussam
 bandhati⁹ sirasam muñcati sirasam¹⁰ bandhati, imehi khalu s. P-kha
 cattālīsāhi¹¹ ṭhānehi itthi purisam accāvadati¹². Pañcavīsāhi khalu
 10 s. P-kha ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhavati: sāmikassa pavāsam
 vaṇṇeti pavuttham¹³ na-ssarati āgataṃ nābbhinandati avaṇṇam tassa
 bhaṇati vaṇṇam¹⁴ tassa na bhaṇati anattam tassa carati attham
 tassa na carati akiccam tassa karoti kiccam tassa na karoti parida-
 hitvā sayati parammukhī nipajjati parivattakajātā¹⁵ kho pana hoti
 15 kumkumiyajātā¹⁶ dīgham assasati dukkham vediyati uccārapassāvam
 abhiñham gacchati vilomam ācarati parapurisasaddam sutvā kanna-
 sotam vivarati tam odahati¹⁷ nihatabhogā kho pana hoti paṭivissakehi
 santhavam karoti nikkhantapādā kho pana hoti visikhānucārini at-
 cārini kho pana hoti sāmike agāravā paduṭṭhamanasamkappā¹⁸, imehi
 20 khalu s. P-kha pañcavīsāhi¹⁹ ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhava-
 titi²⁰. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam:

11. Pavāsam assa [vaṇṇeti] gataṃ nānusocati,
 disvā paṭim āgataṃ nābbhinandati,
 bhattāra²¹ vaṇṇam na kadāci bhāsati,
 25 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 298.
 12. Anattam tassa²² carati²³ asaṇṇatā,
 attham ca hāpeti akiccekārini,
 paridahitvā sayati²³ parammukhī.
 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 299.

¹ Bā ulaṅghāpesu. ² Ck bhojā-, Cs bhujā-. ³ Cks dadati. ⁴ Bds yā-. ⁵ Cū
 -ṇati, Bā nikkhaṇati. ⁶ Bā ṇpalikkhati. ⁷ Bā omits jivham pa-. ⁸ Bā nille-
 lati. ⁹ Bā paṭib-. ¹⁰ Cks sirasam. ¹¹ Bā -sehi. ¹² Bā aghācarati. ¹³ Bds
 -ṭṭham, Cs pavussam. Ck pavuccasam. ¹⁴ Ck omit tassa bh. v. ¹⁵ Cks parā-.
¹⁶ Bā kukupiya-, Bā kukammiya-. ¹⁷ Cks omit tita. ¹⁸ Bā adds abhiñham
 dvāre tiṭṭhati kaccāni āgāni thanāni dasseti disodisam gantvā pekkhati. ¹⁹
 Bds -vīsati. ²⁰ Bds -antitī. ²¹ so all three MSS. ²² so Cks for anattamassa,
 Bā anattam tasseva. ²³ all three MSS. -ti.

13. Parivattakājātā¹ ca bhavati² kumkumī,
dīghañ ca assasati dukkha vediti³,
uccārapassāvañ abhiñha⁴ gacchati, etc etc. 300.
14. Vilomam ācarati akiccekārinī⁵,
saddaṃ nisāmeti parassa bhāsato. 5
nihatabhogā ca karoti santhavam, etc etc. 301.
15. Kicchena laddhaṃ kasirābhataṃ dhanam
vittaṃ vināseti dukkheṇā sambhataṃ,
paṭivissakehi ca karoti santhavam, etc etc. 302.
16. Nikkhaṇṭapādā visikhānucārinī 10
niccaṃ sasāmiṃhi paduṭṭhamānasā
aticārinī hoti tath' ev' agāravā⁶, etc etc. 303.
17. Abhikkhaṇaṃ tiṭṭhati dvāramūle
thanāni kacchāni ca⁷ dassayanti,
disodisaṃ pekkhati bhantacittā, etc etc. 304. 15
18. Sabbā nadī vaṃkagatī⁸ sabbe kaṭṭhamayā vanā
sabbittiyo kare pāpaṃ labhamāne⁹ nivātake. 305.
19. Sace labhetha khaṇaṃ vā raho vā
nivātakam¹⁰ vāpi labhetha tādisaṃ
sabbā ca itthi kareyyuṃ no¹¹ pāpaṃ 20
aññaṃ aladdhā¹² piṭhasappināpi [saddhiṃ]. 306.
20. Narānaṃ āramakarāsu nārisu
anekacittāsu aniggahāsu ca,
sabb' attanā¹³ piṭikarāpi vesiya¹¹,
na vissase, tiṭṭhasamā hi nāriyo ti. 307. 25

Ta. goṇaṃ dhenun ti lūgavipallāsena vuttaṃ, nātikule padussatīti
ta. sā nibbhayā hutvā taruṇakālato paṭṭhāya vissāsikehi dāsādīhi saddhiṃ anā-
cāraṃ carati, nātakā natvāpi niggahaṃ na karonti attano akittim parihamānā
ajānantā viya honti, anattacārinīti¹⁴ anāsiṃsitabbaatthā¹⁵, akiccekārinīti^{17a},
agūḇaṇ ti jiyārahitaṃ, pāpasahāyako ti dummitto, daliddatā ti dalidda- 30
tāya, sesapadesu pi es' eva nayo, ta daliddo alaṃkāradīnaṃ abhāvato kilesena
saṃgaṇhituṃ na sakkotīti taṃ avajānātīti¹⁸, gilāno pi¹⁹ vatthukāmakilesakāme²⁰
saṃgaṇhituṃ na sakkotīti, jarājijjho kāyikavācasikkhiḍḍāratīsamatto na hoti,

¹ C^k parāvattaka-, C^s parāvattakā-, B^d parivattaka-. ² read: hoti. ³ B^ds vedayati.
⁴ read: -ha. ⁵ C^k B^ds atikicca-. ⁶ B^ds apetaḡā. ⁷ C^ks vi. ⁸ C^k -ta, B^ds -natī.
⁹ C^ks -nā. ¹⁰ C^ks -kā. ¹¹ so B^d; C^ks omit no. ¹² C^ks alatta. ¹³ B^ds
-ithanā. ¹⁴ B^ds cesiyā. ¹⁵ so all three MSS. for anattacārinī-? ¹⁶ so C^s
for -atthāni?; C^k -attāni. B^d anācaritabbāni anattāni. ¹⁷ so all three MSS.
for -karānīti? ¹⁸ B^d -natī. ¹⁹ B^d ti, C^ks piya. ²⁰ B^d adds hi

- surāsoṇḍo tassā hatthe¹ pilandhanādīni pi surāgharam nēva paveseti, muddho² andhabālo ratikusalo³ na hoti, pamatto dāsisonḍo⁴ hutvā gharadāsihi⁵ saddhīm saivvasati, bhariyaṃ pana akkosati paribhāsati tena taṃ⁶ avajānāti⁷ sabbakiccesu anuvattantaṃ ayaṃ nittejo mam eva anuvattatīti taṃ akkosati paribhāsati, yo pana⁸
- 5 sabbadhamāṇaṃ anuppādeti kuṭumbaṃ paṭicchāpeti tassa bhariyā sabbaddhana-sāraṃ hatthe katvā taṃ dāsaṃ viya avajānāti icchamānā ko tayā attho ti gharato pi taṃ nikkāḍḍhiṣṣati⁹, muddhapattanti muddhabhāvappattaṃ, rattan ti pamattaṃ, padosaṃ māharatīti sāmike padosaṃ āharati dussati pāpakammaṃ karotīti a., āramagamanaṣilā ti sāmikaṃ¹⁰ anāpucchā va abhiñhaṃ pupphā-
- 10 rāmādīsu aññatarāṃ gantvā ta. anācāraṃ caritvā ajja mayā āramarukkhadeva-tāya¹¹ balikammaṃ katan ti ādīni vatvā bālasāmikaṃ saññāpeti, paṇḍito pana addhā esū ta. anācāraṃ caratīti puna tassā gantuṃ na deti, evaṃ sabbattha attho veditabbo, parakulaṃ ti sandiṭṭhasambhattādīnaṃ gehaṃ, taṃ sū¹² asukakule me vadḍhi payojitā atthi tāvakālikaṃ dīnaṃ¹³ atthi taṃ sodhe-
- 15 mīti ādīni vatvā gacchati, nillokanasilā ti vātapānanatarādīhi olokanasilā¹⁴, padvārattḥāyiniṭti attano āṅgapaccāṅgāni dassenti padvāre tiṭṭhati, accāvā-datīti¹⁵ atikkamma carati atikkamma vadati¹⁶ sāmikassa santike ṭhitā ca¹⁷ aññassa nimittaṃ dassetīti a., vijambhatīti¹⁸ ahaṃ taṃ disvā vijambhissāmi¹⁹ tāya saññāya okāsassa atthitaṃ vā natthitaṃ vā¹⁹ jāneyyāsiṭti paṭhamā eva
- 20 katasamketā vā hutvā akatasamketā vāpi evaṃ esa mayi bajjhissatīti sāmikassa passe ṭhitā va vijambhatī²⁰ vijambhanaṃ²⁰ dasseti, vinamatīti kiñcid eva bhūmiyaṃ pādetvā taṃ ukkhipanti viya onamitvā piṭṭhiṃ dasseti, vilasatīti gamanādīhi iriyāpāthehi alamkārena vilāsaṃ dasseti, vilajjatīti vilajjanti viya vatthena sarīraṃ chādeti kavāṭaṃ vā bhittāṃ vā alliyasi, nakkena²¹ 'ti pādana-
- 25 khena pādanakhaṃ hatthanakhena hatthanakhaṃ²¹ ghaṭṭeti, kaṭṭhenā²¹ 'ti daṇḍakena, dāraḥkaṃ ti attano vā puttaṃ aññassa vā puttaṃ gahetvā ukkhi-patī vā ukkhipāpeti vā, kiṭatīti sayāṃ kiṭati dāraḥkaṃ kiṭāpeti, cumbanādīsu pi es' eva nayo, dadātīti tassa kiñcid eva phalaṃ vā pupphaṃ vā deti, yāca-tīti taṃ eva paṭiyāceti, anukarotīti dāraḥkena kataṃ anukaroti, uccan ti
- 30 mahāsaddavasena vā thomanavasena²² vā uccan, nīcan ti mandasaddavasena²³ vā amanāpavacanena vā²⁴ paribhāvavacanavasena²⁵ vā nīcam, aviccan ti bahujanamajjhe apaṭicchanne²⁶, viviccan ti raho paṭicchannaṃ, naccenā²⁷ 'ti etehi naccādīhi nimittaṃ karoti, ta. roditena nimittakaraṇena²⁷ rattim deve vas-sante vātapānena hatthiṃ āropetvā seṭṭhiputtana nītāya purohitabrāhmaṇiyā
- 35 vatthuṃ kathetabbāṃ, jagghatīti mahāhasitaṃ hasati²⁸, evaṃ pi nimittaṃ

¹ Bā -a. ² Ck -e, Bā adds ti. ³ Ck -le. ⁴ Bā -isu soṇḍo. ⁵ Cks am-. ⁶ Bā nam. ⁷ Bā -jānāni. ⁸ Cks so, omitting pana. ⁹ Bā nam nikkāḍḍhi. ¹⁰ Bā adds āpucchā vā. ¹¹ Bā -me-. ¹² Bā tassā. ¹³ Bā dvinnakaṃ. ¹⁴ Bā ullo-. ¹⁵ Bā accācaratīti. ¹⁶ Bā omits a. vadati. ¹⁷ Bā va. ¹⁸ Cks vijamh-. ¹⁹ Bā atthi-bhāvaṃ vā in the place of atthitaṃ --. ²⁰ Ck vijamh-. ²¹ Bā omits hattha --. ²² Ck thomasavasena. ²³ Ck mandasavanasena. ²⁴ Cks omit amanāpa --. ²⁵ Cks -bhavanavasena, Bā -bhāsavacana-. ²⁶ Bā -am. ²⁷ Cks -kārāpe. ²⁸ Cks -anti.

karoti, kacchan ti upakacchakaṃ, palikkhatīti¹ dantehi likhati sirasaṃ ti kesavattīṃ eva, kesāṇaṃ mocanabandhane pi² parapurisāṇaṃ nimittam karoti³ aniyāmetvā vā³ kocid eva sārājjissatīti pi karoti⁴ yeva⁵, veditabbā bhavattīti⁶ ayaṃ mayi paduṭṭhā kuddhā kujjhivā pana micchā carattīti paṇḍitena veditabbā bhavati⁷, pavāsaṃ ti asukagāme payuttadhaṇaṃ nassati gaccha taṃ sādhehi vyavahāraṃ⁸ karohīti ādīni vatvā tasmīṃ gate anācāraṃ caritukāmaṃ pavāsaṃ vaṇṇeti, anattthaṃ ti avaḍḍhiṃ, akiccan ti akattabbayuttakaṃ, paridāhitvā ti gālhaṃ nivāsetvā, parivattakajātā⁹ ti ito e' ito ca parivattamānā, kum-kumiyajātā ti kolāhalajātā pādamaḷe nīpanne upaṭṭhāpeti dīpaṃ jalāpeti nānappakāraṃ kolāhalaṃ karoti tassa kilesaratīṃ nūseti dukkhaṃ vedayatīti sīsaṃ 10 me rujjatīti ādīni vadati, vilomamācaratīti āhāraṃ sītaṃ icchantassa uṇhaṃ detīti ādīnaṃ vasena paccanīkavutti hoti, nihatabhogā ti sāmikena dukkhaṃ¹⁰ sambhatānaṃ bhogānaṃ surālolatādīhi viṇāsikā, santhavaṇ¹¹ ti kilesavasena santhavaṇ¹¹ karoti, nikkhantaṭṭhā ti jārassa upadhāraṇaṭṭhāya nikkhantaṭṭhā, sāmike paṭimhi agāraṇa¹² eva ca paduṭṭhamānaṣatāya ca aticārīni hoti, 15 sabbiṭṭhiyo ti ṭhapetvā vipassanāya tanukatakilesā sesā sabbā itthiyo pāpaṃ kareyyuṃ, labhamāne ti¹² labhamāne saṃvijjamāne ti a, nivātake ti raho mantanake paribhedake khaṇaṃ¹³ vā raho vā ti pāpakaraṇaṭṭhāya okāsaṃ vā paṭicchanaṭṭhānaṃ vā kareyya¹⁴, no ti ettha no ti nipātamaṭṭhaṃ, alattā¹⁵ ti aladdhā ayaṃ eva vā pāṭho, aññaṃ sampannaṇapurisaṃ¹⁶ alabhitvā pīṭhasappi- 20 nāpi tato patikkīṭṭhatarenāpi¹⁷ pāpakaṃ kareyy' eva, āramakārāsū ti¹⁸ abhiratikārīkāsu¹⁹, aniggahāsū 'ti niggahena vinetuṃ asakkuneyyāsu, tittasamā ti yathā tittthaṃ uttamādhamesu na kiñci²⁰ nahāyantaṃ vāreti tathā etāpi raho va khaṇe vā nivātake vā sati na kiñci²⁰ patikkhipanti.

Tathā hi: Atīte pana Bārāṇasīyaṃ Kaṇḍari²¹ nāma rājā uttama- 25 rūpadharo, tassa devasikaṃ amaccā²² gandhakaraṇḍakasahassaṃ āharanti, ten' assa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakaraṇḍake phāletvā gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti²³, bhariyā paṇ' assa²⁴ abhirūpā ahosi nāmena Kinnarā²⁵ nāma, purohito pi 'ssa samavayo Pañcālacaṇḍo nāma buddhisampanno²⁶ ahosi, rañño pana pāsādaṃ nissāya 30 antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākāhā pākāramatthake olambanti, tassa chāyāya jeguccho dussaṇṭhāno pīṭhasappi vasati, ath' ekadivasam Kinnarā devī vātapānena oloketi taṃ disvā patibaddha-

¹ Bā upalikkh-. ² Bā hi. ³ Bās omit niyāmetvā vā. ⁴ C^k piyakaroti. ⁵ Bās add paduṭṭhā. ⁶ Bā -antīti. ⁷ Bā -anti. ⁸ Bās voh-. ⁹ C^k parā-. ¹⁰ C^s Bā -a. ¹¹ Bā saṇṭha-. ¹² C^k -no pi, C^s -no ti. ¹³ C^k mattanakkhataṃ, C^s man-tanakkhaṇa. ¹⁴ Bās -yyuṃ. ¹⁵ Bā aladdhā. ¹⁶ C^s Bā -nnaṃ. ¹⁷ Bās paṭik-kūlata-. ¹⁸ C^k adds āramakārāsū, C^s -karāsū. ¹⁹ Bās anabhi-. ²⁰ so all three MSS. for kañci? ²¹ Bā kinnaro. ²² Bā -ccasahassaṃ. ²³ Bās paccati. ²⁴ Bā pissa. ²⁵ Bā -rī. ²⁶ C^k vuddhi-.

- cittā hutvā rattim rājānam ratiyā saṅgaṇhitvā tasmiṃ niddam okkante
 saṅikam utthāya nānaggarasabhojanam suvaṇṇasarake pakkhipitvā
 ucchaṅge,¹ katvā sātakarajjuyā vātapānena otaritvā jambun āruhya
 sākhāya oruhyā pīṭhasappim bhojetvā pāpam katvā āgatataggen'
 5 eva pāsādam āruhya gandheli sarīram ubbatṭetvā raññā saddhim ni-
 pajji, eten' upāyena nibaddham ten' eva saddhim pāpam karoti, rājāpi
 na jānāti. So ekadivasam nagaram padakkhiṇam katvā nivesanam
 pavisanto jambucchāyāya sayitam paramakāruṇāppattam pīṭhasappim
 disvā purohitam āha: „pass' etam² manussapetan“ ti. „Āma devā“
 10 'ti. „Api nu kho samma evarūpam paṭikkulam kāci itthi chandarā-
 gavasena upagaccheyyā“ 'ti. Tam katham sutvā pīṭhasappi mānam
 janetvā „ayam rājā kiṃ kathesi, attano deviyā mama santikam
 āgamanam na jānāti maññe“ ti jamburukkhassa añjalim paggaḥetvā
 „suṇa sāmi jamburukkhe nibbattadevate, tṭhapetvā tam³ añño etam
 15 kāraṇam na jānātī“ ā. Purohito tassa kīriyam disvā cintesi: „addhā
 rañño aggama hesi jamburukkhenaṅgantvā⁴ iminā saddhim pāpam karo-
 titi“ so rājānam pucchi: „mahārāja deviyā te rattibhāge sarīrasam-
 phasso kīdiso hotīti“. „Samma aññam na passāmi, majjhimayāme
 pan' assā sarīram sītalam hotīti“⁵. „Tena hi deva tīṭṭhatu añña
 20 itthi, aggama hesi te Kinnarā devī iminā saddhim pāpam karotīti“.
 „Samma kiṃ vadesi, evarūpā paramavilāsappattā⁶ kiṃ iminā parama-
 jegucchena saddhim abhiramissatīti“. „Tena hi nam deva parigaṇhā-
 hīti“. So „sādhū“ 'ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhim nipajjitvā
 „parigaṇhissāmi tan“ ti pakatiyā niddūpagamanavelāya niddupagato
 25 viya ahosi, sāpi utthāya tath' eva akāsi, rājā tassā anupadam yeva
 gantvā jambucchāyam nissāya aṭṭhāsi. Pīṭhasappi deviyā kujjhitvā
 „tvam⁷ aticirāyitvā āgatā“ ti⁸ hatthena kaṇṇasakkhaliyam⁹ pahari,
 atha nam „mā¹⁰ kujjhi sāmi, rañño niddūpagamanam olokesi“ ti
 vatvā tassa gehe pādapariṇārikā viya ahosi, tena¹¹ pan' assā pahā-
 30 rena sihamukhakuṇḍalam kaṇṇato galitvā rañño pādamūle pati, rājā
 „vaṭṭissati¹² ettakan“ ti tam gaḥetvā gato, sāpi tena saddhim ati-
 caritvā purimaniyāmen' eva gantvā raññā saddhim nipajjitum ārabhi.
 Rājā paṭikkhipitvā punadivase „Kinnarā devī mayā dinnam¹³ sabbā-
 lamkāram alamkāritvā etū“ 'ti āṇāpesi, sā „sihakuṇḍalam me suvaṇṇa-
 35 kāraṇa santike“ ti vatvā nāgami, puna pesite pana ekakuṇḍalā va

¹ all three MSS. ucca-. ² Bā ekam. ³ Bā hitam. ⁴ Bā -na-. ⁵ Cks hoti. ⁶ Bā -sasampannā. ⁷ Bā adds ajja. ⁸ Bā āgacchati. ⁹ Bā -saṅkhā-. ¹⁰ Bā adds mañ. ¹¹ Cks te. ¹² Bā vatt-. ¹³ Cks -a.

āgamāsi, rājā pucchi „kahan te kuṇḍalan“ ti „suvannakārassa san-
 tike“ ti suvannakāraṃ pakkositvā¹ „kiṃkāraṇā imassā² kuṇḍalan na
 desīti“³ ā., „nāhaṃ gaṇhāmi devā“ ti, rājā kujjhivā „pāpe caṇḍali“⁴
 mādisena te suvannakārena bhavitabban“ ti vatvā „taṃ kuṇḍalan
 purato khipitvā purohitam ā.: „samma saccaṃ tayā vuttaṃ, gaccha 5
 sīsam assā chedāpehīti“. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese ṭha-
 petvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva mā Kinnarādeviyā⁵ kujjhi“, sabbā
 itthiyo evarūpā yeva, sace pi itthiṇaṃ dussīlabhāvaṃ passitukāmo⁷
 dassessāmi te etāsaṃ pāpakaṃ c' eva bahumāyābhāvaṃ ca, ehi aṇṇā-
 takavesena janapadaṃ carāmā“⁸ ti. Rājā „sādhū“⁹ ti mātaraṃ r. 10
 paticchāpetvā tena saddhiṃ cārikaṃ pakkāmi, te saṃyojanamaggaṃ
 gantvā mahāmagge nisinnānaṃ eko kuṭumbiko puttass' atthāya maṇ-
 galaṃ katvā ekaṃ kumārikaṃ paṭicchannayāne nisīdāpetvā mahantena
 parivārena gacchati, taṃ disvā purohito¹⁰ ā.: „sace icchasi imaṃ ku-
 mārikaṃ tayā saddhiṃ pāpaṃ karetuṃ sakkā“¹¹ ti, „kiṃ kathesi, 15
 mahāparivārā na sakkā sammā“¹² ti, purohito „tena hi passa devā“
 'ti purato gantvā¹³ maggato avidūre sāṇiṃ¹⁴ parikkhipitvā rājānaṃ anto-
 sāṇiyaṃ katvā sayam maggapasse rodanto nisīdi, atha naṃ kuṭumbiko
 disvā „tāta kasmā rodasīti“ pucchi, „bhariyā me garubhārā, taṃ kula-
 gharaṃ netuṃ maggapapaṭipanno 'smi, tassā antarāmagge yeva gabbho 20
 cali. esā antosāṇiyaṃ kilamati, kāci 'ssā itthi santike n' atthi, mayāpi
 ta, gantuṃ na sakkā, na jānāmi kiṃ bhavissatīti“, „ekaṃ itthiṃ
 ladhuṃ vaṭṭatīti, mā rodi, bahū itthiyo, ekā gamissatīti“, „tena hi
 ayam eva kumārikā gacchatu, etissāpi maṇḍalam bhavissatīti“, so
 cintesi: „saccaṃ vadati, suṇisāya pi maṇḍalam eva iminā nimittena, sā 25
 puttadhītāhi vadḍhissatīti“ taṃ eva pāpesi¹⁵, sā ta. pavisitvā rājānaṃ
 disvā paṭibaddhacittā hutvā pāpaṃ akāsi, rājāpi 'ssā aṅgulimuddikaṃ
 adāsi, atha naṃ katakiccaṃ nikkhamitvā āgataṃ pucchimsu: „kiṃ
 vijātā“ ti, „suvannavannaṃ puttā“ ti, kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi,
 purohito pi raṇṇo santikaṃ gantvā „ditthā“¹⁶ te deva kumārikāpi evaṃ 30
 pāpā kimaṅga pana aṇṇāpi, api pana te kiñci dinnā“ ti, „āma aṅguli-
 muddikā dinnā“ ti, „nāssa taṃ dassāmiti“ vegena gantvā yānakaṃ
 gaṇhitvā „kiṃ etan“ ti vutte „ayam me“¹⁷ brāhmaṇiyā ussīsake
 ṭhapitamuddikaṃ gahetvā āgatā“ ti „dehi amma muddikaṃ“ ti, sā taṃ

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā imissā. ³ Bā detīti. ⁴ Bā -le. ⁵ Cks -im. ⁶ Bā -ittha.

⁷ Bā nātukāmo. ⁸ Bā adds rājānaṃ. ⁹ Bā sakkomī. ¹⁰ Bā gantvā, Cks omit gantvā. ¹¹ Cks sāṇiṃ, Bā sādhana. ¹² Bā pesesi. ¹³ Cks -an. ¹⁴ Bā ayameva.

dadamānā brāhmaṇaṃ hatthe¹ nakhena vijjhivā „gaṇha corā“² ti
 adāsi. Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aññā bahū aticāriniyo
 rañño dassetvā „idha tāva ettakaṃ hoti“³, aññattha gaṇissāma devā“⁴
 ti ā. Rājā sakala-Jambudīpe cari, te pi „sabbā itthiyo evarūpā bha-
 5 vissanti, kin no etāhi, nivattāmā“⁵ ti⁶ Bārāṇasim eva paccāgantvā
 „evaṃ“⁷ mahārāja itthiyo nāma. evaṃ pāpadhammā pakati etāsaṃ.
 khama⁸ deva Kinnarādeviyā“ ti purohitena yācito khamitvā rājanive-
 sanato nam⁹ nikkadḍhāpesi, tñanato pana taṃ¹⁰ apanetvā aññāṃ
 aggamaheśim akāsi, taṃ ca pīṭhasappiṃ nikkadḍhāpetvā jambusākhaṃ¹¹
 10 chedāpesi. Tada K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi. iti attanā diṭṭhakāraṇaṃ eva
 āharitvā dassento

21. Yaṃ ve¹⁰ disvā Kaṇḍari-Kinnarānaṃ¹¹

sabbitthiyo na ramanti agāre

taṃ tādisaṃ maccaṃ cajivā bhariyā¹²

15 aññāṃ disvā purisaṃ pīṭhasappin ti g. ā. 308.

T. a.: Yaṃ ve Kaṇḍarissa¹³ rañño Kinnarāya ca deviyā ti imesaṃ
 Kaṇḍari-Kinnarānaṃ virūgakāraṇaṃ ahoṣi taṃ disvā jānitabbuṃ sabbitthiyo
 attano sāmikānaṃ na ramanti agāre, tathā hi aññāṃ pīṭhasappipurisaṃ disvā
 taṃ rājānaṃ tādisaṃ ratikusalaṃ maccaṃ cajivā¹⁴ bhariyā tena manussapetena
 20 saddhiṃ pāpaṃ akāsi

Aparo: atīte Bako nāma Bārāṇasirājā dhammena r. kāresi, tadā
 Bārāṇasiyā pācīnadvāravāsino ekassa daliddassa Pañcapāpā nāma
 dhītā ahoṣi, sā kira pubbe pi ekā daliddadhītā mattikaṃ madditvā gehe
 bhittim limpāti, ath¹ eko paccakabuddho attano pabbhāraparibhaṇḍa-
 25 karaṇatthaṃ „kahaṃ mattikaṃ labhissāmi“ cintetvā „Bārāṇasiyaṃ
 laddhuṃ sakkā“ ti² pārupitvā pattahattho nagaraṃ pavisitvā tassā
 avidūre aṭṭhāsi, sā kujjhivā oloketi³ „samaṇa mattikam pi na
 labhasīti“ vatvā⁴ mahantaṃ mattikāpiṇḍaṃ āharitvā patte tñāpesi, so
 tāya mattikāya pabbhāre paribhaṇḍaṃ akāsi⁵, tassā mattikāpiṇḍa-

¹ Bā - pahatthaṃ. ² Bā hotu. ³ Cks nivattitvā. ⁴ Cs imā, Bā omits evaṃ. ⁵
 Bā - atha. ⁶ Cks omit naṃ. ⁷ Cks omit taṃ. ⁸ Cks add agge. ⁹ Ck - kameva,
 Cs - kameva. ¹⁰ Bā yañca. ¹¹ Bā kinnari-. ¹² read: -ttha
 bhariyā. ¹³ Bā yañca kinnarikassa. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā adds cī-
 varaṃ. ¹⁶ Bā add paduṭṭhena manasā mattikampi bhikkhatitī avoca paccaka-
 buddho niccālo va ahoṣi atha sā paccakabuddhaṃ niccalitāṃ disvā puna cittaṃ
 pasādetvā oloketvā. ¹⁷ Bā adds sukhumaṃ. ¹⁸ Bā add sā nacirasseva tato
 cavitvā tasmiṃ yeva nagare bahidvāragāme duggatitthiyā kucchimhi paṭisaṇḍhiṃ
 gaṇhi sā dasamāsaccayena mātukucchito nikkhami.

phalena sarīraṃ phassasampannaṃ ahoṣi, kujjhitvā olokitattā pana
 hatthapādamaṅkaḥkhiṇāsāni pāpāni virūpāni ahesuṃ, tena naṃ Pañ-
 capāpā t' eva¹ sañjānimsu. Ath' ekadivasam Bārāṇasirājā rattiṃ
 aññātakavesena nagaraṃ parigaṇhanto taṃ padesaṃ gato, sāpi gāma-
 dārikāhi saddhiṃ kilānti ajānitvā va rājānaṃ hatthe gaṇhi, so tassā
 hatthasamphassena sabhāvena saṇṭhātum² nāsakkhi, dibbaphassena³
 puṭṭho viya ahoṣi, so phassarāgaratto tathārūpaṃ⁴ pi taṃ hatthe ga-
 hetvā „kassa dhītāsīti“ pucchitvā „dvāravāsino“ ti rutte assāmika-
 bhāvaṃ pucchitvā „ahan te sāmiko bhavissāmi, gaccha mātāpitāro
 anujānāpehīti“ ā., sā mātāpitāro upagantvā „eko maṃ puriso iccha-
 titi“ vatvā „so pi duggato bhavissati“ sace tādisaṃ pi icchati, sādhu-
 'ti rutte gantvā mātāpitūhi anuññātabhāvaṃ ārocesj, so 'tasmim yeva
 gehe tāya saddhiṃ vasitvā pāto va rājanivesanaṃ pāvīsi, tato paṭṭhāy'
 eva rājā aññātakavesena nibaddhaṃ ta. gacchati aññaṃ itthiṃ olo-
 ketum na icchati. Ath' ekadivasam tassā pitu lohitaṇṇakhandikā⁵
 uppajji, asambhinnakhīrasappimadhusakkharāyutto pāyāso tassa⁶ bhe-
 sājjaṃ, taṃ te daliddatāya uppādetum na sakkonti, tato Pañcapāpāya
 mātā dhītaraṃ ā.: „kiṃ amma tava sāmiko pāyāsaṃ uppādetum
 sakkhissatīti“, „amma mama sāmikena amhehi pi duggatātarena bha-
 vitabbaṃ, evaṃ sante pi pucchissāmi naṃ, mā cintayīti“ vatvā tassā-
 gamanavelāya dummaṇā⁷ hutvā nisīdi, atha naṃ rājā āgantvā „kiṃ
 dummaṇāsīti“ pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „bhaddhe idaṃ atissara-
 bhesajjaṃ kuto labhissāmīti“ vatvā cintesi: „na sakkā mayā nicca-
 kālaṃ evaṃ caritum, antarāmagge parissayo pi datṭhabbo, sace kho
 pana etaṃ antepuraṃ nessāmi etissā phassasampadaṃ ajānantā 'am-
 bhākaṃ rājā yakkhiṇiṃ gaheṭvā āgato' ti kelim karissanti, sakala-
 nagaravāsino etissā samphassaṃ jānāpetvā garaṇaṃ mocessāmīti“,
 atha naṃ ā.: „bhaddhe mā cintayī, āharissāmi te pitu pāyāsaṃ“ ti
 vatvā tāya saddhiṃ abhiramitvā rājanivesanaṃ gantvā punadivase
 tādisaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā paṇṇāni aggahetvā⁸ dve puṭe katvā ekas-
 miṃ⁹ pāyāsaṃ pakkhipitvā ekasmiṃ cūlāmaṇiṃ ṭhapetvā bandhitvā
 rattibhāge gantvā „bhaddhe mayaṃ daliddā, kicchena sampāditaṃ,
 tava pitaraṃ 'ajja imambā puṭā pāyāsaṃ bhuñja¹⁰ sve imambā' ti
 vadeyyāsīti“ ā.: sā tathā akāsi, ath' assā pitā ojasampannattā
 pāyāsassa thokaṃ eva bhuñjitvā titto jāto, sesaṃ mātu datvā sayam

¹ Bā tveva. ² Bā sandhāretum. ³ Bā -samphassena. ⁴ Bā tathāvīrū. ⁵ Bā
 -titi. ⁶ Bā va etassa. ⁷ Ck -no. ⁸ Bā āharāpetvā. ⁹ Ck omīti ek-. ¹⁰
 Bā -atu.

pi bhuñji, tayo pi sukhitā ahesum, cūlāmaṇiṇi punadivasatthāya
 5 ṭhapesum, rājā nivesanaṃ gantvā mukhaṃ dhovitvā „cūlāmaṇiṃ me
 āharathā“ 'ti vatvā „na passāma devā“ 'ti vutte „sakalanagaraṃ
 vicinathā“ 'ti ā., vicinivā na passimsu, „tena hi bahinagare dalidda-
 10 gehesu bhattapaṇṇapute upādāya vicinathā“ 'ti vicinivā¹ tasmiṃ
 ghare cūlāmaṇiṃ disvā „tassā mātāpitaro corā“² ti bandhitvā na-
 yimsu, ath' assā pitā „sāmi na mayā corā, aññenāyaṃ maṇi ābhato“
 ti vatvā „kenā“ 'ti vutte „jāmatarā me“³ ti ācikkhitvā „kahaṃ so“
 ti pucchite „dhītā me jānātīti ā., tato tāya saddhiṃ kathesi: „amma
 15 sāmikaṃ⁴ te jānāsīti“, „na jānāmīti“, „evaṃ sante amhākaṃ jīvitaṃ
 n' atthīti“⁵, „tāta so andhakāre āgantvā“⁶ andhakāre yeva yāti, ten'
 assa rūpaṃ na jānāmi, hatthasamphassena pana naṃ jānitum sakko-
 mīti“, so rājapurisānaṃ ārocesi, te pi rañño ārocesum, rājā ajānanto
 viya hutvā „tena hi taṃ itthiṃ rājaṅgaṇe" antosāṇiyaṃ ṭhapetvā
 20 sāṇiyā hatthappamāṇaṃ chiddaṃ katvā nagaravāsino sannipādetvā
 hatthasamphassena coraṃ gaṇhathā“ 'ti ā., rājapurisā tathā kātuṃ
 tassā santikaṃ gantvā rūpaṃ disvā va vipattiśārino hutvā āhaṃsu⁷:
 „ayaṃ⁸ pisācīti“⁹ jigucchitvā plusitum¹⁰ na ussaṃsu, ānetvā
 pana¹² rājaṅgaṇe antosāṇiyaṃ ṭhapetvā sakalanagaravāsino sannipāte-
 25 sum, sā āgatāgatassa chiddena pasārituṃ hatthaṃ gaṇetvā va „no
 eso“ vadati, purisā tassā dibbaphassasadiṣe phasse bajjhivā apa-
 gantum na sakkhimsu, „sac' āyaṃ daṇḍārahā daṇḍaṃ datvāpi dāsa-
 kammakarabhāvaṃ upagantvāpi etaṃ ghare karissāma“ 'ti cintayimsu,
 atha te rājapurisā daṇḍehi koṭṭetvā pabbājesum¹³, uparājaṃ ādikatvā
 30 sabbe ummattakā viya ahesum, atha¹⁴ rājā: „kiñci“¹⁵ ahaṃ bha-
 veyyan“ ti hatthaṃ pasāresi, taṃ hatthe gaṇetvā va „coro me
 gaṇito“ ti mahāsaddaṃ kari, rājā te purise pucchi: „tunhe etāya
 hatthe gaṇitā kim cintayitthā“ 'ti, te yathābhūtaṃ ārocesum, atha
 ne rājā ā.: „ahaṃ¹⁶ attano gehaṃ ānetum evaṃ kāresim“¹⁷, etissā
 35 phassaṃ¹⁸ ajānantā maṃ paribhaveyyun¹⁹, ti vatvā²⁰ „tasma“²¹ mayā
 sabbe tunhe jānāpitā, vadatha²² idāni kass' esā gehe bhavitum yuttā“
 ti, „tumhākaṃ devā“ 'ti, ātha naṃ abhisiñcitvā aggamaheṣiṃ aññāsi²³,

¹ Bā C* -nantā. ² Bā -ro. ³ Cks -ro, Bā me jānamātarā. ⁴ Cks yan. ⁵ Cks
 natthi. ⁶ Ck āgañjitvā, Cs āgañchitvā. ⁷ Ck adds sā, Cs sa. ⁸ Cks ahaddhi.
⁹ Bā dhidhi. ¹⁰ Ck jisā-, Cs pisāmiti, Bā phisācūti. ¹¹ Cks plusitaṃ, Bā
 phassi-. ¹² Bā add naṃ. ¹³ Bā palāpesum. ¹⁴ Bā adds naṃ. ¹⁵ Cks kañci.
¹⁶ Bā add etaṃ. ¹⁷ Bā evamakāsi. ¹⁸ Cs -ā, Ck omits ph-. ¹⁹ Cks -bhā-
²⁰ Bā cintetvā. ²¹ Cks tassa. ²² Bā -etha. ²³ Bā akāsi.

mātāpitunnam pi 'ssā issariyaṃ dāpesi, tato paṭṭhāya pana' sammatto
 n' eva vinicchayaṃ paṭṭhapesi na aññaṃ itthiṃ oloketi, tā tassā²
 antaraṃ pariyesiṃsu, sā ekadivasaṃ dvinnā³ aggamaheṣibhāvassa
 supine nimittaṃ disvā rañño ārocesi, rājā supinapāṭhake pakko-
 sāpetvā „evarupe supine diṭṭhe kiṃ hotīti“ pucchi, te itarāsaṃ 5
 itthiṇaṃ santikā lañcaṃ gahetvā „mahārāja deviyā sabbasetahatthino
 khandhe nisinnabhāvo tumbhākaṃ maraṇassa pubbanimittaṃ hatthik-
 khandhagatāya candaparāmasanaṃ tumbhākaṃ paccāmittarājānaya-
 nassa⁴ pubbanimittan“ ti vatvā „idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti vutte
 „deva imaṃ māretuṃ na sakkā, nāvāya pana naṃ ṭhapetvā 10
 nadiyaṃ vissajjetuṃ vaṭṭatīti“ vadimsu, rājā āhāravatthālāmkārehi
 saddhiṃ rattibhāge⁵ naṃ nāvāyaṃ ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjāpesi, sā
 nadiyā vuyhamānā heṭṭhānadiyā nāvāya udakakilaṃ kilāntassa Pā-
 vāriyarañño abhimukhaṃ⁶ pattā, tassa senāpati nāvāṃ disvā „ayaṃ
 nāvā mayhan“ ti ā, rājā „nāvāya bhaṇḍaṃ mayhan“ ti vatvā āga- 15
 tāya nāvāya taṃ disvā „kā nāma tvaṃ piśācisadisā“ ti pucchi, sā
 sītaṃ katvā Bakassa rañño aggamaheṣibhāvāṃ kathetvā taṃ⁸ sabbāṃ
 pavattiṃ tassa kathesi, sā pana Pañcapāpā ti sakala-Jambudīpe pā-
 kaṭṭā⁹, atha naṃ rājā hatthe gahetvā ukkhipi, saha gahaṇeṃ eva
 phassarāgaratto aññāsu itthiṃsu¹⁰ itthisaññaṃ pi akatvā taṃ agga- 20
 mahesiṭṭhāne ṭhapesi, sā tassa pāpasamā ahoṣi, Bako taṃ pavattiṃ
 sutvā „nāhaṃ tassa aggamaheṣiṃ¹¹ kātuṃ dassāmiti“ senāṃ sam-
 kaḍḍhitvā¹² tassa paṭititthe¹³ nivesanaṃ katvā paṇṇaṃ pesesi: „bhari-
 yaṃ vā me detu yuddhaṃ vā“ ti, so¹⁴ yuddhasajjo ahoṣi, ubhinnaṃ
 amaccā „mātugāmaṃ nissāya maraṇakiccaṃ n' atthi, purimasāmikattā 25
 esā Bakassa pāpuṇāti nāvāya laddhattā Pāvāriyassa¹⁵, tasmā eke-
 kassa gehe sattaṣattadivasaṇi hotū“ ti mantetvā dve pi rājāno saññā-
 pesuṃ, te ubho pi attamaṇā hutvā titthapaṭititthe¹⁶ nagarāni māpetvā
 vasimsu, sā dvinnāṃ pi tesāṃ mahesittā¹⁷ kāresi, dve pi tassā sam-
 mattā¹⁸ ahesuṃ, sā pana ekassa ghare sattāhaṃ vasitvā nāvāya 30
 itarassa gharaṃ gacchati¹⁹, nāvāṃ pājetvā nentena ekena mahallaka-
 khañjakena²⁰ vattena saddhiṃ nadimajjhe pāpaṃ karoti. Tadā K.

¹ Bds add tāya. ² Cs tātassāṃ, Cks tā yassā. ³ Bds add rājūnaṃ. ⁴ Bd -rā-
 jassa. ⁵ Cks -gāya. ⁶ Bd -khathānaṃ. ⁷ Bd -ca-. ⁸ Cks omit taṃ. ⁹ Cks
 add ahesuṃ. ¹⁰ Cks omit itthiṃsu. ¹¹ all three MSS. -si. ¹² Bds -ḍḍhi. ¹³
 Bds tassa pana nadititthe. ¹⁴ Bds add yuddhaṃ dassāmi na bhariyaṃ ti vatvā.
¹⁵ Ck -riyayassa, Bds riyyasāti. ¹⁶ Bds titthapaṭitthēna. ¹⁷ Bd aggamaheṣitaṃ.
¹⁸ Cks samaggā. ¹⁹ Bd ghare gacchanti. ²⁰ Cks -ke, Bds -khujjakena.

sakuṇarājā Bako ahosi, tasmā idam attanā dīṭṭhakam¹ āharitvā dassento ā.:

22. Bakassa ca² Pāvārikassa raṇṇo

accantakāmānugatassa bhariyā

5 avācarī³ baddhavasānugassa⁴.

kam vā itthī⁵ nāticare tadanān ti. 309.

Ta. accantakāmānugatassā 'ti accantaṁ kāmāṁ anugatassa, avācarī⁵ anācārīṇ carī, baddhavasānugassā⁴ 'ti baddhassa⁶ attano vasānugatassa attano pesanākūraṇṇa santike ti a., karaṇatthe vā⁷ sāmivacaṇaṁ. tena
10 saddhiṁ pāpam akāsīti vuttaṁ hoti, tadanān ti katarāṇi⁸ aññāṇ purisaṇ nāticareyyā 'ti a.

Aparam⁹ pi: atīte Brahmādatassa bhariyā Piṅgiyānī¹⁰ nāma¹¹ sīhapañjarāṇ vivaritvā olokeṇti maṅgalassagopakam disvā raṇṇo nidokkamanakāle¹² vātapāneṇa oruyha tena saddhiṁ aticaritvā puna
15 pāsādaṁ abhiruya gandhehi sarīraṁ ubbaṭṭetvā raṇṇā saddhiṁ nipajji, ath' ekadivasam rājā „kin nu kho deviyā adḍharattasamaye niccaṁ sarīraṁ sītalaṁ hoti. parigaṇhissāmi naṁ“ ti ekadivasam niddupagato viya hutvā taṁ utthāya gacchantaṁ anugantvā assabandhena saddhiṁ aticarantaṁ disvā nivattitvā sayanaṁ abhirūhi¹³, sāpi aticaritvā
20 āgantvā cullasayane¹⁴ nipajji. punadivase rājāmaccamajjhe yeva taṁ pakkosāpetvā taṁ kiccaṁ āvikaritvā „sabbā va itthiyo pāpadhammā“ ti tassā vadhabandhanachejjabhejjārahaṁ dosaṁ¹⁵ khamitvā thānā cāvetvā aññāṇ aggamaheṣiṁ akāsi. Tādā Kuṇḍalarājā Brahmādatto ahosi, tena taṁ attanā dīṭṭhakam āharitvā dassento pi:

25 23. Piṅgiyānī¹⁶ sabbalokissarassa

raṇṇo piyā Brahmādatassa bhariyā

avācarī baddhavasānugassa¹⁷,

taṁ vāpi sā nājjhaga kāmakāminīti g. ā. 310.

Ta. taṁ ti sā evaṁ aticarantī taṁ va assabandhaṁ taṁ vā¹⁸ aggamahe-
30 sīthānaṁ ti ubhayam pi na ajjhaga¹⁹, ubhayato bhaṭṭhā ahosi, kāmakāminīti kāme patthayamānā, evaṁ pāpadhammā itthiyo ti.

¹ Bā dīṭṭham. ² Bās anācārī. ³ Bā paṭhavasānugata-. ⁴ so C^s; C^k kam vāsi itthi, Bā kam vāpi itthi, read: kam vāpi thī? ⁵ Bās anācārīti. ⁶ Bā paṭhassa. ⁷ Bās taṁ. ⁸ Bā adds taṁ. ⁹ Bā -rā. ¹⁰ C^s piṅgiyāti, C^k pigiyāti, Bā piyaṅgiyāni. ¹¹ Bā adds aggamaheṣi. ¹² so C^s; Bā niddupagamana-. ¹³ Bā -rūyhi. ¹⁴ C^k tulla-, Bā cūlasayanake. ¹⁵ C^k -bandhanajje bhejjārahaṁhosam, Bā -bandhachajjabhajjā-, C^s -raharah-. ¹⁶ Bā piyaṅgiyāni. ¹⁷ Bās anācārī paṭha vasānugatassa. ¹⁸ C^{ks} omīti assa --. ¹⁹ Bā nājjhagā.

Atītavatthumhi itthīnaṃ dosaṃ kathetvā aparena pi pariyāyena
tāsaṃ dosaṃ eva kathento āha:

24. Khuddānaṃ lahucittānaṃ akataññuna dūbhinā¹
nādevasatto puriso thīnaṃ saddhātum arahati. 311. 5
25. Na tā² pajānanti kataṃ na kiccaṃ
na mātaraṃ pitaraṃ bhātaraṃ vā,
anariyā samatikkantadhammā
sassa³ eva³ cittassa vasaṃ vajanti. 312.
26. Cīrānūvuttham⁴ pi piyaṃ manāpaṃ
anukampakaṃ⁵ pāṇasamaṃ pi santaṃ⁶
āvāsu⁷ kiccesu ca naṃ jahanti.
tasmāham itthīnaṃ na vissasāmi. 313. 10
27. Thīnaṃ hi cittaṃ yathā vānarassa⁸
kannappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
calācalaṃ hadayaṃ itthiyānaṃ⁹
cakkassa¹⁰ nemi viya¹¹ parivattati. 314. 15
28. Yadā tā passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpaṃ¹³ purisassa vittaṃ¹⁴
saṃhāhi vācāhi nayanti-m-etam¹⁵
kambojakā jalajenēva assaṃ. 315. 20
29. Yadā na passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpaṃ¹⁶ purisassa vittaṃ¹⁴
samantato naṃ parivajjayanti
tiṇṇo nadīpāragato va kullaṃ. 316.
30. Silesūpamā sikhī-r-iva¹⁷ sabbabbhakkhā
tikkhāmayā¹⁸ nadi-r-iva¹⁹ sīghasotā
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca²⁰
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 317. 25
31. Na tā²¹ ekassa na dvīnaṃ āpaṇo va²² pasārito,
yo tā mayhan ti maññeyya vātaṃ jālena bādhaye²³. 318. 30

¹ Bā -naṃ mittadubbhināṃ. ² Cks taṃ. ³ Cks sassāva. ⁴ Ck -nnuttam,
Bā -vuṭṭam. ⁵ Bā -kamman. ⁶ Bā bhattaṃ, Ck santa, Cs santiṃ. ⁷ Cs Bā
avāsu. ⁸ Bā bārāṇassa, Bs vāra-. ⁹ Bā itthīnaṃ. ¹⁰ Cks omit ca-. ¹¹ so
Bā; Ck nevīvara, Cs nemīva. ¹² Bā sapekkha-. ¹³ Cks a-. ¹⁴ Cks ci-. ¹⁵
Cs Bā enaṃ. ¹⁶ Cs a-. ¹⁷ read: sikhīva? ¹⁸ so Ck; Cs tikkhāmayā, Bā
tikkhāmanā. ¹⁹ Cs Bā nadīrīva; read: nadīva? ²⁰ so Cs; Ck yamampiyaṇa,
Bā yamappiyanti. ²¹ Bā etā. ²² Cks so. ²³ Bā bandhaye.

32. Yathā nadī ca pantho ca pānāgāraṃ sabhā papā
evam lokitthiyo nāma. velā tāsāṃ na vijjati¹. 319.
33. Ghatāsanasaṃhā h' etā kaṇhasappasirūpamā.
gāvo bahitipassēva² omasanti varaṃ varaṃ. 320
34. Ghatāsaṃhā kuṇjaraṃ kaṇhasappaṃ
muddhābhisittāṃ pamadā ca sabbā
ete na so³ niccayatto bhajetha,
tesāṃ bhavē⁴ dubbidu sabbabhāvo. 321.
35. Nāccantavaṇṇā na bahūna⁵ kantā
na dakkhiṇā pamadā sevittabbā,
na parassa bhariyā na dhanassa hetu
et' itthiyo paṇca na sevittabbā ti. 322.

Ta. khuddānaṃ⁶ [ti khuddānaṃ⁶. Kaṇaverajātaka⁷ viya baddhaṃ pi
sūrajanāṃ sandhā⁸ etāṃ vuttaṃ, lahuṇṇittānaṃ ti taṃ muhuttam eva pari-
vattanacittānaṃ, Culladhaṇuggahajātaka⁹ etāṃ kathetabbā¹⁰, akatuṇṇitū¹¹ pana
etāsaṃ Ekanipāte Takkāriyājātakena dīpetabbā, nādevasatto ti na adevasatto
devena asatto anāsatto¹² ayakkhagahitako abhūtāvajjhito¹³ puriso thīnaṃ sīla-
vantataṃ¹⁴ saddhātū¹⁵ nārahati¹⁶ bhūtāvajjito¹⁷ pana saddaheyya, katan ti
attano katan upakāraṃ, kiecaṃ ti attanā katabbakiecaṃ, na mātarā ti
sabbe pi hūtake chaḍḍetvā yasmāṃ paṭibaddhaṃ honti taṃ nēva anubandha-
nato ete mātādayo na jānanti¹⁸ nāma mahāpanthakamātā¹⁹ viya, anarya ti
nillajjā, sassā²⁰ 'ti sakassa, avāsū²¹ 'ti āpadāsu²², kieccesū²³ 'ti tesu tesu karaṇi-
yesu, kannappakannaṃ ti otinṇotiṇṇaṃ, yathā hi visame padese rukkhac-
chāyā nimmaṃ pi orohati thalam pi abhirūhati²⁴ tathā etāsaṃ pi cittaṃ na
kiñci uttamādhamaṃ vajjeti, calācalaṃ ti ekasmim yeva apatiṇṇitaṃ, nemiti
sakaṭassa gacchato cakkanemi viya, ādeyyarūpan²⁵ ti gahetabbajātikaṃ,
vittā ti dhanāṃ, nayanatīti attano vasaṃ nenti, jalajenā²⁶ ti jalajāta-
sevālena, Kambhajakaraṭṭha-vāsino kira yadā ajavito asse gaphitukāmā honti tadā
ekasmim thāne vatthiṃ parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā assānaṃ udakapānatitthe
sevālaṃ madhunā makkhetvā sevālasambaddhāni²⁷ tīre²⁸ tiṇāni ādhiṃ katvā yāva
parikkhepadvārā makkhenti, assā pāṇiṃ pīvitvā rasagedhena madhumakkhitaṃ
tiṇāni carantā²⁹ anukkamena taṃ thānaṃ pavisanti, iti te³⁰ yathā jalajena

¹ in Bā the second hemistich comes before the first. ² Cks bahu-. ³ Cks Bā
ro, Bs yo. ⁴ Bds have. ⁵ Ck bahunā, Bā bahuuna. ⁶ Bds luddā-. ⁷
Cks -ru-, Bs kajavedā-. ⁸ Bā dīpetabbāṃ. ⁹ so Cks; Bds na devasattoti na
devasatto devena anāsatto. ¹⁰ so Cs; Ck abhūtāvajjhito, Bā abhūtapavattito. ¹¹
Bds -vantatavādāṃ. ¹² Bā sandhā-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck -e, Bā
bhūta vitto. ¹⁵ Bds -āti. ¹⁶ Cks -patthaka-? Bā -paṇhaka. ¹⁷ Ck Bā apa-. ¹⁸
Bds -rūyhati. ¹⁹ Cks a-. ²⁰ Ck -savaddhāni, Cs -samvaddhāni, Bā sambaddhāni,
Bs -sambandhanā. ²¹ Bā omits tīre. ²² Bds khādantā. ²³ Ck se, Bā yathā te.

palobhetvā asse¹ vasaṃ² nenti tathā etāpi dhanam disvā tassa gahapattihāya
 saṃbhāhi vācāhi purisaṃ vasaṃ nentitī a., kullaṃ ti taraṇattihāya gahitaṃ yaṃ
 kiñci, silesūpamā ti purisaṃ cittaḥbandhanena silesasadisā, tikkhāmāyā
 ti tikkhiṇāmāyā³, sīghasotā nadirivā 'ti yathā pabbateyyā nadī sīghasotā⁴
 ti a., āpaṇo ti yathā ca pasāritāpaṇo yesaṃ mūlaṃ atthi 'tesaṃ yeva upakāro 5
 tath' etāpi, yo tā ti yo puriso tā itthiyo, bādhave⁵ ti yo vātaṃ pi jālena
 bādheyya⁶, velā tāsāṃ na vijjatitī yathā etāsaṃ nadīnaṃ asukavelāyam ev'
 ettha gantabban ti velā n' atthi rattim pi divāpi icchiticchitakkhaṇe upagantabbā
 n' eva asuken' evā⁷ 'ti pi mariyādā n' atthi atthikathikena upagantabbā n' eva
 (-?) tathā etāpiti a., ghatāsanaśamā ti yathā aggi indhanena tappati etāpi 10
 kilesaratiyā, kaṇha -- ti kodhanatāya upanāhitāya ghoravisatāya dūjivhatāya
 mittadūbhitāya 'ti pañcahi kāraṇehi kaṇhasappasirasadisā, tattha bahularāgātāya
 ghoravisatā piṇṇatāya dūjivhatā⁸ aticāritāya mittadūbhitā veditabbā, gāvo
 bahitipassa⁹ 'ti yathā gāvo khāditaṭṭhānaṃ chaḍḍetvā bahimaṇāpassa¹⁰
 tiṇassa varaṃ varaṃ omasanti khādanti evaṃ etāpi niddhanaṃ chaḍḍetvā 15
 aṇṇaṃ sadhanaṃ eva gacchantitī¹¹ a., muddhābhisiṭṭan ti rājānaṃ, pa-
 madā ca sabbā ti sabbā tā itthiyo, ete¹² ti ete pañca jane, niccayatto¹³
 ti niccaṃ saṃnāto upaṭṭhitasati, appamatto va hutvā ti a., dubbidū 'ti dūjjāno,
 sabbabhāvo ti ajjhāsāyo, ciraparicīṇṇo pi hi aggi dahati ciravissāsiko pi
 kuñjaro ghāṭeti ciraparicīto pi sappo ḍasati ciravissāsiko pi rājā anatthakāro¹⁴ 20
 hoti, evaṃ ciraparicīṇṇāpi itthiyo vikāraṃ dassentitī, naccantavaṇṇā ti
 abhirūpavati, na bahūna¹⁵ kantā ti aḍḍhakāsigaṇikā viya na bahunnaṃ piyā
 manāpā, na dakkhiṇā ti naccagītakusalā, tathārūpā hi¹⁶ bahumittā honti
 tasmā na sevittabbā, na dhanassa hetū 'ti yā dhanahetu yeva bhajati sū
 apariggahāpi na sevittabbā, sū hi dhanam alabhamānā kujjhati. 25

Evaṃ vutte mahājano M-assa „aho sukathitaṃ“ ti sādhu-
 kāraṃ adāsi, so etehi kāraṇehi itthīnaṃ aṇṇaṃ kathetvā
 tuṇhi ahoṣi.

Taṃ sutvā Ānando gijjharājā „samma Kuṇālarājā aham
 pi attano ñāṇabalena itthīnaṃ aṇṇaṃ kathessāmīti“ vatvā 30
 aṇṇakathaṃ ārabhi.

Taṃ dassento Bhagavā¹⁷ āha: Atha khalu bho A. gijjharājā
 K-ssa sakupassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ¹⁸ viditvā tāyaṃ velāyaṃ
 imā gāthāyo abbāsi:

¹ Ck -ā, Cs -a, Bā -am. ² Bā -e. ³ all three MSS. tikkhamāyā ti tikkhiṇā-
 māyā. ⁴ Ck sīghamāyā, Bā Cs add evaṃ sīghamāyā. ⁵ Bāś bandh-. ⁶ Ck
 baddh-, Bāś bandh-. ⁷ Cks -kenavā. ⁸ Cs -tāya. ⁹ Cks bahu-. ¹⁰ Cks -manā-
 pamanāpassa. ¹¹ Bāś bhaj-. ¹² Cks etā. ¹³ Cs -yanto, Ck niccaṃ yatto, Bā
 -yato. ¹⁴ Cs Bā -karo. ¹⁵ Ck bahu, Bā bahunnaṃ. ¹⁶ Cs Bā add bahūhi pat-
 thitā. ¹⁷ Bāś satthā. ¹⁸ Bā -gāthā pari-.

36. Puṇṇam pi ce 'maṃ paṭhaviṃ dhanena
dajj' itthiyā puriso sammatāya
laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tam pi,
tāsaṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche. 323.
- 5 37. Uṭṭhāhakaṃ ce pi alīnavuttiṃ
komārabhattāraṃ piyaṃ manāpaṃ
āvāsu¹ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmā hi itthīnaṃ na vissasāmi. 324.
38. Na vissase icchati maṃ ti poso.
26 na vissase rodati me sakāse,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 325.
39. Na vissase sākhapurāṇasanthataṃ,
na vissase mittapurāṇacoraṃ,
15 na vissase rājā sakā² mamaṃ ti,
na vissase itthi dasanna mātaraṃ. 326.
40. Na vissase rāmakarāsu nārisu
accantasīlāsu asaṇṇatāsu,
accantapemānugat' assa bhariyā
20 na vissase, titthasamā hi nāriyo. 327.
41. Haneyyu³ chindeyyum pi chedayeyyum⁴
kaṇṭham⁵ pi chetvā⁶ rudhiraṃ pipeyyum⁷,
mā dīnakāmāsu⁸ asaṇṇatāsu
bhāvaṃ kare Gaṅgatiṭṭhūpamāsu. 328.
- 25 42. Musā tāsaṃ yathā saccam saccam tāsaṃ tathā⁹ musā,
gāvo bahitiṇassēva¹⁰ omasanti varaṃ varaṃ. 329.
43. Gaten' etā palobhenti pekkhītena mihītena¹¹ ca
atho pi dunnivatthena mañjunā bhaṇītena ca. 330.
44. Coriyo kaṭṭhinā h' etā vālā ca lapasakkharā¹²,
30 na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vaṇṇanaṃ. 331.
45. Asā lokitthiyo nāma, velā tāsaṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbagghaso yathā. 332.
46. N' atth' itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
35 nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 333.

¹ Cks apassu. ² Cks rāja-, Bā rājā sukhā. ³ Cks -uṃ, Bds -umpi. ⁴ Bds chindā-
peyyumpi. ⁵ Bds -e. ⁶ Ck jatvā. ⁷ Bds piveyyum. ⁸ Bds dinna-. ⁹ Bds
yathā. ¹⁰ Cks bahu-. ¹¹ Bā mitena, read: smitena or mhitena. ¹² Bs capala.

47. N' atth' itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
dhanatā pativellanti latā va dumanissitā. 334.
48. Hatthibandhaṃ assabandhaṃ gopurisaṃ ca caṇḍālaṃ¹
chavaḍḍhakaṃ [pupphachaḍḍakaṃ]
sadhanaṃ anupatanti nāriyo. 335.
49. Kulaputtam pi jahanti akiñcanaṃ chavakasamaṃ²
sadisam api³ gacchanti [anupatanti] dhanahetu⁴ nāriyo ti. 336.

5

Ta, ādimajjhakathāpariyosānaṃ⁵ ti kathāya⁶ ādimajjhapariyosānaṃ,
laddhā khaṇaṃ ti okāsaṃ labhivā, icchati maṃ ti maṃ esā icchatīti pi
puriso itthīnaṃ na vissaseyya, sākha purāṇasanthataṃ ti hiyyo vā pare vā¹⁰
santhataṃ purāṇapaṇṇasanthataṃ⁷ na vissase, appoṭhetvā⁸ apaccavekkhitvā na
paribhuñjeyya, tatra hi dīghajātiko vā pavisitvā tiṭṭheyya paccāmīto vā satthaṃ
nikkhiṇeyya, mittapurāṇacorāṇaṃ ti panthadūbhanaṭṭhāne ṭṭhitaṃ corāṇaṃ
purāṇamitto me ti⁹ na vissaseyya, corā¹⁰ hi ye¹¹ saṃjānanti te yeva mārenti,
sakhā mamaṃ ti so hi khippam eva kujjhati, tasmā rājānaṃ sakhā me ti na¹⁵
vissase, dasannamātaraṃ ti ayaṃ mahallikā idāni maṃ na aticariṇissati attā-
naṃ rakkhissatīti¹² na vissasitabbā, rāmakarāsū 'ti bālānaṃ ratikarāsū,
accantaṣilāsū 'ti atikkantaṣilāsū, accanta--gatassāpīti sace pi accanta-
anugatapeṇā assa tathāpi naṃ na vissase, kiṃkāraṇā: titthasamā hi nāriyo
ti sambandho, titthaṃ viya sabbasādhāraṇā ti a., haneyyun ti kuḍḍhā vā²⁰
aññapurisasārattā vā hutvā sabbesaṃ taṃ hananādikaṃ kareyyuṃ, mā dīna-
kāmāsū¹³ 'ti hīnajjhāsayaṣū¹⁴ kiliṭṭhāsayaṣū, bhāvaṃ ti evarūpaṃ sinehaṃ
mā kari¹⁵, Gaṅgātittthūpamāsū 'ti sabbasādhāraṇaṭṭhena Gaṅgātittthasadisāsu,
musā ti musāvādo tūsaṃ saccasadiṣo va, gatenā 'ti ādisu pekkhitaṃ palo-
bhanena¹⁶ Ummadantijātakaṃ dunnivatthena Naṇinijātakaṃ mañjunā bhaṇitena²⁵
'tuvaṭṭam kho ayyaputta āgaccheyyāsīti' Nandattherassa vatthuṃ kathetabbāṃ,
coriyo ti sambhatassa¹⁷ vināsaṇena coriyo, kaṭhinaṃ ti thaddhahadayaṃ, vālā
ti dutṭhā appaken' eva kujjhanasīlā, lapasakkharā¹⁸ ti nīratthakalapanaṇa
sakkharā viya madhurā, asā ti asatiyo lāmikā, sārattā ti sabbasārattā¹⁹, pa-
gabbhā ti kāyapagabbhiyādīhi pagabbhā, yathā ti yathā sikkhī sabbaghaso evaṃ³⁰
tāpi sabbaghasā, pativellantiṭṭ parissajanti upagūhanti veṭṭenti, latā vā 'ti
yathā latā rukkhaniṣṣitā rukkhāṃ veṭṭeti evaṃ etā purisaṃ parissajantiyo pi
dhanam²⁰ parissajanti nāma, hatthibandhādisu gopuriso ti vuccati gopālako,
chavaḍḍhakaṃ ti chavānaṃ ḍāhakaṃ susānagopāṇaṃ²¹ ti vuttaṃ hoti, puppha-
chaḍḍakan ti vaccaṭṭhānasodhakaṃ, sadhanaṃ ti etesu pi sadhanaṃ anu-³⁵

¹ so all three MSS. ² so Bs; Bā chavakasama, Cks caṭaka. ³ read: abhi? ⁴
add va? ⁵ Bds -gāthāpari-. ⁶ Bds gāthāya. ⁷ Bā sākha in the place of paṇṇa.
⁸ so Cks; Bā -ṭetvā. ⁹ Bds add taṃ. ¹⁰ Bā -o. ¹¹ Cks yene, Bs yeyo? ¹²
Cks -sīti. ¹³ Ck Bā dīna-. ¹⁴ Ck lita-, Cs lina-, Bā hina-. ¹⁵ Cks tare. ¹⁶
Cks -ne. ¹⁷ Bā adds dhanassa. ¹⁸ Bds lapanasa-. ¹⁹ Cks -dārattā. ²⁰ Bā
omits pari -. ²¹ Bds susānapāṇa.

gacchanti yeva, akiñcanan ti adhanam, chavakasaman¹ ti sunakhamam-
sakhāḍakacandālena samam sadisam tena nibbisesam pi purisam bhajanti gac-
chanti², kasmā³: yasmā anupatanti dhanahetu nāriyo.

Evam attano nāne tathavā Ānando giḍḍharājā itthinaṃ
5 agunam kathetvā tuṇhi ahoṣi. Tassa vacanam sutvā Nārado
pi attano nāne tathavā tasmaṃ agunam kathesi.

Tam dassento Satthā āha: Atha khalu bho Nārado deva-
brāhmaṇo Ānandassa g-assa ādimajjhakathāpariyosānam⁴ viddtvā tāyaṃ
velāyaṃ imā gāthāyo abhāsi:

- 10 50. Cattāro me na pūrenti, te me supātha⁵ bhāsato:
samuddo brāhmaṇo rājā itthi cāpi diḍḍapati. 337.
51. Saritā sāgaram yanti yā kāci pathaviṃ sitā⁶
tā samuddam na pūrenti, unattā⁷ hi na pūrati. 338.
52. Brāhmaṇo ca adhiyānam vedam akkhānapaṇḍitam⁸
15 bhiyyo pi sutam iccheyya, unattā hi na pūrati. 339.
53. Rājā ca pathaviṃ sabbam samamuddam sapabbatam
ajjhāvase vijinitvā anantaratanocitam,
pāram samuddam pattheti, unattā hi na pūrati. 340.
54. Ekamekāya itthiyā aṭṭhaṭṭha patino siyā
20 sūrā ca balavantā⁹ ca sabbakāmarasāharā,
kareyya navame chandam, unattā hi na pūrati. 341.
55. Sabbitthiyo sikhi-r-iva sabbabhakkhā,
sabbitthiyo nadi-r-iva sabbavāhi,
sabbitthiyo kaṇṭhakānam¹⁰ pasākhā,
25 sabbitthiyo dhanahetū vajanti. 342.
56. Vātam jalena¹¹ paro¹² parāmase
osiñciyā¹³ sāgaram ekapāṇinā
sakena tālena¹⁴ haneyya ghosanam
yo sabbabhāvaṃ pamadāsu ossajeyya¹⁵. 343.
30 57. Corīnam bahubuddhīnam yāsu saccam sudullabham^(⁹⁴/₂₃)
thinam bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ. 344.

¹ Ck caṭṭakasan, C^s vaṭṭakasadisan, Bā chavakasama sadisan. ² Ck bhaga-, read: abhig-? ³ Cks tasmā. ⁴ Bā gāthāpariyosāne. ⁵ Bā supātha mama. ⁶ Bā -vissitā. ⁷ Cks unantā. ⁸ Bā -ānam, Cks -kkhāma-. ⁹ Bā -to. ¹⁰ C^s kaṭṭa-. ¹¹ Bā jā-, read: jaleneva? ¹² Bā nara. ¹³ Bā -ceyya, Cks -ciyasa. ¹⁴ Bā hatthena. ¹⁵ Cks bbassajeyya, Bā uyujje; read ossaje.

58. Analā mudusambhāsā duppūrā tā nadīsamā (II ³²⁶/₁₃, IV ⁴⁷¹/₂₁)
sīdanti, naṃ viditvāna ārakā parivajjaye. 345.
59. Āvaṭṭanī mahāmāyā brahmacariyavikopānā (II ³³⁰/₁₀, IV ⁴⁷¹/₁₉)
sīdanti, naṃ viditvāna ārakā parivajjaye. 346.
60. Yaṃ etā upasevanti chandasā vā dhanena vā 5
jātavedo va saṇ ṭhānaṃ khippaṃ anuḍahanti naṃ ti. 347.

Ta. dijam patitī dijaseṭṭhakam¹ Kuṇḍalam ālapati, saritā ti ādi ṭha-
pītamātīkāya bhājanattam vuttam, ūnattā ti udakapatiṭṭhānassa hi mahantattā
ūnā yeva, adhiyānaṃ ti sajjhāyitvā, vedamakkhānapañcamaṇḍalā² ti
itihāsapañcamaṇḍalā vedacatukkaṃ, ūnattā ti so hi ajjhāsaya mahantatāya sikkhi- 10
tabbassa na pūraṭi, ratanocitaṇṭi ti nānaratanehi cetaṃ paripuṇṇaṃ, ūnattā
ti so hi taṇhāmahantatāya na pūraṭi, siyā ti siyūṃ, ayam eva vā pāṭho,
sabbakāmarasāharā ti sabbesaṃ kāmarasānaṃ āharapākā, navame ti aṭṭhahi
atittibhāvadassanattam vuttam, sū pana dasame pi³ tato uttaritare pi chandaṃ
karot' eva, ūnattā ti sū hi kāmataṇhāmahantatāya na pūraṭi, kaṇṭakānaṃ 15
pāsākhā ti sambādhamagge⁴ kaṇṭakasākhāsadisā, yathā hi sākāḥ laggitvā ākaḍ-
ḍhati evaṃ etāpi rūpādīhi kaḍḍhanti, yathā sākāḥ hatthādisu vijjhītvā dukkhaṃ
uppādeti evaṃ etāpi puṭṭhamattā va sarīrasamphassena vijjhītvā mahāvīnāsaṃ pā-
penti, vajantitī parapurisaṃ vajanti, parāmase ti gaṇheyya, osiñciyā ti
mahāyitum otiṇṇo ekena paṇṇā sakulasamudde⁵ udakaṃ osiñceyya⁶ gahetvā chaḍ- 20
ḍeyya, sakenā 'ti ekena attano hatthena tam eva hattham hanitvā⁷ ghosaṃ
uppādeyya, sabbabhāvan ti tvaṃ me⁸ iṭṭho kanto piyo manāpo ti vucca-
māno yo⁹ puriso evaṃ ev' etan ti saddahanto attano ajjhāsayaṃ pamadāsu
ossajjeyya¹⁰ so jālādīhi vātagaṇāḍīni kareyyā 'ti a., gataṇ ti gamanaṃ,
analā ti tīhi dhammehi alaṇṇa ti vacanarahitā, duppūrā ti yathā mahānādī 25
udakena evaṃ kilesaratīyā duppūrā, sīdanti naṃ -- nā ti tattha¹¹ naṃ ti
nipūtamattam, itthiyo allīnā catūsu apāyesu sīdanti viditvā, āvaṭṭanīti yathā
āvaṭṭanī mahājanassa hadayaṃ mohetvā attano vase vatteti evaṃ etāpīti¹² a..
vikopānā ti nāsanaṭṭhena ca garahanaṭṭhena ca brahmacariyassa kopikā,
chandasā vā¹³ ti piyasamvāsavasena vā, dhanena vā ti dhanahetu vā, 30
saṇṭhānaṃ ti yathā jātavedo attano ṭhānaṃ yaṃ yaṃ padesaṃ allīyati taṃ
taṃ¹⁴ ḍahati tathā etāpi yaṃ yaṃ purisaṃ kilesavasena allīyanti taṃ taṃ
anuḍahanti mahāvīnāsaṃ pāpenti.

Evam Nāradena itthinam aguṇe* pakāsite puna M. vise-
setvā tāsam aguṇam pakāsesi. 35

¹ Bā - jethakam. ² Bā bedamakkhāna-, Cks devakkhāmanap-. ³ Bās add vīsa-
time pi. ⁴ Ck sakhādha-, Bā sampāva-. ⁵ Bā -a. ⁶ Ck -eyyā, Bā -eyyūṃ. ⁷
Bā haritvā. ⁸ Bā tvaṃ eva. ⁹ Bā so. ¹⁰ Bā uss-. ¹¹ Bās ettha. ¹² Cks
-pi attho. ¹³ Ck chandavāsāvā. ¹⁴ Cks only one tam.

Taṃ dassetuṃ Satthā āha: Atha khalu bho K. s. Nāraddassa devabrāhmaṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ vīditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthāyo abhāsi:

- 5 61. Sallape nīsitakhaggapāṇinā
paṇḍito api pisācadosiṇā.
uggatejaauragam¹ pi āside,
eko ekapamadam² hi nālape³. 348.
- 10 62. Lokacittamathanā hi nāriyo
naccagītabhaṇitamihitāvudhā⁴,
bādhayanti anupaṭṭhitāsati
dīpe rakkhasigaṇo va⁵ vāṇije. 349.
- 15 63. N⁶ atthi tāsāṃ vinayo na saṃvaro.
majjamaṃsaniratā asaṇṇatā
tā gilanti purisassa pābhatam
sāgare va makaraṇaṃ timiṅgilo. 350.
- 20 64. Pañcakāmaguṇasātagocarā
uddhatā aniyatā asaṇṇatā
osaranti pamadā pamādinam
loṇatoyavatiyaṃ va āpakā⁷. 351.
- 25 65. Yaṃ naraṃ uparamanti⁸ nāriyo
chandasā ca⁹ ratiyā dhanena vā
jātavedasadisam pi tādisaṃ
rāgadosavatiyo⁹ dahanti naṃ. 352.
- 30 66. Aḍḍham¹⁰ ātvā purisaṃ mahaddhanaṃ
osaranti sadhanaṃ sah¹¹ attanā,
rattacittaṃ ativeṭṭhayanti naṃ¹¹
sāla¹² māluvalatā kānane. 353.
- 30 67. Tā upenti vivīdhena chandasā
citrabimbamukhiyo alaṃkatā.
ūhasanti pahasanti nāriyo
Saṃvaro va sati¹³ māyakovidā. 354.
68. Jātarūpamaṇiruttabhūsitā
sakkatā patikulesu nāriyo

¹ B^d -amūra-. ² C^s ekam-, B^d ekāya-. ³ C^s pamadā hi-, B^d ekāya pamudāya
nālape, B^s ekāya pamadā hi-. ⁴ so C^s for -tamhi- or -tasmī-, C^k -haṇitami-
hita udhā, B^d -tapita-. ⁵ C^k gaṇeva? B^d gaṇāva. ⁶ B^d āpagaṃ, B^s āpagā. ⁷
B^d upalāpentī. ⁸ B^d vā. ⁹ B^d -vadhiyo. ¹⁰ B^d uddham, read: aḍḍha ātvā?
¹¹ C^s nā. ¹² B^d -am. ¹³ so C^k; C^s e sati? B^d va samtatāni.

- rakkhitā aticaranti sāmikam
dānavam va hadayantarassitā¹. 355.
69. Tejavāpi hi naro vicakkhaṇo
sakkato bahujanassa pūjito
nārinam vasagato na bhāsati
Rāhunā upagato va candimā. 356. 5
70. Yam kareyya kupito diso disam
duṭṭhacitto vasam āgataṃ ari
tena bhiyyo vyasanam nigacchati
nārinam vasagato apekkhavā. 357. 10
71. Kesalūnanakhachinnatajjitā
pādapāṇikasadaṇḍatālītā²
hīnam eva³ upagatā hi nāriyo
tā ramanti kuṇape va makkhikā. 358.
72. Tā kulesu visikhantaresu vā
rājadhānigamesu vā puna
odḍitam Namucipāsavākaram
cakkhumā parivajje sukhattiyo⁴. 359. 15
73. Ossajjiva⁵ kusalam tapogunam
yo anariyacarītāni-m-ācari⁶
devatāhi nirayam nimissati
chedagāminimaniam va vāṇijo. 360. 20
74. So idha⁷ garahito parattha ca
dummati⁸ upagato sakammunā
gacchati aniyato galāgalam
duṭṭhagadrabharatho va uppathe. 361. 25
75. So upeti nirayam Patāpanam
sattisimbalivanaṃ ca-m-āyasam⁹
āvasitvā[na] tiracchāyayoniam¹⁰
petarājavisiyam na muṇcati¹¹. 362. 30
76. Dibbakkhiḍḍaratiyo ca¹² Nandane
cakkavatticaritaṃ ca mānuse
nāsanti pamadā pamādinam
duggatiṃ ca paṭipādayanti nam. 363.

¹ Bds -yantaniṣitā. ² all three MSS. -kasā-. ³ read: ev'. ⁴ Bds -jjeyya sukhattiko, C^s -jje sukhanayo. ⁵ all three MSS. ossajjivā. ⁶ C^{ks} omit yo, Bds have yo anariyesu ca-. ⁷ read: idhā. ⁸ B^d dummedho. ⁹ B^d ayasam, B^s āyasam, C^k mānasayam, C^s māsayam. ¹⁰ C^{ks} -yo. ¹¹ C^{ks} muccati. ¹² C^{ks} va

77. Dibbakhiddharatiyo na dullabhā
cakkavatticaritañ ca mānuse
sovaṇṇavyamhanilayā¹ va² accharā
ye caranti pamadāh' anattikā. 364.
78. Kāmadhātusamatikkamā gati
rūpadhātuyā bhāvo na dullabho
vītarāgavisayūpapattiyā
ye caranti pamadāh' anattikā. 365.
79. Sabbadukkkhasamatikkamañ sivaṃ
accantañ acalitañ asaṃkhatañ
nibbuthehi sucihi³ na dullabhañ⁴
ye caranti pamadāhi' anattikā ti. 366.

- Ta sallape ti sace mayā saddhiṃ sallapessasi sīsaṃ te pāṭessāmīti⁵
vatvā khaggañ ādāya t̥hitenāpi⁶ sallapitamatte yeva tañ khāditaṃ jīvitavināsaṃ
15 pāṭessāmīti dosinā hutvā t̥hiteṇa piṣācenāpi saddhiṃ sallape, upagatañ dāsi-
tvā⁷ nāṭessāmīti t̥hiteṇa⁸ uggatejañ uragañ⁹ āside va, eko pana hutvā raho
ekāya¹⁰ pamadāya na hi sallape¹¹, lokacittamathanā ti lokassa cittaghā-
tikā¹², dīpe rakkhasigapa¹³ ti yathā yakkhadīpe rakkhasigano¹³ manussena¹⁴
vesena¹⁵ vāpiḷe palobhetvā¹⁷ attano vasagata katvā khādanti evaṃ imāpi kūma-
20 guṇehi attano vase katvā satte mahāvināsaṃ pāpentīti a., vinayo ti ācāro,
saṃvaro ti mariyādā, pābhatan ti dukkhasambhatañ dhanāñ gilanti nāṇenti,
aniyatā ti aniyatacittā, loṇatoyavatiyaṃ ti loṇatoyavantañ samuddan¹⁷
ti a., āpakā¹⁸ ti āpaga, ayam eva vā pāḥho, yathā samuddanā nadiyo osa-
ranti evaṃ pamādinañ pamadā ti a., chandasā ti pemeṇa, ratiyā ti pañca-
25 kāmagaṇaratiyā, dhanena vā ti dhanahetu vā, jātavedasadisana ti guṇa-
sappattiyā aggaṃ iva jalantam¹⁹ pi. rāgadosavatiyo ti rāgadosēhi vadhiḥkā,
rāgadosagatiyo²⁰ ti pi pāḥho, osarantīti madhuravacanena tañ bandhantiyo
upagacchanti, sadhanaṃ²¹ ti sadhana²², ayam eva vā pāḥho, vatthālaṃkāratthāya
kiñci attano dhanāñ datvāpi otarantīti a., sahattana²³ ti attabhāvena sad-
30 dhiṃ attano²⁴ bhāvaṃ pi tass' eva pariccajantiyo viya honti, ativeṭṭha-
yanti ti dhanagahaṇatthāya ativiya veṭṭenti pīṇenti, vividhena chandasā ti
nānāvīdhena ākāreṇa, citrabimbamukhiyo ti alaṃkāraṇavasena citrasarīrā
vicitramukhiyo va hutvā, ūhasantīti mahāhasitaṃ hasanti, paḥasantīti
maṇḍahasitaṃ hasanti, Saṃvaro vā²⁴ ti māyākārapuriso viya asurinda viya

¹ Ck -vyamhi-, Bā suvaṇṇabyamhi-. ² Bds ca. ³ Cks -ihī, Bā -ibhi, Bs -īhi. ⁴ Cks -ā. ⁵ Bds phāle-, Ck pāthe-. ⁶ Bā adds sallape. ⁷ Ck tadāyitvā. ⁸ Bā tañ. ⁹ Cks omīti uragañ. ¹⁰ Cks ekāya. ¹¹ Cks ālape. ¹² Bā lokacittassā-
ghāṭakā. ¹³ Bā -ā. ¹⁴ Cks manumhena. ¹⁵ Bā veseva, Cks omīti vesena. ¹⁶ Bds upalāpetvā. ¹⁷ Ck vatta-. ¹⁸ Bds āpagan, Cks -kan. ¹⁹ Bds jalitam. ²⁰ Cks -dosavā. ²¹ Cks -nā. ²² Cks -nāhi. ²³ Bā Cs atta. ²⁴ Cks cā.

ca¹, dānavam va hadayantarassitā² ti yathā kuto nu āgacchatha bho tayo
 janā ti Karaṇḍakajātaka³ hadayantarassitā² antoudaragatāpi⁴ dānavam aticāri
 evam aticaranti, arakkhiyo⁵ h' etā ti dīpeti, na bhāsati ti na viroceti Hārita-
 Lomasakassapa-Kusa-rājāno viya, tenā⁶ ti tato⁶ amittena katayyasana atirekatara-
 vyasanam ti a., apekkhava ti satanho, kesa--tajjitā ti ākaḍḍhitvā lūna- 5
 kesā⁷ nakhehi chinnaḡattā⁸ tajjitā pādādihi ca tālitā va hutvā yo⁹ keḡivasena¹⁰
 ete pi vippakāre karoti¹¹ tādisam hīnam eva upagatā nāriyo ramanti na¹² ete
 vippakāre pariharanti madhurasamācāre¹³, kiṃkārāpā: ramanti kuṇape va
 makkhikā ti yasmā jegucche hatthikuṇapādīmhi makkhikā viya tā hīne yeva
 ramantīti a., oḡḡitan ti na etā itthiyo nāma atha kho imesu thānesu Na- 10
 mucino Kilesamārassa miḡapakkhigahaṇattham luddakehi oḡḡitam pāsā ca vā-
 karaṇ cā¹⁴ maññamāno paññācakkhunā ca¹⁵ cakkhumā¹⁶ dibbamānūsakena¹⁷
 sukkena atthiko parivajjeya, ossajjivā ti devamanussesu mahāsampattidā-
 yakaṃ tapogūṇam chaḡḡetvā¹⁸ yo puriso anariyesu¹⁹ pañcasu kāmagaṇesu
 kāmāratīcaritāni ācarati, devatāhi nirayam nimissati²⁰ so sadevalokena 15
 parivattetvā²¹ nirayam gaṇhissati, chedagāmimaṇiyam va vāṇijo ti yathā
 bālavāṇijo mahagghabhaṇḡam datvā chedagāmīlāmakaṃ maṇikaṃ gaṇhati tathā-
 rūpo ayaṃ hoti ti a., so ti so itthīnam vasaṃ gato, aniyato ti ettakaṃ kālāṃ
 apāyesu paccissati, gaḡāgaḡan ti devalokā ca²² manussalokā ca²² galitvā apā-
 yam eva gacchati²³ a., yathā kiṃ: duḡḡha--uppathe ti yathā kūḡagadra- 20
 bhayuttaratho maggā okkamitvā uppathe yeva gacchati tathā, sattisimbali-
 vanan ti sattisadisehi kaṇḡakehi yuttam āyasaṃbalivanam, petarājavisaayan
 ti petavisayaṃ ca kālakaṇḡakaasuravisayaṃ ca²⁴, pamāḡinan ti pamattānam,
 te hi pamadāsu pamattā tāsam sampattīnam mūlabhūtaṃ kusalam na karonti,
 iti tesam pamadā sabbā tā nāsayanti nāma, paṭipādāyanti nan ti tathā- 25
 vidham purisaṃ tā pamādavasena²⁵ eva akusalam kāretvā duggatīm paṭipādentī
 nāma, sovaṇṇavyamhanūlayā ti suvaṇṇamayavimānavāsīniyo, pamadā-
 hanatthikā ti ye²⁶ purisā pamadāhi anattikā hutvā brāhmacariyam caranti, sa-
 matikkamā ti kāmādhātusamatikkamena yā gati, rūpadhātuyā bhāvo ti
 yo kāmādhātusamatikkamagatisamkhāto rūpadhātusambhavo²⁶ tesam na dullabho, 30
 vītarāḡavisayūpapattiyā ti yā²⁷ vītarāḡavisaye suddhāvāsaloḡe ūpatti
 sāpi tesam na dullabhā ti a., accantan ti anattitaṃ²⁸ avināsadhammakam²⁹,
 acalitan ti kilesehi akampitaṃ, nibbutehīti nibbutakilesehi, sucīhīti
 parisuddhehi evarūpaṃ nibbānam pi na dullabham.

¹ Cks yeva vā. ² Bā -yantaniissitā. ³ = Samugga- Vol. III p. 527. ⁴ Cks attano.
⁵ Bā -itā. ⁶ Bā tamhā. ⁷ Cks -sa. ⁸ Ck jinna-. ⁹ Cks ye. ¹⁰ Bā kilesa-
¹¹ Cks -onti. ¹² so Cks; Bā nam. ¹³ Bā add ti. ¹⁴ Cks vākarajjaṇcāti, Bā
 vākuñce. ¹⁵ Ck ma, Bā omits paññā-. ¹⁶ Bā adds puriso. ¹⁷ Bā omits dibba.
¹⁸ Bā adds yo ti. ¹⁹ Bā add aparissuddhesu. ²⁰ Cks -atia. ²¹ Bā niva-. ²² Bā
 vā. ²³ Bā -issati. ²⁴ Bā asurā ca petañca. ²⁵ Cks yo. ²⁶ Bā -tuyā bhāvo.
²⁷ Ck sū, Bā omits yā. ²⁸ Cks antātītam. ²⁹ Bā -tam.

Evam M. amatamahānibbānam pāpetvā desanān nīṭṭha-
pesi. Himavante kinnaramahoragādayo ākāse ʔhitadevatā ca
„aho Buddhalīhāya kathitan“ ti sādhuḥkāram adamsu. Ānando
gijjharājā Nārado devabrāhmaṇo Puṇṇamukho ca phussakokilo
5 attano attano parisān ādāya yathāṭṭhānam eva gamimsu. M.
sakatṭhānam eva gato. Itare pana antarantarā¹ āgantvā² Ma-
hāsattassa santike ovādaṃ gaṇetvā tasmim ovāde ʔhatvā sagga-
parāyanā ahesuṃ.

S. i. d. ā. j. samodhānento osānagāthā abhāsi:

- 10 so. Kuṇālo 'haṃ tadā āsiṃ, Udāyi phussakokilo.
Ānando gijjharājāsi, Sāriputto ca Nārado,
evam dhāretha jātakan ti. 367.

Te pana bhikkhū gamanakāle Satthu ānubhāvena gantvā āgamana-
kāle attano attano ānubhāvena āgatā, tesān S. mahāvane kammaṭṭhānaṃ
15 kathesi, te taṃ divasaṃ eva arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Mahā devatā-
samāgamo ahoṣi, atha³ Bh. Mahāsamayasuttaṃ kathesīti. Kuṇāla-
jātakam. Asītinipātaṃ⁴.

5. Mahāsutasomajātaka.

- Kasmā tuvaṃ ti. Idam S. J. v. Aṅgulimālattheraṃ
20 ā. k. Tassa uppatti ca pabbajjā ca⁵ Aṅgulimālasuttavaṇṇanāya vutta-
nayaena vitthārato veditabbā. So pana saccakiriyaṃ mūlhagabbhāya
itthiya sotthibhāvaṃ katvā tato paṭṭhāya sulabhapiṇḍo hutvā vivekaṃ
anubrūhanto aparabhāge arahattaṃ patvā abhiññāto asītimahātherānaṃ
abbhantaro⁶ ahoṣi. Tasmim kāle dh. k. s.: „āvuso aho Bhagavatā
25 tathārūpaṃ luddaṃ lohitapāṇiṃ mahācoraṃ Aṅgulimālaṃ adaṇḍena
asatthena dametvā nibbisevaṇaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, aho
Buddhā nāma dukkarakārikā“ ti. S. Gandhakuṭiyaṃ nisinnō⁷ va
dibbasotena kathaṃ sutvā „ajja mama gamanaṃ bahūpakāraṃ bha-
vissati, mahādharmadesanā pavattissatīti“ nātvā anopamāya Buddha-
30 līhāya dhammasabhaṃ⁸ gantvā paññattāsane nisīditvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „anacchariyaṃ bhi. idāni paramābhisam-

¹ B^d anantarantā. ² B^d āgantvā. ³ B^d athassa. ⁴ C^k omit asīti-. ⁵ Cfr. Morris, B. & Cariyā-Piṭaka p. 100. ⁶ B^d add upasampadā ca. ⁷ B^d -re yeva. ⁸ B^d ʔhito. ⁹ B^d -bhāyaṃ.

bodhim pattena mayā etassa vinayanam, sv-āham pubbacariyam ca-
ranto padesañāṇe t̥hito pi etaṃ damesin¹ ti vatvā¹ a. ā. :

A. Kururaṭṭhe Indapattanagare Koravyo nāma rājā
dhammena r. kāresi². B. tassa aggamaheṣiṃ kucchismiṃ
nibbatti³, sutavittakatāya⁴ pana taṃ Sutasomo ti sañjānimsu, 5
tam enaṃ rājā vayappattaṃ⁵ disāpāmokkhācariyassa santike
sippaṃ gahaṇatthāya Takkaṣilaṃ pesesi, so ācariyabhāgaṃ
ādāya nikkhamitvā maggaṃ paṭipajji. Bārāṇasiyaṃ⁶ Kāsirañño
putto Brahmaḍattakumāro pi tath' eva vatvā pitarā pesito, nik-
khamitvā tam eva maggaṃ paṭipajji. Sutasomo⁷ maggaṃ 10
gantvā nagaradvāre sālāya phalake vissamanatthāya nisīdi.
Brahmaḍattakumāro pi gantvā tena saddhim ekaphalake nisīdi.
Atha naṃ Sutasomo paṭisanthāraṃ karonto „samma magga-
kilanto kuto āgacchasīti“ pucchitvā „Bārāṇasito“ ti vutte
„kassa putto“ ti⁸ „Brahmaḍattassa“ ti⁹ „konāmo“ ti⁸ „Brah- 15
maḍattakumāro nāma“ ti¹⁰ „kena kāraṇena āgato sīti“ pucchi.
So „sippagahaṇāya“¹¹ ti vatvā tam pi maggakilanto ti ten'
eva nayena itaraṃ pucchi. So pi sabbaṃ ācikkhi. Te ubho pi
„mayam khattiyā ekācariyass' eva santike sippagahaṇāya“¹²
gacchāma¹³ ti aññamaññaṃ mittabhāvaṃ katvā nagaraṃ pavi- 20
sitvā ācariyakulaṃ gantvā ācariyaṃ abhivādetvā attano jātīm
āvikatvā sippagahaṇāya¹³ āgatabhāvaṃ kathesuṃ. So „sādhū“
ti sampaticchi. Te ācariyabhāgaṃ datvā sippaṃ paṭṭha-
pesuṃ, na kevalaṃ ca te yeva aññe pi tadā Jambudīpe eka-
satamattā rājaputtā tassa santike sippaṃ gaṇhanti¹⁴. Suta- 25
somo tesam jetṭhantevāsiko¹⁴ hutvā sippaṃ upadisanto nacirass'
eva nipphattiṃ pāpuṇi, so aññesaṃ¹⁵ santikam agantvā¹⁶ „sa-

¹ Bds add tuṇhi ahoṣi tehi yacito. ² Bds add tadā ambhakaṃ ³ Bds add
dasamāse atikkante suvaṇṇavaṇṇaṃ puttaṃ vijāyī. ⁴ Bds -vittatāya. ⁵ Bds
add disvā nikkhasahassaṃ datvā. ⁶ Bds tadā Bā-. ⁷ Bds atha Su-. ⁸ Bd
siti. ⁹ Cks -assa, omitting ti, Bds read: kāsirañño putto ti. ¹⁰ Bds nāma,
omitting ti. ¹¹ Cks -ṇāyā, Bds sippugahaṇatthāya. ¹² Bds sippugahaṇatthāya.
¹³ Bds -tā āgacchanti. ¹⁴ Cks jetṭhācariyo. ¹⁵ Bds -assa. ¹⁶ Cks āg-.

hāyo me¹ ti vatvā Brahmaddattakumāram eva gantvā² tassa
 piṭṭhiācariyo hutvā khippaṃ sikkhāpesi, itaresaṃ pi kamena³
 sippaṃ niṭṭhitaṃ. Te anuyogaṃ datvā ācariyaṃ vanditvā
 Sutasomaṃ parivāretvā nikkhamiṃsu, atha ne Sutasomo mag-
 5 gadhure⁴ ṭhatvā uyyojento „tumhe attano attano pitunnaṃ sip-
 paṃ dassetvā rajjesu patitṭhaheṣṣatha⁵, patitṭhitā pana mam⁶
 ovādaṃ kareyyāthā⁷“ ’ti ā. „Kiṃ ācariyā⁸“ ’ti. „Pakkha-
 divasesu uposathikā hutvā mā ghātaṃ⁹ kareyyāthā¹⁰“ ’ti. Te
 „sādhū“ ti sampaticchiṃsu. B. hi aṅgavijjāpāṭhakattā¹¹, „anā-
 10 gate Bārāṇasikumāraṃ¹² nissāya mahābhayaṃ uppajjissatīti¹³
 ñatvā ca te evaṃ¹⁴ ovaditvā uyyojesi. Te sabbe pi attano
 attano janapadaṃ gantvā pitunnaṃ sippaṃ dassetvā rajje
 patitṭhāya patitṭhitabhāvaṃ c’ eva ovāde vattanabhāvaṃ ca
 jānāpetuṃ paṇṇākārena saddhiṃ paṇṇāni pahīṇiṃsu. M. taṃ
 15 pavattiṃ ñatvā „appamattā hothā¹⁵“ ti paṇṇāni pahīṇi. Tesu
 Bārāṇasirājā maṃsaṃ vinā bhattaṃ na bhuñjati, uposatha-
 divasatthāya pi ’ssa maṃsaṃ gaheṭvā ṭhapenti¹⁶, ath’ ekadiva-
 saṃ evaṃ ṭhapitamaṃsaṃ bhaddakāraṃsaṃ pamādena rāja-
 gehe koleyyasunakhā khādiṃsu, bhaddakāraṃsaṃ adisvā
 20 kahāpanamuṭṭhiṃ ādāya caranto maṃsaṃ uppādetuṃ asak-
 konto „sace amaṃsakabhattaṃ upanāmessāmi jīvitaṃ me n’
 atthi, kin nu kho karissāmīti“ cintetvā „atth’ eso upāyo“ ti
 vikāle¹⁷ āmakasusānaṃ gantvā taṃmuhuttamatassa¹⁸ purisassa
 ūrumaṃsaṃ āharitvā supakkaṃ pacitvā bhattaṃ upanāmesi,
 25 rañño maṃsakhaṇḍaṃ jivhagge ṭhapimattam eva sattarasaharaṇi-
 sahassāni phari, sakalasarīraṃ khobhetvā aṭṭhāsi, kiṃkāraṇā:
 pubbe¹⁹ sevitatāya²⁰, so kira atītānantare attabhāve yakkho
 hutvā bahuṃ manussamaṃsaṃ khādi²¹, ten’ assa taṃ piyaṃ

¹ Cks omit gantvā, Bds read brahmadattassa kumārasseva santikaṃ gantvā. ²
 Bds anukka-. ³ Bds maggantare. ⁴ Bd patitṭhahissanti. ⁵ Bd ghātaṇaṃ. ⁶
 Bd -pātakusalattā, Bs -pākaṭattā ⁷ Bds -pasīyaṃ brahmadattakumāraṃ. ⁸
 so Cks; Bds tesaṃ in the place of ca te evaṃ. ⁹ Cks hontū. ¹⁰ Bds -eti. ¹¹
 Bd kāle. ¹² Cks -mattassa, Bds muhuttaṃ matassa. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ Bd sevana-
 tāya. ¹⁵ Bd khāditapubbo.

ahosi, so „sac’ āhaṃ tuṇhi yeva paribhuñjissāmi na me ayaṃ
 imaṃ maṃsaṃ kathessatīti“ cintetvā saha kheḇena bhūmiyaṃ
 pātesi¹, „niddosaṃ deva khādāhīti“ ca vutte manusse paṭikka-
 māpetvā „aham etassa niddosabhāvaṃ jānāmi, kiṃ maṃsam
 etan“ ti „purimadivasesu paribhogamaṃsam eva devā“ ’ti 5
 „nanu aññasmiṃ kāle ayaṃ raso n’ atthīti“ „ajja supakkaṃ
 devā“ ’ti „nanu pubbe pi evam eva pacasīti“, atha naṃ tuṇhi-
 bhūtaṃ ṇatvā „sabhāvaṃ vā kathehi² jīvitaṃ vā te n’ atthīti“
 ā., so abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ kathesi, rājā „mā saddam
 akāsi, pakatiyā pacanamāṃsaṃ tvaṃ³ khādītva mayhaṃ manussa- 10
 maṃsam eva pacāhīti“ ā., „nanu dukkaraṃ devā“ ’ti, „mā bhāyi,
 na dukkaran“ ti, „nibaddhaṃ⁴ kuto labhissāmīti“, „nanu ban-
 dhanāgāre bahumanussa“ ti, so tato paṭṭhāya tathā akāsi, apara-
 bhāge bandhanāgāre manussesu khīnesu „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „antarāmagge sahasabhaṇḍikaṃ khipitvā yo taṃ gaṇhati⁵ 15
 taṃ ‘coro’ ti gahetvā mārehīti“, so tathā katvā⁶ aparabhāge
 sahasabhaṇḍikaṃ olokontam pi adisvā „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „yāmaḇherivelāya⁷ nagaraṃ ākulaṃ hoti, tvaṃ ekasmiṃ
 gharasandhimhi vā⁸ catukke vā ṭhatvā manussaṃ paharītva⁹
 maṃsaṃ gaṇhā“ ’ti, so tato paṭṭhāya thūlamaṃsaṃ ādāya 20
 gacchati, tesu tesu ṭhānesu kaḇebarāni dissanti, „mama mātā
 na paññāyati, pitā na paññāyati, bhātā bhaginī na paññāyatīti“
 manussānaṃ paridevanasaddo suyayati, nāgarā bhītatasitā hutvā
 „ime manusse siho nu kho khādati vyaggho nu kho yakkho
 nu kho“ ti olokontā pahāramukhaṃ disvā „eko manusso khā- 25
 dati maññe“ ti¹⁰ mahājano rājāṅgaṇe sannipatitvā upakkosi¹¹,
 rājā „kiṃ tātā“ ti pucchi, „deva imasmiṃ nagare manussa-
 khādako coro atthi, gaṇhāpethā“ ’ti, „āhaṃ kathaṃ jānissāmi,
 kiṃ ahaṃ nagaraṃ rakkhanto carāmīti“, mahājano „rājā

¹ Bā pādesi. ² Bās add no ce kathesi. ³ Cās taṃ. ⁴ Cās khaṇḍaṃ, Bā nibandhaṃ. ⁵ Bā -hissati. ⁶ Bās akāsi. ⁷ Bās paṭhamapacchīmayāme yadā majhimayāme-. ⁸ Bās add vīthiyaṃ vā. ⁹ Bās -sse māretvā. ¹⁰ Bā -titi paññanti. ¹¹ Bā -sisu.

nagarena anattthiko, Kālabatthisenāpatissa ācikkhissāmā¹ 'ti
 vatvā¹ tassa kathetvā „coraṃ pariyesitum vaṭṭatīti“ vadimsu,
 so „sattāhaṃ āgametha, pariyesitvā coraṃ dassāmiti“ mahā-
 janaṃ uyyojetvā purise āṇāpesi „tātā nagare kira manussa-
 5 khādako coro atthi, tumhe tesu tesu ṭhānesu niliyitvā taṃ
 gaṇhathā“ 'ti, te „sādhū“ 'ti vatvā tato paṭṭhāya nagaraṃ
 parigaṇhanti, bhattakārako pi ekasmiṃ gharasandhimhi paṭi-
 channo hutvā ekaṃ itthiṃ māretvā ghanaghanamaṃsaṃ ādāya
 pacchiṃ pūretum ārabhi, atha naṃ te purisā gahetvā pothetvā²
 10 pacchābāhaṃ bandhitvā „gahito manussakhādako coro“ ti
 mahāsaddaṃ karimsu, mahājano³ parivāresi, atha naṃ suṭṭhu
 vadhitrā⁴ maṃsapacchiṃ gīvāya bandhitvā senāpatissa dasse-
 sum, senāpati⁵ disvā „kin nu kho esa imaṃ maṃsaṃ khādati
 udāhu aññena maṃsena missetvā vikkīṇāti udāhu aññassa
 15 vacanena māretīti“⁶ cintetvā taṃ atthaṃ pucchanto⁷ paṭha-
 maṃ gātham āha:

1. Kasmā tuvaṃ rasaka edisāni
 karosi kammāni sudāruṇāni,
 hanāsi⁸ itthi purise ca mūlho
 20 maṃsassa hetu adu⁹ dhanassa kāraṇā ti. 368.

Ta. ra'sakā 'ti bhattakārakaṃ ālapati, itoparaṃ uttānasambandhāni va-
 canapaṭivacanāni Pālivasen¹⁰ eva veditabbāni¹⁰.

2. Na attahetu na dhanassa kāraṇā
 na puttadārassa sahāyañātināṃ,
 25 bhattā ca me bhagavā bhūmipālo
 so khādati¹¹ maṃsaṃ bhadante¹² edisaṃ¹³. 369.
3. Sace tuvaṃ bhāttur atthe payutto
 karosi kammāni sudāruṇāni

¹ Bā gahitvā. ² Cks poth-. ³ Bā atha naṃ mahā-. ⁴ Cks vadi-, Bds bandhi.
⁵ Bds add taṃ. ⁶ Bds -sīti. ⁷ Bds add sutasomajātaka. ⁸ Ck hanāti, Bā
 hanasi. ⁹ Cks ā-. ¹⁰ Bds add bhattakārako āha. ¹¹ all three MSS. -ti. ¹²
 Ck bhante, Bā bhaddante. ¹³ Bds -santi atha naṃ senāpati āha.

pāto va antepuraṃ pāpunitvā
lapeyyāsi me rājino sammukhe taṃ¹. 370.

4. Tathā karissāmi ahaṃ bhadante²

yathā³ tuvaṃ bhāsasi Kālahatthi,

pāto va antepuraṃ pāpunitvā

vakkhāmi te rājino sammukhe taṃ ti. 371.

Ta. bhagavā ti gāravādivacanam etaṃ, sacce tuvaṃ ti saccaṃ nu kho bhaṇāti⁴ udāhu maraṇamukhe⁵ musā ti⁶ vīmaṃsanto evaṃ ā, ta. su-dāruṇānīti manussaghātakammāni, sam mukhetan ti sammukhe tathā evaṃ vadeyyāsi so sampaticchanto g. ā.

10

Atha naṃ senāpati gāḷhabandhanam eva sayāpetvā vibhātāya rattiyā amaccehi ca saddhiṃ mantetvā sabbesu ekavādesu⁷ jātesu sabbatṭhānesu ārakkhaṃ tṭhapetvā nagaram hatthagataṃ katvā rasakassa pi gīvāya maṃsapacchiṃ bandhitvā ādāya rājanivesanaṃ pāyāsi, sakalanagaraṃ viravi⁸, 15
rājā hiyyo⁹ bhuttapātārāso sāyamāsam pi alabhitvā „rasako idāni āgacchissati idāni āgacchissatīti“ nisinno va rattiṃ vītināmetvā „ajjāpi rasako nāgacchati“¹⁰, nāgarānaṃ ca mahāsaddo suyyati, kin nu kho etaṃ“ ti vātapānena olovento taṃ tathā-rūpaṃ āniyamānaṃ disvā „pākaṇaṃ idaṃ kāraṇaṃ jātan“ ti 20
cintetvā dhiṭiṃ¹¹ upatṭhapetvā pallaṃke nisīdi, Kālahatthi pi naṃ upasaṃkamitvā anuyūñji, so pi 'ssa kathesi.

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā āha:

5. Tato ratyā vivasane¹² suriyass' uggamanam pati

Kālo rasakam ādāya rājānaṃ upasaṃkami,

upasaṃkamitvā rājānaṃ idaṃ vacanam abravi¹³: 372.

25

6. Saccaṃ kira mahārāja rasako pesito tayā

hanāti¹⁴ itthi purise tuvaṃ maṃsāni khādasi¹⁵. 373.

¹ Bds tanti atha naṃ rasako āha. ² Bđ bhadd-. ³ Ck yameva, Cs yame. ⁴ Ck bhañeti, Cs bhati, Bđ bhaṇasi. ⁵ Bds -bhayena. ⁶ Bđ musā bhaṇasīti. ⁷ Bds -chandesu. ⁸ Bđ vivari. ⁹ Bds hiyo, Cs bhiyo. ¹⁰ Bđ -tīti. ¹¹ Bđ sati. ¹² Ck rattā-. ¹³ Bđ -viti tattha bhikkhave tato tadā kāle ratyāvivassāne suriyugga-manam pati kālo rassakam ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā idaṃ vacanam abravi avoca. ¹⁴ Bđ hanati. ¹⁵ Bđ -sīti tattha mahārāja kira rassako tayā pesito saccaṃ ayaṃ rassako itthi ca purise ca hanati tvaṃ maṃsāni manussamaṃsāni khādasi saccaṃ kira tato rājā āha.

7. Evam evam¹ tatthā Kāla rasako pesito mayā.

mama atthaṃ karontassa kim etaṃ paribhāsasīti. 374.

Ta. Kālā 'ti Kālahatthi, evamevan ti tejavantena senāpatinā anuyutto² musā vatturū asakkonto evam āha, ta. tathā ti idaṃ purimass' eva vevacanāṃ,
5 mamatthan ti mama vaḍḍhīm, karontassā 'ti karontaṃ, kimetan ti kasmā evaṃ paribhāsasi aho dukkaraṃ kerosi tvaṃ nāma aññaṃ coraṃ agahetvā mama pesanakārakam³ gaphāsīti tassa bhayaṃ janento kathesi⁴.

Taṃ sutvā senāpati „ayaṃ saken' eva mukhena paṭijānāti, aho sāhasiko, ettakaṃ nāma kālaṃ manussā⁴ etena khādītā⁵,
10 vāressāmi nan⁶“ ti cintetvā āha: „mahārāja mā evaṃ kari, mā⁷ manussamaṃsaṃ khādīti⁸“. „Kālahatthi kiṃ kathesi, nāhaṃ ito viramitum sakkomīti⁹“. „Mahārāja¹⁰ sace na viramissasi attānaṃ ca paṭṭhaṇ ca nāsessasīti¹¹. „Evaṃ nassante¹² pi ahaṃ n' eva viramitum sakkomīti¹³. Tato senāpati tassa
15 saññāpanāya¹⁴ vatthum āharitvā dassesi¹⁵: atītasmiṃ hi mahāsamudde cha mahāmacchā abhesum, tesu Ānando Timando¹⁶ Ajjhohāro¹⁷ ti ime tayo janā¹⁸ pañcayojanasatikā, Tītimīti¹⁹ Miṇḍalo Timirapiṇḍalo²⁰ ti ime²¹ saḥassayojanikā²¹, te sabbe pi pāsāpasevālabhakkhā²² abhesum, tesu Ānando samuddassa
20 ekapasse vasati, taṃ²³ bahū macchā dassanāya upasamkamanti, ekadivasam „sabbesam dipadacatuppadānaṃ rājā paññāyati, amhākaṃ rājā²⁴ n' atthi, mayam p' etaṃ²⁵ rājānaṃ karissāmā²⁶“ 'ti cintetvā sabbe ekacchandā hutvā Ānandaṃ rājānaṃ karimṣu, macchā tato paṭṭhāya tassa sāyapātaṃ²⁶
25 upaṭṭhānaṃ gacchanti. Ath'ekadīvasam Ānando ekasmiṃ pabate pāsāpasevālaṃ khādanto ajānitvā sevālo²⁷ ti saññāya eka-

¹ Bā eva. ² Cs -e. ³ Cs -pa-. ⁴ Bā tattha bho kālahatthi evameva tathā rassako me mayā pesito maṃa atthaṃ karontassa rassakassa etaṃ rassakaṃ kiṃ paribhāsasi in the place of tattha - - kathesi. ⁵ Bā -ssamaṃsaṃ. ⁶ Bā -taṃ. ⁷ Cks omit mā. ⁸ Bā khādasīti. ⁹ Cks -mī. ¹⁰ Cks omit ma-. ¹¹ Cks -tīti, Bā nassissasīti. ¹² Bā -o. ¹³ Bā -natthāya. ¹⁴ Bā add mahārāja. ¹⁵ Bā panando. ¹⁶ Cs ajjho, Ck ajjhāro. ¹⁷ Bā macchā. ¹⁸ Ck timīti. ¹⁹ Bā piṇḍalo timirapiṇḍalo mahātimirapiṇḍalo. ²⁰ Bā adds tayo macchā. ²¹ Bā add honti. ²² Ck -na-. ²³ Cks omit taṃ. ²⁴ Cks omit rājā. ²⁵ Cks pekaṃ. ²⁶ Bā sāyaṃ pāto. ²⁷ Bā -laṃ.

macchaṃ¹ khādi, tassa taṃ maṃsaṃ chādesi, so² „kin nu kho
idaṃ ativiya madhuran“ ti nīharitvā olokeno macchakhaṇḍaṃ
disvā „ettakaṃ kālāṃ ajānitvā na khādin.“³ ti cintetvā „sā-
yam pi pāto pi macchānaṃ upatṭhānaṃ katvā⁴ gamanakāle
ekadve⁵ macche khādissāmi, pākataṃ katvā khādiyamānesu 5
hi⁶ eko pi maṃ na upasaṃkamissati, sabbe palāyissantīti“
paṭicchanno hutvā pacchā⁷ osakkitosakkitaṃ paharitvā⁸ khādi,
macchā parikkhayaṃ gacchantā⁹ cintayīṃsu: „kuto nu kho
ñātinaṃ bhayaṃ uppajjissatīti“, ath' eko paṇḍitamaccho¹⁰
„mayhaṃ Ānandassa kiriyaṃ¹¹ na ruccati, parigaṇhissāmi¹² 10
naṃ“ ti macchesu upatṭhānaṃ gātesu Ānandassa kaṇṇapattena
paṭicchanno aṭṭhāsi, Ānando macche uyyojetvā pacchato gac-
chante¹³ khādi, so maccho taṃ disvā itaresaṃ ārocesi, te
sabbe pi bhūtā¹⁴ palāyīṃsu, Ānando tato patṭhāya maccharasa-
lobhena¹⁵ aṇṇāṃ gocaraṃ na gaṇhāti, so jighacchāya¹⁶ kila- 15
manto¹⁷ „kahaṃ nu kho gatā“ ti¹⁸ te macche pariyesanto
ekaṃ pabbataṃ disvā „mama bhayena imaṃ pabbataṃ nissāya
vasanti maññe¹⁹, pabbataṃ parikkhipitvā upadhāressāmiti“
naṅguṭṭhena sisena ca ubho passāni²⁰ parikkhipitvā gaṇhi,
„sace idha vasissantīti²¹ palāyissantīti“ pabbataṃ parikkhipantaṃ 20
attano naṅguṭṭhaṃ disvā „ayaṃ maccho maṃ vañcetvā pabba-
taṃ nissāya vasatīti“ kuddho paṇṇāsajojanamattaṃ naṅguṭṭhaṃ
gaṇhi²², aṇṇāṃ macchan ti²³ saṇṇāya²⁴ gahetvā murumurā-
yanto²⁵ khādi, dukkhā²⁶ vedanā uppajji, lohita-gandhena macchā
sannipatitvā luñcitvā luñcitvā²⁷ khādantā²⁸ yāvasīsam āgamīṃsu, 25

¹ Bds ekaṃ-. ² Bds khādantassa in the place of ch. so. ³ Bds khādāmi. ⁴
Bd āgantvā. ⁵ Bds ekaṃ-. ⁶ Bd -ne, omitting hi. ⁷ Bds macchaṃ. ⁸ Bds
add khādissāmiti tathā katvā. ⁹ Bds viditvā. ¹⁰ Bd -to-. ¹¹ Bd kāraṇaṃ,
Bds karaṇaṃ. ¹² Cks omit pari. ¹³ Bd -taṃ. ¹⁴ Bds bītatasiṭā. ¹⁵ Bd -rassa-
giddhena. ¹⁶ Ck tigacchāsāyaṃ, Cs jigacchāsāyaṃ. ¹⁷ Ck kilento, Cs kilanto.
¹⁸ Bd adds jigacchāya piḷito. ¹⁹ Bd adds ti taṃ. ²⁰ Bd passesu, Bs ubhosu
passesu. ²¹ Bds vasanti. ²² Bd khaṇḍaṃ. ²³ Cks maccha, omitting ti. ²⁴
Bd adds dajhaṃ. ²⁵ Bd murumurāpento. ²⁶ Bd dukkha. ²⁷ Bd omits l. l.
²⁸ Bd adds bhuñjetvā.

mahāsarīratāya nivattitum asakkonto tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi, pabbatākāro¹ aṭṭhirāsi ahosi, ākāsacārino tāpasaparibbājikā manussānaṃ kathayimṃsu, sakala-Jambudīpe manussā jānimṃsu. Tam vatthum āharitvā dassento Kālāhatthi ā:

5 8. Ānando sabbamacchānaṃ khāditvā rasagiddhimā parikkhīṇāya parisāya attānaṃ khādiya². . 375.

9. Evaṃ pamatto rasagārove rato bālo yadī āyatiṃ nāvabujjhati vidhamma putte caji³ nātake ca parivattiyā⁴ attānaṃ eva khādati. 376.

10 10. Idan te sutvāna vihetu⁵ chando, mā bhakkhasi⁶ rāja manussamaṃsaṃ, mā tvaṃ imaṃ kevalaṃ vārijo va dipadādhipa suññaṃ akāsi raṭṭhan ti. 377.

15 Ta. sabbamacchānaṃ ti sabbesaṃ macchānaṃ jeṭṭhako, khāditvā ti so attano paṇisaṃ khādi⁷, khādiyā ti pacchā attānaṃ khāditvā mato, āyatiṃ⁸ ti yadi anāgate uppajjanadukkhāṃ na jānāti, vidhammā⁹ ti vidhamitvā nāsetvā, putte cā¹⁰ ti puttadhītarō caji⁹, nātake cā¹⁰ ti sesañātake caji, vidhamma putte caji¹⁰ nātake cā¹⁰ ti a., parivattiyā¹⁰ ti aññaṃ alabhanto nivattitvā
20 attānaṃ eva khādati, vihetū¹⁰ ti vigacchatu, kevalaṃ ti sakalaraṭṭhaṃ, vārijo vā¹⁰ ti Ānandamaccho viya¹⁰.

¹ B^{ds} pabbatarūsiya. ² B^d khādiyamako. ³ B^d only ca. ⁴ C^k -vattatiya, C^s -vattiya, B^d -vattaya. ⁵ B^d vigetu. ⁶ B^d bhikkhayi, C^{ks} -si. ⁷ C^k omits khādi. ⁸ C^{ks} -ti. ⁹ C^k capi. ¹⁰ B^d tattha mahārāja atitasmīṃ kāle mahāsamudde pañcasatayojaniko ānando nāma mahāmaccho sabbesaṃ macchānaṃ rājā mahāsamuddassa ekapasse ṭhito, khāditvā ti sakajātikanāṃ macchānaṃ rasagiddhimā macche khāditvā parikkhīṇā ti macchapaṇisaṃ khayāṃ pattāya attānaṃ ti aññaṃ gocaraṃ agahetvā pappataṃ parikkhīpentō pañāsatojanamattaṃ attāno naṅguṭṭhakhaṇḍaṃ macchasaññaṃ khāditvā mato maraṇappatto hutvā idāni mahāsamudde pappata matto atthi rāsi ahosi, evaṃ pamatto ti evampi yathā mahāmaccho ānando evaṃ tathā tvaṃ taṇhāya rasagiddhito hutvā pamatto pamādhāvappatto, rasagārove ratto ti manussamaṃsaṃsassa rasagārove ratto atirattacitto hoti, bālo ti yadi tvaṃ bālo duppañño āyati anāgate uppajjanadukkhāṃ nāvabujjhati na jānāti ki attho, vidhamāti vidhamitvā nāsetvā, putte cā ti puttadhītarō ca, nātake cā ti sesañātake ca saṅghe ca, vidhamā ti vihamitvā aññaṃ alabhanto alabhitvā jighacchāya piṇito sakalanagaraṃ parivattaya manussamaṃsaṃ alabhitvā attānaṃ khādanto ānando pacchā viya attānaññeva khādati, idante sutvāna ti mahārāja te tuyaṃ mayā ānitaṃ idāni udātaraṇaṃ sutvāna chando manussa-

Tam sutvā rājā „Kālahatthi tvam eva upamaṃ jānāsi aham pi jānāmīti“ manussamaṃsagiddhatāya porāṇakavatthum āharitvā dassento āha:

11. Sujāto nāma nāmena tassa atrajaoraso¹
jambupesin aladdhāna mato so tassa² saṃkhaye. 378. 5
12. Evam eva ahaṃ Kāḷa bhuttā³ bhakkhaṃ rasuttamaṃ
aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ maññe hassāmi⁴ jīvitan ti. 379.

Ta. tassā 'ti tassa Sujātassa⁵; aṭṭe kira Bārāpasīyaṃ Sujāto nāma kuṭimbiko loṇambilasevanatthāya Himavanta⁶ āgatāni pañca isisatāni attano uyyāne vasūpetvā upaṭṭhahi⁷, ghare niccapaṇṇatā⁸ va bhikkhā ahoṣi, te pana 10 tāpasā kadāci janapade pi bhikkhāya caranti⁹, mahājambupesi pi āharitvā khādanti, tesaṃ jambupesin āharitvā khādanakāle Sujāto cintesi: ajja bhadantānaṃ tayo cattāro divasā anāgacchantānaṃ kahaṃ nu kho gatā ti so puttakaṃ aṅguliyā¹⁰ gāhāpetvā tesaṃ bhattakiccekāle tattha agamāsi, tasmīṃ samaye mahallakānaṃ mukhavikkhālanaudakaṃ¹¹ datvā sabbanavako¹² jambupesin khādanti, Sujāto tāpase 15 vanditvā nisinnu: kiṃ bhante khādathā 'ti pucchī, mahājambupesin āvuso ti, tam sutvā kumāro pipāsāṃ uppādesi, ath'assa gaṇajetṭhako¹³ thokaṃ dāpesi, so tam khādītva vararase bajjhītva: pesim me detha pesim me dethā 'ti punappuna yāci, kuṭimbiko dhammaṃ supanto¹⁴: mā viravi¹⁵ gehaṃ gantvā khādissatīti¹⁶ naṃ vañcetvā imaṃ nissūya bhadantā ukkaṇṭheyyun ti taṃ samassāsento 20 taṃ isigaṇaṃ āpucchitvā¹⁷ va gehaṃ gato, gatakālato paṭṭhāy'eva c'assa putto: pesim me dethā 'ti paridevi, isayo pi¹⁸ ciraṃ vutth' amhā¹⁹ 'ti vatvā Himavan-tam eva gatā, ārāme isayo apassantā²⁰ tassa ambajambupanasamoṇḍānaṃ pesiyo sakkharācūppasaṃyutta²¹ adamisu, tā tassa jivhagge ṭhapitamattā haḷaḷavisasa-disā honti, so sattāhaṃ nirāhāro hutvā²² jīvitaḥkhayaṃ pāpupi; rājā idaṃ 25

maṃsaṃ khādanachando, vigetū ti vīgacchatu vīramatu, mā bhakkhayīti mahā-rāja manussamaṃsaṃ mā bhakkhayi mā khādī, mā tvaṃ imaṃ kevalanti mahā-samuddaṃ suññaṃ karonto vārījo ānando maccho idha, dvipadādhipā ti bho dhīpa-dādhipa dvipadānaṃ manussānaṃ issara mā tvaṃ kevalaṃ saccato imaṃ tvaṃ kāsikaraṭṭhaṃ nagaraṃ suññaṃ mā akāsīti attho. ¹ Bds oraso tassa atrajo. ² Bds -ā. ³ So Cks; Bds bhuttaṃ. ⁴ Bds hissāmi. ⁵ Bds tattha kālahatthi ku-ṭumpiko nāmena sujāto nāma tassa atrajo putto oraso jambupesi aladdhā na alabhetvāna, mato ti tassā jambupesiyaṃ saṃkhayo so kutumpikaputto mato yathā ahaṃ evameva rasuttamaṃ aññarasānaṃcā uttamaṃ manussānaṃ maṃsaṃ bhutvā bhūñcetvā aladdhā manussamaṃsaṃ jivitaṃ hissāmīti maññe maññāmi. ⁶ Bds -tato. ⁷ Bds upaṭṭhāsi. ⁸ Bds niccapaṇṇasatamattā. ⁹ Bds adds kadāci. ¹⁰ Bds -yaṃ. ¹¹ Bds -nakāle u-. ¹² Bds saṃghana-. ¹³ Bds adds tāpaso. ¹⁴ Bds adds putta. ¹⁵ Bds vivari. ¹⁶ So all three MSS. for -sīti? ¹⁷ Bds anāp-. ¹⁸ Bds add idha. ¹⁹ Cks vutthāya, Cks vatthumhā, Bds vatthamhā. ²⁰ Bds -o. ²¹ Bds -e. ²² Cks omit hu-.

kāraṇaṃ āharitvā dassento evaṃ āha, tassa saṃkhaye ti tassa jambupesiya khaye aññaṃ āhāraṃ anāharitvā mato, bhakkhaṇaṃ ti khādaniyaṃ, rasuttamaṃ ti uttamaṃ rasaṃ, haṣṣāmīti jahissāmi, haṣṣāmīti pi pāṭho¹.

Tato Kālahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, aparāni²
 5 udāharaṇāni āharissāmīti“ cintetvā „mahārāja viramā³“ ‘ti ā.,
 „na sakkomīti“, „sace na viramissasi nātimaṇḍalato c’ eva
 rajjasirito ca parihāyissasi“; — atītasmiṃ pi⁴ idh’ eva Bārā-
 ṇasiyaṃ pañcasīlarakkhakaṃ sotthiyakulaṃ⁵ ahosi, tassa ku-
 lassa eko puttako ahosi, so mātāpitunnaṃ piyo maṇāpo paṇ-
 10 dīto⁶ tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū, so samavayehi taruṇehi saddhiṃ
 gaṇabandhanena vicari, sesagaṇabandhā macchamaṃsādīni khā-
 dantā suraṃ pivanti, māṇavo maṃsādīni na khādati suraṃ pi
 na pivati, te cintayimsu⁷: „ayaṃ surāya apivanato ambhakaṃ
 mūlaṃ na deti, upāyena naṃ suraṃ pāyessāmā“ ‘ti⁸ te sannī-
 15 patitvā „samma chaṇaṃ kilissāmā“ ‘ti āhaṃsu, „tumhe⁹ su-
 raṃ pivatha ahaṃ na pivāmi, tumhe va gacchatha“ ‘ti,
 „samma tava pānatthāya¹⁰ khīraṃ gaṇhāpessāmā“¹¹ ‘ti, so
 „sādhū“ ‘ti sampaticchi, dhuttā uyyānaṃ gantvā padumini-
 paṇṇesu tikkhiṇaṃ suraṃ bandhāpetvā ṭhapayimsu, atha nesaṃ
 20 pānakāle māṇavassa khīraṃ upanayimsu¹², eko dhutto „pok-
 kharamadhuṃ bho āharā“ ‘ti āharāpetvā paduminipatte puṭaṃ
 heṭṭhā¹³ chiddaṃ katvā¹⁴ mukhe ṭhapetvā ākaḍḍhi, evaṃ itare
 pi āharāpetvā pivimsu, māṇavo „kim etan“ ti pucchi, „pok-
 kharamadhusaṇṇāya suraṃ pivi, ath’ assa aṅgāre pakkamaṃsaṃ
 25 adaṃsu, tam pi khādi¹⁵, evaṃ assa punappunaṃ pivantassa
 mattakāle „na etaṃ pokkharamadhu, surā esā“ ti vadimsu, so
 „ettakaṃ kālaṃ¹⁶ madhurarasaṃ na jāniṃ¹⁷, āharatha bho
 suraṃ“ ‘ti ā., āharitvā¹⁸ puna pi adaṃsu, pipāsā mahatī ahosi,

¹ Ck jahessumi, C^s jahessāmi, tassa saṃkhaye - - - pāṭho wanting in B^d. ²
 B^ds add pissa. ³ B^d -māhi. ⁴ B^d adds so manussamaṃsaṃ viramituṃna. ⁵
 B^d -m hi. ⁶ Cks sotti-. ⁷ B^d adds byatto. ⁸ B^d mantayisu. ⁹ B^d adds vatvā.
¹⁰ samma tu-. ¹¹ B^ds pivana-. ¹² Ck -pesahi, C^s -pehi, B^s -pemā. ¹³ B^ds
 add atha. ¹⁴ so Cks; B^d -pattapuṭaṃ gahetvā. ¹⁵ B^d adds aṅguli, B^s aggaṇ?
¹⁶ B^d -dati. ¹⁷ B^ds add evaṃ. ¹⁸ B^d jānāmi. ¹⁹ Cks omit ā-.

ath' assa puna yācentassa¹ „khīṇā“ ti vadiṃsu, so „handa
taṃ bho“ āharāpethā“ ti aṅgulimuddikaṃ adāsi, tato² sakala-
divasaṃ tehi saddhiṃ pivitvā matto rattakkho kampanto⁴
vippalapanto gehaṃ gantvā nipajji, ath' assa pitā surāya
pītabhāvaṃ⁵ ātvā vigate made⁶ „tāta ayuttan te kataṃ⁵
sothhiyakule jātena suraṃ pivantena⁷, mā puna evaṃ akāsīti“
ā., „tāta ko mayhaṃ doso“ ti, „surāya pītabhāvo“⁸, „tāta kiṃ
kathesi, mayā evarūpaṃ madhurarasaṃ ettakaṃ kālāṃ aladdha-
pubban“ ti, brāhmaṇo punappuna yāci, so pi „na sakkā⁹
viramītuṃ“ ti ā., atha brāhmaṇo „evaṃ sante amhākaṃ kula- 10
vaṃso ca ucchijjissati dhanāṃ ca nassissatīti“ cintetvā:

13. Mānava abhirūpo si, kule jāto si sothhiye,
na tvam arahasi tāta abhakkhaṃ bhakkhayetave ti g. ā. 380.

Ta. abhakkhaṃ -- ti abhakkhitabbayuttakaṃ bhakkhituṃ¹⁰.

Evaṃ ca pana vatvā „tāta virama sace na viramasi¹⁵
ahaṃ vā“ ito gehā nikkhamissāmi tava vā¹² raṭṭhā pabbā-
janiyakammaṃ karissāmi¹¹ ā., mānava „evaṃ sante pi ahaṃ
suraṃ jahitūṃ na sakkomīti“ vatvā gāthādvayam ā.:

14. Rasānaṃ aññataraṃ etaṃ yasmā¹³ maṃ tvaṃ nivāraye,
so 'haṃ tattha gamissāmi yattha lacchāmi edisaṃ. 381. 20
15. So vāhaṃ nippatissāmi, na te vacchāmi santike
yassa me dassanena tvaṃ nābhinandasi brāhmaṇā 'ti. 382.

Ta. rasānaṃ ti loṇambilatittakaṭṭakakhārikamadhurakasāvaṇaṃ¹⁴ sattan-
naṃ¹⁵ aññataraṃ, uttamarasabhūtaṃ etaṃ majjan nāma, so vāhaṃ ti so
ahaṃ eva, nippatissāmi ti nikkhamissāmi. 25

Evaṃ ca pana vatvā „nāhaṃ surāpānā viramissāmi, yaṃ
te ruccati taṃ karohīti“ ā., atha brāhmaṇo „tayaṃ amhe
pariccajante mayam pi taṃ pariccajissāma“ ti vatvā

¹ Bā yāca-. ² Cks tha, omitting bho. ³ Bās so. ⁴ Cks -ento. ⁵ Bā pivita-.
⁶ Bās matte. ⁷ Bās add na vaṭṭati. ⁸ Bās pivitabhāvenāti. ⁹ C^s Bā -o. ¹⁰
Bās -ayitūṃ. ¹¹ Bā tāta. ¹² Bā taṃ ca. ¹³ Bās kasmā. ¹⁴ Bās -kasāva-
saṅkhātānaṃ. ¹⁵ Bās add rasānaṃ.

16. Addhā aññe¹ pi dāyāde putte lacchāma māṇava,
tvañ ca jamma vinassasu
yattha pattaṃ na [taṃ] suṇomā 'ti g. ā. 383.

Ta. yattha pattan ti yattha gataṃ taṃ² asukaṭṭhāne nāma vasatīti na
5 suṇāma tattha gacchā 'ti a.

Atha naṃ vinicchayaṃ netvā aputtabhāvaṃ katvā nīharā-
pesi, so aparabhāge nippaccayo kapaṇo pilotikaṃ³ nivāsetvā
kapālahattho piṇḍāya caranto aññataraṃ kuḍḍaṃ nissāya
kālam akāsi. — Idaṃ kāraṇaṃ āharitvā Kālahatthi rañño dassetvā
10 „mahārāja sace tvaṃ amhākaṃ vacanaṃ na karissasi pabbā-
janiyakammaṃ te karissantīti“ vatvā g. ā.:

17. Evam eva tuvaṃ rāja⁴ dipadinda suṇohi me:

pabbājessanti taṃ raṭṭhā soḍamāṇavakaṃ yathā ti. 384.

Evam Kālahatthinā upamāya ābhatāya pi rājā tato viramituṃ

- 15 asakkonto aparaṃ pi udāharaṇaṃ dassetuṃ ā.:

18. Sujāto nāma nāmena bhāvitattāna sāvako

accharaṃ kāmayaṃto va na so bhuñji na so pivi. 385.

19. Kusagge udakaṃ⁵ ādāya samudde udakaṃ mine

evaṃ mānusakā kāmā dibbakāmāna santike. 386.

- 20 20. Evam eva ahaṃ Kāla bhutvā bhakkhaṃ rasuttamaṃ

aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ maññe hessāmi jivitan ti. 387.

Vatthuṃ heṭṭhāvuttanayaṃ' eva.

Ta. bhāvitattānaṃ ti bhāvitacittānaṃ tesāṃ pañcannaṃ isisatānaṃ,
accharaṃ kāmayaṃto ti, so kira⁶ isīnaṃ mahājambupesikkhādanakāle⁷ anāga-
25 manaṃ viditvā⁸ kena nu kho kāraṇaṃ na⁹ āgacchanti sace katthaci gatā jānissāmi
noce atha nesaṃ santike dhammaṃ suṇissāmiti uyyānaṃ gantvā¹⁰ gaṇajettha-
kassa santikā dhammaṃ suṇanto¹¹ suriye atthaṃgate uyyojiyamāno pi ajja idh'
eva vasissāmiti vatvā isiṇaṃ vanditvā paṇṇasālaṃ pavisitvā nīpajji, rattibhāge
Sakko devarājā devasaṃghaparivuto saddhīṃ attano paricārīkāhi isiṇaṃ van-
30 dituṃ āgato, sakalārāmo ekobhāso ahoṣi, Sujāto kin nu kho etan ti uṭṭhāya
paṇṇasālacchiddena oloketvā Sakkaṃ isiṇaṃ vandituṃ āgataṃ devacecharā-

¹ C^{ks} -am. ² Bā omits taṃ. ³ Bāṣ jīṇṇapi-. ⁴ Bāṣ mahārāja, C^{ks} tuvaṃ rājā.

⁵ so C^{ks} for dakaṃ, Bāṣ kusaggenudakaṃ. ⁶ Bāṣ add tesāṃ. ⁷ C^s -sīm-, Bā
-siyā-. ⁸ Bāṣ disvā. ⁹ Bāṣ kinna kāraṇaṃ na, C^{ks} omit na. ¹⁰ Bāṣ add isayo
vanditvā. ¹¹ Bāṣ add nisīno va.

parivutaṃ disvā accharāṇaṃ sahadassanen' eva rāgaratto ahoṣi, Sakko nisiditvā dhammakathaṃ sutvā sakaṭṭhānam eva gato, kuṭimbiko punadivase isigaṇaṃ vanditvā pucchī: bhante ko nāma' esa rattibhāge tumbhākaṃ vandanaṭṭhāya āgato ti. Sakko āvuso ti, taṃ parivāretvā nisinnā katamā¹ ti, devaccharā nāma' etā ti, so isigaṇaṃ vanditvā gehaṃ gantvā gatakālato paṭṭhāya accharaṃ me detha accharaṃ me 5 dethā ti vilapi, bhūtakā parivāretvā bhūtapaviṭṭho² nu kho ti accharaṃ pahariṃsu, so nāhaṃ etaṃ³ accharaṃ kathaṃ devaccharaṃ kathaṃvati vatvā ayaṃ accharā ti alaṃkaritvā āṇaṃ bhariyaṃ pi gaṇikaṃ pi oloketvā⁴ nāyaṃ accharā yakkhiṇi eṣā ti devaccharaṃ me dethā⁵ ti vippalapaṇto nirāhāro⁶ jīvitaṃ kkhayaṃ pāpuṇi, tena vuttaṃ: accharaṃ kamaṇanto va na so bhūṇji na so pivīti, samudde 10 udakaṃ mine ti samma Kālahatthi yo kusaggena udakaṃ gahetvā ettakaṃ siyā⁷ samudde udakaṃ ti tena saddhīṃ upamāya mineyya so kevalaṃ mineyy' eva kusagge⁸ udakaṃ pana jātiya parittam eva yathā taṃ evaṃ mānusaṃ kāmā dibbakāmānaṃ santeke, tasmā so Sujāto āṇaṃ itthiṃ na olokesi, accharaṃ eva paṭṭhento mato, evamevā⁹ ti yathā so dibbakāmānaṃ alabhanto jīvitaṃ jāhi 15 evaṃ ahaṃ pi uttamaṃsaṃ manussamaṃsaṃ alabhanto jīvitaṃ¹⁰ jahissā-mīti vadati.

Taṃ sutvā Kālahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, saññāpessāmi naṃ“ ti. „sakajātimaṃsaṃ¹¹ khādītva ākāsacara-suvannapahaṃsāpi tāva naṭṭhā“ ti dassetuṃ gāthādvayaṃ āha: 20

21. Yathāpi te dhataratṭhā haṃsā vehāsayamaṃgamā¹²

avuttiparibhogena¹³ sabbe abbatthataṃ gatā 388.

22. Evaṃ eva tuvaṃ rājā dipadinda suṇohi me:

abhakkhaṃ rājā bhakkhesi tasmā pabbajayanti taṃ ti. 389.

Ta. avuttiparibhogaṇā¹⁴ ti attano anājīvabhūtena¹⁵ paribhogena, 25 abbatthataṃ ti sabbe maraṇaṃ eva pattā: atīte kira Cittakūṭe Suvanna-guhāya navutthiṃsaṃsaṃsaṃsaṃ vasaṃti, te vassike cattāro māse na nikkhamanti, sace nikkhameyyuṃ udakapūṇṇehi pakkhehi¹⁶ āhīṇḍetuṃ¹⁷ asakkontā samudde yeva pateyyuṃ¹⁸, tasmā na nikkhamanti, upakaṭṭhe pana vassakāle jātassarato sayañjātasālīṃ āharitvā guhaṃ¹⁹ pūretvā sālīṃ khādantaṃ vasaṃti, tesāṃ pana 30 guhaṃ paviṭṭhakāle guhādvāre eko rathacakkapamāṇo uṇṇanābhimakkaṭako²⁰ ekekaṃ māse ekekaṃ jālaṃ²¹ bandhati²², tassa ekekaṃ suttāṃ gorajjuppa-māṇaṃ²³, haṃsā naṃ²⁴ jālaṃ chindissatīti²⁵ ekassa taruṇaṃsaṃsaṃsaṃsaṃ dve

¹ Cks nisiṇno, Bds nisiṇnā kā nāmetā. ² Ck bhūtāvattṭho, Bs -āvattṭho. ³ Bā evaṃ. ⁴ Bds -ento. ⁵ Bds add hutvā tattheva. ⁶ Bds mahā. ⁷ Bā -ena. ⁸ Cks omīti jī-. ⁹ Bds -jātikānaṃ maṃsaṃ. ¹⁰ Bā vehāsayamaṃ. ¹¹ Ck ā-, Bā atutta-, Bs abhutta-. ¹² Bds abhutta-. ¹³ Bds sajātibhū-. ¹⁴ Cks sapattēhi. ¹⁵ Bds uppattitū. ¹⁶ Cks pā-. ¹⁷ Bds guhāyaṃ. ¹⁸ Bds uṇṇā-. ¹⁹ Bā adds na. ²⁰ Cks vinati for vinamati?. ²¹ Bds add hoti. ²² Bā taṃ. ²³ Bds -ssantīti.

koṭṭhāse denti, so vigate deve purato hutvā¹ jālaṃ chindati, ten' eva maggena
 sesā gacchanti, ath' ekasmiṃ kāle pañca māse vassāratto² ahosi, haṃsā khīṇa-
 gocarā kin nu kho kattabban ti mantetvā³ jīvantaṃ aṇḍāni labhissamā⁴ 'ti paṭha-
 maṃ aṇḍāni khādīṃsu tato potake tato jinnāhamse, pañcamāsaccayena vassaṃ
 5 apagataṃ, makkaṭako pañcajālāni vibandhati⁵, haṃsā sakajātikanāṃ maṃsaṃ
 khādītva appatthamā jātā, dviguṇakoṭṭhāsulābhitaruṇaṃso⁶ jālaṃ⁷ paharitvā
 cattāri bhindī⁸, pañcamaṃ bhinditum jānakkhi, tatth' eva laggi, ath' assa sīsaṃ
 chinditvā⁹ makkaṭo lohitaṃ pivi, añño pi añño pi āgantvā jālaṃ pahari, so pi
 tatth' eva laggo ti evaṃ sabbesaṃ makkaṭako lohitaṃ pivi, tadā dhatarattha-
 10 kulaṃ ucchinnaṃ ti vadanti¹⁰. tena vuttaṃ: sabbe abbatthataṃ gatā ti, evaṃ
 eva¹¹ ti yathā te haṃsā abhakkhaṃ sajātimaṃsaṃ khādīṃsu tathā tvam pi
 khādasi sakalanagaraṃ bhayappattaṃ virama mahārāja 'ti, tasmā pabbā-
 jayanti taṃ ti yasmā abhakkhaṃ sajātimaṃsaṃ bhakkesi tasmā¹² nagara-
 vāsino taṃ ratthā pabbājenti.

15 Rājā aparaṃ pi upamaṃ vattukāmo ahosi, nāgarā pana
 utthāya „sāmi senāpati kiṃ karosi¹³, kiṃ maṇussaṃsa-
 khādakacoraṃ gahetvā carasi¹⁴, sace na viramati ratthato
 naṃ pabbājehitī¹⁵“ nāssa kathetum adāṃsu, rājā ba-
 hunnaṃ kathaṃ sutvā bhīto pana¹⁶ vattum nāsakkhi, puna
 20 pi naṃ senāpati „kiṃ mahārāja viramitum sakkhissasīti“ va-
 tvā „na sakkomīti“ vutte sabbam¹⁷ orodhajanaṃ ca¹⁸ putta-
 dhītaro ca sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitaṃ¹⁹ passe tṭhetvā „ma-
 hārāja imaṃ nāṭimaṇḍalam eva amaccaganaṃ ca rajjasirīṇ ca
 olokehi, mā nassi, virama maṇussaṃsaṃsato“ ti ā., rājā „na
 25 mayhaṃ etaṃ²⁰ maṇussaṃsaṃsato piyataran²¹“ ti vatvā „tena
 hi mahārāja imamaṃ nagarā ca ratthā ca nikkhamathā“ 'ti
 vutte²² „Kālahatthi, na me rajjen' attho²³, nikkhamāmi, ekaṃ
 pana²⁴ khaggaṃ ca rasakaṃ ca²⁵ dehīti“ ā., ath' assa khaggaṃ
 ca maṇussaṃsapacanabhājanaṃ ca pacchiṇ ca ukkhipāpetvā
 30 rasakaṃ ca datvā ratthā pabbājanīyakammaṃ karīṃsu. So²⁶

¹ Bds gantvā. ² Bs -vuttho, Bā -vutho. ³ Bds add mayam. ⁴ Bs vinandhati, Cks vini. ⁵ Bā -paṇḍakothāsaṃ. ⁶ Bds -le. ⁷ Bā -ati. ⁸ Bā vijhitvā. ⁹ Bā omits va-. ¹⁰ Cks -etan. ¹¹ Bds add ime. ¹² Bds -oma. ¹³ Bā vicarissasi. ¹⁴ Bds add vutte. ¹⁵ Cs Bā pu-. ¹⁶ Bds sabbesaṃ. ¹⁷ Bds -dhānaṇca. ¹⁸ so Cks; Bā -te, Bs -to. ¹⁹ Bds ete. ²⁰ Bā -rā. ²¹ Bds add rājā āha. ²² Bds add nagarā. ²³ Bds add me. ²⁴ Bds add bhājanaṇca. ²⁵ Bds add khaggaṇca.

rasakaṃ' ādāya nagarā nikkhamitvā araṇṇaṃ pavisitvā ekas-
 miṃ nigrodhamūle vasanaṭṭhānaṃ katvā ta. vasanto aṭavimagge
 ṭhatvā manusse māretvā āharitvā rasakassa deti, so pi 'ssa
 maṃsaṃ pacitvā² upanāmeti, evaṃ ubho pi jīvanti³. „ahaṃ
 are⁴ coro porisādo“ ti vatvā tasmiṃ pakkhante koci saka- 5
 bhāvena saṇṭhātuṃ⁵ na sakkoti, sabbe bhūmiyaṃ patanti, tesu
 yaṃ icchati taṃ uddhapādaṃ vā⁶ adhopādaṃ⁷ vā katvā⁸ rasa-
 kassa deti, so ekadivasam araṇṇe kañci manussaṃ alabhitvā
 āgato rasakena „kiṃ devā“ 'ti vutte „uddhane ukkhalim ārope-
 hīti“ ā. „maṃsaṃ kahaṃ devā“ 'ti, „labhissāṃ' ahaṃ maṃ- 10
 san“ ti, so „n' atthi dāni me jīvitā“ ti kampamāno uddhane
 aggaṃ katvā ukkhalim āropesi, atha naṃ porisādo [asinā pa-
 haritvā māretvā maṃsaṃ pacitvā khādi. Tato paṭṭhāya ekako
 jāto sayam eva pacitvā khādi⁹. „Porisādo maggaṃ paṭipanne¹⁰
 hanatīti“ sakala-Jambudīpe pākāṭaṃ¹¹ ahosi. Tadā eko sam- 15
 pannaṃ vibhavo brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehi vohāraṃ karonto
 pubbantato aparantaṃ sañcarati, so cintesi: „porisādo nāma
 kira coro magge¹² manusse māreti, dhaṇaṃ datvā¹³ aṭaviṃ
 atikkamissāmīti“ so aṭavimukhavāsinaṃ manussānaṃ¹⁴ „maṃ
 aṭaviṃ¹⁵ atikkamethā“ 'ti sabhaṃ datvā tehi saddhiṃ mag- 20
 gaṃ paṭipajji, gacchanto ca¹⁶ sabbasatthaṃ¹⁷ purato katvā
 nahātānulitto sabbālaṃkārapatimaṇḍito setaṇṇayutte sukha-
 yānake nisinno tehi ativāhikapurisehi parivuto¹⁸ sabbapacchato
 agamāsi¹⁹, porisādo rukkaṃ āruya purise upadhārento „se-
 samanussesu kim imesu²⁰ khāditabbaṃ atthīti²¹“ vigatacchando 25
 hutvā brāhmaṇaḍiṭṭhakālato²² paṭṭhāya taṃ khāditukāmatāya
 upaḷaṭitakhelo²³ ahosi, so tasmiṃ attano santikaṃ āgate²⁴

¹ Bds -aṇca. ² Bds add rājānaṃ. ³ Bds add manussagahaṇakāle. ⁴ Ck māre, Bā araṇṇa, Bs araṇṇaṃ. ⁵ Bā sandhāretuṃ. ⁶ Bds omit vā. ⁷ Bā adhosiṃsaṃ, Bs -siraṃ. ⁸ Bds add āharitvāva. ⁹ Bds -ati. ¹⁰ Cks omit pa-, Bā reads magge maggapaṭipanne, Bs maggapanne. ¹¹ Bds -o. ¹² Bds antarāmagge. ¹³ Bā adds taṃ. ¹⁴ Bds add āha tumbe. ¹⁵ Bā -ito. ¹⁶ Bds add brahmaṇo. ¹⁷ Bā -sakaṭaṃ. ¹⁸ Bds add sayam. ¹⁹ Ck Bā ā-. ²⁰ Bds add mayā. ²¹ Bds add sabbesu. ²² Cks omit brāhmaṇa. ²³ Bds paggharita-. ²⁴ Bds add rukkata oruya.

„aham are¹ coro porisādo“ ti nāmaṃ² sāvetvā khaggaṃ parivattento vālukāya akkhīni pūrento viya pakkhandi, eko pi utṭhātuṃ³ samattho nāma nāhosi, sabbe urena bhūmiyaṃ nipajjimsu, so sukhayānake nisinnaṃ brāhmaṇaṃ pāde gāhetvā
 5 pitṭhiyaṃ adhosīsakaṃ olambetvā sīsaṃ gopphakehi paharanto ukkhipitvā pāyāsi⁴, purisā utṭhāya „bho purisa cara⁵, mayaṃ brāhmaṇassa hatthato sahassaṃ⁶ gaṇhimha, ko nāma amhākaṃ purisākāro⁷ sakkonto vā asakkonto vā, thokaṃ anubandhāmā“
 'ti⁸ anubandhimsu, porisādo pi nivattitvā olokeno kiñci adisvā
 10 saṇikaṃ pāyāsi, tasmiṃ khaṇe eko sūrapuriso vegena taṃ pāpunī, so taṃ disvā ekaṃ vatīṃ laṃghento⁹ khadirakhānukaṃ akkamitvā khānuṃ piṭṭhipādena nikkhami, so¹⁰ lohiteṇa gaḷantena¹¹ laṃghamāno yāti, atha naṃ so puriso disvā „kho mayā esa viddho, kevalaṃ tumhe pacchato etha, gaṇhissāmi na“
 15 ti ā., te dubbalabhāvaṃ ñatvā taṃ anubandhimsu, so tehi anubandhanabhāvaṃ ñatvā brāhmaṇaṃ vissajjetvā attānaṃ sotthim akāsi, ativāhikā¹² brāhmaṇassa laddhakālato paṭṭhāya „kiṃ amhākaṃ coreṇā“ 'ti tato nivattimsu, porisādo pi attano nigrodhamūlaṃ gantvā pārohanataraṃ¹³ pavisitvā nipanno „ayyo
 20 rukkhadevate, sace me sattāhabbhantare yeva vaṇaṃ phāsukaṃ kātum sakkhissasi sakala-Jambudīpe ekasatakhattiyānaṃ gala-lohiteṇa te khandhaṃ dhovitvā¹⁴ antehi parikkhipitvā¹⁵ pañca-madhuramaṃsena balikammaṃ karissāmīti“ āyācanaṃ akāsi¹⁶,
 tassa pana annapānaṃ alabbhantassa sarīraṃ sukkhi¹⁷, anto-
 25 sattāhe yeva vaṇo phāsuko ahosi, devatānubhāvena¹⁸ tassa phāsukabhāvaṃ sallakkhesi, so katipāhaṃ manussamaṃsaṃ khāditvā bale¹⁹ gahetvā cintesi: „bahūpakārā me devatā, āyācanā²⁰ muccissāmīti²¹“ * so khaggaṃ ādāya rukkhamūlato

¹ Ck abam māre, Cs āmare, Bā abam hare. ² Bā add tikkhāttum. ³ Bā thātum. ⁴ Bā add tadā. ⁵ so Bā; Ck bho tissa pussa. ⁶ Bā kahāpana. ⁷ so Ck; Bā asappurisa-karo. ⁸ Bā add vatvā. ⁹ Bā -anto. ¹⁰ Ck omī so. ¹¹ Bā paggharantena. ¹² Bā -kapurisa. ¹³ so C; Ck pa-, Bā po-. ¹⁴ Bā dhovissāmi. ¹⁵ Bā -pāpetvā. ¹⁶ Bā kari. ¹⁷ Bā sussetva. ¹⁸ Bā so deva-. ¹⁹ Bā -am. ²⁰ Bā -namassā. ²¹ Bā muñc-.

nikkhamitvā „rājāno ānessāmīti“ pāyāsi, atha naṃ purimabhavē
 yakkhakāle ekato manussamaṃsakhādako sahāyako yakkho
 anuvicaranto taṃ disvā „ayaṃ mama atītabhave sahāyo“ ti
 ŋatvā „samma maṃ sañjānāsīti“ pucchi, „na jānāmīti“, ath'
 assa purimabhavē katakārāṇaṃ² kathesi, so³ sañjānitvā paṭi- 5
 santhāram akāsi, „kuhiṃ⁴ nibbatto sīti“ puṭṭho nibbattaṭṭhānaṃ
 ca ratṭhato⁵ pabbājita-kārāṇaṃ ca idāni vasanaṭṭhānaṃ ca⁶
 khānuviddhakārāṇaṃ ca⁷ devatāya āyācanamocanattaṃ⁸ ga-
 manakārāṇaṃ ca ārocetvā⁹ „tayāpi 'mama taṃ¹⁰ kiccaṃ
 nittharitaṃ ubho pi gacchāma sammā“ 'ti ā., „samma“¹¹ 10
 gaccheyyāma¹², ekaṃ pana me kammaṃ atthi, ahaṃ kho pana
 agghapadalakkhaṇaṃ¹³ nāma mantaṃ jānāmi, so balaṃ ca
 javaṃ ca tejussattaṃ ca¹⁴ karoti¹⁵, taṃ mantaṃ gaṇhā“ 'ti ā.,
 so „sādhū“ 'ti sampaṭicchi, yakkho pi 'ssa taṃ datvā pak-
 kāmi, porisādo mantaṃ uggahetvā tato paṭṭhāya vātajavo 15
 atisūro ahoṣi, so sattāhabbhantare yeva ekasatara-jāno uyyānā-
 dīni gacchante disvā vātavegena pakkhanditvā¹⁶ nāmaṃ sāveta-
 vagganto nadanto bhayappatte katvā pāde gahetvā adhosire¹⁷
 katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto vātavegena netvā hatthatalesu
 chiddāni katvā rajjuyā¹⁸ nigrodharukkhe olambesi, agga-pādaṇ- 20
 gulhi bhūmiyaṃ phusaṃānāhi¹⁹ vāte paharante milāta-karaṇḍa-
 kadāmāni²⁰ viya parivattantā²¹ olambiṃsu, Sutasomaṃ pana
 „piṭṭhiācariyo me“ ti ca „Jambudīpo mā tuccho ahoṣīti“ pi nānesi,
 so²² „balikammaṃ karissāmīti“ aggaṃ katvā sūlaṃ tacchento²³
 nisīdi, rukkhadevatā²⁴ disvā „mayhaṃ kir' esa balikammaṃ 25
 karoti, vaṇo pi 'ssa mayā²⁵ phāsukaṃ kataṃ n' atthi, idāni

¹ Bā sañjā-, Bs mayam jānāmīti. ² Bā kataṃ. ³ Bā add taṃ. ⁴ Bā ka-
⁵ Bā rathā. ⁶ Ck adds devatānaṃ. ⁷ Bā khānūnā-. ⁸ Bā āyācanā-. ⁹ Bā add
 samma. ¹⁰ Bā mametaṃ. ¹¹ Bā add na. ¹² Bā -mahaṃ. ¹³ Bā C's anag-
 ghaṇḍa-. ¹⁴ so Ck; Bā tejussadattaṃ. ¹⁵ Bā -hi. ¹⁶ Bā add ahaṃ are porisādo ti.
¹⁷ Bā -sise. ¹⁸ Bā adds ānupetvā, Bā ādhunetvā. ¹⁹ Ck Bā -nehi; Bā add
 te. ²⁰ Bā -kor-. ²¹ Ck -entā. ²² Bā sutasoma pana mama piṭṭhi ācariyo
 hoti sace gaṇhissāmi sakala-jambudīpe tuccho bhavissatīti taṃ nānesīti so imehi.
²³ Bā sūle tacchanto. ²⁴ Bā add taṃ kiriyam. ²⁵ Bā add kiñci.

mahāvināsaṃ karissati, kin nu kho kattabban¹ ti cintetvā „ahaṃ
 etam vāretuṃ na sakkhissāmīti“ cātummahārājikānam santikaṃ
 gantvā² kathetvā „nivāretha nan“ ti ā., tehi³ „na mayam⁴
 sakkhissāmā“ ti vutte⁵ Sakkaṃ upasaṃkamitvā tam atthaṃ
 5 kathetvā „nivarehi nan“ ti ā., so pi „nāhaṃ sakkomi nivāre-
 tuṃ, samatthaṃ pana ācikkhissāmīti“ vatvā „ko nāmā“ ti
 vutte „sadevake loke⁶ añño n’ atthi, Kururaṭṭhe pana Inda-
 pattanagare Korabyarājaputto Sutasomo nāma, taṃ nibbiseva-
 naṃ damessati rājūnaṃ ca jīvitam dassati, taṃ ca manussa-
 10 maṃsā⁷ oramāpessati, sakala-Jambudīpe amataṃ⁸ abhisiñ-
 cissati, sace pi rājūnaṃ⁹ jīvitam dātukāmo Sutasomaṃ ānetvā
 balikammaṃ kātum vadehīti¹⁰, so „sādhū“ ti¹¹ khippaṃ
 āgantvā pabbajitavesena tassa avidūre pāyāsi, so padasaddena
 „rājā nu kho koci palāto“ ti¹² olokeno taṃ disvā „pabbajitā
 15 nāma khattiyā va, imaṃ gahetvā ekasataṃ pūretvā balikammaṃ
 karissāmīti“ utthāya asihattho¹³ anubandhi, tiyojanaṃ anu-
 bandhitvāpi pāpunītuṃ nāsakkhi, gatthehi¹⁴ sedā muccimsu¹⁵,
 so cintesi: „ahaṃ pubbe hatthim pi assam pi ratham pi dhā-
 vantaṃ anubandhitvā gaṇhāmi, ajj’ imaṃ pabbajitaṃ sakāya
 20 gatiyā¹⁶ gacchantam sabbatthāmena dhāvanto pi gaṇhitum na
 sakkomi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti, tato „pabbajitā¹⁷ nāma va-
 canakārakā hontīti¹⁸ tiṭṭhā“ ti nam¹⁹ vatvā „ṭhitaṃ gahessā-
 mīti“ cintetvā „tiṭṭha samaṇā“ ti ā., „ahaṃ tāva ṭhito, tvaṃ
 pana ṭhātum vāyamā“ ti ā.²⁰, atha nam „bho pabbajitā²¹ nāma
 25 jīvitahetu pi alikaṃ na bhaṇanti²², tvaṃ pana musā kathe-
 sīti“ vatvā g. ā.:

¹ Bds add tamatthaṃ. ² Cks te. ³ Bds add porisādassa kammaṃ nivāretuṃ.

⁴ Bds add ko sakkhissasīti pucchitvā sakko devarājā ti sutvā. ⁵ Bds add sadiso.

⁶ Cks -saṃ. ⁷ Bds add viya dhammaṃ. ⁸ Cks -ānaṃ. ⁹ Bds vaṭṭatīti vadehīti

āha. ¹⁰ Bds add sampañjehitvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bds āvudha-. ¹³ Cks

gatte. ¹⁴ Bds muñc-. ¹⁵ Bds pakatiyā. ¹⁶ Bds so p-to. ¹⁷ Bds -karo hoti. ¹⁸

Bds vacanaṃ. ¹⁹ Bds dhāvitum vāyamamakāsati. ²⁰ Bds -to. ²¹ Bds -ati.

23. Tīṭṭhāhīti mayā vutto so tvaṃ gacchasi yammukho¹,
 aṭhito ṭhito 'mhīti² lapasi
 brahmacāri³ idam te samaṇa ayuttam,
 asiṇ ca me maññasi kaṃkapattan ti⁴. 390.

Tattha sammukho ti parammukho⁵.

5

Tato devatā gāthadvayam āha:

24. Ṭhito 'ham asmi saddhammesu rāja,
 na nāmagottam parivattayāmi,
 coraṇ ca loke aṭhitaṃ vadanti
 apāyikaṃ nerayikaṃ ito cutaṃ⁶. 391. 10
25. Sace pi sahasi⁷ rāja sutam gaṇhāhi khattiya,
 tena yaññaṃ yajitvāna evaṃ saggaṃ gamissasīti. 392.

Ta. saddhammesū 'ti sakesu kusalakammaṇapathesu⁸, na nāmagottan
 ti yathā tvaṃ pubbe⁹ Brahmaddatto hutvā¹⁰ taṃ nāmaṃ jahitvā porisādo hutvā
 idāni kammāsapādo jāto khattiyakule¹¹ jāto¹² abhakkhaṃ¹³ bhakkhesi nāmaṃ 15
 tathā nāmagottaṃ parivattayāmi, coraṇcā 'ti akusalakammaṇapathesu ṭhitaṃ
 coraṃ aṭhitaṃ nāma vadanti, ito cutan ti ito cutaṃ hutvā apāye niraye
 nibbattamānaṃ. so hi niraye patanto na paṭiṭṭhānaṃ labhati nāma, sutan ti¹⁴
 bho porisāda musāvādi tayā mayhaṃ sakala-Jambudīpe rājāno ānetvā bali-
 kammaṃ karissāmīti paṭissutaṃ idāni ye vā te vā dubbalarājāno ānesi Jambudī- 20
 patale jeṭṭhakaṃ Sutasomaraājānaṃ sace tvaṃ nānessasi vacanan te musā nāma
 hoti tasmā Sutasomaṃ gaṇhāhīti.

Evaṃ vatvā devatā pabbajitavesaṃ antaradhāpetvā sakena
 vaṇṇena ākāse suriyo viya jalamānā aṭṭhāsi, so tassā kathaṃ
 sutvā rūpaṃ ca oloketvā „kāsi tvaṃ“ ti ā., „imasmim rukke 25
 nibbattadevatā“ ti, so „diṭṭhā me attano devatā“ ti tussitvā
 „sāmi devarāja, mā Sutasomassa kāraṇā cintayi, attano ruk-

¹ Bds pammu-. ² so Cks; Bd aṭhito tvaṃ ṭhito smiṭṭi. ³ so Cks; Bd -rini. ⁴ Cks asiṇca
 me vaññaṃsi-, Bd kaṃkha-. ⁵ Bd tattha samaṇa tīṭṭhāhīti tīṭṭhāhi idam vacanaṃ
 mayā vutto so tvaṃ pammukho, parammukho hutvā gacchasi brahmacarini aṭhito
 tvaṃ ṭhito amhi iti lapasi me asiṇca kaṃkhaṃ pattaṃ maññasi. ⁶ Bd -o. ⁷ Bds
 sace tvaṃ saddhasi. ⁸ Bds dasaku-, adding ṭhito asmi bhavāmi. ⁹ Bds add
 daharakāle. ¹⁰ Bd adds pitari kālaṅkate bārāṇasīrajaṃ labhitvā bārāṇasīrājā
 jāto. ¹¹ Cks omit khattiya. ¹² Bd adds pi. ¹³ Bd manussamaṃsaṃ. ¹⁴ the
 wording of the previous passages is quite different in Bds.

- khaṃ pavisa¹“ ‘ti ā., devatā tassa passantass’ eva rukkhaṃ pāvisi, tasmiṃ khaṇe suriyo atthaṃgamito cando uggato, porisādo vedavedaṅgakusalo nakkhattacāraṃ jānāti, so nabhaṃ oloketvā „sve Phussanakkhattaṃ bhavissati, Sutasomo nahā-
- 5 yitum uyyānaṃ gamissati, tattha taṃ gaṇhissāmi, ārakkho pana¹ mahā bhavissati, samantā tiyojanaṃ sakala-Jambudīpavāsino rakkhantā carissanti, asaṃvihite ārakkhe paṭhama-yāme yeva Migāciruyyānaṃ² gantvā maṅgalapokkharaniṃ ota-
- 10 ritvā ṭhassāmīti³“ cintetvā⁴ gantvā pokkharaniṃ oruyha paduminipattena⁵ sīsaṃ paṭicchādetvā aṭṭhāsi, tassa tejena macchakacchapādayo osakkitvā udakapariyante vaggavaggā hutvā vicariṃsu, „kuto pan’ assāyaṃ tejo“ ti pubbayogato, so hi Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabbattaṃ upaṭṭhāpesi⁶,
- 15 tena mahāthāmo ahosi, aggisālaṃ kāretvā bhikkhusaṃghaṃ sītavinodanattaṃ aggiṃ ca dārūni ca dāruccchedanavāsīpharasuṃ ca adāsi, tena tejavā ahosi, evaṃ tasmiṃ antouyyānaṃ⁷ gate yeva balavapaccūse⁸ samantā tiyojane ārakkhaṃ gaṇ-
- 20 himsu, rājāpi pāto va bhuttaṭpātarāso alaṃkatahatthikkhandhagato caturaṅginiyā senāya⁹ nagarā nikkhami, tasmiṃ khaṇe¹⁰ Takkasilato Nando nāma brāhmaṇo catasso satārahagāthā¹¹ ādāya viśaṃyojanasataṃ¹² maggaṃ atikkamma taṃ nagaraṃ patvā dvāragāme vasitvā suriye uggate nagaraṃ pavisanto rājānaṃ pācīnadvārena nikkhamantaṃ disvā hatthaṃ ussā-
- 25 tappadese ṭhitassa brāhmaṇassa pasāritahatthaṃ disvā hatthinā taṃ¹⁴ upasaṃkamitvā evaṃ āha¹⁵:

26. Kasmin nu raṭṭhe tava jātibhūmi,
atha kena atthena idhānupatto,

¹ Bds panassa. ² Bds migājīnaṃ-. ³ Bds vasissāmīti. ⁴ Bds adds tattha. ⁵ Bds paduma-. ⁶ Bds paṭhāpesi. ⁷ Bds -ne. ⁸ Bds -sasamaye. ⁹ Bds add parivuto. ¹⁰ Bds tadā in the place of t. kh. ¹¹ Bds -āyo. ¹² Bds viśati-, Bds visanti-. ¹³ Bds pasāretvā. ¹⁴ Bds hatthināgaṃ. ¹⁵ Bds pucchi, omitting evaṃ.

akkhāhi me brāhmaṇa etam atthaṃ,
kim icchasi demi tay-ajja patthitan ti¹. 393.

Atha naṃ so² āha:

27. Gāthā catasso dharanīmahessara³

sugambhiratthā varasāgarūpamā,

tav' eva⁴ atthāya idhāgato 'smi,

suṇohi gāthā paramatthasaṃhitā ti⁵ 394.

vatvā⁶ „mahārāja imā Kassapadasabalena desitā catasso satā-
rahā gāthā⁷, tumhe sutavittakā ti sutvā tumhākaṃ desetum
āgato mhi⁸“ āha, rājā tuṭṭhamānaso hutvā „ācariya suṭṭhu te
kataṃ⁹, mayā pana nivattitum na sakkā⁹, ajja Phussayogena
sisam nahāyituvāso¹⁰, āgantvā sossāmi, tvaṃ mā ukkaṇ-
ṭhīti“ vatvā „gacchatha brāhmaṇassa asuke gehe sayanaṃ
paṇṇāpetvā ghāsacchādanam saṃvidahathā“ 'ti amacce āṇā-
petvā uyyānaṃ pāvisi, taṃ atthārasahatthena pākārena pa-
rikkhittam ahosi, taṃ aññamaññaṃ ghaṃsantā¹¹ hatthi pa-
rikkhipimsu, tato assā tato rathā tato dhanuggahādayo pattiti
khubhitamahāsamuddo¹² viya uttiṇṇabalakāyo¹³ ahosi, rājā
olārikāni ābharāṇāni muñcitvā¹⁴ massukammaṃ karetvā ubbaṭṭi-
tasariro pokkharāṇiyā¹⁵ rājavibhavena nahātvā paccuttaritvā¹⁶
udakagahaṇasāṭake¹⁶ nivāsetvā atthāsi, ath' assa gandhamālā-
laṃkāre¹⁶ upaharimsu¹⁷, so porisādo cintesi: „rājā alaṃkata-
kāle bhāriko bhavissati, sallahukakāle yeva naṃ gaṇhissāmīti“

¹ Bā adds tattha bho brahmaṇa tava jātibhūmi kismi raṭhe atthi, yena atthena
tvaṃ payojanena hetubhūtena idha imasmim nagare anupatto bho brahmaṇa
mayā pucchito so tvaṃ etamatthaṃ etaṃ payojanaṃ me mayhaṃ akkhāhi,
kathehi tayā paṭhitam vatthum te tuyhaṃ dadāmi kiṃ vatthum icchasi taṃ
bhagavantaṃ pucchāmi. ² Bā adds gātham. ³ Bā C^s mahi-. ⁴ C^s tameva ⁵
Bā add tattha dharanī mahissara bhūmipāla kassapadasabalena desitā catusatā-
rahā catasso gāthā kimbhūtā sugambhīratthavarā saṅgarūpamā tava eva atthāya
idha tvaṃ anupatto asmi bhavāmi suṇohīti kassapadasabalena desitā para-
matthasaṃhitā imā satārahā gāthāyo suṇohīti attho. ⁶ Bā adds ca pana. ⁷
Bā -āyo. ⁸ Bā add āgataṃ. ⁹ Bā sakkomi. ¹⁰ Bā nahāyitum āgatombhiti ahaṃ
punadivase. ¹¹ Bā saṅghaṭṭantā samantā. ¹² Bā saṃkh-. ¹³ Bā unnā-
detvā ba-. ¹⁴ Bā om-. ¹⁵ Bā add anto. ¹⁶ Bā -ena. ¹⁷ Bā upanayimsu.

so nadanto vagganto vijju¹ viya matthakupari khaggaṃ pari-
vattento² „aham are³ coro porisādo“ ti nāmaṃ sāvetaṃ
aṅgulim nālāṭe ṭhapetvā udakā nikkhami⁴, tassa saddaṃ sutvā
va hatthārohā hatthīhi assārohā assehi rathikā⁵ rathehi⁶ bhas-
5 simsu, balakāyo gahitāni⁷ āvudhāni chaḍḍetvā udarena⁸ nipajji,
porisādo Sutasomaṃ ukkhipitvā gaṇhi, sesarājāno pāde ga-
hetvā adhosiraṃ⁹ katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto gacchati,
Bodhisattaṃ pana upagantvā onato ukkhipitvā khandhe nisī-
dāpesi¹⁰, so „dvārena gamanaṃ papañco“ ti¹¹ sammukhaṭṭhā-
10 nen' eva¹² atṭhārasahatthaṃ pākāraṃ laṃghitvā purato pi
gaḷitamadamattavāraṇakumbhe¹³ okkamitvā¹⁴ pabbatakūṭāni
pātento viya vātajavāni¹⁵ assaratanāni¹⁶ piṭṭhe akkamanto
pātetvā rathavare¹⁷ rathasīse¹⁸ akkamitvā bhamarikam bha-
manto viya nīlaphalakāni¹⁹ nigrodhapattāni maddanto viya
15 ekavegen' eva¹⁹ tiyojanamattaṃ²⁰ gantvā „atthi nu kho koci
Sutasomass' atthāya pacchato āgacchanto“ ti avaloketvā
kañci²¹ adisvā saṇikaṃ gacchanto Sutasomassa kesehi uda-
bindūni attano upari patantāni²² disvā „maraṇassa abhāyanto
nāma n' atthi, Sutasomo pi maraṇabhayena rodati maññe“²³
20 ti cintetvā āha:

28. Na ve rudanti matimanto sapaññā
bahussutā ye bahuthānacintino, (cfr. IV ⁴⁶⁷/₁₂)
dīpaṃ hi etaṃ paramaṃ narānaṃ
yaṃ paṇḍitā sokaṇudā bhavanti. 395.

25 29. Attānaṃ ñāti²⁴ uda²⁵ puttadāraṃ
dhaññaṃ²⁵ dhanaṃ rajataṃ jātaraṇṇapaṃ

¹ Cks macchaṃ. ² Bā matthake khaggaṃ paribhamanto. ³ Bā hare. ⁴ Bā
uttari. ⁵ Bā rathārohā. ⁶ Bā adds sabbe. ⁷ Bā gahitagahitāni. ⁸ Bā
urena, adding bhūmiyaṃ. ⁹ Bā -sisakaṃ. ¹⁰ Cks -petvā. ¹¹ Bā bhavissatīti.
¹² Bā -neyeva. ¹³ Bā paggalitapāde matta-. ¹⁴ Bā ak-. ¹⁵ Bā -naṃ. ¹⁶
Bā -dhure. ¹⁷ Bā -sesu. ¹⁸ Cks -kā. ¹⁹ Bā ekaṃ-. ²⁰ Bā adds maggaṃ.
²¹ Bā ki-. ²² Bā ure patitāni. ²³ Bā omits maññe. ²⁴ so all three MSS.
for attāna ñāti? ²⁵ Bā udāhu.

kimo nu¹ tvaṃ Sutasomānutappe,
Koravyaseṭṭha vacanaṃ suṇoma te² ti. 396.

Ta. yaṃ paṇḍitā ti yaṃ tumhādisā paṇḍitā aññesam pi sokanudā bhavanti evaṃ sokavinodanaṃ aññesam pi dīpaṃ samudde bhinnanāvānaṃ dīpo viya paṭiṭṭhā hoti tasmā tumhādisā matimantā (add na) rudanti a., kimo nu 5
tvaṃ ti samma Sutasoma tumhādisa maraṇabhayena rodante aññe andhabālā kiṃ karissanti api ca taṃ pucchāmi imesu puttādisu kimo nu tvaṃ Sutasomānu-
tappe ti kim eva anusocasi kiṃ cintesīti a.³

Sutasoma āha:

30. Na⁴ vāham attānaṃ anutthunāmi⁵ 10
na puttadāraṃ na dhanāṃ na raṭṭhaṃ,
sataṇ ca dhanāmo carito purāṇo,
taṃ saṅgaraṃ⁶ brāhmaṇassaṇutappe. 397.
31. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa, 15
taṃ saṅgaraṃ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ (supra p. 24, 15.)
saccānurakkhī punar āvajjissan ti. 398.

Ta. anutthunāmiti ahaṃ na⁸ te⁹ rudāmi, imesam pi puttādināṃ
atthāya na anutthunāmi na socāmi, api ca kho sataṇ paṇḍitānaṃ carito purāṇa-
dhammo atthi, saṅgaraṃ katvā saddhānuppattaṃ nāma¹⁰ etaṃ saṅgaraṃ brāh- 20
maṇassa ahaṃ anusocāmiti a., saccānurakkhīti saccaṃ anurakkhanto¹⁰, so
brāhmaṇo Takkaṣilato Kassapadasabalena¹¹ desitā catasso gāthāyo ādāya āgato,
tassāhaṃ āgantukavattaṃ karetvā nahātvā āgato suṇissāmi, yāva mamāgamanā
āgamehīti saṅgaraṃ katvā āgato, tvaṃ tā gāthā sotuṃ adatvā va maṃ gaṇhi,
sace maṃ vissajjesi taṃ dhammaṃ sutvā saccānurakkhī punar āvajjissan 25
ti vadati.

Atha porisādo āha:

32. Na vāham¹² etaṃ abhisaddahāmi:
sukhī naro maccumukhā pamutto
amittahatthaṃ punar āvajeyya¹³, 30
Koravyaseṭṭha na hi maṃ upehi. 399.

¹ Bā kimiva. ² Bā -metan. ³ so C^{ks}; the comment in Bā is more diffuse and quite different from the above. ⁴ Bā nevā-, C^k tāvā-. ⁵ Bā anuttarāmi. ⁶ Bā saṅkaraṃ. ⁷ Bā -ṇaṃ saṃpadāya. ⁸ C^s tā va. ⁹ C^s ne. ¹⁰ The comment in Bā is quite different. ¹¹ Bā -lassa. ¹² Bā nevā-. ¹³ C^k -deyya.

33. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā (cfr. supra p. 25.²⁷)
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmi
madhuraṃ piyaṃ jivitaṃ laddha rāja
kuto tuvaṃ ehisi me sakāsaṃ ti. 400.

5 Ta. sukhīti sukhappatto hutvā, maccumukhā pamutto ti mādisassa
corassa hatthato muttatāya maraṇamukhā pamutto nāma hutvā, na hi maṃ
upehīti¹ na hi maṃ upagamissasi, mandiraṃ ti rājadhānigeḥaṃ gantvā,
kāmakāmiti ālapanam etaṃ, kāmāṃ kāmayaṃāno ti a, kuto ti kena nāma
kāraṇena².

10 Taṃ sutvā Mahāsatto siho viya asambhīto āha:

34. Mataṃ vareyya³ parisuddhasīlo
na⁴ jivitaṃ garahito pāpadhammo,
na hi taṃ naraṃ tāyate duggatīhi⁵
yassāpi hetū alikaṃ bhaṇeyya. 401.

15 35. Sace pi vāto girim āvaheyya (IV ⁴⁶²/₁₆)
cando ca suriyo ca chamā pateyyuṃ
sabbā va najjo paṭisotaṃ vajeyyuṃ
na tv-ev' ahaṃ rāja musā bhaṇeyyan ti. 402.

Ta. mataṃ vareyyā 'ti maraṇaṃ iccheyya, icchatu⁶ patthetū 'ti a., na
20 hi jivitaṃ ti pāpadhammo pana garahito jivitaṃ na vareyya mā icchatu,
jivitaṃ hi tassa anāyatabhadrakattā⁷ dujjivitaṃ nāma, yassā 'ti yassa attādino
atthāya dussīlo alikaṃ bhaṇeyya etaṃ attādivatthuṃ na taṃ purisaṃ duggatīhi
na tāyate⁸ na rakkhati, girimāvaheyyā 'ti samma porisāda mayā saddhiṃ
ekācariyakule sikkhito evarūpo sahāyako hutvā ayaṃ⁹ jivitaḥetu musā na ka-
25 thetīti¹⁰, kim pana na saddahasi: sace hi puratthimādibhedo vāto utthāya ma-
hantaṃ pabbataṃ tulapicu viya ākāse āvaheyya taṃ saddhātappaṃ ahaṃ ca
musā na bhaṇeyyan ti idaṃ pana na tv-eva saddhātappaṃ¹¹.

Evaṃ vutte pi so na saddhahi yeva, atha¹² Bodhisatto
„ayaṃ mayhaṃ na saddahati¹³, sapathena¹⁴ pi naṃ saddahā-
30 pessāmīti“ cintetvā „samma porisāda, khandhato tāva maṃ
otārehi, sapatham pi katvā taṃ saddahāpessāmīti“ vutte tena¹⁵
otāretvā bhūmiyaṃ ṭhapito sapatham karonto āha:

¹ Cks upesīti. ² The comment in Bā very different. ³ Ck -yyaṃ. ⁴ Cks add hi. ⁵ Bā -tibhi. ⁶ Cks icchetu. ⁷ Cs -ti-. ⁸ Ck nānārayate, Cs natārayate. ⁹ Bā ahaṃ. ¹⁰ Bā emīti. ¹¹ The comment quite different in Bā. ¹² Bā add kho. ¹³ Bā -hi. ¹⁴ Cks -the. ¹⁵ Bā adds taṃ.

36. Asiñ ca sattiñ ca parāmasāmi,
 sapatham pi te samma ahañ karomi,
 tayā pamutto anaño¹ bhavitvā
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 403.

Tass' attho: sace icchasi evarūpehi āvudhehi susamvihitārakkhe khatti- 5
 yakule nibbatti nāma mā hotū 'ti asiñ vā sattiñ vā parāmasāmi aññam vā yañ
 icchasi tañ sapatham pi te samma ahañ karomi yathā ahañ tayā mutto gantvā
 brāhmaṇassa anaño hutvā saceam anurakkhanto punāgamissan² ti.

Tato porisādo „ayañ Sutasomo khattiyehi akattabbam
 sapatham karoti. kim me iminā, etambhā³ ahañ pi khattiya- 10
 rājā, mam' eva bāhulohitañ⁴ gahetvā devatāya balikammañ
 karissāmi, ayañ ativiya kilamatīti“ cintetvā āha:

37. Yo⁵ te kato saṅgaro⁶ brāhmaṇena
 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa
 tañ saṅgaram⁶ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ 15
 saccānurakkhī punar āvajassū 'ti g. ā. 404.

Ta. punarāvajassū 'ti puna āgaccheyyāsi.

Atha nañ Mahāsatto „samma mā cintayi, catasso satā-
 rahā gāthā sutvā dhammakathikassa pūjañ katvā pāto vāga- 20
 missan²“ ti vatvā g. ā.:

38. Yo⁸ me kato saṅgaro⁶ brāhmaṇena
 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa
 tañ saṅgaram⁶ brāhmaṇassa-ppadāya
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 405.

Atha nañ porisādo „mahārāja tumhe⁹ khattiyehi akattab- 25
 bam sapatham karittha, tañ¹⁰ anusareyyāthā“ 'ti vatvā „samma
 porisāda, tvañ mañ daharakālato paṭṭhāya jānāsi¹¹, hassena¹²
 pi me musā na kathitapubbam, sv-āhañ¹³ idāni rajje ṭhito¹⁴
 dhammādhammañ jānanto kiñ musā kathessāmi, saddaha

¹ all three MSS. an-. ² B^d -ssāmi. ³ so C^{ks}; B^d esa etu gāmā, B^s esa etu
 vā mā vā. ⁴ so C^{ks}; B^d bahu-. ⁵ C^k so. ⁶ B^d saṅka-. ⁷ B^d -nañ sap-.

⁸ C^s so. ⁹ C^{ks} tvañ. ¹⁰ C^{ks} -ritvā tvañ. ¹¹ C^k B^d ja-. ¹² B^d s hāsena.

¹³ C^k suvāhañ, B^d sohañ. ¹⁴ B^d pati-.

- mayham, aham te balikammaṃ pāpuṇissāmīti“ saddahāpito
 „tena hi gaccha mahārāja, tumhesu anāgatesu balikammaṃ na
 bhavissati, devatāpi tumhehi vinā na sampaticchati, mā me
 balikammassa [antarāyaṃ karitthā“ ’ti M-am uyyojesi, so
 5 Rāhumukhā pamuttacando viya nāgabalo thāmasampanno
 khippam eva nagaraṃ pāpuṇi, senāpi ’ssa „Sutasomarājā paṇḍito
 madhuradhammakathiko ekadvekkathā kathetuṃ labhanto porisādaṃ
 dametvā sīhamukhā muttamattavāraṇo¹ viya āgamiṣsatīti“ ca²
 10 ca cintetvā bahinagare yeva nivīṭṭhā⁴ naṃ⁵ dūrato va āgacchan-
 taṃ disvā paccuggantvā vanditvā „kiñcittha“ mahārāja porisādena
 na kilamitthā“ ’ti paṭisanthāraṃ katvā „porisādena mayham
 mātāpitūhi pi dukkarataraṃ kataṃ, tathārupo nāma caṇḍo
 15 sāhasiko mama dhammakathaṃ sutvā maṃ vissajjesīti“
 vutte rājānaṃ alaṃkaritvā hatthikkandhaṃ āropetvā parivāretvā⁸
 nagaraṃ pavisiṃsu⁹, taṃ disvā sabbe nāgarā tussīṃsu,
 so pi dhammasoṇḍatāya mātāpitāro adisvā va „pacchāpi
 ne¹⁰ passissāmīti“ rājanivesanaṃ pavisitvā rājāsane nisajja¹¹
 brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā massukammāni ’ssa ānāpetvā taṃ
 20 kappitakesamassaṃ nahātānulittaṃ vatthālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā ānetvā dassitakāle¹² sayāṃ pacchā nahātvā tassa attano
 bhojanaṃ dāpetvā tasmiṃ bhutte sayāṃ bhuñjitvā taṃ mahārahe
 pallaṃke nisīdāpetvā dhammagarukatāy’ assa¹³ gandhamālādīhi
 25 pūjaṃ katvā sayāṃ nīcāsane¹⁴ nisīditvā „tumhehi mayham
 ābhataḥ gāthā suṇāma¹⁵ ācariyā“ ’ti yāci.

Tam atthaṃ dīpento Satthā āha:

39. Mutto ca so porisādassa hatthā
 gantvāna taṃ brāhmaṇaṃ etad avoca¹⁶:

¹ Bā -pattaṃ vā-. ² Bās ime. ³ Bās mahājano. ⁴ Bās yeva khandhavāraṃ katvā atthāsi. ⁵ Bās taṃ. ⁶ so Ck; Bā kiñci. ⁷ Bā -ito. ⁸ Bā omits parivā-. ⁹ Bā pavisi. ¹⁰ Bās nesaṃ. ¹¹ Bā nisīditvā. ¹² so Ck; C⁹ assita-, B⁹ desita-. ¹³ Bā -gurutā. ¹⁴ Bā nivesane. ¹⁵ Bā suṇo-. ¹⁶ so all three MSS. for et’ avoca?

suṇoma gāthāyo satārahāyo
yā me sutā assu hitāya brahme ti. 406.

Ta. etadavocā 'ti etaṃ avoca.

Brāhmaṇo Bodhisattena yācitakāle gandhehi hatthe ub-
baṭṭetvā pasibbakā manoramaṃ potthakaṃ nīharitvā ubhoḥi 5
hatthehi gaḥetvā „tena hi mahārāja Kassapadasabalena desitā
rāgamadādinimadanā¹ ālayasamugghātavattupacchedataṇhak-
khayatthāya² virāganirodhaamatamahānibbānasampāpikā³ ca-
tasso satārahā gāthā suṇāhīti⁴ vatvā potthakaṃ olokento āha:

10. Sakid eva⁵ Sutasoma sabbhi hotu⁶ samāgamo, 10

sā naṃ⁷ saṃgati pāleti nāsabbhi bahusaṃgamo. 407.

11. Sabbhir eva samāsetha

sabbhi kubbetha santhavaṃ, (Saṃyuta-N. I p. 17.)

sataṃ saddhammam aṇṇāya seyyo hoti na pāpiyo. 408.

12. Jiranti ve rājarathā sucittā, (Dhp. v. 151, Saṃyutta-N. I. p. 71.) 15

atho sarīram pi jaraṃ upeti,

sataṃ ca dhammo na jaraṃ upeti,

santo have sabbhi pavedayanti. 409.

13. Nabhā⁸ ca dūre paṭhavi ca dūre,

pāraṃ samuddassa tad āhu dūre,

tato have dūratarāṃ vadanti

sataṃ ca dhammaṃ⁹ asataṃ ca rājā 'ti. 410.

Ta. sakidevā⁵ 'ti ekavāram eva, sabbhīti sappurisehi, sā naṃ ti sā
sabbhi saṃgati samāgamo ekavāraṃ¹⁰ pavatto¹¹ pi taṃ puggalaṃ pāleti rak-
khatī, nāsabbhīti asappurisehi pana bahū¹² sucīraṃ pi kato saṃgamo 25
ekattāne nivāso¹³ na pāleti, na thāvaro hotīti a., samāsethā 'ti saddhīṃ
nisideyya, sabbe pi iriyāpathe paṇḍiten' eva saddhīṃ pavatteyyā 'ti a., san-
thavaṃ ti mittasanthavaṃ, sataṃ saddhammaṃ ti paṇḍitānaṃ Buddhā-
dīnaṃ sattatīmasabodhapakkhiyadhammasaṃkhātāṃ saddhammaṃ seyyo hoti¹⁴,
etaṃ dhammaṃ Ńatvā vaḍḍhi yeva hotīti, hāni nāma n' atthīti a., rājarathā 30

¹ so C^k B^s; C^s -nimadanā, B^d -nippidanā. ² C^s omits tthāya. ³ ālaya -
nirodha wanting in B^d. ⁴ B^d -no-. ⁵ B^s sakim deva. ⁶ B^s -ti. ⁷ C^k sa
taṃ. ⁸ B^s -am. ⁹ B^d -o. ¹⁰ C^k -ra. ¹¹ B^s pavattento. ¹² C^k -u. ¹³ B^d
-e. ¹⁴ B^d ti.

ti rājūnaṃ ārohaniyarathā, sucittā ti¹ suparikammakatā, sabbhi pave-
dayāntīti Buddhādayo santo sabbhīti saṅkham gataṃ sobhanam uttamaṃ
nibbānaṃ pavedenti², so nibbānasaṃkhāto santadhammo³ jaraṃ na upeti na
jīrati, nabha⁴ ti ākāso, dūre ti paṭhavi hi sappatiṭṭhā⁵ saṅgahaṇā⁶ ākāso
5 nīrālambo appatiṭṭho, iti ubho ete ekā baddhāpi⁷ visamīyogattthena anupalittat-
thena ca⁸ dūre nāma honti, pāraṇ ti orimatīrato paratīraṃ, tadāhu ti
taṃ āhu.

Iti brāhmaṇo catasso satārahā gāthā Kassapadasabalena
desitaniyāmena desetvā tuṇhi ahosi, tā⁹ sutvā M. „saphalaṃ
10 me āgamanan“ ti tuṭṭhacitto „imā gāthā n' eva sāvaka-
bhāsita na isibhāsita na kavikata¹⁰, sabbaññunā va bhāsita,
kin nu kho agghantīti¹¹“ cintetvā „imāsaṃ sakalam pi cakka-
vālaṃ yāva Brahmaloḥaṃ sattaratanapuppaṃ katvā dadamāno
n' eva anucchavikaṃ kātuṃ sakkoti, ahaṃ kho paṇ' assa tiyo-
15 janasate Kururaṭṭhe sattayojanike Indapattanagare rajjaṃ
dātuṃ pahomi, atthi¹² khv-assa rajjaṃ karetuṃ bhāgyan“ ti
aṅgavijjānubhāvena olokento nāddasa, tato senāpatiṭṭhānādīni¹³
cintetvā¹⁴ ekagāmabhojanam pi tassa¹⁵ bhāgyaṃ adisvā dhana-
lābhassa olokento koṭṭidhanato paṭṭhāya oloketvā catunnaṃ
20 kahāpanasahassānaṃ bhāgyaṃ disvā „ettakena naṃ pūjessā-
mīti“ catasso saḥassatthavikā dāpetvā „ācariya tumhe aññe-
saṃ khattiyānaṃ imā gāthā desetvā kiṃ¹⁶ labhathā“ 'ti pucchi,
„ekekāya¹⁷ sataṃ sataṃ mahārāja, ten' eva¹⁸ satārahā nāma
jātā“ ti āha, atha naṃ Mahāsatto „ācariya tvaṃ attanā¹⁹ ga-
25 hetvā vicaraṇabhaṇḍassa²⁰ anagghaṃ²¹ na jānāsi, ito paṭṭhāya
tā²² saḥassārahā nāma hontū“ 'ti vatvā gātham āha:

44. Sahassiyo imā gāthā na imā gāthā satārahā,
cattāri tvaṃ saḥassāni khippaṃ gaṇhāhi brāhmaṇa 'ti²³. 411.
Ath' assa ekaṃ sukkayānakaṃ datvā „brāhmaṇaṃ sotthinā

¹ Cks omit ti. ² Bā adds thomenti. ³ Bā sataṃdh-. ⁴ Bā -an. ⁵ Bā
sampa-. ⁶ so Bā; Ck yagaganam, Cs yagahaṇam. ⁷ Bā bandh-. ⁸ Cks vi.
⁹ Bā taṃ. ¹⁰ Bā na kenaci bhāsita. ¹¹ Bā agghanti, Cks agghatīti. ¹² Bā
add nu. ¹³ Ck -dinaṃ. ¹⁴ Bā olokento. ¹⁵ Bā -bhojanassāpi. ¹⁶ Bā kitta-
kaṃ dhanam. ¹⁷ Bā adds gāthāya. ¹⁸ Bā add tā. ¹⁹ so Cks; Bā -no dhanam
²⁰ so Cks; Bā vikiṇṭabha-. ²¹ so Cks; Bā aggham. ²² Bā ekekā gāthā. ²³
Bā add an explanation of this verse.

geham pavesethā¹ "ti purise ānāpetvā tam uyyojesi, tasmim
khaṇe Sutasomena raññā satārahā yathā saḥassārahā katvā
pūjitā², sādhu sādhu 'ti mahāsādhukārasaddo ahosi, tassa
mātāpitaro tam saddam sutvā „kimsaddo nām' eso" ti puc-
chitvā yathābhūtam sutvā³ dhanalolatāya⁴ Mahāsattassa⁵ kuj-
jhiṃsu, so pi brāhmaṇam uyyojetvā tesam santikam gantvā
vanditvā atthāsi, ath' assa pitā⁶ „tāta evarūpassa sāhasika-
corassa hatthato mutto sīti" paṭisanthāram pi akatvā attano
dhanalolatāya⁴ „saccam kira tāta tayo catasso gāthā sutvā
cattāri saḥassāni dinnānti" pucchitvā „saccan" ti vutte

10

12. Asītiyā⁷ navutiya ca gāthā,
satārahā cāpi bhavye⁸ gāthā,
paccattam eva Suttasoma jānāhi
saḥassīyo nāma kuth' atthi⁹ gāthā ti āha. 412.

Ta. paccattamevā 'ti attanā jānāhi, kudh'atthīti kuthi¹⁰.

15

Atha nam Mahāsatto „nāham tāta dhanena vaddhim
icchāmi sutena icchāmīti" saññāpento āha:

13. Icchāmi vo 'ham sutavuddhim attano,
santo ca maṃ suppurisā bhajeyyūṃ,
aḥam savantihi mahodadhīva
na hi tāta tappāmi subhāsitenā. 413.

20

17. Aggi yathā tipakattham dāhanto
na tappatī sāgaro vā nadīhi¹¹
evam pi te paṇḍitā rājasetthā
suvā na tappanti subhāsitenā. 414.

25

18. Sakassa dāsassa yadā suṇomi
gāthā aham atthavatī jāninda

¹ Bā sampādetthā, B^s sampāpethā. ² Bā add ti nagaravāsino. ³ Bā adds attano.

⁴ Bā -lobhatāya. ⁵ C^k mahāsaddantassa. ⁶ Bā adds katham. ⁷ C^k add vā.

⁸ C^k -um, Bā -yya. ⁹ C^k kuthātthi, Bā kā atthi. ¹⁰ C^k hatthi; Bā tattha

tāta sutasoma gāthā asitārahā navutārahā satārahā cāpi gāthā bhavye, tāta
sutasoma paccattameva attanā va jānāhi, saḥassārahā nāma gāthā kā kassa
puggalassa santi ke atthīti. ¹¹ C^k nadīhi, Bā nadibhi.

tam eva sakkacca nisāmayāmi,
na hi tāta dhammesu mam' atthi tittiti. 415.

Ta. vo ti nipātamattaṃ, santo ti ete ca maṃ bhajeyyūti ti icchāmi.
savantihīti nadihi, sakassā 'ti tiṭṭhatu Nandabrāhmaṇo yadā ahaṃ attano
5 dāsassāpi¹ suṇomi².

Evaṃ ca pana vatvā „mā maṃ tāva³ dhanahetu pari-
bhāsi⁴, ahaṃ 'dhammam sutvā āgamiṣāmi⁵ sapaṭhaṃ katvā
āgato, idān' ahaṃ porisādassa santikaṃ gamissāmi⁶, idaṃ vo
rajjam gaṇhathā“ 'ti niyyādentō

10 40. Idaṃ te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggam ($\frac{280}{19}$)
sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ,
kiṃ kāmahetu paribhāsase maṃ,
gacchāmi⁷ ahaṃ porisādassa kante⁸ ti g. ā. 416.

Ta. kante⁶ ti santike.

15 Tasmīṃ samaye pitu rañño hadayaṃ uṇham ahosi, so
„tāta Sutasoma kin nāmi⁹ etaṃ kathesi, caturaṅginiyā senāya
coraṃ gaheṣāmi¹⁰“ vatvā g. āha:

50. Attānuraṅkhaṇa bhavanti h' ete
hatthāroha rathikā pattikā ca
20 assāroha yeva dhanuggahāse,
senam payuṇjāma, hanāma sattun ti. 417.

Ta. hanāma 'ti sace evaṃ payojitā⁷ senā taṃ gaḥetuṃ na sakkonti
atha naṃ sakalaratṭhavāsino gaḥetvā gantvā hanāma sattun mārema⁸ taṃ
attano⁹ paccāmittan ti a

25 Atha naṃ mātāpitāro assuṇṇamukhā „tāta mā¹⁰ gan-
tuṃ¹¹ labbhā“ ti yāciṃsu, soḷasasahassā nāṭakittihiyo pi sesa-
parijāno pi „amhe anāthe katvā kuhiṃ gacchasi devā“ 'ti
parideviṃsu, sakalanagare koci sakabhāvena saṇṭhātuṃ¹²
asakkonto „porisādassa kira¹³ paṭiññaṃ datvā āgato, idāni

¹ Bds add santike. ² Bds add tāta dhammesu mama titti na hi atthiti. ³ Bā tāta. ⁴ Bds -sasi. ⁵ Ck -iti. ⁶ so Cks for ūatte? cfr. p. 26.6; Bā unte, Bs ante? ⁷ Ck -kaṃ, C^s -kā. ⁸ Bā hanema. ⁹ Bds ambhākaṃ. ¹⁰ Bā adds gaccha.
¹¹ Bds add na. ¹² Bds sandhāretuṃ. ¹³ Bā pana kira ahaṃ.

catasso satārahā¹ gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ
katvā mātāpitāro vanditvā puna kira corassa santikaṃ ga-
missatīti² sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi, so mātāpitunnaṃ
vacanaṃ sutvā

51. Sudukkaraṃ porisādo akāsi:

5

jīvaṃ gahetvāna avassajī maṃ,

taṃ tādisaṃ pubbakiccaṃ saranto

dubbhe ahaṃ tassa kathaṃ janindā 'ti g. ā. 418.

Ta. jīvaṃ gahetvāna 'ti jīvagāhaṃ³ gahetvā, taṃ tādisaṃ ti taṃ
tena kataṃ tathārūpaṃ⁴. pubbakiccaṃ ti purimaupakāraṃ, janindā 'ti 10
pitaraṃ ālapatī.

So mātāpitāro assāsetvā⁵ „amma tāta tumhe mayhaṃ mā
cintayittha, katakalyāṇo ahaṃ, chakāmaggissariyaṃ⁶ na dulla-
bhan“ ti mātāpitāro vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā pakkāmi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā gātham āha:

15

52. Vanditvā⁶ so pitaraṃ mātaraṃ ca

anusāsetvā negamaṃ [ca] balaṃ ca

saccavādī saccānurakkhamāno⁷

agamāsī so yena⁸ so porisādo ti. 419.

Ta. saccānurakkhamāno ti saccam anurakkhamāno, agamāsīti taṃ 20
rattin nivesane yeva sayitvā⁹ punadvase aruṇuggamanavelāya mātāpitāro
vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā assumukhena nānappakāraṃ paridevantena itthā-
gārādījanena anugato nagarā nikkhamma taṃ janaṃ nivattetuṃ asakkonto
mahāmagge dandakena tiriyaṃ lekhaṃ katvā „imaṃ¹⁰ mayi sasnehā¹¹ mā¹²
atikkamimsū“ 'ti āha, mahājano tejavato silavantassa ānaṃ atikkamituṃ asak- 25
konto mahāsaddena paridevamāno taṃ sīhaviṇṇambhītena gacchantaṃ olokento¹³
thatvā tasmiṃ dassanūpacāraṃ atikkamante ekarāvaṃ ravanto nagaraṃ pāvisi,
so pi āgatamaggen' eva tassa santikaṃ gato, tena vuttaṃ: agamāsī so yattha
so porisādo ti.

Tato porisādo cintesi¹⁴: „sace, mama sahāyo Sutasomo 30
āgantukāmo āgacchatu vā mā vā¹⁵ rukkhadevatā me yaṃ¹⁶

¹ Bā sahassārāhā. ² Bā jīvamānaṃ. ³ Cks tathānūrū-. ⁴ Bās anusāsetvā. ⁵
Bā -masaggissariyaṃ. ⁶ so all three MSS. ⁷ read: saccānurakkhamāno saccavādī?
⁸ Bās yattha. ⁹ Bās vasitvā. ¹⁰ Bā adds sace. ¹¹ Bā sineho atthi. ¹² Ck
maṃ. ¹³ Bās -etvā. ¹⁴ Cks gacchanto pana in the place of tato porisādo cintesi.
¹⁵ Bā omits vā mā vā. ¹⁶ Bā yaṃ mayhaṃ.

icchatu taṃ karotu, ime rājāno māretvā pañca madhuramaṃsena
balikammaṃ karissāmīti¹ citakaṃ katvā aggiṃ jāletvā „aṃ-
gāraṃ tāva hotū“² 'ti tassa sūlaṃ tacchantassa nisinnakāle³
āgato⁴, atha naṃ porisādo disvā tuṭṭhacitto „samma gantvā
5 kattabbakiccaṃ te katan“⁵ ti pucchi, Mahāsatto „āma mahārāja
Kassapadasabalena desitā me gāthā sutā⁶, dhammakathikassa
sakkāro ca kato, tasmā gantvā kattabbakiccaṃ nāma hotīti“⁷
dassetuṃ gātham āha:

53. Kato mayā saṃgaro brāhmaṇena
10 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa,
taṃ saṃgaraṃ brāhmaṇassa-ppadāya⁸
saccānurakkhī punar āgato 'smi,
yajassu yaññaṃ hantvāna mama maṃsaṃ⁹
khādāhi vā maṃ samma porisādā¹⁰ 'ti. 420.

15 Ta. yajassū 'ti maṃ māretvā devatāya vā yaññaṃ yajassu maṃsaṃ vā
me khādāhīti a.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ rājā na bhāyati, vigatama-
raṇabhayo hutvā katheti, kissa nu kho esa ānubhāvo“¹¹ ti
cintetvā „aññaṃ n' atthi: ayaṃ 'Kassapadasabalena desitā
20 me gāthā sutā' ti vadati, tasmaṃ etenānubhāvena bhavitabbaṃ,
aham p' etaṃ kathāpetvā tā gāthā sossāmi, evaṃ aham pi
nibbhayo bhavissāmīti“¹² sannipphānaṃ katvā gātham āha:

54. Na hāyate khāditaṃ¹³ mayhaṃ pacchā,
citakā ayaṃ tāva sadhūmikā va¹⁴,
25 niddhūmake pacitaṃ sādhu pakkāṃ,
suṇāma¹⁵ gāthāyo satārahāyo ti. 421.

Ta. khāditaṃ¹⁶ ti khādanaṃ, tava khādanaṃ¹⁷ mayhaṃ pacchā vā
pure vā na parihāyati, pacchāpi¹⁸ hi tvaṃ mayā khāditaḥ va, pacitaṃ ti
niddhūmake nijjāle aggimhi pakkamaṃsaṃ sādhu-pakkāṃ nāma hoti.

¹ Bds add sutasomo. ² Cks gato. ³ Bd sutvā. ⁴ Bd -pasampadāya. ⁵ so Bds;
Cks omit hantvāna mama maṃsaṃ; read: hantvāna me maṃsaṃ yajassu yaññaṃ?

⁶ Cks khāda maṃ porisādā. ⁷ Bd -taṃ. ⁸ Bd ca. ⁹ Bd -po. ¹⁰ Bd -tan.

¹¹ Bd tāva khādeyyaṃ. ¹² Ck paccāya pi.

Tam sutvā Mahāsatto „ayam porisādo pāpadhammo, imam
thokam niggaḥetvā lajjāpetvā kathessām'iti“ cintetvā āha:

55. Adhammiko tvaṃ porisādak' āsi

ratṭhāto bhaṭṭho udarassa hetu,

dhammañ c' imā abhivadanti gāthā,

dhammo adhammo ca kuhiṃ sameti. 422.

56. Adhammikassa luddassa niccaṃ lohitapāṇino

n' atthi saccaṃ kuto dhammañ¹, kiṃ sutena karissasīti. 423.

Ta. dhammañcā 'ti imā ca gāthā navālokuttaradhammañ abhivadanti,
kuhiṃ sameti²ti kattha samāgacchati², dhammo hi sugatīṃ vā agatīṃ³ vā 10
pāpeti adhammo duggatīṃ, kuto dhammañ¹ ti vacīsaccamattam⁴ pi n' atthi
kuto dhammo, kiṃ sutena⁵ 'ti tvaṃ etena sutena kiṃ karissasi, mattikābhā-
janaṃ viya sīhavasūya abhājanam tvaṃ dhammassa.

So evaṃ kathite n' eva kujjhi, kasmā: Mahāsattassa
mettānubhāvena⁶ mahantena, atha naṃ „kiṃ puna samma 15
Sutasoma aham eva adhammiko“ ti vatvā gātham āha:

57. Yo maṃsaḥetu migavaṃ careyya

yo cāhane⁶ purisaṃ attahetu

ubho pi te pecca samā bhavanti,

kasmā no adhammikaṃ brūsi⁷ maṃ tvaṃ ti. 424.

Ta. kasmā no ti ye Jambudīpatale rājāno alamkatapaṭṭiyattū mahābala-
parivārā rathavaragatā migavaṃ carantā tikkhiṇehi sarehi mige vijjhittvā mārenti
te avatvā kasmā tvaṃ maṃ yeva adhammikaṃ vadesi⁸, yadi te niddosa⁹ aham
pi niddoso yevā 'ti dīpeti.

Tam sutvā Mahāsatto laddhiṃ bhindanto gātham āha: 25

58. Pañca pañca na khā⁹ bhakkhā khattiyena pajānatā,

abhakkhaṃ rāja bhakkhesi, tasmā adhammiko tuvaṃ ti. 425.

Tass' attho: samma porisāda¹⁰ khattiyadhammaṃ jānantena pañca pañca
'ti hatthiādāyo das' eva sattā maṃsamayena¹¹ na kho¹² bhakkhā na kho¹³ 30
khādītābbayuttakā, na kho t' eva vā pāṭho, aparo nayo: khattiyena khattiya-
dhammaṃ jānantena pañcanakhesu sattesu sasako sallako godho¹³ sāmi¹⁴ kummo

¹ Bā -o. ² Cks -si. ³ Bds nibbānaṃ. ⁴ Ck -saccaṃ tampi. ⁵ Bds mettā-
bhāvanāya. ⁶ Bā gāhane. ⁷ Cks brūhi. ⁸ Bā -asi. ⁹ so all three MSS. ¹⁰
Bds add khattiyena nāma. ¹¹ so Cks; Bā maṃsavaseṇa. ¹² Bā omits kho. ¹³
Cks -ā. ¹⁴ so Cks; Bds sāci.

ti ime pañe' eva sattā bhakkhitabbayuttakā na aññe, tvaṃ pana abhakkhaṃ purisamañsaṃ bhakkhesi, tenāpi adhammiko ti.

Iti so niggahaṃ patvā aññaṃ nissaraṇaṃ adisvā attano pāpaṃ paṭicchādentō gātham āha:

- 5 59. Mutto tvaṃ porisādassa hatthā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī
amittahatthaṃ punar āgato si,
nakkhattadhamme kusalo si rājā 'ti. 426.

Ta. nakkhattadh'amme ti tvaṃ nakkhattadhammasaṃkhāte nīti-
10 satthe¹ na kusalo si², attano atthānatthaṃ na jānāsi, akāraṇa' eva te loke
paṇḍito ti kitti patthaṇā³, ahaṃ pana te paṇḍitabhāvaṃ na passāmi⁴, atibālo
sīti vadati.

Atha naṃ Mahāsatto „samma khattadhamme kusaleṇa
nāma mādisen' eva bhavitabbaṃ, ahaṃ taṃ jānāmi, na puna

- 15 tathattāya⁵ paṭipajjāmīti⁶ vatvā gātham āha:
60. Ye khattadhamme kusalā bhavanti
pāyena⁶ te nerayikā bhavanti,
tasmā ahaṃ khattadhammaṃ pahāya
saccānurakkhī punar āgato 'smi,
20 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā⁷ 'ti. 427.

Ta. kusalā ti tathattāya paṭipajjanakusalā, pāyena⁶ 'ti yebhuyyena nera-
yikā, ye pana tattha na nibbattanti te sesūpāyesu nibbattanti.

Porisādo āha:

61. Pāsādavāsā paṭhavīgavāssaṃ⁸
25 kāmītthiyo kāsikacandanaṃ ca
sabbhaṃ tahiṃ labbhati sāmitāya⁹,
saccena kiṃ passasi ānisaṃsaṇaṃ ti. 428.

Ta. pāsādavāsā ti samma Sutasoma tava tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā
dibbavimāṇakappā tayo nivāsapāsādā, paṭhavīgavāssaṇ¹⁰ ti paṭhavī ca gāvo
30 ca assā ca bahū, kāmītthiyo ti kāmavatthubhūtā itthiyo, kāsikacandanaṃ

¹ Bā natti-. ² Bds yo. ³ Cks -patthavā, Bā patthaṇo. ⁴ Bā adda na jānāmi.

⁵ Cks only tāya. ⁶ Cks pāse. ⁷ read: maṃ khāda posāda yajassu yaññaṃ?

⁸ Bds -ā. ⁹ Bā labbasi sāmikāya. ¹⁰ Bā -ssā.

eā 'ti kāsikavattaṇ ca lohitacandanaṇ ca, sabbaṇ tahiṇ ti etaṇ¹ ca aññaṇ
ca upabhogaparibhogāṇ sabbaṇ tahiṇ² attano nagare sāmīyā labhasi, sāmī
hutvā yathā icchasi tathā paribhūjītum labhasi, so tvaṇ sabbaṇ etaṇ pahāya
saccānurakkhī idhāgacchanto saccena kim ānisaṃsaṇ³ passasi.

Bodhisatto āha:

5

62. Ye kec' ime atthi rasā pathavyā
saccaṇ tesaṇ sādhutaraṇ rasānaṇ,
sacce tthitā samaṇabrāhmaṇā ca
taranti jātimaṇassa pāraṇ ti. 429.

Ta. sādhutaraṇ ti yasmā sabbe pi rasā sattānaṇ saccakāle yeva paṇitā 10
honti tasmā saccāṇ tesaṇ sādhutaraṇ⁴, yasmā vā viratisaccavācīsacce tthitā
jātimaṇassaṇkkhātassa tebhūmakavattassa pāraṇ amatamahānibbānaṇ taranti
pāpuṇanti tasmā taṇ sādhutaraṇ ti.

Evam assa Mahāsatto sacce ānisaṃsaṇ kathesi, tato
porisādo vikaṣitapadumapunnacandasassirīkam ev' assa mu- 15
khaṇ oloketvā „ayaṇ Sutasomo⁵ aṇḍaracitakaṇ maṇ sasūlaṇ⁶
tacchantāṇ passati, cittutrāsamattam pi 'ssa n' atthi, kin nu
kho esa⁷ satārāhānaṇ gāthānaṇ ānubhāvo udāhu saccassa
aññass' eva vā kassacīti⁸ cintetvā „pucchissāmi tāva naṇ“
ti pucchanto gātham āha:

20

63. Mutto tvaṇ porisādassa hatthā
gantvā sakaṇ mandiraṇ kāmakāmi
amittahatthāṇ punar āgato si,
na ha⁹ nūna te maraṇabhayaṇ janinda,
alīnacitto c' asi¹⁰ saccavādīti. 430.

25

Mahāsatto pi 'ssa ācikkhanto āha:

64. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yitthā¹⁰ ye vipulā pasatthā,
visodhito paralokassa maggo,¹¹
dhamme tthito ko maraṇassa bhāye. 431.

30

65. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yitthā ye vipulā pasatthā,

¹ Cks evaṇ. ² Ck taṇhi, Bđ hi. ³ Cks -anusāsaṇ. ⁴ Bds add rasānaṇ. ⁵

Cks omī oloketvā ayaṇ sutasomo. ⁶ Bđ maṇsasūlaṇ. ⁷ Bđ assa. ⁸ Bđ hi.

⁹ Bđ asi. ¹⁰ Bđ dīthā.

- anānutappaṃ paralokaṃ¹ gamissaṃ,
 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisāda. 432.
66. Pitā ca mātā ca upatthitā me,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
 5 viṣodhito paralokassa maggo,
 dhamme t̥hito ko maraṇassa bhāye. 433.
67. Pitā ca mātā ca upatthitā me,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
 anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
 10 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādo. 434.
68. Nātisu mittesu katā me kārā²,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ -pe-. 435.
69. Nātisu mittesu katā me kārā²,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
 15 anānutappaṃ -pe- 436.
70. Dinnam me dānam bahudhā bahunnaṃ,
 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
 viṣodhito paralokassa maggo -pe- 437.
71. Dinnam me dānam bahudhā bahunnaṃ,
 20 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
 anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā³ ti. 438.

Ta. kalyāṇā ti kalyāṇakammā, anekarūpā ti dānūdivasena³ neka-
 vidhā, yañña ti dasavidhadānavatthupariccāgavasena ativipulā paṇḍitapasatthā
 25 yaññaṃ pi yitthā pavattitā, dhamme t̥hito ti evaṃ dhamme patiṭṭhito mādiso ko
 nāma maraṇassa bhāyeyya, anānutappaṃ ti ananuttappamāno, dhammena me
 issariyaṃ pasatthan ti dasavidharājadhammaṃ akopetvā dhammen⁴ eva mayā
 rajjam pasamsitaṃ⁴, kārā⁵ ti nātisu nātikiccāni mittesu ca mittakiccāni,
 dānam ti savatthukacetanā, Bahudhā ti bahūhi ākārehi, bahunna ti na
 30 pañcannam na dasannam satassa pi saḥassassa pi⁶, dinnam eva, santappitā
 ti gahitagahitabhājauṇi pūretvā suṭṭhu tappitā⁷.

¹ so all three MSS. ² B^d katūpakārā. ³ B^d annādi-. ⁴ B^d pasāsi-. ⁵ B^d
 katūpakārā, C^s karo. ⁶ C^s saḥassam pi, B^d adds sataḥassassa pi. ⁷ B^d santa-

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ Sutasomarājā sappuriso nāṇa-sampanno¹, sac' āhaṃ² etaṃ khādeyyaṃ muddhā me sattadhā phaleyya paṭhavi vā pana me vivaraṃ dadeyyā“³ ti bhītatasi to „samma na tvaṃ mayā khāditabbayuttarūpo“⁴ ti vatvā gātham āha:

5

12. Visaṃ pajānaṃ puriso adeyya
āśīvisaṃ jalitaṃ uggatejaṃ,
muddhāpi tassa vipateyya sattadhā
yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā⁵ 'ti. 439.

Ta. visaṃ ti tatth' eva mūraṇasamatthaṃ⁶ halāhalavisaṃ, jalitaṃ ti 10
attano visatejen' eva jalitaṃ tena uggatejaṃ aggikkhandhaṃ viya vicarantaṃ
āśīvisaṃ vā pana so gīvīya gaṇheyya.

Iti so Mahāsattaṃ „halāhalavisasadiso me tvaṃ, ko taṃ khādissatīti“⁷ vatvā tā gāthāyo sotukāmo taṃ yācitvā tena dhammagāravajananatthaṃ „evarūpānaṃ anavajjadhammānaṃ“⁸ 15
gāthānaṃ tvaṃ abhājanan⁹ ti paṭikkhitto pi „sakala-Jambudīpe iminā sadiso paṇḍito n' atthi, ayaṃ nāma mama hatthā muñcitvā gantvā tā gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā nalāṭena maccuṃ ādāya punāgato, ativiya sādthurūpā gāthā bhavissantīti“¹⁰ suṭṭhutaṃ sañjātasavanādaro hutvā yācanto 20
gātham āha:

13. Sutvā dhammaṃ¹¹ vijānanti narā kalyāṇapāpakāṃ,
api gāthā suṇitvāna dhamme me ramatī mano ti. 440.

Tass' attho: samma Sutasoma narā nāma dhammaṃ sutvā kalyāṇam pi
pāpam pi jānanti, app-eva¹² tā gāthā sutvā mama pi kusalapathadhamme¹³ mano 25
rameyyā¹⁴ 'ti.

Atha Mahāsatto „sotukāmo dāni porisādo, kathessāmi 'ssa nan“¹⁵ ti cintetvā „tena hi samma sādhukaṃ suṇāhīti“¹⁶
taṃ ohitasotaṃ katvā Nandabrāhmaṇena kathitaniyāmen' eva
gāthānaṃ thutiṃ katvā chakāmāvacaradevesu¹⁷ ekakolāhalaṃ 30

¹ Bds add madhuradhammakathiko. ² Cks svāhaṃ. ³ Cks Bā ma-. ⁴ Bā omits dhammānaṃ. ⁵ Cks -a. ⁶ Bds add nāma. ⁷ Bā kusalakammāpatha. ⁸ Bā chasu - - vesu.

katvā devatāsu sādhuḥkāraṁ dadamanāsu¹ Mahāsatto porisā-
dassa dhammaṁ kathesi:

74. Sakideva Sutasoma sabbhi hotu² samāgamo,
sā naṁ saṁgati pāleti nāsabbhi bahusaṁgamo. 441.
- 5 75. Sabbhir eva samāsetha sabbhi kubbetha santhavaṁ,
sataṁ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 442.
76. Jiranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīram pi jaraṁ upeti,
sataṁ ca dhammo na jaraṁ upeti,
10 santo have sabbhi pavedayanti. 443.
77. Nabhā³ ca dūre paṭhavī ca dūre,
pāraṁ samuddassa tad āhu dūre,
tato have⁴ dūratarāṁ vadanti
sataṁ ca dhammaṁ asataṁ ca rājā 'ti. 444.
- 15 Tassa tena sukathitattā c' eva attano paṇḍitabhāvena ca
„gāthā sabbhaññūbuddhakathitā viyā“ 'ti cintentassa sakala-
sarīraṁ pañcavaṇṇāya pītiyā phari⁵, Bodhisatte muducittāṁ
ahosi, setacchattadāyakaṁ pitaram viya naṁ amaññi, so „aham
Sutasomassa⁶ dātabbahiraññasuvanṇe⁷ na passāmi, ekekāya
20 pan' assa⁸ gāthāya ekekaṁ⁹ varaṁ dassāmīti“ cintetvā
gātham āha:
78. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā ($\frac{161}{10}$)
subhāsītā tuyhaṁ janinda sutvā
ānandicitto¹⁰ sumano patīto,
25 cattāri te samma vare dadāmīti. 445.

Ta. ānandīti ānandaḥjāto¹¹, sesāni tass' eva vevacanāni, cattāro pi h'
ete tuṭṭhākārū yeva.

Atha naṁ Mahāsatto „kiṁ nāma tvaṁ varaṁ dassasīti“
apasādentō āha:

¹ C^s Bā -deve. ² Bā^s hoti. ³ Bā^s -am. ⁴ C^s bhava. ⁵ C^s pūri, Bā^s pari-
pūri. ⁶ C^s sutasomo massa. ⁷ Bā^s dātabbaṁ kiñci hivaṇṇaṁ. ⁸ Bā pana.
⁹ C^s -kā. ¹⁰ Bā ānantivitto, C^s ānandacitto. ¹¹ C^s -di-.

79. Yo n' attano maraṇaṃ bujjaṃ tvaṃ
hitāhitaṃ vinipātāṃ ca saggaṃ
giddho rase duccarite nivittṭho
kiṃ tvaṃ¹ varaṃ passasi pāpadhamma². 446.
80. Ahañ ca taṃ dehi varan ti vajjaṃ
tvañ cāpi datvāna avākareyya,
sandittṭhikaṃ kalahaṃ imaṃ vivādaṃ
ko paṇḍito jānaṃ upabbajeyyā 'ti. 447.

Ta. yo ti yo tvaṃ maraṇadhammo ahaṃ asmīti attano maraṇaṃ na jānāsi³ na bujjaṃ⁴ pāpadhammam eva karosi, hitāhitaṃ ti idaṃ me ka- 10
maṃ hitaṃ idaṃ ahitaṃ idaṃ vinipātaṃ nessati⁵ idaṃ saggaṃ ti na jānāsi,
rase ti manussamaṃsarase, vajjan ti vadeyyaṃ⁶, avākareyyā 'ti vācāya
datvā dehi me varan ti vuccamāno⁷ avākareyyāsi na dadeyyāsi⁸, upabba-
jeyyā 'ti ko imaṃ kalahaṃ paṇḍito upagaccheyya.

Tato porisādo „nāyaṃ mayhaṃ saddahati, saddahāpessāmi 15
naṃ“ ti gātham āha:

81. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātum
yaṃ vāpi datvāna avākareyya,
varassu samma avikampamāno,
pāṇaṃ cajitvāna pi dassam evā 'ti. 448. 20

Ta. avikampamāno ti anoliyamāno

Atha Mahāsatto „ayaṃ ativiya sūro hutvā kathesi“, ka-
rissati me vacanaṃ gaṇhissāmi¹⁰, sace pana 'manussamaṃsaṃ
na khāditabban' ti paṭhamam eva varaṃ varissaṃ¹¹ ativiya
kilamissati, paṭhamam aññe tayo vare gahetvā pacchā etaṃ 25
gaṇhissāmīti“ cintetvā āha:

82. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹²
paññassa paññānavatā¹³ sameti,
passeyya taṃ vassasataṃ arogaṃ,
etaṃ varānaṃ paṭhamam varāmīti. 449. 30

¹ Bā taṃ. ² Bā -o, Bā -e. ³ Ck omits na, Bā omits jānāsi. ⁴ Bā adds na jānā. ⁵ Bā omits nessati. ⁶ Bā add na. ⁷ Bā adds na. ⁸ Bā omits na da-.
⁹ Bā -eti. ¹⁰ Bā -miti. ¹¹ Bā vārayissaṃ. ¹² Bā sakkhi. ¹³ Ck -navatā.

Ta. ariyassā 'ti ācāariyassa, sakkhīti¹ sakkhidhammo ti² mitta-dhammo, paññānavatā³ ti ñāṇasampanna⁴, sametīti Gaṇḍodakam viya Yamunodakena saṁsandati dhātuso⁵ hi sattā saṁsandanti, passeyya tan ti porisādassa ciraṁ jīvitam icchanto⁶ paṭhamam attano jīvitavaram yācati paṇḍi-
 5 tassa hi pana⁷ mama jīvitam dehīti vattuṁ ayuttam api ca so mayham eva⁸ ārogyam icchatīti cintetvā tussissatīti⁹ pi evam āha.

So tam sutvā va „ayam issariyā dhamsetvā⁹ idāni mam-sam khāditukāmassa evam mahāanattakārassa mahācorassa mayham eva jīvitam icchati, aho mama hitakāmo“ ti tuṭṭha-
 10 mānaso tam¹⁰ vañcetvā varassa gahitabhāvam ajānitvā va tam varam dadamāno gātham āha:

83. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹¹
 paññassa paññānavatā sameti,
 passe pi¹² mam vassasatam arogam¹³,
 15 etam varānam paṭhamam dadāmīti. 450.

Ta. varānam ti catunnam varānam paṭhamam.

Tato Bodhisatto āha:

84. Ye khattiyā ye¹⁴ idha bhūmipālā
 muddhābhisittā katanāmadheyyā
 20 na tādise bhūmipatī adesi,
 etam varānam dutiyam varāmīti. 451.

Ta. katanāmadheyyā ti muddhani abhisittatā¹⁵ va muddhābhisittā katanāmadheyyā ti, na tādise ti tādise khattiye na adesi mā khādīti.

Iti so dutiyam varam gaṇhanto parosatānam khattiyānam
 25 jīvitavaram gaṇhi, porisādo pi 'ssa dadamāno āha:

85. Ye khattiyā ye¹⁶ idha bhūmipālā
 muddhābhisittā katanāmadheyyā
 na tādise bhūmipatī ademi¹⁷,
 etam varānam dutiyam dadāmīti. 452.

¹ Bā sakkhīti. ² Bās omit ti. ³ Bā ñāṇa-. ⁴ Bā -yo. ⁵ Bā adds viya. ⁶ Ck pi, Bā omits pana. ⁷ Bās add esa. ⁸ Cks -sīti. ⁹ Bās -yam ṭhapetvā. ¹⁰ Cks omit tam. ¹¹ Bā sakkhi. ¹² Bā passapi. ¹³ Bā ārogyam. ¹⁴ Bā se. ¹⁵ Cks -ttatā. ¹⁶ Bās se. ¹⁷ Cks adesi.

Kim pana te tesam saddam supanti na¹ supantīti na²
 sabbam supanti, porisādena hi rukkhassa dhūmajālupaddava-
 bhayena³ paṭikkamitvā aggi kato, aggino ca rukkhassa ca
 antare nisīditvā Mahāsatto tena saddhim kathesi, tasmā sab-
 bam asutva upaḍḍhupadḍham suṇimsu, te „idāni Sutasomo 5
 porisādam damessati, mā bhāyathā“ 'ti aññamaññaṃ samassā-
 sesum, tasmiṃ khaṇe Mahāsatto imam gātham āha:

56. Parosataṃ khattiyā te gahitā
 talāvutā assumukhā rudantā,
 sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāhi,
 etaṃ varānaṃ tatiyaṃ varāmīti. 453. 10

Ta. parosatan ti atirekasataṃ, te gahitā ti tayā gahitā, talāvutā
 ti hatthatalesu āvutā.

Iti Mahāsatto tatiyaṃ⁵ varaṃ gaṇhanto tesam khatti-
 yānaṃ sakaraṭṭham⁶ niyyātanavaraṃ gaṇhi, kimkāraṇā: so 15
 akhādanto pi verabhayena⁷ sabbe te dāse katva araṇṇe yeva
 vāsāpeyya⁸ māretvā vā chaḍḍeyya paccantaṃ vā netvā vikki-
 neyya, tasmā tesam sakaraṭṭhaniyyātanavaraṃ gaṇhi, itaro pi
 'ssa⁹ dadamāno imam¹⁰ gātham āha:

57. Parosataṃ khattiyā me gahitā 20
 talāvutā assumukhā rudantā,
 sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāmi,
 etaṃ varānaṃ tatiyaṃ dadāmīti. 454.

Catuttham pana gaṇhanto Bodhisatto imam gātham āha:

58. Chiddan te raṭṭham vyādhitaṃ¹¹ bhayāhi, 25
 puthū narā lenam anuppavitṭhā,
 manussamaṃsaṃ viramehi rāja¹²,
 etaṃ varānaṃ catuttham varāmīti. 455.

¹ Ck omits supanti na. ² Ck tam. ³ Cks -lā-. ⁴ Cks na. ⁵ Bā -ya. ⁶ Bā -e.
⁷ Bā veri-. ⁸ Bā vāseyya. ⁹ Cks omits ssa. ¹⁰ Cks idam. ¹¹ Cs vya-, Bā
 byādhikāya. ¹² Ck Bā -jā.

Ta. chiddan ti na¹ ghanāvāsān², tattha gāmādinān utthitattā savivarañ, vyādhitam³ bhayāhīti porisādo idāni āgamissatīti tava bhayena kampamānā⁴, lenamanuppariṭṭhā ti dārake hatthesu gahetvā tipagahanādinilīyanaṭṭhānā⁵ paviṭṭhā, manussamañsan ti duggandhajegucchapaṭikkulān manussamañsan
5 pajaha nissakkatthe⁶ vā upayogañ, manussamañsato viramāhīti attho.

Evam vutte porisādo pāṇiñ paharitvā hasanto „samma Sutasoma, kin nām' etañ kathesi, kath' āhañ tuyhañ' etañ varam dadeyyāmi⁸, sace pi gañhitukāmo aññañ gañhā“ ti vatvā⁹ gātham āha:

- 10 90. Addhā hi so bhakkho mamañ manāpo,
etassa hetum pi¹⁰ vanañ paviṭṭho,
so 'hañ kathañ etto upārameyyañ,
aññañ varānañ catutthañ varassū 'ti. 456.

Ta. vanañ ti rajjañ pahāya imañ vanañ paviṭṭho.

- 15 Atha nañ Mahāsatto „tvañ manussamañsassa piyattā¹¹
'tato viramituñ na sakkomīti' vadasi, yo hi piyañ nissāya
pāpañ karoti ayañ bālo“ ti vatvā gātham āha:

90. Na ve piyañ¹² me ti janinda tādiso (III ²⁵⁰/₃)
attam¹³ niraṃkatvā piyāni sevati,
20 attā va seyyo paramā va seyyo,
labbhā piyā ocitatthena pacchā ti. 457.

Ta. tādiso ti janinda tādiso yuvā abhirūpo mahāyaso idāni nāma me piyañ ti piyavattthūh' ālago¹⁴ attānañ niraṃkatvā sabbasugatīhi c' eva sukha-visesehi ca nuditvā¹⁵ niraye pāetvā na ve piyāni sevati, paramā va seyyo
25 ti purisassa hi paramhā¹⁶ piyavattthumhā attā va varataro¹⁷, labbhā piyā ti piyā nāma visayavasena¹⁸ c' eva puññaena ca ocitatthena vadḍhitatthena diṭṭha-dhamme c' eva parattha ca devamanussasampattiñ patvā sakkā laddhuñ.

Evam vutte porisādo bhayappatto hutvā „ahañ¹⁹ Sutasomena gahitavarañ vissajjāpetum pi manussamañsato vira-

¹ Bds omīti na. ² Bds gharā-. ³ Bā byādhitā, Cks vyādhitam. ⁴ Bā kampitā.
⁵ all three MSS. gahanā-. ⁶ Cks nissakkanatthe. ⁷ Bā tumhākañ. ⁸ Bds dassāmi.
⁹ Ck pavatvā, Bā gañhāhi ti vatvā. ¹⁰ Bds hetumhi. ¹¹ Bds piyatarattā. ¹²
Ck navesiyañ. ¹³ Bds attānañ. ¹⁴ Cs -ūhi lāgo, Bā -vatthulo tena tattha. ¹⁵
Bā cavetvā. ¹⁶ Bā omīti pa-. ¹⁷ Bds add kīmkārañ. ¹⁸ Cks visayāyasena.
¹⁹ Cs Bā add hi.

mitum pi na sakkomi, kin nu kho karissāmīti¹ assupunnehi
nettehi gātham āha:

91. Piyam me mānusaṃ māṃsaṃ
Sutasoma vijānāhi¹,
n' amhi sakko nivāretum
aññaṃ tuvaṃ² samma varaṃ varassū 'ti. 458. 5

Ta. vijānāhīti tvam pi jānāhi²

Tato Bodhisatto āha:

92. Yo ve piyam me ti piyānukaṃkhī³
attaṃ niraṃkatvā piyāni sevati
soṇḍo va pītvāna visassa⁵ thālaṃ
ten' eva so hoti dukkhī parattha. 459. 10
93. Yo c' idha saṃkhāya piyāni hitvā
kicchena pi⁶ sevati ariyadhammaṃ
dukkhito va pītvāna yathosadhāni
ten' eva so hoti sukhī paratthā 'ti. 460. 15

Ta. yo ve ti samma porisāda yo idam me piyan ti pāpakiriyāya attānaṃ
niraṃkatvā yāni vatthūni sevati so surāpemeṇa visamissaṃ suraṃ pītvā⁷ soṇḍo
viya tena pāpakammeṇa parattha nīrayādīsu dukkhī hoti, saṃkhāyā 'ti jānitvā
tuletvā piyāni hitvāpi⁸ adhammapaṭisaṃyuttāni piyāni chaḍḍetvā. 20

Evaṃ vutte porisādo kapaṇaṃ paridevanto⁹ gātham āha:

94. Ohāy' ahaṃ pitaraṃ mātaraṃ ca
manāpīke kāmaguṇe ca pañca
etassa hetumhi vanaṃ pavīṭṭho,
tan te varaṃ kin ti-m-ahaṃ dadāmi. 461. 25

Ta. etassā 'ti manussamaṃsaṃ dasseti¹⁰, kintimahan ti kiṃ katvā¹¹
ahaṃ taṃ varaṃ demi.

Tato Mahāsatto imaṃ gātham āhā:

95. Na paṇḍitā diguṇaṃ¹² āhu vākyam,
saccappaṭiñṇā ca¹³ bhavanti santo, 30

¹ Bā -nāhi. ² Ck^s tvam. ³ Ck^s jānāsi. ⁴ Bā^s -nurakkhī. ⁵ Bā^s visamissa. ⁶
so all three MSS. ⁷ Ck^s pītvā, Bā^s pīvitvā. ⁸ Bā^s hitvāti. ⁹ Bā^s kalunaṃ. ¹⁰
Ck^s dassē, Bā^s manussamaṃsassa. ¹¹ Bā^s kinti vatvā. ¹² Bā^s dvi-. ¹³ Ck^s -ññāya.

varassu samma iti mañ avoca,
icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇaṇ¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekañ vatvā puna tañ
visañvādentō dutiyañ vacanañ na vadanti², iti mañ avocā 'ti samma Suta-
5 soma varassu varan ti evañ mañ avocā 'ti³, iccabravīti tasmā⁴ yañ tvañ
iti abravi te idāni na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññālābhañ ayasañ akittim
pāpañ bahuñ duccaritañ kilesañ
10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpañ ti kammaṭṭhañ apattañ⁶, duccaritañ ti kammaṭṭha-
pattañ, kilesañ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
sassa hetu, upāgā ti upagato 'mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath' āhañ varañ
15 demī, mā mañ mārayi, anukampañ kāruṇiñ mayi karohi, aññañ varañ
gañhā 'ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahati jantu dātuñ
yañ vāpi datvāna avākareyya,
20 varassu samma avikampamāno,
pāpañ jahitvāna⁷ pi dassam evā 'ti. 464.

Evañ tena paṭhamañ vuttagāthañ āharitvā dassetvā vara-
dāne ussāhañ janento⁸ gātham āha:

98. Pāpañ cajanti santo nāpi dhammañ⁹,
25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
datvā varañ khippam avākarohi¹¹
etena sampajja surājasettha. 465.
99. Cajē dhanāñ yo pana aṅgahetu¹²
aṅgañ caje jīvitañ rakkhamāno,

¹ Bā dvi-. ² Bā kathenti. ³ Bā abhāsi, B^s abhāsasi. ⁴ Bā kasmā. ⁵ B^s
bhavo. ⁶ so C^ks; Bā appattañ. ⁷ C^ks jahe-, B^s cajitvāna. ⁸ Bā ussāhento.
⁹ C^ks sata nesa dhammo. ¹⁰ Bā va. ¹¹ Bā khippamevāk-. ¹² Bā dhanāñ
aṅgavarassa hotu, C^s omits yo pana.

aṅgadhanam¹ jīvitam cāpi sabbam
caje naro dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pāṇan ti jīvitam, santo tañ ca² api jīvitam cajanti, na dhammam
khippamavākaroḥīti idha khippam mayham dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapanno hobi, surāja-
setṭhā 'ti tam saṃgaṇhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda paṇ- 5
ḍito puriso hatthapādādimhi aṅge chejjamāne⁴ tassa rakkhanaṭṭhāya⁵ bahum
pi dhanam cajeyya, dhamma manussaranto ti aṅgadhanajīvitam pariccajanto
pi satam dhammam na vītikkamissāmīti evam dhammam anussaranto.

Evam Mahāsatto imehi kāraṇehi tam sacce patitṭhāpento
idāni attano garubhāvaṃ dassetuṃ 10

100. Yassāpi⁶ dhammam puriso vijaññā
ye c' assa kamkham vinayanti santo
tam hi 'ssa dīpaṃ ca parāyanaṃ ca
na tena mittim jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yamhā purisā, dhamman ti kusalākusalajotakam kāraṇam, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, tam hissā 'ti tam ācariyakulam etassa puggalassa
patitṭhānaṭṭhena⁹ dīpaṃ uppanne bhaye gantabbathānaṭṭhena¹⁰ parāyanaṃ ca,
na tena mittin ti tena ācariyapuggalena saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
mettim na jarayetha¹² na vināseyya.

Evam ca pana vatvā „samma porisāda guṇavantassa 20
ācariyassa vacanam nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahañ ca ta-
runakāle pi tava piṭṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesim,
idāni Buddhalīhāya satārahā gāthā kathesim, tena me va-
canam kātuṃ arahasīti“ āha, tam sutvā porisādo¹⁴ „Sutasomo
mayham ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁵, varo c' assa mayā dinno, 25
kim sakkā kātuṃ, ekasmiṃ attabhāve maraṇam nāma dhuvam,
manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan“ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utṭhāya Sutasomanarindassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imam gātham āha:

¹ Ck aham dhanam. ² Bds nāma in the place of tañca. ³ Bḍ paggaṇhanto.
⁴ Bḍ chijj-. ⁵ Ck -ṇatthāya. ⁶ Cks yassāhi. ⁷ Bds ji-. ⁸ Bḍ vijā-. ⁹ Cks
-ṭṭhatṭhena. ¹⁰ Cks gantabbatṭhena, Bḍ gandhappatṭhāna-. ¹¹ Ck sahasāha, Bds
sahasā. ¹² Bḍ jiyaretha, Bs jīrayetha. ¹³ Bḍ adda sikkhā, Bs sikkham. ¹⁴
Bḍ adda ayaṃ. ¹⁵ Cks omit paṇḍito ca.

varassu samma iti mañ avoca,
icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇaṇ¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekañ vatvā puna tañ
visañvādentō dutiyañ vacanañ na vadanti², iti mañ avocā 'ti samma Suta-
5 soma varassu varan ti evañ mañ avocā 'ti³, iccabravīti tasmā⁴ yañ tvañ
iti abravi te idāni na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññālābhañ ayasañ akittim
pāpañ bahuñ duccharitañ kilesañ
10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpañ ti kammaṭṭhañ apattañ⁶, duccharitañ ti kammaṭṭha-
pattañ, kilesañ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
sassa hetu, upāgā ti upagato 'mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath' āhañ varañ
15 demi, mā mañ mūrayi, anukampañ kāruṇiñ mayi karohi, aññañ varañ
gañhā 'ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahati jantu dātum
yañ vāpi datvāna avākareyya,
20 varassu samma avikampamāno,
pāpañ jahitvāna⁷ pi dassam evā 'ti. 464.

Evañ tena paṭhamañ vuttagāthañ āharitvā dassetvā vara-
dāne ussāhañ janento⁸ gātham āha:

98. Pāpañ cajanti santo nāpi dhammañ⁹,
25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
datvā varañ khippam avākarohi¹¹
etena sampajja surājasettha. 465.
99. Caje dhanam yo pana aṅgahetu¹²
aṅgañ caje jīvitañ rakkhamaṇo,

¹ Bā dvi-. ² Bā kathenti. ³ Bā abhāsi, Bā abhāsasi. ⁴ Bā kasmā. ⁵ Bā
bhavo. ⁶ so Cks; Bā appattañ. ⁷ Cks jahe-, Bā cajitvāna. ⁸ Bā ussāhento.
⁹ Cks sata nesa dhammo. ¹⁰ Bā va. ¹¹ Bā khippamevāk-. ¹² Bā dhanam
aṅgavarassa hotu, Cā omits yo pana.

aṅgadhanam¹ jīvitam cāpi sabbam
caje naro dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pāṇan ti jīvitam, santo tañ ca² api jīvitam cājanti, na dhammam
khippamavākaroḥīti idha khippam mayham dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapanno hobi, surāja-
setṭhā 'ti tam saṃgaṇhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda paṇ- 5
ḍito puriso hatthapādādimhi aṅge chejjamāne⁴ tassa rakkhanatthāya⁵ bahum
pi dhanam cajejya, dhammananussaranto ti aṅgadhanajīvitam paricejjanto
pi satam dhammam na vītikkamissāmīti evam dhammam anussaranto.

Evañ Mahāsatto imehi kāraṇehi tam sacce patiṭṭhāpento
idāni attano garubhāvaṃ dassetuṃ 10

100. Yassāpi⁶ dhammam puriso vijaññā
ye c' assa kamkham vinayanti santo
tam hi 'ssa dīpañ ca parāyanañ ca
na tena mittim jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yamhā purisā, dhamman ti kusalākusalajotakam kāraṇam, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, tam hissā 'ti tam ācariyakulam etassa puggalassa
patiṭṭhānatṭhena⁹ dīpaṃ uppanne bhaye gantabbatṭhānatṭhena¹⁰ parāyanañ ca,
na tena mittin ti tena ācariyapuggalena saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
mettim na jarayetha¹² na vināseyya.

Evañ ca pana vatvā „samma porisāda guṇavantassa 20
ācariyassa vacanaṃ nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahañ ca ta-
runakāle pi tava pitṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesim,
idāni Buddhalīlāyā satārahā gāthā kathesim, tena me va-
canaṃ kātuṃ arahasīti“ āha, tam sutvā porisādo¹⁴ „Sutasomo
mayham ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁵, varo c' assa mayā dinno, 25
kim sakkā kātuṃ, ekasim attabhāve maraṇam nāma dhuvam,
manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan“ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utṭhāya Sutasomanarindassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imaṃ gātham āha:

¹ Ck abam dhanam. ² Bds nāma in the place of tañca. ³ Bḍ paggaṇhanto.
⁴ Bḍ chijj-. ⁵ Ck -natthāya. ⁶ Cks yassāhi. ⁷ Bds ji-. ⁸ Bḍ vijā-. ⁹ Cks
-tṭhatṭhena. ¹⁰ Cks gantabbatṭhena, Bḍ gandhappatṭhāna-. ¹¹ Ck sahāsaha, Bds
sahasā. ¹² Bḍ jiyaretha, Bḍ jīrayetha. ¹³ Bḍ adds sikkhā, Bḍ sikkham. ¹⁴
Bḍ adds ayaṃ. ¹⁵ Cks omit paṇḍito ca.

101. Addhā hi so bhakkho mamañ manāpo,
etassa hetum pi vanañ pavittḥo,
sace vā¹ mañ yācasi etam atthañ
etam pi te samma varañ dadāmi. 468.

- 5 Atha nañ Mahāsatto „evam atthu² samma, sīle patitṭhi-
tassa maraṇam pi nāma varañ, gaṇhāmi mahārāja tayā din-
nañ varañ, ajja³ patṭhāya ācariyapathe⁴ patitṭhito 'si, evaṃ
sante pi tañ yācāmi: sace te mayi sineho atthi pañcasīlāni
gaṇha mahārājā“ 'ti āha, „sādhū samma dehi me sīlānīti“,
10 „gaṇha mahārājā“ 'ti, so Mahāsattañ pañcapatitṭhitena van-
ditvā ekamantañ nisīdi, Mahāsatto pi tañ sīle⁵ patitṭhāpesi,
tasmiñ khaṇe tattha sannipatitā bhummadevā „Mahāsatte
pītiñ janento⁶ Avīceto yāva bhavaggā añño porisādañ ma-
nussamañsato nivāretuñ samatto nāma n' atthi, aho Suta-
15 somena dukkarañ⁷ katan“ ti mahantena saddena vanaghaṭaṃ
unnādetto sādhu-kāram adāmsu, tesāñ saddaṃ sutvā cātumma-
hārājikā ti evaṃ yāva Brahmālokā ekakolāhalañ ahosi, rukkhe
laggitārājāno pi tañ devatānañ sādhu-kārasaddaṃ suṇiṃsu,
rukkha-devatāpi vimāne⁸ ṭhitā va sādhu-kārañ adāsi, iti deva-
20 tānañ saddo sūyati rūpañ na dissati, devatānañ sādhu-kāra-
saddaṃ sutvā rājāno cintayiṃsu: „Sutasomañ nissāya⁹ jīvi-
tañ laddhañ, dukkarañ katañ Sutasomena porisādañ da-
mento“ ti Bodhisattassa thutiñ karuṃsu, porisādo Mahāsat-
tassa pāde vanditvā ekamantañ atṭhāsi, atha nañ Mahāsatto
25 „samma khattiye mocehīti“ āha, so cintesi: „ahañ etesañ
paccāmitto, ete mayā mocitā 'gaṇhatha, nō paccāmittaṇ' ti
mañ ḥiñseyyum pi, mayā jīvitañ cājantañpi na sakkā Su-
tasomassa hatthato gahitañ sīlañ bhindituñ, iminā saddhiṃ
yeva gantvā mocessāmi, evaṃ me abhayañ bhavissatīti“, atha
30 Bodhisattañ vanditvā „Sutasoma ubho pi gantvā khattiye
mocessāmā“ ti¹⁰ gāthaṃ āha:

¹ Bā Cs ca. ² Bds āha. ³ Bā ajjato. ⁴ Bā bhariya. ⁵ Bā nañ sīlesu. ⁶ Bā
-etvā. ⁷ Bds -ratarāñ. ⁸ Bā sakavi-. ⁹ Bds add no. ¹⁰ Bā adds vatvā.

162. Satthā ca me hosi sakhā ca me si,
vacanam pi te samma ahañ akāsiñ,
tuvam¹ pi me samma karohi vākyam,
ubho pi gantvāna pamocayāmā² 'ti. 469.

Ta. satthā ti saggamaggassa desitattā satthā, tarupakālato paṭṭhāya 5
sakhā³ ca.

Atha nañ Bodhisatto

193. Satthā ca te homi sakhā ca ty-amhi,
vacanam pi me samma tuvañ akāsi,
aham pi te samma karomi vākyam, 10
ubho pi gantvāna pamocayāmā⁴ 'ti⁵ vatvā 470.

te upasañkamitvā āha:

194. Kammāsapādena viheṭhitattā⁶
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhetha imassa rañño, 15
saccappaṭiññañ me paṭissuñāthā⁷ 'ti. 471.

Ta. kammāsapādenā 'ti idañ Mahāsatto ubho pi gantvāna pamoca-
yāmā ti sampaṭicchitvā khattiyā nāma mānathaddhā honti muttamattā iminā
viheṭhit' amhā 'ti porisādañ potheyyūm pi haneyyūm pi na kho pan' esa tesu
dubbhissati ahañ ekako va gantvā paṭiññañ tāva nesañ gaphāmiti cintetvā 20
tattā gantvā te hatthatale āvutitvā aggapādañgulihī⁸ bhūmiyañ⁹ phusamānāsu
rukkaśākhāsu olambite¹⁰ vātappahāraṇakāle nāgadantesu¹¹ olambitakaraṇḍakadu-
māni¹² viya samparivattante addasa, te pi tañ disvā idāni 'mha arogā ti ekappa-
hāren' eva mahāravañ ravissu, atha te Mahāsatto mā bhāyathā¹³ ti assāsetvā
mayā porisādato¹⁴ tumhākañ abhayañ gahitañ tumhe pana me vacanañ karothā 25
'ti vatvā evam āha, tattā na¹⁵ jātū 'ti ekañsen' eva na dubbhetha.

Tato te āhañsu:

195. Kammāsapādena viheṭhit' amhā
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhema imassa rañño, 30
saccappaṭiññañ te paṭissuñāmā¹⁶ 'ti. 472.

¹ all three MSS. tvañ. ² Cks -āya. ³ Bds add evañ. ⁴ so Cks for viheṭhit'
attha? Bds vihedhitamhā, Bs viheṭhayitthamha. ⁵ Bds -lisu. ⁶ Bds bhūmi. ⁷ Cks
-tesu, Bds olaggite. ⁸ Bds -dante. ⁹ Bds olaggitakor-. ¹⁰ Bds -yitthā. ¹¹ Bds
-do damito. ¹² Ck pana. ¹³ Bds paṭissuñomā.

Ta. paṭissuṇāmā¹ 'ti evaṃ paṭiññaṃ adhivāsama sampāṭicchāma api
ca kho pana mayaṃ kilantā kathetuṃ na sakkoma tumhe sabbasattānaṃ sara-
naṃ tumhe va kathetha mayaṃ vo vacanaṃ sutvā paṭiññaṃ dassāma² 'ti.

Atha naṃ² Bodhisatto „tena hi me³ paṭiññaṃ dethā“
5 'ti vatvā⁴

106. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no⁵ hotu ayaṃ ca rājā,
tumhe ca vo hotha yath' eva puttā⁶ ti. 473.

10 Te pi sampāṭicchamānā imaṃ gātham āhaṃsu:

107. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no hotu ayaṃ ca rājā,
mayam pi hessāma tath' eva puttā ti. 474.

15 Ta. tumhe ca vo ti vokāro nipātamattaṃ.

Iti Mahāsatto tesaṃ paṭiññaṃ gahetvā porisādaṃ pakko-
sivā „ehi⁷, khattiye mocehīti“ āha, so khaggaṃ gahetvā ekassa
rañño bandhanaṃ chindi, rājā sattāhaṃ nirāhāro vedanāmatto⁸
sahabandhanacchedā mucchito bhūmiyaṃ pati, taṃ disvā Ma-
20 hāsatto kāruṇṇaṃ katvā „samma porisāda, mā evaṃ chindīti“
ekaṃ rājānaṃ ubhohi hatthehi dajhaṃ gahetvā ure katvā
„idāni bandhanaṃ chindā“ 'ti āha, atha porisādo khaggena
chindi, Mahāsatto pi thāmasampannatāya taṃ ure nipajjāpetvā
orasaputtaṃ viya muducittena otāretvā bhūmiyaṃ nipajjāpesi,
25 evaṃ sabbe pi te bhūmiyaṃ nipajjāpetvā vaṇe dhovitvā dāra-
kānaṃ kaṇṇato suttaṃ viya saṇikaṃ rajjuyo nikkadḍhitvā
pubbalohitaṃ dhovitvā vaṇe niddose katvā „samma porisāda,
ekaṃ rukkhatacaṃ pāsāṇe ghaṃsitvā āharā“ 'ti āharāpetvā
saccakiriyaṃ katvā tesaṃ hatthatalāni makkhesi, taṃ khaṇaṃ
30 yeva vaṇo phāsukaṃ⁹ ahosi, porisādo taṇḍule¹⁰ gahetvā vāra-

¹ Bā paṭissuṇāmā. ² Bā ne. ³ Bā omits me. ⁴ Bā adds gāthamāha. ⁵ Bā no.

⁶ Bā mayaṃ pi hessāma yatheyateva puttā in the place of tumhe -. ⁷ Bās
add samma. ⁸ Bās -patto. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bās -laṃ.

naṃ¹ paci, ubho janā parosataṃ khattiye vāraṇaṃ² pāyesuṃ³,
 iti te sabbe santappitā, suriyo pi atthaṃgato, punadivase pi pāto
 ca majjhantike cā sāyaṇ ca vāraṇaṃ¹ eva pāyetvā tātiyādivase
 sasitthakaṃ yāguṃ pāyesuṃ, tāvatā³ arogā⁴ ahesuṃ, atha te
 Mahāsatto „gantūṃ sakkhissathā“ ’ti pucchitvā „gacchāmā“⁵
 ’ti vutte „ehi samma porisāda, sakaraṭṭhaṃ gacchāmā“ ’ti
 āha, so rodamaṇo tassa pādesu patitvā „tvaṃ samma rājāno
 gahetvā gaccha, ahaṃ idh’ eva mūlaphalāni khādanto vasissā-
 mīti“ āha, „samma idha kiṃ karissasi, ramaṇiyan te raṭṭhaṃ,
 Bārāṇasiyaṃ rajjaṃ karohīti“⁶, „samma kiṃ kathesi, na sakkā¹⁰
 mayā tattha gantūṃ, sakalanagaravāsino pi⁶ me verikā⁷, te
 ‘mayhaṃ iminā mātā khādītā mayhaṃ pitā’ ti maṃ paribhā-
 sissanti, ‘gaṇhath’ imaṃ coraṇ’ ti ekaledḍunā⁸ va⁹ maṃ jīvītā
 voropessanti, ahaṃ ca tumhākaṃ santike sīle patitṭhito, jīvita-
 hetum pi na sakkā mayā paraṃ māretum, nāhaṃ gacchāmi,¹⁵
 ahaṃ manussamaṃsato viratattā¹⁰ kittakaṃ jīviṃsāmi, idāni
 mama tumhākaṃ dassanaṃ n’ atthīti“ roditvā „gacchatha
 tumhe“ ti āha, ath’ assa Mahāsatto piṭṭhiṃ parimajjitvā¹¹
 „samma¹² Sutasomo nāmāhaṃ, mayā hi tādiso kakkhaḷo¹³ vi-
 nīto, Bārāṇasivāsikesu kiṃ vattabbaṃ¹⁴ atthi, ahaṃ taṃ tattha²⁰
 patitṭhāpessāmi¹⁵, attano rajjaṃ dvidhā bhinditvā dassāmīti“,
 „tumhākaṃ pi nagare mama verino atthi yevā“ ’ti vutte „iminā
 mama vacanaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, yena ten’ upāyena
 porāṇakayase patitṭhāpetabbo esa mayā“ ti cintetvā tassa palo-
 bhanatthāya nagarasampattiṃ vaṇṇento āha:²⁵

108. Catuppadaṃ sakunaṃ cāpi maṃsaṃ
 sūdehi randhaṃ sukataṃ suniṭṭhitaṃ
 sudhaṃ va Indo paribhuñjiṇāna¹⁶
 hitvā kath’ eko ramaṇi araṇṇe. 475.

¹ Cks taraṇaṃ. ² so Cks; Bā pāhesuṃ. ³ Bā yāvatā. ⁴ Ck -ā. ⁵ Ck kare-.
 Bā kare-. ⁶ Bā hi. ⁷ Bā verino. ⁸ Bā ekeka-. ⁹ Cs Bā vā. ¹⁰ Bā -maṃ-
 sassa viramitattā. ¹¹ Ck -manditvā, Cs -madditvā. ¹² Bā add porisāda mā
 cintayī. ¹³ Bā add pharuso. ¹⁴ Cks omit vattabbaṃ. ¹⁵ Bā add sace. ¹⁶
 Ck -sāna, Bā -yāni.

109. Tā khattiyā vellivilākamajjhā¹
alamkatā samparivārayitvā
Indaṃ va devesu pamodayiṃsu
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 476.
- 5 110. Tambūpadhāne² bahugonakamhi
sucimhi³ sabbasayanamhi saṇṇate⁴
sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 477.
- 10 111. Pāṇissaraṃ kumbhathūnaṃ nisīthe
atho pi ve⁵ nippurisam hi turiyaṃ
bahūṃ sugītaṃ ca suvāditaṃ ca
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 478.
- 15 112. Uyyānasampannaṃ⁶ pahūtamalyaṃ⁷
migācirūpetapuraṃ⁸ surammaṃ
hayehi nāgehi ratheh' upetaṃ
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 479.

Ta. sukatan ti nānappakārehi sutthukataṃ, suniṭṭhitan ti sambhāra-
yojanena⁹ taṃ¹⁰ sutthuyojitāṃ, katheko ti kathaṃ eko, ramasīti mūla-
phalāni khādanto kathaṃ ramissasi, ehi mahārāja gamissāmā 'ti, vellivilāka-
20 majjhā¹¹ ti ettha vellīti¹² rūsi¹³ vilākamajjhā ti vilaggamajjhā uttattaghana-
suvanṇarāsippabhū c' eva¹⁴ tanudīghamajjhā ca¹⁵ 'ti dasseti, devesū 'ti
devaloke accharū Indaṃ va ramaṇīye Bārūpasinagare pubbe taṃ pamodayiṃsu
'ti, tā hitvā idha kiṃ karissasi, ehi samma gacchāmā 'ti, tambupadhāne¹⁶
ti rattupadhāne sabbasayanamhīti sabbattharaṇatthate sayane, saṇṇate¹⁷
25 ti anekabhūmike¹⁸ dassetvā attharattālaṃkatayutte¹⁹ tuvaṃ²⁰ pubbe sayīti attho,
sukhaṃ ti tādissa sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā idāni kathaṃ araṇṇe
ramissasi, ehi gacchāma sammā 'ti, nisīthe ti rattibhāge²¹, hitvā ti eva-
rūpaṃ sampattitvā chajjdetvā, uyyānasampannaṃ pahūtamalyaṃ²² ti
mahārāja tava uyyānasampannaṃ nānāvidhapupphaṃ²³, migācirūpetapuraṃ²⁴

¹ Bā veli-. ² Bā kambupadāne. ³ Bā subhamhi. ⁴ Bā saṅgo. ⁵ Bā atho
nisīve, Bā nisīpe. ⁶ Cks -nna. ⁷ Ck pahuta-, Cs bahūta-, Bā bahuta-. ⁸ Bā
Bā migājinūpetam-. ⁹ Bā nānāsamh-. ¹⁰ Bā omīti taṃ. ¹¹ Bā veli-. ¹²
so Bā; Cks ramsi. ¹³ Cks -bhāvova, Bā -suvanṇarāsivannarāsīpabhū ceva. ¹⁴
Cks vā. ¹⁵ Bā kampu-. ¹⁶ Bā saṅgo. ¹⁷ Cks -kā. ¹⁸ so Bā; Cā atthattā-
laṃkatayutte, Ck attharattālaṃkatayutte, Bā addharattālaṃkata-. ¹⁹ Bā tatthatuvaṃ.
²⁰ Bā add nisīde ti pi pātho. ²¹ Bā bahuta-, Bā uyyānaṃ-. ²² Cks nānā-
vidhehi pupphaṃ.

suramman ti taṃ uyyānaṃ Migāciraṃ¹ nāma nāmena upetaṃ puram pi te
sutṭhu rammaṃ hitvā ti evarūpaṃ manoramaṃ chaḍḍetvā.

Iti Mahāsatto „app-eva nāma esa pubbe upabhuttaupa-
bhogarasam² saritvā gantukāmo bhaveyyā“ 'ti paṭhamam bho-
janaena palobhesi dutiyaṃ kilesena³ tatiyaṃ sayanena catuttham 5
naccagītavāditeṇa pañcamam uyyānena c' eva nagarena cā 'ti
imehi ettakehi palobhetvā „ehi mahārāja, ahaṃ taṃ ādāya
gantvā Bārāṇasiyaṃ patitṭhāpetvā pacchā sakaraṭṭham gac-
chāmi⁴, sace Bārāṇasirajjam na labhissāma⁵ upadḍharajjan te
dassāmi, kiṃ te araṇṇāvāsena, mama vacanaṃ karohīti“ āha, 10
so tassa katham⁶ sutvā gantukāmo hutvā „Sutasoma⁷ mayham
atthakāmo anukampako paṭhamam kalyāṇe patitṭhāpetvā 'idāni
porāṇakayase⁸ patitṭhāpessāmiti' vadati, sakkhissati c' esa
patitṭhāpetum, iminā saddhiṃ yeva gantum vaṭṭati, kiṃ me
araṇṇēna⁹“ 'ti cintetvā tuṭṭhacitto tassa guṇam nissāya vaṇṇam 15
kathetukāmo „samma Sutasoma kalyāṇamittasaṃsaggato sādhu-
taram pāpamittasaṃsaggato ca pāpataram nāma n' atthīti“
vatvā āha:

113. Kālapakkhe yathā cando hāyat' eva suve suve
kālapakkhūpamo rāja asataṃ hoti samāgamo. 480. 20
114. Yathāham rasakam āgamma¹⁰ sūdakaṃ¹¹ purisādhamaṃ¹²
akāsim pāpakaṃ kammaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 481.
115. Sukkapakkhe yathā cando vaḍḍhat' eva suve suve
sukkapakkhūpamo rāja sataṃ hoti samāgamo. 482.
116. Yathāham tavam āgamma Sutasoma vijānāhi¹³ 25
kāhāmi kusalaṃ kammaṃ yena gacchāmi suggatiṃ. 483.
117. Thale yathā vārijanindavaṭṭam¹⁴
anaddhaneyyaṃ aciraṭṭhitikaṃ¹⁵

¹ B^{ds} migājinaṃ. ² B^d -paribhoga-. ³ B^d -savasena. ⁴ B^{ds} gamissāmi. ⁵
B^d labhissasi. ⁶ B^d vacanaṃ. ⁷ C^k -ma. ⁸ B^{ds} add ca. ⁹ B^{ds} -avāsena. ¹⁰
C^k yathā bhārasmā gamma, B^d yathā harassakam-. ¹¹ B^d suddhamkā. ¹² C^k
purisāda-. ¹³ B^d pajānāhi. ¹⁴ B^{ds} vutṭham. ¹⁵ C^k B^d -itikaṃ, C^s -itikaṃ.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale va. 484.

118. Sare yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹
ciraṭṭhitikaṃ² naraviriyasetṭha

5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhitiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,
yāvaṃ pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,
khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,

10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti na addhānakkamaṃ,
sare ti samudde, naraviriyasetṭhā 'ti naresu viriyena setṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ viya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvaṃ
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālaṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālaṃ tath' eva
15 hoti, na jīraṭi sappurisehi mittabhāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṇ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhiṃsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yiṃsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahosi, tena saddhiṃ Bārāṇasiṃ sampāpuni,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati Kālāhatthi yeva,
nāgarā rañño ārocayiṃsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaram assa⁶ pavisitum na
dassāmā“ 'ti siḅhaṃ nagaradvārāni pidahitvā āvudhahatthā
atṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ñatvā porisādaṇ ca
parosataṇ ca rājāno ohāya kaṭihi ca amaccehi saddhiṃ āgantvā
„ahaṃ Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā rañño ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvisi, rājā ca Kālāhatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vuttṭhaṃ. ² Ck Bā -ikaṃ ³ Bds add amaccānaṃ. ⁴ Bā adds bodhisattassa.

⁵ Cs -miṃsu, Bā gacchiṃsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bā -ma. ⁸ Bā cassa.

gamanam katvā ādāya pāsādam āropayimsu, so rājāsane nisī-
 ditvā porisādassa aggamahesiṇ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
 Kālahatthim āha: „Kālahatthi kasmā rañño nagaram pavisitum
 na dethā“¹ ti, „so rajjam karonto imasmim nagare bahumanusse
 khādi, khattiyehi akattabban kari, sakala-Jambudīpaṃ chiddam 5
 akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā² ti, idāni so eva-
 rūpaṃ karissatīti“, „mā cintayittha, ahaṃ taṃ dametvā sīlesu
 patitthāpesim, jivitaheṭṭu pi kañci³ na viheṭṭhessati, n' atthi
 vo tato bhayaṃ, evaṃ mā karittha, puttehi nāma mātāpitara
 paṭijaggitabbā, mātāpitiposakā⁴ hi saggaṃ gacchanti, itare 10
 nirayaṃ“, evaṃ so nīcāsane nisinnassa puttārājassa ovādaṃ
 datvā „Kālahatthi tvaṃ rañño saḥāyo c' eva sevako ca, rañ-
 ñāsi⁵ mahante issariye patitthāpito, tayāpi rañño atthaṃ cari-
 tum vaṭṭatīti“ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvaṃ pi kula-
 gehā āgantvā tassa santikā⁶ mahesiṭṭhānaṃ⁷ patvā puttadhītāhi 15
 vuddhippattā, tayāpi tassa atthaṃ caritum vaṭṭatīti“ deviyā
 ovādaṃ datvā tam eva vatthum matthakaṃ pāpetum dham-
 maṃ desento āha:

120. Na so rājā⁸ yo ajeyyaṃ jināti,
 na so sakhā yo sakhāraṃ⁹ jināti, 20
 na sā bhariyā¹⁰ yā patino vibhetti¹¹,
 na te puttā¹² ye na bharanti jinṇaṃ. 487.
121. Na sā sabhā yattha na santi santo,
 na te santo¹³ ye na bhaṇanti dhammaṃ,
 rāgaṃ ca dosaṃ ca pahāya moham 25
 dhammaṃ bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
122. Nābhāsamānaṃ¹⁴ jānanti missaṃ bālehi paṇḍitaṃ,
 bhāsamānaṃ ca jānanti desentāṃ amataṃ padaṃ. 489.
123. Bhāsaye jotaye dhammaṃ, paggaṇhe isinaṃ dhajam,
 subhāsitaḍḍhajā isayo, dhammo hi isinaṃ dhajo ti. 30 490.

¹ Bā kiñci. ² Bā -tuposakā. ³ Bā raññāpi. ⁴ Bā -ke. ⁵ Bā aggama-. ⁶
 read: rājā na so? ⁷ Bā sakhāna. ⁸ read: bhariyā na sā? ⁹ Bā viroti, Ck
 pihoti. ¹⁰ read: puttā na te? ¹¹ read: santo na te? ¹² Ck nabh-.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale va. 484.

118. Sare yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹
ciraṭṭhitikaṃ² naraviriyaṣeṭṭha

5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhitiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,
yāvaṃ pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,
khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,

10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti na addhānakkamaṇi,
sare ti samudde, naraviriyaṣeṭṭhā 'ti naresu viriyena seṭṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ viya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvaṃ
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālaṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālaṃ tath' eva
15 hoti, na jīraṭi sappurisehi mittabhāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṇ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhiṃsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yiṃsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahosi, tena saddhiṃ Bārāṇasiṃ sampāpuṇi,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati Kālahatthi yeva,
nāgarā rañño ārocayiṃsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaram assa⁶ pavisitum na
daseṃmā“ 'ti siḅhaṃ nagaradvārāni pidahitvā āvudhabatthā
atṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ñatvā porisādaṇ ca
parosataṇ ca rājāno ohāya kaṭihi ca amaccehi saddhiṃ āgantvā
„ahaṃ Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā rañño ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvīsi, rājā ca Kālahatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vuṭṭhaṇi. ² Ck Bā -ikaṃ ³ Bds add amaccānaṇi. ⁴ Bā adds bodhisattassa.

⁵ C^s -miṃsu, Bā gacchiṃsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bā -ma. ⁸ Bā cassa.

gamanam katvā ādāya pāsādam āropayim̐su, so rājāsane nisi-
 ditvā porisādassa aggamahesiṇ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
 Kālahatthim āha: „Kālahatthi kasmā rañño nagaram pavisitum
 na dethā“ 'ti, „so rajjam karonto imasmim nagare bahumanusse
 khādi, khattiyehi akattabbam kari, sakala-Jambudīpam chiddam 5
 akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā 'ti, idāni so eva-
 rūpam karissatīti“, „mā cintayittha, aham tam dametvā silesu
 patitthāpesim, jīvitahetu pi kañci¹ na vihetthessati, n' atthi
 vo tato bhayam, evam mā karittha, puttehi nāma mātāpitaro
 paṭijaggitabbā, mātāpitiposakā² hi saggam gacchanti, itare 10
 nirayam“, evam so nīcāsane nisinnassa puttārājassa ovādam
 datvā „Kālahatthi tvam rañño sahāyo c' eva sevako ca, rañ-
 ñāsi³ mahante issariye patitthāpito, tayāpi rañño atthañ cari-
 tum vaṭṭatīti“ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvam pi kula-
 gehā āgantvā tassa santikā⁴ mahesiṭṭhānam⁵ patvā puttadhītāhi 15
 vuddhippattā, tayāpi tassa attham caritum vaṭṭatīti“ deviyā
 ovādam datvā tam eva vatthum matthakam pāpetum dham-
 mam desento āha:

120. Na so rājā⁶ yo ajeyyam jināti,
 na so sakhā yo sakhāram⁷ jināti, 20
 na sā bhariyā⁸ yā patino vibhethi⁹,
 na te puttā¹⁰ ye na bharanti jinnam. 487.
121. Na sā sabhā yattha na santi santo,
 na te santo¹¹ ye na bhaṇanti dhammam,
 rāgañ ca dosañ ca pahāya moham 25
 dhammam bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
122. Nābhāsamānam¹² jānanti missam bālehi paṇḍitam,
 bhāsamānañ ca jānanti desentam amatañ padañ. 489.
123. Bhāsaya jotaya dhammam, paggaṇhe isinañ dhajam,
 subhāsita dhajā isayo, dhammo hi isinañ dhajo ti. 30 490.

¹ Bā kiñci. ² Bā -tuposakā. ³ Bās raññāpi. ⁴ Bā -ke. ⁵ Bās aggama-. ⁶
 read: rājā na so? ⁷ Bā sakhāna. ⁸ read: bhariyā na sā? ⁹ Bā viroti, Cās
 pihoti. ¹⁰ read: puttā na te? ¹¹ read: santo na te? ¹² Cās nabh-.

Ta. ajeyyan ti ajeyyā nāma mātāpitaro, te jinanto rājā nāma na hoti, sace tvaṃ pitu santakaṃ rajjaṃ labhivā tassa paṭisattu hosi¹ akiccekāri nāma bhavissasi, sakhārāṃ² jinātiti kuṭṭhena jināti, sace tvaṃ Kūlahatthi rañṇā saddhīm mittadhammaṃ na pūresi adhamme hutvā niraye nibbattissasi, na vibhetīti³ na bhāyati⁴, sace tvaṃ rañṇo na bhāyasi ariyadhamme⁵ ṭhitā nāma na hosi⁶, jināṇa ti mahallakāṃ, tasmīṃ kāle abharantā⁷ puttā nāma na honti, santo ti paṇḍitā, ye na bhaṇanti dhammaṃ ti ye pucchitā sabhāvaṃ na vadanti na te paṇḍitā nāma, dhammaṃ bhaṇantā ti ete rāgādayo pabhāya parassa hitānukampakā hutvā sabhāvaṃ bhaṇantā paṇḍitā nāma honti, nābhāsamānaṃ⁷ ti na abhāsamānaṃ, amataṃ padaṃ ti amatanahā-nibbānaṃ desantaṃ paṇḍitaṃ ti jānanti, ten' eva porisādo maṃ ṇatvā pasanno⁸ cattāro vare datvā pañcasu silesu paṭiṭṭhito, bhāsaye ti paṇḍito puriso dhammaṃ bhāseyya joteyya⁹, Buddhādayo hi isayo, yasmā dhammo tesāṃ dhajo subhāsitaḍḍhajā nāma, subhāsitaṃ gaṇhanti¹⁰, bālā pana subhāsitaṃ gaṇhantā nāma n' atthīti.

Imassa dhammakathaṃ sutvā rājā ca senāpati ca tuṭṭhā „gacchāma mahārājānaṃ¹¹ ānessāma¹²“ 'ti¹³ nagare bheriṃ cārāpetvā nāgare sannipātetvā „tumhe mā bhāyathā¹⁴, rājā kira dhamme paṭiṭṭhito, etha¹⁵ naṃ ānemā“ 'ti mahājānaṃ ādāya Mahāsattaṃ purakkhatvā¹⁶ rañṇo santikaṃ gantvā vanditvā kappake upaṭṭhāpetvā kappitakesamassuṃ nabātapasā-dhitaṃ¹⁷ rājānaṃ ratanarāsimhi paṭiṭṭhāpetvā abhisinicitvā nagaraṃ pavesesum, porisādarājā parosātānaṃ khattiyānaṃ Mahāsattassa ca mahāsakkārāṃ kāresi, „Sutasomanarindena kira porisādo¹⁸ dametvā rajje paṭiṭṭhāpito“ ti sakale-Jambudīpe mahākolāhalaṃ udapādi, Indapattanagaravāsino „rājāno āgacchantū¹⁹“ 'ti dūtaṃ pahīṇimsu, so tattha māsamattaṃ vasitvā „samma gacchāma mayaṃ, tvaṃ appamatto hohi²⁰, nagara-dvāre²¹ ca nivesanadvāre²² cā 'ti pañca dānasālā²³ kārehi²⁴, dasarājadhamme²⁵ akopetvā agatigamaṇaṃ pariharā“ 'ti porisādam ovadi, parosātāhi rājadhānihi balakāyo yebhuyyena

¹ Bā ahoṣi. ² Bā uakhānaṃ. ³ Ck's viheti. ⁴ Ck's bhāsati. ⁵ Ck's bhari-. ⁶ Bā hoti, adding akiccekāri nāma bhavissati. ⁷ Ck' arahantā, C's aharantā. ⁸ Bā -acitto. ⁹ Bā kathyeyya. ¹⁰ Bā paggaṇhanti. ¹¹ Bā -ja, omitting naṃ. ¹² Bā ānemā. ¹³ Bā add's vatvā. ¹⁴ Bā -ittha. ¹⁵ Bā atha. ¹⁶ Bā purato katvā. ¹⁷ Ck' -ditaṃ, Bā nātānūlitā pasobhitaṃ. ¹⁸ Bā -dam. ¹⁹ Bā -atū. ²⁰ Bā hohiti. ²¹ Bā -resu. ²² Ck' nivāsana-. ²³ Bā -lāyo. ²⁴ Ck's -esi. ²⁵ Bā -esu.

sannipati, so tena balakāyena parivuto Bārāṇasito nikkhami,
 porisādo pi nikkhamitvā upaddhāpathā nivatti, Mahāsatto avā-
 hanānaṃ rājūnaṃ vāhanaṃ datvā sabbe uyyojesi, te pi¹ tena
 saddhiṃ sammoditvā yathārahaṃ² vandanāliṅganādini katvā
 attano attano janapadaṃ³ gamiṃsu, Mahāsatto pi nagaraṃ 5
 patvā mahantena issariyena Indapattavāsīhi devanagaraṃ viya
 alaṃkatanagaraṃ pavisitvā mātāpitara vanditvā paṭisanthāraṃ⁴
 katvā mahātalaṃ abhirūhi⁵, so dhammena rajjaṃ karento⁶
 cintesi: „rukkhadevatā mayhaṃ bahūpakārā, balikammalābham
 assā⁷ karissāmīti“ so tassa nigrodhassa avidūre mahantaṃ taḷā- 10
 kaṃ karetvā bahūni kulāni pesetvā gāmaṃ nivesesi, gāmo mahā
 ahosi asītimattaāpaṇasahassapatimaṇḍito, tam pi rukkhamaḷaṃ
 sākhaṇṭatato paṭṭhāya samatalaṃ karetvā parikkhittaṃ vedikaṃ
 toraṇadvārayuttaṃ akāsi, devatā pasīdi⁸, kammāsapādassa da-
 mitaṭṭhāne nivṛṭṭhattā pana so gāmo Kammāsadammanigamo⁹ 15
 nāma jāto, sabbe pi rājāno Mahāsattassa ovāde ṭhatvā dānādini
 puññāni katvā saggapadaṃ¹⁰ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā „nāhaṃ bhikkhave idān’
 eva Aṅgulimālaṃ damemi, pubbe p’ esa mayā damito yevā“ ’ti vatvā
 jātakaṃ samodhānesi: „Tadā porisādarājā Aṅgulinālo ahosi, Kālahatthi 20
 Sāriputto, Nandabrāhmaṇo Anando, rukkhadevatā Kassapo, Sakko
 Anuruddho, sesarājāno Buddhaparisa, mātāpitara mahārājakulāni, Suta-
 somarājā kira ahaṃ evā“ ’ti. Mahāsutasomajātakaṃ¹¹. Asī-
 tinipātavaṇṇanā niṭṭhitā¹².

¹ Bā adds rājāno. ² Bds mahāsattaṃ. ³ Bds -de. ⁴ Bds madhurapa-. ⁵ Bā
 -rūyhi. ⁶ Bā karonto. ⁷ Cks assa. ⁸ Bds abhippasīdati. ⁹ Ck -dhamma-
¹⁰ Bā saggapūraṃ. ¹¹ Bā omits mahā and adds niṭṭhitaṃ. ¹² C adds paṭi-
 sandhimānusiho bhogavāsanaṭṭakattaye dānasīlamayā puññā mama hotu bhavā-
 bhavā, iminā puññakammaṇa yāva Buddho bhavāmahaṃ mahosadho va nāpeṇa
 jotisetthiva bhoginā vessantaro va dānena hotu mayhaṃ bhāvabhavā. Bā adds
 an index of all the Jātakas contained in Visatīnipāta — Asītinipāta.

Formerly published :

Dhammapadam, Ex tribus codicibus hauniensibus palice edidit, latine vertit, excerptis ex commentario palico notisque illustravit V. Fausbøll. Hauniæ 1855. 8 Danish crowns.

Five Jātakas, containing a Fairy Tale, a Comical Story, and Three Fables. In the Original Pāli Text, with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1861. 3 Danish crowns.

Two Jātakas. The original Pāli Text, with an English Translation and Critical Notes. By V. Fausbøll. 1870. (From the Journal of the R. A. S.). 1 Danish crown.

The Dasaratha-Jātaka, being the Buddhist Story of King Rāma. The Original Pāli Text with a Translation and Notes by V. Fausbøll. Copenhagen 1871. 1 crown 33 ører Danish.

Ten Jātakas. The Original Pāli Text with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1872. 4 Danish crowns.

The Sutta-Nipāta, being a collection of some of Gotama Buddha's dialogues and discourses. Edited by V. Fausbøll. Part 1. Text. London. Published for the Pāli Text Society. 1885.

Smaahistorier fra Østerland. Efter det Persiske ved V. Fausbøll. Kbh. 1852. 50 Ører.

Vægter-Versene i deres ældre og yngre Skikkelse, udgivne af V. Fausbøll. Med Afbildninger af Vægtene fra forskjellige Tider. Kbh. 1862. 2det Oplag. ibidem, eodem. 20 Ører. (Med Melodier).

Beretning om de vidtbekjendte Molboers vise Gjerninger og tapre Bedrifter. Ved V. Fausbøll. Kbh. 1862. 3dje Udgave. Kbh. 1887. (Illustreret.)

Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale, oplyst med over 5000 Exempler, hentede fra trykte Kilder, og med Henviisning til beslægtede Ord og Talemaader i andre Sprog. Ved V. Kristiansen. Kbh. 1866. 2 Kroner.

